DANIŞTAY DERGİSİ

Yıl : 3 Sayı : 9 - 10

Sunuş Tasnif ve Yayın Bürosu Başkanlığı		3
Danıştay Birinci Başkanı Prof. İsmail Hakkı Ülgen'in 1974 «Danıştay Günü» Açış Konuşması		5
Danıştay Gününde Türkiye Barolar Birliği Başkanı Prof. Dr. Faruk Erem'in yaptığı konuşma		18
Danıştay Birinci Başkanı Prof. İsmail Hakkı Ülgen'in Milli Prodüktivite Merkezinde Yapılan Hukukta Sibernetik ve Bilgisayar Kullanımı Seminerinin (28-31 Ocak 1974) Açılışı Münasebetiyle yaptığı konuşma		20
Danıştay Kararlarının Sistematiği	**Orhan Özdeş** Danıştay Üyesi	22
Kanunlarımız ve Kanunlarımızın Derlenmesi ve Yeniden Düzenlenmesi	**Güven Dinçer** Danıştay Kanunsözcüsü	29
Sibernetik ve İnsan - Makine İşbirliği	**Dr. Toygar Akman**	43
Sibernetik - Sibernetik Açıdan Devlet Hukukunun İlkeleri	**Av. Arif Bilgin** İstanbul Barosu	70
Kanunlar Sistematiği ve Bilgisayar	**Yıldırım Türkmen** Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdür Müşaviri	90
Hukuk Alanında Bilgisayarlar	**Av. Enver Arslanalp** İzmir Barosu	97
Hukukta Bilgisayar Kullanımı Kazanılacaklar, Yitirilecekler, Etkileşimler	**Aydın Köksal** Türkiye Bilişim Derneği Bşk. H. Ü. Bilgi İşlem Merkezi Md.	109
Mevzuat Kütüğü Yaratılması ve Yaşatılması Konusunda Bir Sistem Önerisi	**Tuncer Ünay** İBM Sistem Uzmanı	121
YAZILAR		
ınıştay'ın Tarihi Gelişimi 740 sayılı Kanunun getirdiği yenilikler)	**İhsan Olgun** Danıştay Onuncu Daire Başkanı	127

İtiraz Komisyonlarının Matrah Takdirine İlişkin Kararlarına Göre Yapılan Tarhiyata İtiraz Yolları ve Sorunları — **Dr. Yılmaz Aliefendioğlu**, Danıştay Başyardımcısı — 142

Makine Tercümesi — **James P. Downey**, **Çev : Öcal Beningtan**, Danıştay Yardımcısı — 151

DANIŞMA VE İDARE KARARLARI — 154

YARGI KARARLARI — 181

UYUŞMAZLIK MAHKEMESİ KARARLARI — 428

DANIŞTAY MEMURLARININ SİCİL YÖNETMELİĞİ — 436

KARARLARIN KONULARINA GÖRE FİHRİSTİ — 439

KARARLARIN METODİK FİHRİSTİ — 441

SUNUŞ

Dergimizin bu sayısı büyük bir özellik taşımaktadır. İncelenmesinden de anlaşılacağı üzere içindeki makale, etüd ve bildirilerin hepsini «HUKUKTA SİBERNETİK» teşkil etmektedir.

Bilindiği gibi son yıllarda hızla gelişen ve bugün birçok ülkede üniversite bilim dalı haline gelen «sibernetik», bilgi sayar teknolojisinin gelişmesinde önemli yeri olan bir disiplindir.

Yurdumuzda da diğer ülkelerde olduğu gibi adalet mekanizmasının yavaş ve bazen yanlış işlemesinden, hukuk uygulamalarının çeşitli çelişkilerinden söz edilerek, çelişkili ve değişik içtihadlı yüksek mahkemeler kararlarından söz edilmektedir. Adalet mekanizmasının ve yasaların uygulanmasının daha düzenli ve daha hızlı işlemesi, toplumun hukuk düzenine olan inanç ve güvenini artıracaktır.

Türkiye'de hukuk uygulamasında karşılaşılan aksaklıklar ve sorunlar, sibernetik ve bilgisayar uygulaması, hukuk enformatiği, diğer toplumlarda bu alanlarda gerçekleştirilen gelişmeler, bunların Türk toplumuna ve Türk Hukukuna aktarılma olanak ve yararları gözönünde tutularak ilk defa İstanbul'da 1 - 3 Ekim 1973 tarihlerinde İstanbul Barosu tarafından İstanbulda ve 28-31 Ocak 1974 tarihlerinde de Millî Prodüktivite Merkezinin girişimi ve Anayasa Mahkemesi, Danıştay, Yargıtay, Askerî Yargıtay, Yüksek Hâkimler Kurulu, Adalet Bakanlığı, Türkiye Barolar Birliği ve Türkiye Bilişim Derneğinin işbirliği ile «Hukukta Sibernetik ve Bilgisayar Kullanımı» semineri düzenlenmiştir.

Bu seminerde Anayasa Mahkemesi Başkanı Muhittin Taylan, Danıştay Başkanı İsmail Hakkı Ülgen birer konuşma yapmışlardır. Ayrıca seminere katılan hukukçular, mühendisler ve diğer meslek mensupları birer bildiri vermişlerdir. Dergimizin bu sayısında Danıştay Başkanının konuşması ile seminerdeki bildirilerden bir kısmı yayınlanmış bulunmaktadır.

Hukukta sibernetik ilk kez 23 - 25 Nisan 1972 tarihleri arasında toplanan «Birinci Türk Hukuk Kongresi»nde ele alınmış, çağımızdaki teknolojik gelişmenin sosyoloji, yönetim bilimleri ve hukuk alanına girdiğini ve elektronik beyin makinaları, otomasyon ve enformasyon sistemlerinin bu bilim dallarında uygulanmakta bulunduğunu dikkate alan Kongre, çağdaş hukuk çalışmalarına erişilebilmesi ve davaların süratle sonuçlandırılabilmesi için sibernetik ve elektronik bilgi işleme sistemlerinin yargı hizmetlerinde de uygulanmasını zorunlu bir «Reform» olarak gördüğünü aldığı bir kararla belirtmiştir.

Elektronik bilgi işlem makinaları, kısa adıyla bilgisayarlar, İkinci Endüstri Devriminin yaratıcısı olarak kabul edilmekte ve bu teknolojinin gereği gibi kullanılmadığı toplumlara, diğer toplumların ekonomik ve sosyal gelişmesine ayak uydurabilme şansını tanımamaktadır.

Önceleri kendini pratik uygulama alanında göstermekte olan sibernetik bilgisayarların bilim ve uygulamalı bilim dallarında, sosyal bilimlerin uygulama ve ge-

liştirilmesinde büyük rol oynamıştır. Diğer ülkelerde uygulamalı sosyal bilimlerden hukuk, bu teknolojiyi kullanmaya başlamış ve bu yönde oldukça yol almıştır. Örneğin A.B.D., Federal Almanya, Avusturya, Portekiz hukuksal sibernetik alanında ileri gitmiş ülkelerdir.

İlk olarak yurdumuzda hukuk ve sibernetik konusunu işleyen ve bu konuda bir kitap yazan Dr. Toygar Akman'dır .Dr. Toygar Akman aslen hukukçu olup sonradan aynı zamanda sibernetikçi olmuştur. Yine Dr. Akman'ın gösterdiği ilgi ve gayretlerle, M.P.M., konuyu işlemeye yönelerek bir an önce uygulama safhasına konulabilmesi için, kamu oyuna ve ilgililere, konuyu yukarda bahsi geçen seminerle tanıtmaya çalışmıştır.

Millî Prodüktivite Merkezince düzenlenen seminerde hukukta sibernetik ve bilgisayar kullanımı bütün yön ve boyutları ile tartışılmış, semineri bir açık oturum izlemiş ve açık oturumda bir dilek karar niteliğinde, ilgili ve yetkili makamlara sunulmak üzere hazırlanan öneri kabul edilerek; sibernetik ve bilgisayar sistemleri için yargı hizmetlerinde kullanılmasının zorunlu bir reform sayılmasına, sibernetik ve bilgisayar çalışmalarının hukuk bilimindeki yeri ve uygulama olanakları konusunda gerekli eğitimin sağlanması, hukukun üstünlüğü ilkesine bağlı olarak, hukukun zedelenmemesi için «Adlî Sicil»lerin modern teknoloji olanaklarından yararlanarak tutulmasından başlayıp, kanun ve içtihatların ve mahkeme kararlarının tasnif edilmiş şekilde bilgi bankalarında toplanmasına, karışık hukuk sistemimizin ayıklanıp açıklığa kavuşturulmasına karar verilmiştir.

Yukarıda işaret edilen hususların yerine getirilebilmesi için ise :

1 — Türkiye'de bu konuda Başbakanlığa bağlı millî bir örgüt kurulması;

2 — Üniversitelerimizde sibernetik ve elektronik bilgi işleme konularında bilimsel çalışmalara yönelinmesi;

3 — Kanunlarımızın, içtihat ve kararlarımızın ilgili kuruluşlarca düzenlenmeye çalışılması, «adlî sicil»lerimizin elektronik makinelerden yararlanmayı öngörecek bir düzeye getirilmesi;

4 — Bu konuda gerekli yasa değişiklikleri yapılıncaya kadar yüksek yargı organları, Adalet Bakanlığı ve Türkiye Barolar Birliğinde sibernetik, bilgi işleme ve sistem analizi uzmanlarından yararlanılarak «uygulamaya hazırlık» çalışmalarına geçilmesi;

5 — Adalet Bakanlığı Teşkilât Kanunu'nun böyle modern bir yapıya uygun biçimde düzenlenmesi, modern ve yeni bir «Adlî Sicil» Kanunu'nun çıkarılması;

6 — Devlet Planlama Teşkilâtınca, «Hukukun Üstünlüğü» prensibi uyarınca, adalet hizmetlerinin yerine getirilebilmesi için gerekli önceliğin tanınması;

7 — Hukukçu, sosyolog ve psikoloğun birlikte çalışmalarını sağlamak üzere «Bilgi İşleme» ve «Sistem Analizi» kurslarının açılması; şart görülmüştür.

Tasnif ve Yayın Bürosu
Başkanlığı

DANIŞTAY BAŞKANI
Prof İSMAİL HAKKI ÜLGEN'İN
1974 «DANIŞTAY GÜNÜ» AÇIŞ KONUŞMASI

Sayın Cumhurbaşkanımız,
Sayın Konuklarımız,
Sevgili arkadaşlarım;

Danıştay günü olarak her yıl kutlamayı kararlaştırdığımız ve kuruluşumuzun 106 ncı yılını idrâk ettiğimiz bugünkü törenimize katılmak lûtfunda bulunan ve huzurlarıyla bizleri şereflendiren Sayın Cumhurbaşkanımıza ve değerli konuklarımıza içtenlikle saygılarımızı sunabilmekten duyduğumuz mutluluğu belirtebilmenin kıvancı içindeyim.

İlk derece idare mahkemelerinin kurulmasına değin, «Danıştay günü» olarak adlandıracağımız bu yıllık toplantılarımızı düzenlemekten maksadımızın, Danıştay'ın çalışmalarını ve özellikle yasama ve yürütme organları ile olan ilişkilerini, dilek ve temennilerini belirtmenin yanında, Anayasal görevinin gereği olarak Danıştay'ın ilgilendiği memleket ve Devlet sorunları üzerinde dikkat çekilmesi gerekenleri ve bunlara ait görüşlerimizi ilgililere ve Türk kamu oyuna duyurmak olduğunu, geçen yılki törende arzetmiştim. Bu kere yapacağım konuşma da aynı amaca yönelik olacaktır.

Ancak ve her şeyden önce, geçen yılki konuşmamda, yargı yetkisi ve özellikle idarenin yargısal denetimi konusunda, siyasal iktidarların, Anayasamızın temel ilkesi olan «demokratik hukuk devleti» düzenimize gölge düşürebilecek nitelikteki, bu denetim yetkisini kısıtlamağa yönelik beyan ve davranışları üzerinde durmuş, Cumhuriyetimizin temel dayanağı olan yargı kuvvetinin örselenmesine ve kamu oyunda manevî güven ve saygısının zayıflatılmasına çalışılmasının sakıncalarını ana hatlarıyla belirtmeğe çalışmış ve bu nedenle idari yargı denetiminin esas hükümü olan Anayasanın 114 üncü maddesinde yapılan değişikliği eleştirmiştim. O konuşmamın sınırlı süresi içerisinde değinmeğe imkân bulamadığım Danıştay'ı ilgilendiren diğer Anayasa değişiklikleri üzerinde, «hukuk devleti» anlayışı yönünden, bu defaki konuşmamda da mümkün olan kısalıkta durmama müsaadenizi rica edeceğim.

Konunun daha iyi aydınlığa kavuşabilmesi bakımından «hukuk devleti» anlayışı üzerinde küçük bir açıklama yapmakta yarar görüyorum :

Bilindiği gibi, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 2 nci maddesi, Cumhuriyetin niteliklerini, «Türkiye Cumhuriyeti» insan haklarına ve başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir.» şeklinde ifade eder. Başlangıçta belirtilen temel ilkelerin konumuzu ilgilendiren yönü, «insan hak ve hürriyetlerini millî dayanışmayı, sosyal adaleti, ferdin ve toplumun huzur ve refahını gerçekleştirmeyi ve teminat altına almayı mümkün kılacak demokratik hukuk devletini bütün hukukî ve sosyal temelleriyle kurmak için» şeklinde belirtilen ilkelerdir.

Yine Anayasamızın egemenliği gösteren 4 üncü maddesinde «Egemenlik kayıtsız ve şartsız Türk Milletinindir» denildikten sonra, «Millet, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organlar eliyle kullanır» hükümü yer almakta ve bu yetki, müteakip maddelerde gösterilen ve adına «üç kuvvet» denilen yasama, yürütme ve yargı erkleri tarafından kullanılmaktadır.

İkinci maddede ve başlangıç kısmında Türkiye Cumhuriyetinin temel ilkesi olarak kabul edilen hukuka bağlı devlet anlayışının ilkelerinden biri olan «kuvvetler ayırımı» esasına göre dengeli bir şekilde ve normal işlemesi lâzım gelen bu kuvvetlerin, zaman zaman, toplumu huzursuz kılacak biçimde karşı karşıya gelmeleri gibi bir vakıanın nedeni, hukuk devleti ilkelerindeki anlayış farkından, diğer bir anlatışla ve daha ziyade idare edenlerin hukuk devleti anlayışındaki zihniyet ve davranışlarından doğmaktadır.

Herşeyden önce hukuk devletinin basit ve geniş kapsamlı bir tanımını yapmak gerekirse; «Hukuk Devleti, bütün faaliyetlerinde hukuka uyan, insan haklarına saygı duyan ve her türlü yasal ve idarî işlem ve eylemleri yargı denetimine bağlı olan devlettir.» demek mümkündür.

Hukuk devleti anlayışının gerektirdiği ilkeler konusunda değişik görüşlere rastlanmakla beraber, ileri batı memleketlerinde genellikle ve en önemli olarak şu ilkeler üzerinde durulmaktadır: Temel haklar güvenliği, Anayasaya uygunluğun yargısal denetimi, kanunların genelliği ilkesi ,idarenin hukuka bağlılığı ilkesi (yani kanunî idare veya daha kapsamlı bir deyimle hukukî idare), idarenin yargısal denetimi, mahkemelerin ve hakimlerin bağımsızlığı ilkesi, kuvvetler ayrımı, demokratik rejim, devletin malî sorumluluğu.

Bu ilkeler içersinde devlete, hukuk devleti vasfını ve güvencesini veren en önemli ilke, kanımızca, yargısal denetimdir. Nitekim, Anayasamızın genel gerekçesinde, «Hukuk devletinin temel unsuru bütün devlet faaliyetlerinin hukuk kurallarına uygun olmasıdır. Bu uygunluğu sağlayacak makamlar yargı organlarıdır.» denilmek suretiyle bu husus kesin şekilde açıklanmıştır.

Bilindiği gibi ,bu yargısal denetim, idarî işlem ve eylemler yönünden uzun yıllardanberi Danıştay tarafından; 1961 Anayasasının kabülünden ve Anayasa Mahkemesinin kurulmasından sonra, yasal faaliyetlerin Anayasaya uygunluğu yönünden Anayasa Mahkemesi tarafından yapılmaktadır.

İşte, Yürütme ve yasama organlarını ellerinde bulunduran siyasal güçlerin, bu yargı denetiminden hoşnutsuzluğu, bu organları, zaman zaman, hukuk devleti anlayışı ile bağdaşmayan ve yargısal denetimin kısıtlanmasına veya görev alanının daraltılmasına yönelik bir takım faaliyetlere götürmektedir.

Nitekim, daha eski yıllar bir tarafa, 12 Mart muhtırasından sonra, bütün suçum Anayasada ve Anayasa ile teminata bağlanmış, başta Danıştay olmak üzere, Anayasal kuruluşlarda olduğu itham ve görüşünden hareketle, 12 Mart muhtırasının manasına uygun olmadığı kanısını samimiyetle taşıdığımız ve Anayasamızın temel düzeni ve hukuk devleti ilkeleri ile bağdaşır nitelikte görmediğimiz Anayasal değişiklikler ve buna uygun kanun düzenlemeleri yapılması cihetine gidilmiştir.

Danıştay olarak biz, bu değişiklikleri benimsemediğimizi kesinlikle karşısında olduğumuzu yetkili ve görevlilere ısrarlı ve süreklı şekilde duyurduk. Bu çabalarımızdan başarıya ulaşanlar ve ulaşamayanlar vardır.

Şimdi, bu değişikliklerden, Danıştay'ı ilgilendiren diğer bir kaçı üzerinde durmakla yetineceğim :

Yargısal denetim ile ilgili Anayasa değişikliklerinden birisi; hakimlerimizi ve savcılarımızı idarî yargı teminatından yoksun bırakan Anayasanın 137 nci ve 144 üncü maddelerdeki değişikliktir. Tamamiyle özlük işleriyle ilgili idarî işlemlerden ibaret olan Yüksek Hakimler ve Yüksek Savcılar Kurullarının kararlarına karşı ilgililerin Danıştay'da dava açma haklarının önlenmesi, Anayasamızın temel kurallarına aykırı ve özellikle idarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunu açık tutan 114 üncü maddesi ile çelişkili bir durum yaratmıştır. Belirli bir hizmet zümresinde bulunan kişilerin dava hakkından mahrum bırakılmalarının, Hukuk Devleti ilkeleriyle ve özellikle yargı yolunu kesinlikle açık tutan ve demokratik düzenin temel direklerinden birini teşkil ettiği şüphesiz bulunan Anayasa kuralıyla bağdaşamayacağı açıktır.

Değişikliklerden diğeri; asker kişilerin özlük işlerine ait yargısal denetim görevinin Danıştay'dan alınmasıdır. İdarenin bütünlüğü (Anayasa, madde 112) ve asker ve sivil otoriteler ve bunların yaptıkları idarî işlem ve eylemler arasında hukuk açısından bir farklılığın bulunmadığı kuşkusuzdur. Bu nedenle, Anayasamızın yargı düzenini ve idarî yargı birliğini zedeler nitelikte bulunan ve yıllar önce tecrübe edilip 6142 sayılı Kanunla 1953 yılında terkedilmiş bir sistemi yeniden ihya eden bu değişikliğin de yerinde olmadığı kanısındayız.

Konuşmalarımın, çalışmalarını takdirle izlediğimiz bu yüksek ve kardeş müesseselerimizle ilgili bulunmadığını ve konuya ancak Hukuk Devleti ve Anayasa düzenimiz yönünden mütalâa ettiğimizi belirtmeğe mahal yoktur sanırım..

Uygun görmediğimiz değişikliklerden biri de; Anayasa Mahkememizin görev ve yetkileriyle ilgili 149 uncu maddeye konulan yeni hükümdür. Bu hükme göre, Anayasa Mahkemesi, Anayasa değişikliklerinin, ancak !Anayasada gösterilen şekil şartlarına uygunluğunu» denetleyebilecek, işin esasına giremiyecektir. İşte bu hüküm nedeni iledir ki, Anayasamızın temel ilkeleri ve bütünlüğü ile bağdaşır durumda görmediğimiz yukarıda sözünü ettiğimiz değişikliklere karşı Anayasa Mahkemesinde dava açmak yoluna gidilememiştir. Bu hükme rağmen, yüksek mahkemenin işin esasını inceleyebileceği hususunda görüşler de mevcuttur.

Ayrıca, idarî yargının temelini teşkil eden 114 üncü maddenin değişik hükmü üzerinde, bilim çevrelerinde el'an sürdürülmekte olan endişelerin giderilmesi için, bu maddenin de eski hale getirilmesi yerinde olur.

Görevimizin alanı yönünden Anayasada yapılan diğer değişiklikler üzerinde durmadan ,şu hususu belirtmek istiyorum :

Hukuka bağlı demokratik Türkiye Cumhuriyetinin acı ve üzücü denemeler sonucunda ulaştığı hakikaten ileri ve büyük hukuk devleti aşamasının eseri olan Anayasasında ve yasalarında Devletimizin medeni ve özgürlükcü çehresine gölge düşürebilecek hükümler bulunmamalıdır. Bu nedenle, Anayasamızda yapılan son değişiklikler ve bu yasada görülebilecek boşluklar da dahil olmak üzere, gerek bu değişikliklere göre çıkarılmış ve gerekse daha önceden mevcut bütün yasal hükümlerin Anayasamızın temel kuralları ve özellikle hukuk devleti ilkeleri açısından yeniden gözden geçirilmesine ve Anayasamızın, 2 nci maddesinde ve başlangıç kısmında yazılı Cumhuriyetimizin niteliklerine aykırı hükümlerin saptanmasına ve ayıklanmasına ihtiyaç vardır.

Bu vesile ile son yıllarda ve özellikle Anayasa değişikliklerinden sonra çıkarılmış yasalarda hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmaz nitelikteki hükümleri bir tarafa bırakarak, eski yıllara ait yasalardan hatırıma gelen, idarî yargı denetimi ile ilgili iki hükme, arzettiğim görüş açısından, bir örnek olarak işaret etmekle yetineceğim :

Köy Kanununa 1939 yılında konulan ve köy ihtiyar meclisi tarafından salınacak salma dolayısiyle vali ve kaymakamlara yapılacak itirazlar hakkında : «Bunların verecekleri kararlar kat'i olup aleyhine Devlet Şûrasına müracaat edilemez.» şeklindeki hüküm ile; İstimlâk Kanununa 1960 yılında konulan : «..... altıncı maddenin son fıkrasında gösterilen ve umumî menfaat kararı alınmasına ve tasdikine lüzum olmayan hususlardan dolayı Danıştay'a dava açılamaz», şeklindeki hüküm, önemlerini veya uygulanma olanaklarını kaybetmiş olsun veya olmasın hâlâ yasalarımızda durmaktadır.

Bu konudaki sözlerimi bitirirken, Anayasamızın «demokratik hukuk devletini bütün hukuki ve sosyal temelleriyle kurmak için» koyduğu hükümlerin, yalnız «hukuk devleti» ilkeleri yönünden değil, onunla birlikte «sosyal devlet» ilkelerinin de dengeli bir biçimde uygulanması ile değer ve canlılık kazanacağına işaret etmekte yarar görüyorum.

Nitekim, Anayasamız, Cumhuriyetimizin niteliklerini belirten 2 nci maddesinde yalnızca «hukuk devleti» deyimini kullanmakla yetinmemiş, tek bir deyim halinde «sosyal bir hukuk devletidir» demek suretiyle «sosyal devlet» ilkesini de açık ve seçik olarak hükme bağlamıştır. Birbirini tamamlamakta olan bu iki kavram yani sosyal devlet ve hukuk devleti ilkeleri ancak birlikte ve dengeli bir biçimde uygulandıkları, ekonomi ile hukukun yani beden ile elbisenin uyumu sağlandığı takdirdedir ki; toplumumuzun kalkınması, ferdin ve toplumun huzur ve refaha kavuşması, temel haklardan ve özgürlüklerden eşit olarak yararlanma, sosyal adaletin ve sosyal güvenliğin sağlanması imkân dahiline girebilir.

Yasalarımızdan söz ediyor iken, mevzuatımızdaki karışıklık, dağınıklık, bolluk ve çelişkiler üzerinde de önemle durmanın zarurî bir ihtiyaç haline geldiğine işaret etmekte yarar görüyorum.

Osmanlı Devleti zamanından kalanlarla birlikte Cumhuriyet döneminde çıkarılan onbine yakın yasa hükümlerinin ve bunlarla ilgili pek çok tüzük yönetmelik gibi düzenleyici hukukî metinlerin içinden, haklarında bu hükümlerin uygulandığı sade vatandaşın değil, meslekleri gereği bunlarla uğraşan hukukçuların ve kuruluşların dahi çıkamaz hâle geldikleri, bu durumun devamlı bir şikâyet konusu olduğu ve davaları arttırdığı bilinen bir gerçektir.

Bu nedenle, ilgili ve görevlilerin bu konuya da bir an önce eğilmelerini ve mevcut yasaları dikkatle tarayıp yürürlükte olan hükümleri ayıklayarak ve belli konulardaki yasaları tek metin haline getirerek yeni bir düzen ve sistem dahilinde kotlaştırma çalışmalarına girmelerini beklemekteyiz.

Bu genel girişimden sonra; devamlı değişme ve gelişme halinde bulunan demokratik Cumhuriyetimizde, Anayasal görevi icabı, bir yandan idareye verdiği düşünceler ve yaptığı incelemelerle, diğer yandan yargı denetimi yoluyla idarenin hukukiliğini sağlamakla, kamu yararları ile vatandaşların hak ve özgürlüklerini dengeli biçimde korumakla görevli olan Danıştay'ımızın, bu görevlerini nasıl ve

ne dereceye kadar yerine getirebildiğini, içinde bulunduğu güçlükleri, gittikçe yoğunlaşan idarî davaların azaltılmasına ve sür'atle sonuçlandırılmasına yönelik ve alınması mümkün bazı tedbirler üzerindeki görüşlerimizi ana hatlariyle ve mümkün olan kısalıkta açıklamağa çalışacağım.

Anayasamız, 140. maddesinin ikinci fıkrasında, Danıştay'ın görevlerini : «Danıştay ,idarî uyuşmazlıkları ve davaları görmek ve çözümlemek, Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları hakkında düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını ve imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini incelemek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir.» şeklinde ifade eder.

Görülüyor ki, yüksek bir idare mahkemesi olan Danıştay'ımızın «Yargısal görevleri» yanında «idari görevleri» de vardır. Bu durum, kuruluşumuzun tarihi gelişiminden ve idarî mahkeme olmasının özellik ve niteliğinden doğmaktadır.

Danıştay Kanunu ve diğer yasalarla Danıştay'a verilen ve üç idarî dairemiz tarafından yerine getirilmekte olan çeşitli idarî görevlerden bir kaçı üzerinde özenle durmakta yarar görüyorum. Bunlardan birisi, yasama ve düzenleme ile ilgili olan görevlerdir.

Danıştay, ilk kuruluş yıllarından başlayarak kanun ve nizamların düzenlenmesine katılmıştır.

Birinci meşrutiyet döneminde Kanunu Esasî hükümlerine göre ,kanunların hazırlanması zorunlu olarak Danıştay'a ait bir görev idi ve Danıştay'ca hazırlanan kanun tasarıları, Mebusan ve Ayân Meclislerinde görüşüldükten ve İrâdei Seniye ile uygun görüldükten sonra kanunlaşırdı.

İkinci Meşrutiyet döneminde, Kanunu Esasî'de yapılan değişiklikten sonra, kanun tasarılarının Danıştay'dan geçmesi zorunluluğu kalkmıştır.

Cumhuriyet döneminde ise Danıştay, Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları hakkında düşüncesini bildirmekle görevlidir. Yapılan inceleme ile tasarının; Anayasaya, kanunlara ve hukukun genel ilkelerine uygunluğu ,kanun boşluklarının ve çelişkilerinin giderilmesi, düzenleme tekniği yönünden tertip ve düzeni sağlanır. Kanun tasarılarının Danıştay'dan geçerilmesi ve Danıştay'ca yapılan değişikliklere uyulması zorunlu değildir.

İşte bu zorunluluğun olmaması nedeni iledir ki, Danıştay'a Anayasa ile verilmiş yasamaya katkı görevi, siyasal iktidarlar tarafından uzun bir süredenberi işlemez hale getirilmiş ve her yönden büyük faydası aşikâr bulunan bu görev üzerine geçen yılki konuşmamda dikkatleri çekmiştim.

Filhakika, Cumhuriyet döneminde Danıştay'ın yeniden kurulmasından sonra, 1927 - 1938 yılları arasında (115), 1939 - 1960 yılları arasında (7), 1961 yılından sonra bu güne kadar (11) kanun tasarısı incelenmek üzere Danıştay'a gönderilmiş, ancak, kanunî formalite eksiklikleri dolayısiyle iade edilen bu (11) tasarı bir daha Danıştay'a gönderilmemiş, böylece 1961 Anayasasından sonra yürürlüğe konulan hiçbir kanun için Danıştay'dan mütalâa alınmamıştır.

Kanunların düzenli ve iyi şekilde çıkarılabilmeleri için, kanun yapmağa yetkili mercilerden önce, bir hazırlık çalışması şeklinde, uzman kurullardan geçirilmesi görüşü, ileri memleketlerde olduğu gibi - ki Fransız Anayasasına göre, bütün ka-

nun tasarıları ve ayrıca kanun hükmündeki kararnameye benzeyen «ordonance» lar bu gün de zorunlu olarak Danıştay'dan geçirilmektedir - yurdumuzda da birbuçuk asra yakın bir süreden beri uygulanma alanına konulmuş ve bu görev önce 1837 yılında «Meclisi Vâlâyı Ahkâmı Adliye» ye, 1868 yılında «Şûrayı Devlet» adı ile müstakil bir kuruluş haline geldikten sonra da Danıştay'a verilmiştir.

Danıştay'ın bu Anayasal görevinden faydalanma yolunun adeta terk edilmiş olmasının doğurduğu sakıncalara örnek olarak, geçen yılki konuşmamda söz konusu ettiğim ve memur rejiminde reform kanunu diye nitelendirilen «Devlet Memurları Kanunu» na tekrar değineyim :

Daha 1960 yılından çok önceki yıllarda, kısa bir süre benim de katıldığım çalışmaları olumlu bir sonuca bağlanamayan ve nihayet Danıştay'dan geçirilmeden 1965 yılında kabul olunan 657 sayılı bu Kanun hakkında, o zamanki Devlet Bakanının Danıştay Başkanımızdan ricası üzerine, bir daire başkanı arkadaşımla birlikte hazırladığımız bir rapor Hükümete verilmiş ve bu raporda, Anayasaya, kazanılmış hakların korunması ve eşitlik gibi hukukun genel ilkelerine aykırı hükümleri yanında, diğer çelişkili veya eksik yahut uygulanma olanağı bulunmayan yönlerine de işaret edilmek suretiyle, bu Kanunun olumsuzluğu hakkındaki görüşümüz belirtilmişti. Nitekim, bir kaç hükmü dışında, uygulanma olanağı bulunamayıp ertelenmiş olan bu Kanun, nihayet ve yine Danıştay'ın görüşü alınmadan ve ilgili kuruluşlarla dahi gerekli iş birliği yapılmadan hazırlanan 1327 sayılı ve 31 Temmuz 1970 tarihli Kanunla değiştirilip islâh edilerek yürürlüğe konulmuştur.

O günden bu yana, çeşitli kuruluşların özel kanunları dışında, (11) adet kanun kuvvetindeki kararnamelerle yapılan ek ve değişikliklere, Devlet Hazinesine milyarlara mal olmasına, Danıştay'ca Anayasaya aykırı görülen bazı hükümlerinin Anayasa Mahkemesince iptal edilmiş bulunmasına rağmen, Devlet memurlarımızın haklı şikayetlerinin arkası alınamamış ve bu yüzden Danıştay'a şimdiye kadar (46.000) den fazla dava açılmıştır. Halen de yeni Hükümetimizin bu konu üzerinde önemle durmak zorunda kaldığı ve yeni değişiklik ve islâh çalışmalarına giriştiği malumlarıdır.

Adetleri sayılamayacak kadar çok ek ve değişikliklerivle yamalı bohçayı andıran ve hizmetlerini bir ömür boyu Devlete adamış emekli memurların sürekli şikâyet ve davalarına konu olan «Emekli Sandığı Kanunu» na değinmek istemiyorum.

Hülâsa; Danıştay'ın, özellikle kamu hizmetleriyle ilgili temel konularda yasama görevine katkısının faydasına bir kere daha işaret etmeyi ve yukarda sözünü ettiğim mevzuat karışıklığının bir dereceye kadar önlenmesinin bu yoldan da sağlanabileceğini belirtmeyi görev sayıyorum.

Bu konuda ileri sürülebilecek, bu yola gidilmesinin kanunların çıkarılmasını ağırlaştıracağı gibi bir dereceye kadar haklı görünen veya yasama yetkisini politik görüşleri ve tercihleri doğrultusunda kullanmak isteyen siyasal iktidarların takdirlerine Danıştay tarafından müdahale edilebileceği gibi yerinde olmayan - çünkü Danıştay'ın mütalâası Hükümeti ve Yasama Organını bağlamaz - endişeler varit değildir. İş durumuna göre gereken tedbirlerin alınacağı kuşkusuz olduğu gibi, bunlar veya benzeri düşüncelerin, sağlanacak yarar ile kıyaslanamayacağı açıktır.

Tüzüklerin Danıştay'dan geçirilmesi ise, eskidenberi ve bugün de bir Anayasa hükmü olarak zorunlu olduğundan, bu görev, bilindiği gibi, düzgün ve verimli şekil-

de işlemekte, gerek idare ve gerekse vatandaşlar, ellerinde Anayasaya, kanunlara ve hukuk ilkelerine uygun metinler görebilmektedirler.

Danıştay'ın idarî görvlerinden, danışma ile ilgili olanlar ayrı bir önem taşır.

Danıştay'ın kuruluşundan beri normal şekilde işlemekte olan bu görev; faal idareye yol gösterir, hizmet kurallarını aydınlatır, idarenin işlemlerini iptalden ve eylemlerini sorumluluktan kurtarır nitelikte, değerli bir hizmettir. Kanunun zorunlu kıldığı haller dışında, idarenin, mevzuatı uygularken tereddüt ettiği veya vatandaşların haksızlığını ileri sürdüğü bütün durumlarda ve özellikle büyük kitleleri ilgilendiren genel uygulamalarda, davaya sebebiyet verecek olumsuz işlem tesis etmeden önce, Danıştay'ın istişarî görüşünü almağa daha fazla önem vermesinin yararı açıktır. Bu suretle, idarenin kanunîliğinin daha başlangıçta sağlanması ve vatandaş şikâyetlerinin ve binnetice davaların azalması bu yoldan da elde edilmiş olur.

Bu münasebetle, Danıştay'ımızın yönünden ve aslında bütün kamu kuruluşları için de varit olan önemli bir konu üzerinde daha durmama müsaadenizi rica edeceğim :

Bağımsız Yüksek İdare Mahkemesi olan Danıştay'ımıza Yasalarla görev verilirken, bu görevi yapacak kuruluş olarak görüşümüzün mutlaka alınmasının, yürütme ve yasama organlarınca bir esas olarak benimsenmesini önemle ve ısrarla dileriz. Konunun aydınlığa kavuşması bakımından, ilgili yasalardan iki örnek vereyim :

3 Mart 1965 tarihli ve 551 sayılı Markalar Kanununun 28 inci maddesinin son fıkrasında, tescil işleminin reddine karşı ilgililer tarafından Danıştay'a açılacak davaların üç ay içinde karara bağlanacağı hükümlendirilmiştir. Danıştay'daki yargılama usulünü ve kanunî cevap sürelerini bilenler, bu hükmün uygulanabilir nitelikte bir hüküm olmadığını takdir ederler.

Bu kabil hükümlerin, yasaların mutlaka uygulanması gerektiği hususundaki toplumun güven duygusunu ve yasaya karşı saygıyı rencide edeceğini ve bununla görevli kuruluşları da zor durumda bırakacağını söylemeye mahal yoktur sanırım.

Diğer bir örnek; 20 Haziran 1973 tarihinde kabul olunan 1750 sayılı Üniversiteler Kanununun 65 inci maddesidir. Bu hükme göre, Üniversite öğretim üyelerinin ve öğretim yardımcılarının görevleri dolayısiyle ya da görevlerini yaptıkları sırada işledikleri ileri sürülen suçlar üzerine, son soruşturma açılıp açılmayacağı hususunda, Danıştay'ın yetkili dairesince verilecek karara yapılacak itirazların «Danıştay Genel Kurulu»nca inceleneceği hükme bağlanmıştır. Halbuki Memurin Muhakematı hakkındaki yasa hükümlerine göre, İkinci Dairemizce birinci derecede verilmiş olan kararların ikinci derecede incelenmesi görevi, Danıştay Genel Kurulundan, eski Danıştay Kanununu değiştiren 7354 sayılı Kanunla 1959 yılında alınarak Birinci ve Üçüncü Daire başkan ve üyelerinden oluşan «Hususi Heyet»e ve 521 sayılı yeni Danıştay Kanunu ile de aynı nitelikteki «İdarî Daireler Kurulu» na verilmiştir. Bu konu ile ilgili bir görevi olmayan ve Danıştay'ın bütün başkan ve üyelerinden oluşan 80 kişilik Danıştay Genel Kuruluna, bu işle görevli idarî Daireler Kurulu varken, yeniden görev vermenin haklı hiç bir gerekçesi ve faydası olmayacağı açıktır.

Danıştay'ın yargısal görevlerine gelince :

Bilindiği gibi Danıştay, Anayasamız gereğince, «İdarî uyuşmazlıkları ve davaları görmek ve çözümlemekle» görevlidir. Hukuk Devletinin temel ilkesini teşkil eden ve idarenin kanuniliğini sağlayan bu görev ve bununla ilgili sorunlar üzerinde ne kadar durulsa yerindedir.

Her şeyden önce bir noktayı belirgin hale getirmekte yarar görüyorum :

Devletin hukuka bağlılığını sağlamak amacı ile kurulan yüzyıllık müessesemizin, «Danıştay» adından da anlaşılacağı üzere, yargısal denetimden önce, Devleti kendi bünyesinde hukuka uygun davranışta bulunmaya yardım etme görevinden yeteri kadar faydalanılmaması nedeni ile, vatandaşların idareden şikâyetlerini gösteren ve yıldan yıla çığ gibi artan idarî davalarla karşılaşılmakta ve Danıştay'ın yargı görevi idarî görevlerine oranla büyük bir ağırlık kazanmış bulunmaktadır. Halbuki, idarî rejimimize ve Danıştay'ımıza örnek olarak alınan Fransız Danıştay'ında, bugün, de idarî görevlerin önemi ve ağırlığı yargısal görevinden önce gelmekte ve hiç değilse aralarında uygun bir denge bulunmakta, yıllık dava adedi de bizimle kıyaslanamayacak — ortalama yılda (3.000) kadar — az bir düzeyde seyretmektedir.

Filhakika, Cumhuriyet döneminde Danıştay'ın yeniden kuruluşundan sonra, bir dereceye kadar normal sayılabilecek bir artış temposu ile 1969 yılına kadar açılan yıllık dava sayısı (35.000) i aşmamış iken, 1970 yılında (43.940), 1971 yılında (65.381), 1972 yılında (44.615), 1973 yılında da (57.468) dava açılmış ve üstün bir gayretle çıkarılan dava sayısının önemli ölçüde artmış olmasına rağmen, bir yıl sonraya bırakılan dava birikimi, 1964 yılında olduğu gibi, yine 50.000) sayısına yaklaşmıştır.

Bu nedenle, 1964 yılında yürürlüğe giren 521 sayılı Danıştay Kanunu ile (6) dan (9) a çıkarılmış olan dava dairelerimizin sayısı, 18 Haziran 1973 tarihinde kabul edilen 1740 sayılı yeni Kanunla, Gelir ve Kurumlar Vergilerine bakmakla görevli bir dava dairesi daha ilâve edilmek suretiyle «10» a ulaşmış ve ayrıca işin gereğine göre «mürettep dava daireleri» kurulması için de yetki alınmıştır. Bu artışa paralel olarak 1964 yılında (463) adet olan tüm personel sayımız, bugün (656) rakamına yükselmiş olup, daha da artacaktır.

Bu durum devam ettiği sürece, gerek dava dairelerinin ve gerekse personel sayısının artması gibi işin gereğine uymayan ve istenilen verimi de artış oranında sağlamayan bir tutumun sürüp gideceği kuşkusuzdur.

Bu itibarla geçen yılki konuşmamda da belirttiğim gibi; idarenin bu derece büyük oranda davaya muhatap olması konusu üzerinde önemle durmak ve gerek kamu hukuku ile ilgili yasal ve düzenleyici mevzuata ve gerekse idarenın kanunları uygulamaktaki tutumuna eğilerek, gereken köklü tedbirleri almak lâzımdır.

Sözünü ettiğim 1740 sayılı yeni Kanunumuzla davaların daha süratle sonuçlandırılması ve vatandaşlara bazı kolaylıklar sağlanması ve ayrıca Danıştay'ın kuruluşu ve çalışması ile ilgili bazı yenileme ve düzenlemeler yapılması yönünden bir kısım tedbirler öngörülmüş ise de, bunların yeterli olmadığı şüphesizdir.

Köklü vasal tedbirlerin başında; on yılı aşkın bir süreden beri üzerinde ısrarla durduğumuz, idarî yargı alanında bir reform yasası niteliğinde olan «İlk Dere-

ce İdare Mahkemeleri Kanunu» tasarısının bir an önce kanunlaştırılması gelmektedir.

Anayasamız, 140 ıncı maddesinin «Danıştay, kanunların başka idarî yargı mercilerine bırakmadığı konularda ilk derece ve genel olarak üst derece idare mahkemesidir.» diyen ilk fıkrası ile, ilk derece idare mahkemelerinin kurulmasını emretmiştir. Fransada 1953 yılında yapılmış olan bu reform sayesinde Fransız Danıştay'ı imrenilecek bir rahatlığa kavuşmuş, davalar öncelikle mahallerinde ve daha süratle sonuçlanmış ve bu da idarede istikrarı ve Fransız vatandaşlarında da güven ve huzuru sağlamıştır.

Danıştay'ımız tarafından ilgili kuruluşlarla birlikte hazırlanarak, uzun ve çetin uğraşılar sonucunda ve ancak iki yıl önce Hükümet tarafından Büyük Millet Meclisine sunulabilen ve halen kadük olduğu için yeniden Danıştay'ımızın incelemesine gönderilen bu tasarının, 1974 yılı içinde kanunlaşması, yeni Hükümet ve Meclisimizden en başta gelen temennimizdir. Gelecek yılki Danıtşay gününde bu konuya tekrar değinmek zorunda kalmayacağımız umudundayız.

Memleketimizin ekonomik ve sosyal yönden büyük aşamalar döneminde bulunması ve bu nedenle Devletin sosyal ve ekonomik görevlerinin sür'atle ve sürekli bir şekilde artması, vatandaşların hak arama bilincine ve olanaklarına gittikçe daha çok erişmesi, nufusun çoğalması gibi memnuniyetle izlediğimiz etkenler dolayısiyle idarî davaların olağan artışı yanında, olağan sayılmayan artışların önlenmesi için alınması mümkün ve zarurî olan diğer tedbirler üzerinde de durmakta yarar görüyorum.

Her yıl büyük oranda artmakta olan vergi davalarının - ki yıllık ortalaması (15.000) i bulmuştur -, ilgili yasalar üzerinde yapılması zarurî düzenlemeler bir yana, bugünkü mevzuat dahilinde idarece alınacak bazı tedbirlerle azaltılması mümkündür.

Özellikle bu konuda idarenin açtığı yersiz ve hatalı davalar nedeniyle Danıştay'ın yükünü ağırlaştırdığı, vatandaşları tedirgin ettiği ve uyuşmazlıkların yıllarca sürdürülmesine yol açarak Hazine alacağının tahsilini geciktirdiği bir gerçektir. 213 Sayılı Vergi Usul Kanununun 406 ncı maddesinin «Vergi İdareleri Maliye Bakanlığının (il özel idareleriyle belediyeler valilerin) muvafakatını almadan Temyiz Komisyonunun kesin kararları aleyhine Danıştay'da temyiz davası açamazlar.» diyen son fıkrası hükmü ciddî bir şekilde uygulanmamakta ve dosyalar iyi bir incelemeye tabi tutulmadan otomatik olarak muvafakat verilmek suretiyle, idare tarafından açılan davaların artmasına sebep olunmaktadır. Bu hükmün ciddiyetle ve dosyaların hukuk teşkilâtına esaslı şekilde incelettirilmesi suretiyle uygulanmasının sağlanması gerektir. Bunun yanında, muvafakat alınmadan dava açıldığına da sık sık rastlandığı gibi, aynı madde hükümlerine aykırı olarak 30 bin lirayı aşmayan matrahlar hakkındaki kesin kararların ve Danıştay'ın 1954 tarihli içtihadı birleştirme kararına rağmen bozma kararlarının dava konusu yapıldığı; Danıştay'ca müstakar içtihatlara bağlanmış ve sonucu belli konularda veya kazanılması halinde dahi verimlilik yönünden idareye yarar sağlaması olanağı bulunmayan ve dava açmak için harcanan emek ve kırtasiye değerini karşılamayan azlıktaki matrah farklarında da dava yoluna gidildiği, ayrıca usul yönünden yapılan hata ve noksanlar dolayısiyle davaların reddine ve tekrar açılmak suretiyle uyuşmazlığın uzamasına mahal verildiği görülmektedir. Özellikle çok kişiyi ilgilendiren kamu personelinin vergilerinde olduğu gibi yaygın uyuşmazlıklar ile Maliye Bakanlığının bizzat meşgul olması ve bir kaç uyuşmazlık hak-

kında Danıştay'ın görüşü ortaya çıktıktan sonra o konudaki işlemleri yüksek mahkemenin kararı istikametinde yürüterek vergi davalarının çoğalmasını önlemesi yerinde olur.

Bilindiği gibi, modern vergi uygulamalarında; mükellefle vergi idaresi arasında karşılıklı güvenliğin kurulması vergi gelirlerinin tahsilinde sür'at ve kolaylığın sağlanması, iyi niyet sahibi mükelleflerin vergilendirilmesinde sıkıcı formalitelerden kurtarılması, uyuşmazlıkların kısa sürede çözümlenerek mükelleflerin uzun süre vergi tazyiki altında tutulmaması, mükellef ve idarenin zaman ve parasının israfına meydan verilmemesi ve vergi işlerine bakan yargı mercilerine intikal eden anlaşmazlıkların en aza indirilmesi gibi konular üzerinde dikatle durularak amaca uygun yeni yöntemler ve çözüm yolları bulunmakta ve yararlı müesseseler kurulmaktadır. Bunlar arasında en verimli ve önemli olanı «uzlaşma müessesesi»dir.

Ülkemizde ilk defa 1963 yılında 205 sayılı Kanunla vergi hukukumuza giren bu müessese, «dar kapsamlı» ve yetersiz olduğu gibi, bu müessesenin vatandaşlara gereği gibi tanıtılmaması nedeniyle bir çok mükellefler varlığından dahi habersiz bulunmakta ve sonuç olarak iyi işletilememektedir.

Yargı mercilerinin bünyeleri icabı anlaşmazlığın sonuca bağlanmasının — özellikle bizde bu inceleme, itiraz ve temyiz komisyonları ve Danıştay olmak üzere üç kademelidir — Pek uzun bir süre alması nedeniyle, bu süre içerisinde Hazineyi vergi alacağından yoksun bırakan ve mükellefi de vergi tazyiki altında tutan vergi davalarını büyük oranda azaltıcı ve en önemlisi mükellefle idare arasında karşılıklı güveni sağlayıcı nitelikte olan uzlaşma müessesesinin daha yetkili ve daha etkin ve yaygın şekilde ve mümkün olan sür'atle «geniş kapsamlı» hale getirilmesini, o zamana kadar da mevcut uzlasma müessesesinden vatandaşların daha çok yararlanmalarının sağlanmasına çalışılmasını tavsiyeye değer görmekteyiz.

Öğrencilerin not takdiri ile ilgili olan ve sayıları yıldan yıla artan davalar da, üzerinde özenle durulması gereken bir netilik taşımaktadır.

Örneğin, öğrenci ve öğrenim işleriyle ilgili olarak 1967 yılında Danıştay'da mevcut dava sayısı (340) iken, 1973 yılında bu sayı (6672) ye ulaşmıştır. Danıştay'ımızın adı etrafında «Danıştay sınıf geçiriyor» şeklinde yapılan spekülâsyonlara da konu olan bu davalar ve idarece alınması gerekli ve mümkün tedbirler hususunda biraz bilgi vermekte yarar vardır.

Herşeyden önce şu ciheti belirtmek isterim ki; bu konuda açılan davalardan, az da olsa bir kısmının, bilirkişi incelemeleriyle sabit vakıalara dayanılarak idare aleyhine karara bağlanması nedeniyle, özellikle son yıllarda, öğrencilerin sınav kâğıtları daha dikkatle okunmaya ve notlar daha objektif ölçüler içinde ve daha titizlikle takdir edilmeğe başlanmıştır. Nitekim, 1967 yılında bu davalardan Danıştay'ca iptal ile sonuçlananların oranı % 35.3 iken, sonraki yıllarda bu oran gittikçe ve sürekli şekilde azalarak 1973 yılında % 13.6 ya düşmüştür. Bu durum, öğrencilerle velilerinin kilit altında tutulan sınav kâğıtlarının değerlendirilmesinde bir hatâya hatta bir haksızlığa uğramış olabilecekleri kuşkularını ortadan kaldırması ve eğitim kurumlarına toplumca beslenmesi gereken güvenin güçlenmesi yönünden yargı denetiminin diğer önemli bir yararını gösterir. Bu nedenle, hiçbir tutarlı tarafı olmayan Danıştay aleyhindeki bu gibi iddiaların ortaya atılmasını, Danıştayımızın bu yapıcı rolünün engellenmesi gibi toplumumuzun düzen ve yaşantısında olumsuz etkiler yapacak davranışlar olarak görmekteyiz.

Öğrenci ve öğrenim işlerinin idarî işlemlerden olduğu ve bu işlemlerin Anayasa ve Danıştay Kanunu gereğince Danıştay'ın yargısal denetimine tâbi bulunduğu kuşkusuzdur. Danıştay açılan davalarda, sınav kâğıtlarını tamamen objektif ölçüler içinde bir incelemeye tâbi tutmakta, davacı öğrencinin ve onunla birlikte sınava giren diğer öğrencilerin sınav kâğıtlarını okuldan getirterek yetkili öğretmen bilirkişilere inceletmekte ve bunların verdikleri rapor ve eldeki diğer belgeleri değerlendirerek, not takdirinde açık hataya düşüldüğünün saptanması halinde, sınav kâğıtlarına isabetsiz not takdiri şeklinde tecelli eden idari işlemin iptaline karar vermektedir. Bu arada, sorulara verilen karşılıklara takdir edilen notlar toplamının yanlış hesaplanması — örneğin, not toplamı 5,5 tutmakta iken 3,5 olarak saptanması gibi—, beş sorudan üçüne not takdir edilerek ikisinin değerlendirilmemesi veya sınav kâğıdının bir sayfasının okunup diğer sayfasının okunmaması yahut iki sorunun karşılığının bir soru içerisinde verilmesi nedeni ile yalnız bir tek soru karşılığının değerlendirilmesi gibi maddi hatalar da görülmektedir.

Bu konuda, Millî Eğitim Bakanlığının 1965 den sonra izlemeğe başlayıp 1967 tarihli yönetmeliğe de intikal ettirdiği ve adeta kendisince yapılması gereken bir hizmeti Danıştay'a bırakmak sonucunu doğuran ve gittikçe büyüyen oranda davalara neden olan tutumuna değinmek zorululuğunu duyuyorum.

Filhakika 1952 yılına kadar sınav komisyonlarının sınav kâğıtlarına takdir ettikleri not kesin iken, görülen ihtiyaç ve zorunluluk dolayısiyle sınav evrakına itiraz edilmesi yolu, Talim ve Terbiye Kurulunun 1952 tarihli bir kararı üzerine açılmış ve itiraz edilen notların kesinleşmesi Milli Eğitim Bakanlığının ilgili öğretim dairesinin ve Talim ve Terbiye Kurulunun incelemesi sonucuna bırakılmıştı. 1959 yılında ise, bu itirazların Talim ve Terbiye Kurulunun iş hacmini gereksiz yere genişlettiği gerekçesiyle, itirazlı sınav evrakının Bakanlığa gönderilmeyerek Milli Eğitim Müdürlüklerinde kurulacak komisyonlarda incelenmesi ve orada kesinleşmesi ön görülmüş ve nihayet 1965 yılından itibaren de bugünkü uygulamaya, yani (5) den yukarı not alan öğrenciler arasında ortalamayı tutturamamak yüzünden başarısız duruma düşen öğrencilerin kâğıtlarıyla (5)den aşağı not almış olan öğrencilerin kâğıtlarının okulda kurulan bir komisyon tarafından tekrar incelendikten sonra kesinleşmesi yoluna gidilmiştir.

Bakanlık yetkillileri ile yaptığım görüşmelerde, sınıf geçme esaslarının kökten değiştirileceği ve bu kabil davalara mahal kalmayacağı ifade edilmiş olmakla beraber; öngörülen tedbirler alınıncaya kadar, mevcut durumun sür'atle değiştirilerek Milli Eğitim Bakanlığına başvurma yolunun tekrar açılması ve bu konudaki idarî işlemin, uygun görülecek usule göre, Bakanlığın incelemesinden geçtikten sonra kesinlik kazanması çok yerinde olur. Bu merkezi süzgecin Danıştaya başvurma ihtiyacını önemli oranda ortadan kaldıracağı, bundan başka üniversite ve yüksek okulların da not takdir işlemlerine karşı kendi bünyelerinde meydana getirecekleri itiraz kurullarının bu konuda açılacak davaların sayılarını azaltacağı kuşkusuzdur.

Bir konuşma süresi içine sığmayacağı nedeniyle diğer konulara ait görüşlerimizi belirtmekten kaçınarak, genel nitelikte bir kaç hususa daha işaret etmekle yetineceğim.

İdarenin, genel olarak, vatandaşın hakkını mevzuata uygun şekilde ve zamanında tanımak suretiyle davaya sebebiyet vermekten kesinlikle kaçınmasının ve idare ajanlarının yetkilerini yerinde ve kemaliyle kullanmalarının ve sorumluluktan kaçınmamalarının sağlanması;

Daha önce belirttiğim gibi, idarenin mevzuatı uygularken tereddüt ettiği ahvalde, davaya sebebiyet verecek olumsuz işlem tesis etmeden önce, Danıştay'ın istişarî görüşünü almasının sağlanması;

Bir hukuk devletinde kesinleşen mahkeme kararlarına her kuruluşun ve herkesin saygı duyması tartışmasız kabul olunan bir ilkedir. Esasen, Anayasamızın 132 nci maddesi bunu açıkca belirtmiş bulunmaktadır. Bu nedenle, bir konuda yargı mercilerinin görüşü belli olduktan sonra, idarenin benzer olayları, mahkemenin beliren görüşüne göre çözümlemesi, başka bir anlatışla ilgilileri tek tek dava açmak zorunda bırakmaması gerekir. İdarenin bu konudaki olumsuz tutumu, özellikle iptal davalarının sayısını çok etkilemektedir. Gece bekçilerinin, emniyet mensuplarının, er öğretmenlerin ,Personel Kanunu uygulamasının getirdiği büyük sayıdaki davalar, bu konudaki idare tutumunun ne kadar gereksiz davaya sebep olduğunun açık örnekleridir. Eğer, mahkeme görüşü, kamu hizmetinin gerekleri yönünden idareye uygun gelmiyorsa, derhal o konu ile ilgili mevzuatta istenilen istikamette değişiklik yapma yoluna gitmelidir. Bu nedenle idarenin, Danıştay kararlarını «şahsa mahsustur» diyerek müstakar hale gelmiş içtihatlara rağmen, bu içtihatlara uygun şekilde işlem yapmamakta ısrar etmek suretiyle aynı konuda yeni davalar açılmasına sebebiyet vermemesinin sağlanması;

İdarenin, kanun yollarından olan «kararın düzeltilmesi» hakkını, ciddî sebepler bulunmadıkça otomatik bir şekilde kullanmamasının sağlanması;

Anayasanın 132 nci ve Danıştay Kanununun 95 inci maddeleri gereğince, Danıştay kararlarının zamanında ve mutlaka infazının sağlanması;

Gerektir.

İşaret ettiğim hususlara uyulduğu takdirde, idare, dava masraflarıyla avukatlık ücretlerinden kurtulmak suretiyle carî giderlerde tasarruf sağlamış olacağı gibi, infaz konusundaki direnme nedeniyle büyük meblağlara ulaşan tazminat davalarına da muhatap olmayacaktır. Ve daha önemlisi idarede istikrar ve vatandaşta idareye karşı güven duygusu artacaktır.

Bunlardan başka, davaların süratle sonuçlandırılması yönünden, idarenin, dava ile ilgili savunmalarını ve ara kararlariyle istenilen bilgi ve belgeleri kanunî süraleri içerisinde ve eksiksiz olarak vermesi suretiyle davaların uzama ve gecikmelerinin önlenmesi ve ciddî nedenler bulunmadıkça süre uzatılması istemlerine yer verilmemesinin sağlanması yerinde olur.

Sözlerimi ,hepimizin bildiği bir gerçeğe tekrar değinerek bitirmek istiyorum. Bir ülkede yasalar en ileri ve mükemmel düzenlenmiş olabilir; ama bu yeterli değildir. Bir ülkede temel hak ve hürriyetlerin asıl teminatı, o ülke insanlarının ve özellikle o ülkeyi idare edenlerin gönüllerindeki hürriyet sevgisinde, hak ve hukuk duygusunda ve anlayışındadır.

Bu inanış içerisinde ilgilileri uyarmak ve Danıştay'ımızın 105 inci kuruluş yıl dönümünde söylediğim gibi «hangi vesile ve sebeple olursa olsun, hukuka bağlı demokratik Cumhuriyetimize gölge düşürebilecek davranışlardan kaçınılmasını», «insan hak ve hürriyetlerinin, millî dayanışmanın, sosyal adaletin, ferdin ve toplumun huzur ve refahının» kemaliyle ve biran önce gerçekleştirilmesini istemek; hepimizin hakkı ve ödevidir.

Ulu Önderimiz Atatürk'ün işaret buyurdukları yolda «muasır medeniyet seviyesine ulaşmayı» amaçlayan ve ileri demokratik batı ülkeleri arasındaki yerini tam anlamıyla alma yolunda aşamalar yapan Büyük Türk Milletinin, Yüce Önderinin izinde azimle ve cesaretle yürüyen Atatürkçü kuşaklar olarak, bu düzeye erişmek ve onu aşmak en içten dileğimizdir.

Derin teşekkür ,saygı ve sevgilerimle.

DANIŞTAY GÜNÜNDE TÜRKİYE BAROLAR BİRLİĞİ BAŞKANI Prof. Dr. FARUK EREM'İN YAPTIĞI KONUŞMA

Yüksek mahkemelerimiz, ortak bir göreve sahip bulundukları bilinci içindedirler. Bu ortak görev Anayasamızın öngördüğü «Sosyal Hukuk Devleti» ni soyut bir kavram olmaktan çıkarıp somutlaştırmak, onun ne olduğunu uygulamalarda, maddî olay halinde, toplıma mal etmektir. Toplum, Devleti, hem hukuk devleti, hem de sosyal Devlet olarak kavradığı zaman demokrasimiz gerçek teminatına ulaşmış olabilecektir. Danıştayımız bu ortak görevde kendine düşeni başarmakta kararlı gözükmektedir.

Hukuk Devleti açısından, zaman zaman Danıştayımız siyasî nitelikte yermelere uğramıştır. Türkiye Barolar Birliği, bunların haksız olduğu kanısındadır, daima Danıştayın yanı başında yer almağı görev bilmiştir.

Hakime itimatsızlığa dayanan bir anlayış içinde Hukuk Devleti kurulamaz. Eğer hakim olmazsa kanun da yok demektir. Zira yürütme, kanunu dilediği gibi uygulayacaktır. Fakat böyle olunca uygulanan metnin sadece adı kanundur. Kanunun uygulanmadığını veya yanlış uygulandığını iddia etmek ve bu iddiayı adlî teminat içinde ortaya atabilmek, hüküm almak olanağı yoksa, Hukuk Devleti de yok demektir. Kendisine inanılan yargı, verdiği kararların uygulandığını görebilen yargı yoksa, sadece mahkemelerin görevlerini yapmış olmaları ile Hukuk Devletinin toplumda somutlaşması sağlanamaz. Bu nedenle, yüksek mahkemelerimizin ortak görevlerinin gerçekleştirilmesinde Yürütme ,ters yönü seçmemelidir. Eğer böyle bir çatışma meydana gelirse bu vahim bir olaydır. Danıştayımız, bir dönemde, bu açıdan, güçlüklerle karşılaşmıştır. hemen kaydetmek gerekir ki, Danıştay bu karşılaşmada mahkeme, özellikle yüksek mahkeme olmanın onurundan hiç bir kayba uğramadı. Bu, Türk Demokrasisinin kuruluş tarihinde saygı ile kaydedilecektir.

İdarî Yargıyı, Yürütmeye yaklaştırmak, bu başarılamayınca onu kötülemek, bir Hukuk Devleti'nin kendi kendini inkâr etmesi anlamına gelir. Yürütmenin sadece metinlerde değil, gerçekte de Yargıdenetimi altında olduğunun bilinmesi ve bunun böyle olduğuna inanılması toplumun, kendi Devletine itimat etmesini sağlar. Bu toplumsal inanç, pek çok sosyal sorunlara çözüm getirir. Danıştayımız, üç kuvvetin ayrılığı ilkesinden fedakârlık etmemiş, yürütmenin yanında veya karşısında görünmemek çabasında, içtenlikle, başarılı olmuştur.

İnsanlık, bütün Devlet Güçlerinin tek elde toplandığı birinci dönemden, Yasamanın, Yürütmeden ayrıldığı ikinci döneme geçmiş, nihayet Yürütme ile Yasamanın arasında Yargılamanın zorunluğunu kabul anlamında üçüncü döneme ulaşmıştır. Bu gelişime karşı koymak istekleri, zaman zaman, her ülkede denenmiş, başarı sağlanamamış, kişilere onur vermemiştir. İnsanlığı, Hukuk Devletine götüren yolun dönüşü yoktur.

İçinde bulunduğumuz günlerde Hukuk Devleti kavramı biraz daha mutlu sayılabilir. Bununla beraber Danıştay Kararlarının yerine getirilmemesi yolunda, eskinin kalıntıları veya özentileri niteliğini taşıyan ,kişisel olmasını dilediğimiz, ör-

nekleri Türkiye Barolar Birliğinin kuşku ile izlediğini açıklamak zorundayız. Şimdilik, bu beyanımızın ölçülü bir uyarma olarak kabul ve telâkki buyurulmasını dileriz.

Anayasamızın «Sosyal Hukuk Devleti» deyimi içinde yer alan «Sosyal Devlet» kavramı, Hukuk Devleti kavramı kadar, Türk toplumunda somutluk kazanabilmiş midir? Bu açıdan, Yüksek Mahkemelerimize yardımcı olması gereken kuruluşlar ve bunlar arasında Türkiye Barolar Birliği başarılı olabilmişler midir? Bu açıdan Birliğimiz -hiç olmazsa- gerekli çabalara başlamış olmak özrüne sığınabilir.

1961 Anayasasının kabul ettiği «Sosyal Haklar» ın, bu Anayasada yazılı olması ile yazılı olup da kullanmak olanağına sahip bulunmamak arasında hiç bir fark yoktur. Genel Kamu Düzeni ile yetinen bir Demokratik Ülke kalmamıştır. Türk Demokrasisindeki gecikmeden kuşku duymaktayız. Demokrasilerde Hukuk Devleti ile Sosyal Devlet birbirinden ayrılamaz kavramlar halindedir. Eğer bir devlet Demokrasi olmak iddiasında ise, çağımızda, Sosyal Hukuk Devleti olmak zorundadır. Memleketimizde Sosyal Hukuk Devleti olmak, genel Kamu düzeni yanında, Ekonomik (Demokratik) kamu düzenini kurmak çabaları başlamıştır. Bu anlamda Batının Demokratik ülkelerinde antitröst, antikartel tedbirlerin benzerleri, çalışanın yönetime katılma hakkı ve nihayet üçüncü sektör hukukunun, «Halk Sektörü Hukuku» nun doğuşu, Yüksek Mahkemelerimiz arasında, özellikle Danıştayımızın görevine yeni katkılar getirecektir. Yüce Danıştayımızın bu görevi de başaracağına, Türk Avukatları olarak, tam bir inanç içindeyiz. Arzederim.

DANIŞTAY BAŞKANI
Prof. İSMAİL HAKKI ÜLGEN'İN
MİLLİ PRODÜKTİVİTE MERKEZİNDE YAPILAN
HUKUKTA SİBERNETİK VE BİLGİSAYAR KULLANIMI SEMİNERİNİN
(28 - 31 Ocak 1974)
AÇILIŞI MÜNASEBETİYLE YAPTIĞI KONUŞMA

Hukuk ve Adalet hayatımız için yeni imkanlar ve düşünme ufukları açan sibernetik ve hukukta bilgisayar uygulanması konusunu bilimsel bir toplantı halinde sunan Millî Prodüktivite Merkezi Yöneticilerine teşekkür etmekle söze başlamak isterim.

Nüfusu çoğalan, hızla şehirleşen, sosyal ilişkileri yoğunlaşan, dış dünya ile ilişkileri süratle artan, özlemleri değişen ve büyüyen bir toplumun hukukçuları olarak büyük sorumluluk taşıyoruz.

Değişen ve büyüyen Türkiye'nin sorunları giderek çoğalmakta ve gün geçtikçe daha da karmaşık bir hal almaktadır.

Bunun sonucu olarak da toplum ve insanlar kendilerini huzursuz hissetmekte ve çözüm bekleyen sorunlar devam edegelmektedir.

Türk toplumu değişen ve gelişen dünyaya ayak uydurmak zorundadır. Diğer bir anlatışla Türk Devletinin işleyişi bu değişme ve gelişmeye ayak uydurmalıdır. Ulusumuzun bu gelişme ve değişmeye gösterdiği uyum karşısında kamu yönetimindeki gelişme yeterli bulunmamaktadır. Bugün Türk vatandaşı Devlet hayatımızın değerlendirilmesi konusunda her zamankinden daha fazla hassasiyete, anlayışa ve sağlam ölçülere sahiptir. Örneğin, sayıları bir milyonu bulan çalışan vatandaşımız yurt dışındadır. Bunlar, çalıştıkları ülkelerden bir kaç saat içinde Türkiye'ye gelmek imkânına sahiptirler. Bu vatandaşlar bir adlî sicil belgesi almak için günlerce vakit kaybettikleri zaman, ister istemez, çağın gidişi ile devlet çarkının işleyişini mukayese etmekte ve bunun nedenini sormaktadırlar.

Türk Ulusu binlerce yıllık Devlet tecrübesinin verdiği emsalsiz sağ duyu ve sezgisi ile Devlet işleyişinin, kendisinin ve toplumun gereklerinin gerisinde kaldığını görmekte ve anlamaktadır.

Daha süratli ,daha etkin ve daha seviyeli bir kamu yönetimi kurma zarureti içindeyiz. Aynı şekilde Türk toplumunun Adalet ihtiyacının da süratle ve hak duygusuna güven veren bir yönde karşılanması gereklidir.

Meselelerimizi çözmek için yeni düşünce ufuklarına ve yeni yöntem ve yardımcılara ihtiyacımız vardır. İşte burada sibernetik ve bilgisayarlar bizlere umut ışıkları tutmaktadır.

Hukukun varlık nedeni insanın insanca yaşama arzusu ve gereğidir. Bunu sağlayacak olan insandır. Bu bakımdan sibernetiği ileri bir arayış olarak mütalâa ediyoruz. Hukukta bilgisayar uygulaması ise, temel amacı insanın mutluluğu olan

hukuk düzeninin etkinliğini artıracaktır. Otomatik bilgi alışverişi için uygulanan ve bilgisayarlardan yararlanma temeline dayanan enformatiği, düzenli ve çağdaş bir kamu yönetiminin temel şartlarından biri olarak görüyoruz.

İyi işleyen ve insanları mutlu kılan bir adalet mekanizması için iyi bir kamu yönetimi gereklidir. Böylece bilgisayar uygulaması doğrudan doğruya veya dolaylı olarak hukuku ve adalet hayatımızı olumlu yönde etkileyecektir.

Adlî sicil, ahvali şahsiye sicilleri, trafik sicilleri, ticaretle ilgili siciller, tapu sicili, vergilendirme ile ilgili kayıt ve siciller, nüfus ve toplumsal ilişkilerin artışı sebebiyle çığ gibi büyümekte ve sicillerdeki değişikliklerin hızı arttığından ihtiyaçlar bugünkü metod ve imkânlarla zamanında karşılanamamaktadır.

Bu bakımdan;

İlk kademede bilgisayarların; muhtelif sicillerin tutulmasında sürat ve güven verici bir kamu yönetiminin kurulması yönünden uygulanmasının fayda ve zaruretine inanıyoruz.

İkinci kademede, bilgisayarların; kanunlarımızın derlenmesi ve yeniden düzenlenmesinde ve yargı organlarının kararlarının tasnifinde uygulanmasının fayda ve zaruretine inanıyoruz.

Bu konuya Danıştay olarak yani devletin en yüksek istisare inceleme ve idarî yargı yeri olarak duyduğumuz ilgi büyüktür. Toplantıya katılan Danıştay mensuplarından iki arkadaşımız konu ile ilgili tebliğler sunacaklardır. Ben bu konulara ilişkin bir kaç noktaya kısaca temas etmekle yetineceğim :

Bugün yurdumuzda mevzuat bir kanun ve nizam yığını haline gelmistir. Bir hukukçu için yürürlükte olan kanun, tüzük, yönetmelik veya kararname hükümlerini bulabilmek veya uygulanacak hükümleri bu yığın içinden seçip çıkarabilmek özel bir uzmanlık haline gelmiştir. Bu yüzden yeni bir kanun sistematiğini kurmak zorundayız.

Yüksek yargı organları her yıl onbinlerce karar vermektedirler. Bu kararlardan yüksek mahkemelerin hukuki görüşlerini ve kanun anlayışlarını belirten içtihatlar özenle seçilerek tasnif edilmeli ve bu kararlar, bunlardan yararlanmak isteyen hukukçuların ve bütün vatandaşların emrinde tutulmalıdır.

Böylece hukukun etkinliği ve üstünlüğü artacağı gibi Türk Hukuk düşüncesini ve dünya görüşünü aksettiren yüksek mahkeme kararları Türk toplumunun manevi zenginliğinin bir bölümü olarak yarına intikal edebilecektir.

Seminere başarılar diler, derin teşekkür ve saygılarımı sunarım.

DANIŞTAY KARARLARININ SİSTEMATİĞİ

Orhan ÖZDEŞ
Danıştay Üyesi

Hukukun kaynaklarından en önemlisini yargısal içtihatlar teşkil etmektedir. İdari yargıda yargısal içtihatlar büsbütün ehemmiyet kesbeder. Çünkü idare hukuku bir içtihatlar hukukudur. Danıştay'da yüksek bir idare mahkemesi niteliği ile bir içtihat mahkemesi olarak görev yapmaktadır. Görülüyor ki, Danıştay'ın bir içtihat mahkemesi olma niteliği bu mahkemenin verdiği karar ve tesis ettiği içtihatların önemini bir kat daha artırmaktadır.

Bu gün Devlet, liberallerin tanımladığı, içte asayişi dışta güvenliği sağlayan bir kuruluş olmaktan çıkmıştır. İçinde yaşadığımız yüzyılda bütün devletlerin amacını ulusların refahını arttırmak teşkil ettiği için Devletin ekonomik alandaki faaliyetleri artmış kişinin refahını arttırma çabaları gösterirken Devlet tasavvur olunanın üzerinde bir güç kazanmış her şeye müdahale eder bir hale gelmiştir.

Diğer taraftan demokrasilerde, sosyal devlet ilkesine parelel olarak yürütmenin fazla güç kazanması parlementoların zayıflamakta olması demokrasinin temeli demek olan denge esasını bozmak istidadını göstermiştir. Bu dengenin bozulması ve özellikle yasama ile yürütmenin tek kuvvet haline gelmesi durumlarından duyulan endişe karşısında dengenin yeniden tesisini veya devamını sağlamak ve Devletin güçlülüğü karşısında kişiyi koruyabilmek için yargı erki tek dayanak olarak görülmekte, dünya hukukçuları kuvvetler dengesini koruyacak yegane kuvvetin yalnızca yargı organları olduğunu belirtmektedir.

İdari yargının bu görevi yerine getirebilmesi için Danıstay içtihatlarının ve kararlarının çok iyi bilinmesi gerekmektedir. Bu karar ve içtihatların bilinebilmesi ise Danıştay kararlarının bir sistem içinde tasnif edilmesi zorululuğunu ortaya koymaktadır.

Bövlece, idare hukuku ve idari yargı alanında, bilimsel araştırma yapmak isteyen üniversite mensupları ve diğer hukukçuların yargısal kararlardan yararlanmaları temin edilmiş olacaktır.

Danıstay kararlarının tasnif edilmesinin yararlarını ve tasnif şekillerini incelemeden önce bir Danıştay kararının neleri ihtiva ettiğini gözden geçirmekte büyük fayda vardır.

Danıştay kararı, yazılış tarzı itibariyle ,tarafları yani davacı ve davalıyı davanın ve savunmanın özetini, dosyayı yetkili daire veya kurula raporte eden yardımcı ile kanunsözcüsünün düşüncesini ve verilen kararı (hüküm fıkrasını) ihtiva eder. Böylece çözümlenen davaya ait bütün hukuki görüşler kararda yer almış bulunmaktadır.

Bir karar tasnife alındığı zaman hüküm fıkrasının özeti kartekse geçirilir fakat bu kararın orjinali incelendiği takdirde yukarıdaki bütün bilgiyi bulmak ve yararlanmak mümkündür.

Danıştay kararlarının tasnifinden amac :

a) Danıştayca çözümlenecek davaların, evvelce aynı konularda verilmiş emsal kararlar esas alınmak suretiyle, süratle sonuçlandırılmasını sağlamak;

b) Evvelce verilmiş kararlar hakkında kolayca bilgi temin etmek suretiyle bu kararlara zıt kararlar verilmesini önlemek;

c) Üniversite mensupları, hukukçular ve sair ilgililerin kolaylıkla ve maksada yararlı şekilde inceleme ve yararlanmalarını temin etmek;

Teşkil etmektedir. Bu amaca varabilmek için 10/5/1961 tarihinde Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Genel Müdürlüğü ile işbirliği yapılarak çalışmalara başlanmış ve adı geçen genel müdürlük uzmanları Nisan 1962 tarihinde bir rapor hazırlayarak Danıştay Başkanlığına vermişlerdir. Bu rapor üzerine Danıştay'da 521 sayılı Kanunun 163 üncü maddesi hükmü gereğince bir üyenin başkanlığında Tasnif ve Yayın Bürosu kurulmuştur. Adı geçen Büro Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü uzmanlarının teklif ettiği :

a) Kararların ilgili kanunlar ve kanunlardaki ilgili maddelerin numaraları itibariyle tasnifi;

b) Kararların konularına göre tasnifi;

esasını kabul ederek 521 sayılı Danıştay Kanununun yürürlüğe girdiği 31/12/1964 tarihinden itibaren 12 nci Daire kararları ele alınarak tasnife başlanmıştır. Bu tasnifin bir sistem dahilinde yapılabilmesi için «Danıştay Tasnif ve Yayın Bürosu Kuruluş ve Çalışma Yönetmeliği» düzenlenerek 22 Aralık 1967 gün ve 12783 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır.

Bu yönetmeliğin 9 uncu maddesi kararların tasnifinden amacı «... kararlar arasında meydana gelebilecek aykırılıkları önlemek, içtihat değişikliklerini izlemek aynı konuda daha önce verilmiş kararları bulabilmek ve bilimsel çalışmalara yararlı olmak suretiyle işlerin yürütülmesinde güven, çabukluk ve kolaylık sağlamaktır.» şeklinde tanımlanmaktadır.

Adı geçen Yönetmeliğin 10 uncu maddesi ise, kararların : a) Konuya b) Mevzuata göre tasnifini emretmektedir.

Konu itibariyle yapılacak tasnif, çeşitli yönlerden Danıştay mensupları, üniversite, hukukçular ve Danıştay dışındaki ilgililerin istifadesine elverişli bir tasnif şeklidir. Danıştay'da hakkını arayan bir kimse, bu hakkı savunacak bir avukat veya hukuki konularda araştırma yapan üniversite ve ilim mensupları, üzerinde çalıştıkları konularla ilgili kararları yalnız konuyu bilmek suretiyle kolaylıkla bulabilmek imkânına sahip olacaklardır. Diğer taraftan, tarafların iddia ve savunmalarında emsal kararlarını zikretmeleri davayı çözümleyenlerin de işlerini kolaylaştıracaktır.

Bu tasnifin diğer bir yararı da mukayese ve tahlillere imkân verecek ve muhtelif bakımlardan hukuki ve sosyal araştırmalara konu teşkil edebilecek olan istatistiki bilgilerin derli toplu bir şekilde tesbitine yardımcı olabilmesidir.

Mevzuata göre tasniften amaç, kanun ve madde numarası bilinen bir konu ile ilgili herhangi bir Danıştay kararının mevcut olup olmadığını bilmek ve bu kararı kolaylıkla bulabilmektedir.

Bu tasnif şekli bilhassa Danıştay meslek mensupları bakımından davaların çözümlenmesi sırasında büyük yarar sağlıyacaktır. Zira iddia ve savunmalara ve kanunsözcüsünün düşüncesine esas teşkil eden kanun maddeleri dosyada mevcuttur. Bu maddelerle ilgili olarak dava evvelce verilmiş olan kararlar bulunabildiği takdirde davanın mahiyetine nüfuz ve verilecek kararın mesnedinin tayin meselesi oldukça kolaylaşmış dolayısiyle davaların çözümlenmesinde çabukluk temin edilmiş olacaktır.

Kararların tasnifi için üç şekil düşünülebilir.

a) Kararları bilfiil tasnif etmeksizin yalnızca «kararlara mesnet teşkil eden kanun ve madde numaraları ile kararların taallûk ettikleri konuları» birer fihrist halinde tesbit ve tasnif etmek;

b) Kararları bilfiil tasnif etmek;

c) Yalnızca fiili tasnifle iktifa etmemek aynı zamanda kararları daha anlaşılır tarzda ve hususiyetlerini belirterek yeniden yazmak cihetine gitmek.

Şimdi bu tasnif şekillerini inceleyelim ve hangi tasnif şeklinin daha uygun olduğunu tespit etmeye çalışalım.

a) Fihrist halinde tasnif :

Bu şekil diğerlerine nisbetle oldukça basit ve fazla zamana, masraf ihtiyarına ve mesai sarfına ihtiyaç göstermeyecek bir şekildir.

Burada kararların karar sayısına göre sıralanış şekli aynen muhafaza edilmek suretiyle yalnızca «konuların» ve hükme esas teşkil eden «kanun ve madde numaralarının» tesbit ve tasnifi ve birer fihrist halinde tanzimi bahis konusudur.

Bu suretle karar sayılarının fihristteki «konuları» ve kanun ve madde numaraları hizalarına işlenmesi suretiyle istenilen kararların kolaylıkla bulunması imkân dahiline girmiş bulunacaktır.

b) Kararların bilfiil tasnifi :

Kararların tasnifi konusunda düşünülebilen ikinci şekil kararların bilfiil tasnifidir.

«konu ve kanun maddeleri» itibariyle ikili bir tasnif şekli kabul edildiği takdirde fiili tasnif işlerinin bu iki şekle uygun olarak ayrı ayrı yapılması ve iki ayrı karteks düzenlenmesi gerekmektedir ki, Danıştay kararlarının tasnifinde bu usul uygulanmıştır.

Kararların konu itibariyle bilfiil tasnifi aynı mahiyetteki ve konudaki kararları bir araya toplamak suretiyle gerek bu kararlar arasından emsal kararların seçilebilmesine gerekse kararların hususiyetleri itibariyle birbirleriyle mukayese edilebilmesine imkân verecektir.

c) Kararların yeniden yazılması

Üçüncü tasnif şekli olan kararların yeniden yazılması gerek şekil ve kalite gerekse ihtiva ettiği bilgiler bakımından farklı yeni formlar ihdası ve seçilecek emsal kararlarının bu formlara açık ve anlaşılır tarzda yeniden yazılarak tasnif edilmesi şeklidir. Şüphesiz ki, emsal kararlarının yeniden yazılması çok güç ve zaman alıcı bir iştir.

Emsal kararlarının hususiyetleri açıkça belirtilerek yeniden yazılması, kararların kitap halinde yayınlanması karşısında da büyük fayda sağlar. Zira kararların herkesin anlayacağı bir tarzda basılması istifadesi bakımından zaruridir. Kararlar başlangıçta bu hale sokulduktan sonra yayınlanması sırasında bu konuda ayrıca bir çalışma yapmağa lüzum kalmaz.

Tasnifin yapılış tarzı :

Konu itibariyle tasnifin yapılış tarzını «fihrist halinde tasnif» ve «bilfiil tasnif» şekillerine göre ayrı ayrı ele almak lâzımdır.

Fihristin düzenlenmesi :

Teşkil olunan bir kurul marifetiyle, halen Danıştay'da dava yoluyla çözülen uyuşmazlıkların bir listesi hazırlanıp benzer mahiyetteki konular bir araya getirilmek suretiyle konu grupları teşkil edilir ve alfabetik bir fihrist halinde sıralanır.

Böylece Danıştay'da dava konusu olan bütün konuları ihtiva eden bir fihrist meydana getirildikten sonra kararlar teker teker gözden geçirilerek fihristteki yerine işaret edilir.

Bu tarz çalışma ile meydana getirilecek fihrist eksiksiz olacak ve gerek mevcut bütün kararların taalluk ettikleri konuları gerekse bilâhare çözümlenebilecek yeni konuları ihtiva edecektir.

Fihristin düzenlenmesinde diğer şekil çüzden küle doğru düşünce ve çalışma tarzıdır. Bu şekilde konuların bütün kararların teker teker okunup gözden geçirilmesi sırasında tesbiti ve hizalarına karar sayılarının yazılması bahis konusudur. Böylece yalnızca ele alınmış ve hakkında mutlaka karar mevcut bulunan konuların tasnife girmesi, hakkında karar mevcut olmayan konuların tasnif haricinde kalması, sağlanmış olacaktır.

Yukarıda izah edilen bu iki tasnifin yapılış şeklinin telif edilerek mahzurların giderilmesi mümkün görülmüştür.

Konuları ihtiva eden fihrist kanunlarından değil daha önce tasnif konusunda yapılmış bulunan çalışmalardan istifade suretiyle hazırlanabilir. Çalışmalara bu muvakkat fihristle başlandıktan sonra fihrist, kararların incelenmesi sırasında ortaya çıkacak yeni konuların ilavesi ile geliştirilir ve son şeklini alır.

Danıştay dava dairelerinin verdikleri kararların tasnifinde bu sistem kabul edilmiş evvelâ bir kurul tarafından geçici bir fihrist düzenlenmiş sonrada kararların tasnifine geçilerek yeni konular tespit edildikçe fihriste ilâve olunmaktadır.

Konu itibariyle fiili tasnifin yapılış şekli :

Yukarıda işaret edildiği gibi ana kısım grupları ve tali konular tespit edilip alfabetik bir fihrist haline getirildikten sonra karteksler fihristteki dağılıma uygun olarak ve kâfi miktarda bölmeleri ihtiva eden karteks dolabına yerleştirilir.

Karteksler üzerine ana konu, tali konu, kararın tarihi ,esas ve karar sayıları ve kararın özeti yazılır. Karteksler bu şekilde düzenlendikten sonra kararların alfabetik bir fihristi de ihtiva edecek şekilde yayınlanması çok kolaylaşmış olmaktadır.

Kanun ve madde numaraları itibariyle tasnifin yapılış tarzı :

Kanun ve madde numaraları itibariyle tasniften amaç, fiili bir tasnifi değil kararlar fiilen tasnif edildikten sonra madde numaralarına göre kolaylıkla bulunabilmelerini sağlayacak tasnif şeklidir.

Kararların karar sayısına göre sıralanış şekilleri değiştirilmeksizin fihrist düzenlenirken yapılacak iş kararları teker teker gözden geçirerek her karara mesnet teşkil eden kanun maddeleriyle karar sayılarını karşılıklı olarak tesbit etmek ve bilahare gerek kanunları gerekse her kanunla ilgili maddeleri küçük numaralardan büyük numaralara doğru bir sıra dahilinde sıralamaktan ibarettir.

Ancak bu iş tamamen mekanik mahiyette bir iş olmamakta geniş çapta fikri çalışmaya ihtiyaç göstermektedir. Bilhassa karara birden ziyade kanun ve kanun maddesinin mesnet teşkil etmesi, bir kanunla diğer bir kanuna atıf yapılması hallerinde çok titiz ve dikkatli bir çalışma gerekmektedir. Bu gibi hallerde hükme esas teşkil eden maddeler fihristte ayrı ayrı yerlerde gösterilirken ilgili diğer maddeler de yanlarında yer verilmesi gerektiği cihetle mevzuata göre tasnif içinde karteks sisteminin uygulanması zorunlu olmuştur.

Bu karteksler yasa numarası ve karara mesnet olan madde, değiştiren yasa, ek yasa, ilgili yasa ve ilgili tüzük ile kararı veren daire, kararın esas ve karar sayıları yer almaktadır.

Kararların konu itibariyle bilfiil tasnifi yapıldıktan sonra karar sayısına göre sıralanış bahis konusu olamıyacağından kanun ve maddelere göre düzenlenecek fihristte «karar sayısı» yerine konu itibariyle tasnife göre kararların bulundukları yeri gösterir işaretlerin yer alması lâzımdır.

Gerek «kanun ve madde numaralarının» gerekse «konuların» tesbiti işi kararlar gözden geçirilirken ve aynı zamanda icra edileceğinden konuya göre fiili tasnif halinde kararların konuldukları yerin «kanun ve madde numaraları» hizasına yazılması işlemi de bunlarla birlikte yürütülecek ve maddeler ile konular arasındaki münasebet her an gözönünde tutulmuş olacaktır.

Tasnifin yapılış tarzı konusunda yukarıdan beri izah edilen esasların yeniden çıkarılacak kararlar içinde aynen uygulanması mümkündür.

Muayyen bir tarih başlangıç kabul edilmek suretiyle bu tarihten önce verilmiş kararlarla bu tarihten sonra verilecek kararların aynı tasnif sistemi içerisinde ve birlikte tasnif edilmesi mümkün olmakla beraber bu gün halen bir kısım dava dairelerinin kararları tasnif edilebilmiş ve bütün dairelerin kararlarının tasnifi bitmemiş olduğu için yeni verilen kararlar ile eski kararların tasnifi bir arada yapılamamaktadır.

Yukarıda da işaret edildiği gibi 8, 9, 10, 11 ve 12 nci dairelerin 1965 yılı mebde alınarak 1970 yılı sonuna kadar 99.673 adet kararı gözden geçirilmiş ve bunlardan 8.565 adedi emsal kabul edilerek kartekse bağlanmıştır. Bu kararları ihtiva eden iki kitap yayınlanmıştır. İki kitapta yayınlanmak üzeredir.

Diğer tasnif esasları

«Kanun ve madde numaraları ve «konu» yu esas alan tasnif dışında «kanun adlarına», «kararı veren mercie, «taraflara» ve «esas ve usule müteallik meseleler» e

göre de tasnif şekilleri düşünülebilir. Bu değişik tasnif şekillerinin kararların daha kolaylıkla bulunmasına yardım edeceği söylenebilir. Ancak değişik bir görüşle çok çeşitli tasnif şekillerinin karışıklık doğurabileceğini iddia etmekte mümkündür. Diğer taraftan «kanun ve madde numaraları» ve «konu» esas alınarak yapılan ikili tasnif bu amacı esasen gerçekleştirmektedir. Çünkü, bu iki esasa göre yapılacak bir tasnif usulü, iyi bir şekilde uygulandıktan ve bir sistem halinde yerleşip tamamlandıktan sonra kararların bulunması bakımından bir güçlük bahis konusu olmayacaktır.

«Taraflar» veya «kararı veren merciin» karar bakımından çok özel önem taşıdığı bazı istisnai hallerin mevcut olabileceği ileri sürülerek bu bakımdan tasnifin bu esaslarda gözönünde tutularak yapılması fikri üzerinde durulabilir. Ancak unutmamak lâzımdır ki kararda esasen bu hususlar mevcuttur. Tasnif konu itibariyle yapıldıktan sonra muayyen bir konu içerisinde çeşitli özellik gösteren bu gibi meselelerin kolaylıkla ayırt edilebilmesi ve incelenmesi mümkün olabilecektir.

Burada diğer bir tasnif şeklinin üzerinde önemle durmak lâzımdır. Bu tasnif şekli alfabetik sistemin uygulanması suretiyle kararların kavramlar üzerine tasnifidir. Kamu hukukunda yerleşmiş bulunan hukuki kavramlara Danıştayın ne mana verdiği diğer bir deyimle bu kavramları nasıl tanımladığı çok önemlidir. Örneğin bir «milli güvenlik», «takdir hakkı», «idari kusur» gibi idare hukukunda yer almış kavramlardan idari yargı mercilerinin ne anladığının bilinmesi zorunludur.

İdari yargı mercileri idare ile kişi, geniş manada kişi ile Devlet arasındaki uyuşmazlıkları çözümler. Kamu hukuku da kişi ile Devlet arasındaki münasebetleri düzenler Kamu hukukunun en önemli bir dalı olan idare hukuku ise doktrin ve idari yargı mercilerinin içtihatlarından oluşur. Doktrin ve içtihatlar birbirlerine etki yaparak idare hukukunun gelişmesini sağlarlar. Görülüyor ki idare hukukunun oluşumu teoricilerle uygulamacıların kavramlara ayni manayı vermelerine bağlıdır; en az karşılıklı olarak birbirlerinin kavramları nasıl tanımladıklarını bilmeleri lâzımdır. Bu sebeple, Danıştay kararlarının, kavramlar üzerine tasnifinin gerekli olduğu meydana çıkmaktadır.

Diğer taraftan idare hukuku alanında yapılacak bilimsel araştırmalarda en çok yararlanabilinecek tasnif şekli de kavramlar üzerine yapılmış tasniftir. Bu tasnif tarzında kavramlar esas alınarak alfabetik bir listesi yapılır. Ana kavramlar arasında bu kavramlarla ilgili tâli derecede kavramlar yer alır. Ancak böyle bir tasnifi yapmak çok güçtür. Çünkü Danıştay kararlarında her zaman kavramların tanımı yapılmadığı gibi kavramların eksiksiz bir listesini yapmakta çok dikkatli ve uzun incelemeleri gerektirmektedir. Aynı zamanda bu tasnifte çalışacak olanların idare hukuku alanında çok iyi yetişmiş olmaları lâzımdır.

Hukukun diğer bir kaynağı da ilmi içtihatlar yani doktrindir. Bir hakimin ilmi içtihatları çok yakından izlemesi şarttır.

Hakimin doktrini izleyebilmesi ve karar verirken, karar vereceği konuda doktrinin ne düşündüğünü bilmesi doğru karar verebilmesi için gereklidir. Doktrinin bir hakim tarafından izlenebilmesi ise kolay değildir. Hâkimin istediği bilgiyi istediği anda temin edebilmesi için iki şartın tahakkuk etmiş olması lâzımdır. Bu şartlar 1 — İlmi içtihatların yani doktrinin bir sistem içinde tasnif edilmiş olması (her türlü yayın izlenmek suretiyle), 2 — Bu tasnif sisteminin hakimin ayağına götürülmesidir. İşte burada bilgisayar hukukta bir kere daha yardımcı olarak karşımıza

I. GİRİŞ

Türk toplumu büyük bir gelişme ve değişme içindedir. Gelişme ve değişme o kadar hızlı olmaktadır ki her konuda getirilen çözümler, çok kısa bir zaman içinde toplumsal ihtiyaçların gerisinde kalmaktadır. Her toplum gibi Türk toplumu da geliştikçe ve büyüdükçe toplumun düzen ihtiyacı artmaktadır. Düzen ihtiyacı hukuka çeşitli şekiller yansımakta ve beraberinde birçok güçlükleri ve çelişkiyi de getirmektedir. Bunları özetle şöyle sıralayabiliriz :

1 — Kanunların sayısı artmaktadır.

2 — Kanun değişiklikleri artmakta ve değişiklikler daha sık olmaktadır.

3 — Toplumu düzenleyen yasalar, değişik biçimlerde ve isimlerde karşımıza çıkmaktadır. Kanun, tüzük ve yönetmelik gibi klasikleşmiş isimler yanında pek çok hukuki konu, kanun hükmünde kararname, kararname, genel tebliğ, tebliğ, genelge, standart, karar v.s. gibi değişik isimler altında düzenlenmektedir.

4 — Toplumu düzenleyen yasaları koymağa yetkili organlar artmakta ve değişmektedir.

İdarenin düzenleme yetkisini kullanarak düzenlenen idari metinler muhtelif kanunların verdiği yetkiye dayanılarak değişik organlarca yürürlüğe konulmaktadır.

— Bakanlar Kurulu,

— Bakanlıklar,

— Kamu tüzel kişileri,

— Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları,

— Yargı organları,

— Çeşitli kanunlarla kurulan kurullar,
hukuki düzenlemeye katılmaktadırlar.

Sayıları onbinleri bulan kanunları ve çeşitli yetkili organlarca değişik isimler altında yürürlüğe konulan hukuki metinleri uygulama durumunda olan yargıç, avukat ve idareciler hergün aşağıdaki sorunlarla karşıkarşıya kalmaktadır :

1 — Belirli bir konudaki yasalar ve hukuk kuralları nelerdir?

2 — Bunların yürürlükte olan son metinleri nelerdir?

3 — Bunlar kolaylıkla nasıl temin edilebilir?

Bütün bunların yanında çeşitli hükümler arasındaki çelişki ve tedahülün nasıl giderileceği hususu ile her gün karşılaşmaktayız.

Bunun sonucu ve anlamı şudur :

Yasa düzenimiz giderek yetersizleşmekte ve yeni baştan düzenlenmeyi gerekli kılmaktadır.

Yeni bir düzenlemeyi yapabilmek için mevcut durumu eksiksiz bilmek daha değişik bir ifadeyle bugünkü kanun sistematiğimizi tesbit etmek gereklidir.

Kanun sistematiğimizi açıklamadan önce kanun, yasa, mevzuat kanun sistematiği gibi temel kavramları açıklamamızın yararlı olacağı düşüncesindeyiz.

A — KANUN (YASA) :

Eş anlamlı iki kelime olarak kanun ve yasa kelimeleri hukuk dilimizde iki ayrı anlamda kullanılmaktadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen kanun numarası alan metinlere kanun denir.

Başka bir anlamda kanun (yasa) denildiğinde; yasama organı tarafından belirli şekillere uyularak düzenlenen kabul edilen ve yürürlüğe konulan ve yürürlüğe girmesinden itibaren toplum için uyulması zorunlu genel, soyut ve sürekli hükümleri ihtiva eden metinler akla gelir. Bu tanımlamaya göre, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilip kanun numarası aldıkları halde süreklilik genellik ve soyutluk gibi ilkelere sahip olmadıkları için bütçe, kesin hesap, özel af ve vatani hizmet tertibinden aylık bağlanması gibi konulara ilişkin kanunlar şeklen kanun oldukları halde özleri itibariyle kanun degildirler.

Bunun yanında kanun (yasa) kelimesi yasama organı ile bunun dışındaki diğer yetkili organlarca kabul edilen ve uyulması gereken genel, soyut ve sürekli kuralları ihtiva eden metinler içinde kullanılmaktadır. Hukukçuların hergün kullandıkları «kanuna aykırılık», «kanuna karşı hile», «kanunda boşluk», «kanunların yayımı» gibi kavramlardaki kanun kelimesi başta kanunlar olmak üzere tüzük, yönetmelik, kararname, genelge ve tebliğ gibi değişik isimler altında toplumu yöneten bütün kuralları ihtiva eder.

Bu bakımdan kanunlar sistematiğindeki kanun kelimesinden bizim anladığımız ,son açıklanan anlamdadır.

B — MEVZUAT :

Kanun, tüzük, yönetmelik gibi toplumu düzenleyen yazılı hukuk kurallarının tümüne şekli anlamda mevzuat denilmektedir.

C — KANUN SİSTEMATİĞİ

Kanun sistematiği, toplumu düzenleyen yasaların tümü ile bu bütün içindeki hiyerarşik düzendir.

II — TÜRK KANUN SİSTEMATİĞİ :

Anayasamızın 61 inci maddesinde : Anayasa hükümlerinin, Yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve kişileri bağlayan temel hukuk kuralları olduğu belirtilmiş ve kanunların Anayasaya aykırı olamıyacağı kesin bir ifadeyle hükme bağlanmıştır.

Bu yüzden kanun sistematiğimizin başında Anayasamız yer alır.

Anayasadan sonra kanunları ve bu arada Anayasa Mahkemesinin iptal kararlarını, yasama meclisi yorumlarını, kanun hükmünde kararname müessesesini milletlerarası andlaşmaları inceleyeceğiz. Bu bölümde son olarak da, yürütme organının çıkardığı düzenleyici idari metinler üzerinde duracağız.

1 — Anayasa :

Anayasalar genel anlamıyla kişilerin haklarını, hürriyet nizamını ve devletin temel kuruluşunu gösteren kanunlardır.

1961 tarihli Anayasamız, yalnız bu temel Anayasal konuları düzenlemekle kalmamış pekçok konuda ayrıntılı hükümler koymuştur. Bu konuda aşağıdaki bazı örnekleri hatırlamakta fayda vardır :

— Seçilme yeterliği (Mad. 68)

— TBMM üyeliği ile bağdaşamıyan işler (Mad. 78)

— İdari işlemlerde süre aşımının başlangıç tarihi (Mad. 114)

— Disiplin cezalarında savunma alma mecburiyeti (Mad. 118)

— Anayasa Mahkemesi kararların gerekçeli olması (Mad. 152)

Bu ve bunun benzeri Anayasa hükümlerinin uygulanması için özel kanunların çıkarılmasını beklemeye lüzum yoktur. Bu hükümlerin uygulama bakımından diğer kanun hükümlerinden farkı yoktur. Bu bakımdan mevzuatın derlenmesinde ve yeniden düzenlenmesinde Anayasamız, yalnız temel kuralları olarak değil ayrıca ayrıntılı bir kanun olarak da değerlendirilmelidir.

2 — Kanunlar :

Kanun kavramı üzerinde biraz önce durmuştuk. Bu bölümdeki kanun terimi, Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilip kanun numarasını taşıyan metinler için kullanılmaktadır. Buna ayrıca imparatorluk dönemi kanunlarını da eklemek gerekir.

Halen imparatorluk döneminde yürürlüğe konulan bazı kanunlar bugün dahi yürürlükte bulunmaktadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisince kabul edilen 7 Haziran 1920 tarihli ve 7 sayılı Kanuna göre, Istanbulun işgal edildiği 16 Mart 1920 tarihinden sonra çıkarılan bütün kanunlar ve resmi mukarrerat keenlemyekündür. Yani geçersiz kabul edilmiştir. Bu bakımdan imparatorluk dönemine ait herhangi bir kanunun Cumhuriyet döneminde yürürlüğünün söz konusu edilebilmesi için bu tarihten önce kabulü şarttır.

İmparatorluk dönemine ait kanunlar, kanun, kanunu muvakkat, nizamname gibi çeşitli isimler alırlar. Bu dönem kanunları bugünkü gibi kanun numarası taşımazlar. 1923 tarihli Kanunu Esasinin 36 ncı maddesi uyarınca meclisin toplantı halinde bulunmadığı zamanlarda hükümete kanunu muvakkat çıkarma yetkisi verilmiştir. Bunlar kanun hükmündedirler. «Memurin Muhakematı Hakkındaki Kanunu Muvakat »ile «İdarei Umumiyei Vilâyat Kanunu Muvakkatı» bugün halen yürürlüktedir.

Mutlakıyet döneminde Sultan iradesi ile yürürlüğe konulan objektif ve sürekli düzenleyici metinler de kanun hükmündedir. Bunlara verilen ismin önemi yoktur. «Taşocakları Nizamnamesi» ile yakın zamanlarda kaldırılan «Asar-ı Atika Nizamnamesi» bu konuda örnek olarak gösterilebilir.

İmparatorluk devrinden kalan mevzuatın yürürlük durumlarını tesbit etmek çok güç olduğu gibi bunların yürürlüğü hakkında resmen yapılmış bir inceleme ve ayıklamaya biz rastlamadık .Cumhuriyetin başından beri neşredilen özel serilerin başında, bunları hazırlayanların anlayışlarına uygun olarak yürürlükte kabul edilen metinler yer almış bulunmaktadır.

Bu metinlerin sayısı pek azdır. Amiral Fahri Çoker'in yaptığı tesbite göre bunlar 30 kadardır. Bunların bir kısmının yürürlüğü hakkında biz şahsen şüpheliyiz.

Cumhuriyet dönemi kanunlarına gelince :

Cumhuriyet dönemi kanunları üç ayrı seri numarası altında yayınlanmışlardır :

I.	23 Nisan 1920 - 27 Mayıs 1960	1 - 7480
II.	27 Mayıs 1960 - 24 Ekim 1961 (MBK. ve Kurucu Meclis dönemi)	1 - 375
III.	25 Ekim 1961 -	1 - 1785

Bu duruma göre Cumhuriyet dönemi kanunlarının toplamı 9640 ı bulmaktadır. Gerçekte bu büyük rakamlar içinde bu kanunlardan pek azı yürürlüktedir. Daha önce İstanbul Barosunun aynı konuda tertip ettiği toplantıda Danıştay adına yapılan konuşmada 1/7/1973 tarihi itibariyle 950 kadar kanunun yürürlükte olduğunu tespit etmiştir.

Bir meslekdaşımın yaptığı tespite göre ise 1/1/1973 itibariyle 847 kanun yürürlüktedir. (Gündüz Sayıner, Cumhuriyet Gazetesi, 6 Aralık 1973)

Kanun numarası alan metinlerin önemli bir kısmı konuşmanın başında açıkladığım gibi genel, soyut ve sürekli hükümleri ihtiva eden kanunlar değildirler. Bütçe kanunları belirli bir olayı çözümlemek için çıkarılmış kanunlar, belirli şahısları ilgilendiren af kanunları ile aylık bağlanmasını ilgilendiren kanunlar gibi.

Kanunların önemli bir bölümü ise, mevcut kanunları tadil eden kanunlardır. Bunlara yeni çıkan kanunlarla kaldırılan kanunları ve sayıları az da olsa Anayasa Mahkemesince iptal edilen kanunlar ile Cumhurbaşkanının veto ettiği kanunları da katabiliriz.

Bütün bunlar gözönünde tutulduğunda sayısı onbine yaklaşan kanunların ancak onda birinin yürürlükte olmasının sebebi anlaşılır.

3 — Bütçe Kanunları

Anayasamızın 126 ncı maddesine göre, devletin ve kamu iktisadi teşebbüslerinin dışındaki kamu kuruluşlarının harcamaları yıllık bütçelerle yapılır.

Bütçe kanunlarında bütçe ile ilgili hükümler dışında hiçbir hüküm bulunamıyacağı aynı maddede öngörülmüştür. Bu hüküm, bütçenin yıllık olmasının ve bütçe kanununun diğer kanunlardan daha değişik bir biçimde meclislerce müzakere ve kabul edilmesinin bir sonucudur.

Buna rağmen kötü bir yasama alışkanlığı son yıllarda doğmuş bulunmaktadır. Bütçe kanunlarında yer almaması gereken pek çok hüküm bütçe kanunlarına girmekte ve çok zaman bu hükümler diğer kanun hükümlerini değiştirici mahiyette

olmaktadır. Bu hükümlerden Anayasa Mahkemesi önüne götürülenler pek haklı olarak hemen iptal edilmektedirler. Kanun çıkarmanın güçlüğü sebebiyle ortaya çıkan bu yolun Anayasaya aykırılığı yanında kanun sistemimizi de bozduğu aşikardır.

Mesela, 1973 yılı Bütçe Kanununda bu tarzda birçok madde mevcuttur.

Kanun sistemimizin yeniden düzenlenmesinde bu konu üzerinde önemle durmak gerekir.

4 — Anayasa Mahkemesinin iptal kararları

1961 tarihli Aanyasamızın getirdiği en önemli yenilik kanunların Anayasaya aykırılığının Anayasa Mahkemesince denetlenmesidir.

Anayasa Mahkemesi; mahkemeler tarafından, itiraz yoluyla, yetkili anayasal kuruluşlarca iptal davası yoluyla önüne getirilen Anayasaya aykırılık iddialarını incelemek ve gerektiğinde kanunların tamamını veya bir kısım hükümlerini iptal etmek yetkisine sahiptir.

Anayasa Mahkemesi kararları Resmi Gazetede yayınlanmakta ve bunlardan iptale müteallik olanları ise ayrıca düsturlara alınmaktadırlar.

Anayasa Mahkemesinin iptal kararlarının yayın biçiminde diğer bütün yasalarımızda olduğu gibi kolaylıkla bulunmağa müsait değildir. Meselâ, herhangi bir kanunu uygularken bu kanunla ilgili olarak Anayasa Mahkemesince verilmiş bir iptal kararının bulunup bulunmadığını anlamak için 1961 yılından bu yana çıkan bütün düsturlarla Resmi Gazete fihristlerinin taranması gerekmektedir.

5 — Yasama Meclisi yorumları

1924 tarihli Anayasamızın 26 ncı maddesinde meclisin yorum yapma yetkisi kabul edilmiştir. 1924 Anayasası döneminde bu yol çok uygulanmıştır. Bu dönemde çıkarılan meclis yorumları, ilgili kanunlara bağlı olarak bugün de yürürlüktedir.

1961 tarihli Anayasanın 64 üncü maddesinde meclisin yetkileri sayılırken yorumdan bahsedilmemiştir. Bu yüzden meclis yorumunun kalktığı kabul edilmektedir.

6 — Kanun Hükmünde Kararname

1924 Anayasasında olmayan bu müessese 1961 Anayasasında 1971 yılında yapılan tadille hukukumuza girmiştir.

Kanun çıkarmanın uzun zaman alması sebebiyle gecikmede sakınca bulunan konularda kanun hükmünde kararname çıkarılması için bir yetki kanunu ile hükümete yetki verilebilir.

Kanun hükmünde kararname aynen kanunlar gibi yayınlanır ve yürürlüğe girer. Bu kararnameler Resmi Gazetede yayınlandığı gün meclise sunulur.

Anayasamızın 64 üncü maddesine göre TBMM. ce reddedilen kararnameler red kararının yayımı tarihinde yürürlükten kalkarlar.

7 — Milletlerarası andlaşmalar :

Anayasamızın 65 inci maddesinde, milletlerarası andlaşmalar konusunda özel hükümler konulmuştur.

Bu maddeye dayanılarak çıkarılan 31 Mayıs 1963 tarihli ve 244 sayılı Kanunda milletlerarası andlaşmalar konusunda ayrıntılı hükümler konulmuştur.

Bu kanuna göre milletlerarası antlaşmaları onaylamaya veya bu andlaşmalara katılma prensip olarak bir kanunla olur.

Ancak;

1 — İktisadi, ticari veya teknik konuları düzenleyen ve süresi bir yılı aşmayan andlaşmaların onaylanmasına veya bunlara katılmaya mütedair andlaşmalar,

2 — Milletlerarası bir andlaşmaya dayanılarak Bakanlar Kurulunca yapılan uygulama andlaşmaları,

3 — Kanunun verdiği yetkiye dayanılarak yapılan ticari, teknik ve idari konulardaki andlaşmalar,

4 — İktisadi ticari ve teknik veya idari andlaşmalar hükümlerinin uygulanmasını gösteren tek veya çok taraflı andlaşmalar.

5 — Türkiye Cumhuriyetine hibe kredi vesair yardım sağlayan andlaşmalar ile ticaret andlaşmaları,

6 — Nato andlaşmasına bağlı andlaşmalar,

için kanunla onaya ihtiyaç yoktur. Bu andlaşmalar için Bakanlar Kurulu kararı yeterlidir.

244 sayılı Kanunun 7 nci maddesinde Milletlerarası andlaşmaların gerektirdiği gümrük resimlerinde değişiklikler yapmaya Bakanlar Kurulu yetkili kılınmıştır. Ancak, değişiklik kararnamesinin yürürlüğe konulmasından sonra üç ay içinde değişikliklerin bir kanun tasarısı halinde TBMM ne sunulması gereklidir. Kanun hükmünde kararname müessesesi Anayasamıza girmeden önce ona benzer bir uygulamayı getiren bu kanunun Anayasaya uygunluğu tartışılabileceği gibi bu hükmün 474 sayılı Kanundan sonra yürürlüğü de tartışılabilir.

Milletlerarası andlaşmaların onaylanması konusunda üç ayrı yol tutulmaktadır.

— Kanun

— Bakanlar Kurulu kararı

— Bakanlar Kurulu kararı ve bu kararın derhal meclislerin tasdikine sunulması Milletlerarası andlaşmaların iç hukuku etkilediği ve onunla çeliştiği hallerde konunun önemi kendiliğinden meydana çıkar.

Milletlerarası andlaşmaların Resmi Gazetede bazen yalnız onay metin çıkmakta ve bunların düsturlara intikalinde istikrarlı bir yol tutulmamaktadır.

7 — Düzenleyici idari metinler

Düzenleyici idari metinler kanunların yanıbaşında önemli bir yer tutmaktadırlar.

Anayasamızda düzenleyici metinler hakkında (özelliği bulunan kanun hükmünde kararname bir tarafa bırakılırsa) üç ayrı madde bulunmaktadır :

Anayasamızın 6 ncı maddesine göre, yürütme görevi kanunlar çerçevesinde yerine getirilir. Bu madde yürütmeyi görev olarak kabul etmiş ve yürütme organını, görev verilmiyen yerde yetkisiz saymıştır. Bunun idarenin düzenleme yetkisi bakımından taşıdığı anlam şudur : kanunla düzenlenmemiş veya yürütme organına yetki verilmemiş ise düzenleyici idari metinler çıkarılamaz. Başka bir anlatımla her düzenleyici metnin dayandığı bir kanun mevcuttur.

Anayasamız bazı konuların mutlaka kanunla düzenleneceğini öngörmüştür. Bu konuda biz Anayasa üzerinde yaptığımız bir incelemede 63 kadar konunun kanunla düzenleneceğine dair Anayasa hükmü tespit etmiş bulunuyoruz. Biz bunları sayma yerine bazılarına işaret etmekle yetineceğiz.

— Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı kanunla düzenlenir.

— Ceza ve ceza tedbirleri kanunla konur.

— Vergi ve her çeşit mali yükümlülük kanunla düzenlenir.

Bu konuların düzenlenmesi idari metinlere bırakılamaz.

Anayasamızın idari düzenleme ile ilgili diğer iki hükmü ise tüzükler ve yönetmeliklerle ilgili 107 ve 113 maddeleridir.

Tüzük ve yönetmelik konusunda biraz sonra duracağız.

Kanunlarımızda idareye düzenleyici metin çıkarılması yetkisi veren çok çeşitli hükümler mevcuttur. Bu hükümleri ve bunlara dayanılarak çıkanlar düzenleyici idari metinleri sırasiyle inceleyelim :

Tüzükler :

Anayasanın 107 nci maddesinde, kanunların uygulanmasını göstermek veya kanunun emrettiği işleri belirtmek üzere kanunlara aykırı olmamak şartiyla Danıştayın incelemesinden geçirilerek tüzük çıkarılabileceği öngörülmüştür.

Kanunların uygulanmasını göstermek üzere tüzük çıkarmak için açık bir kanun hükmüne ihtiyaç yoktur.

Tüzükler, Danıştayın incelenmesinden geçirildikleri için düzenleyici idari tasarruflar arasında özel bir yer alırlar.

Cumhuriyet döneminde (23 Nisan 1972 tarihi itibariyle) 828 adet tüzük çıkarılmıştır. Bunlardan 413 adedi tadile mutedairdir. Gerçekte 415 adet tüzük çıkmış tır ve bunun da yukarıki tarihte 220 adedinin yürürlükte olduğunu tespit etmiş bulunuyoruz.

Yönetmelikler :

Anayasamızın 113 üncü maddesi, Bakanlıklar, kamu tüzel kişilerinin, kendi gö rev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere yönetmelikler çıkarılabileceğini öngörmektedir.

Danıştayın bir istişari kararına göre ise yüksek yargı organları da yönetmelik çıkarma yetkisine sahiptir.

Her yıl Resmi Gazetede yüzlerce yönetmelik yayınlanmaktadır. Yönetmelikler tüzükler gibi muntazam ve güvenilir hukuki metinler değildirler. Bakanlıklar ve

yüzlerce kamu tüzel kişiliği hiçbir üst denetim ve düzeltmeye tabi olmaksızın yönetmelik hazırlama ve yayınlama yetkisine sahiptirler. Yönetmeliklerin bazıları yayınlanmamaktadır. Üniversitelerimizden biri Danıştayın verdiği bir seri iptal kararından sonra öğrenim işlerindeki yetkisini yönetmeliklerle düzenlemeyi ve bunları yayınlamayı ancak öğrenebilmiştir.

Yönetmeliklerin tadillerinde tadil edilen yönetmeliğin ne olduğu bazan anlaşılamamaktadır. Yayınlanmamış bir yönetmeliğin mevcudiyeti ise tadili münasebetiyle öğrenilebilmektedir.

Yönetmelik maddelerinin numaralandırılmasında zaman zaman alışık olduğumuz numara sisteminin dışına çıkılmaktadır.

Yönetmeliklerin çoğundan bunların hangi kanun ve tüzüğe dayanılarak çıkarıldığı anlaşılmamaktadır.

Yönetmelikler Resmi Gazetede yayınlandıktan sonra bunlardan Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe konulanlar ayrıca Düsturlara alınmaktadır.

Yalnız 1972 yılında yayınlanmış yönetmeliklerin sayısı (400) bulmaktadır. Diğer düzenleyici idari metinler :

Muhtelif kanunlar Bakanlar Kuruluna, belli bir bakanlığa münferiden, bir kaç bakanlığa birlikte veya mahalli idarelerle bazı kuruluşlara ve kurullara çeşitli konularda düzenleme yetkisi vermektedir.

Düzenleme değişik isimlerle olmaktadır. Kararname, koordinasyon kararı, Türk Parasını Koruma Kararı, genel tebliğ, tebliğ ilk madde indirimi tebliği, standart, kararı sirküler ve genelge gibi isimlere sık sık Resmi Gazetede rastlamaktayız. Çok zaman Resmi Gazetenin sütunları arasında (Gümrük ve Tekel Bakanlığından bildirilmiştir), (Adalet Bakanlığından tebliğ edilmiştir) veva (Danıştay Başkanlığından) gibi resmi ilana benzeyen bazı başlıklara rastlarız. Bunlar aslında ismi konulmamış düzenleyici idari tasarruflardır.

Bu metinlerden bir kısmının Resmi Gazetenin ilan bölümünde neşredildiğine bile şahit olmaktayız.

Düzenleyici idari metinler hakkındaki müşahadelerimizi şöyle açıklayabiliriz.

Düzenleyici idari metinlerin çıkarılmasını öngören kanunlarda düzenleme konusunda idare çok değişik biçimde yetkili kılınmaktadır. Türk Parasını Koruma, 1705 ve 3018 sayılı Ticarette Tağşişin Men'i hakkındaki kanunlarda yürütme organına son derece geniş bir düzenleme yetkisi verilmiştir. Buna göre kararname ile suçun unsurlarını koyma imkânı mevcuttur.

Düzenleyici idari metinler isimlerinde herhangi bir nizam ve sistem yoktur. Biraz önce işaret ettiğimiz gibi bazen bunlar herhangi bir isim dahi taşımamaktadırlar. Bunların isimleri çok zaman yanıltıcı olmaktadır. İç düzenleme konusu olan ve idarenin kendi kanun anlayışını memurlarına ileten genelgelerle diğer düzenleyici tasarruflar birbirine karıştırılmakta ve bunlara da genelge adı verilmektedir. Aynı şekilde Vergi Usul Kanununun açıklamaları mahiyetinde olan vergi genel tebliğleri arasından bazıları (mesela amortisman nisbetlerinin tayinini Maliye Bakanlığına bırakan Vergi Usul Kanunu hükmünün uygulanmasını gösteren genel tebliğ gibi) düzenleyici idari metinlerdir.

Görüldüğü gibi hukuku mahiyetleri ve yapıları değişik metinlere aynı isim verilmektedir.

Türk Parasını Koruma Kanununa göre çıkarılan kararnameye bağlı olarak çeşitli seriler halinde tebliğler çıkarılmaktadır. Bu yüzden bunların taşıdığı numaraların teselsülünü takip etmek güçleşmektedir.

Düzenleyici idari metinlerin Danıştayca iptali :

1961 Anayasasının kabulünden sonra her çeşit idari işlemlerin yargı denetimine tabi tutulması esası kabul edilmiştir.

Bu imkandan faydalanılarak başta tüzükler olmak üzere her çeşit idari metnin iptali için dava açılmaktadır.

Ancak iptal edilen tüzük, yönetmelik vesair düzenleyici idari metinlere ait kararlar Resmi Gazetede neşredilmemekte ve ilgililerin bilgisi dışında kalmaktadır.

9 — İçtihadı birleştirme kararları :

Yüksek mahkemelerimizin görev ve teşkilât kanunlarında, içtihatları birleştirme müessesesi birbirine benzeyen hükümlerle tanzim edilmiştir. Bu hükümlere göre; içtihadı birleştirme kararları idareyi ve yargı organlarını bağlayıcı niteliktedir.

İçtihadı birleştirme kararları Resmi Gazetede yayınlanmaktadır. Ancak Cumhuriyetin başından beri çıkarılan ictihadı birleştirme kararlarından hangilerinin bugün geçerli olduğunu tesbite imkân yoktur.

İçtihadı Birleştirme Kurulu kararları aynı ve teselsül eden numara almamaktadırlar. Bu kararlar çıktıkları kurulların karar numaralarını almaktadırlar.

III — KANUNLARIMIZIN YAYIMI

Kanunların ve Nizamnamelerin Sureti Neşir ve İlanı Hakkındaki 1322 sayılı Kanunun 1 inci maddesinde; Resmi Gazete ile neşir ve ilanı mecburi olan mevad sayılmıştır.

Bu kanun dışında muhtelif kanunlara konulan hükümlerle Resmi Gazetede neşredileceklerin listesi genişlemiştir.

Kanunlar başta olmak üzere toplumumuzu düzenleyen kuralların tamamı Resmi Gazetede yayınlanmaktadır.

Resmi Gazete resmi tatil günleri hariç (pazarlar dahil) hergün yayımlanır. Ayrıca her yıl Resmi Gazetenin yıllık fihristi yayınlanır.

Resmi Gazetede yayınlanan metinlerden aşağıda yazılı olanlar ayrıca Düsturlarda yayınlanır :

— Kanunlar,
— Tüzükler,
— Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan yönetmelikler,
— Milletlerarası andlaşmalar,
— Anayasa Mahkemesinin iptal kararları
— İçtihadı Birleştirme Kararları,
— İmtiyaz sözleşmeleri.

Düsturlarda yer alan metinler kronolojik sıraya göre yer almaktadırlar. Düstur ciltleri bir önceki yılın kasım ayı başı ile bir sonraki yılın Ekim ayı sonuna kadar, geçen bir yasama yılı içindeki mevzuatı kapsamaktadır.

İmparatorluk dönemine ait mevzuat I ve II nci tertip düsturlarda yer almaktadır. Cumhuriyet devrine ait olan mevzuat ise III, IV ve V inci tertip düsturlarda yer alır.

III. Tertip düsturlar 1 - 41 ciltlerden ibarettir.

IV. Tertip düsturlar 1 ciltten ibarettir.

V. Tertip düsturlar 11. cilte gelmiştir.

Düsturların muhtelif tarihlerde yapılmış fihristleri vardır. İmparatorluk devrine ait I ve II inci tertip Düsturların fihristi mevcuttur. Cumhuriyet dönemine ait en son fihrist 1 - 38 inci ciltleri içine alan fihristtir. Bu fihristin ayrıca ekleri mevcuttur.

Düstur fihristleri alfabetik sıraya göre tertip edilmektedir.

1932 yılından itibaren yayınlandığını tesbit ettiğimiz yıllık Resmi Gazete fihristleri kronolojik olduğu için kanun aramada kullanılabilecek nitelikte bir fihrist değildir ve esasen tam kolleksiyon olarak temini de imkansızdır.

Düstur fihristleri yalnız düsturları kapsamaktadır. Bu sebepten düsturlara alınmayan düzenleyici idari metinlerin aranıp bulunması imkânı mevcut değildir.

IV. KANUNLARIMIZIN DERLENMESİ VE KANUN SİSTEMATİĞİMİZİN YENİDEN DÜZENLENMESİ

Şimdiye kadar kanunlarımızı, kanun sistematiğimizi ve bunların yayımını ana hatları ile almış bulunuyoruz.

Kısmen imparatorluk döneminden kalan ve kısmende Cumhuriyetimizin elli yıllık tarihi boyunca duyulan ihtiyaçlar sonucunda kendiliğinden oluşan kanun sistematiğimiz ve kanunlarımızın yayınlanış biçimi bugünkü ihtiyaçlarımızı karşılayacak durumda değildir.

Bunun için aşağıdaki tedbirler alınmalıdır :

Önce, imparatorluk döneminden kalma mevzuatın (Kanunların ve düzenleyici idari metinlerin) kesin olarak tasfiye edilmesi gerekir. Bundan elde edilecek pek çok yarar vardır. Bugünkü devlet teşkilatına uymayan ağdalı osmanlıcası ile anlaşılması güç olan ve yürürlük durumları kesinlikle tespit edilemeyen bu kanunların ayıklanması ve bugünkü toplumsal ihtiyaçlara göre yeniden ele alınıp düzenlenmesi gereklidir.

Sayısı 9640 ı bulmuş olan kanunlarımız bütünüyle ele alınıp bugün yürürlükte olan ve olmayan metinler tespit edilmelidir.

İmparatorluktan kalan mevzuatın tasfiyesi, Cumhuriyet dönemi kanunlarının ayıklanması, kanun ve düzenleyici idari metinlerin hazırlanması, yayımı ve derlenmesi ile görevli bir teşkilât kurulmalıdır. Başbakanlık Neşriyat ve Müdevvenat Genel Müdürlüğü ile Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi birleştirilerek yeni baştan organize edilmeli ve yukarıda sayılan görevleri yüklenmelidir.

İmparatorluk döneminden kalan kanunların tasfiyesi, kanunlarımızın ayıklanması, derlenmesi ve yeni biçimde düzenlenmesi ile kanunların ve düzenleyici idari metinlerin nasıl hazırlanacağı ve yürürlüğe konulacağı bir kanunla düzenlenmelidir. Ayrıca Resmi Gazete ve Düsturun muhtevası ve şekli yeni baştan düzenlenmelidir.

Anayasamızın kanunla düzenleneceğini emrettiği kanunlar dışında genel olarak çerçeve kanunu diyebileceğimiz kanunlar çıkarılıp bu konuların düzenlenmesi idareye bırakılmalıdır.

Bugün düzenleme konusunda yasama organı fazla zorlanmakta ve bu yüzden gecikmelerden şikayet edilmektedir. Bugün yürürlükte olan kanun sayısı 950 civarında olmasına rağmen yürürlükte olan Tüzük sayısı 230 civarındadır. Birçok konunun kanunla değil tüzükle düzenlenmesi cihetine gidilmelidir.

Kanun ve düzenleyici idari metinlerin sahaları tespit edilmeli, tasnif ve kodlama, numaralama, tadil, isimlendirme, atıf, yayın ve derleme, yürürlük durumların tesbiti konusunda aşağıdaki uygulamalar yapılmalıdır.

1 — Nelerin kanun ve nelerin düzenleyici idari metinlerle düzenleneceği kanunla açık olarak tespit edilmelidir.

2 — Kanunlar ayıklandıktan ve yürürlük durumları tespit edildikten sonra değişiklikleri işlenmeli ve yeni bir numaralamaya tabi tutulmalıdır.

Tadil kanunlarına ayrı bir numara vermek yerine esas kanuna bağlı teselsül eden numara vermelidir. Mesela 521 sayılı Danıştay Kanununun tadili 1740 numaralıdır. Yeni sistemde ise tadil numarası; (Kanun No : 521 - 1, 521 - 2, 521 - 3) şeklinde devam edecektir. Böylece hem numaraların kabarması önlenecek hem de tadiller kolaylıkla bulunabilecektir.

Gerçekte kanun olmayan yanı genellik, süreklilik ve soyutluk ilkelerine sahip olmayan metinlere kanun numarası verilmemeli veya Bütçe, kesin hesap, özel af v.s. gibi konulardaki kanunlara ayrı bir seri numarası verilmelidir.

3 — Milletlerarası andlaşmalar ayrı bir seri halinde neşredilmelidir.

4 — Bütçe kanunlarına diğer kanunları tadil edecek hükümler konulmamalıdır.

5 — Anayasa Mahkemesinin iptal kararları teselsül eden bir numara verilerek neşredilmelidir.

6— Tüzüklerin bugün yürürlükte olanları tespit edilmeli ve tüzükler kararname numarası ile değil ayrı ve teselsül eden tüzük seri numarası altında neşredilmelidir.

Tüzük tadillerine de aynı kanunlardaki gibi tadil numarası verilmelidir.

7 — Düzenleyici idari metinler ayıklanmalı ve yürürlükte bulunanlar tespit edilmelidir. Düzenleyici idari metinlerdeki isim anarşisi giderilmelidir. Mesela yalnız yönetmelik adı altında düzenleyici idari işlem yapılmasına izin verilmelidir.

Yönetmelik çıkarmağa yetkili organlar sayılarak tespit edilmeli, bunlara kot verilmeli ve bu yönetmelikler, kod ve sıra numarası altında numaralandırılmalıdır. Bunların tadillerinde de kanunlardaki usul uygulanmalıdır.

8 — Düzenleyici idari metinlerin dayandığı kanun hükümleri düzenleyici metinde açıkça belirtilmelidir.

9 — Düzenleyici idari metinler hakkında Danıştayın verdiği iptal kararları Resmi Gazetede yayınlanmalı ve üçüncü şahıslar için yayımından sonra hüküm ifade etmelidir.

10 — Kanunların birbirlerine atıfta bulundukarı hususlar tespit edilmeli ve atıf sicili tutulmalıdır. Bu suretle kanunların ilgasında istenilmeden meydana gelen boşluklardan kaçınma imkanını bulabiliriz.

11 — İçtihadı Birleştirme kararları ayıklanmalı ve bu gün geçerli olanları tespit edilmelidir. Yüksek yargı organları bunları özel bir sıra numarası altında yeniden yayınlamalıdırlar.

12 — Kanunlar ve düzenleyici idari metinlerin :
— İsimlendirilmesi

— Bölümlere ayrılması

— Bölümlerin ve matlapların isimlendirilmesi ve numaralandırılması,

— Tadil metinlerinin takdim şekilleri,

— Ek maddeleri,

— Geçici maddeleri,

— Yürürlük hükümleri,

— Yürütmeye ait hükümleri,
normlaştırılmalı standart hale getirilmelidir.

13 — Resmi Gezete yeniden düzenlenmeli ve bu arada bazı eksiklikleri de giderilmelidir. Resmi Gazetenin büyük bir kısmı resmi ilanlarla doludur. Bu yüzden Resmi Gazetenin bir yıllık koleksiyonu binlerce sahifeyi bulmaktadır. Sın yıllarda bir yılın Resmi Gazeteleri 5 - 6 ciltte ancak toplanabilmektedir bu masraflı, külfetli ve zevksiz yolun bir an önce terkedilmesi gerekir. Bunun için resmi ilanların Resmi Gazeteden çıkarılması ve Resmi Gazetenin kâğıt yığını olmaktan kurtarılması gerektir.

Resmi Gazetenin ilan kısmında düzenleyici idari metinlerin neşredilmesine kesin olarak son verilmelidir.

Aynı gün ve sayılı ikinci bir Resmi Gazete mahiyetinde olan «Mükerrer» Resmi Gazete neşrinden vazgeçilmelidir. Zira Resmi Gazeteyi tertip eden görevliler dışında yılın hangi gününde mükerrer Resmi Gazete çıkarıldığının tesbiti hukukçular için imkansızdır. Mükerrer sayılar Resmi Gazete fihristinde ayrı bir bölümde gösterilmelidir. Ayrıca hadisevi olan Uyuşmazlık Mahkemesi kararları ile Yüksek Seçim Kurulunun ilke koymayan kararlarının Resmi Gazetede neşrinden vazgeçilmelidir.

14 — Düstur ciltleride Resmi Gazete koleksiyonları gibi kabarıktır ve gereksiz metinleri ihtiva etmektedir. Düsturlarda devamlı ve sürekli olmayan yıllık metinler yer almakta ve yüzlerce sahife yer işgal etmektedirler.

Bu sebepten her yıla ait düstur ciltleri son yıllarda ve ayrı üç parçayı bulmuştur. Bu durum ciltleri kullanmayı ve muhafazayı güçleştirmektedir.

Ayrıca milletlerarası andlaşma metinlerinde olduğu gibi düsturlara alınacak metinlerde istikrarlı bir yol takip edilmemektedir.

Düsturlar yıllık olmayıp 1 Kasım 30 Ekim dönemini kapsayan yasama yılına göre çıkarılmaktadırlar.

Kanımızca bu hatalı ve alışkanlıklara aykırı bir yoldur. Düsturlar takvim yılına uygun olarak düzenlenmelidir.

Bu tekliflerimiz kabul edildiği takdirde düsturlar, yıllık ve derli toplu kitaplar haline gelebilir.

15 — Resmi Gazete fihristleri islah edilip yeniden çıkarılmalıdır :

Resmi Gazete fihristi 1 Kasım — 30 Ekim dönemini değil takvim yılını kapsamalıdır.

Ayrıca her yıl, düzenleyici idari metinler çıkarmaya yetkili Bakanlıklar, kamu tüzel kişileri, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları, yüksek yargı organları yürürlükte olan düzenleyici idari metinlerin ve değişikliklerinin listesini ve bunların hangi Resmi Gazetede bulunabileceğini gösteren bir arama cetvelini Resmi Gazete fihristinde ilâna mecbur edilmelidirler. Böylece düzenleyici idari metin çıkarmaya yetkili organlar bu konuda ciddi olmaya mecbur olacaklar ve bu metinler ilgililer için güvensizlik kaynağı olmaktan çıkacaktır.

Aynı şekilde yüksek yargı organlarıda her yıl geçerliği olan içtihadı birleştirme kararlarının bir listesini yayınlamalıdırlar.

16 — Düstur fihristleri düsturlara alınan mevzuata değil bütün kanun sistematiğimizi gösterecek şekilde yeniden yayınlanmalıdır.

Bu yeni fihrist :

— Kanunları ve kanun hükmünde kararnameleri,

— Düzenleyici idari metinleri,

— Milletlerarası andlaşmaları

— Anayasa Mahkemesinin kanunlar hakkındaki iptal kararlarını

— Danıştayın düzenleyici metinler hakkında verdiği iptal kararlarını

— Yüksek yargı organlarının içtihadı birleştirme kararlarını

Ayrı ayrı ve sıra numarası halinde, gösteren cetvelleri ihtiva etmelidir.

Ayrıca bu fihristte alfabetik sıraya göre yapılmış bir kanun fihristi bulunmalı ve bu fihristte ilgili kanuna dayanılarak çıkarılmış düzenleyici idari metinler (Tüzükler, yönetmelikler), Anayasa Mahkemesinin ve Danıştayın yukarıda bahsedilen iptal kararları. ve içtihadı birleştirme kararları kanunların altında gösterilmelidir.

Hukukta Sibernetik ve Bilgisayar Kullanımı Seminerinde Sunulan bildiridir.

SİBERNETİK
VE
İNSAN—MAKİNE İŞBİRLİĞİ

Dr. Toygar Akman

1972 yılında toplanan I. Türk Hukuk Kongresinde Sibernetik ve Elektronik Beyin'in Hukuk ile ilişkilerinin tartışılmasına, ilk kez geçildikten sonra, huzurlarımızla yapılan bu seminer ile aynı konu üzerinde üçüncü bir toplantı düzenlenmiş bulunuyor.

Osmanlı İmparatorluğundan bu yana ilk kez toplanan 1. Türk Hukuk Kongresi'ne, kendi uğraşı alanıma giren konu'da bir bildiri ile katılmam istenildiği zaman, «Elektronik Beyin, Sibernetik ve Hukuk» adlı tebliğimi hazırlayarak sunmuştum. Böylece hemen 14 yıldır üzerinde inceleme yaptığım bir konuda, hukukçu meslekdaşlarıma bir haber iletebilmek, kısa da olsa, bir «Bilgi» verebilmek hazzını duymuştum. Bundan tam 14 yıl önce dedim. Çünkü ,1960 yılında, o zaman bir Doçent olan ve İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesinde öğretim üyesi olan Dr. Ayhan Songar'ın «Sinir Sistemi Fizyolojisi» kitabının 3. cildinde, bu konu ile uğraşan arkadaşlarımız, birlikte ilk kez, «Sibernetik» konusunda tartışmaya girişmiştik. Ben, bu kitap'da «Modern Fiziğin Getirdiği Realiteler ve Şuur Problemi» başlıklı yazımda, özellikle,

«Makinelerle, canlı varlıklar arasında bir isomorfism olduğu yolundaki tez'in, insan lehine mi, yoksa makine lehine mi gelişeceğinin, henüz meçhulümüz olduğu.»(1)

üzerinde durmuştum.

O günlerde, «Sibernetik» konusunda ülkemizde hiç bir araştırma yapılmadığı için, bu konunun ne yönde gelişeceği hakkındaki bilgilerimiz, yalnızca batı ülkelerinden getirterek okuduğumuz kitaplardaki görüşler içinde kalıyordu. Ancak, her geçen gün ile birlikte «Sibernetik'in tüm bilim dallarına hızla yayıldığını izliyor ve bu arada «Hukuk Bilimi» alanında da geniş bir uygulamaya geçildiğini görüyorduk.

İşte, I. Türk Hukuk Kongresi için, benden bir bildiri vermem istenildiği anda, «Sibernetik ve Elektronik Beyin'in, Hukuk alanında ne yolda uygulamada bulunduğunu belirtmem, en doğal bir görev hâline gelmişti. Bu görevi, kısmen olsun yerine getirebilmek amacı ile hazırladığım, bildiri üzerinde 1. Türk Hukuk Kongresinde geniş bir tartışma açılması, beni son derece duygulandırmıştı. Hiç şüphe yok ki, Türkiye Barolar Birliği Başkanı Sayın Prof. Dr. Faruk Erem, yakın ilgi göstermese ve yine Sayın Prof. Dr. Yaşar Karayalçın bu konuya büyük bir hassa-

(1) **AKMAN Toygar Modern Fiziğin Getirdiği Realiteler ve şuur problemi Ayhan Songar Sinir Sistemi Fizyolojisi Cilt 3. İstanbul. 1960. Sa : 876**

siyet ile eğilmese idi, «Sibernetik ve Elektronik Beyin» sistemleri ile «Hukuk»da nasıl uygulamaya girildiğinin o kongrede tartışılması ve bugün huzurunuzla yapılan bu Seminer'in toplanması olanağı sağlanamayacaktı. Gösterdikleri yakın ilgi ve hassasiyete karşı, kendilerine, burada bir kez daha teşekkürlerimi takdim ederim.

Sibernetik ve Elektronik Beyin üzerinde, Kongre'de yapılan tartışmalar sonunda, gerçekten, Ülkemiz Hukuk Hayatında büyük bir aşama olarak değerlendirdiğim şu karara varılmıştı :

«... Çağımızdaki teknolojik gelişmenin, Sosyoloji, Sevk ve Yönetim Bilimleri ve Hukuk sahasına girmiş olmasını ve Elektronik Beyin makineleri, Otomasyon ve Enformasyon sistemlerinin bu bilim dallarında uygulanmakta bulunmasını dikkate alan kongremiz, çağdaş hukuk çalışmalarına erişilebilmesi ve davaların sıhhat ve süratle sonuçlandırılabilmesi için, Sibernetik ve Elektronik Beyin sistemlerinin, Yargı hizmetlerinde de uygulanmasını, zorunlu bir reform konusu olarak görmektedir.

Bu nedenle, Sibernetik ve Elektronik Beyin çalışmalarının, hukuk bilimindeki yeri ve uygulanma şekilleri hakkında, gerekli kültür ve eğitimin sağlanmasını, bu konuda yetenekli uzmanların en kısa zamanda yetiştirilmesini ve ilk uygulamanın «Adli Sicil»den başlamasını gerekli bulmuştur...» (2)

1. Türk Hukuk Kongresi'nin oy birliği ile almış olduğu bu karardan sonra, Kongreye sunmuş olduğum bildiriyi genişleterek, bir kitap hâline getirmem hususundaki ısrarlı istekleri, Ülkemiz Hukuk ve Yönetim alanındaki gelişmenin en belirli örnekleri olarak saymıştım. Bu haklı isteklere karşı, bir parça daha hizmette bulunabilme amacı ile, Kongreye sunduğum bildiriyi genişleterek ve özellikle batı ülkelerindeki uygulamaları da belirterek 210 sayfalık bir kitap hâline getirdim. Sayın Prof. Dr. Ali Bozer'in çok yakın ilgi ve destekleri ile kitap 1972 yılında, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Banka ve Ticaret Araştırma Enstitüsü tarafından yayınlandı. (3) Gösterdikleri yakın ilgiye, burada teşekkürü bir borç biliyorum.

Bu arada, çevremizden ısrarla Sibernetik hakkında daha ayrıntılı bilgi vermemiz ve özellikle Hukuk Bilimi alanındaki uygulamaları belirtmemiz isteniyordu. Yakın dostlarım ve arkadaşlarımla, çeşitli dergilerde bu konuda makaleler yazmaya ve çevirilerle örnekler vermeye gayret ediyorduk.

Sibernetik ve Elektronik Beyin'in Hukuk ile ilişkileri hakkında, bu seminer'in üçüncü toplantı olduğunu arzetmiştim. Çünkü, 1973 yılında İstanbul Barosu, bir hamle yaparak, «Sibernetik ve Elektronik Beyin'in Hukuk'da Uygulanması» konusunda bir Seminer düzenlemekle, hem, 1. Türk Hukuk Kongresi'nin almış olduğu karara sahip çıktığını göstererek ikinci toplantıyı hazırlıyor hem de Türkiye'de ilk kez, Hukukçu, Mühendis, Fizikçi, Nörolog, Sibernetikçi ve Sistem Analizci'lerin, bir araya gelmesini sağlıyordu. İstanbul'da, üç gün süren Seminer boyunca, Hukukçular, uygulamada karşılaştıkları aksaklıkları göz önüne sermişlerdi. Sistem Analizcisi, Programcı, Elektronik Mühendisi ve Nörolog tüm Sibernetikçi dostlarım-

---

(2) 1. Türk Hukuk Kongresi Tutanağı Türkiye Barolar Birliği Yayınları. Ankara. 1972 sa : 193 153, 157.

(3) AKMAN Toygar Sibernetik bilimde Devrim — Eletronik Beyin hukukda reform Ankara Üni. Hukuk Fak. 1972.

la bu aksaklıkların nasıl giderilebileceğini anlatmış ve batı ülkelerindeki uygulamadan örnekler vermiştik. Çeşitli meslek adamları olarak dertlerimizi ortaya koymuş ve çözüm yollarını da, birlikte saptamıştık.

Kısaca, üç günlük Seminer boyunca, apayrı meslek dallarından gelen uzmanlar ,aynı dili konuşmuşlardı.

Sibernetik, «Karşılıklı Haberleşme ve Kontrol Bilimi» olduğundan, bu ayrı meslek dallarından gelen uzmanlar arasında, «Karşılıklı Haberleşme»yi sağlamış ve onları birbirleri ile kaynaştırmıştı.

Bu kez Ankara'da düzenlenen bu Seminer ile, bu «Karşılıklı Haberleşme» nin üçüncü ve daha büyük ölçüde yapılması sağlanmış ve böylece, Ülkemizin, batı uygarlığına ne yolda erişebileceğinin, (kuru edebiyat ya da spekülasyon yapmaksızın) örneklerle gösterilerek tartışılması olanağı hazırlanmıştır.

Bu seminer'in hazırlanması hususunda, yakın işbirliği kurulmasını sağlayan ve önderlik görevi yapan, Milli Prodüktivite Merkezi ve Yöneticilerine, Barolar Birliğine, bu konudaki çalışmalarımızı heyecanla destekleyen Sayın Anayasa Mahkemesi Başkanı ile, Yargıtay ve Danıştay üyelerine sonsuz teşekkürler ederim.

Seminer'de, Sibernetik ve Elektronik Beyin Sistemlerinin Hukuk'da nasıl uygulandığı ve özellikle Hukuk Uygulanmasında ne gibi aşamalar ve devrimler yapıldığı, ayrıntılı olarak tartışılacağından, biz önce, «insan ile Makine» arasındaki ilişkinin nasıl süre geldiği ve «Sibernetiğin Nasıl Doğduğu»nu dile getirmeye gayret edeceğiz. Sonra da bu yepyeni Bilim yada «Bilimler Arası Disiplin»in, nereye kadar ulaştığını, belirtmeye çalışacağız.

Tarih Boyu Otomatik Makine Yapma Çabasında Olan İnsan

Bugün, bir Fransıza, Sibernetik ve Elektronik Beyin'in nasıl başladığı sorulacak olursa, belki o hiç düşünmeksizin,

— Sibernetik, Descartes ile başlamıştır. Çünkü, bu Fransız Filozofu ilk kez «Makine - Hayvan» modelini ortaya atmıştır. Elektronik Beyin ise, yine bir Fransız Filozof ve Matematikçisi Pascal ile başlamıştır. Çünkü, Pascal, ilk kez, bu günkü Elektronik Sistemin esasını meydana getiren «İkili Sistem» üzerine kurulu hesaplama makinesini yapmıştır...
diyecektir.

Aynı soruyu bir Alman'a yöneltecek olsaydık,

— Bu sistemleri kuran büyük Alman Filozofu Leibniz'dir. Toplama - Çıkarma, Çarpma - Bölme Makinesini ilk kez yapan ve «Evrende Karşılıklı Haberleşme Görüşü»nü ilk ortaya atan bu bilgin ve Filozuftur...
diye karşılık verebilecekti.

Eğer, soruyu sorduğumuz kişi, bir İngiliz olsa idi,

— Hayır : Bunların ikiside değildir. Elektronik Beyin'i ilk kez düşünen «Hesaplama ve Karar Verme» makinesini yapan Charles Babbagedir; ve Sibernetik hakkında ilk görüşü ortaya atan ve makinelerin «Kendi kendilerini Kontrol ve Yönetimleri» teorisini kuran James C. Maxwell'dir ...
diye ısrarda bulunacaktı.

Gerçekte hepsi de haklı olacaktı.

Çünkü, insanoğlu, bugün Sibernetik'in esası olan «Canlı ve Cansız Varlıkların Çevrelerinden Gelen Etki (ya da Bilgi) lerle Haberleşerek Denge Kurma» durumu üzerinde, çağlar boyu düşünmüştü. Ve yine, bugünkü Elektronik Beyin Makinelerinin esası olan «Bilgi'yi en küçük Birimler Hâlinde İleterek Kontrol ve İşlemde Bulunma» sistemini, yıllar boyu uygulamaya girişmişti.

Ancak, yapılan aletler, basit mekanik ya da otomatik yapılar hâlinde oluşmuştu.

Bu konu'da şu örnekleri, tekrar belirtebilir :

«Otomatik âletler, öteberi yapmakta, eski çağlar yektaydılar. Meselâ, Tarentli Archytas tahtadan bir güvercin yapmıştı. Bu güvercin havada kısa mesafelerle uçuşlar yapıyor, ama uçuşu bitip de bir yere düşünce kendi kendine kalkamıyordu. Pheleron'lu Demetrius da kendiliğinden yürüyen bir sümüklü böcek yapmıştı. Olimpia'da, kanat çırpan bir kartal vardı.

İlkçağ'da öteberi veren otomatik eşyalar da icad edilmişti. İskenderiyeli Heron, İ. Ö. ikinci yüzyılda, başkaları arasında, özellikle, mukaddes su otomatlarından söz eder. Bu makineler, mâbedlere konmuştu. İçlerine bir drahmi ya da akça atıldı mı, musluktan su akardı.

Bu çeşit makinelerin en dikkate değeri, Heron'un yazdıklarından aşka gelerek Doğu Roma İmparatoru Theophilus'un (829 - 824) yaptırdığı iki aslandır. İmparator, hâlis altından yapılan bu iki aslanı, sağlı sollu, tahtının yanlarına koymuştu. Tahtına her oturuşunda, bir tertibat sayesinde, aslanlar, ayağa kalkıp kükrer, sonra tekrar yere uzanırlardı..» (4)

İnsanoğlunun, «Otomatik Aletler Yapma» çapasını izledikçe, Orta Çağ'da Aldertus Magnus'un yaptığı «Oyuncak İnsan» ile karşılaşıyoruz. Bu oyuncak insan, kapıyı açıp, başını eğmekte ve kolunu kaldırıp selâm almaktaydı.

Otomatik ve Mekanik makine yapımı, bu evrimleri göstererek gelişe gelirken, «Düşünen İnsan», aynı zamanda, «Canlı» ve «Cansız» varlıkların «Çevreleri İle İlişkileri» üzerinde de duruyor ve bu konuda yüzlerce Filozof, birbirlerinden ayrı görüşler ortaya atıyordu.

Bu görüş ve duyuşlar, «Felsefe Tarihi» kitaplarının sayfalarını, yeteri kadar doldurduğu için, konumuz yönünden bizi pek ilgilendirmiyor. Ancak, bu arada, eski Yunan, Filozufu Eflatun'u, «Sibernetik» hakkında tanımlamada bulunan, ilk filozof olarak görüyoruz.

Eflatun (Platon) ve Kübernetes

Eflatun Gorgias adlı diyaloğunda, «... Kübernetes, yalnız ruhları değil, bedenleri de malları da büyük tehlikelerden kurtarır...» (5) derken, «Kübernetes kelimesini, «İyi Bir Biçimde Sevk ve Yönetimde Bulunma» ya da «Sevk ve Yönetim Sanatı» anlamında kullanılıyordu. Çünkü, eski Yunanca'da «Kübernetes», «Gemiyi idare eden adam», tek kelime ile «Dümenci» demekti. Bugün Sibernetik olarak yazıp söylediğimiz kelimenin aslı Yunanca «Kübernetes»den gelmektedir.

(4) **KEMMERİCH Max Tarihte Garip Olaylar Çeviren Bahçet Necatigil. İstanbul. 1968. sa : 12**

(5) **EFLATUN Gorgias çeviren Reyan Erben. Milli Eğitim Bak. Ya. Ankara. 1946.**

Eflatun'un Kübernetes'i üzerinde bu kadar ısrarla durmamızın nedeni, bu Filozofun, daha o zamanlar, bu kelimeyi, bir «Sevk ve Yönetim Bilimi» karşılığı kullanmış olmasıdır. Nitekim, bugün, «Hükümet Etmek» ya da «Yönetimde Bulunmak» karşılığı Fransızca'da kullanılan «Gouvernement» kelimesi ile, İngilizce'de aynı anlamı belirtmek üzere kullanılan «Government» kelimesi, eski Yunanca'daki, «Kübernetes» kelimesinden üretilmiş bulunmaktadır.

Nedense, çağlar, boyu, Bilim Evreninde, Yunanca ve Lâtince kelimelere bağlı olarak isim yapma ve tanımlamada bulunma, süre gelmektedir.

Bugün, Sibernetik'in önemli bir uygulama alanı ve tekniği olan «Otomasyon» kelimesi de, yine eski Yunanca'da «Kendi Kendine Harekette Bulunma» karşılığı kullanılan «Automathos» dan; «Mekanisazyon» kelimesi ise, yine eski Yunanca'daki «El ile Çalıştırılan Alet» karşılığı olan «Mechanikos» dan gelmektedir.

Elektronik Bilgi İşlem'in karşılığı olan İngilizce «Electronic Data Process» tanımının ise, «Electron» kelimesi, Yunanca'dan; «Datum» ve «Proces» kelimeleri ise, Lâtinceden gelmektedir.

Gerçi, Hukukçular, Lâtince kelimelere pek yabancı değillerdir. Roma Hukukundan, hemen tüm hukukçuların hâfızalarında, bir çok tanımlamalar yer etmiştir. Fakat, bazı sibernetik ve Elektronik Beyin Bilginleri, bu kelimelerin kullanılmasına karşıttırlar. Bunlardan Leon Bagrit, «Bir Frankestein'ın ruhundan bir câninin hortlamasına benzer kelime kullanmayalım...» diye itirazda bulunmaktadır.

Ne çeşit itirazda bulunulursa bulunulsun, hemen belirtmemiz gerekiyor ki, Sibernetik kelimesini, «Sevk ve Yönetim Bilimi ya da Sanatı» karşılığı kullanan ilk insan, Eflâtun'dur. Nitekim, çağımız ortalarında, «Sibernetik Bilimi'ni kuran ünlü bilgin, Norbert Wiener de, «Kübernetes» kelimesinden esinlenerek «Sibernetik» adını bulduğunu belirtmektedir.

Ancak, Norbert Wiener ile birlikte yepyeni bir anlamda ortaya çıkan «Sibernetik Bilimi»ne gelmeden önce, izin verirseniz, «Otomatik Makine» konusunda Ulusumuzun gelişim tarihi içinde, herhangi bir çalışma ya da buluş yapılıp yapılmadığını araştıralım.

Bundan Tam (8) Yüzyıl Önce, Diyarbakır'da Otomatik Makine Yapan Türk Bilgini Eb - Ül - İz

Yukarıda, bir Fransız, bir İngiliz ya da bir Alman'ın, «Sibernetik» ve «elektronik Beyin» sisteminin gelişim tarihi içinde, kendi uluslarından gelen bilginlerin, nerelerde yer aldığı konusunda, kendileri için büyük gurur vesilesi olan isimleri, kolayca söyleyebileceklerine değinmiştik.

Acaba ,bu konuda, bizim de gururla kendisinden bahsedebileceğimiz bir bilginimiz yok mu idi? Sibernetik üzerinde incelemeye başladığım 14 yıl içinde durmaksızın araştırdığım bir husus da, bu olmuştu. Bu araştırmanın cevabını, 1972 yılında Diyarbakıra yaptığım bir seyahat sonunda bulduğum zaman, ne kadar büyük bir heyecan duyduğumu takdir edersiniz. Diyarbakır'da Kara-Amid adlı bir dergi yayınlanmaktadır. Kara - Amid adı bu dergiye, Diyarbakır'ın eski adı «Amid» olduğu için verilmiştir. Bu derginin 1969 yılına ait 5. sayısını incelerken İbrahim Hakkı Konyalı imzası ile yayınlanan «8 asır evvel, Türk Sarayları Makineleşmişti» başlıklı ya-

zı, gözüme çarpıvermişti. Satırları okudukça, heyecanım daha da artmaya başlamıştı. İbrahim Hakkı Konyalı'nın yazısı şöyle başlıyordu :

«... Yedi, sekiz yüz yıl evvel... Evet, tam yediyüz, sekizyüz yıl evvel, Amerika, vahşetin koyu karanlığında, kâbuslu uykusunu uyurken, Avrupa, Endülüsten sızan İslâm Medeniyetinin ışığı ile aydınlanmaya çalışırken, «Amid»de (Diyarbakır'da), Artukoğullarının Sarayı makineleşmişti. Makine İnsan bile yapılmıştı..» (6)

Yazıyı okumaya devam ettikçe, İ. S. 1205 - 1206 yılları arasında Cizreli Eb - Ül - İz adındaki bir bilgin tarafından yazılan «Kitap-ül-camii beyn-el ilmi-v-el amel En-nafi-i fi sınaat-il-hiyel» adlı kitaptan söz edildiği ve bu kitaptan bazı resimlerin alındığı görülüyordu. Eb-Ül-İz'in, kitabını arapça yazmış olduğunu bildiren Konyalı, bu Türk Bilgininin, «Otomatik Su Saatleri»ni «Otomatik Kapları», «İnsan ve Hayvan Biçiminde Makineler»i, «Çeşitli Saray Hizmeti Gören Makineler»i yapmiş olduğunu açıklıyordu.

İbrahim Hakkı Konyalı'nın yazısında, Eb-Ül-İz'in yaptığı makineler hakkında şu bilgiler de veriliyordu :

«...Eb-Ül-İz'in, kitapta tarif ettiği makinelerden bir kaç tanesi, Alman Profesörlerinden Widemann tarafından yapılmış ve başarı ile işletilmiştir. Bu makinelerin, bugün Almanya'da Erlangen Üniversitesinde bulunduğunu öğrendim. Eb-Ül-İz'in kitabından bazı parçalar, Almancaya çevrilmiştir...»

Diyarbakırdan dönünce ilk işim, T.Ü.B.İ.T.A.K. Marmara Bölgesi Başkanı Prof. Dr. Nimet Özdaş'ı ziyaret etmek olmuştu. Kara-Amid adlı dergiyi kendilerine gösterdim ve Eb-Ül-İz'den söz eden yazıyı okumalarını rica ettim. Prof. Özdaş da çok etkilenmişlerdi.

Kitabın orijinalını bulup, çevirtmemiz çok yerinde olur demeleri üzerine, Topkapı Sarayı ,Üçüncü Ahmet Kütüphanesine gittim. Eb-Ül-İz'in kitabı 3472 numarada kayıtlı duruyor, gerçekten de, içinde çok ilginç renkli resimler ve şemalar bulunuyordu. «Sibernetik'in esası, «Canlı ve Cansız Varlıklarda Haberleşme, Kontrol ve Ayarlama» olduğundan, Eb-Ül-İz'in bu konudaki hizmetinin, daha iyi belirlenebilmesi için, ilgililerin, onun bu eserini, bir an önce dilimize çevirmeleri işine girişmeleri gerekmektedir.

Wiener'e Gelinceye Kadar, «İnsan-Makine İşbirliği» Konusunda Gelişmeler

Bugün, Sibernetiğin Babası olarak bilinen Profesör Norbert Wiener'e gelinceye kadar, insanoğlu, makine yapmak ve bu makine ile işbirliği hâlinde çalışmak arzusundan kurtulamamıştı. Çünkü, makine geliştiği ölçüde, insanın yapacağı hizmetlerin yerini almakta idi.

Ünlü Fransız Matematikçisi ve Filozofu Pascal, «yalnızca bir tarafa döndürülebilen dişli çarklar» yardımı ile «İkili Sistem» üzerine kurulu hesap makinesini 1642 yılında tamamlamış; ünlü Alman Filozofu Leibniz ise, 1671 yılında «iki silindirden oluşan, çarpma bölme ve toplama çıkarma makinesi»ni yapmıştı.

1680 yılında ise, Deni Papin, «Otomatik Basınç Sübabı»nı; 1738 de Jacques de Vaucanson «Otomatik Flüt Çalan Oyuncak İnsan»ı; yapmayı başarmışlardı. 1791 yılında ise, wolfgang von Kempelen basit bir «Konuşma Makinesi icad edebilmişti.

---

(6) **KONYALI İ. Hakkı 8 Asır evvel Türk Sarayları Makineleşmişti (Kara — Amid) Diyarbakır. 1969. Cilt 2, Sa. 2.**

Buraya kadar, mekanik bir sistem hâlinde geliştirilen bu çalışmalar 1782 yılında Amerikalı Oliver Evans ile «Yarı Haberleşme Üzerine Kurulu» bir sistem hâline dönüşmeye başlamıştı. Oliver Evans, tıpkı, bir insanın buğday çuvalını sırtına yüklenip değirmene getirmesi, bu buğdayı orada un haline getirdikten sonra sırtlanıp arabasına yüklemesini andırır bir «Otomatik Sistem» kurmuştu. Evans'ın bu değirmenin'de buğday un haline gelir gelmez hemen kayış konveyörler (taşıyıcılar) harekete geçiyor, unu dışarıya çıkartıyor ve oradan da zincir kepçeler ile yükleme işlemi tamamlanıyordu.

Karşılıklı haberleşerek denge kurma sistemi J. Watt tarafından da dikkate alınmış buhar kazanlarında düdük çalan çocuğun görevini yapacak olan bir «Regülatör» icad edilmişti Watt'ın bu buluşu ile, «Buharın Basıncı ile Haberleşerek bir Denge Kurabilme» sistemi de ortaya çıkmış oluyordu.

Dikkat edilirse, önceleri tamamen mekanik bir yapı halinde olan sistem, gittikçe, «Etkilerden iletilen Bilgilere Göre, Denge Kurma» haline geçmeye başlamıştır.

Bu arada İngiliz Charles Babbage 1823 yılından 1842 yılına kadar «Çözümlemeli Motor» üzerinde çalışmaya başlamıştı. Babbage, öyle bir makine sistemi düşünmüştü ki, bu makineye «Bilgi»ler, bir komutlar dizisi halinde iletilebilecek ve böylece de, bu makine, kendisinde daha önce hazırlanmış bulunan «Program» esaslarına uygun olarak, herhangi bir hesaplamayı yapabilecekti. İngiliz Hükümeti, Babbage ile yaptığı anlaşmayı, sonradan bozunca, Babbage, kendi olanakları ile makinesini oluşturmaya çalışmış ancak, maddi güçlükler onun, başarıya ulaşmasına fırsat vermemişti. Bugün, Babbage'nin makinesi, South Kensington'da Bilim Müzesinde bulunmaktadır. Günümüz Sibernetikçileri, Elektronik Bilgi İşlem Uzmanları ve Eloktronik Mühendisleri, Charles Babbag'i saygı ile anmakta ve onu bu, sistemin öncülerinden biri olarak kabul etmektedirler. Çünkü, bir Elektronik bilgininin de dediği gibi,

«... Babbage'in» «Çözümlemeli Motor» kavramı, ondokuzuncu yüzyılın ortalarındaki mühendislik teknolojisinin çok ötesinde idi...» (7)

Nobert Wiener de, bu ileri görüşlü bilgin için şöyle söylemektedir :

«... Babbage, Çözümleme makinesi üzerinde, son derecede hayret verici ve modern bir görüşe sâhip idi. Fakat, onun mekanik olanakları, amaçlarının çok gerisinde kalmıştı...» (8)

Genellikle, belirli makamlarda bulunan insanlar, bilimde devrim yapabilen buluşları pek kolay kabul etmemektedirler. Bu tutumları yüzünden, o bilimsel gelişme, ya bir tarafa atılmakta ya da yıllar sonra, dikkate alınmaktadır. Ancak, o zaman, kayıplar çok büyük olmakta, çünkü, bu bilimsel gelişmeden yararlanan ülkeler, birden arayı açmaktadırlar. Babbage'e karşı bu tutumu izleyen İngiliz Hükümetine ait, daha ilginç bir olay da şöyle nakledilmektedir :

«... Thomas Edison, 1879 yılında Carbon filamenti (ağları halinde) elektrik lâmbasını icad ettiği zaman, İngilterede, geceler, gaz lambaları ile aydınlatılmaya

(7) **SANDERSON Peter C. Elektronik Bilgi İşlem Çeviren Ayseli Uluata. İstanbul. 1972 sa: 9**
(8) **WIENER Norbert The Haman Of Haman Beings Sphere Books Ltd. London. 1968. Sa: 130.**

çalışıyordu. İngiliz Parlamento'su, Edison'un bu yeni buluşunu denemek ve bu yeni aydınlatma sisteminin, gelecekteki olanaklarını incelemek için, bir «Araştırma Komisyonu» kurmuştu. Bu komisyonun Başkanı ve Genel Posta Hizmetleri Direktörü evir William Preece, Avam Kamarasında şu konuşmayı yapmıştı.

— Elektrik ışınlarının evlerde kullanılacağı sonucuna ulaşılması bir hâyâldir ve gülünçtür (!).

«Oysa bugünkü uygar dünyamızda, evlerimiz elektrik ışınları ile aydınlanmaktadır.» (9)

Bilimsel gelişmelere gerekli önemi vermeme, yalnızca yetkili makamlarda değil, bilim öğretimi yapan kişilerde de olduğu anda, o ülke, çağının çok gerisinde kalmak talihsizliğinden kurtulamamaktadır. Bertrand Russel, bu yapıda olan kişileri,

«..Akla yatar bir görüşü belledikten sonra, bu görüşe yapılan eleştirilere kulaklarını tıkamak ve kendini rahatlık arzusuna bırakmak.» (10)
şeklinde tanımlamaktadır.

Ancak, çağımız, teknolojik gelişmelere kulaklarını tıkayanların, rahat uykulara dalmalarına, fırsat tanımamaktadır.

Zaten, Sibernetik'in ortaya koyduğu en önemli bir gerçek, «Canlı Varlıkların, Çevrelerinden Gelen Bilgilere Göre Denge Kurabilmeleri» durumudur.

Nasıl, organismamız, + 40 derece ve — 40 derecede yaşadığı zaman «Terleme» ya da «Isı Meydana Getirme» yollariyle bedenin ısısını ayarlayarak 37 derecede tutabiliyorsa, toplum yöneticileri de, çevrelerinden gelen «Bilgi»lere göre o toplumu yönetmek için, yepyeni gelişmelere yönelmekte ve bu gelişme uygun olarak da yeni kanunlar hazırlayarak yeni «Ayarlama» yapmaktadırlar.

«Hukuk», başlı başına bir haberleşme bilimi olduğundan, Sibernetik, kolayca hukuk alanından içeri girivermiş ve büyük devrimlerini, bu bilim alanında da göstermiştir.

Sibernetik'in doğuşunun, en ilginç yanı, «İnsan Organizması» ve «Sinir Sisteminin İşleyiş Biçimi»nin dikkate alınması ve bu sistem içinde durmaksızın cereyan etmekte olan «Haberleşme ve Kontrol Durumu»nun kesinlikle saptanmasıdır. Organisma içinde durmaksızın «Geri bir Merkez ile Haberleşme» cereyan ettiği; bu «Haberleşme» sonunda iletilen «Bilgi»lere göre «Geri Merkez»in yeniden «Emir» ya da «Bilgi»ler göndererek, Organismanın, kendi iç çevresi ile dış çevresine karşı «Ayarlama»sını sağladığı; görüldüğünden, aynı sistemin «Makinelerle de kurulması, yoluna gidilmesidir.

Hukuk, bir «Haberleşme Bilimidir» dedik. Unutmayalım ki, Yargıç, davacı ve davalı tarafdan kendisine iletilen «Bilgi»lere göre bir karar verir ya da bir «Ayarlama» yapar.

Başka bir deyimle, «Davacı»nın isteğine «Evet» ya da «Hayır» diye cevap verir. Aynı Şekilde, «Davalı»nın savunmasını da «Evet» ya da «Hayır» diye sonuçlan-

---

(9) DANIKEN Erich von Return To The Stars Corgi Books. London. 1972 Sa: 15

(10) RRUSSELL Bertrand Scientific method in philosophy (Felsefede ilmî Metod) çeviren Hamdi Akverdi İstanbul 1940. S. 333/333

dırır. Hukuk dilinde «Haklı Çıkma» ya da «Haksız Çıkma» diye tanımlanan durum, kısaca bu «Evet - Hayır Sistemi»nden başka bir şey değildir.

Pascal'ın 1642 yılında kurduğu «İkili Hesap Sistemi» de, bu «Evet - Hayır Sistemi» idi. Babbage ise, aynı «Evet-Hayır Sistemi» ile, bir makinenin programlanarak, çözümde bulunabilmesini plânlamıştı.

Ancak, Norbert Wiener ile birlikte bu durum (yani Evet-Hayır biçimindeki Bilgi Alış Verişi), karşılıklı haberleşme ve kontrolda bulunma ve buna göre «Kendiliğinden Denge Kurma», olarak ele alınmıştı. Yukarıda. «Sibernetik»in «İnsan Organisması» ve «Sinir Sistemi»nin işleyişi dikkate alınarak, ortaya çıkmış olduğu na, işaret etmiştik. O halde, Sibernetik'in-Norbert Wiener ile birlikte yepyeni biçimde, nasıl bir kez daha doğduğunu, incelemeye girebiliriz.

Norbert Wiener İle Birlikte Yeniden Doğan Sibernetik

1943 yılında, Amerika'da Harward Üniversitesinden Dr. Cannon evinde «Bilimde Metot» konusunda yapılan tartışmalarda, bir çok bilim adamı çeşitli görüşler ortaya atıyordu, Bu toplantı'da, Massachusets Institue of Technologv Matematik Profesörü Norbert Wiener ile Fizyoloji Profesörü Dr. Rosenblueth ve Bigelow adındaki üç bilgin, çok önemli bir konu üzerine eğilmişlerdi. 1943 yılında İkinci Dünya Savaşı bütün şiddeti ile devam ettiği için, toplantıda konuşulan en önemli konu, «Uçaklar» ve bu uçaklara karşı kullanılan «Uçaksavar Topları» idi. Uçaksavar topundan fırlayacak olan mermi, havada öyle bir yerde patlamalı idi ki, bu, uçağın bir süre sonra, orada bulunacağı yer olsun. Bu yeri saptayabilmek için, uçağın hızı, yerden yüksekliği ve merminin izleyeceği yol v.b. bir çok hesapların, yapılması gerekiyordu. Bilginler, bu hesaplar üzerinde tartışırken, birden Norbert Wiener' in aklına çok önemli bir soru gelmişti. Mermi, uçağın yanında patladığı anda, uçağı yöneten pilot, ne gibi davranışlarda bulunacaktı?

Pilotun yapacağı hareketler, o güne kadar alışageldiği hareketlerden başkası olmayacaktı. Uçağı birden yukarıya kaldırma, sağa, ya da sola çevirme, ya da birden aşağıya doğru yöneltme gibi... Acaba pilot bu hareketleri, ölçüp biçip mi yapıyordu? Yoksa, bu hareketler, geri merkezden gelen, bir takım emirlerle, kendiliğinden mi oluyordu?..

Eğer, bütün bu hareketler, «Geri Bir Merkez»den iletilen bir takım emir (ya da bilgi) lerle cereyan ediyor ise, iletilen «Emir»lere karşılık gelen cevaplar karşısında, aynı «Geri merkez» durmaksızın yeni «Emir» ya da «Bilgi»ler iletilecek demekti. Bu durum, fizikçi ve elektrik ve radyo mühendisleri tarafından elektrik akımları için kullanılan, «Feed-Back» denilen durumun, bir ayni demekti. Çok iyi bilindiği gibi, «Feed-Back», bir «Merkez»den iletilen akımların, belirli yere ulaştıktan sonra, cevap akımlarının, aynı «Merkeze» dönmesi durumu idi. Eğer, pilotun davranışlarında da, aynı biçimde «Geri Bir Merkez»den «Emir ya da Bilgiler»in iletilmesi durumu söz konusu ise, Organismamızda (yani Sinir Sistemimizde de) aynı «Feed-Back Sistemi» cereyan etmekte ise, böylece, organisma içinde bir «Haberleşme, Kontrol ve Ayarlama», kendiliğinden ola gelmektedir. Kısaca, organismamız içinde bir takım «Geri Merkezler», organlar arasında «Haberleşme ve Kontrol yaparak, Denge Durumu Kurmaktadır». Başka bir deyim ile, burada «Kendi Kendine Yönetim ve Ayarlama Sistemi» cereyan etmekte, demektir. İşte, bütün bu durumları dikkate alan Wiener, bir Fizyoloji Profesörü

olan Dr. Rosenblueth'a, «Organismadaki Geri Merkez'de, Bir Tıkanıklık olduğu anda bu emirlerin, iletilip iletilmediği» hususunu sormuştu. Dr. Rosenblueth, bu soruya karşılık olarak,

«... Beyin'deki Cerebellum'da (yâni arka kafa çukurunda bulunan kısımda) bir hasar olduğu anda, kontrolun kaybolduğu...» cevabını vermiştir.

Belki de, Dr. Rosenblueth'in bu cevabı, Sibernetik'in yepyeni bir anlamda doğmasına neden olmuştur, denilebilir. Çünkü, bu cevap, bir Matematikçi olan Wiener'in cansız varlıklar için düşündüğü «Geri Merkez'den İletilen bir takım bilgilerle, kendi kendine yönetimde bulunma durumu»nun organisma içinde kendiliğinden süre geldiğini gösteriyordu. Bu cevabın, Wiener'in görüşlerine, ne derecede ışık tutmuş olduğunu, bu büyük bilgin, «Sibernetik» adlı eserinde şöyle dile getirecekti :

«... Böylece, Doğa'da, hiç olmazsa, kendiliğinden bazı hareketler olduğu yolundaki hipotezimizin, çok önemli bir ölçüde doğrulanması ile karşılaşmış olduk» (11).

Wiener, organismanın içinde «Animal Elektrik Akımları İle Bir Haberleşme» nin cereyan ettiği ve bunun sonucunda da, kendiliğinden «Bir Kontrol ve Ayarlama»nın meydana geldiğinin belirtilmesi karşısında, «Makineler»de de aynı sistemin kurulabileceğini ortaya atmıştı. Böylece, «Makinelerin de Kendi Kendilerini Yönetebilecekleri»ni, bilimsel olarak gösterirken, bu yeni çaba ya da bilime, çok haklı olarak «Sibernetik» adını vermişti.

Eflatun'un, «İyi Bir Sevk ve Yönetim Bilimi ya da Sanatı» olarak tanımladığı Kübernetes, şimdi, Wiener tarafından «Canlı ve Cansız Varlıkların, Kendi Kendilerini Sevk ve Yönetimi», kısaca «Sibernetik» adı ile, fakat yepyeni bir anlamda tanımlanıyordu.

Gerçi, Wiener'den çok daha önce, Ampère tarafından da Sibernetik adı kullanılmıştı.

Ancak, Ampère, «Bilimler Sınıflaması»nı yaparken, Sibernetik'i, «Siyaset Biliminin pratik bir dalı olarak tanımlamıştı. Oysa, Norbert Wiener, Sibernetik'i, «Canlı ve cansız Varlıklarda, Haberleşme Kontrol ve Ayarlama» olarak ele alıyordu. Böyle bir sistem, makinelerde de kurulduğu anda, «Makinelerin de kendi kendilerini, Kontrol Yaparak Denge Kurabileceklerini ve Kendi Kendilerini Yönetebilecekleri»ni ileri sürüyordu.

Wiener'in bu görüşlerine Dr. Rosenblueth ile Bigelow da katılınca, 1943 yılında Sibernetik konusunda yayınlanan ilk eser, bu üç bilginin imzası ile «Behaviour, Purpose and Teleology» (Davranış, Amaç ve Haberleşme Bilimi) başlığını taşıyordu. (12).

Norbert Wiener, daha sonra 1948 yılında «Cybernetics or Control and Communication in the Animal and the Machine» adlı kitabını yayınlamıştı. Adından da görüldüğü üzere, bu eserinde Wiener, «Sibernetik»i : «Hayvanlarda ve Makinelerde Kontrol ve Haberleşme Bilimi» olarak açıklıyordu. Bu büyük bilgin, bir matematikçi olduğu halde, her geçen gün ile birlikte «Sibernetik»in ,tüm bilim dalları-

(11) **WIENER Norbert Cybernetics or control and communication in the animal and the machine John Wiley and Sons Ltd. New — York. 1955. Sa : 15.**

(12) **ROSENBLUETH A. WIENER N. and Bigelow j. Behaviour, Purpose and teleology Philosophy of Science 1943. Sa: 10: 18.**

na bu arada Sosyal Bilimlere de girdiğini gördüğünden, «Toplum Düzeninin de Sibernetik Esaslarına Uygun Olarak Çalıştığı»nı, «The Human Use of Human Beings» (İnsanların İnsanları Yönetimi) adlı eseri ile açıkça gösteriyordu. (13)

Burada, şu ilginç durumu, hafızamıza iyice yerleştirmemiz gerekiyor. Sibernetik'i yepyeni bir bilim olarak ortaya çıkaran, Matematikçi, Fizyolog, Neurolog ve Fizikçi bilginlerin ortak çalışmasıdır.

«Organisma» ile «Makine»den akan elektrik akımlarının dili ve bu «Akım Dili» yoluyla yapılan «Haberleşme»den meydana gelen «İşlem»ler

Çok iyi bilindiği gibi, organismamız içinde, çeşitli organlar arasındaki «Haberleşme», sinir sistemimiz yolu ile yapılmakta ve bu sistemin en küçük birimlerine de «Nöron» adı verilmektedir. Bir sinir hücresi olan «Nöron», «Soma» adındaki bir gövde ile «Dendrit» ve «Akson» adlarındaki iki çeşit uzantıdan meydana gelmiştir. Hücre Çekirdeği, bu soma içinde bulunmaktadır. «... Soma'dan çıkan «Akson» uzantıları ise perifere doğru gitmekte ve sinaptik terminallerde son bulmaktadır. Böylece de, sinir hücresinin, diğer «Nöron» ya da «Effektör Hücre»lerle bağlantısı sağlanmaktadır...» (14)

Önceleri, sinir hücresinin uzantıları olan, «Akson»ların yapısı hakkında, yanlış bir kanıya sâhip bulunuyordu. Yakın zamana kadar, bu aksonların «İncelifcik»lerden» oluştuğu sanılıyordu. Hermann adındaki bilginin, sinirdeki «Haberleşme» iletiminin, çok küçük elektrik akımları hâlinde cereyan ettiğini ileri sürmesi ile, «Nöron»ların yapısı, yeni baştan değerlendirilmişti. Bugün, sinir sistemindeki akım iletisinin «Evet ya da Hayır» biçiminde çalışan bir elektrik akımı dili şeklinde olduğu belirlenmiş ve bu duruma, kısaca, «Hep-Hi Kanunu» adı verilmiştir.

Aynı durumu, evlerimizde yanmakta olan elektrik ampullerine bakarak da kolayca değerlendirebiliyoruz .Eğer, ampul yanmıyorsa, oraya elektrik akımı gitmemiştir. (yani durum Hayır'dır) ya da hiç bir şey yoktur (yani O'dır). Eğer ampul yanıyor ise, oraya elektrik akımı gitmiştir. Yani durum «Evet» dir. Bir başka deyişle, (1) değerindedir.

İşte bu «Evet-Hayır» ya da «O-1» sistemi ile, elektrik akımlarını ileterek, makineler, çalıştırılabilmekte ve onların, bazı işleri yapması sağlanabilmektedir.

Organisma içinde, bu çeşit bir akım dili ile (yani Evet-Hayır ya da O ve 1 biçiminde) cereyan eden «Haberleşme» sonunda, organlar arasında «Bilgi Alış - Verişi» olmakta ve böylece de, o organ, görevini yapmaktadır.

Bu durumu, Sinir Sistemi Fizyologları kadar Operatörler de bugün, çok iyi bilmektedirler. Operatörler, kesilmiş bir sinir lifini, başka bir sinir lifi ile dikerlerken, buradaki amaçları, yalnızca o yarayı kapatmak değil, aynı zamanda, şekillenecek olan sinir içinden akacak olan elektrik akımlarına yol göstermek içindir. Bunun el ilginç örneği «Yüz Felci» olayında görülmektedir.

«... Bir sinirin yolu, tamamen harap olmuşsa, komşu sinirin bir kısmı kesilip, oraya dikilir ve felçler iyileşir. Örnek olarak, yüz kaslarını yöneten Nervous Facialis Felci olayını ele alalım. Böyle bir olay'da, kürek kemiği kaslarını yöneten Ner-

(13) WIENER Norbert The human use of human Beings (Cybernetics and Society) sphere Book Ltd. London. 1968.

(14) SONGAR Ayhan Nöro psikiyatri
Polvan Necmettin. Symposium yayınlarından İstanbul. 1967.

vous Accersorius'tan lifler alınır ve buraya iletilir. Başlangıçta, o kişi ,omuzunu oynatırken yüzünü; kımıldatmak istediğinde omuzunu oynatır. Fakat, yavaş, yavaş bu yeni innervasyonu öğrenir...» (15)

Kısaca, yapılan operasyon sonunda, organisma içinde akan elektrik akımları, o kişinin, yüzünü kımıldatırken, omuzunu oynatmayacak bir biçimde «Haberleşme»yi sağlar bir durumda cereyan etmeye başlamışlardır.

Böylesine bir «Haberleşme»nin makinelerde nasıl kurulacağını inceleyebilmek için, Grey Walter ile Ashby'nin çalışmalarına kısa bir göz atmamız gerekiyor.

Grey Walter'in, «Işık Kaplumbağası» ve Ashby'nin, «Homeostat» adlı Makineleri

Nitekim, aynı konu üzerinde duran ünlü İngiliz Neuroloğu Dr. Grey Walter, «Işık İle Haberleşme» kurarak, bir makinenin, kendi kendine harekette bulunabilip bulunamıyacağını, denemeye girişiyordu. Dr. Grey Walter, altında tekerlekleri olan ve üstünde de bu tekerleklere bağlı olarak dönen bir «Foto-Sel»den oluşan çok basit bir makine yapmıştı. Bu «Foto-Sel», ışıktan etkilenecek bir durumda olduğundan, durmaksızın dönüyor ve nerede ışık bulursa, tekerlekleri vasıtasiyle o yöne doğru hareket ediyordu .Ancak, o ışık kaynağına doğru hızla yaklaşırken, fazla ışıktan ters yönde etkilenen makine, bu kez ışık'tan kacmava baslıvordu. Isıktan, uzaklaşır uzaklaşmaz, «Foto-Sel» yeniden dönmeye ve ışık aramaya başlıyordu.

Ters yönden etkilenme sözü, bize biraz ters gelebilir. O halde buz dolaplarını göz önüne getirelim. Çok iyi bildiğiniz gibi buz dolaplarında bir termostat cihazı vardır. Bu cihazın görevi, buz dolabının içini belirli bir ısıda tutmaktır. Eğer buz dolabının kapağı açılıp içeri sıcak hava girecek olursa, termostat hemen harekete geçer ve soğutucu motoru çalıştırmaya başlar. Soğutucu motorun çalışması sonunda buz dolabının içindeki ısı belirli, dereceye düştüğü anda, bu soğuk ısı derecesinden ters yönde etkilenen termostat, soğutucu motorun çalışmasını durdurur.

İşte, Dr. Grey Walter de buz dolaplarındaki «Isı ile haberleşme» yerine «Işık İle Feed-Back Sistemi İle Haberleşme Kurarak, Kendi Kendine Harekette Bulunan» makineyi icad etmiş oluyordu. Grey Walter, bu makinesine «Işık Kaplumbağası» adını vermişti. Işık Kaplumbağası, tıpkı, karnı acıkınca ininden çıkarak yiyecek aramaya başlayan bir hayvan gibi, çevresinde dönerek ışık arıyordu. Nerede ışık bulursa, o ışık ile karnını doyurduğundan, yeniden inine çekiliyordu. Şu farkla ki, bu «Işık Kaplumbağası» ışığa karşı çok sık açıktığı için, «Çok Fazla Obur Bir Yaratık» durumu gösteriyordu.

Bu «Işık Kaplumbağası»nı, Sibernetik olarak tanımlamak istersek, şöyle diyeceğiz :

Bu makine «Işık Kaynağı» ile «Evet-Hayır» (yani O ve 1 biçiminde) bir Haberleşme yaparak «Harekette Bulunmakta» ona göre bir «Denge Ayarlamakta»dır.

Yine bir ingiliz Neuroloğu Dr. Ashby ise, bu sistemi daha da geliştirerek uygulamayı düşünmüştü. Dr. Ross Ashby, insan organismasındaki «Üstün Denge Durumu»nu dikkate almış ve aynı durumun makinelerde de kurulabileceğini, isbatlamaya girişmişti.

---

(15) WINTERSTEIN Hans TERZİOĞLU Meliha Fizyoloji (cilt 1) İsmail Akgün Matbaası. İstanbul. 1957. sa : 27

Sibernetik'in «İnsanın Denge Durumu» dikkate alınarak ortaya çıktığına bir kaç kez değinmiştik. Prof. Ashby, organisma içinde çeşitli «Denge Durumları» olduğunu görerek, makinelerde aynı biçimde «Çeşitli Denge Durumları Arasında Bir Ayarlama Sistemi» kurulabilmesi yolunda çalışmalara girişmişti. Organismadaki çeşitli «Denge Durumları»nı, şöylece sıralayabiliriz : «Solunum Sistemimizin Sağladığı Denge Durumu», «Sinir Sistemimizin Sağladığı Denge Durumu» «Sindirim Sistemimizin Sağladığı Denge Durumu», «Kan Dolaşımı sistemimizin Sağladığı Denge Durumu», «Boşaltım Sistemimizin Sağladığı denge durumu» «Beyin Sistemimizin Sağladığı denge durumu» saymakla bitiremiyeceğimiz çeşitli «Denge Durumları» arasında da ayrıca bir «Denge Durumu Ayarlaması» yapılmakta ve böylece organisma iç ve dış çevre ile durmaksızın «Haberleşerek», yaşantısını sürdürmektedir.

Bu sistemler arasında ne biçim bir «Üstün denge durumu» kurulduğuna çok basit bir örnek vermek için «Nefes Alıp Vermemizi» hatırlayalım.

Nefes almamız için, vücudumuzdaki «Oksijen»in azaldığı geri merkeze iletilmiş ve «Geri Merkez», «Sinir Sisteminden Akan Animal Elektrik Akımları» yolu ile, dışardaki havayı ciğerlerimize dolduran «Motor Sistemi»

— Nefes Al ... emrini, ya da «Bilgi»sini iletmiştir. Motor Sistem, bu emre uygun olarak harekete geçmiş ve böylece de, ciğerlerimiz hava ile dolmuştur. Bu kez «Solunum Sistemi» ile «Kan Dolaşımı Sistemi» arasında bir «Ayarlama Kurulmuş» ve akciğerlere dolan oksijen, vücüda dağıtılmaya başlanmıştır. Bu arada, «Beyin Sistemi»nin yaşantısını sürdürebilmesi için de, Beyin'e oksijen ile dolu taze kan iletilmiştir. Eğer bütün bu sistemler arasında, böylesine «Haberleşme» ve «Üstün Denge Durumu» olmasaydı, «Geri Merkez» bu kez ikinci emri olan,

— Nefes ver ... komutunu iletemezdi. Bunun ne kadar korkunç bir şey olacağını bir an gözönüne getirelim.

— Nefes al ... emrinin yerine getirildiği yolunda, cevap akımları, «Geri Merkez»e ulaşmadığı sürece, «Geri Merkez»,

— Nefes ver ... Komutunu iletemiyecek ve «Motor Sistem» de ilk emre uygun olarak «Nefes Alma »işlemini sürdürmeye devam edecekti. Çok kısa bir süre sonra da ciğerlerimiz oksijen ile dolup patlayacak ve bir anda «Ölüm» ile karşılaşacaktır.

Sibernetik yönünden, burada ilginç olan durum, «Geri Merkez»le, organlar arasında durmaksızın «Haberleşme» ve «Kontrol»un sürdürülmesi ve alınan «Cevap Akımları»na uygun olarak yeni emirlerin iletilmesidir. Bu nedenle Sibernetikçiler ve Elektronik Beyin Uzmanları bu çeşit «Haberleşmeyi», «Negativ Feed-back» olarak tanımlamaktadırlar.

Kısaca, «Bilgi» iletilmiş, ilgili «Organa Ulaşmış» ve ters yönden «Cevap Akımları» «Geri Merkez»e dönmüştür.

İşte Dr. Ashby, organisma içinde böylesine sürüp giden «Üstün Denge Durumu»nu, İngilizce deyimi ile «Ultra-Stability»yi, aynen makinede de uygulamıştı. Dr. Ashby, yarım ay biçiminde bir oluk yapmış ve bunun içini su ile doldurmuştu. Bu oluk içinde yüzebilmesi için ufak bir tahta parçası koymuş ve bu tahtanın üstünü madeni bir plak ile kapatarak buradan bir tel çubuk uzatmıştı. Yalak ya da oluk'un iki yanına +5 ve —5 polerize elektrik akımı uygulayan Ashby, bu kez, ma-

«... Basit mantık önermeleri, semboller ile gösterilebilirse, iki önerme arasındaki bağlantıya, bir cebirsel denklem gözü ile bakılabilir...»

İlk okunuşda, bu cümle ile belirtilmek istenilen şey, pek anlaşılamıyor gibi gözükmektedir. Ancak, Boole'un ortaya koyduğu bu «Mantık Cebri» ya da kısaca «Boole Cebri»ni incelemeye başladığımız anda, «Hukuk'un, «Boole Cebri» ile tıpatıp bir uygunluk gösterdiği, hemen yüzeye çıkmaktadır. Çünkü, George Boole, «Doğru» ya da «Yanlış» olarak ancak iki tip önerme olabileceğini; «Doğru» önermeleri (1)., «yanlış» önermeleri ise (0) değerinde göstermek suretiyle, yepyeni bir denklem kurulabileceğini kanıtlamıştı.

Matematik ile Hukuk Arasında Benzer Yapı «Mantık»

George Boole, kurmuş olduğu bu yeni denkleminde «Doğru» ile «Yanlış» önermelerin bir cümle içinde nasıl bir işlemde bulunduğunu göstermek için, yukarıdan aşağıya doğru iki kolon çizmişti. Bu kolonlara (A) ve (B) kolonları diyebiliriz. «Doğru» ile «Yanlış» iki önerme arasındaki ilişkiden meydana gelen sonucu da, üçüncü ve sonuncu kolonda göstermişti.

Eğer, iki önerme, birbirleriyle çarpılarak bir sonuca gidiliyorsa, üçüncü kolonu (A B) şeklinde göstermişti. Buradaki ters U (yani), iki önermenin, birbirleriyle ve ilişkisi ile bağlantı hâlinde olduğunu gösteriyordu. Kısaca, bu işleme, ve işlemi adını veriyordu.

George Boole'un, bu ve işlemi ile nasıl bir denklem kurduğunu, önce hem Matematik hem de mantık yönünden inceleyelim. Sonra da Hukuk'da nasıl uygulanacağına geçelim.

Yukarıda, «Doğru» önermenin (1) değeri ile, «Yanlış» önermenin ise (0) değeri ile gösterildiğine değinmiştik.

Ve ilişkisi içinde bu (1) ve (0) değerlerini (yani «Doğru» ile «Yanlış» önermelerini) kolonlara yerleştirdiğimiz anda, aşağıdaki tablo ortaya çıkmaktadır.

A	B	A B
1	1	1
1	0	0
0	1	0
0	0	0

Bu (1) ve (0) değerlerinin, birbirleriyle ilişkileri ,ilk anda, pek bir şey anlatmıyor gibi gelebilir. O halde, şimdi, (1) yerine «Doğru» yu; (0) yerine de «Yanlış»ı, ayrı birer önerme olarak ele alalım. Bunları, aynı kolonlara yerleştirerek, mantık yönünden, nasıl bir sonuca ulaşacağımızı inceleyelim. Bu durumda, meydana gelecek tablo, aşağıdaki şekilde olacaktır.

A	B	A B
Doğru	Doğru	Doğru
Doğru	Yanlış	Yanlış
Yanlış	Doğru	Yanlış
Yanlış	Yanlış	Yanlış

Bu tablonun, mantık yönünden belirttiği anlam kısaca şudur :

Eğer, bir cümleyi ve ilişkisi içinde tamamlayan iki önerme varsa, bunların her ikisi de «Doğru» ise, sonuç da «Doğru» dur. Eğer biri «Yanlış» biri «Doğru» ise, sonuç «Yanlış»dır. Her ikisi de «Yanlış» ise, sonuç da «Yanlış»dır.

Şimdi, bu Boole Cebri ya da «Boole Mantığı»nın «Hukuk»da nasıl uygulanacağına geçelim. Burada, hemen şunu belirtelim. Unutmayalım ki, «Hukuk» da bir «Mantık» bilimidir. «Mantık»a aykırı olan bir şey, «Hukuk»a da aykırıdır.

Hukuk'un inceleme alanına giren hırsızlık, cinayet, borcunu ödememe, zina.. gibi durumları ele alalım. Bu konularda Ve bağlantısı kurulmak suretiyle, şöyle önermelerde bulunulduğunu düşünelim :

«Hırsızlık yaptı ve malı çalmadı.»

«Kirasını hiç ödemiyor Ve evi boşaltması gerekmez.»

«Kasdı yoktu VE cinayeti bilerek işledi.»

«Karı-Kocanın birbirlerine ihanetleri esasdır VE zina hâli evlilik bağına uygundur.

Böyle önermeleri, daha duyar duymaz ,tüm hukukçular, birden ayağa kalkıp,

—Bu saçma iddialar ileri sürülemez! Çünkü bunlar Mantık'a aykırıdır! diye heyecanla sesleneceklerdir. Bu çok haklı heyecanı, Boole Mantığına baş vurarak daha sâkin bir biçimde yatıştırabiliriz. Önce, ilk örneği ele alalım :

«Hırsızlık yaptı VE malı çalmadı.» diye bir iddia vardı. Boole Cebrindeki kolonlara bu iddiaları yerleştirdiğimizde durum şöyle olmaktadır :

A	B	A B
Hırsızlık Yaptı «Doğru»	Malı Çalmadı YANLIŞ	YANLIŞ

Çünkü, (1) değeri ile (0) değeri, kısaca «Doğru» ile «Yanlış» önermeleri, VE ilişkisi içinde, ancak (0) yani «Yanlış» değerini verecektir.

Eeğer, önerme, yukarıdaki iddia şeklinde değil de, «Hırsızlık yaptı VE malı çaldı» şeklinde olsa idi, o zaman Boole Denklemindeki durum,

A	B	A B
Hırsızlık Yaptı «Doğru»	Malı Çaldı «Doğru»	DOĞRU

şeklinde olacaktı. Aynı denklemde matematik semboller ile durum :

A	B	A B
1	1	1

biçiminde gösterilecekti.

Şimdi, diğer iddialarla birlikte, bütün bu önermeleri, Boole Denkleminde inceleyelim :

A	B	A B
Hırsızlık yaptı «Doğru»	Malı Çaldı «Doğru»	DOĞRU (Yani «1» değerinde)
Kirasını hiç ödemiyor «Doğru»	Evi boşaltması gerekmez «Yanlış»	YANLIŞ (Yani «0» değerinde)
Kasdı yoktu «Yanlış»	Cinayeti bilerek işledi «Doğru»	YANLIŞ (Yani «0» değerinde)
Karı-kocanın birbirine ihanetleri esasdır. «Yanlış»	Zina hâli, evlilik bağına uygundur. «Yanlış»	YANLIŞ (Yani «0» değerinde)

Elektrik Akımlarında ve Hukuk'da «0-1» ya da «Evet-Hayır» Sistemi

Bu çok basit örneklerimizle Boole Cebri'ndeki VE ilişkisi sisteminin, Hukukda nasıl uygulanmakta olduğunu belirtmeye çalıştık.

Ancak, bütün bu anlattıklarımıza rağmen, «Yüz küsur yıl önce George Boole'un ortaya attığı bu denklemin, Hukuk Bilimine ne yararı olabilir ki?...» diye bir soru akla gelebilir.

Bu nedenle, herhangi bir tartışmaya girmeden önce, İstanbul Teknik Üniversitesi Profesörlerinden Dr. Tarık Özker'in, «Boole Cebrine Giriş» adlı makalesinden, özellikle şu satırları, aynen nakletmek istiyoruz. Dr. Tarık Özker, aynen şöyle demektedir :

«... Boole Cebri, bugün özellikle elektronik hesap makinelerinde ve telefon sistemlerinde kullanılan belli elektrik devrelerinin hesaplanmasında uygulanmakta ve kimi zaman, mahkemelerde, davaların tartışmasında bile kullanılmaktadır...» (17)

Profesör Özker, bu bir tek cümlesi içinde, bir çok şeyi birden dile getirmiş olmaktadır. Bunu, şöylece açabiliriz :

1 — Boole Cebri, elektronik sistemlerde uygulanmaktadır.

2 — Boole Cebri, telefon, mikrofon, televizyon v.b. (en basit biçiminden en gelişmiş şekline kadar) tüm «Haberleşme Sistemleri»nde kullanılmaktadır.

3 — Boole Cebri, Mahkemelerde, davaların tartışılmasında, kısaca tüm Hukuk Biliminde uygulanmaktadır.

Bu üçüncü cümle üzerinde, çok kuvvetle durduğumuz gözden kaçmamıştır.

O halde, gene bir hatırlatmada bulunalım.

Hukuk, bir anlamda, «Hakların Dengesini Sağlayan Bilim» dir. Bu «Hak»lar ise, «Adalet Terazisi»ne, yalnızca «1» ve «0» değerinde ulaşmakta ve ona göre değerlenmektedir. Bir elinde kitap ve gözleri bağlı olan kızın, diğer elinde tuttuğu «Tera-

(17) **ÖZKER Tarık Boole Cebrine Giriş Elektronik Hesap Makineleri ile Programlama ve Sayısal Hesap Notları İstanbul. 1969. sa : 93**

zi» ile sembollenen «Adalet», hakları ölçüp, biçip «Doğru»yu gösteren bir sistem değil midir?

Bu sistemde ise, daima iki taraf yokmudur?

Davacı - Davalı; Alacaklı - Borçlu; Kiralayan - Kiracı; Şikâyetçi - Sanık; satan Satın Alan; İddia - Savunma; İşveren - İşçi; Avukat Savcı.. saymakla bitiremiyeceğimiz bir «ikili Sistem» den gelen «Haberler»e göre değerlendirme yapılmaktamıdır?

Yargı organlarının verdiği kararlar ise, aynı «İkili Sistem» içinde, «Beraat ya da Mahkûmiyet»; «Haklı ya da Haksız», «Kabul ya da Red»... şeklinde sonuçlanmıyor mu?

Yargı organlarında açılan davalar, talep ve dilekçeler... ne ad verilirse verilsin, o yargı organına bir «Haber İletme» ve ondan bir sonuç isteme, değilmidir?

Yargı organlarından «Karar» adı ile çıkan «Hüküm», «Kabul ya da red» kısaca «1» ya da «0» değerinde olmuyor mu?

İste, Elektronik sistemde de aynı biçimde «Haber» ya da «Bilgi»ler, George Boole'un işaret ettiği «1» ya da «0» sembolünün taşıdığı değere göre oluşmaktadır. Bu sistem'de «İletilen Bilgiler» toplanmakta ve «Haberleşme»den gelen «Bilgi»lerin çeşidine göre, «Ayarlama»da bulunmaktadır.

«Haber» ya da «Bilgi iletimi», «Karşılıklı Haberleşme», «Gelen Bilgilere Göre Denge Kurma» ya da «Ayarlama yapma» durumlarına geldiğimize göre, Sibernetik'in tam içindeyiz demektir.

Yukarıda, Sibernetik'in eski Yunanca'da Kübernetes'den geldiğine değinmiş, ve Eflatun'un bu kelimeyi «İyi Bir Yönetim Sanatı ya da Bilimi» anlamına kullandığına da işaret etmiştik. Unutmayalım ki, «Yönetim Sisteminde» de «Yönetilen» ve «Yöneten» olmak üzere iki taraf vardır. Yani (1) ve (0) değerleri ile. olusan, «İkili Sistem» cereyan etmektedir. Kısaca, «Yöneten» ile «Yönetilen» arasında, durmaksızın «Haberleşme» olmakta ve ona göre bir «Ayarlama» kurulmaktadır.

Bu ikili sistem ile «Denge Kurma» ve «Ayarlama» öylesine gelişmiştir ki. bugün Sibernetik'te, Makine ile İnsan'ın arasında Ortak bir Yaşam Kurulması'na dek gelinmiştir.

Konunun önemi nedeni ile, kısaca ona da değinmek istiyoruz.

Sibernetik Organismalar

Sibernetik Organismalar sözü, çok haklı olarak, ilk anda pek yadırganacaktır.

Sibernetik, bir «Haberleşme ve Kontrol Bilimi» olduğuna ve «Canlı Varlıklar Kadar Cansız Varlıklarda da Kendi Kendine Yönetim ve Ayarlama Durumu»nu incelediğine göre, «Sibernetik Organısma» sözü ile, Makineden Bir Organik Varlık Yaratma» yoluna mı gidildiği...? akla gelebilecektir.

Bu konuya girmeden, ünlü Filozof Descartes'ın «Makine-Hayvan» modeline kısa birgöz atalım.

Descartes, 1673 yılında yazdığı «Metod Üzerine Konuşma» adlı eserinde,

«... Pekâla, söz söyleyebilen, hatta organlarında bazı değişmeler meydana getiren, fizik hareketleri dolayısiyle bazı sözler söyleyebilen, meselâ herhangi bir yerine dokununca, kendiliğinden ne istediğini soran; başka bir organına dokununca da, acıdığını ve buna benzer şeyleri söyleyebilen bir makine, tasarlanabilir...» (18)
diyordu.

Filozof, bu sözleri ile, tamamen, tellerden ve delikli çarklardan yapılmış bir makineyi tasarlıyordu.

Oysa, şimdi sözünü ettiğimiz şey, «Siborg» olarak adlandırılan «Sibernetik Organisma»dır.

Sibernetik kelimesini Fransızlar Cybernetique olarak yazdıkları ve sibernetik diye okudukları için, bizde dilimize daha yatkın olan biçimi ile, böyle okumaktayız.

İngilizler ve Amerikalılar ,Sibernetik'i Cybernetics olarak yazıp, saybernetiks diye okudukları için, «Sibernetik Organisma»ya da, «Cyborg» (sayborg) adını vermektedirler.

Alman ve Avusturyalılar ise, Sibernetik'i Kybernetik olarak yazıp, Kibernetik diye okudukları için, bu yeni organismayı «Kyborg» olarak yazmakta ve kiborg olarak okumaktadırlar.

Kiborg, Sayborg ya da Siborg.. ne şekilde okunursa okunsun, burada, «İnsan» ile «Makine» birleşiminden meydana gelen, çok üstün yapı ya da «Yeni Bir Varlık Türü» anlatılmak istenmektedir.

Alman Fizikçisi ve Sibernetik bilgini Herbert W. Franke, çok heyecan verici bir görüş ortaya atmış ve «Gezegenler arası uzay yolculuğunun, astronotlar olmaksızın, yeryüzü üstü şuurlarla yapılması» tezini ileri sürmüştür. Franke, insan gövdesinden ayrılmış bir «Beyin» ile bir «Elektronik Makine»nin, birleşmesinden meydana gelebilecek bir «Uzay Gemisi» tipini anlatmaya çalışmaktadır. Herbert W Franke, böyle bir beyine, «Tek Başına Çalışan Beyin» anlamına «Solo Beyin »adını takmıştır. Bu «Solo Beyin'in yaşaması için gerekli, taze kan ve oksijen devamlı olarak sağlayan bir çevre kurulabildiği anda, bu beynin, «Uzay Gemisi»nin merkez kontrol görevini kolayca yapabileceğini iddia etmektedir. Bu Alman fizikçisi, bu konuda daha da ileri gitmekte ve böyle bir beyin'in «Henüz Doğmamış olan bir çocuk Beyni» alınıp çevresindeki koşullar sağlandığı anda, çok daha iyi programlanabileceği, görüşünü savunmaktadır. Franke «Çünkü, böyle genç bir beyin için, yaşlanmış beyinler için düşünülebilecek sıkıntılı durumlar söz konusu olmayacaktır. Bu genç beyin, yalnızca «Uzay Yolculuğu» için gerekli olan «Bilgi»lerle beslenecek, ona göre şartlanacak ve bu görevle hazırlanmış olacaktır...» demektedir. Herbert P. Franke, şunları söylemektedir: «Siborg olarak tanıdığımız bu yapılara yabancı uyruklu bir kişi gibi gelecek olan bu «Solo Beyin», gezeğenimizin, büyük elçiliği görevine getirilmiş olacaktır...»

Roger A. Mac Gowan ise, Siborg'u, «Yarı Canlı ve Yarı Makine Biçiminde bir Varlık» olarak tanımlamaktadır.

---

(18) Descartes Discours De La Methode (Metod üzerine konuşma) çeviren Mehmet Karasan. Milli Eğitim Bak. Yayını. Ankara. 1947. sa : 68.

Isviçreli yazar Erich von Daniken ise, şöyle demektedir :

«... Moleküler Biyoloji ve Biyo-Kimya öyle büyük bir evrim göstermiş ve öyle gelişmiştir ki, Medikal ve Pratik Bilimleri bütünüyle değişikliğe uğratmıştır. İnsanın ihtiyarlaması yavaşlatılmakta ya da hayat süresi uzatılmaktadır. Şimdi ise, insanın «Hayal Gücü»nden çıkan fantastik yapı «Siborg»un, yapımına gelinmektedir...»

Ancak, Siborg ile birlikte ortaya bir çok Hukuksal sorunlar da çıkmaktadır. Bu sorunlardan en önemlisi Siborg'ların toplum içindeki yerinin ne olacağıdır.

Nitekim, Hobby Mecmuasında, bu konuda ilginç bir makale yayınlanmış ve yazıda «Hukuksal Sorunlar» üzerinde şöyle durulmuştur :

«...Sibernetik ile Biyolojinin işbirliğinin, gelecekte neler getireceği, insanların bugünkü düşünme yeteneğini aşmaktadır. Öte yandan, insanla makinenin birleşmesi konusu, hâli hazırdaki cemiyetin düzeni ve hukuk anlayışıyla çözülemeyecek kadar önemli ahlâki problemler ortaya atacaktır. Bir Siborg, meselâ, insan cemiyetinin bir üyesi sayılacak mıdır? Onun da, normal vatandaş gibi, aynı hak ve sorumlulukları olacak mıdır? Hukuk karşısında, onun, esas itibariyle değişik olması, insanların eşit olmasıyla nasıl bağdaşacaktır? Basitçe sorulursa; meselâ bir Siborg, evlenebilecek midir? Devlet Şefi olabilecek midir?

Acaba, bir Siborg meydana getirmeye, normal bir insanı, insan ile makine arasında bir piç hâline sokarak, onu mahkûm etmeye hakkımız var mıdır? Bu sorular, oldukça ağır ve düşündürücüdür.

«Sibernetik»in gelişmesi ve Hukuk ile nasıl bir ilişki içinde olduğunu incelemeye çalıştık.

Seminer boyunca yapılacak görüşme ve tartışmalarda Sibernetik ve Elektronik Sistemden yararlanılarak, «Adlî Siciller»in tutulmasından, «Bilgi Bankalarının Kurulması»na kadar, nasıl gelinebileceği, açıkça belirlenecektir.

«Sibernetik»in «Hukuk»daki uygulama biçimlerine gelince, yalnızca «Adlî Sicillerin sıhhat ve süratle tutulması» ile yetinilmeyecek, «Hukuk'da Döküman Sistemi»nin Elektronik Makinelerle nasıl kurulabileceği de, kendiliğinden ortaya çıkacaktır.

Hukuksal Sibernetik :

Hemen belirtelim ki, bu çalışma birden oluverecek, kolay bir iş değildir.

«Hukuksal Sibernetik», sabırla çalışmayı gerektirecektir.

8 yüz yıl önce, Eb-Ül-İz'in tek başına giriştiği çaba ,kollektif bir çalışma olarak ele alınacak olursa kısı zamanda büyük aşamalar yapılabilecektir.

Elbette ki, bu durum, her şeyden önce yeni bir organizasyonu da gerektirecek tir.

Tıpkı, Amerika, İngiltere, Almanya ve Avusturya'da olduğu gibi, kurulacak, bir organizasyon ile ,bu konuda ilk adım atılmış olacaktır. Asıl iş, ondan sonra başlıyacak, makineye iletilmesine esas olacak, «Hukuksal Dil» çalışmalarına girişilecektir.

Bunun yanı sıra, Yargı Organlarının Kararları, İçtihadlar ve Kanunların, makinelerin hafızasına nasıl iletilebileceği üzerinde, program çalışmalarına gelinecektir.

Böyle bir çalışmaya hukukçular ile Elektronikçiler, Sistem analizcileri, psikolog neurolog, fizyolog ve programcılar, birlikte başladıkları anda, «Hukuksal Sibernetik» yapısı kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Birbirleriyle çelişen karar ya da kanunların ayıklanması ve «İletilen Bilgilerin Doğru olarak ve süratle Değerlendirilmesi; ve böylece «Adalet Teorisinin, hiç bir hataya uğramaksızın «Ayarlama Yapması»; olanağına ulaşılacaktır.

Çalışmalar, bu seviyeye geldiği anda «Hukuksal Bilgi Bankaları»nın kurulmuş olduğunu görünce, hiç şaşırmayacağız.

«Bilgi Bankaları»nın bu konuda, bizlere ne ölçüde yararlı olacağını, sanıyorumki, «The Computerized Society» (Komputerleşmiş Toplum) adlı kitaptan aşağıya aynen alacağımız satırlar, yeteri kadar gösterecektir.

«... Bilgi Bankaları, her geçen yıl ile birlikte, bir çok konuları kapsayan bir biçimde gelişmektedir. Bunu peşi sıra, «Kodlama» ve «Sınıflandırma» konusunda» büyük ölçüde çalışmalar yapılmıştır. Öylesine ki, bir, biokimyacı, «Atomdaki Partiküller» konusunda yazılmış olan, herhangi bir bilimsel raporu, kolayca elde edebilecek; bir Avukat, yoğun hukuk literatürü içinden, kendisi ile ilgili olan konuyu, makineden kolayca temin edebilecektir.» (19).

Unutmayalım ki, Matematiğin olduğu kadar, Hukuk'un da ana temeli «Mantık» dır.

Information Sistemi ve Bilgi İşlem yolu ile (0) ve (1) sembolleri halinde toplanıp işlenen «Bilgi»ler, «Mantık Denklemleri» biçiminde «Denge Ayarlaması»nı gösterdiği zaman, Hukukçuların çağlar boyu yapageldikleri «Hak ve Adalet Mücadelesi» de sona erecektir. Bir daha belirtelim. Makinenin hissi yoktur. Bu nedenle, onun herhangi bir duygusal etkiye kapılacağı düşünülemez.

Elektronik uzmanı olan Avrupalı bir dostum ile geçenlerde yaptığım bir konuşmada, bana,

«— Biliyor musunuz?» demişti. «Amerika ve Rusya'da Sibernetik ve Elektronik beyin sistemlerinin hızla gelişmesi karşısında, Avrupa, öyle yoğun bir çalışmaya girdi ki.. bugün, benim ülkemde, Sibernetik, Elektronik beyin ya da Sistem Analizciliği üzerinde doktora yapmamış ya da eğitim görmemiş, pek az yöneticiye rastlayabilirsiniz...»

Onun, bu sözlerine bir cevap bulamamış ve susmayı tercih etmiştim. Oysa, konuşmayı, aynı dostluk havası içinde sürdürmek istese idim,

---

(19) Martin James and Norman Adrian R. D. The Computerized Society Penguin Books Ltd. Middlesex England. 1973. sa : 28.

«— Benim ülkemde de, Sibernetik ya da Elektronik Beyin konusunu bilen, pek az yöneticiye rastlayabilirsiniz...»

şeklinde karşılık vermem gerekecekti.

Yabancılara söylemekten çekindiğimiz bu durumu, birbirimize açıkça itiraf etmeliyiz.

Vatan ... Millet ... Silistre... Tarihsel Kahramanlığımız ... şeklindeki nutuklar ile, ülkemizi kalkındırmamıza ve batı teknolojisine ulaştırmamıza imkân yoktur. Diğer yandan, eskimiş bilgilerle ve kuru spekülâsyonla süslü eğitim, «Kültürü Fosilleştirmek»ten başka bir işe yaramıyacaktır. Bu fosilleşmiş bilgi ile eğitilen genç kuşaklar ise, çağımızın dinamik kültürüne ve dev teknolojisine yetişebilmek olanağını, elde edemeyeceklerdir.

Avrupa ülkeleri, bilgin ve yöneticileri, bu durumu çok iyi bildikleri için Amerikada başlıyan yeni bilimsel gelişmeye, hızla atılmışlardır.

Ünlü İngiliz Elektronik İşlem uzmanı Sir Leon Bagrit, Elektronik sistem ve Otomasyon teknolojisi kesin kes çok yakından izlenmeseydi, kendi ülkesinin büyük bir yıkıma uğrayacağını, şöyle dile getirmektedir.

«Yeryüzündeki Otomasyon devinimini eyleme geçmeksizin göstermekle yetinip omuz silkip, Ingiletere'de gelişmesi için, kendi kendine bıraksa idik bizim için büyük bir yıkım olurdu bu...» (20)

Leon Bagrit, Sibernetik ve Elektronik sistem'ın yalnızca teknik kültür ve eğitimi değil, sosyal kültür ve eğitimi de tamamen değiştirdiğini işaret ederek, şöyle demektedir.

«... Değişme, öyle hızla yayılıyor ki, tüm dünyadaki buluşlarla, uygulamaları arasındaki uçurum, gitgide daralıyor. Bunları görmek istememek, siyasal ve toplumsal yönlerden budalalıktır...» (21)

Bu şekildeki görüşlere, Sibernetik ve Elektronik ile ilgili hemen tüm kitaplarda rastlayabiliriz.

Amerika'yı İngiltere'yi, Fransa'yı, Almanya'yı bir yana bırakıyorum. Yugoslavya'da, Elektronik Sistem üzerinde büyük bir çalışmanın sürdürüldüğünü, Portekiz'de ise Hukuk Uygulamasında bile elektronik sisteme geçildiğini ve Adli Sicillerin elektronik makinelerle, sıhhat ve süratle tutulmakta olduğunu, iki küçük örnek olarak belirtmek istiyorum.

Bir şeyi daha hatırlatmama izninizi rica ederim.

Bugünkü uygar dünyamızda, «Kahramanlık» kelimesinin anlamı da değişmiştir.

Bugün, lâboratuvarına kapanıp, günlerce yemeden, içmeden, bir hastalığın mikrobunu bulmak ve böylece ülkesine ve insanlığa hizmet için çırpınırken hayatlarını veren, fizyolog, nörolog, biyolog ya da kimyacı'ya «Kahraman» denilmektedir.

(20) **BAGRIT Sir Leon Otomatikleşme Çağı Çeviren Ayseli Uluata, İstanbul. 1972 Sa : 27**
(21) **BAGRIT Sir Leon Otomatikleşme Çağı Çeviren Ayseli Usleuata. İstanbul İstanbul. 1972 Sa : 27**

Bugün, aletleri ve makineleri arasında ya da masası başında aylarca deney yapıp denklemler çözmeye ve böylece dünyamıza biraz daha mutluluk getirmeye çalışırken, bu uğraşı anında cereyana çarpılıp, ya da yorgunluk ve kâlp yetersizliğinden ölen, mühendis, matematikçi, fizikçi ve elektronikçi'ye «Kahraman» denilmektedir.

Bir an, İkinci Dünya Savaşını gözönüne getirelim. Japon intihar uçaklarının (Kamikaze'lerin) pilotları, kahramanca hayatlarını vererek, yönettikleri uçaklarla Amerikan Harp Gemilerine çarpdıkları halde, savaşı ülkelerine kazandıramamışlardı.

Yıllarca lâboratuvarında çalışan bilginlerin, «Atom Teknolojisi» ve bu teknolojinin ortaya çıkardığı «Atom Bombası», Kamikaze pilotlarının kahramanlıklarının, bir ülkeyi kurtarmaya yetmeyeceğini, Hiroşima ve Nagazaki'yi yerle bir eden iki hazın örnekle göstermişlerdi.

Yanlış bir anlamaya yer vermemek için hemen bir durumu açıklıyayım :

Teknolojinin kötü amaçların tahakkuku için geliştirilmesinin savunmasını yapmıyorum ... Tam tersine teknolojik gelişme karşısında ülkemizin, batı'dan geri kalmamak ve kötü durumlara düşmemesi gerektiğine, işaret etmek istiyorum.

Biliyorsunuz, bugün, «Kanser» hastalığını yenmek için binlerce doktor, biyolog ve kimyacı, çeşitli lâboratuvarlarda araştırma ve deneyler yapmaktadırlar.

Bu «Kanser»in, «Nasıl Meydana Geldiği»ni, «Boyutları»nı ve Organisma içindeki «Denge Durumu»nu yukarıdaki doktor ya da kimyacılardan çok daha fazla sayıda, matematikçi, elektronikçi ve Sibernetikçi'nin, araştırmakta olduğunu, biliyor muydunuz?

Konuşmamızı şöylece özetliyebiliriz :

1 — Sibernetik, «Canlı ve Cansız Varlıkların, Kendi Kendilerine Haberleşme ve Kontrol Yaparak Denge Kurmaları» bilimi olduğundan, teknik bilimlerden, sosyal bilimlere kadar bütün alanları kaplamıştır. Bu nedenle, Sibernetik'e bugün, «Bilimler Üstü Disiplin» »de denilmektedir.

2 — Bu «Haberleşme» en küçük sembol ya da simge olan «0-1» yani «Evet-Hayır» biçiminde cereyan ettiği ve «Hukuk Bilimi»de «Evet-Hayır» üzerine kurulu bulunduğundan, Hukuk da, Sibernetik ile yeni ve geniş bir uygulamaya geçilmiştir. Bugün «Hukuksal Sibernetik» adı ile yepyeni bir bilimsel çalışma, hızla gelişmektedir.

3 — Bu uygulama, ilk kez «Adli Siciller»in tutulmasından başlamış, «Ticaret Sicilleri», «Nüfus Kayıtları», «Tapu Kayıtları»nın tutulmasına kadar gelmiştir.

Diğer yanda, «Hukuk'da Doküman Sistemi»nin geliştirilmesinde öyle büyük aşamalar'a ulaşılmıştır ki, «Bilgi Bankaları»nda, yalnızca, kanun, içtihad ya da kararların toplanmasına değil, değerlendirilmesine dek varılmıştır.

4 — Elektronik Makineler, kendilerine iletilen bilgilere göre cevap verecek ve programlama esaslarına göre çalışacak bir biçimde şartlandırıldığından, bu makinelerin, belirli kanun ve içtihadlara göre şartlandırılması yoluna gidilmektedir.

Bu durumu şöyle açıklayabiliriz :

Bir elektronik makine belirli bir «İçtihadı Birleştirme Kararına» göre şartlandırıldıktan sonra, kendisine iletilen Yargıtay kararlarını, bu «İçtihadı Birleştirme Kararı»na göre, sıralıyacaktır. Eğer, herhangi bir Daire, bu «İçtihadı Birleştirme Kararı» ile çelişen bir karar vermiş ise, Elektronik Makine, bu kararı, daha makinenin giriş kısmından (in put) dan geri çevirecek ve kırmızı ışığını yakacak.

— Ben bu kararı depolayamam; bu karar, «İçtihadı Birleştirme Kararımıza Aykırıdır ... «dercesine çıkartıp atacaktır.

5 — Gerek Birinci Hukuk Kongeresinde, gerekse İstanbul'da yapılan seminerde genellikle, Yargıç arkadaş ve dostlarımız,

— Yargıcın takdir hakkı vardır. Elektronik makine bu takdir hakkını alamaz ve almamalıdır...

şeklinde eleştiride bulunmuşlardır.

Bu «Takdir Hakkı» durumuna da biraz değinmemiz gerekiyor :

Eğer, «Takdir Hakkı», çok daha ayrıntılı bir biçimde inceleme ise, elektronik makinedeki «Feed - Back Merkezleri» nin sayısını arttırarak bu ayrıntılı incelemeye çok daha fazlası ile erişmek mümkündür. Sanıldığı gibi, bunun için, büyük tesislere ve Amerikadaki en yüksek binalar kadar bir Elektronik Beyin hafızasına gerek yoktur.

Transistor teknolojisi, bunu milimetrik hatta mikroskopik cihazlarla sağlayabilmektedir.

Bir örnek vermek için, yeryüzündeki elektronik beyinlerle yönetilen füze ve uydularla yapılan «Haberleşme»yi hatırlayalım.

Dünyadan fırlatılıp Merih'e gönderilen suni uydu, Merih'in fotoğraflarını çekmiş ve fotoğrafları bu küçük suni uydu'dan,

«... 1958 ilkbaharında, 0,000,000,000,000,000,01 vat gibi akıl almaz ölçüde küçük bir radyo dalgasiyle gönderilmiştir...» (22)

Sol tarafta On yedi sıfırı olan bu kadar küçük bir enerjinin Elektronik Beyin Makinelerinde nasıl değerlendirilebildiğini bu örnek yeteri kadar göstermektedir. Sanmıyorum ki, hiç bir Yargıç dostumuz, bundan daha da hassas bir biçimde »Haberleşme» yaparak «Takdir» de bulunabileceğini, iddia edebilsin.

Kaldı ki, «Takdir Hakkı»nın, isabet ya da doğruluğu da kolayca tartışılabilen bir konudur.

Ağır Ceza Mahkemesi ve Ticaret Mahkemelerinin 3 er kişilik Yargıç heyetinden oluştuğunu biliyoruz. Şimdi bu mahkemelerden birinden herhangi bir kararın iki'ye bir şekilde çıktığını düşünelim.

---

(22) DANIKEN Erich von — **Tanrıların arabaları — Çeviren Zeki Okar. Milliyet Yayınları. İstanbul 1973, sa : 61**

İki üye mahkûmiyet (ya da Ticaret Mahkemesi ise davanın reddine) bir üye beraat (ya da davanın kabulüne) şeklinde takdir hakkını kullanmış olsun.

Dava Yargıtaya gitmiştir.

Yargıtayda 5 kişilik üye ise, üçte iki ile karar vermiş bulunsun.

Şimdi de, davanın Yargıtay Genel Kurulunda incelendiğini ve 58 üyeli Yargıçlar topluluğunda 30 a 28 bir oyla, karara bağlandığını düşünelim.

Lütfen, elinizi vicdanınıza koyarak cevap veriniz... Hangi Takdir Hakkı doğrudur.

İlk Mahkemedeki 2 oy mu? yoksa 1 oy mu?

Yargıtay Dairesindeki 3 oy mu? yoksa 2 oy mu?

Genel Kuruldaki 30 oy mu? yoksa 28 oy mu?

Oysa, yukarıdanberi anlatmaya çalıştığımız gibi Elektronik Makinenin hissi ya da duygusal yapısı yoktur.

O kendisine verilen bilgilere ve program esaslarına göre bir ayarlama yapacaktır.

İster fantazi kabul edersiniz, ister etmezsiniz fakat, «Yargı makineleri» nin yakın bir gelecekte kurulacağını belirtmek istiyorum.

Bu durumda Yargıcın, Savcının, Avukatın işi çok kolaylaşacak, sayfalarca kitap karıştırmayacaktır. Herhangi bir olay hakkında ilgili kanunu, içtihadları ve emsal kararları, bir saniyede «Bilgi Bankası»ndan elde edecek ve böylece de en sıhhatli ve süratli karara ulaşacaktır.

Şimdilik «Yargı Makineleri»ne gitmeksizin ülkemizde yapılması gerekli «Aşama» ve «gerçek eğitim reformu» ve «gerçek hukuksal reformu» üzerinde durmak istiyorum. Bunun için, herşeyden önce,

A — Üniversitelerimizin hemen bütün Fakültelerinde Sibernetik kürsüleri kurulmalıdır.

B — Derhal bu konuda «Milli Bir Organizasyon»a geçilmeli, T.Ü.B.İ.T.A.K ve M.P.M. gibi bir kurum meydana getirilmelidir.

Bu Kurumda. Hukukçu, Elektronik Mühendisi, Dil Uzmanı, Neurolog, Sistem Analizcisi ve Programlamacı ve Sibernetikçi'den oluşan, bir bilim ve uygulama kurulu çalışmalarına başlamalıdır.

C — Yepyeni bir Teknoloji Bakanlığı kurulmalıdır. Bu Teknoloji Bakanlığı, bugünkü Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı gibi, Sanayi kuruluşlarına ruhsat verme ve denetleme işleminden çok ötede bir çalışma işini üstlenmelidir.

Leon Bagrit, Rusya'da «Otomasyon Bakanlığı»nın kurulmuş olmasından söz ederek İngiletere'de ayrı bir «Çağcıllaşma Bakanlığı'nın kurulmasını önermekte, ve bu Bakanlığın, ulusal amaca ulaşmak için, diğer bakanların politikalarını da düzenleştirme yetkisine sâhip olmasını istemektedir. (23)

---

(23) **BAGRIT Sir Leon Otomatikleşme Çağı Çeviren Ayseli Usluata. İstanbul. 1972. sa: 29**

Teknolojide bu kadar üstün bir durma gelmiş olan İngiltere için, «Çağcıllaşma Bakanlığı» kurulması ısrarla önerildiğine göre, bizim aradaki açığı kapatmamız için, daha neler yapmamızın zorunlu olduğunu takdirlerinize bırakıyorum.

Zaten, seminer boyunca, hukukçular, problemlerini dile getirecekler ve elektronikçi, sistem analizci ve sibernetikçiler, bu sorunların nasıl çözümleneceğini batı ülkelerinden verecekleri örneklerle göstereceklerdir.

Dilerim ki bu seminer, bu konuda yapılan 3. ve sonuncu toplantı olsun ve yöneticiler, Sibernetik'in önümüze serdiği gelişmeleri bir an önce ülkemizde de uygulayabilmek için harekete geçsinler.

Sibernetik kürsüleri kurulsun, milli bir organizasyona geçilsin ve hiç olmazsa genç kuşaklarımıza, batı teknolojisinden yararlanarak, ülkemizde kolayca uygulamada bulunabilme olanakları sağlansın...

SİBERNETİK — SİBERNETİK AÇIDAN DEVLET HUKUKUNUN İLKELERİ

Av. Arif Bilgin
İstanbul Barosu

TEBLİĞ ÖZETİ

İnsan zihni, modeller yardımıyla düşünür. Canlı organizmalar, makineler ve toplum için müşterek bir model tespiti mümkündür. Bu model sibernetik ilminin uğraş konusudur. Sibernetik, canlılar, makineler ve toplumda karşılıklı haberleşme yoluyla dengenin, yani yaşama ve gelişme imkânının sağlanması teorisidir.

Sibernetik hukuka, bir yandan elektronik beyinlerin hukuk hizmetinde kullanılması, diğer yandan, sibernetik «ayar çemberi» modelinin hukuksal çalışmalarda esas alınması yoluyla yeni bir ışık tutmaktadır. Bugün, özellikle elektronik beyinlerin hukuk hizmetinde kullanılması, sade büyük devletlerde değil, hattâ az gelişmiş ülkelerde dahi gerçekleşmiştir.

Sibernetik metodun devlet hukukuna uygulanması halinde, haberleşme yoluyla hedef tesbiti ön plana çıkacağından, basının, hür basının vazgeçilmezliği, başka açıdan da belirecektir.

Doğru ve devamlı bilgi akımının sağlanabilmesi için, tek bir parlamento yerine, yeter oy almış bütün partilerin kendi parlamentolarının alenî toplantıları daha gerçekçi bir çözüm yolu olacaktır. Çünkü partilerin şimdiki sistemde oluşmuş bir parlamento içinde birbirleriyle dialog kurmaları olanağı yoktur.

21 nci yüzyılın devleti, idare edilen ile idare eden arasında her türlü bilgi akımının kolaylıkla gerçekleşeceği, çok partili, demokratik, sibernetik haberleşme dengesine sahip bir devlet olacaktır.

1 İNCİ KISIM : SİBERNETİK

Giriş :

İnsan modellerle kıyaslayarak düşünür. Çoğu kararımızın ya da şüphemizin ardında, bir örnekle mukayese etmenin muvaffakiyeti yahut beceriksizliği yatar.

Bir seminerde konuşmacıyı dinlerken sıkılacağımıza peşinen hükmediyorsak, daha önce başımızdan geçmiş tecrübelerde sıkıldığımız içindir. Bir matematik problemini çözmeye uğraşırken, belli formüller, yani örnekler var mı, diye bakarız. Hiç değilse, aynı cinsten bir başka problemi daha önce nasıl çözdüğümüzü düşünürüz. Bir ekonomik meseleye yaklaşım ararken, benzer olaylarda daha önce uygulanmış çareleri hatırlamaya çalışırız. İlk defa karşılaştığımız, tümüyle değişik bir konu karşısında, dayanağımız gene modeldir, örnektir. Yeni konuyu unsurlarına ayırırız, bu unsurların başka olaylardaki fonksiyonlarını göz önüne getiririz. Teker teker unsurların, çeşitli olaylardaki etkilerini model almaya çalışırız.

Çevremizdeki kişiler, bütün insanlar, hepimiz, tecrübelerimizle, hayallerimizle, tutkularımız ve korkularımızla, inançlarımız ve inatlarımızla kendi kendimize yet-

meye uğraşırız, en olumsuz şartlar altında bile hayatımızı devam ettirmeye gayret eder, organizmamızı dengede tutmaya çaba sarfederiz. Çok kez, farkına varmadan.

Belli bir alanda otomatik çalışan makineler de kendini dengede tutar. Elektrik akımları açık devrelerden geçer, çarkları döndürür, çarklar başka devreleri açar ya da kapatır.

Eğer insan organizmasının kendini hayatta, yani dengede tutabilmesiyle bazı makinelerin dengeli çalışması arasında ortak bir model bulabilirsek, makinenin çalışmasıyla insanın çalışmasını daha kolay kıyaslar insanla makinenin müşterek yanlarından yararlanarak makineleri geliştirebiliriz. Ve eğer insanın kendini dengede tutmasıyla toplumun yaşaması arasında ,ya da toplumla makinelerin çalışma ve ömrünü sürdürme olanakları arasında benzer modeller bulabilirsek, toplumu da makinenin veya insan vücudunun daha üstün dengesine yaklaştırma şansını arayabiliriz.

Bu sözlerimizle ne toplumu makineleştirmek, ne de makineyi insanlaştırmak hedefini hayal ediyor değiliz. Ama, benzer noktalar varsa, daha iyi ye doğru gelişme için örnekler var demektir. O halde, örneklerle düşünmeye alışık zihnimizi daha olumlu yönlere çevirebiliriz.

I — Sibernetik'in ilim olarak doğuşu

İşte, çağımıza yeni ufuklar açan büyük âlim Norbert Wiener, makine ile canlı arasındaki benzer noktalar üzerinde durmuş, böylece sibernetik'in esaslarını ortaya koymuştur.

Basit bir şekilde Sibernetik'i şöyle tanımlayabiliriz :

«Sibernetik, haberleşme (bilgi akımı) yoluyla dengenin sağlanması teorisidir.»

Wiener, makinelerde ve insanlarda aynı haberleşme sistemi yoluyla dengenin sağlandığını, yani fonksiyonların devam ettirildiğini ileri sürmüştür.

Basit ve hattâ belki ilk bakışta anlamsız gibi görünen bu teori, günümüzün büyük hamlesi elektronik beyinlerin keşfine imkân sağlamıştır. Ama, teorinin bunun kadar önemli başka bir neticesi de, haberleşme yoluyla dengenin sağlanmasının bütün pozitif ilimlerde ve hattâ toplum ilimlerinde uygulanabilecek sağlam bir metod, bir model olarak kabul edilmesidir.

Wiener'in teoriyi buluşu hayli alâka çekici : İkinci Dünya Savaşı içinde, çeşitli ilim dallarından âlimler, bu arada bir matematikçi olan Wiener Amerikada devamlı toplantılar yapmaktalar. Uçaksavar toplarının havadaki düşman uçaklarına kendiliğinden çevrilmesini, hedefi kendiliğinden bulmasını sağlıyacak bir sistem üzerinde çalışıyorlar. Uçağı radarlar buluyor ve radara bağlı bir tertibat, uçaksavar topun namlusunu radarın gösterdiği yöne çeviriyor. Radarın gösterdiği hedef (sibernetik deyimle amaç değer), namlunun önceden bulunduğu yönden (sibernetik deyimle mevcut değer'den) farklıysa, bu fark, bir supabı açıp belli bir itici gücün namluyu çeviren mekanizmaya etkisini sağlıyor. Fark sıfıra inince itici gücün çıkış imkânı kayboluyor, güç sıfıra iniyor.

Radarla namlunun gösterdikleri yönler arasındaki farkın namluyu çevirici güce yaptığı etki, mevcut durumu değiştirici bir uyarıdır, bir emirdir. Yani, bir haberdir. Namlu hedefe dönünce, itici gücü temin eden sisteme dönüş bildirilmiş olmakta, ya-

ni bir karşı haber, emrin yerine getirildiğini iletmekte, haber alışverişi ile denge sağlanmaktadır.

Işte top namlusunun ya da herhangi bir nesnenin, emri veren geri merkezle bu haberleşmesine yabancı lisanlarda feedback - Rückkoplung denmekte Türkçede ise, «geribildirim» teriminin yerleşmesine çalışılmaktadır.

Wiener, uçaksavar namlusunun istenen hedefe hızla çevrilmesi halinde, hedef yönünde duruncaya kadar ileri geri titreşimler kaydedeceğine dikkat ediyor ve beraber çalıştığı nörofizyolog Arturo Rosenblueth'e şöyle bir düşünce açıklıyor : Eğer insan organizması da top sistemindeki gibi bir haberleşme esasıyla çalışıyorsa, geribildirimlere muhatap olma halinde top namlusu gibi ileri geri titreşimler kaydeder, ve haberleşmenin sertliği ve tevcih edici emirlerin kuvvetli ve sık oluşu nisbetinde bu titreşimler organizmayı sarsar ,hattâ bozup harap edebilir. Rosenblueth bu tahmini doğruluyor ve sözü edilen sarsıntıların insan bünyesinde «intention tremor»u denen bir hastalık doğurduğundan söz ediyor.

İki âlim arasındaki bu karşılıklı konuşma, canlı organizmalarda ve makinelerde aynı etkilerin varlığı ve aynı prensiplerin esas alınabileceği hakkındaki ilk fikrin doğmasına sebep oluyor (1).

Wiener ve arkadaşları, toplantıları boyunca, değişik ilimler sebebiyle değişik terminolojiye olan alışkanlıklarına rağmen, müşterek ve yeni bir terminoloji kullanmaya başlıyorlar. — Hakikaten, «haberleşme» ya da «geri merkezle bağlantı» yani «geri bildirim» terimlerini örnek alırsak, bunlar, insan vücuduyla veya insan ruhuyla uğraşan biyolojik ve psikolojik ilimlerde yerleşmiş olan algı, sezgi, uyarı, duyu, emir gibi deyimleri kolaylıkla kapsayan bir genel terim gurubu sayılabilir.

Wiener, ayar edici merkezle ayarlanan, uzuv arasındaki dengeyi sağlayıcı haberleşmeden esinlenerek yeni bir ilmi ya da ilim metodunu ortaya atarken, bu ilme uygun düşecek bir isim aramış. Haberleşme, haberci ,ayarlama, sevk ve idare, tanzim gibi anlamlara gelebilecek deyimler üzerinde durmuş. Eski Yunanlıların kullandıkları ve bir gemi idaresi terimi olan, gemi dümencisi anlamına gelen «Kubernetes» sözcüğünü seçmiş ve buradan «sybernetic», «Kybernetik», «sibernetik»i üretmiş.

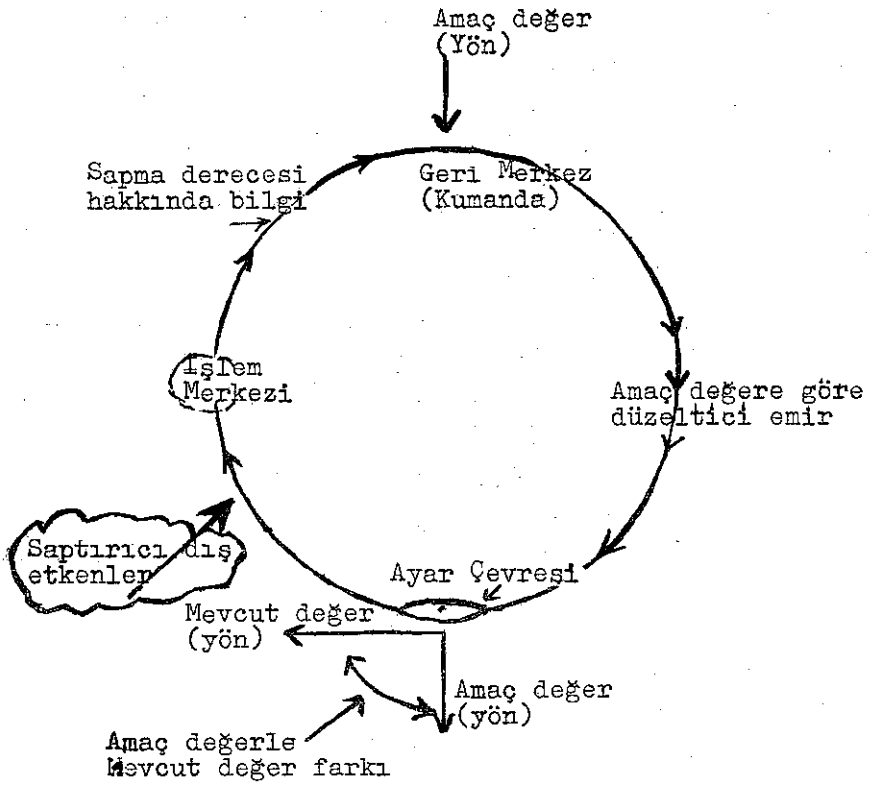
Gemi idaresinin yeni ilme isim bakımından önderlik etmesi sadece bir tesadüf değil. Zira eski Yunanda, gemi dümencisinin, gemi kaptanının hayranlık uyandıran mahareti, zor tabiat şartlarını yenme yeteneği, giderek devlet idaresinde de «ustaca sevketme» anlamına gelen bir değer kazanmış.

Wiener böylece, kübernetes kelimesini yeni ilme isim olarak seçerken, bu ilmin devlet idaresinde oynayacağı önemli rolü ifade etmek imkânını da bulmuş.

II — Ayar Çemberi

Buraya kadar sözünü ettiğimiz haberleşme mekanizmasını bir şema halinde ve bazı sibernetik terimleri belirterek gösterelim :

(1) — EEberhard Lang: Zu einer kybernetischen Staatslehre. 1970, S. 5

Gemi misalini bırakmadan şemamızı izah edelim : Şu halde, kendisine istikamet verilecek olan, gemidir. Sibernetik tabirle, yön verilecek nesneye, yani gemimize **«ayar çevresi»** diyoruz. Bu ayar çevresi belli bir rotadadır. Yani bir **«mevcut değer»i** vardır. Gemi kaptanı, gemisini bu mevcut rotadan ayırıp belli bir amaca götürmek istemektedir. Yani Kumanda Merkezi (**«geri merkez»**) belli bir **«amaç değer» e** göre gemisini sevkedecektir. O halde, amaç değere göre meselâ 90 derece güneye dümen tutulmasını emreder. Bu emir, ayar çevresine (gemiye) iletilir, bu çevreyi etkiler. Gemi, mevcut değerle amaç değer arasındaki farkı kapatacak kadar döndürülür. Ancak gemiye bir de, su, rüzgâr gibi dış etkenler tesir etmektedir. Yani dış etkenler gemiyi amaç değerden saptırmaya çalışırlar Amaç değer ile mevcut değer arasında dış etkenler sebebiyle doğan farkı gemi âletler yardımıyla işlem merkezine bildirir. İşlem merkezinde sapma derecesi tespit edilip tekrar kumanda merkezine (geri merkeze) duyurulur. Geri merkez, yeni veriler karşısında, amaç değere götürmeye yarayacak düzeltici emri (meselâ bu defa 60 derece güney) tekrar iletir. Ve haber (emir) vermekten, haber (bilgi) almaktan oluşan denge koruyucu sistem, gemi yürüdüğü müddetçe devam edip gider. İşte, bu haberleşmeler yoluyla geminin salimen belli istikamette seyrini temin edici, denge koruyucu ayarlama çalışmalarına **«ayar çemberi»** (veya ayar devresi) (Regelkreis) denir.

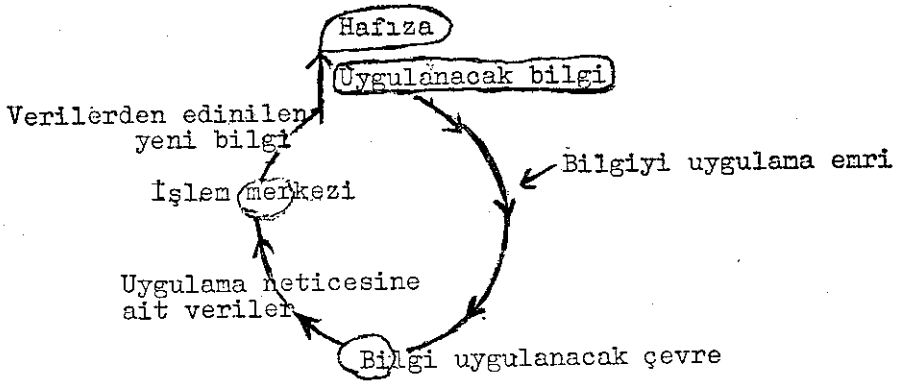
Bir ayar çemberi sistemi içinde dengeyi sağlayıcı unsur olan geri merkezle haberleşmeyi şöyle tanımlayabiliriz :

«Belli bir örneğe (amaç değere) varmak için uygulanan harekette, hareketin örnekten kaçışlarının, ayar çevresini örneğe yaklaştırmak için yeni veriler olarak kullanılmasına geri merkezle haberleşme denir (2).

Sistemin önemli yanı, daha kısa ifade edersek hedefe aykırılıkların, hedefe yaklaşmak için yeni veriler olarak kullanılmasıdır. Bu günümüzün büyük keşfi olan elektronik beyinlerin sihrinin esası, anahtarıdır. Filhakika, elektronik beyinlerde, sistemin çalışmasından elde edilen neticeler tekrar sistemin içine dahil edilerek ve onlardan yararlanılarak sistemin kendi kendisini idare etmesi ve en mühimi, bu yolla gelişmesi temin edilmektedir.

III — Düşünce Çemberi

Ayar çemberi, insan düşüncesinin ve elektronik beyinin çalışma sistemi söz konusu olduğunda, bir düşünce çemberi'ne dönüşür

Şemada görüldüğü gibi, uygulamalardan edinilen yeni veriler, işlem merkezinde yeni bilgiler haline dönüştürülmekte ve insanın ya da elektronik beynin hafızasına depo edilmektedir. Hafızadaki bu bilgiler, daha sonra, yeni hedeflerin tesbitinde ve bu hedeflere uygun emirlerin verilmesinde hazır tecrübeler (ya da bilgiler) olarak kullanılmaktadır.

Görüldüğü gibi, ayar çemberi de, düşünce çemberi de, geri merkezle haberleşmenin oluşturduğu, «kendi kendine dengelenme» fonksiyonlarını kullanmak yoluyla kendi kendini devam ettirme sistemidir.

IV — Ayar Çemberine başka örnekler

Konuşmamızın başında, düşüncemizin modellere muhtaç bulunduğunu belirtmiştik. Ve demiştik ki, eğer canlılar, makineler ve toplum için müşterek modeller bulabilsek, canlılarla, makinelerle ve toplumla uğraşan ilimlerin her biri daha üstün çalışma şartlarına kavuşabilir.

İşte, ayar çemberi, haberleşme yoluyla kendi kendini düzeltme, hatâları giderip amaç değerlere yaklaşma sistemi olarak, bütün ilim dallarına uygulanabilecek bir modeldir.

Geri merkezin haberleşme yoluyla amaç değere yakın bir denge içinde tutmaya çalıştığı ayar çevresi az önce verdiğimiz misaldeki gibi bir gemi olabilir, bir

(2) Haft : Eleektronische Datenverarbeitung im Recht, Berlin 1970, S: 7

araba motorunun harareti olabilir (termostat sistemi) bir elektronik beyin olabilir, bir ekonomik işletme, hattâ sosyolojik bir varlık, meselâ devlet olabilir.

Ve amaç değere tam uygun, sapmayan bir çevre misali vermek istersek, o zaman evrenden söz etmemiz gerekir. Evrensel dengeyi esas alarak Reitz, ayar çemberine «kozmik çember» diyor (3 ve 4).

Bildiğimiz davranış ve olaylarda ayar çemberi uygulamasını kolaylıkla görebiliriz.

1 — Hiddetlendiğimiz zaman, kedinin kamburunu çıkarması, köpeğin hırlaması gibi, ilkel çağlarımızdan kalmış bir alışkanlıkla yüzümüz kızarır, kasılır, kaşlarımız çatılır, sesimiz yükselir, kanın hücumuyla çehremiz dehşet vermek isteyen bir hal alır : Bu, aslında, organizmanın, «tehlike var» haberi üzerine hemen yeni bir amaç değer edinmesi, korunma haline geçmesi, bunun için ürkütücü bir çehre, korkutucu bir ses peydahlamasıdır. Korunma amaç değeri, adetâ otomatik olarak organlarla haberleşme sonucu, ürkütücü olma halini doğurmaktadır. Mevcut değer, uyarı ile, yeni amaç değere yaklaştırılmaktadır. Tehlike geçince, kan basıncı azalır, sinirler gevşer, yüz hatları yumuşar, gözlerin açılması geçer, ses tonu normale döner. Çünkü amaç değer, yeni haberler üzerine değişmiş, bünye yeni amaç değere uymaya çağrılmıştır.

2 — Yorucu bir hareket, meselâ koşma sonunda kanda karbon artar. O zaman normal nefesin getirdiği normal oksijen yetmez. Geri merkez, hemen, fazla oksijen talebini, yeni amaç değer olarak tesbit eder, emri verir : Nefes sıklaşır, oksijen fazlalaşır, kan temizlenir. Ve neticede uyarılmış sinirler normale döner, kanda karbonun normal seviyeye indiği geri merkeze haber verilir, nefes normale dönüşür. (Eğer geri merkezle haber alışverişi kesilseydi, karbonun azaldığı duyulmasaydı, nefes nefese kalışımız devam edip giderdi.)

Bunun gibi, bir yara yoluyla vücuda mikrop girmesi halinde, geri merkeze akyuvar ihtiyacı iletilir, akuyuvarlar olay yerine yığılır : Haber alışverişi ile organizmanın dengede tutulduğunun bir başka misali.

3 — Ruh hayatımızın da aynı haberleşme sistemi, aynı ayar çemberi modeli içinde çalıştığı tespit edilmiştir. İnsan ömrü, kendi yarattığımız amaç değerlerle mevcut değerlerimiz arasında haber akımı, amaç değere yaklaşma için uğraşılar arasında geçer (5).

Hermann Schmidt, insan davranışları bahsinde ayar çemberine işlem çemberi adını verir ve bu çemberin, kişinin bütün davranışlarının evrensel formu olduğunu söyler (6 ve 7).

---

(3) Lang, sge. s : 74

(4) Sibernetik düşünce ile tasavvufun şaşırtıcı yakınlığına dikkati çekmek isteriz. Evrenin kendi içinde haberleşme yoluyla kendini dengede tutuşu: Kendi cüzüleriyle haberleşmek, kendi cüzülerinde kendini seyretmek!

(5) Lang, sge. s: 73

(6 - 7) Hermann Schmidt: Die antrapolische Bedeutug der Kybernetik, (Lang, s: 73 ten naklen)

4 — Zoologların, fillerin ve fil sürülerinin hayatı üzerinde yaptıkları enteresan bir etüd, başka bir ayar çemberi örneğini ortaya koymuştur.

Fillerin normal gebelik müddeti 24 aydır. Ama bir fil sürüsü normalin üzerinde kalabalıklaştığı zaman, gebelik süresi 82 aya kadar çıkmakta, böylece geç doğumlar sebebiyle, sürü mevcudu zamanla normal sayıya inebilmektedir. Gebe filin organizmasiyle sürünün, kalabalığı arasında izahı zor bir haberleşme bulunduğu görülüyor. Bu haberleşme, ayar çemberi içinde, dengeyi korumaya yarıyor.

5 — Keza harpler sonucunda, kaybolan erkek nüfusun telafisi için, harp sonrası doğumlarda erkek sayısı daima şaşmıyan bir fazlalık göstermektedir. Böylece, erkek ve kadın nüfusu arasında denge yeniden kurulmaktadır. Bu, tabiat içinde, insanı ürperten bir haberleşme sisteminin, bir ayar çemberinin çalıştığını isbatlamaktadır.

6 — Günümüzün olaylarını biraz daha kuşbakışı seyredebilsek, başka bir ayar çemberinin yeni bir amaç değer emrinde çalışmakta olduğunu söyliyebiliriz :

Dünyada dev hızıyla gelişmenin, sanavî hamlelerinin birbirini takip etmesinin doğurduğu büyük bir problem var : Çevre kirlenmesi. Doğa, kendi evlâtlarının eliyle yok edilmek tehlikesi içinde. Fil sürülerinde doğumu kontrol eden, harp sonrasında erkek nüfusu arttırıcı etkiler yaratan bir geri merkez, çevre kirlenmesini önleyici yeni amaç değerleri bulmıyacak mıydı : Çevre kirlenmesinin önlenmesi amaç değerinin belki bir emri, kalkınma hızının yavaşlatılması olabilir. Şimdi, gözümüzü bu açıdan petrol krizine çevirelim : Sanavî ülkeleri, petrol problemi karşısında, delice kalkınmanın durdurulmasından bahsediyorlar. Doğanın elbet bir parçası olan insan, tıpkı fillerde doğumun kendiliğinden azalması gibi bütün hırsına ve ticarî heveslerine rağmen, yeni amaç değere kendini uydurmaya hazırlanıyor. İsrail Arap harbinin ve bunun sonucu olan petrol krizinin, aslında yeni amaç değere uygun ortam yaratıcı bilişimler olduğunu düşünmek aşırı bir hayalperestlik mi olur dersiniz?

İster İlahî gücün emri deyin, ister doğanın kendi kendisini ayarlaması diye düşünün, isterse insan zekâsının çare arayışı diye izaha çalışın : Doğayı kirlenmekten koruyucu bir amaç değer ve bu amaç değere uygun çalışan bir ayar çemberi belirgin değil mi?

Sözlerimizi burava getirmekle, bir başka hakikate dikkati çekmek istedik : Ayar çemberleri arasındaki hiyerarşiye!

Çevre kirlenmesine karşı doğanın amaç değeri, kendini korumak. Mevcut değeri etkileyici emir: Petrol krizi ve istihsali azaltıcı careler. Petrol krızini temin için, petrol ülkelerinin zafer gayretleri... Herbiri birbirine bağlı birer amaç değer, bu amaç değerlerin doğurduğu ayar çemberleri...

İsterseniz doğayı çıkarın hiyerarşiden ve daha pozitif bir sistem içinde düşünmek için, petrol krizine karşı alınan tedbirleri hiyerarşinin üst noktası olarak kabul eden : Kriz, istihsali azaltmak amaç değerini bu amaç değer teker teker büyük firmaların istihsali düşürmesi amaç değerini doğuruyor. Bunun etkisi, meselâ Türkiyeye ters bir işçi akımı yaratıyor. İş güçlerine iş bulmak amaç değerini edi-

niyoruz. Belki kısa vadeli yatırımlar ön plana çıkıyor, yeni bir amaç değer oluşuyor. Ekonomik tedbirler, yani, ayar çemberince iletilen emirler buna göre. Ve tabii, piyasada etki. Firmalar, yeni yeni amaç değerler bulup hayatlarını devam ettirme olanağı arıyorlar. Ve bu etkiler, teker teker kişilerin amaç değerlerini değiştiriyor, etkiliyor. Meselâ kemerlerin biraz daha sıkılması, tasarruf, meselâ bir araba edinmek amaç değerinden vaz geçiş... Amaç değer ve ayar çemberi, toplumlar arası düzeyden, hiyerarşiyi takip ede ede, tek kişiye, tek kişinin davranışlarına kadar iniyor. Her defasında, çevrede olan biten, haberler halinde toplumun idarecisine ya da kişinin geri merkezine, beynine iletiliyor, amaç değer tayin ediliyor, buna göre kararlar, emirler veriliyor ve bu karar ve emirler uygulanıyor: Ayar çemberleri (8).

V — Sibernetik' in bilimsel tanımı

Ayar çemberi ve bu çemberi oluşturan, geri merkezle devamlı haberleşmeyi belirttikten sonra, sibernetik ilmini daha ciddî şekilde tanımlamaya çalışan görüşlere geçebiliriz :

Hemen belirtelim ki, tıpkı matemetik veya felsefe ilminde olduğu gibi, sibernetik'in tarifinde de bilim adamları görüş birliğinde değillerdir. Hattâ, sibernetik'in bir ilim mi, yoksa bir metod mu olduğunda da tereddütler var. (İsterseniz sibernetik'i sadece bir metod sayın, önemi değişmez. Descardes'ın Metodolojisi bilimde evrim yapmadı mı?)

Wiener'in sibernetik tarifi şöyle : «Sibernetik, canlılarda ve makinelerde haber alış verişi ve kontrolüne, sevküidareye ve ayarlamaya ait teoridir.» (9).

Steinbuch şöyle bir tanım yapar : «Teknik ve teknik dışı sahada haberleşmeye ilişkin yapıya sibernetik denir.» (10).

Steinbuch ilâve eder : «Bizim, insanların ruhî fonksiyonları olarak gördüğümüz şeyler, aslında bir haberin alınması, işlenmesi, depolanması ve tekrar verilmesinden başka birşey değildir. (Düşünce veya bilgi çemberi)

İki tarif arasındaki fark açık : Wiener'e göre esas haberleşme ve onun sağladığı kontrol ve idaredir. Steinbuch ise, haberleşmeyi ve fonksiyonları değil, bu fonksiyonların yapısını, sistemini esas alır.

Otta Walter Haseloff (11) değişik bir tarif verir : «Sibernetik evvelâ dinamik sistemlerin bünye ve haberleşme teorisidir, daha sonra da, haber ve haber kaynaklarını belli hedeflere varmaya yarayacak şekle sokma tekniğidir.»

Bu tarife göre, sibernetik hem bir ilim, hem de bir metod olarak kabul edilmekte.

---

(8) **Bernhard Philbeth «Christliche Prophetie und Nuklearenergie, (Zurich 1965) adlı eserinde şöyle diyor: «Bütün siyasi tarih, kavimlerin birbirlerine tesir eden bütün ilişkileri, tarihi psikolojik reaksiyon halkalarından doğmuş bir tek zinciri oluşturur. Bu zincirde, taraflardan birinin eylemleri, diğer tarafın reaksiyonlarına bağlıdır.**

(9) **Wiener, Grundfragen der Kybernetik, Berlin 1967, s: 12**

(10) **Karl Steinbuch — Automat und Mensch (Kybernetische Tatsachen und Hypothesen, 1965, s : 352**

(11) **Helmar Frank : Kybernetik und phlisophie, Berlin 1969, S : 31**

Haseloff bu tarif açısından, sibernetik'in uğraştığı konuları şöyle tasnif eder: Temel bilim olan sistem teorisi, mühendis sibernetik'i (bilgi işlem ve tanzim tekniği), biosibernetik (sibernetik prensiplerinin organizmalara tatbiki), sosyosibernetik (sibernetik kurallarının kendi kendilerini idare eden sosyal sistemlere uygulanması), karar ve strateji sibernetik'i (tamamlanmamış bilgilere dayanan kararların sibernetik esaslarla değerlendirilmesi).

Aynı tarifi Helmar Frank daha güzel ifade eder : «Sibernetik, haber ve habere çevrilebilir sistemlerin teorisi ve tekniğidir.»

Heinz Zemanek ise, bir tarif yerine sadece sibernetik'in uğraştığı konuları belirtmenin yararına inanır ve şu tasnifi yapar (12).

Haberleşme teorisi, tanzim teorisi, sistem teorisi, karar verebilme teorisi, hesap sistematiği (programlama, algoritm) teorisi, şeklî lisan teorisi, modeller teorisi ve haber değerlendirme teorisi.

Tariflerin hepsinin müşterek noktası, haberleşme sistemlerinin ve bu sistemlere dayanan karar gücünün ön plana alınması ve bütün ilim dallarında aynı metodun uygulanabileceğinin belirtilmesidir.

Dikkat çekici bir gözlem de şu olmak gerekiyor : 19 uncu asrın ve asrımız başlarının bir özelliği olan «metod saflığı», yani her ilimin kendine özgü bir teknikle geliştiği kanısı, değerini artık kaybetmiştir. İlimlerde ihtisaslaşma, sanki başka ve geniş bir ilim içindeki dallar haline dönüşmüştür. Sibernetik bütün ilimlere müşterek modeller buluyor, müşterek metodlarla ve hattâ müşterek bir terminolojiyle yeni ufuklar açıyor. Hans Sachşe, Eberhard Lang gibi hukukçular, sosyologlar (13). sibernetik prensiplerinin tatbikinde organizmalar, makineler ve sosyal guruplar arasında fark gözetilemiyeceğinden söz ediyorlar. Bugün pek çok hukuk kitabında, belli hukuk problemlerinin çözüm yollarını gösteren medern matematik formüllerine rastlamak olağandır. (Haft'ın kitabının adı : Hukukta Elektronik Bilgi İşlem).

VI — Hukukta Sibernetik

Toplumsal bir ilim olan hukuk ta elbet sibernetik'in ortaya koyduğu yeni görüş ve buluşlardan yararlanacaktır.

1 — Amaç değer, ayar çemberi ve hukuk :

Anayasa, kanun, kararname, nizamname, yönetmelik, tebliğ emir gibi kurallardan oluşan hukuk hiyerarşisi, şüphesiz, bir amaç değerler hiyerarşisidir. Her amaç değere göre, uygulama bir ayar çemberi içinde akıp gider. Meselâ kiraların tespiti usulü, bir Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurul Kararı gereğince saptanmış bir amaç değildir. Meselâ Dinar sulh hakimi, çevresindeki belediye hududu içinde bu kuralı uygular, yani ayar çemberinin emir uygulayıcı ve amaç değerden sapmayı önleyici bir organı vazifesini görür, Sapma varsa, mahkeme ilâmı ile bu sapmayı tespit edip duyurur, haber verir. Sapma, icra yoluyla giderilir.

Kızılay meydanındaki trafik akımı belli bir amaç değere göre düzenlenmiştir. Mevcut değer, yani belli bir zaman içindeki tıkanıklıklar, yanlış parklar, kazâlar,

---

(12) **Lang, sge, s : 10 (diğer tarifler için de bkz.)**

(13) **Lang, sge, s : 13 Ayrıca, Haft Elektronische Datenverarbei**

ayar çemberinin geri merkezine haber verilir, merkezin ilettiği emir trafik ekiplerince alınır, tıkanıklık giderilir ve geri merkeze neticeden bilgi verilir.

Her dava, belli bir amaç değer ve ayar çemberi içinde yürütülür. Geri merkez, mahkeme, davacıdan, kuraldan sapma haberini alır, davalı taraf aksine bir haber iletir, deliller, yani haberler, işlem merkezi vasfındaki tahkikat hâkimince değerlendirilir, mahkeme heyetine sunulur. Amaç değerden sapma varsa, sapmayı giderici karar, mahkemece polise (savcılığa) veya icra dairesine emir halinde iletilir.

2 — Sibernetik teorinin hukuka etkisi :

Hukuk ilmi ve uygulaması, sibernetik teoriden iki yolla etkilenmektedir.

Birincisi, sibernetikin geliştirdiği elektronik beyinlerin hukuk uygulamasına yerleşmesi, ikincisi de, sibernetik metodla hukuk müesseselerinin tahlili, izahı ve islâhıdır.

a — Elektronik beyin ve hukuk :

Hukukta elektronik Beynin kullanılması, Amerika Birleşik Devletleri, Rusya, İngiltere Fransa, Almanya, İtalya gibi yeniliklerin öncüsü devletlerde yerleşmekle kalmamış, Portekiz, Hindistan, İsrail, Belçika, Hollanda, Polonya, Çekoslovakya, Avusturya gibi imkânları kıt memleketlerde de geniş uygulama alanı bulmuştur.

Daha 1960 larda hukuk dokümantasyonları computerlerle yapılmaya başlanmış, günümüzde kanun ve karar bankaları, hukukçunun vazgeçilmez araçları arasında yer almıştır (14).

(Elektronik beynin hukuka uygulanması, bizim tebliğimizin ana konusu dışında kaldığından, kısa flash'lerle günümüzdeki durumu arzla yetiniyoruz).

Halen meselâ Almanyada şu meseleler elektronik beyin yardımıyla çözümlenmektedir. Adlî sicil kayıtları, kanun ve içtihat bankaları, vergi hesap ve kontrolleri, idari kararları, sosyal sigorta uygulaması ve kararları (15), ücret ikâmetgâh tazminatı hesapları, kararları, seçmen kartlarının seçmen listelerinin hazırlanması seçim ve referandum istatistiklerinin tutulması, seçim neticeleri, nüfus sayımları, askerlik mükellefiyetiyle ilgili kayıtlar, arazî vergileri, gayrimenkul harçları, bütün meslek vergileri, trafik kayıtları, belediye hudutları içindeki meskûn gayrimenkullere ait kayıtlar, yabancı tebaa kayıtları ve işlemleri, suçluların aranması, vb.

İmkânları geniş devletleri bir kenara bıraksak bile, meselâ mütevazı bir Avusturyanın hukuksal sibernetik bahsinde bugünkü çalışma hacmini, memleketimiz açısından iyi bir değerlendirme modeli olarak ele alabiliriz.

---

(14) 1968 de Alman Federal Hukuk Kongresinin 47 nci toplantısında elektronik bilgi işlem ve sibernetik sistemlerin hukuk ilmi ve uygulamasına tatbikini hazırlayacak bir komisyon seçilip işe koyuldu. Darmstadt, Regensburg gibi önde gelen hukuk fakültelerinde 6 şar sömestrlik bilgi işlem kursları açıldı. Haft'ın sgc de uygulama hakkında geniş i ahat bulunmaktadır.

(15) Haft'ın verdiği bilgiye göre sosyal sigorta konularında elektronik beyinler günde en az 1500 idari karar vermekte. Bu hacimde bir çalışma için beyin kullanılmasaydı, en az beşyüz kişilik yetişmiş bir memur kadrosuna ihtiyaç duyulacaktı. Gene Haft'tan naklen computer uygalamasıyla beraber sosyal sigorta kararlarına itiraz ve davaların büyük ölçüde azalmış bulunduğuna işaret edelim.

İstanbul Barosunun aynı konudaki çalışmaları sırasında sorduğumuz sorulara, Avusturya Federal Adalet Bakanlığının verdiği resmî cevaplardan birkaç noktayı huzurunuzda arzetmek isterim :

Avusturyada adlî sicil halen elektronik beyinlerle tutulmakta, sicillerin gizliliği prensibi dahi 1974 başından itibaren elektronik beyinlerle otomatik olarak korunmakta, kezâ sabıka ve tecil kayıtlarından hukukî değerini kaybedenler otomatikman silinmekte ve bu terkinden kararı veren mahkemeler gene otomatikman haberdar edilmektedirler.

Mahkeme içtihatları bankaları bahsinde Avusturya Adalet Bakanlığının resmî görüşünü, bize yolladıkları bahsi geçen yazıdaki cümleleri aynen kullanarak ifade edelim : «Mahkeme kararlarının, özellikle Yüksek Mahkeme kararlarının dokümantasyonu konusunda, elektronik bilgi işlem sadece münasip bir çare olmaktan da öteye, hattâ, öngörülen pek uzun bir süre için, elverişli tek çaredir (16).

Avusturyada sade Yüksek Mahkeme içtihatlarının değil, aynı zamanda konuyla ilgili ilmî görüşlerin de elektronik bilgi işlem sistemi içinde tasnifi çalışmaları yürütülmektedir. Uzun ve titiz çalışmalar gerekeceğinden, şimdilik ilk proje olarak Avusturya Anayasası ve Anayasa Mahkemesi kararlarının derlenmesi yoğun bir çalışmayla ele alınmış ve başbakanlıkta müstakil bir daire bu işle görevlendirilmiştir.

Diğer yandan, tasarı halinde bulunan yeni Avusturya Ceza Kanunu dahi, ilgili ilmi içtihatları da içinde toplayacak şekilde bilgi işleme hazır hale getirilmiştir. Ceza kanununun tasarısının Parlamentoda görüşülmesi sırasında kanundaki mefhumların tasarının muhtelif maddeleriyle ilgisini gösterecek bir elektronik indeks sistemi de hazırlanmıştır. Böylece, tasarının müzakeresinde, gelişigüzel tadillerle hukuk kavramlarının dejenere olması önlenecektir. (Sade bu noktaya bile, kanun yapımının memleketimizdeki acı tecrübeleri açısından, imrenerek dikkati çekmek isteriz.)

Türkiyenin imkânlarının ve gücünün sibernetik uygulamasına henüz lüks bir hayal diye bakmayı gerektireceğinden söz edilecektir, biliyoruz. Bütçe çaresizliklerinden, yetişmiş personel yokluğundan, başka ve daha önemli dertlerin bulunduğundan yakınılacaktır : Avusturya misalini bunun için seçtik.

Avrupanın nisbeten mütevazı, olanakları ölçülü memleketinde yetişmiş personel ve maddî imkân probelemlerinin nasıl hallediğinini, sözü geçen Avusturya Adalet Bakanlığı yazısından naklen açıklamamıza imkân buyurun : Avusturya, mahkûmlardan yararlanmış. Evet, bizde ayakkabı imâlatı, marangozluk öğretilen, nisbeten tahsilli olanları kütüphanede, kantin hesaplarının tutulmasında çalıştırılan mahkûmlar. Avusturyada bilgi işlem elemanları olarak eğitiliyor. Böylece hem sabıkalıların tahliyeden sonraki iş bulma problemi büyük ölçüde hallediliyor (çünkü mahkûmlar, rakibi pek az yeni bir konuda aranan eleman haline gelmektedirler), hem de devletin maddî imkânları zorlamadan modern bir atılıma olanak sağlanıyor.

---

(16) **Avusturya Adalet Bakanlığının İstanbul Başkonsoloslukları aracılığıyla yolladığı 23/10/1978 tarihli ve 12.566 — 8b/78 sayılı sözü geçen yazısı. (Fotokopisi T. Milli Prodüktivite Merekezine seminer sırasında takdim edilecektir.)**

O halde, kabul edelim ki, imkânsızlıklardan söz açıcı mazeretler yetmiyecek. Türkiye, sibernetik ve elektronik beyin hamlesi için artık silkinmek zorundadır. Eksiğimiz sadece ve sadece konuya gereken ciddiyetle eğilmemiş olmamızdadır.

Günümüzün hukuku karmaşık .Mesleğe yirmişer, otuzar senelerini vermiş hâkimlerimiz, avukatlarımız, yepyeni ihtiyaçlar karşısında yürürlüğe konan değişik kanunlarla, kararname ve hattâ tebliğlerle hemen her defasında bilgilerinin avuçları arasından kaçtığı hissine kapılmıyorlar mı?

Yeni hukuk kurallarını eskileriyle beraber iyice uygulayabildiğimizi hangimiz iddia edebiliriz? Meselâ, Türk Parasının Kıymetini Koruma Kanununa ilişkin çıkarılmış bir tebliğin, ya da bir kanun kuvvetinde kararnamenin Medenî Kanunun hangi hükümlerini ne derece alâkadar ettiğinden emin olabilmek için günlerce kitap karıştırmamız gerekmez mi? Bu arada gene de uygulanması gereken pek çok kuralı gözden kaçırmaz mıyız?

Eğer, biz hukukçuların, geleneksel cihazlarımızla, mantık, düşünce, bilgi, tecrübe, kitaplar ve yazı malzememizle hukuka tatmin edici bir şekilde sahip olamadığımızı ve insan gücüyle elde edilebilecek azamî adalete yaklaşamadığımızı kabul ediyorsak, yeni çareler, yeni teknikler aramalıyız. Ve eğer, içinde bulunduğumuz güçlükleri önleyici, hiç değilse azaltıcı teknikler var da bunları kullanmak istemiyorsak, ithama lâyıkız (17).

(İtham, imkânları kullanmak için çaba sarfetmemekte direnmeyi kapsıyor. Çuvaldızı kendimize batırırsak, görürüz ki, bu, en azından Türk Ceza Kanununun 240 ncı maddesini, vazifeyi ihmal suçunu akla getirmektedir.)

b — Sibernetik metod ve hukuk

Sibernetik'in hukuka diğer bir etkisi de yeni bir metod, yeni bir izah yolu getirmesidir ki, aşağıdaki kısmın konusudur.

II. KISIM
SİBERNETİK DEVLET HUKUKU

I — Ayar çemberi modeli ve amaç değer:

Devletin yaşamını sürdürmesinin sibernetik bir izahı olduğundan, amaç değer mevcut değer farkından, mevcut değeri amaç değere yaklaştırıcı ayar çemberi fonksiyonundan söz etmiş, makine ve insandaki ayar çemberi modelinin sosyal guruplara ve devlete de uygulanabileceğini izaha çalışmıştık.

Her ayar çemberi belli bir amaç değere göre çalışır .Ve belli bir tesir hedefi, yani bir ayar çevresi vardır.

Devlet, hedefleri itibariyle, iç içe geçmiş bir ayar çemberleri kompleksidir. (18). Ekonomik kalkınma amacı, sosyal emniyet amacı, millî kültür amacı, adalet amacı gibi nisbeten üst derecedeki amaçlardan ve bu amaçları esas alan ayar çemberlerinden bir şehrin trafik düzeni, bir kamu kuruluşunun rasyonel çalışması hedeflerine kadar, iç içe girmiş birbirlerine bağlı sibernetik sistemler...

---

(17) Haft, sge, s: 3
(18) Lang. sge. s: 154 — 155

Devlet ayar çemberlerinin özelliği, bunların bir termostattaki gibi basit bir yay gerilimi ile değil, insan gücüyle çalışmasıdır. Müesseseleşmiş insan gücü, amaç değerle mevcut değer arasındaki farkı ölçebildiği ve amaç değerleri gereğine göre değiştirebildiği ölçüde muvaffak olacaktır.

Amaç değerler hiyerarşisi, zaman içinde değişen bir esnekliğe sahipti. Tıpkı, belli bir amaç değere göre rota tutmuş geminin, zamanla suların, rüzgârın etkisiyle rotadan ayrılması ve bu nedenle yeni rotaların, yeni amaç değerlerin tesbiti zorunluğunun doğması gibi. Tarihin akışı içinde, devletlerin de amaç değerleri (bu amaç değerlerin en üst derecesinde bulunan ana amaç değer de dahil) değişikliğe uğrar.

Roma devletinin ana amaç değeri olan Patrici'lerin saadeti, günümüzde anlamsız, hattâ gülünçtür. Fransız ihtilâlinin büsbütün kıymet verdiği kişi haklarının da tesiriyle hazırlanmış Napolyon Kodunda, yer alan «mülkte dilediğince tasarruf» kuralı artık çok değişmiştir. Bu gün, «mülkiyet kamu yararına aykırı kullanılamaz» prensibi ana kurallardan biri olmuştur. 20 nci asrın son yarısında «kişi özgürlüğü» nün hemen hemen üzerinde yer alan bir kamu yararı amacı önem kazanmıştır. Avrupa Birliği çalışmalarına, Ortak Pazar'ın getirdiklerine, Birleşmiş Milletler idealine bakarsak, asrımız bitmeden bambaşka amaç değerlerin üstünlük kazanacağını, milletlerarası işbirliği kuralının pek çok millî amaç değerin üzerinde yer alacağını tahmin edebiliriz.

Biraz daha ileri gidersek, «kamu yararı» kuralının yerine bile başka bir ölçünün, «doğanın yararı» prensibinin yerleşeceğini düşünebiliriz. Günümüzün büyük sorunu olan çevre korunması, hattâ dünyanın korunabilmesi endişeleri hukukun amaç değerlerini bu yönde bir değişikliğe uğratacak güce sahiptir.

İnsanlık tarihine başımızı çevirir ve sonra ulaştığımız noktaya bakarsak tıpkı elektronik beyinlerdeki gibi bir öğrenme çemberinin, hatâlardan dersler almak, bu derslerden yeni veriler, yeni verilerden yeni amaç değerler yaratmak metodu ile işlediğini, geri merkezle haberleşmenin tarifine tam uyan bir şekilde tekâmülün var olduğunu görürüz.

Richard Baeumlin şöyle diyor (19) : «Devlet ve hukukun sade zaman boyutu içinde değerlendirilmesi de yetmez. Zaman, dış değer ölçülerinden de öteye, hukukun iç yapısının bir parçasıdır. Hukukun unsurudur.

Bu açıdan bakınca sibernetik bir denge düzeni içinde Anayasaların sımsıkı ve teferruatlı hükümler getirmesi anlamsız kalır. Zira bu çeşit hükümler devletin yeni durumlara göre yeni amaç değerlere uymasını zorlamaktan başka bir işe yaramaz. Anayasaların olsa olsa bir iki çok genel amaç değeri dile getiren nüvesi değişmiyecektir. O dahi, ancak bir süre için. Bu bakımdan, anayasaların sade genel ve az hükümlü olması da yetmez. Anayasalar, hattâ kolay değişir bünyeli olmalıdır.

Aslında anayasalarda üstün sihirler vehmetmenin gereği yoktur. Anayasayı uygulayan insandır. Ve insan, dilediği zaman, her kuralı tersine yorumlamayı ve bu yoruma inanmayı başarmıştır.

---

(19) **Richard Baeumlin : Staat, Recht und Geschichte, Zürich 1961, s: 9**

Dünyanın en demokratik ve kuvvetler ayarımını en dengeli şekilde nizamlamış anayasalarından biri, 1920 lerin Weimar anayasasıdır. Ve Hitler, bu anayasayı tadil etmeden kendi rejimini kurabilmiş ve tadilleri daha sonra metinleştirmiştir.

Günümüz anayasa hukukçuları arasında kolay tadil edilen, az hükümlü anayasalardan yana olanlar, az değildir. Zira bilinmektedir ki, bir anayasa eğer seneler boyunca zedelenmeden devam edebilmişse, bu dayanma gücü anayasanın kendi kendini emniyete almış olmasından, yani strüktüründen doğmaz. Ancak, yaşanmış olayların tecrübesi, hakikatlerin görülüp bilinmesi anayasalara devamlılık bahşedebilir. Anayasa kendisinden değil, temel hakların güçlendirdiği gelişmiş bir kamu şuurundan destek alır. Anayasalar, ancak sosyal yapının aynası iseler anayasadırlar ve bağlayıcı güçlerini bu yapı aynı kaldıkça devam ettirebilirler (20).

Günümüzün devletinde bırakın anayasaları, kanunların yaşama şansı bile değerini gitgide yitirmektedir. Her gün değişen, çabuk tedbir isteyen kamu ihtiyaçları, meselâ kanun kuvvetinde kararnamelerin yerleşmesini zorunlu kılıyor. Bir taraftan bu zorunluk, diğer taraftan kanunlardan vaz geçmemek tutkumuz yüzünden, önümüzdeki çağların hukuk sistemine bir geçiş olarak, şimdilik kanun kuvvetinde kararnamelerle avunuyoruz. Ama bu kanun kuvvetindeki kararnamelerin başında yer alan «kanun kuvvetinde» sözünün bir kenara atılması, kanunların pek ender ana kurallar halinde kalması devri uzak değildir. Aksi halde, devamlı ve karşılıklı bilgi akımıyla dengelenen sibernetik yapı işlemiyecek, hukuk kuralları toplum ihtiyaçlarını pek geriden takip edecektir. Oysa Richard Behrend'in de dediği gibi, ihtiyaçların peşinden sürüklenen bir hukuk değil, ihtiyaçlarla beraber, hattâ kültürel gelişmenin önünden koşan bir hukuk sistemi, 21 nci yüzyılın dinamik toplumlarına uygun düşecektir.

Kararnameler devri hukukundan ürkmemize gerek yok. Sık sık değişecek hukuk kurallarını bizim adımıza ezberinde tutacak ve hukuk sistemi içinde tasnif edecek elektronik beyinler, sadık hizmetkârlarımız olacak

Kararnamelerin daha üst amaç değerlere aykırı olabilecek hükümlerine gelince : Üzülmeyelim, elektronik beyinler zaten «hatâlı veri» sinyali ile reddedecek, hafızasına bile almıyacak.

II — Kuvvet ayrılığı kuvvetler birliği devlet fonksiyonlarının ayrımı:

20 nci yüzyılın sonlarına geliyoruz ,hâlâ Fransız İhtilâlinin umacılarından ürkmekte devam ediyoruz : Demokrasi ölçülerimiz, demokrasinin yaşaması için çarelerimiz halâ Montesquieu'den esinlenmekte : Devletin üç kuvveti var diyoruz. Bu kuvvetler birbirine öyle tartılı bir karşılık içinde bulunsunlar ki, birbirini ezemesinler. Yasama organı yürütme organını, yargı organı yürütme ve yasama organlarını denetlesin, kuvvetler ayrılsın, bölünsün.

Ve bellediklerimize tam bir sadakatle diyoruz ki, hukuk devletinin esası kuvvetler ayrımıdır.

---

(20) Max Imboden, Politische Systeme, Basel, 1964, s: 217

Oysa, devlet birse, devlet kuvveti de tektir, bölünmez. Hatâmız, tarihten gelen acı tecrübelerimiz sebebiyle, korunacak hürriyetlerimizin, devlete karşı hürriyetler olduğunu sanmamızdadır. Kişiye karşı devleti zayıflatmak isteriz. Halbuki, devletin vazifesi, kendi sebebi olan kişileri ezmek değil, onlara yarayıcı çareleri getirmek, Devlet bunun için var. Adaletle idare için. (Daquino'lu Tomas'ın tâ ortaçağda dediği gibi, adaleti kaldırırsanız, devletler büyük haydut çetelerinden başka nedirler?)

Adaleti temin edecek olan, kişiyi koruyacak olan, devletin kuvvetlerinin ayırımı değil, ama idare edenle idare edilen arasındaki devamlı bilgi akışı ve bu bilgi akışına uygun tedbirlerin alınması. Tarihteki büyük ihtilâller, kitlelerin dertlerini gösteren bilgi akımına, haber iletimine sırt çevirmeden. bu haberleri değerlendirmemiş olmaktan doğmamışlar mıdır?

Devlet kuvvetlerinin ayırımından değil, bilgi akımını ve bu bilgileri değerlendirmeyi kolaylaştıracak bir fonksiyon ayırımından söz etmek maksada daha uygun düşecek.

Devlet fonksiyonlarının ayırımı dahi, günümüze kadar, hep kuvvet ayırımından esinlenerek yapılmış. Hakikaten, fonksiyonlar, ister maddî bakımdan ,isterse şekli ya da uzvî açıdan olsun hemen hemen genellikle hep üçe ayrılırlar : Yasama, yürütme ve yargı fonksiyonları, veya yasama organının, yürütme organının ya da yargı organının fonksiyonları...

Fonksiyonların ayırımı hakikaten anayasa ve idare hukukları açısından önemli. Zira gerek anayasal organların çalışmaları, gerekse bu fonksiyonların ve bunların vasıtaları olan hukukî ve maddî devlet tasarruflarının bağlı olacağı usul ve kaideler bu ayırımlara göre belirlenecekler.

Günümüzde bazı müellifler, sibernetik bilgi akışı ve dengelenme fikrine daha uygun değişik fonksiyon ayırımları önermekteler. Meselâ Karl Loewenstein şöyle bir ayırım düşünür (21).

1 — Politik şekillendirme fonksiyonu (temel kurallarla ilgili kararları alma fonksiyonu)

2— Temel kararların detaylandırılıp icrası fonksiyonu

3 — Politik kontrol fonksiyonu

Lang ise, ikili bir ayırım teklif eder (22).

1 — Mevcut değerlerin tesbiti fonksiyonu

2 — Mevcut durumu amaç değere yaklaştırıcı fonksiyon (tesir fonksiyonu)

(Her iki ayırım denemesinde de kaza fonksiyonunun ayrıca gözükmemesi, şaşırtıcı olabilir. Ancak sibernetik denge ölçüleri içinde kaza fonksiyonu icranın, yani amaç değere götürücü uygulamanın bir parçası sayılmaktadır. Kazâ organının bağımsız olması meslesi ise, olsa olsa bir anayasal tedvin işidir. Elbet, kaza organına müdahale önlendiği nisbette kaza organı müstakil çalışabilecek, vazife görebilecektir. Ama bir müessesenin emniyet altına alınabilmesinin fonksiyon ayırımı-

(21) Loewenstein, Verfassungslehre, Tübingen., 1959. s : 39
(22) Lang, sge, s: 237

na bağlanması gereksizdir. Kaza organını bağımsız yapan, ayrı bir kuvvet oluşu değil, sibernetik bilgi akımını ve kontrolü temin için hükümet emrine bağlı olmaksızın çalışma zorunluğudur.)

Biz, 1973 Ekiminde İstanbul Barosunun tertiplediği seminerde ileri sürdüğümüz fonksiyon ayırımı teklifini huzurunuzda tekrarlamak isteriz. Ancak, ayırıma geçmeden önce, klasik sistemin bir doğmasına işaret edelim :

Yasama ve yürütme fonksiyonlarının demokrasilerde birbirinden ayrı ve müstakil oldukları tekrarlana gelir. Oysa, aslında icra ve yasama, bir tek fonksiyondur ve mutlak surette iktidar partisi (veya iktidarı meydana getiren partiler gurubu) tarafından kullanılır.

İktidar gurubunun benimsediği bir kanunun yasama organından geri çevrildiği vakî değildir. (İki üç aykırı misal verilebileceğini biliyoruz. Ama, bu misalleri tahlil edelim : İktidar gurubu meclisin herhangi bir toplantısında tesadüfen tam sayıda bulunmaz ve kanun teklifi reddedilirse, bu iktidar gurubunun vazifesini ihmal ettiğinden öteye bir anlam taşımaz. Asıl olan, iktidar gurubunun da, muhalefetin de kendi güçlerince ağırlıklarını koyarak bir kanun hakkında oy vermeleridir. Bunun gibi, usul hükümlerinden yararlanarak engellemelere girişmek ve bir kanunun çıkmasını önlemek, sibernetik denge mantığına sığmaz. Zira iktidar, bilgi akımından edindiği çareleri, amaç değerleri yürürlüğe koymak için, muhalefet te, bu çarelerin hatâlarını göstermek, yani bilgi akımının bir parçasını teşkil etmek için vardır.)

Yasama gibi, hükümet etmek te aslında iktidar gurubunun elindedir. İktidar gurubu istemedikçe, hükûmet düşürülemez. Meğer ki, iktidar gurubu ekseriyeti kaybetsin. Ama bu takdirde meydana gelen yeni ekseriyet aslında iktidar olmuş demektir. Şu halde yürütme ve yasamanın mutlak sahibi iktidar gurubudur, iktidarı oluşturan parti veya partilerdir.

Diğer yönden, yasama tasarruflarıyla yürütme tasarruflarının birbirinden ayrılması, günümüzde büsbütün imkânsız hale gelmiştir :

1 — Mahiyet yönünden fark yoktur, çünkü icra da aslında genel kurallar (kaide tasarruflar) çıkararak vazife görür. Belli kişi ve olaylara bu kuralların uygulanması ise, konan kuralların yaşar halde muhafazasından başka birşey değildir. Bir kuralı yaşatmak, yani korumak, doğal ölçüler içinde, onu koyana düşer.

2 — Şekil yönünden de ayrıcalık bulunmamaktadır. Şeklen yasama organına bağlanan kanun çıkarma fonksiyonuyla kararname, tüzük veya yönetmelik çıkarma arasında hiyerarşiden ve parmak kaldıranların sayısından öteye hiç bir fark yoktur. Parmak kaldırma ,iktidar emrince olur (Partilerin prensip kararları, gurup kararları.) Hiyerarşiye gelince, herşeyden önce şunu belirtmeliyiz ki, bu hiyerarşi günümüzde kaybolmaktadır. (Kanun kuvvetinde kararnameler, vb.)

Hele memleketimizde, son zamanların ekonomik zorunluklarıyla başlıyan yeni bir gelişme, inancımızı büsbütün teyid etmektedir. Bilindiği gibi, Türk Parasının Kıymetinin Korunması Hakkındaki Değişik 1567 sayılı Kanunun çok geniş anlaşılması eğilimi kuvvet kazanmaktadır. İç piyasa kontroluyla ilgili fiyat tesbiti komisyonundan tutun da, zamlı benzin satışlarından elde edilen farkın bir petrol araştırma fonuna yatırılmasını öngören hükümet tasarrufuna kadar, pek çok objektif kurallar, sözü geçen 1567 sayılı Kanuna dayandırılmaktadır. Bu aslında

daha önce de temas ettiğimiz gibi, (sibernetik bir denge sistemi kurulamamış olmasına rağmen) sibernetik bilgi akımı ve amaç değerlerin çabuk tesbiti zorunluğunun doğal neticesidir. Evet, kanunlar, istesek te, istemesekte, çağımızda yerlerini hükümet tasarruflarına bırakmaktadırlar. Çünkü sür'atli değişikliğe, ekonomik ve sosyal problemlere hemen tedbir bulunup uygulama yeteneği, çok ağır işleyen kanun koyma sisteminde imkânsızdır.

Devlet işleyişinin fiilen sibernetik denge esaslarına, yani çabuk ve karşılıklı haberleşme ve bu haberlere göre rota değiştirme zorunluğuna boyun eğmesi tabiidir. Buna karşılık, hukukî şekil, sibernetik'in esası olan denge kurma kuralına ters düştükçe, sadece hukuk fikri zedelenecektir. Meselâ Türk hukukçusu, hukuka inancı nisbetinde tedrgindir. Meselâ Türk Parasının Kıymetı Hakkındaki 1567 sayılı Kanunun geniş yorumu ve bugünkü uygulama açısı, neredeyse Medenî Kanun hükümlerinin, mülkiyet hükümlerinin bile kararnamelerle ters yüz edilmesine olanak doğurabilir. Mesele, bir yorum meselesidir. Çünkü istendiğinde, ekonomi ile, Türk Parasının Kıymeti ile bağlantı kurulamıyacak olaylar pek az, pek kenarda kalmaktadır. Ornek olarak, arazî alım satımının, kira tesbitlerinin, temerrüt faizinin, hattâ alacak davalarının uzamasının bile ekonomik etkilerinden ve Türk parasını tesir sahasına aldığından söz edilebilir. — Bu misalleri abes derecesinde görebilirsiniz. Ama benzin fiyat farkının bir kararnameyle fon hesabına aktarılması ,yani hükümet tasarrufuyla vergi konması, bugünkü katı şekilli hukuk sistemimiz içinde (ve Anayasamızın kanunsuz vergi olmayacağından bahseden kuralı ışığında) daha mı hukuka uygun bir örnektir dersiniz?

Fon alınmasın mı? Böyle demek istemediğimizi elbet tekrara gerek yok. Bizim söylemeye çalıştığımız, hukukun zorlanmasına, yaralanmasına lüzum kalmadan gerekli ekonomik ve sosyal tedbirleri almaya imkân verecek bir hukuk sistemine sibernetik'in öngördüğü denge kurma ve ayarlama sür'atine kavuşma zorunluğudur.

Aksi halde, yürütmeyle görevli olanlar, başka çare kalmadığı için hukuku ihmal edecek ve çok defa görüldüğü gibi, yargı denetimi de bu çaresizliği kabul edip hukuk kurallarını zoraki yorumlara bağlıyacaktır. Ama bu, yargının, hukukun üstünlüğü prensibini feda etmesidir. Fonksiyonundan sapmasıdır. Günün ihtiyaçları, hukuk prensiplerini peşinden sürüklememeli, kurallar, günün ihtiyaçlarına cevap verecek esnekliği korumalı ve yürütme organı, aslında kendisinden ayrı bir güç olmayan (iktidar gücünden başka ve ayrı olmayan) yasama organının faaliyet ağırlığı yüzünden hukuka sırt çevirmemeli, hele yargıyı da, çaresizlik ve zorunluk sebebiyle, peşinden sürüklememelidir.

Fonksiyon ayırımı bahsinde bu vakıalara değindikten sonra, önerdiğimiz tefriki belirtebiliriz.

Modern hukuk devletinin, demokrasiye bağlı devlet yapısının başlıca iki fonksiyonu vardır :

1 — İktidar fonksiyonu (amaç değerleri tesbit, uygulama ve kendi sistemi içinde denetleme)

2 — Iktidar dışı kontrol ve uyarma fonksiyonu (mevcut amaç değerlerin tutarlılığı hakkındaki görüşler, yeni amaç değerler teklifi ve genellikle iktidar uygulamasının neticeleri hakkında bilgi akışını sağlıyan muhalefet ile sade devlet tasarruflarının amaç değerlere uygunluğunu denetleyen yargı, müştereken bu fonksiyonu icra ederler.)

Ama yargı devleti iktidarınca tespit edilmiş amaç değerlerden sapmayı kontrol eden tasarruflarında, iktidar fonksiyonu içinde yer alan bir organdır ve amaç değerlere uyulmasını sağlar.

Önerdiğimiz ayırımda öncelikle şu pratik faydaları var sayıyoruz:

a — Yasama ve yürütmenin aslında iktidar gurubunun ayrılmaz ve tek işi olduğu belirtiliyor.

b — Muhalefetin (yani sibernetik bilgi akışı sistemi içinde eksiklikleri, yanlışlıkları, amaçla mevcut durum arasındaki farkı kontrol eden politik gücün) aslında bir devlet fonksiyonu yaptığı ve bu fonksiyonu yaparken kural koyucu organlardan müstakil hareket ettiği saptanmaktadır.

Böylece, günümüzde, demokratik idarelere sahip olduklarını iddia eden muhalefetsiz dikta sistemlerine karşı, ciddî ve güvenilir bir ölçü de ortaya konmaktadır. Muhalefet varsa serbest bilgi akışı ve demokrasi vardır, sibernetik denge esası üzerine kurulması gereken modern devlet için alt yapı mevcuttur.

c — Yargı, sistemimiz içinde devlet tasarruflarının icrasından sapışları, kaçışları kontrol eden organdır. İcra tasarruflarına karşı sapmaları denetlerken icranın bir parçası olarak, amaç değerlerin üst derecedekilerinden icranın sapmalarını denetlerken ise, icra dışında bir kontrol mekanizması olarak vazife görür.

Söylemeye lüzum yoktur ki, yargı, hangi çeşit bir vazife görürse görsün, tasarruflarında bağımsızdır. Ama bu bağımsızlık, nihayet anayasa maddelerinde şeklî ifadesini bulur. Bunun ötesinde bağımsızlığın asıl garantisi, sibernetik denge esaslı yapıdır. Günümüzün demokratik devletlerinde muhalefet te bağımsızdır ama, bu bağımsızlığın ayrıca müesseseleştirilmesine gerek duyulmaz. Zira, muhalefet, mahiyetinin gereği olarak bağımsızdır. Yargı da öyle.

Aksi halde, amaç değerle mevcut değer arasındaki farkın kontrolü ve bilgi akışı sağlanamaz.

d — Tıpkı meselâ yargının, ya da hükümetin muhtelif kollara ayrılması gibi sistemimiz içinde müstakil bir fonksiyon olarak ele alınan «iktidar dışı kontrol ve uyarma fonksiyonu» nun iki ana dalı vardır.

Muhalefet ve devlet organlarını kontrol eden yargı fonksiyonları. Muhalefet, politik amaç değerleri de kapsamı içine alan geniş bir sahada çalışır, ama haber verici olmaktan öteye, tebdil edici bir çalışması yoktur. Buna karşılık, yargı, politik amaç değerlere müdahale edemez, buna mukabil, muhalefetten farklı olarak, denetlediği sahada tebdil edici güce sahiptir. Yargı, politik amaç değerlere müdahale ettiği takdirde, elbet fonksiyonundan sapmış olur. Zira, politik amaç değerleri değiştirme yeteneği, sadece seçmen kitlesine ve onun tercihine bağlıdır.

III — Sibernetik devlet sistemi ve haberleşme

Haberleşme sistemleri elbet sibernetik'in icadı da değil, sibernetik'e has da değil. Ancak, geri merkezle, yani idare edenle idare edilenin mümkün olduğu kadar engelsiz haberleşmesi, sibernetik'in ana şartıdır. Zira, denge, ancak bu haberleşme ile kurulacaktır.

Wilhelm Hennis'in deyimiyle (23) «Pers krallarının göz ve kulaklarından partilerin ve devletin elindeki araştırma müesseselerine kadar, haberleşme tarihi uzun bir yol gösterir. Ama elde edilen neticelerin bu uzun yola oranla mükemmel hale geldiğini söylemek kolay değildir. Anayasa hukuku tarihi, tebaanın ağzındaki dert ve deyişleri öğrenmeye yarayan formüller açısından çok zengindir. Hamal kılığına girmiş Harun El Reşid, ve genellikle bütün kıyafet tebdilleri, halk temsilcileri rica ve niyaz dilekçeleri, saray dalkavuklarının kinayeli sözleri, okuyucu mektupları gibi...»

Bunlara, modern devletin vaz geçilmez unsurları olan anketleri, istatistikleri, seçim ve referandumları da ekliyebiliriz.

Bizim burada özellikle üzerinde durmak istediğimiz üç haberleşme aracı, basın, partiler ve bizzat vatandaşlardır.

1 — Basın :

Basına, elbet bütün demokrasilerde önemli bir rol düşmektedir. Hattâ, basının dördüncü kuvvet olduğundan söz edilir. Ancak, en zor tahammül edilen haber kaynağı da, tereddütsüz, basındır.

Sibernetik dengenin esas alındığı bir devlet sistemi içinde ise, basın sadece faydalı veya gerekli değil, bunlardan çok daha öteye, devletin başlıca şartlarından biridir. Çünkü haber organları, sibernetik yapılı devletin sinir sistemleridir. Basını hür fikir ve haberden yoksun kalmışsa, devlet, tıpkı sinir sistemi felce uğramış bir vücut gibi, kaderine terkedilmiş demektir.

2 — Partiler :

Parlamento, iyi tahlil edilirse, kolayca tekrarlandığı gibi halkı değil, sadece partilerin kalıplaşmış reçetelerini yansıtır.

Belli bir konuda parti hangi karara varmışsa, parlementoda ancak o karar savunulabilir, o karar konuşulur. (Milletvekillerinin serbest bırakıldığı ender haller, kuralımızı değiştirecek güçte değildir.)

Az önce değindiğimiz gibi, yapıcı fikirleri oluşturan, kontrolü gerçekleştiren, parlamento değil, ayrı ayrı iktidar ve muhalefet partileridir. Şöyle de diyebiliriz: Birden fazla partinin yaşatılmadığı bir demokrasi düşünülemez ama, çok partili, ama parlementosuz bir demokrasi, nihayet anayasal formüller içinde mümkündür. Yeter ki, partiler, kendi içlerinde ve fakat alenî olarak problemleri tartışabilsinler ve seçimlerde aldıkları oy oranında, bu fikirleri icra edebilme yeteneğine sahip olsunlar. İnanıyoruz ki, geleceğin devletlerinde, bugünkü gibi umumî bir parlamento değil, belki her partinin kendi müstakil parlementoları bulunacaktır.

Genel parlamentolu sistem içinde, sade Türkiyede değil, hattâ parti disiplininin kuvvetli olduğu pek çok memlekette, partiler arası diyalog, arzu edildiği biçimde kurulamamaktadır. Buna mukabil, parti içi müzakereler genellikle gizli kalmaktadır. Bu durumda, parti içi diyaloglara açık, alenî bir parti parlamentoları sistemi denenmeye değmez mi? Partiler arası dialoglara gelince, bunların daha üst kade-

(23) **Wilhelm Hennis, Meinungsforschung und representative Demoktarie, Tübingen, 1957. s. 7,**

mede ve çok az üyeli partilerarası komitelerde daha sorumluca yürütülebileceği muhakkaktır.

3 — Devleti meydana getiren kişiler :

Bir devlet (ya da devletlerarası federasyonlar) netice itibariyle kişilerden oluşur. Devletin organlarında vazife alan, ya da bu organların işlem konusu olan kişiler, kısaca bütün vatandaşlar, devlet haberleşme sisteminin teker teker halkalarıdır. Bu halkalardaki kopukluklar, bir vücudun sinirlerini meydana getiren hücrelerdeki kopukluklara benzer. Vazifesini yapamıyan hücrenin fonksiyonu, diğer hücreler ve diğer sinir dallarıyla giderilir.

Ya sinir dallarının pek çoğu zedelenmişse, fonksiyonlarını yanlış veya eksik yapıyorlarsa?

Devlette de, teker teker kişilerin çoğu ,devlet emrinde olmanın şuuruna sahip değilse, o devlet doğru işliyemiyecektir. En üstün idarecilere sahip olsa da. İdarecilerin bulup getirdiği tedbirler, iyi uygulanamıyacak, yüzeyde kalacaktır. Çünkü tedbirler, amaç değerlere götürücü çareler, hedefe varmadan ihmal, umursamazlık, özel çıkarlar ve karşı tedbirlerle eriyecek, geri merkeze haberler ya hiç ulaşamıyacak, ya da yanlış haber iletilecektir.

Genel örnekler verelim : Bir devlette teker teker kişiler meselâ vergiyi kaçırmadan ödemenin şuuruna sahip değilse, bir devlette yurt dışına kıymet kaçırmak yasak, ama bu yasağa aykırı davranmak beceriklilik, açıkgözlük ise, bir devlette teker teker kişilerin çoğu ben kelimesini büyük harflerle yazmaktan kurtulamıyorlarsa, ve bütün bunlara rağmen bir devlette pek çok kimse kendini hep Köroğlu, ama devleti Bolu Beyi saymak hayali içindeyse, o zaman kolları sıvayıp işe başından başlamak, ilk ya da orta eğitim veya üniversite tahsili vermekten de önce, vatandaşlık şuurunu yerleştirici tedbirleri aramak kaçınılamıyan bir zorunluk olur.

Bu zor eğitimden netice alınabildikçe de, daha önce hep kısa devre yapmış sosyal ve ekonomik, ya da kültürel tedbirlerin aslında belki yanlış tedbirler bile olmadığı, sadece haber iletme sistemindeki kopuklukların sistemi dejenere ettiği, gemi rotasının bozuk haberlerden ötürü şaştığı, ortaya çıkar.

Makineyi ve insan vücudunu model alırsak ,başka bir yorum ve başka bir tedbir bulamayız.

Sibernetik dengeyi esas alan bir devlet sistemine her halde varacağız, İstesek te, istemesek te... Zira doğanın ayar çemberi çalışıyor.

Biz sadece ,gene çok gerilerde kalmıyalım diyoruz. Sibernetik'in uygulanması çalışmaları konusunda, en fazla yirmi yıllık bir rötarımız var. Arayı daha çok açmadan kervana yetişebiliriz.

1973 Ekiminde İstanbulda ve şimdi de Ankarada yapılan bu seminerlerde söylenenler, bir devlet kuruluşunun ve hukuk fakültelerinin dikkatli tetkikine imkân bulsa, gene de amaç gerçekleşmiş olacak.

Yoksa, Kant'ın dediği gibi, kader isteyeni sevkeder, istemiyeni sürükler...

Hukukta Sibernetik ve Bilgisayar Kullanımı Seminerinde sunulan bildiridir.

KANUNLAR SİSTEMATİĞİ VE BİLGİSAYAR

Yıldırım Türkmen
Adalet Bakanlığı Ceza İşleri
Genel Müdür Müşaviri

PLÂN

1 — GİRİŞ :

2 — ULUSLARARASI DÜZEYDE GELİŞMELER : Amerika, Avrupa Konseyinde Hukuki bilgi işlemleri konusunda ahenkleştirme tedbirleri Avrupada öteki çalışmalar.

3 — Türkiye'de konunun incelenmesi

4 — Çözüm yolları.

5 — Sonuç.

1 — GİRİŞ : 20 nci yüzyılın ikinci yarısında dünyamız, giderek büyüyen sosyal sorunlarla karşı karşıya gelmektedir. Nüfus patlamasının doğurduğu sosyal, ekonomik problemler yanında bugünün insanı; enerji yetmezliği, tabiatın kirlenmesi ve bunlarla ilintili olarak mali sorunları sulh içinde dengeli bir politik ortamda çözmenin sorunluluğunu yüklenmiştir.

Bu ağır sorumluluğun üstesinden gelebilmesi için alınacak sosyal, ekonomik ve siyasi kararlar, yeni, sıhhatlı ve sürekli bilgileri gerekli kılmaktadır. Günümüzde ise bilgi toplumunun ve endüstrinin temelini bilgi sayar (Komputer) teşkil etmektedir. Gerçekten artık modern bilgi sayarlar ve haberleşme araştırma araçlarının büyük miktar ve çeşitlerindeki bilgilerin zamanında işlemesi ve dağıtılması yönünden devrim yaptıkları kabul olunmakta ve milli düzeyde kurulacak çeşitli bilgi Bankaları sayesinde vergi, hukuk, emniyet, sağlık, istihdam gibi alanlarda yurttaşlara büyük hizmetler sağlanması önerilmekte ve sadece uzmanlar arasında değil, Hükûmetler, Parlamento, Eğitim Müesseseleri, sosyal, ekonomik ve meslek kuruluşları ile, «Sokaktaki adam» arasında çok yönlü bir bilgi alışverişinin gereğine işaret olunmaktadır. (1)

2 — ULUSLARARASI DÜZEYDE GELİŞMELER:

a) Amerika: Mahkemeler tarafından hukukun uygulanması, hukuk ve yasama hizmetleri, suçun önlenmesi ve kanunun tatbiki konularında komputerlerin uygulanması, Amerika'da 12, 13 senelik bir geçmişe sahip bulunmaktadır. (2)

Komputerlerin bu hizmetlerde kullanılmasında başlıca iki müşkil söz konusu olmuştur. Bunlar şunlardır.

---

(1) 2000 yılı için hedefimiz «bilgi teknolojisi». Feyyaz Berker. Milliyet Gazetesi 1973 Aralık

(2) Computers in Knowledge — Based Fields. Charles A. Myers 1970 Cambridge: Massachusetts. s : 54.

i) Birçok hukuk kuruluşlarının ufak çapta oluşları ve bu yeni teknolojiden müessif şekilde faydalanma için gerekli kaynakların yokluğu,

ii) Hukukun tabiatı itibariyle mazide kök salmış bir meslek oluşu ve yaşlı hukukçuların haberi elde etmede (retrieving information) ananevi yollara başvurmayı itiyat haline getirmiş olmaları (3) dır.

Bununla beraber, birçok hukuk kuruluşlarında ve yazıhanelerde hukuk kâtiplerine ödenmekte olan ücretin azlığı sebebiyle, teminlerindeki güçlükler ve bu hizmetlerin gittikçe pahalılaşması yanında, «haber patlaması», diğerleri gibi hukuk mesleğine de müessir olmuştur. Mahkeme kararlarının, kanunların, idari merci kararlarının artması hukukçuyu hukuk müesseselerini yasama organını bunların içerisinde adeta boğulur hale getirmiştir. (4).

Amerikada kompute edilmiş hukuki haber sisteminin geliştirilmesinde bilinen gayretlerden ilki, sonradan Pitsbburg Üniversitesi Halk Sağlığı Okulunda Sağlık Hukuku Merkezi Direktörü olan Profesör, John F. Horty, tarafından yapılmıştır. Kendisi komputerin olanaklarını 1959' da incelemeye başlamış ve merkez 1962 de kendi komputerine sahip olmuştur.

1965 yılı başlarında Newyork, Nevjersey ve Pensilvanya kanunları ile Pistburg şehri yönetmelikleri teyp bandına alınmıştır. Horty, sistemini tarif ederken, «Komputer, dakik dikkatli ve fakat fazla zeki olmayan bir kâtipten ötebirşey değildir, sadece ondan talep ettiğinizi size bildirir.» demiştir. (5)

Bu ilk çalışmalardan sonra Pistburg'da Amerika Yüksek Mahkemesi ve bazı Temyiz Mahkemesi kararlarına ilâveten, muayyen sayıda Eyalet Kanunları için genişletilmiş bir çalışma Hortya programı içerisinde hukukçuların istifadesine sunuldu. Bu istifade için herhangi bir ücret talep olunmuyor, ancak faydalananlar Hukuk mektebine yardımda bulunmağa teşvik ediliyorlardı. (6)

Hukuk Mesleğinde komputerlerin yeri hakkında en açık ve ileri görüşü önesüren Amerikan Baroları Birliği Eski Başkanı, «Komputer, kısa zamanda hukukun uygulanmasında ve Hukuk sisteminin yöntemlerinde ihtilâl yaratacak şekilde, hukuk araştırmasında Uluslararası Fayda sağlayacaktır» demiş. (7). Bir başka hukukçu da, «hukuki bilgi'nin (haberin) elde edilmesinde kompüterlerin kullanılması, hukuk uygulamasında yazılı metnin zuhurundan sonra gelen en önemli değişmedir.» (8) şeklindeki ifadesiyle konunun önemini belirtmiştir.

Bugün Amerika'da geniş bilgilerin depo edilmesi dahil, bilgi devrimi eksik bilgilerin anında yenilenmesi, hemen her evde gerekli kayıtların bir düğmeye basılarak görülebilmesi ve sesle tekrarlanmasının mümkün bulunması, kültürel, psikolojik, toplumsal ve ekonomik yönden alışılagelen endüstriyel oluşum yerine, Teknotronik bir çağın habercisi olarak mütâlaa edilmektedir. (9)

---

(3) Computers in Knowledge — Based Fields. Charles A. Myers 1970. S. 55
(4) ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,
(5) ,, ,, ,, ,, ,, ,, ,
(6) Computers in Knowledge — Based Fields. Charles A. Myers 1970. s. 56
(7) Charles S. Eyhne, quoted in the Newyork Times, July 10 1967.
(8) Thomas C. Plowden — Wardla-v, tax Lawyer and vice president and axecutive director of the lawyers. The Newyork Times, February 1967.
(9) Teknokratik Çağ. Zbigniew Brzezinski. Ufuk — s. 68 Cilt 2. Sayı 3. 1970

b) Avrupa Konseyinde hukuki bilgi işlemleri konusunda ahenkleştirme tedbirleri:

Avrupa Konseyinde milli hukuk ve kanun uygulamasında sistematik bir ahenk ve hatta yeknasaklık istemek, henüz ütopik bir görüş olarak kabul edilmekle beraber, (10) Hukuki bilgi işleme yöntemleri sahasında ahenkleştirme tedbirleri alınması konusundaki tavsiye karar tasarısı, Bakanlar Komitesince kabul edilmiş bulunmaktadır. (11)

Bakanlar Komitesince kabul olunan bu tavsiyelerin dibacehesinde şu hususlar özellikle belirtilmiştir.

— Hukuki bilginin Kamputerlerde depo edilmesi, henüz deneme safhasındadır.

— Çeşitli Üye Devletlerde farklı Merkezlerde hukuki bilgi işleme yöntem ve maksatlarında farklılık kaçınılmazdır.

— Bununla beraber, bu konulardaki çalışmalarda gereksiz ikilemelerin (duplication) önlenmesi ve Komputer tarafından okunabilen hukuki bilginin teati edilmesi ve başkaca arzu edilecek işbirliği şekillerinin kolaylaştırılması gerekmektedir.

Anılan tavsiye kararda; değişik Üye Ülkelerde ve Merkezler arasında hukuki dökümanların tanım ve nakli yöntemlerinde ahenkleştirmenin, bilgi alışverişine yardımcı olacağı ifade olunduktan sonra, Avrupa Konseyi bünyesinde;

aa) Avrupa Konseyi anlaşma ve sözleşmelerinin Komputer tarafından okunabilir şekilde depolanması ve bir indeks hazırlanması,

bb) Andlaşmaların (Treaty) tahlili için tafsilâtlı indeks tesis edilmesi, hukuki bilginin Komputerlerde programlaştırılması maksadiyle ahenkleştirme hususlarının eksperler komitesince karara bağlanmış olduğu,

cc) Avrupa'da hukuki bilginin ve diğer depo edilecek dökümanların komputere aktarılması yolunda yapılacak çalışmaların takip olunması

dd) Komputer tarafından okunabilir hukuki bilginin teatisinde kullanılacak başlıkların (headings) standardizasyonu, konularında çalışmaların yapılmakta olduğu ifade olunmakta ve Konseye Üye Devletler:

1 — Makinede okunabilir (Machine readable) biçimde hukuki bilgi alışverişini kolaylaştırmağa,

2 — Makinede okunabilir hukuki bilgi alışverişinde bu tavsiye karara ekli başlıkları (headings) uygun gördükleri ölçüde uygulamaya,

Davet olunmaktadır.

Kararda ayrıca Avrupa Konseyi Genel Sekreterliğine;

— Avrupa'da hukukî bilgi işlemleri sahasındaki çalışmaları takip etmek ve bu çalışmaların dağıtımını sağlamak,

---

(10 Avrupa Konseyi Strazburg 9. 1. 1973 CCJ. CEPC comite mixte (73) 1. Par. 10.

(11) Resolution 73) 23 on Harmonization measures in the field of legal data processing in the member states of the council of Europe.

— Herhangi bir merkez tarafından tutulan hukuki bilgi kataloklarının periodik tedavülü anlamında, Avrupa Merkezleri arasında, komputer tarafından okunabilir hukukî bilgi alışverişinin koordine edilmesi ve tanzimine yardımcı olunması,

Görevleri verilmekte ve Avrupa' da halen incelenmekte olan hukukî bilgi işleme alanındaki gelişme ve araştırmaları takip ve gelecekteki gelişmelerin ışığında arzu edilebilecek ahenkleştirme tedbirlerinin teklif hâlinde getirilmesi konusunda görevli bir komite kurması için, Avrupa Hukuki İşbirliği Komitesine yetki verilmektedir.

Diğer taraftan karara ekli listede Uluslararası Andlaşmalar, mevzuat mahkeme kararları ve hukuki çalışmalar konularında komputer tarafından okunabilir nitelikteki bilgilerin, Uluslararası alışverişine hizmet edecek şekilde ve uygun mütalâa edildiği ölçüde kullanılmak kaydıyle, örnek başlıklar (Headings) gösterilmektedir. (12)

Bu çalışmaların dışında hukuk alanında uğraşan kişiler tarafından yapılan çalışmalara bir misal olarak 1969 yılında Belçika'da avukat ve Noterler tarafından Brüksel'de kurulmuş bulunan «hukukî danışma merkezi» (CREDDC)'u zikretmek mümkündür. Her türlü hukukî konu ile ilgili mer'i mevzuat bu merkezdeki bir elektronik makineye verilerek saklanmakta ve gerektiğinde makina, tüm mevzuat içinden kendisine tevcih edilen konu ile ilgili hükümleri kaynak ve madde zikretmek suretiyle insan hafıza ve çalışmasının muktedir olamadığı bir süre içinde çıkarıp yazılı olarak verebilmektedir. 6 Ekim 1969 da, CREDOC'un davetiyle Brüksel'de toplanan 13 ülke temsilcileri İNTERDOC adı altında aynı usulle çalışacak Milletlerarası bir birlik kurmuşlardır.

Bu birlik bütün dünya hukukçularına açık olup, özel kişiler yılda 10 dolar, diğer kuruluş veya gruplar yılda 50 dolar ödemek suretiyle buraya üye olabilirler. İnterdoc Yönetim Kurulu ilk toplantısında öncelikle hukuki enformasyon konusunda dünyanın bütün ülkelerinde mevcut araştırma, sistem ve merkezlerinin bir envanterini yapmak kararı da almıştır. (13)

3 — KANUNLAR SİSTEMATİĞİ YÖNÜNDEN TÜRKİYE'NİN DURUMU:

Hukuki bilginin işlenmesi, elektronik beyinde toplanması ve bunun doğurduğu sorunlar ile Uluslararası bilgi alışverişi konularında Avrupa Konseyi bünyesinde henüz hazırlık safhasında olan bu çalışmaları ve diğer gelişmeleri yukarıda kısaca belirtmekten maksadımız, üyesi bulunduğumuz bu camiada erişileceği ve bugünden aşikâr olan seviyeye ayak uydurabilmekliğimiz yönünden işin ehemmiyetini belirtmek gayesine matuf bulunmaktadır.

Bu gün bir taraftan, 1961 Anayasasının getirmiş bulunduğu hukuk devleti anlayışı içerisinde Anayasa Mahkemesi, Yüksek Hâkimler Kurulu gibi yeni Kurumların kurulması yanında, Avukatlık ve Noterlik Müesseselerinin yeniden düzenlenmesi ve mevcut mevzuatın 1961 Anayasası ilkelerine, değişen toplumumuz sosyal ve ekonomik şartlarına ve plânlı kalkınmanın gereklerine uygun hale getirilmesi konularında çabalar harcanırken, diğer taraftan Osmanlı Devletinden kalma

(12) **Avrupa konseyi Strazburg 12/7/1973 CCJ (73) 23 __ Appdin, S. 5**
(13) **Mevzuatın tasnifi ve fihrist hazırlanması çalışmalarının örgütlendirilmesi ve yönteminin tespiti araştırması (ön rapor) Visalettin Pekiner 1970 S. 13**

kanun ve kanun kuvvetindeki kararnamelerle, Cumhuriyetten bu yana çıkarılmış ve miktarı 10 bine yaklaşan kanunların yeniden gözden geçirilmesi, kaldırılanların tespit olunması halen yürürlükte bulunanların da bir sistem içinde düzenlenmesi ve bu suretle yöneticilerin, hukukçuların araştırmacıların ve genel anlamda bütün vatandaşların aradıkları kanun metnini en kısa zamanda elde edebilmeleri olanağının da sağlanması gerekmektedir.

İstenilen kanun metninin sıhhatli ve en kısa zamanda bulunması konusunda karşılaşılan müşküller şu şekilde özetlenebilir.

a — Cumhuriyet devrinde 23 Nisan 1920 — 27 Mayıs 1960, Milli Birlik Komitesi ve Kurucu Meclis devresi ile 1961 Anayasasının kabulünden sonra çıkarılan kanunların yekûnu 10 bin'e yaklaşmış olup, bir o kadar tüzük ve yönetmelik de çıkarılmış bulunmaktadır. Kanunlarımızın yalnız yayım ve yürürlük konularını kapsamına alan 23/5/1928 tarih ve 1322 sayılı «Kanunların ve nizamnamelerin sureti neşir ve ilânı ve mer'iyet tarihi hakkında kanun, tasnif ve tertip yönünden bir hüküm getirmediği için, istenilen metnin anında bulunabilmesi olanağı mevcut değildir.

b — Türkiye Büyük Millet Meclisinin ilk kez toplandığı 23 Nisan 1920 tarihinden 6/5/1970 tarihine kadar kabul edilen kanunlar, Kronolojik bir sıra ile 1 - 7480 numarayı aldığı halde, Milli Birlik Komitesi ve sonradan kurulan temsilciler meclisinin kabul ettiği kanunlara 1 — 375 numaraları verilmiş, 1961 Anayasasının yürürlüğe girmesinden sonra kabul olunan kanunlar ise, yeniden 1 No'dan başlayarak halen 1787 no'ya kadar gelmiş bulunmaktadır.

Bu şekilde 1 — 375 numarayı taşıyan (ÜÇ), 376 — 1787 sayılı (İKİ) şer kanun mevcut bulunmaktadır. (14) Bunun ise, kanunların aranmasında sebep teşkil ettiği güçlük meydandadır.

c — Kanunlarımızın ad, başlık (Ünvan) ları genellikle konularını kapsamadığı cihetle, alfabetik endeks yapmak zorlaşmaktadır.

d — Kanunlarımızdan geçerli bir terim ve dil birliği bulunmamaktadır.

e — Sonradan çıkarılan kanunla önceki kanunun tamamen veya kısmen ilga edilmesi veya bazı maddelerinin değiştirilmesi, yürürlükten kaldırılması sebebiyle halen yürürlükte bulunan metnin sağlıklı bir şekilde bulunması güçleşmektedir.

f — Osmanlı devrinden kalma 30 civarında mevzuat yazılış yönünden bugün kuşakları için anlaşılmaz bir haldedir. (15)

Halen uygulamacıların elinde bulunan en güvenilir kaynak Resmî Gazete ve düsturlar olup, bunlar ise kronolojik sıra ile halen yürürlükten kalkmış olan metinleri de birlikte bütün mevzuatı kapsadıkları cihetle uygulamada kolaylık sağlayamamışlardır. Bu konuda bazı Bakanlık ve özel kuruluşlar tarafından yapılan çalışmalar meyanında en fazla ilgi çekenler şunlardır:

i) Türk hukuk mevzuatı analitik fihristi: Alfabetik ve nümeratik fihristlerden meydana gelen eser, alfabetik fihrist yönünden bir «kavram endeksi» niteli-

---

(14) Fahri ÇOKER: Kanunlarımızın aksak yönleri ve giderme çabaları üzerinde bir derleme I. Türk Hukuk Kongresine sunulan tebliği S. 8.

(15) „ „ „

ğindedir. Nümerik fihrist ise düsturların cilt sırası ve her cildin sayfa numarası ile mevzuatın numarasına göre düzenlenmiştir. Kavram fihristinin geliştirilmesi halinde eserden faydalanma olanağı ziyadeleşecektir.

ii — T. C. Mer'i KANUNLARI :

Kavram endeksi bulunmayan külliyat 6 cilt halinde yayınlanmıştır.

Eserde kanun metinleri konularına göre gruplandırılmış ve adli kanunlar 1 inci cilt, idari ve harici kanunlar 2 nci, askerlik, maarif ve sağlık kanunları 3 üncü, mali kanunlar 4 üncü, iktisadi kanunlar 5 inci ciltlerde gösterilmiştir.

iii — Türkiye Cumhuriyeti Kanunları:

1966 yılından itibaren yayınlanan külliyat 7 ciltten oluşmaktadır. Kanunlar Kronolojik sıraya göre dizilmiş ve her cildin sonuna birer fihrist eklenmiştir. Ancak, bu fihristler birer kavram endeksi niteliğinde bulunmamaktadır.

IV) Kavram İndeksi Sağlık Kanunları:

Anılan eserde sağlık kanunları resmi gazete ve düsturlardan bulunarak tespit olunmuş ve bunlardan yürürlükte bulunanlar tespit olunmuş ve bunlar incelenmek suretiyle çıkarılan 11 bin adet kavram alfabetik sıraya konularak bir fihrist meydana getirilmiştir. (16)

4 — ÇÖZÜM YOLLARI :

Miktarı 10 bini bulan kanunlarımızın baştan sona taranarak halen hangilerinin yürürlükte veya hangilerinin sonradan çıkarılmış kanunlarla kısmen veya tamamen kaldırılmış olduklarının ve dolayısiyle, bu kanunlara bağlı olarak çıkarılmış tüzük ve yönetmelikler için de aynı işlem yapılmak suretiyle:

a — Maddi Hataların düzeltilmesi:

b — Mevzuatın yayınlanma sistemine ait esasların getirilmesi,

c — Kavram fihrist ve indeksinin yapılması,

d — Kanunlarımızın tek metin halinde kavram endeksi olan bir külliyat hâlinde «konuya göre» veya «Kronolojik sıraya göre» tasnifli bir kod hâlinde derlenmesi.

e — Bu işlerin yapılabilmesi için bir kurul veya dairenin görevlendirilmesi düşünülebilir.

Kanunların konularına göre tasniflerinde güçlük söz konusudur. Bu, ilk bakışta mümkün ve uygulamada bazı örnekleri mevcut ise de, kesin kısdaslara bağlanması mümkün değildir.

Aslında kronolojik sıraya göre kanunların tek metin hâlinde toplanması, kavram endeksi ve fihristinin sıhhatli bir şekilde yapılması uygulamada araştırıcılar için zaman kaybına yol açmayacaktır. Kavram endeksinden yapılacak atıfları izlemek suretiyle istenilen madde veya metin kolaylıkla bulunabilir.

(16) Mevzuatın tasnifi ve fihrist hazırlanması çalışmalarının örgütlendirilmesi ve yönteminin tespiti, araştırılması ön rapor) Visalettin Pekiner S. 16.

5 — SONUÇ :

Bütün bu işlemlerin ikmalinden sonra bugün 10 bin rakkamına yaklaşan ve gittikçe artacak olan kanunlarımızın ve ilgili mevzuatın komputer'de muhafaza edilmesi çalışmalarına başlanabilmesi ve bunda sonuç alınması mümkün görülmektedir.

Hukukta Sibernetik ve Bilgisayar Kullanımı Seminerinde sunulan bildiridir.

HUKUK ALANINDA BİLGİSAYARLAR

Av. Enver Arslanalp
İzmir Barosu

ÖNSÖZ

Bu gün gelişmiş sanayi memleketlerinde elekronik hesap makineleri sanayii, ekonominin kilit noktası olmuştur.

Bilgiyi işleme ihtiyaçlarının artmasının hem sebebi ve hem de sonucu olan tekniklerin ve sürüm sahalarının olağanüstü ilerleme ve gelişmeleri, toplum hayatının bütün alanlarını etkiliyor; örneğin üretim, araştırma, işletmelerin idaresi, devlet idaresi çalışmalarında bilgisayarlar önemli iş görüyor.

Yeni bir sanayi dalı olan bilişim, bilginin otomatik işlemesine ilişkin teknikleri son derece geliştirmektedir.

Bilginin otomatik işlenmesinin belli başlı özelliği, eyleme yararlı bilgileri elde etmek için çok çeşitli nitelikteki bilgileri toplamak kudretinde olmasıdır. Böylece, bir çok işler yalnız makineleşmiş olmuyor, ayni zamanda insan eyleminin etkiliği ve hızı bir kaç misli artıyor.

Bu sebeple bilişim, siyasal toplumsal ve ekonomik düzenin kabullendiği hedeften (finalité) ayırtedilemez.

Bu itibarla, bilişim'in gelişmesi, kesin bir şekilde demokratik bir yönelişi varsayan ulusun ihtiyaçlarına uygun olmak zorundadır. Ancak bu şekilde, refah ve mutluluk özlemi içinde olan ulusumuzun çeşitli ve önemli sorunlarının çözümünü kolaylaştırabilir.

Bu açıdan ele alındığı takdirde, başka memleketlerde olduğu gibi, memleketimizde de bilgisayarların hukuk alanında kullanılmasının faydalarını kabul etmek gereklidir. Bununla beraber, bilgisayar uygulamasının ve öncelikle bilgi bankalarının yanlarında getirdiği sorunlara da eğilmek gerektiği kabul edilmelidir.

Gerçekten, bu sorunlar çeşitlidir. Biz, bu çeşitli sorunların üçü üzerinde durmak istiyoruz:

1) Hukuksal bilginin bilgisayarla işlenmesi, makine belleğine yerleştirilmesinin ve araştırmanın (Jurimetrie) ortaya çıkardığı sorunlar:

2) Bilgisayaların ortaya çıkışıyle birlikte gelen hukuksal sorunlar; özellikle kişi özgürlükleri, kamu yararı kavramı, haber alma özgürlüğü ve hakkı, özel hayatın korunması, sır saklama ve nihayet meslek kuralları sorunları ve bütün bu sorunları çözümleyecek, bilgisayar kullanımının tehlikelerini giderecek hukuksal çareler ve tedbirler;

3) Bilgisayar sanayii, dünya ekonomisinde büyük bir yer tuttuğuna göre ulusal yararlar açısından en olumlu çözüm yollarının bulunmasına yardımcı olacak diğer memleketlerdeki modeller üzerinde inceleme neticesinde ulusal çıkar sorunları; özellikle, bilgisayar sanayii kurulması sorunları, başka memleketlerden alınacak bilgisayarlar sorunları, nihayet çok uluslu şirketlerin etkileri sorunu.

Bilgisayarların toplum hayatına olan etkisi yanında insan üzerindeki doğrudan etkisini unutmamak gerekir. Gerçekten, teknik değişiklikler, sosyal hayatın değişmesine dolaylı olarak da etkili olur. Sosyal hayat ile tekniğin ilişkileri iç içedir. Teknik ilerleme her halde sosyal ilişkilerde de bir ilerleme olmasına yolaçar.

Bilgi toplama işleminde elektronik makinelerin kullanılması sosyal ilişkilerin incelenmesinde yararlı katkılarda bulunmakta ve araştırıcıya yardımcı olmaktadır.

Ancak şuna önemle işaret etmek gerekir ki bilgisayar'ın yaratma yeteneği yoktur. Kendisine önceden verilmiş programa göre bilgileri düzene koyar.

Bu sebeple, bir sibernatik makine olan bilgisayardan yararlanmak, ancak makineye bilişim ve bilimsel düşünceye sahip insanların vereceği bilimsel programlara bağlıdır.

BÖLÜM I

Hukuksal Bilgilerin Bilgisayarla İşlenmesi

Yalnız hukuk alanında değil, toplumun diğer alanlarında da çeşitli bilgiler el yazısı, kalem, yazı, kopye ve fotokopi makineleri gibi araçlarla işlenmiş ve hala işlenmektedir.

Bugün, bilgilerin işlenmesindeki olanlaklar, elektronik hesap makineleri sayesinde, geçmişe oranla son derece artmıştır.

Ayrıca, bilgisayarların uygulanmasının yayılması, bilişim biliminin yeni tekniklerden azami yarar elde etmeğe yönelmesine sebeb olmuştur. Bilişim bilimi, hukuk alanında, belki de üçüncü sektörün diğer alanlarındaki uygulamalarından daha fazla topluma yararlı olacak gibi görülmektedir. Ne de olsa hukuk, toplum ilişkilerini en demokratik bir ölçü ve değerde düzenlemesiyle ulusun refah ve mutluluk dileklerinin hukuksal formülasyonunu hazırlar. Bu formülasyonun en demokratik ölçü ve değerde olmasına yardımcı olacak bilgilerin sağlanmasında bilişim biliminin katkısı küçümsenmemelidir.

Bu nedenle, dünyada, sibernetik makinelerin piyasaya sürülmesiyle heyecanlı bir bilgi toplama ve işleme çığırı açılmıştır. Yurdumuzda da bunun yankıları görülmektedir.

1) Hukuksal bilgi işleminin çeşitli şekilleri :

Bilgisayar, kendisine daha önce verilmiş olan bazı bilgileri yöneten bir makinedir. Bu yönetim, bir çok amaçlar güder.

a) Otomatik belge araştırması :

Otamatik belge araştırma yöntem ve sistemi, bilgisayarda toplanmış verilerden özel bir sorun için belgeler araştırmağı sağlar. Bu veriler belirli miktarda belgelerden oluşur.

Gerçekten, Hukuk kaynaklarının genişliği ve çeşitliliği, bu kaynaklara ulaşma zorlukları, faydalı bilgilerin elde edilmesindeki raslantılara bağlılık, belge araştırmaları için çağdaş tekniklere başvurmak zorunluluğunu hissettirmiştir. Bu nedenle, hukuk alanında faydalı sayılan belgeler bilgisayar belleğinde toplanır. Bu belgeler genellikle, kanunlar, tüzükler, yönetmelikler, kararnameler, talimatlar, Yargıtay, Danıştay, Anayasa Mahkemesi kararları, mahkeme kararlarıdır.

Ayrıca makaleler ile doktrin kitapları da belleğe geçirilir. İletmeleri ya tam metin veya sadece birkaç terim izler. Bu terimler, kanun maddesini veya mahkeme içtihatlarını belirleyen terimlerdir. Bunlara betimleyici kelime veya anahtar-kelime denir. Kullanan kimse bir soru sorar. Makine, önceden belli bir program dahilinde, bilgisayara yerleştirilmiş belgelerden soru ile ilgili belgeyi araştırır sonucu bildirir.

On yıldan beri, çeşitli memleketlerde makine belleğine bilgi aktarma ve bu bilgiyi araştırma konularında çeşitli deneyler yapılagelmektedir.

b) Verilerin araştırılması :

Verilerin araştırılmasındaki amaç, bilgisayarda toplanmış bilgilerin işlenmesi sonucunda yeni veriler elde etmektir.

Makineye belirli miktarda bilgi verilir. Örneğin, bir taraftan belgeler, diğer taraftan ise nüfus, sosyoloji ve ekonomi ile ilgili rakamlar ve veriler verilir. Böylece toplanmış bilgilerden, sorulmuş sorunun muhtemel çözümlemelerinin belirtilmesi istenir. Bir program gereği, kendisinden bir çok işlem ve hesap yapması istenilen bilgisayar bir değerlendirme ve hatta tahmin yapabilir.

Bilhassa, adli mahkemeler tarafından hukuk kaidelerinin meydana getirildiği «common law» memleketlerinde bu çeşit araştırmalar çoktur. Örneğin, benzer davalardaki emsal kararların varlığı, beklenen kararın meydana getirebileceği sosyolojik ve siyasal sonuçlar, yetkili hakimin sivasal ve dinsel düşünceleri [illegible]ernelerin meslekle ilgili durumları üzerinde düşünce tarzları, tarafların niteliği gibi faktörler nazara alınmak suretiyle bir davanın sonucunu teşkil eden denklemi çözmek deneylerine girişilmiştir. Ama, eğer emsal kararlar yoksa tahmin yapmak imkansız olduğu ortaya konmuştur.

Diğer taraftan, Amerika'da hukuk danışmanlarının bol bol kullandıkları miras taksiminde bilgisayardan yararlanmaktadırlar. Hukuk danışmanı bir soru cedveli doldurur. Müşterisi miras hakkında gerekli bilgiyi verir. Bilgisayar muhtemel çözüm şekillerini belirtir.

Diğer taraftan, kanun metinlerinin bir araya getirilmesinde ve kanun tasarılarının hazırlanmasında bilgisayarların yardımı önemli yer tutmaktadır. Her türlü kanun ve benzeri metinlerdeki tutarsızlıkların giderilmesinde bu tür araştırmanın yararı büyük olmaktadır.

c) Mahkemelerin ve yazıhanelerin makineleştirilmiş yönetimi :

Burada söz konusu olan bilgisayarın hukukun uygulanmasına yaptığı yardımdır. Çözümlenen sorunlar, mahkeme dosyalarının, dava kayıt listelerinin yönetimi, istatistiklerin yapılması, yetkili merci ve kişilerin kayıtlarının tutulması ile ilgilidir. Bundan başka, mahkeme kararlarının ve adalet yardımcılarının yazılarının otomatizasyonu deneylerine değinmek gerekir.

d) Bilgisayar yardımiyle öğretim :

Bilgisayarda belgelerin ve bilgilerin toplanması öğretim yöntemlerine etki yapmaktadır. Bugün, bilgi teknolojisinden söz edildiği gibi öğretim teknolojisinden de söz edilmektedir. Dokümantasyon ile öğretim adeta ikiz kardeş gibidir. Öğretimde bilgisayardan faydalanma bilhassa hukuk alanında ilerlemiş olduğu görülmektedir. Bu arada, 1968 yılında U.N.E.S.C.O. tarafından bir araya getirilen yüksek öğretim üyelerinin öğretim teknolojisinin kullanılmasının sonuçlarının raslantıya bağlı olduğu görüşüne değinmek gerekir.

2) Belleğe geçirmenin ve hukuksal bilgi araştırmasının getirdiği sorunlar:

Bilgisayarlardan faydalanmak için önce bir programa uygun olarak hukuksal bilgilerin makinenin belleğine yerleştirmek gerekir. Ondan sonra hukuksal bilgi araştırması mümkün olur.

a) Hukuksal bilginin belleğe geçirilmesi:

Otomatik belge araştırma sistemi kurmak isteyen bir kişinin ilk soracağı soru, araştırmayı sağlıyacak belgelerin makine belleğine ne şekilde depolamaktır.

Bu konuda iki çözüm şekli olabilir:

aa) Metinlerin belleğe doğal dille geçirilmesi,

ab) Metinlerin belleğe fihristlendikten sonra geçirilmesi.

Bu iki çözüm şeklinden hangisinin seçilmesi gerektiği konusu, bilgilerin niteliklerine ve kullananların ihtiyaçlarına göre değişir. Kanun metinleri, adalet mahkemelerinin kararları ve doktrin kitapları için ayni yöntemi otomatik olarak uygulamak düşünülemez. Avni zamanda «Common law» ile ilgili hukuk veya Kara Avrupası hukuk için çözüm şekilleri ayrı ayrı olacaktır. Ayrıca, zaman, yapılan masraf ile elde edilen gelir faktörleri de ele alınmalıdır.

aa) Doğal dil yöntemi :

Bu kayıt yönteminde, söz konusu belgenin ya tam metni, ya da bir özeti bilgisayarda toplanır.

Bilgisayar, belleğinde, doğal dilin bütün kelimelerini tutmayacaktır. İşlenecek olan metin makineye verilmeden önce, edat, zarf ve ön takı gibi boş kelimeler belleğe geçirilir. Belgeler kayıt edilirken bilgisayar otomatik olarak bu boş kelimeleri eler. Metnin anlaşılması değişmez. Böylece depo edilecek hacim bir hayli azalmış olur. Bu yöntem, kanun metinlerine, karar özetlerine ve küçük doktrin tahlillerine elverişlidir. Bu çözüm şekli Anglo — Sakson hukukçularının ihtiyaçlarına çok iyi cevap vermektedir. Böylece, çok büyük adetteki belgelerden çabucak faydalanmak kârlı olmaktadır. Buna rağmen, sistemin yararlılığı, belleğe geçirme işinin, daha sonra depolanmış bu bilginin merkezdeki makine ile işlenmesi pahalı olması nedeniyle sınırlıdır.

ab) Fihristleme yöntemi:

Bu yöntemde, kayıttan önce, belgeleri belirleyen belli sayıdaki kelimeler tam metinden çıkarılır. Böylece, belgede olan belli başlı bilgiyi taşıdığı kabul edilen bir kaç kavrama indirilir. Bilgisayarda bu kavramlar kodlaşmış semboller haline

dönüşür. Makine işlem yaparken bunlardan yararlanır. Ama, yorum veya intibak olanaklarından yararlanamaz. Sun'i olarak yaratılan bu belgesel dilde makineye soru sormak gerek.

Fihristleme, daha çok yargıtay kararlarında ve doktrin kitaplarında kullanılmıştır.

Bu yönteme karşı eleştiriler yapılmıştır. Bu yöntemin bilgi kaybına yolaçtığı, anlamları, hukuksal düşüncenin işleyişi ve muhakeme üzerinde durmayı sağlar. asıl metnin kısaltılmasına bağlı anlam bozukluklarına neden olduğu ileri sürülmektedir. Ayrıca, fihristlemenin çok zaman kaybına neden olduğu kadar sistemin derhal hizmete girmeğe engel olduğu söylenmektedir.

Buna karşılık, fihristlemenin yetiştirici bir etkisi olduğu açıktır. Terimlerin anlamları, hukuksal düşüncenin işleyişi ve muhakeme üzerinde durmayı sağlar. Diğer taraftan hukukun genel teorisinin bazı yönleri üzerindeki düşünceleri kamçılar.

Fihristlemenin leh ve aleyhindeki bu görüşler ne olursa olsun, her halde kanun koyucunun, hakimin ve doktrin eserleri yazanları dili üzerinde inceleme yapmak gereklidir. Çünkü bilgisayar, ayni kelimenin çeşitli anlamlarını, özelin genel ile olan ilişkilerini ve metinde içerik olan terimleri ayırtedemez.

b) Sözhazinesinin rasyonalizasyonu

Bu konuda önemli olan belgesel dilde anlam karışıklarının önüne geçmek ve makineye sorulan sorulara imkân nisbetinde uygun cevaplar vermesini sağlamaktır. Anlam kargaşalığının ortadan kaldırılması için terimler ve kavramlar üzerindeki düşünce faaliyetini iyice ilerletmek ve betimleyici kelimelerin elenmesiyle tam bir belgesel dil meydana getirmek gerekir. Bunu sağlayacak iki yol vardır.

ba) Sözlük :

Sözlük, doğal dil terimlerinin bir nevi düzenlenmesidir. Burada terimin çeşitli anlamları, ayni değerdeki kelimelerin kümeleri yer alır. Sözlük bilgisayara kaydedilince, bilgisayar derhal hangi biçimde olursa olsun bir kavramın ayni olduğunu anlar, çok anlamlı kelimeleri ayırır ve bazı hallerde sorunun çözümüne elverişli bilgiler verir.

bb) Thesaurus :

Terimlerin elenmesi olan thesaurus, kelemelerin anlamlarına göre yapılmış bir belgesel dildir.

3 — Uygulamalar :

Hukuk alanında bilgisayarların kullanılması ile ilgili uygulamalar, bilgi ve verilerin makine belleğine geçirilmesi ve hukuk dalları bakımından, ilginç karşılaştırmalara olanak sağlıyor.

a) Avrupa Topluluğu Teşkilâtında, Hukuk Servisi Dökümantasyon Merkezi, belleğe geçirme yöntemi olarak karma sistemi uygulamaktadır. Önemli kanun metinleri tam olarak ve az önemli doktrin yazıları ise fihristleme usulüne göre makineye veriliyor. Hukuk dalı, Avrupa Topluluğu ile ilgili metinler ve Topluluk hukuku'dur.

b) Birleşik Amerika Devletleri'nde:

ba) Aspen Systems Corporation, kanunlar ile mahkeme kararlarını tam metin halinde belleğe geçiriyor ve çalışma alanı ise Birleşik Amerika Devletleri Kanunları. Eyalet kanunları, yöresel emirnameler ve bazı Eyaletlerin idari kararlarından oluşuyor.

bb) Autocomp. Inc., İç hukukla ilgili mahkeme kararları tam metin halinde makineye veriliyor.

bc) United States Air Force Accounting Center, silahlanma ile ilgili federal kanunlar Hava Kuvvetlerini ilgilendiren kanunlar, yayınlanmış veya yayınlanmamış tüzükler tam olarak belleğe geçiriliyor.

bd) Mişigan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Uluslarası hukuk ve bilhassa Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşması (G. A. T. T.) ile ilgili belgeler fihristleme ile belleğe geçiriliyor.

c) Fransa'da :

ca) Aix en Provence Hukuk İncelemeleri Kurumu, fihristleme usulü ile Aix İstinaf Mahkemesinin Medeni Kanunla ilgili kararları ve Trafik Kanununu makineye geçiriyor.

cb) Hukuksal bilişim'in geliştirilmesi merkezi (C. E. D. İ. J.), medeni, ticaret, mali ve idari hukukla ilgili kanunlar ve yargıtay kararlarını belleğe karma sistemle geçiriyor. Kanunlar tam metin, yargıtay kararları özet ve doktrin ise kısa tahlil olarak makiniye aktarılıyor.

cc) Noterlik bilgi ve dökümantasyon araştırmalar merkezi (C. R. I. D. O. N.) noterlikle ilgili ve noterliği ilgilendiren kanunlar ve her türlü tüzük ve yazılar fihristleme usulü ile makine belleğine aktarılıyor.

cd) Hukuksal bilgi işlemesi üzerinde araştırma ve inceleme kurumu (İ. R. E. T. İ. J.), Yargıtay hukuk dairelerinin kararlarını ve Nimes ve monpellier İstinaf Mahkemesinin kararlarını fihristleme usulü ile makineye aktarıyor.

d)İtalya'da :

Yargıtay'ın hukuk ve ceza dairelerinin kararları tam metin halinde belleğe veriliyor.

e) Kanada'da :

Montréal Üniversitesi, Kanada Yüksek Mahkemesi ve québec İstinaf ve Yüksek Mahkemelerinin kararlarını tam metin halinde belleğe aktarıyor.

f) Hukuk Dökümantasyon Merkezi (C. R. E. D. O. C.), Belçika Avukatlar Federasyonu, Belçika Noterler Federasyonunun Hakimler ve Üniversitelerle işbirliği yaparak kurdukları kazanç gayesi olmayan bir kuruluştur. Anahtar — kelime ile yapılan fihristleme, Yargıtay, Danıştay, İstinaf ve diğer mahkemelerin içtihat ve ilke kararları, hukuk dergileri, yayınlanmış önemli kanunlar ve belli başlı doktrin kitaplarının belleğe aktarılmasında kullanılmaktadır.

4) SONUÇ :

Hukuksal bilgilerin bilgisayarla işlenmesinin teknik sorunlarının kısaca yapılan bu incelemesi sonunda şu temel noktalar üzerinde durulmak gerektiği söylenebilir:

a) Makine diline aktarma sorunu temel sorundur. Hukuksal dökümanların hangi yöntemle makine belleğine aktarılacağı sorunun çözümlenmesi bilgisayarı en rasyonel bir şekilde kullanmaya bağlıdır. Hangi ad takılırsa takılsın, ister « key — words», ister «descipteurs», ister «abstract» densin, makineye verilecek metinlerin özünü en iyi yansıtacak kelime topluluklarını ve kavramları iyi bir şekilde tespit etmek gerekir. Bu itibarla, dil — bilimcisi, bilişim bilim adamı ve hukukçu üçlüsünün işbirliği ancak bunu sağlayabilir.

b) Hukuksal bilgilerin işlenmesinin hangi alan ve konulardan başlanması gerektiği sorunu, diğer memleketlerdeki uygulamalardan yararlanarak çözümlenebilir.

BÖLÜM II

Bilgisayarların ortaya çıkardığı hukuksal sorunlar

Bilgisayarların toplumun çeşitli alanlarında kullanılması, kullanıldıkları alanların niteliklerine göre çeşitli sorunların ortaya çıkması sonucunu vermiştir. Ancak, toplumun hangi alanında kullanılırsa kullanılsın, ortaya çıkan sorunlar hukuka yansımaktadır. Bu nedenle bilgisayarların hukuksal sorunları özel hukuk açısından olduğu kadar, ve hatta ondan daha önemle, kamu hukuku, özellikle özgürlükler ve insan hakları açısından ele alınmak zorunludur.

Bugün, gittikçe yoğun bir şekilde kullanılan hatta kullanmada ön sıraları tutan memleketlerde, **bilgisayar hukuku** diyebileceğimiz bir hukuk dalı doğmaktadır. Elbette ki, her yeni teknik beraberinde de kendine özgü sorunlarını getirir Bu sorunlara, teknolojinin düşüncede yaptığı değişikliklere uygun çözüm yolları ve formülasyon kavramlarla cevap vermek olanağı bulunabilir.

Bilgisayar kullanımında emekleme çağında bulunan memleketimiz için, başka memleketlerde, özellikle Amerika Birleşik Devletlerinde özel hukuk alanında çıkan hukuksal sorunların nasıl çözümlenmeğe çalışıldığını, kamu hukuku ve özgürlükler alanında çıkan hukuksal sorunların çözümlenmesi için özellikle batı Avrupada nasıl çalışıldığını, bu arada Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi kararlarını çeşitli hukuk kuruluşlarının çalışmalarını bilmekte fayda vardır. Bu suretle diğer memleketlerde «yaban uygulama ve kullanmanın» ortaya çıkardığı düzensizlik ve sakıncaları şimdiden önlemek olanağı elde edilmiş olunur.

Bu nedenle, bilgisayar kullanımının ortaya çıkardığı sorunlar üç temel açıdan incelenecektir:

1) Özel hukuk açısından aktüel olan sorunlar,

2) Kamu hukuku, özgürlükler ve insan hakları açısından aktüel olan sorunlar,

3) Her iki alana ilişkin çözüm yolları.

1) Bilgisayar kullanımı sorunlarının özel hukuk açısından incelenmesi:

Bilgisayarın meydana çıkması, çeşitli hukuk dallarından faydalanarak çözümlenmesi gerekli sorunları peşinden getirmiştir. Burada, bir kaç aktüel soruna değinmek suretiyle konunun sınırlarının genişliği üzerinde bir fikir vermek yerinde olacaktır.

a) Sanayi mülkiyetinin korunması :

Bu sorun, ilk başta yer almaktadır. Ancak, şuna dikkat edilmelidir ki sanayi mülkiyeti konusu sadece özel hukuku ilgilendiren bir konu değildir. Kamu hukukuna yansıma çok önemlidir. Çeşitli memleketler bu konuda çeşitli görüş lere sahiptirler. Hal çareleri ise bu görüşlere göre değer kazanmaktadır.

Bununla birlikte, bu günkü koşullar içinde, bilgisayarın sanayi mülkiyeti açısından incelenmesi çok ilginçtir.

Bilgisayar, iki bölümdür. «Hardware». demir aksam denilen, elekronik devreleriyle birlikte makine; «software», yumuşak bölüm denilen, düşünsel bir çalışma sonunda meydana gelen ve makine tarafından kullanılabilir nitelikte olan program ve sistem.

Bugün, makinenin mülkiyeti bir sorun olmuyor. Buna karşılık, düşünsel bir çalışmanın ürünü olan program ve sistem bölümü, çok güç ve hiç de çözümlenmemiş sorunlar içindedir. Gerçekten, korunacak olan nedir? Programı geliştirmiş ve onu bilgisayarla birlikte satan makine imalatçısı mı korunacaktı? Yoksa, satmak, kiralamak veya bilgi işlemek için hizmet arzetmek maksadıyle program yapan «software» şirketi mi? Veya kendi ihtiyaçları için bilgisayarı kullanan ve kendi program ve sistemini kuran şirket mi?

Şu kadarını söylemekle yetinelim ki, imalat sırlarının, fikri hakların ve iltira beratlarının korunması hakkındaki genel hükümlerden faydalanmak suretiyle bu sorunlara çözüm yolları bulunabilir. Ancak «software»in korunması ile ilgili açılmış bir dava, sonunda Amerikan Yüksek Mahkemesi tarafından kabul edilmemiştir. Bir Makine imalat sırrını açıklamak veya kanuna aykırı bir sekilde elde etmek karşısında adalete başvurmak olanağı varsa da düşünsel bir çalışma neticesi meydana gelen bir program üzerinde tekel hali yaratmanın düşünce özgürlük ve uğraşının kısıtlanması ve ortadan kalkması sonucunu doğurur.

b) Haksız fiilden doğan yeni sorumluluk halleri :

İmalat hatasından ortaya gelen bir kazadan makine imalatcısı sorumlu tutulduğu gibi kullanılan programdaki hata sebebiyle meydana gelen kazadan dolayı da programı yapan şirket sorumlu tutulabilir.

Örneğin, hesapları yapmakla görevli bir şirketin yaptığı hesaplara dayanarak yapılan bir köprü yıkıldığı takdirde kazanın meydana gelişi şirketin yaptığı hesaplardaki yanlışlıktan veya verilerin işlemede unutulmuş olmasından ileri geldiği saptanması halinde şirket bu kazadan dolayı sorumlu tutulabilir.

Diğer taraftan, bilgi bankasına güvenerek ondan davasında kullanmak üzere satın aldığı Yargıtay ve Mahkeme kararlarının durumu üzerinde yanlış bilgi veren bu bilgi bankasının sorumluluğu da, dava bu sebeple kaybedilmiş ise, aynidir.

c) Deliller alanındaki değişiklikler :

Bilgisayar, bilgi depoladığı ve sağladığı için, kendisine danışılabilir. Yalnız hakim ve jüri olan memleketlerde jürilerin doğrudan doğruya ulaşabildikleri delil niteliğinde olmayan, ancak tıpkı bir yabancı dilden çevirme yapıldığı gibi bir uzmanın makineyi çalıştırması ve onun yardımı sağlanması ile elde delilleri kabul etmelerine bağlıdır.

Özel hukuk alanına giren bu sorunların taşarak kamu hukuku alanına da girdiği görülen bu örnekler her halde bilgisayar kullanımın ortaya getirdiği sorunların kendine özgü bir hukuk dalı içinde ele alınması zorunluluğunu açıklamaktadır.

Bilhassa delil konusunda makinelerden faydalanma halinin teknik imkanlar açısından daha fazla insan hakları ve özgürlükler açısından büyük sakıncaları olduğu tartışma bile edilemez.

Burada bilgisayar kullanımının ortaya getirdiği ve üzerinde yoğun çalışmaların sürdürüldüğü kamu hukukunu, insan hak ve özgürlüklerini doğrudan doğruya ilgilendiren sorunlara geçilebilir.

2) Bilgisayar kullanımının kamu hukuku, insan hak ve özgürlükler açısından incelenmesi :

Toplum hayatının her alanına giren ve sınırsız denecek kadar çok sayıda bilgileri otomatik bir şekilde işleyen bilişimin ortaya koyduğu gücün kişi özgürlükleri açısından olduğu kadar kamu özgürlükleri açısından da üzerinde durulması gerekli tehlikelerin ve sakıncaların varlığı kabul edilmelidir.

Kişi ve toplum hakkında sınırsız bilgi depolarını ellerinde bulunduran güçlerin özel ve kamu haklarına getirebileceği zararları ve neticede ortaya çıkaracağı dengesizlikleri giderici tedbirler üzerinde şimdiden durmak her halde yerinde bir uyanıklılık sayılmalıdır. Bu suretle, memleketimizde, bilgi — işlem uygulamalarının sağlıklı bir ortam içinde olması olanakları sağlanmış olur.

Bu sebeple, insan haklarını korumak ödevini yüklenmiş olan çeşitli ulusal ve uluslararası kurum ve örgütlerin bu konuda yaptıkları işlere kısaca göz atmak yerinde olacaktır. Elbette bu, bilgi — işlem uygulamalarından doğan faydaları inkâr ve hatta küçümsemek demek değildir.

a) Birleşmiş Milletler çerçevesinde, İnsan Hakları Uluslararası Konferansının, 12 Mayıs 1968 yılında, Tahran'da yaptığı toplantısında «insan hakları ve bilim ve tekniğin ilerlemeleri» hakkında aldığı (xı) sayılı kararında bilimsel yeniliklerin ve bunların teknolojik uygulamalarının ekonomik, sosyal ve kültürel ilerlemelere ve hayat seviyesinin yükselmesine yardımcı olduğu aşikardır. Ancak bu teknolojik ilerleme ve yeniliklerin kişi veya topluluk haklarına ve insanlık haysiyetine bazı sakınca ve tehlikeler de iras ettiği açıktır. Bu itibarla, bilim ve tekniğin gelişmesinin, insan hakları, bilhassa aşağıdaki hususlarda, ortaya çıkardığı karmaşık hukuksal sorunlara eğilmek gereklidir. denmektedir :

aa) Sicil tutma alanındaki teknik ilerlemeler karşısında özel hayata saygı,

ab) Bivolojinin, tıbbın ve bivokimyanın ilerlemesi karşısında insan kişiliğinin ve onun beden ve düşünce bütünlüğünün korunması,

ac) İnsan haklarına etki yapabilecek elektronikten faydalanmalar ve bu kullanmanın demokratik bir toplumda olması gerekli sınırları.

ad) Daha geniş bir şekilde, bilimsel ve teknik ilerleme ile insanlığın düşünce, kültür ve ahlak yönlerinden yükseltilmesi arasında kurulması gerekli denge.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, ayni yıl Aralık ayında, bu kararı benimsemiş ve kabul etmiştir.

b) 1970 Eylül ayında, UNESCO, Uluslararası Hukukçular komisyonunu, mukayeseli hukuk açısından özel hayatın korunması üzerinde bir inceleme yapmak ve bir rapor hazırlamakla görevlendiriyor. Bu kuruluşun hazırladığı ve Meksika, Venezüella, Arjantin, Brezilya, Federal Almanya, İsveç, Fransa, İsviçre, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere yi kapsayan raporunda «bilgisayarla gözetme» bölümünde, gelecek yirmi yıl içinde, kaydedilmiş bilgilerin büyük çoğunluğunun bilgisayarlarda toplanacağını belirttikten sonra ilgililer tarafından gönüllü olarak verilen ve doğum, evlenme ve ölüm, sosyal güvenlik hizmetleri, vergi beyanları, trafik kaydı ile ilgili olan bilgiler yanında sır olarak kalması gerekli bilgiler de bulunabileceğini saptamıştır. ayrıca, kişilerin bankadaki kredi durumları da sözkonusu olabilir. Böylece meydana gelen dosyalar, bilgisayarı eline geçirmiş olan kimse tarafından her türlü maksatla kullanmak tehlikesi doğduğuna değindikten sonra asıl büyük tehlikenin bilgisayardaki bilgilerin ters yüz edilerek kişi aleyhine kullanmak olduğunu ve bu sebeple önleyici tedbirlerin alınması gerektiğini de belirtmiştir.

Gerçekten, ayrı ayrı hiç bir önem taşımayan bir çok sayıda bilgilerin başka bir işleme tabi tutulmasiyle kişinin sanki o işlem neticesinde ortaya çıkan şeyi istediği elde edilebilir.

Bu sakınca ve tehlikelerin önüne geçmek için, Komisyon raporunda bir taraftan hukuksal tedbirler önerirken diğer taraftan yeterli ve uygun meslek kuralların da tespitini istemektedir.

Avrupa Konseyi, Hukuk yolu ile Barış Merkezi, Amerika Birleşik Devletleri Temsilciler Meclisi ve Senato raporları da konuyu tartışma alanına resmen getirmiştir.

c) Tedbirler :

ca) Bilgisayarda toplanmış bilgilerin özel hayat için bir tehlike teşkil etmemesi çarelerinden olarak özel hayatı koruyan mevcut hukuk kaidelerinden faydalanmaktır. Ancak, bunun başlangıçta önüne geçmek için bilgi bankalarının topladıkları kişilerle ilgili bilgilerin «resmi arşiv» sayılması önerilmektedir. Nitekim Kaliforniya Eyaletinde kabul edilen bir kanunla, kisisel idari fislerin bu nitelikte olduğu kabul edilmiştir. Elbetteki resmi arşivlerin açıklanmasının sonuçları da vardır.

cb) Meslek kurallarının belirtilmesi ve tespiti ile sakıncaların önüne geçmenin kabil olacağı düşünülebilir. Gerçekten yetkili kişilerden kurulacak bir komisyonun hazırlayacağı meslek kurallarının etkisini küçümsememek gerekir. Bu meslek kuralları içinde elektronik fişlerin muhtevası ve kullanılması ilgili hükümler yer alır. Örneğin, fişlerde ancak kanunun müsaade ettiği bilgilerin yer alabilece-

ği, af ve cezanın her ne sebeple olursa olsun ortadan kaldırılması hallerinde mahkûmiyetin silineceği, her vatandaşın kayıtları kontrol edeceği ve gerçeğe uymıyanları sildirebileceği, idarenin bilgileri ancak kanunun ön gördüğü koşullar altında isteyebileceği ve üçüncü kişilere bilgilerin açıklanmasının kaidelere bağlı olacağı gibi hükümler, meslek kurallarında bulunmalıdır.

cc) Bilgi bankalarının uymak zorunda olduğu kaidelerin saptanması da bir güvence sağlamakta yararlı olabilir. Örneğin bilgi bankalarında çalışanların çalışma müsaadesi bulunması ayni zamanda bir teminat yatırmaları zorunluluğunun konması, bilgi bankalarında haklarında bilgi bulunan kimseler bu bilgilerin neticede sahibi olduklarından üçüncü kişilere bilgilerin aktarılması ancak kendi rızası ile olabileceği, ilgiliye her ay bilgi durumunu bildirir ve bundan faydalanmış olanların adları cedvel halinde bilmecburiyeti gibi hükümler bir nevi garantinin unsurları olabilir.

cd) Bu tedbirlerin üstünde bir kontrol teşkilâtının kurulması yerinde görülmektedir. Bu teşkilât, hükümet karşısında olduğu kadar bilgisayarları ellerinde bulunduran ekonomik teşkilât ve grupların da etkisinden uzak bulunmalıdır.

ce) Nihayet, bilgilerin korunması hakkında çıkarılacak bir kanunla da bir düzenlemeye gidilmesinde zaruret görülmüştür.

Batı Almanya'da Hess eyaletinde bilgi bankalarının bilgi ve verilerin korunması kanunu 1970 yılında kabul edilmiş olduğuna işarette fayda vardır.

3) Sonuç :

a) Bilgisayar kullanımı, memleketimizde de yavaş yavaş gelişiyor. Bu sebeple bilgisayar kullanımının ortaya çıkardığı ve çıkaracağı hukuksal sorunları incelemek için ciddi çalışmalara ihtiyaç vardır.

b) Bu çalışmaları yürütmek için yetkili kuruluslardan oluşmuş ve geniş yetkilerle donatılmış bir komisyonun kurulması zorunludur.

c) Bilgisayar alanının düzenlenmesinin yanında bunu denetleyecek ve gerektiğinde zorlayıcı tedbirlerin alınmasını isteyecek bir teşkilatın ve hatta mahkeme niteliğinde bir teşkilâtın kurulmasında fayda vardır.

BÖLÜM III

Bilgisayar ekonomisi

Bilgisayar sanayii ulusal ve öncelikle uluslararası önemli ekonomik sorunlar getirmiştir. Zira bilgisayar, ekonomik gelişmenin bir faktörü de olmuştur.

Ulusal çıkarlar çıkarlar açısından konunun tam olarak yerine oturtabilmek için dünya ekonomisi içinde bilgisayar sanayinin yerini ve etkilerini incelemek gerekir. Ulusal bilgisayar politikasının saptanması ancak büyük dev bilgisayar şirketlerinin dünya ekonomik ve siyasal alanlarında oynadığı rolleri yakından izlemek zorunludur. Ozellikle bu şirketlerin artık, çok uluslu şirketler haline dönüşmuş olmaları halinde bunların ulusal çıkarlar açısından ne nitelikte oldukları bilimsel olarak ve dünyada bu şirketlere karşı uygulanmak istenen tedbirler de nazara alınmak suretiyle saptanmak gerekir.

Diğer taraftan bilgisayarların kullanma sahaları ve bunların ekonomiye olacak yansımaları iyice hesap edilmelidir.

Bilgisayar şirketleri arasında ve ayrıca bu şirketlere karşı hükümetlerin yürütmek istedikleri tutum sebebiyle meydana çıkan araştırmaları gözden uzak tutulmamalıdır.

Aktüalitesi memleketimize, Ekonomik ve Sosyal Etüdler Konferans Heyeti tarafından düzenlenen «Türk Ekonomisinde tasarruf açığı ve dış finansman sorunları» adlı seminerde yapılan bir konuşma daha somut bir şekilde tartışma konusu yapılması karşısında yine bu konuşmadan gazetelere şu parçayı aktarmak isterim:

«Bu kuruluşların devasa gücü, tekelci kudretler yaratabilmekte, kaynak ve üretim unsurlarını istedikleri alanlara kaydırabilmekte üretim ve piyasaları kendilerine göre ayarlayabilmekte, ekonomik ve siyasi krizlere yol açabilmektedir.»

Çokuluslu şirketlerin bu nitelikleri sebebiyledir ki Birleşmiş Milletler Teşkilatı bu konunun incelenmesine karar vermiş isveç de bu hususlarda çalışmalara başlamıştır. Diğer taraftan Fransa'da çokuluslu şirketler konusu inceleme alanından çıkmış, bunların faaliyetlerine son verilmesi taleplerine dönüşmüştür.

Hukukta Sibernetik ve Bilgisayar Kullanımı Seminerinde sunulan bildiridir.

HUKUKTA BİLGİSAYAR KULLANIMI KAZANILACAKLAR, YİTİRİLECEKLER, ETKİLEŞİMLER

Aydın Köksal
Türkiye Bilişim Derneği BŞK.
H. Ü. Bilgi İşlem Merkezi Md.

Halk arasında **elektronik beyin, eloktronik hesap makinesi** gibi deyimlerle anılan nesneyi anlamak için öteki pek çok alanda olduğu gibi, kendi çalışma alanda da bu makineden yararlanmak isteyen hukukçu, her şeyden önce, bunun ne bir beyin, ne de yalnızca bir hesap makinesi olmadığını bilmelidir.

Söz konusu makinenin adı Bilgisayardır. (1) yaptığı masalımsı işlerin hiçbiri onda, düşünme yeteneği, kişilik, bağımsız istem ya da öngörülmedik kararlar verebilme yeteneği bulunduğu anlamına gelmez. Bilgisayar yüzde yüz insan denetiminde, onun istemine bağımlı olarak birtakım işler yapabilen bir makinedir. Bu makine öteki makinelerden üç bakımdan ayrılır:

a) Daha yetkin bir makinedir; güvenirliği yanılmazlığı, hızı olağanüstü düzeylerdedir;

b) Kullanıcının kendisine verdiği bilgileri olağanüstü küçük oylumlarda (hacimlerde) saklar; gerekirse bunlar üzerinde işlemler yapar; kullanıcı istediğinde, çıktı olarak işlenmiş bilgi sağlar;

c) Genel amaçlıdır; işlenecek ya da saklanacak bilgilerden önce, kullanıcı, makineye ne yaptırmak istediğini, bir dil aracılığıyla tanımlar; bilgisayar, tıpkı öteki bilgiler gibi tanımını belleğinde sakladığı bu işi, gerekirse binlerce kez aynen uygular; yeni bir iş buyrulduğunda onu da körü körüne yapar.

Doğrudan bilgisayarı tanımlayan bu niteliklere, ayrıca herhangi bir bilgiyi anında istenilen yere aktarabilen iletişim olanakları eklenince, pek yararlı bir araç ortaya çıkmaktadır.

Hukukçu Gözünde Bilgisayar

Yargıç ya da yargı düzeni, bilgisayar ile yüzbinlerce belge üzerindeki bilgiyi küçük bir dolapta, istenilen düzende saklama olanağına kavuşmakta, özel telefon bağlantıları ve uzaktan erişim sağlayan yazıcı ya da gösterici uçlarla, aynı anda birbirlerinden uzakta bulunan binlerce kişi, bu bilgiye, yerlerinden kıpırdamadan erişebilmektedir. Bilgisayar öyle bir yardımcıdır ki, isterseniz saniye'de 100.000 toplama yaptıraraktan saatlerce kullanabilirsiniz, bir tek yanlış yapmaz, gerekli bakım sağlanıyorsa kolay kolay bozulmaz. İşlem olarak yalnızca 4 aritmetik işlemle basit mantık işlemleri yapar. İşinizi yanlış tanımlarsanız, istediğiniz değil, tanımladığınız işi yapar, yanlış bilgi verirseniz kendi gibi sizin de yanılmayacağınızı sanarak sizi düzeltmez, zamanı geldiğinde, yanlış bilgiyi ya da sonucu, size olduğu

(1) **Fransızca: Ordinatör, İngilizce Computer.**

gibi verir. Eğer neyin yanlış neyin doğru sayılacağını kesinlikle tanımlıyabilirseniz o zaman bu buyruğunuza uyarak yanlışlarınızı, kesinlikle atlamadan, anında bulur. Yanılıp kuralları biraz yanlış ya da eksik tanımlarsanız, bu sefer de doğruları yanlış, yanlışları doğru diye bildirir. Güvenebilirsiniz, yaptığı saçmalığı, derhal ve aynen yapmasını isteyerek ona siz buyurmuşsunuzdur. Sözlü dilden anlamaz, isteklerinizi yazılı olarak vermek zorundasınızdır. Böyle olunca, doğallıkla, tanımladığınız işler belge olarak kalır. Tam «saçmaladı» dersiniz, belgeleri incelediğinizde hep o haklı çıkar. Sinirlenmez, yorulmaz, unutmaz, isterseniz her zaman her yerde ipleri (uçları) elinizin altında bir hizmetkârınızdır. Bilgisayar.

Yalnız lütfen bilgisayardan, düşünmesini, bağımsız karar vermesini, en güç anınızda hızır gibi yetişip, önceden kendisine tanımladığınız. küçücük bir hizmet vermesini bekleyin. Anlayışsız, istemsiz, ussuz, sizin buyruğunuz olmadan sonsuzadek hiçbir şey yapmadan bekleyecek tembel bir makinedir bilgisayar.

Yargıcın ve genellikle yargı organının, bilgisayardan nasıl yararlanabileceği çözümü onun bu garip kimliğinde gizli ve pek çok konuyla etkileşimli olan çok yönlü, karmaşık bir sorundur.

Hukuk Bir Bilişim Sistemidir.

Bilgisayarın getirdiği olanakları ve bu olanakların sınırlarını bildikten sonra bilgisayarın ancak uzmanlaşmış kadroların kullanıcı gruplarla işbirliği içinde sürdürecekleri çalışmalarla işe koşulabileceği, kendiliğinden anlaşılır. Genellikle, her türlü örgüt ya da ortam içindeki bilgi akış ve denetim sorunlarını, sistem yaklaşımiyle ele alıp inceleyen sistemlerin yapısal ve görevsel çözümlemelerini yaparak daha verimli sistemler biçiminde iyileştirilmelerini, gerekirse yeniden düzenlenmelerini konu alan, bunu yaparken, bilgisayar da içeride, her türlü bilgi işleme araç ve gerecinden yararlanan teknikbilim dalına **bilişim (informatik)** diyoruz. Bilişim, ilk bakışta birbirinden iyice ayrı gibi gözüken pek çok uygulama alanı olan disiplinlerarası bir daldır. Endüstri, Mühendislik, tıp ve hastane yönetimi, kütüphanecilik, bilim, istatistik, matematik, ekonomi, planlama, kamu ve iş yönetimi vb. gibi konularla olduğu gibi, hukuk ile de ilişkisi vardır. çünkü bütün bu konularda, görevler yerine getirilirken veriler, bilgiler, yöntem ve yordamlar gereksenir, yeni bilgiler üretilir, bütün koşullarda işler, bu bilgilerin türlü yollardan akışı, sınıflandırılması, işlenmesi, ileride kullanılmak üzere saklanması ile yürütülür. Sistemlerin kararlılığını ve amaçlara yöneltilmesini sağlamada vazgeçilmez denetimi sağlayan ve güdümbilimde tanımlanan geribildirim (2) de bir bilgi akış olayıdır.

Bilişim uzmanı bakımından hukuk başlı başına bir bilişim sistemidir. (3) üstelik bu sistem, yalnızca yargı sorumluluğunu değil, yasama ve yürütme sorumlu-

---

(2) Geribildirim Fransızca'da contre — reaction, ingilizce'de feedback sözcükleriyle adlandırılan güdümbilim (Kibernetik) kavramdır.

(3) Hem hukukçu, hem güdümbilimci dostum Dr. Toygur Akman'a göre de, hukuk bir mantık bilimidir. (Bkz. Elektronik Beyin, Hukuk Reform. Dr. T. Akman, banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1972, s. 55). Nitekim, tıpkı bilgisayarda kullanılan ve, veya mantık işlemleri gibi bağlantılardan yararlanan yasalar bilgisayar programlarına benzer. Sözgelişi hırsızlığın tanımı, aralarında ve bağlantısı bulunan beş öğenin birden doğrulanmasiyle var sayılır (a. g. y. s. 105). Bilgi işlem ve bilişimde veri anlamına her gün kullanılan data sözcüğü de hukukçuların bildigi «Damnun in iure datum» deyimindeki datum' un çoğulundan başka bir şey değildir (a. g. y. s. 65). Bilgi işlemde yine her gün kullanılan kod, kodlama gibi sözcükler de, söz gelişi, yurttaşlar yasası anlamına gelen code civil'deki sözcüğün ta kendisidir (Dil üzerine, Aydın Köksal, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Antropoloji Bölümünde özel çalışma, 1973, basılmamış deneme).

luklarını da kapsayan çok karmaşık ve doğrudan toplumun bir bütün olarak kararlılık içinde, dağılmadan sürmesini ve büyümesini (ilerlemesini) sağlayan üstyapı'dır Kararlılık sistemin, parçalanmadan, dağılmadan, amaç olarak saptanan belli bir denge'yi sürdürebilmesi demektir ve bütünüyle **geribildirim** süreciyle, yani bilgi akışiyle sağlanır. Kararlılık gibi büyüme de sistem uzmanının bütün sistemlerde üzerinde çalıştığı bir konudur.

Bir hukuk düzeninde bilgisayar ve öteki mekanik olanakların kullanılıp kullanılmaması hukukun bir bilişim sistemi olduğu gerçeğini değiştirmez. Konunun henüz güdümbilim ve sistem yaklaşimiyle ele alınıp incelenmemiş olması da bunu değiştirmez. Olsa olsa, bilişim ve sistem çözümleme uzmanları öteden beri sürmekte olan ve hukuk adı verilen bu koca bilgi işlem ve bilişim sistemini, daha iyileştirmek, verimli kılmak ve hızlandırmak üzere, ülkenin hukuk adamlarıyle birlikte çözümlemek, gerekirse, bilgisayar ve benzeri teknik olanaklardan da yararlanarak, yeniden düzenlenmek durumundadırlar. Hukukta bilgisayar kullanımının anlamı budur.

Yasama, Yürütme ve Yargı Sorumlulukları

Gelelim yasama, yürütme ve yargı sorumluluklarının nasıl, karmaşık fakat tek bir bilişim sistemi oluşturduklarına Her şeyden önce, toplumun kararlı bir sistem olarak var olabilmesi, sistem bakımından anarşi ya da kaos durumuna düşmemesi bir denge biçiminde sağlanacak amacın saptanmasıyle olanak kazanır. (Hukuk dilinde bu amaca anayasa diyoruz). Amaç, sistemi oluşturan parçalarca (bireylerce) benimsenen ve bütün eylemlerin yöneleceği bir istendik dengedir. Sistem bilimde, amaç bir aşamada gerçekleştirilemeyecek ölçüde karmaşık ise, sorun parçalara bölünür, bir bütün olarak tutarlı biçimde, fakat adım adım tanımlanır. Toplum için istendik dengeyi tanımlayan anayasa'nın yanı sıra, bunun türlü alanlarda nasıl gerçekleştirileceğini tanımlayan yasalar söz konusudur. Anayasa ile yasalar amaç tanımlayan bilgilerdir. Bunun için, yasaların açık seçik ve herkesçe anlaşılır dilde olmasına bütün düşünürler önem vermişlerdir. (4)

Yürütme organı, sistem kavramındaki **motor** durumundadır; eylem, yasalara uygun biçimde ondan gelir. Toplumu, amaç olarak tanımlanan dengede o tutacak ya da o dengeye o ulaştıracaktır. Öte yandan, yasalara uymayanlar sürekli olarak izlenir, yargı organı bunların davranışlarıyle yasaları karşılaştırır, toplumu amaçtan saptırıcı davranışları cezalandırarak bunları önler. Bunun için sürekli bilgi toplar, bunlar üzerinde mantık işlemleri, karşılaştırmalar yapar, sonuçları, uygulamak üzere yürütme organına bildirir. Eğer yürütme ve yargı organı yasalara uy-

(4) Konfüçyüs şöyle diyor : «bir ülkeyi yönetme görevini bana verseler, hiç kuşkusuz dili gözden geçirmekle işe başlarım. Çünkü dil yetersizse sözcükler iletişimi sağlayamaz, düşünce anlatılamaz. Ödevler gereğince yapılamaz; töre, ekin bozulur. Töre, ekin bozulursa tüze (adalet) yanlış yola sapar. Bu durumda şaşkınlığa kapılan halk, ne yapacağını işin nereye varacağını kestiremez.» Nitekim hukuk, yasaların anlaşılabilir, yargıç kararlarının öngörülebilir olmasıyle anlam kazanır. «Kanun yapıcının ya da yargıcın birinci görevi, kanunları (ve kararları), yalnızca uzmanlarca değil basit halk adamınca da her zaman yorumlanabilir biçimde ve en küçük kuşkuya yer bırakmayacak açıklıkta bildirmektir. Mahkeme kararlarının yorumlanması tekniği öyle olmalıdır ki, bir avukat, yalnızca mahkemenin geçmişte verdiği kararları bilmekle kalmayıp, gelecekte vereceği kararların da nasıl olabileceğini bilmelidir. Böylce, hukuk'un sorunlarını birer iletişim ve güdümbilim sorunu sayabiliriz. Kısaca sorun, belirli kritik durumların düzenli ve sürekli bir biçimde denetimidir» (The Human Use of Human Beings, Cybernetice and Society. Norbert Wiener Sphere Books Ltd. London. 1968, s. 97).

gun biçimde işlediği halde, toplum amaca yaklaşamıyorsa, buna ilişkin bilgi sağlandıktan sonra, ana amaca (anayasaya) göre yasaları yeniden düzeltmek yasama organına düşer. Bu pek açık seçik bir geribildirim döngüsüdür.

Bilişim Uzmanının Görevi ve «Bozuk, Pahalı ve Yavaş Hukuk Düzeni»

Burada pek kabaca, hukuk düzeninin bir bilgi akış ya da bilişim sistemi olduğunu göstermekle yetiniyoruz. Sistem işlerken türeyen bütün bilgiler, uygulanan bütün yordamlar, usuller sistem açısından değerlendirilebilir, bunlar üzerinde sistem çözümleme, sistem tasarım gibi bilişim teknikleri uygulalebilir, bunlar üzerinde sistem çözümleme, sistem tasarım gibi bilişim teknikleri narak, Türkiye'nin yetkili bir hukuk adamının «bozuk, pahalı ve yavaş» olarak nitelendirdiği hukuk düzenimiz (sistemimiz), bu çalışmalar sonucunda, gerekirse bilgisayarlardan da yararlanılarak, iyileştirilebilir, verimli kılınabilir ve hızlandırılabilir) 5. Ancak bir bakıma, bu bir devrim demektir ve yalnız hukukun değil bütün kurumlarıyle toplumun yeniden düzenlenmesiyle gerçekleşir. (Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı da, benzer biçimde, Türkiye'de «masraflı ve yavaş işleyen» kamu yönetiminden söz etmektedir 6). Öte yandan, ortaya konulan sorun ne denli büyük olursa olsun, sistem çözümleme ve bilişim uzmanlarının görevi de üzerinde çalıştıkları sistemleri iyileştirmek, ucuzlatmak ve hızlandırmak olarak tanımlanır. Dolayısiyle hukuk düzenimizin bozuk pahalı ve yavaş olmasını duymaktan ürkmemeliyiz. Zaten hukuk düzeninin iyi, ucuz ve hızlı olduğunu söyleyebilen bir toplum bulunsabile, bu günün verimlilik, üretim ve hizmet anlayışı, ve hukuk düzenini de daha iyileştirmek, ucuzlatmak ve hızlandırmak üzere, sistem çözümleme yapacak, yeni bulguları, yeni düzenleri sürekli olarak önerecek, uygulayacaktır. Geribildirim ve güdümbilim bu demektir.

Oysa yeryüzünde hukuk düzeninin iyi, ucuz ve hızlı olduğunu savunacak toplum olmasa gerektir. Bu konuda her şey görelidir ama, verimlilik, üretkenlik ve kamu hizmeti kavramlarının bütün alanlarda olağanüstü amaçlara yöneldiği çağımızda, kültürel bakımdan değişen toplumlarda hukuk hizmetine karşı beliren dev gereksenim ile bunun doğurduğu iş yükü, bu hizmetin, verimlilik bakımından yüzyıl başındaki düzeyden ileri gitmesini engellemiştir. Hatta, hukuk alanında 400 yıl önceki verimlilik düzeyi aşılmamıştır diyenler vardır. (7). Biz, önümüzdeki birkaç onyıl içinde yeryüzünün ileri ülkelerinde bu durumun bütünüyle giderileceğine inanmıyoruz (8). Türkiye'nin de konuyu sürekli olarak gözönünde tutması, önlemler alması gereklidir.

Hukukta Bilgisayar Kullanım Alanları

Hukuk alanında bilgisayarın katkı getirebileceği başlıca görevleri şöyle sayabiliriz :

---

(5) Zaten yavaşlık, pahalılığı, bu ikisi birden de bozukluğu doğurur. Bunların hepsini birden verimlilik kavramına bağlayabiliriz. ABD Visconsin Üniversitesinden Richard W. McCoy'un bildirdiğine göre, 1966' da, bilgisayarlardan yararlanarak, 15 — 16 sayfalık bir vasiyetnameyi, geziye çıkacak bir müşterinin ani isteği üzerine, değiştirerek birkaç dakikada yeniden hazırladıklarında, bu iş için müşteriyi 150 dolar ödemeye zor razı etmişler.

(6) Uzun dönemli Kalkınmanın ve üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planının Temel Hedefleri ve Stratejesi, DPT. 1972. Paragraf 1. 17, s. 20.

(7) Söz gelişi Amerikalı McCoy böyle düşünmektedir. Computers and Crisis, How Computers Are Shaping Our Future, R. W. Bemer, Editor. A. C. M., 1970, s. 335.

(8) Nitekim daha 1970 te, Kamuya açık bilgisayarlı bir hukuk hizmeti sağlamak üzere ABD. de 58 milyon dolar harcanmıştır. 1966'da bu rakam sıfırdı (a. g. y., s. 335)

1. Mahkemelerle yargıçların gereksedikleri verilere hızlı ve doğru erişim olanağı sağlamak;
2. Yargısal yönetime ilişkin hizmetler sağlamak;
3. Yürütme sorunlarına destek sağlamak;
4. Kamuya açık hukuk danışma hizmeti sağlamak;
5. Yasama görevine katkı sağlamak;
6. Yargı düzenini hızlandırmak.

Verilere hızlı ve doğru erişim olanağı sağlamada bilgisayarın getirebileceği katkı çeşitli bilgi kütüklerini mekanik ortamda sağlamak ve bu bilgiye anında erişmekle gerçekleşir. Önceden belirlenmiş koşulların bir arada doğrulandığı durumlarda, uyarı bildirilerinin bilgisayarca, kendiliğinden sağlanabilmesi, çok büyük bilgi yığınları arasında çalışmakta olan yargıçların bu durumları atlamalarını da önler, kendilerine yardımcı olur. Ayrıca, Yargıtay ve Danıştay kararlarının, görüşlerin (içtihatların) düzenli, kolay erişilir, kolay anlaşılır bir biçimde derlenip yapısal mekanik kütüklere aktarılması da, önceki uygulamaları ayrıntılarıyle göz önünde tutmak zorunda olan yargıçlara önemli bir kolaylık getirir. Hem yargıçlar hem de avukatlar bu bilgiler üzerinde araştırma yapma olanağı kazanırlar. Bilgiye erişmede olumlu koşullar sağlanabildiğinde, kararların öngörülürlüğü, dolayısiyle, yurttaş bakımından hukuk güvenliği artar. (9) Doğallıkla bu tür uygulama yalnızca bir teknik hizmete değil, terimlerin basitleştirilip standartlaştırılmasından, kararların özetlenmesine, sınıflandırılmasına, gerekirse düğümlenmesine (kodlanmasına), kısaca, anlam ve kavram bakımından hukuk evreninde bulunması gereken yere yerleştirilebilmesine de bağlıdır. Bu tür çabalar hukukun bilimselleşmesiyle yakından ilgili, uzun süreli çabalardır.

Yargısal yönetime ilişkin hizmetler olarak, davaların, en az yüklü yargıçlara yöneltilerek takvimlendirilmesi, dosyalara, belgelere ve öteki kaynaklara ilişkin dizin ve göstergelerin sağlanması örnek gösterilebilir. Mahkemelerin çalışmalarına ilişkin yönetimsel istatistiklerin çıkarılmasıyle, çalışmalar üst yönetimce izlenmesi, başarı ölçümü yapılarak, saptanacak ölçütlere uygun bir yargı hizmetinin gerçekleştirilmesi için önlemler alınması da olanaklı kılınabilir.

Yasaların uygulanması sorunu, bir yürütme sorunu olmakla birlikte hukuk düzeni için önemli öğelerden biridir. Bu bakımdan; örneğin polis örgütlerinin yararlandığı bilgisayarlı sistemleri burada anabiliriz. Motorlu taşıt tutanaklarının

---

(6) Bu tür sistemlere örnek olarak ABD'de Nassau, New York' taki sistemle İsveç'te geliştirilen IMDOC adlı sistemi gösterebiliriz. New York'taki sistem, ceza davalarında anında duruşma olanağı yaratmakta, hukuk ve ceza mahkemelerine, duruşmalardan önce dava ve kişilere ilişkin o andaki durum raporları sağlayabilmektedir. Böylece yargıçlar, bir davada, başlangıçtan karara değin gelişmeleri zahmetsizce izleyebilmektedir. Sistem, ortalamanın, tecillerin incelemelerin tutanaklarını da izleme olanağı vermekte, gerekli durumlarda uyarılarda bulunmaktadır.
İsveçteki IMDOC adlı uygulamada ise, beş yıllık mahkeme dosya bilgileri biriktirilmektedir Şimdilik 9 uçla yargıçların kullanımına açılan sistemin, ileride 100 uçla donatılması planlanmaktadır.

şöfor ehliyet tutanaklarının, çalınmış ve aranan eşya ya da yitirilmiş eşya tutanaklarının yaşatılması gibi büyük ve dağınık bilgi kütükleri gerektiren işlerin, ülkeler çapında anında erişim olanakları veren bilgisayarlarla, hızlı ve verimli bir biçimde yürütüldüğü bilinmektedir. Suçlara ilişkin her türlü bilginin de yapısal biçimde düzenlenmiş, yargı ve polis örgütünün kullanımına açılmış büyük kütüklerde sağlanması olanaklıdır. (10) Patentlerle ticari markalar için gerçekleştirilen bilgisayarlı sistemleri de yürütmeye ilişkin uygulamalar sınıfında anabiliriz.

Kamuya açık hukuk hizmeti yol su, elektrik, PTT gibi kamu hizmetleri sınıfına giren bir hukuk hizmetidir. Bu tür hizmetlerden yararlanacak avukatlık büroları örneğin müvekkilleriyle ilk görüşmelerini bilgisayar uçları aracılığıyle yapabilmekte, bürolarının yönetimine, ödeyecekleri vergilere, müvekkillerinin borçlarına ve ödemelerine ilişkin tutanaklar için, abone oldukları bilgisayar sistemlerinden yararlanabilmektedirler. Burada yine en büyük katkı yasalara ve görüşlere (içtihatlara) ilişkin danışma olanağı sağlayan bilgi erişim sistemlerince sağlanmaktadır. (11)

Yasalar bütününün kendi içinde çelişkisiz, tutarlı bir sistem olarak kurulup yaşayabilmesi için var olması gereken sistematiği (yasalar sistematiğini) gerçekleştirmek üzere gerekli öğeleri ve mantıksal ilişkileri bir sistem biçiminde yapısallaştırarak, bilgisayar yardımıyla incelemek olanaklıdır. Böylece yasalardaki ve yasalar arasındaki çelişkiler, tutarsızlıklar ilkin yakalanabilir, sonra da giderilebilir. Bu, sistem uzmanlarının da katkılarıyla sürdürülecek dev bir hukuk çalışması gerektirir. Ancak iyi işleyen bir hukuk düzeni için bu tür yaklaşım kaçınılmazdır.

Yargı düzeninin hızlandırılmasına gelince, sayageldiğimiz bütün uygulamalardaki anında erişim ve araştırma olanaklarının bu yöndeki etkisi kendiliğinden an-

---

(10) **Bu tür uygulamalara bir kaç örnek :**

— **MINCIS (Minnesota Crime Information System), ABD nin Minnesota Devletindeki 87 ilçenin polis merkezlerinde ve şerif bürolarındaki yazıcı ve gösterici uçlar aracılığıyle polisin gereksediği her türlü bilgiye anında erişim olanağı sağlamaktadır. Sistem FBİ'nin Washington D. C. deki Ulusal Suç Bilişim Merkeziyle Arizonadaki Ulusal Yasa Yürütme Merkeziyle de sürekli bağlantılıdır (Computer Weekly Intertational, Kaşım 1972 dayı 28, s. 2)**

— **NCIC (National Crime Information Center), yukarıda anılan Amerikan Ulusal Suç Bilişim Merkezidir. ABD ve Kanada' daki eyaletlerin Alaska dışında bütününe yayılmış 100 bilgi erişim ve denetim ucuyla 60 bin kişinin «adli sicil»ine ve 2 milyon çalınmış ve bulunmamış eşyaya ilişkin bilgiye, bu ülkelerin her yerinden anında erişim olanağı sağlamakta, sistem günde 500 başarılı ipucu vermekte, 58 bin yeni tutanak işlemekte, 116 bin bildiri iletmektedir. Sistem kütüklerin yeniden düzenlenmesi için gerekli haftada 1,5 saatlik süre dışında, gece gündüz, kesintisiz çalışmaktadır («Data Bases», Computers and Cirisis, A. C. M. 1970, s. 3).**

— **Japonya'ya yayılmış 65 ulaştırma bürosunu Tokyo'daki merkeze bağlayan ve 15 milyon motorlu taşıta ilişkin tutanaklara gerçek zamanlı erişim sağlayan sistem Ulaştırma Bakanlığı ile PTT'ce sağlanan işbirliği sonucu hizmet vermektedir («Planlamada Bütüncü Yaklaşım : Japonya da bilgisayar kullanımı», Aydın Köksal, TBD Haberleri, Nisan 1973, s. 41).**

(11) **ABD de National Center for antomated Legal Ressearc adlı kuruluş bu tür hizmetleri gerçekleştirmekte, bunlar ABD ve Kanada da başarı ile kullanılmaktadır. (Automated Law Research May, Ronald A. (Conference Chahirman) American Bar Association, Chicago, III, 1973).**

laşılır sanıyoruz. (12) Ayrıca, söz gelişi belgelerin yazılmasında ya da gözden geçirilmesinde birtakım standart paragraf ya da deyimlerin, bilgisayar belleklerinden, bunların denetimindeki yazı makinelerine aktarılmasıyle yaratılabilecek kolaylıklardan söz edilebilir. İnsan sesinden kimlik tanıma önümüzdeki onyıllarda bir hukuk değeri kazanabilir. (13)

Çok Amaçlı Sistemler ve Bütüncü Yaklaşım

Bütün bu uygulamaların gerçekleştirilmesi, donanım ve insan gücü bakımından çok büyük yatırımlarla sağlanabilir. Yukarıda dipnotta verdiğimiz birkaç sayı bunu göstermektedir. Gerçekten ortaya bir okonomik sorun çıkmaktadır. Ancak bu sorun sistemlerin çok amaçlı kullanımı ile çözülebilmektedir. Örneğin aynı donanımdan birbirinden ayrı hizmetler için ayrı sistemler yararlanabilmektedir. Ayrıca, bilgisayarlı hukuk sistemleri hukuk öğretiminde pek büyük bir ilgiyle karşılanmakta, kullanılmaktadır. Bilgi erişim için derlenmiş bilgi bankaları türlü yayınlara da kaynak sağlayabilmekte, hukuk alanına ilişkin yayımcılıkta paraya dönüşen ekonomik bir değer olarak kullanılabilmektedir. İşte girişimlerin ekonomik olurluğu için gerekli bu **çok amaçlılık** nedeniyledir ki, büyük bilişim sistemlerinin **bütüncü yaklaşım**'larla ele alınması gerekir.

İsveç, Avusturya, Japonya, Fransa, Yeni Zelanda gibi gelişmiş ülkelerle, Yugoslavya, İsrail, Romanya gibi, bilişim kesimine özellikle önem verip bunu bir kalkınma aracı gibi kullanmak isteyen gelişmekte olan ülkeler bu tür bütünleşik yaklaşımlar içinde uzun süreli dev tasarılar üzerinde çalışmaktadırlar. (14) Örneğin Romanya 10 yıllık bir gelişme programını sürdürmekte, beş yıllık ilk aşamada yaklaşık olarak 3 milyar TL. yatırım yapmakta, 20 binin üzerinde bilgisayar işletmenin, 8 bin de bilgi işlem ve ilişim uzmanı yetiştirmeye çalışmaktadır. 1976 - 80 yılla-

(12) Yargıcın ya da avukatın kaynaklar üzerinde yapacakları çalışmalar hızlandıkça, vatandaşa sağlanan hukuk hizmeti de hızlanacaktır. Burada saydığımız bütün amaçlar için yaratılabilecek dev bilgisayar kütüklerinin kapsamını ve kullanışlılığını göstermek üzere aşağıdaki iki örneği vermekte yarar olabilir:
— Almanya'da Datev Bilgisayar Hizmet Firmasının Yeni Bilgi bankası: Alman Datev firması (Nürnberg), hukuk ekonomi, vergi ve finans konularına ilişkin, Almanya da bulunan her türlü bilgiyi kapsayan yeni bir bilgi bankası kurmuştur. 300. 000 şirketin kullanıcı olarak hizmet aldığı Datev'in yıllık cirosu 200 milyon Tl. dolayındadır.
— Hukuk'ta Hızlanma : Kanada'nın Kingston kentindeki Queen's Üniversity'de 1969 yılından beri sürdürülen çalışmalar sonucunda Quick Law adlı bilgi erişim sistemi işletmeye açılmıştır. Sistem herhangi bir yasaya ilişkin sorulabilecek bütün sorulara, abonelerin bürolarına yerleştirilen uzakyazıcılar ve ekranlı göstericilerden 30 saniye içinde ayrıntılı yanıtlar vermektedir. Ayda 4000 Tl. dolayında bir abonman bedeli karşılığında isteyen avukat bu hizmetten yararlanabilmektedir. Sistemin gerçekleştirilmesi için, bilgisayar firmalarından biri, Queen's Üniversty, Kadana telefon şirketleri ve kamu kuruluşlarının paylaştıkları 30 milyon Tl. harcanmıştır. («Kalkınma Sorunu ve Bilgisayar», Aydın Köksal, Türkiye Bilişim Derneği Dergisi Temmuz 1973, sayı 6)

(13) «System Identifies Voices Over Phome», Computer Weekly International, 8 mart 1973, s. 10.

(14) Burada sayılan ülkeler, girişilen tasarılara ilişkin ayrıntılı bilgi edindiğimiz birkaç ülkedir. Daha geniş bir bakışla yeryüzünün hemen bütün ülkelerinde bilişim sistemleri ve bilgisayarlar konusunda uzun süreli planlar yapılmakta, konu hükümetler düzeyinde en önemli sorunlardan biri olarak öncelik kazanmaktadır. Türkiye'de de 1971 den bu yana bu alanda amaçları saptama ve plan yapma gereği üzerinde durulmaktadır. bkz. Türkiye Bilişim Derneği Haberleri, Sayı 2, 3, 4, 5, 6). Başbakanlığa bağlı bir Türkiye Bilişim Kurumu'na ilişkin çalışmalar, DPT' ce toplanan ve üyesi olduğumuz Bilgi İşlem Makineleri özel ihtisas Komisyonu'nca sürdürülmektedir.

rını kapsayan ikinci aşama sonunda ülkede bilgisayar kullanılan kuruluş sayısının bine çıkarılması planlanmaktadır.

Hukukta Devrim ve Toplumsal Değişme

Bilgisayarın insanı şaşırtan ölçülerdeki hız, yanılmazlık, güvenilirlik özelliklerine karşın hukuktaki uygulama alanları açıkça gösteriyor ki, sorun hukuk düzeninin, her türlü çözümleme ve incelemeden geçirilerek, yasalar sistematiğinden adli sicillerin tutulmasına, oradan mahkemelere işyükünün dağıtılmasına ya da metinlerin yazılmasına değin, bütün ayrıntılarıyla yeniden kurulmasına bağlıdır. Zaten bilgisayarın getirdiği katkılar tartışılırken, amaç olarak başlangıçta saptanan asıl üründen çok, yürürlükteki düzenin daha verimli yeni bir düzene dönüşmesine yol açması, insanın sorunlara yeni bir bakışla eğilmesine ortam hazırlaması gibi sonuçlardan söz etmek, gelenek olmağa başlamıştır. Gerçekte bilgisayarın hukuka uygulanması da, uzun sürede, hukuk düzeninin değişmesiyle sonuçlanacak, işe koyulmak için de, bir hukuk devrimini göze almak hatta bunu bilinçli olarak tasarlamak gerekecektir. (15) Onun için Birinci Türk Hukuk Kongresinde (16) «Elektronik Beyin, Sibernetik ve Hukuk» adı bildiri dolayısıyle sorulan «Hakimin takdir hakkı yanında, makinelerin takdir hakkı nasıl olabilecektir?» sorusu kendiliğinden düşmektedir. Sorun makineyi yargıç yerine oturtmak değil, yargı düzenini, hızlı, verimli (ucuz) ve tutarlı bir düzene dönüştürebilmektir. Yargıç yine yargıç olarak kalacak, «yargılama makinesi» gerçekleştiğinde de, tıpkı yazarın romanını yazı makinesiyle daha hızlı ve okunaklı yazabildiği gibi yargıcın görevini daha iyi yapabilmesi için ona olumlu ortam hazırlayacaktır. (17)

Öte yandan, yukarıda saydığımız hizmetlerin sağlanması her şeyden önce ülkenin teknikbilimsel düzeyinin yükselmesi ve etkileşim içindeki bütün toplumsal kurumların değişmesiyle sağlanabilir. Ekonomik ve toplumsal kalkınmanın aynı zamanda toplumsal değişme olduğunda kuşku yoktur. Bu değişmede bütün kurumlar etkileşim içinde olacaklardır. Böylece hukuk düzeninin bilgisayardan yararlanmasiyle birlikte, söz gelişi, hukuk eğitimi de değişmek gerekecektir Thomas C. Rickert, genellikle sözcük yığınları altında ezilen hukuk öğrencilerini algoritmalar ve matematik modeller üzerinde eğitmek gerektiğini savunmaktadır. (18) ABD Bilişim Dernekleri Federasyonu AFIRPS'in 1972 baharında düzenlediği konferansta ise şu görüş savunulmuştur :

---

(15) Richard McCoy hukuk hizmetinin gereğince verilebilmesini şu üç koşula bağlıyor :
a) Hukuk reformu : bütün usul ve yordamların çalışmalarda etkenlik sağlayacak biçimde yeniden düzenlenmesi,
b) Hukuk'un işleyişinin yapısallaştırılması: açık seçik tanımlanabilen bütün sıradan gündelik işlerin hukukçu olmayan hizmet personelince görülmesine olanak sağlanması,
c) Yeni teknikbilimden yararlanma : bilgisayarın hizmete sokulması (Computers and Crisis : How Computers Are Shaping our future, A. C. M. 1970, s. 335).

(16) Sibernetik, Bilimde Devrim: Elektronik Beyin, hukukta reform, Dr. Toygar Akman. Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1972, Ankara. s. 139.

(17) Makine insanın, insanca değer ve yeteneklerinin yerini tutmak için değil, onu insanlığa yakışmayan, sıradan gündelik işlerin angaryasından kurtarmak içindir. Bu yüzden ünlü güdümbilimci Norbert Wiener, önemli bir yapıtının adını «İnsanın İnsanca Kullanılması, Güdümbilim ve Toplum» koymuştur. (The Human Use of Human Beings, Cybernetics and Society, Norbert Wiener, Sphere Books Ltd. London 1968)

(18) «Algorithms as an approach to Learning», homas C. Rickert, Jurimetries Journal, mart 1972, s. 170 — 177.

«Hukukta bilgisayar kullanımı için önkoşul bütün hukukçuları, daha okul sıralarında, standart bir öğretim programiyle eğitebilmektedir. Hatta polis memurları, sosyal hizmetliler ve öteki memurlar da bu yolda eğitim görmelidirler. Sorun hukuk ve adalet düzeninin yeniden biçimlendirilmesi sorunudur. Bu yeniden biçimlendirmede karşımıza çıkan, **kişiden bağımsızlaştırma** ya da **kişiliksizleştirme** (**depersonalization**) sorunu, iki yanı keskin bir bıçak gibi insanı ürkütmektedir», (19) Öte yandan Eldridge Adams **hukukta bilgisayar kullanımı yerine sistem** çözümleme yöntemlerinin hukuka uygulanması deyimi yeğ tutuyor. (20) ABD'nin **District of Columbia** yüksek mahkeme Yargıcı Tim Murphy ise kuşkusunu insancıl sorunları göz önünde tutarak bir gazeteciye şöyle açıklıyor:

«Mahkemelerimizdeki birçok memur politikacıların rekabet ortamında hayatlarını kazanma yeteneğinden yoksun kardeşleri, amcaları, dayıları, ya da dostlarıdır. Mahkemelerde, hava yollarındaki yer ayırma işlemlerinde olduğu gibi, bilgisayar kullanmaktan söz ediyoruz. Fakat havayolları personeli hangi düğmeye basacağını bilen kimselerdir. Bizim memurlarımız ise hiçbir şey bilmezler, biz onlara (yeterli) ücret vermeyiz, onlar da hiçbir şey yapmazlar» (21).

Görülüyor ki, ülke bilgisayarlar ülkesi Amerika bile olsa, düzenin başarılı işleyişi insan etmenine bağlı (22)

Bilgisayardan Yararlanmak Zorundayız

Türkiye, üçüncü Beş Yıllık Planla girdiğimiz 22 yıllık kalkınma süreci sonunda, GSMH'da 4 kat artışın yanı sıra, toplumsal ve ekonomik bir yapı değişikliğini de amaçlamaktadır. Buna göre 1995 te ulusal üretimin % 10' u tarım % 40'ı endüstri, % 50'si de hizmetlerden sağlanacaktır. (23) 1995 te toplam 65 milyonluk nüfusunun % 75'i kentlerde yaşayan, Türkiye'de bu düzeyde önem kazanmış bir hizmetler kesiminin, yoğun bir bilgisayar kullanımına gitmeden işlemesi olanaksızdır. Hukuk hizmetlerinin bugün bile bozuk, pahalı ve yavaş işlemesine yol açan iş yükünün 1995'deki gelişmişlik düzeyinde üstesinden gelinmesi ise iyice olanaksızdır. Bu bakımdan hukukta bilgisayar kullanımını nasıl gerçeklestireceğimizi düşünmek zorundayız. Bundan vazgeçmemiz söz konusu olamaz. Bununla birlikte, gerekli ortam ve koşulları hazırlamadan ve bilinçsizce ya da aşırı iyimserlikle girişebileceğimiz uygulamalarda yitireceklerimiz de vardır. Bunları saymakta yarar görüyoruz.

Kazanılacaklar

Hukukta bilgisayar kullanımına bir an önce girişmekle kazanabileceklerimiz şunlar olabilir :

---

(19) «New Directions in Legal Information Processing». Proc. AFIPS 1972 Spring Congerence, AFIPS Press, Montvale, No. J. s. 531 — 54.

(20) Courts and Computers, Eldridge Adams. American Judicature Society, Chicago, III, 1972

(21) New York Times, 27 Mayıs 1971.

(22) Tıpkı tarım toplumu'ndan yapım toplumu'na geçişte beliren yeni etkin (kültür) örüntüsü gibi burada da yapım ötesi toplum ya da bilişim toplumu denilen yeni bir ekin örüntüsüne dönüşüm söz konusudur. Teknikbilimden ekonomiye eğitimden aileye, devlet yönetiminden dile, bütün kurumlarıyle yeni bir toplum biçimi oluşacaktır. Bilişim toplumunun özellikleri için bkz. «Kalkınma Sorunu ve Bilgisayar, Aydın Köksal Türkiye Bilişim Derneği Dergisi, Temmuz 1973, sayı 6.

(23) Uzun Dönemli kalkınmanın ve üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planının Temel Hedefleri ve Strateji, Ekonomik Hedefler, 5. 2. DPT, Ağustos 1972.

— İsabetlice seçilecek basit uygulamalarla, darboğaz niteliği gösteren noktalarda bilgi akışının sağlanması, böylece hizmetin hızlanması.

— Artan hizmet isteminin karşılanabilmesi için alınması gereken önlemlerin ileriye dönük olarak tartışılabileceği bir ortamın yaratılması.

— Büyük tasarılara zamansız ve hazırlıksız girişilerek, boşuna para, emek ve zaman yitirmenin önlenmesi için gerekli bilinçlenmenin sağlanması.

— Hukukçu — Sistemci (mühendis) işbirliğinin bir an önce başlatılması.

— Bu işbirliğinin de zorlamasiyle hukuk işlemlerinin söz kalabalığından sıyrılması.

— Hukuk terimlerinin türkçeleştirilmesi, yalınlaştırılması ve standartlaştırılması gereğinin, sistem kurma bakımından, anlaşılması.

— Usul ve yordamların gözden geçirilmesine bir an önce başlanması.

— Hukukçuların, mekanik ortamın hız ve kesinliğine alıştırılması, algoritmalarla tanıştırılması.

— Hukuk işlemlerine ilişkin bilgilerin adım adım yapısallaştırılması.

— Bir hukuk devrimi için gerekli ön çalışmalara hazırlık ortamının, giderek yaratılması.

Yitirilecekler

Gerekli ortamı hazırlamadan, gelişi güzel girişilecek bir mekanikleşme sonucu yitirebileceklerimizi de şöyle sıralayabiliriz :

— Zaman azlığından dolayı gerekli işbirliğini ve takım çalışmasını sürdüremeyen hukuk kesimi yetkilileri, mühendislerin verimini sıfıra değin düşünülebilirler. Çünki kurulacak herhangi bir sistem kesinlikle onların işbirliği ile, onların bilinçli ve kararlı davranışları ve denetimleriyle gerçekleşebilir.

— Uygun birtakım sistemler tasarlanıp uygulama aşamasına getirilebilse bile bunu sürdürmek, yaşatmak için titizlikle gözetilmesi gereken ilkeler söz konusu olacaktır. Haklı da olsa, herhangi bir nedenle kurallara uyulmadığından, sonradan ortaya çıkabilecek önemli sorunlar söz konusu olacaktır. Sistem çalışmayabilecektir.

— Sistem sürekli olarak bakılması, yeni amaçlar için, yeni koşullara göre değiştirilmesi gereken bir varlıktır. İlk sonuçlardan sonra her türlü bakımın kesilmesi durumunda ortaya çıkması kaçınılmaz olan sorunlar üst üste yığılınca, bütün suç yeni sisteme ve bilgisayara yüklenebilecektir.

— Bilgisayarlı sistemlerin sağladığı kendi kendini denetleme olanaklariyle, yapılıp durulan, fakat görülemeyen birçok yanlış su yüzüne çıkacak, doğruluk ve kesinlik sağlamak üzere yapılması gereken işler harcanması gereken para ve emek bakımından, bunaltıcı bir baskı doğurabilecektir.

— İlk uygulama başarısız olarak değerlendirilirse, büyük umutlar bağlanabilecek pek değerli bir araç, suçlu olarak yargılanabilecek, daha olumlu ko-

şullar söz konusu olsa bile, yeni bir girişimden kaçınılacak, değerli yıllar yitirilebilecek!..

— Başarılı sonuçlar alınsa, sistemlerden beklenilen elde edilse bile, öyle durumlar olabilir ki hiç düşünülmemiş koşulların ortaya çıkmasıyle büyük yanlışlar yapılabilir, aksaklıklar ortava cıkabilir. Bu tür sorunların cıkacağı önceden bilinmezse hukukçuların da kamu oyunun da güveni yitirilebilir.

— Bilgilerin, kolayca erişilir ya da değiştirilebilir biçimde belirli merkezlerde toplanması bir de evrensel sorun getirmektedir: Gerekli önlemler alınmazsa kişisel gizlilik yitirebilir, insan hakları çiğnenebilir. (24)

Bilgisayar İnsanlara Mutluluk Getirecek mi?

Bireysel ve toplumsal çalışmanın büyük bir verimlilik düzeyine eriştiği çağımızda 400 yıl öncesinin yöntemleriyle işleyen bir yargı düzeninin görevini yerine getiremiyeceği açıktır. İster istemez hukukta bilgisayar kullanılacak, dev bilgi bankaları kurulacaktır. Türkiye'nin de bu süreci yaşamadan gelişmesi olanaksızdır.

Bilgisayar kullanımının kesin yararları yanında, öngörülmedik tuzakları da vardır. Almanya'da kötü planlamadan dolayı yitirilen milyonlardan bunun için yakınılmakta (25) Amerikalı john A. Guin bir yazısına bunun için «**killed by Comperter**» **(Bilgisayar Eliyle öldürülmüş)** adını vermektedir. (26) Gerçekten bilgisayarın yanlış yapabilmesi için donanım, yazılım, uygulama programları, işletim, bilgi girişi, program tasarımı, sistem felsefesi ve kullanıcının, (yargıcın) o sistem felsefesini değişik biçimde yorumlaması gibi türlü kaynaklardan birindeki bir yanlışlık, aksaklık ya da bunları yaratan insanlarca yapılmış bir unutkanlık, yeterli olacaktır. Sayın Dr. Toygar Akman **yargı makinesi**'ni savunurken, «insanlar da hiç yanlış yapmadı mı?» diye sorar (27) Oysa makinenin yanlışı, onu yapan insan beyninin yanılmasından başka bir şey değildir. Gerçi bilgisayarların yanlış yakalama olanakları da vardır. Ama bunlar yalnızca nasıl yakalanacağı kendilerine tanımlanmış, öğretilmiş yanlışlardır. Ötekilerse doğru diye geçer (28)

Sonuç olarak, «1970 yılları, bilgisayarın insan yığınlarına ulaşacağı onyıl olacaktır. Bu gelişme, yaşantılarımızı zenginleştirip kolaylaştırarak, biz insanlara mutluluk mu getirecek, yoksa kişisel gizliliği yok edip özgürlükleri kısıtlayarak toplumsal düzeni yıkıntıya mı uğratacak? İşleri iyice güçleştirerek insanları bir sıkı denetim ve karmaşıklıklar ağına mı düşürecek? Bunun yanıtını bilmiyoruz. Bu

---

(24) **Bilgi bankası kavramıyle birlikte, ileri ülkelerde ele alınan en önemli konu, bu kişisel gizlilik (privacy) sorunudur. Biz burada ilk aşamalardaki durumu incelediğimizden, şimdilik bu konu üzerinde fazlaca durmamıza gerek yoktur. İleride, örneğin adlî sicillerin polis örgütü elinde silâh olarak kullanılması, önemli sorunlar getirecek, bunların da çözülmesi gerekecektir.**

(25) **«Millions Lost Through Bad Planning», Tom Todd. Computers Weekly International, 9 Kasım 1972.**

(26) **Gerçi Guin'in bilgisayar eliyle öldürdüğü, bilgisayardan önce sağlıklı yaşayan bir firmadır ama, örneğin hukuk alanında, rastlantı sonucu bir araya gelen ve önceden üzerinde düşünülmemiş koşullarda, bilgisayardan sağlanan bilgilerle, bir suçsuzun öldürülmesi de bir gün niçin söz konusu olmasın?**

(27) **A. g. y., s. 110.**

(28) **Genellikle yanlış girdiden yanlış sonuç elde edilir. Anglosaksonlar bunu garbage in — garbage out özdeyişiyle dile getirirler.**

bizim insan olarak ne isteyeceğimize, takınacağımız tutuma ve düzenleyeceğimiz yeni yasalara bağlı olacaktır» (29) İnsanoğlu bilgisayara ne yapmasını buyurursa onu yapacak, buyruğu uygulayacaktır. Baskı makinesi de televizyon da, atomun parçalanma süreci de öyle değil mi ?

KAYNAKLAR

Afıps, New Directions in Legal Information Processing. Proceedings AFIPS 1972 Spring Joint Computer Conference, AFIPS Press, Montvale, N. J.

Akman, Toygar Sibernetik, Bilimde Devrim: Elektronik Beyin, Hukukta Reform. Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü, 1972 Ankara.

Bockelman, Melvin F., Kansas Police Update Fight Against Crime. Computer weekly. sayı 286, Nisan 1972

Bemer, R. *W.* (Editor, Computers and Crissis, How Computers Are Shaping Our Future. A. C. M., 1970, s. 335 — 342.

Brıx, Vladimir Herbert, You Are A Computer: Cybernetics in Everyday Life. Emerson Books Inc., New York, 1970.

Davıd, Aural, La Cybernétique et l'Humain, Collection Idées, Callimard, 1965.

Hammıng, Richard *W.*, Computers and Society. McGraw — Hill, 1972.

Henderson, Robert P., «Social Implications of Computerized Information Systems». Computers and Automation and People, Mart 1973.

Hıppwell, Christopher, «The Hard Labor of Building A. Secure Police System». Computer Weekly, sayı 340, s. 13.

Köksal Aydın, «Kalkınma Sorunu ve Bilgisayar», Türkiye Bilişim Derneği Dergisi, sayı 6. Temmuz 1973.

Martın, J. A. And Norman, A. R. D. The Computerized Society Prentice — Hall, 1970

Parkman, Ralph, The Cybernetic Society.

Parsegıan, V. L, This Cybernetic *W*orld of Men, Machines and Earth Systems. Doubleday and Company Inc., Garden City, New York, 1972.

Ralston, Anthony, «Computers and Democracy», Computers and Automation and People, Nisan 1973.

Sackman, Harold, Mass Information Utilities and Social Excellence

Stahlıng, Kurt, Computers and you, Their Application to Society.

Üney, Tuncer, «Bilişim ve Yasama», Türkiye Bilişim Derneği Dergisi, sayı 6, temmuz 1973,

Von Neumann, John, The Computer and the Brain, 1958.

***W*ıener, Norbert, The Human Use of Human Beings, Cybernetics and Society.** Sphere Books Ltd., London, 1968.

Wılson, Ira G. and *W*ılson M. E., what Computers Cannot Do? Auerbach Puplications Inc. 1971.

---

(29) **The Computerized Society, Martin J. T., Norman A. R. D. Prentice — Hall, 1970 s. 3.**

Hukukta Sibernetik ve Bilgisayar Kullanımı Seminerinde sunulan bildiridir.

MEVZUAT KÜTÜĞÜ YARATILMASI VE YAŞATILMASI KONUSUNDA BİR SİSTEM ÖNERİSİ

Tuncer Üney
İBM Sistem Uzmanı

GİRİŞ VE SORUNLAR

Gerek 1 — 3 Ekim 1973 tarihleri arasında yapılan Sibernetik ve elektronik Beynin Hukuka Uygulanması seminerinde, gerekse bu seminerde yapılan konuşmalarla Hukuk alanında ortaya çıkan sorunlar dile getirilmiş bulunmaktadır. Hukuk dili sorunu dosyaların düzensizliği, adli ve diğer sicillerin yetersizliği, yasal ve hukuksal bilgilerin sistemli olarak tutulamamasından doğan aksaklıklar bir Hukuk Devleti'nde Hukukun üstünlüğü ilkesine gölge düşürmektedir. Bir vatandaş hukuk çarkının ağır işlemesi nedeniyle yıllarca mahkeme kapılarında oyalanıyorsa bir dahaki sefere hakkını mahkeme aracılığı ile aramadan önce düşünecektir. Hele haklı olduğu bir davada haksız çıkmış ise hukuka olan güveni sarsılacaktır. Adalet Mülkün Temeli ise, hukukta ortaya çıkan aksaklıklar giderek toplumda onulmaz yaraların açılmasına yol açacaktır. Bu bakımdan Hukukçuların sorunları açık yüreklilikle ortaya koymalarını takdirle karşılıyoruz. Sağlıklı bir çözüme ulaşmak için bu gerek şartlardan birisidir. Hastalığı bilmeden tedavisinin yapılamayacağı kuşkusuz bilinmektedir.

Bu noktayı açıklığa kavuşturduktan sonra sorunlara bilişim teknik bilimi açısından bakabiliriz. Görülüyor ki bütün bu anlatılanlar genel olarak bir tek şeye bağlıdır. Bilgiyi değerlendirememe. Sayın Aydın Köksal'ın seminer yorumu yazısında da belirttiği gibi ana sorun bir bilgi biriktirme, bilgi işleme ve bilgi erişim sorunudur. Böylece konu tümüyle bir bilişim sorunudur. O halde çözüm için anahtar belli olmuştur. Hukuk alanında kullanılan hertürlü bilginin birikimini ve yaşatılmasını sağlamak ve de bu bilgilere zamanında kolayca erişilme olanaklarını getirecek sistemler bulmak ve bunları uygulamak sorunların çözümü için yeterli olacaktır. Bu yaklaşımla hukuk alanında ana sorunlardan biri olan mevzuat sorununa çözüm getireceğini umduğumuz bir sistem önermek istiyoruz. Sistemin ayrıntısına geçmeden önce, İstanbul'da düzenlenen «Sibernetik ve Elekronik Beynin Hukuka Uygulanması» seminerinde Sayın Orhan Özdeş'in bu sorunu dile getirirken söylediklerini hatırlamakta yarar görüyoruz.

Yapılan incelemeye göre,

Temmuz 1973'de Düstur'da 9595 yasa bulunmaktadır. Oysa bunların ancak 950 si (% 10) yürürlüktedir. Aynı biçimde el altında kalabalık yaratan toplam 825 tüzükten sadece 220 si (% 26) yürürlüktedir. Artık birer yasa niteliği kazanan görüşleri birleştirme (İçtihatları Birleştirme) kararlarında da durum aynıdır. Cumhuriyet döneminde verilmiş 207 karardan bugün yalnız 75'i (% 36) geçerlidir. Fakat bunların hangileri olduğu pek bilinmeden hepsi saklanmaktadır. Yasa gücünde kararların kısa sürede sayıca kabaracağından da kimsenin kuşkusu yoktur. Bütün bunlardan başka yalnız 1972 yılında Resmi Gazete'de 700 düzenleyici tasarruf

yayınlanmıştır. Örneğin Türk Parasını Korumaya ilişkin düzenlemeler öyle sık değişmiştir ki bunları çıkaranlar bile, nerede olduklarını şaşırmışlardır. Benzer biçimde Dışişleri Bakanlığının, soru üzerine bir yabancı ülke ile adli yardım anlaşması bulunmadığını Danıştay'a bildirdiği halde Danıştayca yapılan araştırmada böyle bir anlaşmanın varlığı ortaya çıkmıştır. Düzenleyici tasarrufların çokluğu yanında bunları çıkaran ve uygulayan kuruluşların çokluğu da apayrı bir sorundur.

Sonuç olarak, Fransız Danıştay'ına yılda gelen 5.000 davaya kırşılık, Türk Danıştayı yılda 70.000 davaya bütün bu bilgiye erişme güçlükleri içinde bakmaya çalışmakta, sırasında kaldırılmış yasaya (mülga kanuna) dayanarak karar çıkarmaktadır. Bu durumda Danıştay'ın itibarı doğallıkla yara almaktadır. Durum öyle karışıktır ki, yasama organı bile kaldırılmış yasayı yeniden çıkarmış, kaldırılmış yasaya dayanarak başka yasa çıkarmıştır. Sayın Özdeş'e göre gerekli bilginin doğru olarak zamanında elde edilememesi sonucu, yanlış ve çelişkili kararlar her mahkememizde Yargıtayımızda, Danıştayımızda bir olgudur.

Bugünkü Sistem

Bu alanda giderek artan bilgi, kontrol altına alınamadığı takdirde işin içinden çıkmak gerçekten zorlaşacaktır. Bugünkü uygulamada bu bilginin akışı nasıl olmaktadır, bunu inceleyelim. TBMM'den çıkan yasalar, Bakanlar Kurulu Kararları Danıştay ve Yargıtay kararları Resmi Gazete aracılığı ile yayınlanmaktadır. Topluca «Mevzuat» olarak isimlendirilen bu bilgiler Resmi Gazete okuyucularına ulaşmakta, ayrıca bazı resmi ve özel basım yoluyla da bunlardan bir kısmı kitap olarak yayınlanabilmektedir. Düstur, Sicilli Kavanin Fihristi, Meri Kanunlar, Cumhuriyet Kanunları, Kavain Dergisi, Resmi Gazete Fihristi gibi basımının sürekliliği sürdürülen eserler vardır. Ancak bunların Resmi Gazeteden farkı fortamıdır. Bu eserler geçerli ve geçersiz bütün bilgileri kapsamaktadırlar. Bugün için amaç yürürlüğe giren her mevzuatı ilgililere ulaştırmaktır. Tek yönlü çalışan bu iletişim sisteminde, mevzuat yürürlüğe girdiği zaman, amaçlardan yalnızca biri duyurma işlemi, yapılabilmektedir. Bilginin yaşatılması için gerekli değişikliklerin işlenmesi yürürlükten kalkan bir bilginin ayıklanması ve gerektiğinde geçerli bilgiye anında ulaşım olanaklarının yaratılması gibi fonksiyonlar bugünkü uygulamanın kapsamı içine girmemektedir. Bu bilgileri kullanma durumunda olan herkes ayrı ayrı bir değişikliği izlemek ve eğer tutuyor ise kütüğünde bunları işlemek zorunda kalmaktadır. Kaldıki bugünkü dağıtım sisteminin yapısı değişiklik işleme olanağı vermemektedir. Eğer herkes adına birileri bir mevzuat kütüğü tutuyor değişiklikleri işleyerek bunları yaşatabiliyorsa ve sistem de buna olanak veriyorsa sorun çözülmüş demektir. Geriye bu işlemin ilgili herkese iletilmesi kalıyor. Özetlersek mevzuat kütüğünde teknik açıdan göz önüne alınması gereken kütüğün yaratılması, yaşatılması ile kolay ve anında erişim olanaklarından yalnız birincisi bugün için vardır. Yeni bir sistem diğer iki olanağı da fonksiyonları içine almalıdır. Uygulanan sistemi özetledikten sonra önerilen sisteme geçebiliriz.

Önerilen Sistem

Bu sistem fonksiyonel açıdan üç ana unsurdan oluşmuştur. Bunların birincisi mevzuatın kaynağı olarak gösterebileceğimiz Yasama, Yargı ve Yürütme Organlarından oluşan **Bilgi Kaynağı**'dır. Bilindiği gibi bu sistemde **bilgi** olarak ele alınan mevzuat, yasa, Bakanlar Kurulu Kararları Tüzük Yönetmelik ile Danıştay, Yargıtay ve Anayasa Mahkemesi kararlarından oluşmakta ve yukarıda sayılan organlar-

ca çıkarılmaktadır. Böylece sistem içinde bilgi kaynağı olarak yasama, yürütme ve yargı organlarını alıyoruz.

İkincisi bu bilginin işlem ve dağıtımını yapacak bir **merkezdir.** Bu fonksiyon Başbakanlığın ilgili bir dairesine verilebilir. Kaynaklardan çıkan bütün bilgiler bu dağıtım merkezine gelecektir. Ayrıntılarını aşağıda açıklıyacağımız işlemler yapıldıktan sonra bu bilgiler buradan dağıtılacaktır. Yalnız dağıtım bugünkü gibi belirsiz uçlara yapılmayacaktır. Sistemin üçüncü unsurunu dağıtımın yapılacağı belirli uçlar, kısaca aboneler oluşturmaktadır. Sistemde yeni bir unsur olarak aboneleri görmekteyiz. Dağıtım hizmetlerinden yalnız abone olanlar sürekli olarak yararlanabilecekler ve Yıllık belirli bir miktar abone ücreti ödeyeceklerdir. Türkiye'nin her tarafında Mahkemeler, Savcılıklar, Avukatlar, Kütüphaneler Kamu ve Özel Kuruluşlar ile özel kişiler abone olabileceklerdir. Şekilde görülen akış içerisinde kaynaktan merkeze ulaşan bütün bilgiler işlenecek ve kullanışlı biçimde hazırlanarak abonelere iletilecektir. Sistemin genel akışını böylece belirttikten sonra bu sistemde büyük rol oynıyacak dağıtım merkezinin bilgi üzerinde hangi işlemleri yapacağını ve abonelere hangi hizmetleri vereceğini açıklıyabiliriz.

Mevzuat kütüğü açılır kapanır bayındırlarda tutulacaktır. Bu maksatla merkez, abonelere yeteri kadar bayındır verecektir. Yürürlüğe giren mevzuat belirli bir biçimde ve standart boyda basılacak ve bayındırlara takılabilmesi için sayfalara uygun delikler açılacaktır. Bu yöntem yeni değildir. Bilişim alanında çalışanlar bilirler. Konumuzla ilgili olarak yayınlanan teknik kitaplar için aynı yöntem uygulanmaktadır.

Biz de sistemimiz için bu yöntemden esinlenmiş bulunuyoruz. Bu yöntem le bayındırdaki herhangi bir sayfanın kolaylıkla değiştirilebilme olanağı vardır. Böylece başlangıçta yaratılan bir kütüğün sonradan değişiklikler işlenerek yaşatılması gerçekleşebilmektedir. Yeni basılan sayfalara daha önce abonelere gönderilmiş olanların arasına ve/veya arkasına eklenecek şekilde sayfa numaraları konulacaktır. Eğer yeni basılan sayfalar eskilerinin yerine geçecek ise, bayındırdan eskileri çıkarılarak yenileri takılacak, aksi halde mevcutların arkasına eklenecektir. Bayındırlar bu uygulamada her an değişikliklerin işlenebileceği birer cilt gibi yorumlanabilir. Bu maksatla;

Sayfa numaraları iki kısımdan oluşmalıdır. Birincisi bölüm numarasını ikincisi ise bölüm içinde sayfa sıra numarası göstermelidir. Ayrıca bayındır numarasının değişik bir boyda basılması kolayca yerleştirilmelerini sağlayacaktır.

Yeni yürürlüğe giren mevzuat eğer

Daha önce yayınlanmış bir başkasını tamamen veya kısmen değiştiriyor ise sayfa bölüm ve bayındır numaraları eskilerininki ile aynı olmalıdır.

Bütünüyle yeni bir mevzuat ise yeni bölüm ve sayfa numaraları verilmelidir.

Basılan mevzuat dağıtımı yapılan yayının ne olduğunu nasıl ve nereye takılacağını gösterir bir dağıtım belgesi ile postalanmalıdır.

Bir genel bir de her bayındır için bir fihrist düzenlenmelidir. Bu fihristler hangi yasanın hangi bayındırda bulunduğunu bölüm ve sayfa numaralarını göstermelidir. Belirli zaman aralıklarında eğer değişiklik var ise, aynı yöntemle bu fihristlerdeki değişiklikler de işlenmelidir.

Ayrıca abonelerin bu kütüğe başvurmalarında kullanabilecekleri çeşitli indeks ve raporlar düzenlenebilir Örneğin:

Yasa adına göre alfabetik sırada bir liste
Bu liste yasa numarası yayın tarihi halen yürürlükte olup olmadığı bayındır ve bölüm numarası gibi bilgileri kapsar.
Aynı liste yasa numarasına göre sırada olmak üzere düzenlenebilir.
Konulara göre yasalar listesi
Bu listede abone belirli bir konuda aradığı mevzuatın isim ve numaraları ile bunların bayındır ve bölüm numaralarını görebilir. Bu liste yasa numaraları düzeyinde de hazırlanabilir.
Yürürlükten kalkan yasalar listesi
Bu listede hangi yasaların ne zaman ve hangi yasayla yürürlükten kaldırıldığı görülebilecektir.
Yasalar arası referans listesi
Bu liste bir yasanın maddeleri arasında hangi yasalardan söz edildiğini hangi yasaları yürürlükten kaldırdığını veya hangi yasanın hangi maddesini değiştirdiğini gösterecektir.

Böyle bir listenin varlığı zannediyorum hukukçular için büyük bir kazanç olacaktır. Zira hukuk alanında değişik şekilde yorumlanabilen ve bunun sonucu adalet çarkının ağır işlemesine yol açan anlamı kesin olmayan deyimler vardır. Örneğin bunlardan bir tanesi de yürürlüğe giren yeni bir yasada görülebilen şu deyiştir. Bu maddeye aykırı düşen bütün maddeler yürürlükten kaldırılmıştır. Bunun anlamı şudur. Kanun koyucu dahi bu konuda yürürlükte hangi yasalar vardır ve bu yasaların hangi maddelerinde yeni görüşle bağdaşmayan hhükümler vardır bilememektedir. Bu liste bundan böyle yasalardan bütün belirsiz ifadelerin kalmasına katkıda bulunacaktır. Yasa koyucu yeni yasayı hazırlamadan önce hiç olmazsa bu konudaki bütün mevzuatı gözden geçirebilecektir. Bunun getireceği yararlar daha iyi bir yasanın çıkması ve adalet mekanizmasının daha hızlı işlemesi olarak söylenebilir.

Burada verilen örneklerde genellikle yasalardan söz edilmektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi bütün mevzuat bu sistemin kapsamı içine girmektedir. Diğerlerinin tümü belirli bir yasa üzerine alınmış kararlar olduğu için herbirinin bir yasa ile ilişkisi vardır. Bu bakımdan biz bu ön incelememizde bayındırlarda bir yasadan hemen sonra bulunla ilgili Bakanlar Kurulu Kararlarının tüzük ve yönetmeliklerin Danıştay Yargıtay ve Anayasa Mahkemesi kararlarının yerleştirilmesini kütüğün kullanışı açısından yararlı görüyoruz. Hatta kolaylık olması bakımından bu sayfaları değişik renklerde basılabilir. Böylece bir yasayı açan bir abone hemen arkasında bununla ilgili diğer mevzuatı bulabilecektir.

Buraya kadar saydıklarımız konunun kabaca incelenmesi sonucu ortaya çıkarabildiğimiz bir sistemin ana çizgileridir. Bu fikir uygun görülürse yapılacak ayrıntılı bir sistem analizi sonucu daha bir çok noktalarda yeni ve yararlı olanaklar yaratabilir ve burada sözü edilmeyen teknik ayrıntılar açıklığa kavuşabilir.

Görüldüğü gibi mevzuat kütüğünün yaratılması ve yaşatılması işini aboneler adına dağıtım merkezi yapıyor ve bu yaptıklarının sonucunu abonelerine iletiyor Bu yöntemin getirdiği yararları şöyle sıralayabiliriz.

1 — Her şeyden önce mevzuat kütüğünün yaratılması ve yaşatılması sorumluluğu belirli bir kuruluşa verilmektedir. Böylece bu kuruluş şimdiye kadar yapılamayan bir işi yürütmüş olacaktır. Bu hizmetin yapılmasının yararlarını ayrıca saymaya gerek görmüyoruz. Zira başlarda bunun üzerinde yeteri kadar durulmuştur.

2 — Mevzuat kütüğü yaratma ve yaşatma işini yalnız bu kuruluşun yapması, bunu yapmak zorunda olan binlerce aboneyi büyük bir iş yükünden kurtaracaktır. Hiç kuşku yokturki, aboneler de bu hizmetin karşılığını abone ücretleri ile ödeyeceklerdir.

Sistemin Gerekleri ve zorlukları

Sistemin ana çizgileri açıklığa kavuştuktan sonra şimdi bu sistemin gereklerinden söz edebiliriz. Sistemin yürütülmesi için neler yapılması gereklidir? Öncelikle belirtmekte yarar görüyoruz. Sistemin işletimine oranla, kuruluş çalışmaları daha fazla ağırlık taşımaktadır. Birikmiş bir bilgi ile işe başlanacağına göre öncelikle bu bilginin derlenmesi, edit edilmesi, biçimlendirilmesi ve yeniden basılması zorunludur. Başlangıç için kuşkusuz sadece yürürlükte olan mevzuat ele alınacaktır. Bunların diğerlerinden ayıklanması gerekecektir. İşin bu kısmı büyük ağırlığı taşımaktadır. Bu işlem ilerde birgün mutlaka yapılacaktır. Ne kadar erken başlanırsa o kadar kolay olacağını kesinlikle söyleyebiliriz. Zira mevzuat hakkında yukarıda söylenen rakamlar bu gerçeği gözler önüne sermektedir.

Bu arada mevzuat bugünün Türkçesine tercüme edilmeli ve anlatımda sadelik ve kesinlik getirmelidir. Yasalar ve diğer mevzuat yalnız hukukçulara seslenmediğine göre, halkın da bunları okuduğunda kolayca anlıyarak yorumlayabilmesi doğaldır. Bunun getireceği hukuksal sorun ne olabilir ve nasıl çözümlenebilir, bilemiyorum. Bunların yeniden yasama organının onayından geçmesi mi gerekir, yoksa çıkarılacak bir yasa ile bu konuda yürütme organına yetki vermek yeterlimidir, bunları hukukçular karara bağlayacaklardır. Yalnız kısaca belirtmekte yarar gördüğümüz bir noktaya dikkati çekmek istiyoruz. Suçlu için yasayı bilmemek bir mazeret olarak kabul edilmez. Acaba yasa dilinin anlaşılır olmaması böyle bir kabulü ne derece geçerli kılabilir?

Ön çalışmalar içinde yasaları konularına göre sınıflandıran bir kodlama sistemi de geliştirilmelidir. Bu kodlama sistemi genel ve alt konular olarak iki kademeli olabilir. En önemlisi gelişmeye açık olmalıdır. Başlangıçta tüm konuları kapsamayabilir. Fakat gereksinme olduğunda geliştirilebilmelidir.

Yukarıda sıralanan hazırlık çalışmalarından sonra sistemin işleyebilmesi için gerekli bilgilerin toplanması ve bunlarla ilgili özel kütüklerin dağıtım merkezinde yaratılması ve yaşatılması gerekecektir. Bunlar içinde binlerce aboneyi tanıtıcı bilgilerden oluşan abone kütüğünü, mevzuat metinleri kütüğünü ve çeşitli gösterge ve tablo kütüklerini en önemlileri olarak sayabiliriz. Ayrıca burada tutulacak daha özel kütüklerden her an yasama yargı ve yürütme organlarının yararlanması söz konusu olabilecektir. Bütün bu işlemlerde bilgisayarın gereği ortaya çıkmaktadır. Dağıtım merkezinin yukarıda açıklanan fonksiyonlarını başarabilmesi için bilgi sayara gereksinme olacaktır. Bilgisayar tüm bilgilerin saklanmasını sağlıyacağı gibi bu bilgiler üzerinde çeşitli işlemlerin yapılmasında da yardımcı olacaktır. Özellikle dağıtım yapılacak mevzuatın gözden geçirilmesi biçimlendirilmesi ve basıma hazır duruma getirilmesi işlemlerine katkısı büyük olacaktır.

Metin işlemi (text procesing) alanında bilgisayar uygulamalarında ilerlemeler kaydedilmiş bir çok genel maksatlı program paketleri hazırlanmıştır. Özellikle basım alanında bilgisayar ve yardımcı birimlerinin katkıları ile yeni ve kolay teknikler geliştirilmiştir. Bununla birlikte bütün bu işlerin bilgisayar aracılığı ile başarılması sanıldığı kadar kolay değildir. Birçok ülkelerde bu alanda yapılan çalışmalarda karşılaşılan sorunları görüyoruz. İstanbul'da yapılan seminerde sunulan bir bildiride bunun Avusturya'daki uygulaması anlatılmıştır. Tümü ile otomatik bir sistemin teknik düzeyde kuruluşunu ve uygulanmasını konu alan bu bildirinin sunuluşu sırasında, karşılaşılan sorunları da öğrendik. 15 milyon Tl. para harcanan projede 4 yıl süreyle 2000 kişi insan gücü kullanılmış. Ülkenin en üst düzeyde 16 anayasa uzmanı, yetenekli hukukçuların eğitimiyle 10 sistem programcısı, ayrıca 2 sistem uzmanı, 2 dilbilimci bütün zamanlarını projeye ayırmışlar. Ülkemizde de benzer sorunlarla karşılaşılacaktır. Bunları gerçekçi açıdan değerlendirmek gerekir. Başlamakta ne kadar gecikirsek, karşılaşılacak sorunlar da orantılı olarak artacaktır.

Sistemin gereklerinden sonuncusu ofset baskı yapabilen bir matbaa düzenidir. Burada mevzuat basılacak ve çoğaltılacaktır. Bu sistemde bir dizgi sorunu olamayacaktır. Bütün mevzuat bilgisayara aktarılacağından gerekli olanın bir örneği istenilen biçimde, bağlı yardımcı birimler aracılığı ile anında alınabilecektir. Böylece bir dizgi söz konusu olamayacak ve basım işlemi ofset olarak yapılabilecektir.

Bu defa düzen kurulduktan sonra, her yürürlüğe giren yasa ve diğer mevzuat aynı yöntemlerle hazırlanacak ve basılacaktır. Basım tamamlandıktan sonra ise abone kütüğüne göre dağıtımı yapılacaktır.

Hukukta Sibernetik ve Bilgisayar Kullanımı Seminerinde sunulan bildiridir.

DANIŞTAY'IN TARİHİ GELİŞİMİ

(1740 Sayılı Kanunun getirdiği yenilikler)

İhsan Olgun
Danıştay 10. Daire Başkanı

Danıştay 106 yıldan beri Türk toplumu üzerinde sosyal, kültürel, mali ve hukuk alanında tarihi hizmetini yapmış, Anayasamızın getirdiği (Türkiye Cumhuriyeti insan haklarına dayanan milli, demokratik lâyik, sosyal hukuk devletidir.) prensibine ulaşıncaya kadar da çeşitli mücadeleler geçirmiştir. Şimdi asıl üzerinde durulması gerekli olan konu, günümüzün sosyal devlet kavramıdır. Bu konuda daha isabetli, daha açık bir fikir elde edebilmek için klâsik demokrasi anlayışındaki gelişmelere de deyinmekte yarar vardır. Anayasamızın 1 inci kısmında da açıklandığı üzere kişilerin bir takım hakları mevcut olup bu haklar gittikçe daha da çoğalmakta ve bu suretle devlete de yeni görevler düşmektedir. Bu cümleden olarak bu gün ücrette adalet, kişilerin sosyal güvenliği, ailenin korunması, toprak mülkiyeti, özel teşebbüsün güvenliğinin sağlanması, sendika kurma ve kooperatifçiliğin gelişmesi gibi yeni bir takım hakların doğduğu bir gerçektir. Bu suretle devlete düşen görevin dolayısiyle ne kadar ağırlaştığı ve artık Devletin daima vatandaşlarının yanında yer alması gerekliliği ve onların refahiyle ilgilenmesindeki zorunluk da kendiliğinden meydana çıkmış bulunmaktadır.

Bu örneklerden de görüleceği gibi Devlet artık ekonomik alanda bir takım görevler yüklenmiştir. Hiç kuşkusuz Devletin yüklendiği bu görevler, her ülkenin şartlarına ve siyasi partilerin davranışlarına göre değişmektedir. Bu gün kişinin eskiden olduğu gibi yalnızlık içinde güvenlikten yoksun durumuna belli ölçüler için de de olsa son vermek gerçek bir demokrasi anlayısının sonucu olarak görülür Bu suretle günümüz anlayışına olduğu kadar klasik insan hakları ve demokrasi kavramının gerekleri bakımından büyük ihtilâlı yaratan görüşlere de en çok şimdi yaklaşılmaktadır.

Bütün bunlar özellikle ekonomik alanda bir çok görevler yüklenmiş bir devlet tipini ortaya çıkarıyor: hizmet devleti. Bunun yanında devletin bir görevi de kişi hürriyetlerinin koruyucusu olmaktır ki bu durumda devletin hukuk alanındaki rolü, eskinin polis devletinden çok farklıdır. Herşeyden evvel Devlet, kişi hak ve hürriyetlerine saygılı olmak durumundadır. Bu günümüzün hak ve hürriyet anlayışının zorunlu kıldığı doğal bir sonuçtur. Bu suretle ortaya günümüzün devlet anlayışının bir vasfı meydana çıkmaktadır: (Hukuk Devleti)

Parlamenter demokrasinin başlangıç safhalarında Devletin faaliyeti esas itibariyle adalet, zabıta, milli savunma, dışişleri ve düzenleme görevlerinden ibaretti. Oysa 20 nci yüzyılda Devlet bu asli görevlerin dışında, kitle halinde işsizliği önlemesi, endüstri alanında yatırımlar yapması, kapsamlı bir sosyal güvenlik sağlaması halk kütlelerine gittikçe yükselen bir hayat standartdı sağlaması, vergileme yolunyla servetleri yeniden dağıtması, bilimsel araştırmalar yönetmesi, halka siya-

si bir eğilim vermesi gibi çok taraflı ve değişik görevler yüklenmiştir. Modern devletin bu hüviyet değişikliği sebebiyle (refah devleti) nden günümüzde ise (hizmet devletinden) söz edilmektedir. Bu hüviyet değişikliği karşısında yasama, yürütme ve yargı kuvvetleri alanında çok önemli farklılaşmalar cereyan etmiştir. Böylece ortaya toplumun ekonomik sorunlarının yanında sağlık ve kültürel sorunları ile de meşgul, kişilere yani vatandaşlarına insan haysiyetine yaraşır bir yaşama standardı sağlamakla görevli sosyal devlet tipi çıkmaktadır.

Bu gelişme yurdumuzda da etkisini göstermiş, 1961 Anayasamızın gerekçesinde, temel hak ve ödevler kısmında şöyle denilmektedir: Ayrıca memleketimizde geçirilmiş olan tecrübenin ışığı altında, temel hakların sınırlarının doğrudan doğruya Anayasada ve etraflı bir şekilde belirtilmesi istikametinde kuvvetli bir cereyan doğmuştur. Memleketimizin demokrasi ve hürriyet tarihinde, içinde bulunduğumuz safhanın arzettiği ihtiyaçlar ve özellikler, sadece umumi bir takım prensipler vererek münferit hakların sınırlandırılması kanunlara bırakan yolun kabulünü tehlikeli hale getiren faktörlerdir. Bu sebeple, Anayasanın hem bütün temel hakları saymasını ve hemde bu hakların düzenlenmesinde kanun koyucunun dahi aşamıyacağı bir takım sınır ve kayıtlar koymasını, gerek memleketimiz ihtiyaçlarına, gerek tarihi gelişmeye uygun görüyoruz. Binanaleyh tasarının münferit hak, hürriyet ve dokunulmazlıklarının kanun koyucu tarafından sınırlandırılmasında belli istikamet ve gayelere bağlı kalması esasını kabul etmiş olmasında isabet vardır.

İktisadi alanda zayıf ve tabii durumda olan geniş halk tabakalarının yaşama için zaruri olan ihtiyaçların yerine getirilmedikçe, milyonlarca insan çalıştığı veya çalışmaya amade olduğu halde, insan gibi yaşama şartlarına sahip olmadıkça klasik hürriyetler kâğıt üstünde kalmaya mahkûmdur.

Sosyal (Devlet) fertlere yalnız klasik hürriyetleri sağlamakla yetinmeyip aynı zamanda onların insan gibi yaşamaları için zaruri olan maddi ihtiyaçlarını karşılamalarını da kendisine vazife edinen devlettir. Modern Anayasa, asgari geçim şartlarından, sağlık bakımından öğrenim imkânlarından ve hele barınacağı bir konuttan yoksun bir kişinin gerçek anlamda hür olmayacağını kabul eden zamanımızın hukuk ve siyaset ilmine ve devlet görüşüne uygun olarak fertlere ve vatandaşlara sosyal bir takım haklar tanımak zorundadır.

Gerçekten, maddi imkânlardan yaşama için zaruri olan gelir kaynaklarından ve varlıktan yoksun olan halk tabakaları için, klasik hürriyetler boş laftan başka bir değere sahip olamaz. Zamanımızın medeni memleketlerinde hemen hemen çoğunlukla kendini gösteren temayül bu açıklanan istikamettedir. sosyal olmayan demokrasi, toplum hayatının gerçekleri karşısında cevherini kaybetmeye ve neticede yıkılmaya mahkumdur. Toplumun refahını gaye edinmiş olan sosyal devletin özel teşebbüs alanındaki bu düzenleyici yönünü gözden uzak tutmamak lâzımdır. Bu amacı güden Anayasamızın getirdiği prensipler demokrasimizin temel ilkeleridir. Hukuk Devletinin temel unsuru ise bütün Devlet faaliyetlerinin hukuk kurallarına uygun olmasıdır. Bu uygunluğu sağlayacak makamlar yargı organlarıdır. Anayasamız bütün devlet faaliyetlerini kaideler hiyararşisi içinde kazai denetime tabi tutmuştur. Ayrıca yasama organının faaliyetleri Anayasa Mahkemesinin kazai denetimi altındadır.

Kazai denetimi bütün idari eylem ve işlemlere teşmil etmek suretiyle Devlet faaliyetlerinin kazai denetim sistemini bu haliyle de tamamlamaktadır.

Sosyal hukuk devletini ve bu hukukun dünya ve yurdumuzdaki gelişimini bu suretle özetledikten sonra idari tasarrufların hukuka uygunluğunu denetlemekle yükümlü, Anayasal bir kuruluş olan Danıştayımızın da kısaca gelişiminden söz açmakta yarar vardır.

Danıştay, hukuki idari ve sosyal zorunlukların ülkemize getirdiği yepyeni bir kuruluştur. Her yeni kuruluş gibi bu kuruluş ta bir çok aşamalardan geçmiştir.

İlk aşama: —

Meclisi Valayı Ahkâmı Adliye dönemi :

Meclisi Valayı Ahkâmı Adliye 1837 yılında kurulmuştur. 1839 yılında Gülhane Hattı Humayunu ile uygulanmaya başlayan Tanzimat devrinde Meclisi Ahkâmı Adliye kanunların hazırlanması idari, hukuki, mali alanlarda Devletin ihtiyacı olan mevzuatın hazırlanmasında bu kuruluşa görev verilmiştir. Bu suretle idari hukuki malî alanlarda Devletin ihtiyacı olan mevzuat bu kuruluşun yardımı ile hazırlanmıştır.

Askerlikle ilgili kanunların hazırlanması işi de (dâri Şûrayı Askeri) ye verilmiştir. Meclisi Valayı Ahkâmı Adliye Tanzimatı Hayriye prensiplerinin uygulanmasında başarılı hizmetler görmüş, önemli kanun tasarılarını hazırlamıştır.

Yolsuzlukları görülen Devlet büyüklerinin muhakemelerini yapmıştır. Gördüğü bu çeşitli hizmetlerle Danıştay ve Yargıtayın görev ve yetkilerini özünde toplamış bulunuyordu.

1854 yılında Sadrazam Ali Paşanın Başkanlığında (Meclisi Ali - i Tanzimat) kurulmuştur. Bunun hazırladığı kanun lâyihalarını müzakkere etmek amacıyla (Meclisi Alîî Umumi) adıyla ikinci bir meclis teşkil edilmiştir. Meclisi Valayı Ahkâmı Adliye ve Meclisi Alîî Tanzimat 1861 tarihinde Meclisi Ahkâmı Adliye adı altında ve üç daire halinde birleştirilmiştir. 1868 tarihine kadar birleşik olarak veya ayrı ayrı meclisler halinde Gülhane Hattı Humayununun esaslarına uygun olarak kanun ve nizamnameleri hazırlamış ,idari ve mülki işleri görmüş açılan davalara ilişkin muhakeme vazifelerini de yerine getirmiştir.

Şûrayı Devlet :

İdari kaza ile Adli kaza vazifelerinin birleşik olarak ifası mahzurlu görülerek ayrılması hususu hissedilmiş, Sadrazam Ali Paşanın teşebbüsü, Padişah Abdulaziz'in iradesi (fermanı) ile Meclisi Valayı Ahkâmı Adliye ikiye ayrılmış birisine (Şûrayı Devlet), diğerine de (Divanı Ahkâmı Adliye) adı verilmiştir.

Bu suretle ülkemizde ilkkez idari ve adli kaza mercileri birbirinden ayrı olarak kurulmuştur. Şûrayı Devletin kuruluşundaki esas olan padişah iradesine iktiran eden mabeyn başkâtibinin tezkeresi ve padişahın bu fermanı ile devletin danışma organı olan Şûrayı Devleti kurmuş bulunmaktadır. Padişah iradesinin tarihi 11 Zilhiççe 1284 (1 Nisan 1868 tarihini taşır.) ilk olarak Şûrayı Devlet Reisliğine de Tuna Valisi Mithat Paşa, Meclisi Ahkâmı Adliye Reisliğine de Halep Valisi Cevdet Paşa getirilmiştir.

Sosyal yapının fikri gelişmemesi yüzünden inandığı davayı çevresine iletemiyen Mithat Paşa yılmadan yorulmadan hangi hizmette bulunursa bulunsun idarenin hukuk içinde ve hukuka bağlı olarak çalışmasının zaruretini vicdanında hissetmiş,

millet iradesinde, milletin söz sahibi olması fikrini daima savunmuş, yalnız kalsa da Sultanın hoşuna gitmese de hakikatleri söylemekten çekinmemiştir. Mithatpaşa inandığı fikirlerin savunucusu olarak Sadrazamlığa yükseldikten sonra 1884 yılında Taif de ömrünü ikmal etmiş fakat özgürlük akımı durmadan gelişmiş ve Cumhuriyeti doğurmuştur.

1868 tarihli nizamname ile kurulan o zamanki Devlet Şurasının görevi (esaslı ve fer'i devlet işlerine lüzum görülen islâhatın icrasını, gerek devleti ve gerekse tebaayı alâkadar eden günlük işlerde ve memleketin imarına ait, ziraatın yolunda cereyanı teminle mükellef Kanun, Nizamname layihalarının tanzimi kanunen ve nizamen memur olduğu derecede mülki işleri tetkik ederek kararlarının arzı, adlî ve idarî makamlar arasındaki vazife ve selâhiyet ihtilaflarının halli, memurin muhakematı, idarelerce sorulacak meseleler hakkında rey itası hususlarıyla meşgul olmak üzere Şûrayı Devlet kurulmuştur.) hükmünü taşımaktadır.

İşte bu suretle kurulan Devlet Şûrasında tutuk adalet sistemi uygulanıyordu. Tutuk adalet sisteminde ise Devlet Şûrasının kazaî kararları dahi hükümetin onayına tabi idi. Şûrayı Devlet Kararlarını Sadrazam tasdik etmezse veya padişah onamazsa idarenin gadrine uğrayan vatandaş hakkını alamazdı. Yurdumuzda güdümlü adalet sistemi tam 54 yıl sürdü 1922 yılında saltanatla beraber tarihe karıştı.

Cumhuriyet Şûrayı Devletine geçmeden önce özet olarak mutlakıyet ve meşrutiyet dönemlerine ait Devlet Şûrası kuruluşlarına da kısaca bir göz atmakta yarar vardır Devlet Şûrasının gelişme tarihini izlerken mutlakiyet devrindeki Devlet Şurasının ilk kuruluş nizamnamesi ile dahili nizamnamesinde teşkilât işleyiş şekil ve görevleri gösterilmiştir. Nizamnamenin 1 inci maddesinde (Mülki İdarenin bütün işlerinin müzakere merkezi olmak üzere Şûrayı Devlet namıyla bir meclis kurulmuştur.) denmektedir.

Nizamnamenin 2 nci maddesi hükmüne göre Şurâyı Devletin görevleri şöyle özetlenmiştir.

1 — Kanun Nizamname layihalarının tetkik ve tanzimi,

2 — Kanunen ve Nizamen memur olduğu işlerin tetkik ve karara bağlanması,

3 — Hükümet ile eşhas arasındaki davaların görülmesi,

4 — Kanun ve Nizamlara müteallik olarak gelen evrak üzerine rey ve mütalâa beyanı,

5 — Her nev'i işler hakkında vukuu bulacak talep üzerine rey verilmesi,

6 — Vilayet Umumi Meclislerinin ıslahata dair verecekleri kararların sonuca bağlanması,

7 — Memurların Muhakemeleri,

8 — Adliye ile İdare arasındaki Merci ihtilâflarının tetkik ve halli.

Meşrutiyet Devrinde Şûrayı Devlet

1876 Kanuni Esasinin 53, 54 ve 117 nci maddeleri ile Şûrayı Devlete kanun ve Nizamname layihalarının tetkik ve tanzimi Mülki idareye ait kanun maddelerinin tevsiri gibi vazifeler verilmiştir.

Kanunî Esasinin yürürlüğü ilanından kısa bir süre sonra uygulanmadığından Mebusan ve Ayan meclisleriyle Şurayı Devlet Umumi heyetleri toplanamamışlardır.

Osmanlı Devletinin yıkılışından sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kurulan Cumhuriyet Devlet Şurası yepyeni bir hüviyetle meydana çıkmıştır.

Cumhuriyet Devrinde Devlet Şûrası

İstanbul Devlet Şurasının İstanbul Devlet Teşkilâtıyla birlikte Büyük Millet Meclisi tarafından lağvedilmesi, Millî Mücadelenin devamı Ankara'da Devlet Teşkilâtının tam olarak kurulamaması, özellikle Danıştay'ın mevcud olmaması işlerin sürüncemede kalmasına sebep olmuştur. Devlet Şurasının görevleri arasında bulunan bir kısım işlerin yürütülmesi zorunluluğu ortaya çıkınca bu eksikliğin ikmali için Büyük Millet Meclisi içinde (Memurin Tetkik Heyeti) ve (Memurin Muhakemat Heyeti) adıyla iki heyet kurulmuştur. Millî Mücadele gelişip Devlet kuruluşu Ankara'da tamamlanıp Danıştay'ın yeniden bir an önce kurulması zarureti kesin olarak ortaya çıkınca 1924 Anayasasının 51. maddesiyle Devlet Şurasının kurulması hüküm altına alınmıştır. 51 inci madde (İdarî Dava ve İhtilâfları rüyet ve hal hükümetçe ihzar ve tevdi olunacak kanun layihaları ve imtiyaz mukavele ve şartnameleri üzerine beyanı mütalâa ve gerek kendi Kanununu mahsusu ve gerek kavanin nisaire ile muayyen vazaifi ifa etmek üzere bir Şûrayı Devlet teşkil edilecektir.) Hükümünü getirmiştir.

Ankara'da Şûrayı Devletin özel Kanunu 26 Kasım 1925 tarihinde 669 sayı ile Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. 23 Haziran 1927 tarihinde Büyük Millet Meclisi tarafından Şurâyı Devletin Reis ve Azaları seçilerek 6 Temmuz 1927 tarihinde Cumhuriyet Şurâyı Devleti olarak fiilen göreve başlamıştır.

669 sayılı Kanunla mutlakiyet ve meşrutiyet devirlerindeki bağlı veya tutuk adalet sistemi tarihe karışmıştır. Danıştay'ın kararları hiç bir makam ve merciin tasdikine tabi olmadan doğrudan doğruya infazı gerektiği prensibi kabul edilerek uygulanmaya konulmuştur.

669 sayılı Kanuna göre Danıştay 1 — Tanzimat 2 — Mülkiye 3 — Maliye ve Nafıa 4 — Deavi Daireleri olmak üzere 4 daire kurulmuştur. 669 sayılı Kanun ihtiyaca göre 1859 sayılı Kanunla değiştirilmiş Danıştay'ın daire adedi 2 si Dava Dairesi olmak üzere 5 e çıkarılmış Dava Daireleri Umumi Heyetiyle Danıştay Umumi Heyeti kurulmuştur. Memleketin sosyal hayatındaki gelişmeler Danıştay'da da etkisini göstermiş ve bu ihtiyacı karşılamak üzere 3546 sayılı Danıştay Kanunu çıkarılarak 669 ve 1859 sayılı kanunlar yürürlükten kaldırılmıştır. 3546 sayılı Kanunla 4904, 7354 sayılı kanunlarla değişikliğe uğrayarak ek ve tadilleriyle 26 yıl yürürlükte kalmıştır. 3546 sayılı Kanunu da 24 Aralık 1964 tarih ve 521 sayılı Danıştay Kanunu ortadan kaldırmıştır.

Danıştay gerçek hüviyetini ve niteliğini 1961 Anayasasıyla kazanmıştır. 1924 Anayasası Danıştay'ı yürütme kuvveti yanında görerek ona yürütme bölümünde yer vermiştir. 1961 Anayasası ise Danıştay'ı yargı bölümünde ve yüksek mahkemeler arasında mütalaa ederek o bölümde yer vermiştir. Bu çok önemli değişiklik Danıştay'ın yetki ve görevlerini başka bir deyimle gücünü artırarak durumunu sağlamlaştırmıştır.

Anayasamıza göre Danıştay :

1961 Anayasası İdarenin hukuka bağlılığı prensibini perçinlemiş (İdarenin hiç bir eylem ve işlemi hiç bir halde yargı denetiminin dışında bırakılamaz) şeklinde ifadesini bulan 114 üncü madde hükmünü getirmiştir. Bu madde ile takdir yetkisi ve hükümet tasarrufu gibi idari tasarruflar da yargı denetimine tabi tutulmuştur. Danıştay gerçek hüviyetini ve niteliğini 1961 Anayasası ile kazanmıştır. 1924 Anayasası Danıştayı yürütme kuvveti yanında görerek ona yürütme bölümünde yer vermişti. 1961 Anayasası ise Danıştayı yargı bölümünde Yüksek Mahkemeler arasında mütalâa ederek o bölümde yer vermiştir.

Bu çok önemli değişiklik Danıştayın yetki ve görevlerini başka bir deyimle gücünü artırarak denetim alanını genişletmiştir.

Yine Anayasamızın 140 ıncı maddesi (Danıştay Kanunların başka idari yargı mercilerine bırakmadığı konularda ilk derece ve genel olarak üst derece idare mahkemesidir. Danıştay idari uyuşmazlıkları ve davaları görmek ve çözümlemek, Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları hakkında düşüncesini bildirmek tüzük tasarılarını ve imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini incelemek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir.) Anayasanın bu emrine uyularak 31/12/1964 tarihinde yürürlüğe giren 521 sayılı Danıştay Kanunu ile Danıştayın kuruluşu görev ve yetkileri muhakeme usulü ve mensuplarına ait hükümler düzenlenmiştir. Danıştayın görmekle yükümlü bulunduğu davalar üç guruba ayrılarak incelenir :

1 — Tam yargı davaları : İdari eylem ve işlemlerden dolayı kişilerin ihlal edilen haklarının tazmini ve telafisi için idare aleyhine açılan davalar.

2 — İptal davaları : İdari tasarrufların kanun ve hukuka aykırılıkları iddiası ile bunların iptali için açılan davalar.

3 — Yorum davaları : Bu davalarda ancak idari bir kararın anlam ve kapsamının tespiti söz konusudur.

521 sayılı Danıştay Kanununun 30 uncu maddesiyle, Danıştayın görevleri şu şekilde düzenlenmiştir. (Kanunlarda ayrı bir idari yargı mercii gösterilmemiş olan aşağıda yazılı idari uyuşmazlıklar ve davalar doğrudan doğruya ve kesin olarak Danıştayda çözümlenir.)

a) İdari işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biri ile kanuna aykırı olduklarından dolayı iptalleri için menfaatleri ihlal edilenler tarafından açılan davalar.

b) İdari eylem ve işlemlerden dolayı hakları muhtel olanlar tarafından açılacak tam yargı davaları,

c) Genel hizmetlerden birinin yürütülmesi için akdedilen idari mukavelelerden dolayı taraflar arasında çıkan uyuşmazlıklara ilişkin davalar.

d) İdari yargı yetkisine haiz merciler arasındaki görev ve yetki uyuşmazlıkları.

e) Adalet mahkemelerinde bakılmakta olan bir davada müdafaa ile ilgili idari bir işlemin manası ve şumulünün tayini hususunda çıkacak uyuşmazlıkların halli için mahkeme kararı üzerine açılacak davalar.

Anayasanın hakimlere tanıdığı bağımsızlık ve teminat hakkındaki esaslara dayanılarak Danıştay Başkan ve Üyelerinin seçim usullerinde ve diğer meslek mensuplarının atanma ve özlük işlerinde değişik hükümler getirilmiştir.

1971 yılında yapılan Anayasa değişikliği.

12 Mart 1971 tarihinden sonra başlayan dönemde Danıştay'ın durumu yeniden eleştirilmiş Anayasanın bazı hükümlerinin memleketin içinde bulunduğu şartlara uygun düşmediği gerekçesiyle Anayasada bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu suretle Anayasanın 42 asıl ve 11 geçici maddesi değiştirilmiştir. Bu değişiklikler yapılırken Danıştayla ilgili olarak aşağıda üç bölümde özetlenen gerekçeler ortaya atılmıştır.

1 — Anayasanın değişiklik gerekçeleri içerisinde Danıştayın kendisini kanunla bağlı saymadığı ve bu sebeple yetkilerini aşarak icranın işleyişini aksattığı söz konusu edilmiştir. Danıştay Yüksek İdari Yargı organı ve idare mahkemesi olarak başta Anayasa olduğu halde tüm kanunlara saygılı olmuştur. İdarenin haksız tasarruflarını denetlemiş kanunların gereği gibi uygulanmasını sağlamıştır.

2 — Hukuk devleti prensibinin bir gereği olarak Anayasamız, idarenin eylem ve işlemlerine karşı yargı yolunu açık tutmuştur. Yargının yürütme organının yerine kâim olurcasına kanunla verilmiş takdir haklarını fiilen tahdit ve hatta iptale varır kararlar vermesi devlet hayatımızı düzensizliklere götürmek istidadı taşımaktadır görüşü icra organında vakit vakit belirmiştir.

3 — Devletin önemli hizmetlerini gören bazı kişilerin bu hizmetlerde çalıştırılması sakıncalı görülmüş ve bunların yerine daha ehil kimselerin tayini yapılmış bu değişiklikler Danıştay'ın denetimi ve kararları yüzünden işlemez hale gelmiştir.

Anayasanın değişiklik gerekçesi olarak ileri sürülen bu görüşler doyurucu ve inandırıcı olmamıştır.

12 Mart 1971 Muhtırasından sonra 20/9/1971 tarihli 1488 sayılı Kanunla Anayasada yapılan değişiklik sonucunda Danıştay'ın görev ve yetkileri kısıtlanmış bulunmaktadır.

a) Askeri Yüksek İdare Mahkemesi kurulmuştur. Anayasanın 140. maddesinin son fıkrasına 1488 sayılı Kanunla şu fıkra eklenmiştir. (Askeri kişilerle ilgili idari eylem ve işlemlerin yargı denetimi Askeri Yüksek İdare Mahkemesince yapılır. Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluşu, işleyişi, yargılama usulleri, başkan ve üyelerinin nitelikleri ile atanmaları, disiplin ve özlük işleri, hakimlik teminatı ve askerlik hizmetlerini gereklerine göre kanunla düzenlenir.)

Anayasanın bu hükmüne uyularak Askeri Yüksek İdare Mahkemesinin kuruluş ve görevlerini gösteren 1602 sayılı Kanun çıkarılmıştır. Bu kanunla Yüksek İdare Mahkemesi kurulmuş ve çalışmalarına başlamıştır.

b) Adliye mahkemeleri hakimlerinin özlük işlerine ait davalara bakılması işi de Danıştay'dan alınmıştır. 1488 sayılı Kanunla, Anayasanın 144 üncü maddesine konulan (Yüksek Hâkimler Kurulu, Adliye mahkemeleri hakimlerinin özlük işleri hakkında kesin karar verir. Bu kararlar aleyhine baska mercilere başvurulamaz) hükmü ile Danıştay'ın hakimlerin özlük işlerine ait davalardaki görevi son bulmuştur.

c) Cumhuriyet Savcılarının özlük işleri ile ilgili davalara bakmak görevi de Danıştay'dan alınmıştır. 1488 sayılı Kanunla Anayasanın 137 nci maddesiyle getirilen (Cumhuriyet Savcılarının Yargıtay Üyeliğine seçilmeleri dışında kalan bütün özlük işleri ve disiplin cezaları ile meslekten çıkarılmaları hakkında karar verme yetkisi Yüksek Savcılar Kurulunundur. Bu kurulun kararları kesin olup bunlar aleyhine başka bir mercie başvurulamaz) hükmü ile Danıştayın yargı gücü kısıtlanmıştır.

d) Anayasanın 114 üncü maddesine yeni bazı ilâveler yapılmıştır. Evvelce Anayasamızda 114 üncü madde (İdarenin hiçbir işlem ve eylemi, hiçbir halde yargı merciinin denetimi dışında bırakılamaz.) hükmü mevcud iken, Anayasanın bu ilkesini değiştirmek veya yumuşatmak için 1488 sayılı Kanunla Anayasanın 114 üncü maddesi şu şekilde değiştirilmiştir. (İdarenin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolu açıktır. Yargı yetkisi yürütme görevinin kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini sınırlayacak tarzda kullanılamaz. İdari eylem ve işlem niteliğinde yargı kararı verilemez.) Bu değişik maddenin ilk fıkrasında yargı denetimi deyimi yerine yargı yolu deyimi getirilmişse de esas hükümde bir anlam değişikliği yapılmamıştır. Yargı yolu yine tümü bütünüyle açık bırakılmaktadır. Yargı yolunu kısıtlayıcı bir hüküm de getirilmemiştir. Hatta 114 üncü maddenin gerek metni ve gerekse ruhu yargı yolunun kısıtlanmasına imkân vermeyen bir anlam taşımaktadır.

Anayasanın 114 üncü maddesinde yapılan bu değişikliğin zaruri bir neticesi olarak 521 sayılı Danıştay Kanununun bazı maddelerini değiştiren ve buna bazı maddeler ekleyen 1740 sayılı Kanunun ek 1 inci maddesinde şöylece yer almıştır. (Yargı yetkisi yürütme görevini kanunlarda gösterilen şekil ve esaslara uygun olarak yerine getirilmesini sınırlayacak şekilde kullanılamaz. İdari eylem ve işlem niteliğinde yargı kararı verilemez. Danıştay Kanununun 94 üncü maddesinde yazılı yürütmeyi durdurma kararları, telafisi güç durumlar ortaya çıkması veya dilekçede ileri sürülen hususların, dosyanın durumuna göre ciddi ve idari veya yargı kararlarının iptalini haklı gösterecek nitelikte olması halinde) verilebilir.

e) 1488 sayılı Kanunla Anayasanın 140 ncı maddesinin 4 üncü fıkrası değiştirilmiştir. Bu değişik hükme göre (Danıştay Başkanını ve Başkanunsözcüsünü, kendi üyeleri arasından, üye tam sayısının salt çoğunluğu ile ve gizli oyla seçer. Başkan, Daire Başkanları ve Başkanunsözcüsünün görev süreleri 4 yıldır. Süresi bitenler yeniden seçilebilir.) esası getirilmiştir. Bu suretle Danıştayın, Başkan, Daire Başkanı ve Başkanunsözcüsü seçiminde 1961 Anayasasının öngördüğü usulden tamamen ayrılmıştır. Bu makamlara gelenlerin seçimlerinin 4 yılda bir yenilenmesi ilkesi getirilerek 961 Anayasasında öngörülen 65 yaşına kadar devamlılık esasından vazgeçilmiştir. Anayasada yapılan bu değişikliğe uyularak 521 sayılı Kanunda da gerekli değişiklikler 1740 sayılı Kanunla yapılmıştır. 1740 sayılı Kanunla Anayasa hükümlerine uygun olarak Danıştay Başkanı Daire Başkanları, Başkanunsözcüsü seçimlerinin 4 senede bir yenilenmesi usulü getirilmiş, ayrıca üye seçimlerinde de 521 sayılı Kanundan farklı bir seçim usulü uygulanmıştır. 1740 sayılı Kanunla Danıştay'a 13 üncü Daire eklenmiş bu Daire vergi işleriyle görevlendirilmiştir. 1740 sayılı Kanun 30 Haziran 1973 günü yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun getirdiği diğer yenilikler özetle aşağıya dercedilmiştir.

521 sayılı Danıştay Kanununda 1740 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikler ve eklenen maddeler :

1 — Genel olarak değişikliğin sebebi 1961 Anayasasının değiştirilmesidir.

1961 tarihli T. C. Anayasasında 20/9/1971 tarih ve 1488 sayılı Kanunla yapılan değişiklik, 31/12/1964 tarihinde yürürlüğe giren 521 sayılı Danıştay Kanununda da bazı değişiklikler yapmayı, bazı maddeler ve geçici maddeler eklenmesini zorunlu kılmıştır.

1961 Anayasasının Danıştay başlıklı maddelerinin değişikliğe uğrayışı, özellikle asker kişilerin Askeri Kanunlardan doğan eylem ve işlemlerinin yargı denetiminin yeni kurulan ayrı bir idarî yargı mercii olan Askerî Yüksek İdare Mahkemesine verilmesi, Yüksek Hakimler ve Yüksek Savcılar Kurulunca verilen kararların kesinlik kazandığına dair Anayasa değişikliği, adı geçen kanunda değişiklik yapmaya sebep olarak görülmektedir.

Genel olarak 521 sayılı Kanunun değişikliğe uğramasının sebebi temel kanunda yapılan değişiklik olduğu kabul edilmekle birlikte Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosunun söz konusu kanun değişikliği ile ilgili tasarılarında değişikliğe ayrıca iki etkeninde tesiri olduğu kabul edilmektedir.

Bu etkenler:

a) Danıştay meslek mensuplarının özlük işleri ile ilgili olarak 521 sayılı Kanunda yer alan hükümlerin değişikliğe tabi tutulan 657 ve 1327 sayılı kanunlar karşısında çelişik hükümler taşıması;

b) 521 sayılı Kanunun yürürlükte kaldığı süre içerisinde bazı ihtiyaçlara cevap vermeyişi;

Şeklinde özetlenebilir.

Esas konumuz olan 521 sayılı Kanunun 18/6/1973 tarihinde kabul edilip, 30/6/1973 tarihli Resmi Gazete ile yayınlanarak yürürlüğe giren 1740 sayılı Kanunla yapılan değişiklik ve eklenen maddeleri sırasiyle şöyle özetleyebiliriz.

2 — Değişiklikler :

1740 sayılı Kanunun 1. maddesi 521 sayılı Kanunun hangi maddelerini değiştirdiğini açıkça belirtmiştir.

Bu maddeler şunlardır :

Madde — 3. Danıştay Meslek mensupları, 521 sayılı Kanundan farklı olarak seçimle gelenler ve atama ile gelenler olmak üzere iki gruba ayrılmıştır.

Madde — 6. 521 sayılı Kanunda yer alan «Genel Kâtiplik» terimi kaldırılarak «Genel Sekreterlik» olarak değiştirilmiş ve bu madde; Genel Sekreter Yardımcısı sayısı 2'ye çıkarılarak bu görevi kanunsözcüsü veya başyardımcıların yapacağı, ihtiyaçların karşılanmasında Yardımcı Kanunsözcüsü ve diğer memurlardan yeteri kadarının bu hizmetlerde çalıştırılabileceği şeklinde genişletilmiştir.

Madde — 8. Başkan, üye ve Başkanunsözcüsünün niteliklerini tesbit eden bu maddede ise 521 sayılı Kanundaki üye olabilmek için gerekli 4. derece kadro aylığı 2. derece olarak değiştirilmiş, ayrıca Sayıştay Başkanlıklarında çalışanlara, Askerî Yüksek İdare Mahkemesinin hakim olan Başkanlarına, üye ve Başsavcılarına Danıştay Üyeliğine seçilebilme imkânı sağlanmıştır.

Madde — 9. Danıştay Birinci Başkanı, Daire Başkanları ve Başkanunsözcüsünün görev süresi 4 yıl olarak tespit edilmiş, asil görevin Danıştay üyeliği olduğu, dönem sonunda başkanların tekrar seçime girebilecekleri hükmü getirilmiştir.

Madde — 14. Yardımcıların nitelikleri ayrıntılarıyla düzenlenmiştir. 1740 sayılı Kanun 521 sayılı Kanundan farklı olarak hangi şartları taşıyanların yardımcı adayı olabileceğini düzenlemiştir.

Madde — 15. Bu madde ile; sınavı kazanan yardımcı adaylarından dairelerinden iyi sicil alanların 1 sene sonunda yeterlik sınavına girecekleri, iyi sicil alamıyanlarla, sınavda başarı sağlıyamıyanların 1 sene daha çalıştırılacakları, ikinci yıl sonunda tekrar yeterlik sınavına girecekleri, bu sınavda da başarı sağlıyamıyanların görevine 1. Başkan tarafından son verileceği, sınavı kazananların ise 9. dereceye yükselecekleri hükmü getirilmiştir.

Madde — 19. 1940 sayılı Kanunun 2. maddesi ile 521 sayılı Kanunun 19. maddesinin birinci fıkrası şu şekilde değiştirilmiştir.

Dava dairelerinin sayısı 10'a yükseltilerek, Danıştay; 10'u dava 3'ü idari işleme bakmak üzere 13 Daireye ayrılmıştır.

Madde — 23. Danıştay'a açılan davaların fazla oluşu karşısında yeni kanunla kurulan 13. Daire ile Dava Daireleri Kurulunun toplanma ve görüşme sayısı 19'dan 21'e çıkarılmıştır.

Madde — 24. 23. Maddedeki değişiklik nedeniyle İçtihadı Birleştirme Kurulu başlıklı bu maddedeki toplanma ve görüşme sayısı 35'ten 41'e çıkarılmıştır.

Madde — 32. (İdari uyuşmazlık ve davaların sayılan daireler ve Dava Daireleri Kurulunca karara bağlanır.) fıkrası yeni kanunla ayrıca (13. Daire ve ek 3. maddeye göre kurularak mürettep Dairece karara bağlanır.) şeklinde değiştirilmiştir.

Madde — 21. Danıştay Genel Kurulunun teşekkülünde 521 sayılı Kanundan ayrı olarak Başkanunsözcüsünün de katılması sağlanmış ve «idari davaya konu olabilecek işlerin görüşülmesine ve karara bağlanmasına, bu işlere bakmaya görevli dairenin başkan ve üyeleri katılamazlar» fıkrası madde metninden çıkartılmıştır.

Danıştay dava dairelerinin görevleri ile ilgili (34 — 41 Md. ler) maddeler Anayasanın 140. maddesinde yapılan değişiklik ile kurulan Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve 137 ve 144 üncü maddelerindeki değişiklik ile Yüksek Savcılar Kurulu ve Yüksek Hakimler Kurulu kararları aleyhine başka idari yargı mercilere gidilemiyeceği hükümleri karşısında 1740 sayılı Kanun Daireler arasında iş durumuna göre, görev değişikliği yapmıştır.

43. madde ise 1740 sayılı Kanun ile şu şekilde değiştirilmiştir; (Dairelerin görevlerinde nisbetsizlik görülmesi halinde Başkanlar Kurulu «Belirli konulara ilişkin olanlar» şartı aranmaksızın bu görevi diğer bir daireye verebilir.)

Dava Daireleri; Kurulunun görevleri başlıklı 44 üncü madde ise mevcut Anayasa değişikliği karşısında kısıntıya uğramıştır.

a — Yüksek Hakimler Kurulu Genel Kurulu kararlarına;

b — İki dava dairesini ilgilendiren işleme;

c — Danıştay 2. Dairesince verilen disiplin cezalarına;

Karşı açılan davalar, Dava Daireleri Kurulunun görevleri arasından çıkartılmıştır.

Ayrıca 44 üncü maddenin (B) bendinde de; Bakanlar Kurulu Kararlarına karşı açılan davalarda 521 sayılı Kanundaki gibi Başbakanlığın hasım gösterilmesi şartı kaldırılmıştır.

Madde — 62. (D: bendi 1740 ile) (Danıştay Meslek Mensupları dışında kalan memurlar hakkında genel hükümlere göre disiplin cezası verilir.) bendi (Danıştay memurları hakkında Yüksek Disiplin Kurulu görevini yapar.) şeklinde değişikliğe uğramıştır.

Madde — 67./3 Fıkrası; düzenleyici ve genel tasarruflara karşı dava açma süresinin (ilân tarihinden itibaren...) yerine (ilan tarihini takibeden günden itibaren 90 gün.) olduğu şeklinde açıklığa kavuşturulmuştur. Ayrıca ilgililere kendilerine uygulanan işlem veya düzenleyici tasarruf aleyhine birlikte dava açabilecekleri gibi ayrı ayrı dava açma imkânı da verilmiştir.

521 sayılı Kanunun 71. maddesi, uygulamada yanlış anlaşıldığı gerekçesiyle değiştirilmiş, ilgili şahıs bir idari işlem aleyhine iptal davası açmadan doğrudan doğrudan tam yargı davası açabileceği veya iptal ve tam yargı davasını birlikte açabileceği, hükmü 1740 sayılı Kanunda açıkça belirtilmiştir. Yani tam yargı davasının açılması iptal davası açma şartına bağlı kılınmamıştır.

Ayrıca tam yargı davası iptal davasının karara bağlanması üzerine 90 gün içinde, kanun yollarına müracaat halinde kararın tebliği veya işlemin icrası sebebiyle doğan zararlardan dolayı 90 gün içinde tam yargı davası açılabileceği, madde metnine eklenmiştir.

Madde — 75. 521 sayılı Kanunun 75. maddesi (B) bendinin 1740 sayılı Kanunla değişikliğinde husumetin yanlış tevcih edilmesinde dilekçenin doğru hasma kurul kararı ile resen gönderileceği, 521 sayılı Kanundaki gibi husumet ret kararının verilemiyeceği açıklanmış;

Ayrıca dilekçenin 63. ve 65. maddelerine aykırılık teşkil etmesi halinde dilekçelerin reddine, ancak aynı noktalarda tekrar yanlışlıklar yapıldığı takdirde davanın reddine, karar verileceği belirtilmiştir.

Madde — 84. İkinci fıkradaki (görev) kelimesi kaldırılarak (74. maddede sayılan sebeplerden biriyle ve.....) denilmek suretiyle, 74. maddede yer alan görev, idari veya yargı mercii tecavüzü, ehliyet, husumet, 63 ve 65. maddelere uygun olup olmadıkları, süre aşımı ve yargılama usullerine ait meselelerde azlıkta kalanların işin esası hakkında oylarını kullanacakları kabul edilerek bu maddenin kapsamı 521 sayılı Kanuna nazaran genişletilmiştir.

Madde — 89. Yardımcılar ve kanunsözcüleri daire veya kurulla birlikte red edildikleri takdirde bu konunun Dava Daireleri Kurulunda inceleneceği saptanmıştır.

Madde 104 — Meslek mensuplarının yol masrafları ve yevmiyeleri başlıklı bu maddede bunlar günün şartlarına uydurulmak amacıyla yeniden düzenlenmiş, meslek mensuplarının yevmiye olarak net aylıklarının otuzda birini alacakları belirtilmiştir.

Madde 110 — Kanunsözcülerinin yürütmenin durdurulması hakkında düşüncelerini 2 gün içerisinde verecekleri, ayrıca daireler veya Dava Daireleri Kuruluna önceden haber vermek şartıyla kanunsözcülerinden sözlü düşünce de alınabileceği, değişikliği getirilmiştir.

114 - 115 ve 116 ncı maddelerle Danıştay meslek mensuplarının aylıkları ile ilgili hükümler getirilmiş ve aylıklar 657 sayılı Kanuna göre yeniden düzenlenmiş, ayrıca Danıştay meslek mensuplarının 10. derecenin 1. kademesinden işe başlıyacakları ve 1. derecenin son kademesine kadar yükselebilecekleri, belirtilmiştir.

Madde 119 — Atanmaların içerden yapılması başlıklı bu madde de; kanunsözcüsü ve yardımcıların 2. ve 6. derecelere yükselebilmeleri için yükselme sınavına girip, başarı sağlamaları şart koşulmaktadır. Gerekçede de, bu sınavların konulmasının amacı meslek mensuplarının daha iyi bir şekilde yetişmelerini sağlamak ve mesleği bir kariyer haline getirmek olduğu açıklanmıştır.

Madde 120 — Maddeye 2. fıkra eklenerek, kanunsözcülerinin, başyardımcı ve yardımcılık görevlerin de yardımcı ve başyardımcılar da kanunsözcülüğü görevlerinde çalıştırma yetkisi Birinci Başkana verilmiştir.

Madde 121 — Kanunsözcüsü, başyardımcı ve yardımcıların derece yükselmesi için iki yıl üst üste iyi sicil almaları zorunlu kılınmış ve üç sicil devresinde iki iyi sicil alanlara da derece yükselmesi imkânı sağlanmıştır.

İyi sicil alamıyanların kademe ilerlemesi yapacakları kabul edilmiştir.

Madde 122 — Kanunsözcüleri, başyardımcılar ve yardımcıların sicillerinin verilişinde mesleklerinin özelliğine göre 521 sayılı Kanundan farklı bir düzenleme getirilmiştir.

1740 sayılı Kanunun getirdiği farklılığı şu şekilde belirtebiliriz.

a) Yardımcılar :

1 — İşe bağlılık,

2 — Hukuki sorunları çözümleme, yargılama, karar verme, düşüncelerini açıklama,

3 — Karar yazma,

4 — Çıkardıkları dosya sayısı ve niteliği;

b) Başyardımcılar;

1 — İçtihatları izleme,

2 — Dosya, karar ve diğer yazı işleri ile tebliğat işlerinin geçikmeden düzenli şekilde yürütülmesi,

3 — Yardımcıların ve diğer memurların görevlerine devamı ve çalışmalarını sağlaması.

Bu madde ayrıca sicil derecelerini çok iyi, iyi, orta, zayıf olmak üzere dört gruba ayırmıştır.

Madde 123 — 1740 sayılı Kanun sicil amirlerini açıkça belirtmiştir. Bu duruma göre yardımcıların sicil amirleri çalıştıkları dairenin Başkanı, üyeleri ile birlikte başyardımcısı olarak tespit edilmiştir.

Madde 125 — (Birinci Başkan tarafından kanunsözcülerine, başyardımcılara ve yardımcılara aldıkları sicil durumları bildirilir.) şeklinde değiştirilmiştir.

Madde 163 — Sürelerin bitmesiyle ilgili bu maddeye dava müddetleri ve 76 ncı maddedeki müddetlere ilave olarak karar (düzeltme istemine ilişkin süreler) ibaresi eklenmiştir.

1740 sayılı Kanun 163. maddeye ek olarak; tatil günlerinin süre hesabında nazara alınacağı, ancak son günün tatile gelmesi halinde sürenin ertesi çalışma günü bitimine kadar uzayacağı, hükmünü getirmiştir.

Madde 164 — Sürelerin başlangıcı 164. maddede tespit edilmiş; sürelerin; tebliği yayın veya ilan tarihlerini izleyen günden itibaren başlayacağı, kabul edilmiştir.

Madde 166 — Tasnif ve Yayın Bürosunun görevleri 521 sayılı Kanundan farklı olarak Danıştay Tüzüğünde değil ayrı bir yönetmelikte düzenleneceği esası kabul edilmiştir.

3 — Eklenen maddeler :

521 sayılı Kanunun 63. maddesine 1740 sayılı Kanunun 8. maddesi ile; Danıştay'a açılacak davalarda ;dava dilekçesine dava türünün ne olduğunun belirtilmesi ve dava dilekçesine fotokopi eklendiği takdirde bu fotokopilerin avukat veya noterlikçe tasdik edilmesi gerekeceği, hükmü eklenmiştir.

66. maddeye ise şu fıkra eklenmiştir; (Dava açıldığı zaman harç veya posta pulu yatırılmamış veya eksik yatırılmış ise heyet kararıyla eksikliklerin tamamlanması için davacıya 30 gün müddet verilir. Bu müddet içerisinde harç tamamlanmaz ise dava açılmamış sayılır ve dosya işlemden kaldırılır.)

74. maddeye ise, bu maddedeki hususların ilk inceleme safhasından sonra tespit edilmesi halinde bile 75. maddenin uygulanabileceği fıkrası eklenmiştir.

1740 sayılı Kanunla, 82. maddeye, ilgili kurul ve kanunsözcülerince getirtilen gizli bilgi ve belgenin taraf veya vekillerine incelettirilemiyeceği hükmü getirilmiştir. Bu hükmün Anayasa ile bağdaşması mümkün değildir.

98. maddeye ilave edilen fıkra ise; 75. maddeye göre verilen kararlara karşı karar düzeltmesi isteminde bulunabileceği gibi, dosyanın esastan incelenmesi halinde de bu istemde bulunabilme imkânı verilmesidir.

1740 sayılı Kanunun 13. maddesi ile; 521 sayılı Kanunun 144. maddesinde sayılan disiplin cezalarından uyarma cezasının sicil amirlerince meslek mensuplarının devamsızlığı ve disipline aykırı hareketlerinde, savunmalarını almak şartıyla uygulanabileceği, 144. maddeye eklenmiştir.

1740 sayılı Kanunun 14. maddesinde; sıkıyönetimce yapılan koğuşturma ve usul hükümlerinin Danıştay 1. Başkanı Daire Başkanları, üyeler ve Başkanunsözcüsü hakkında uygulanmıyacağı, diğer meslek mensupları hakkında uygulanabilmesi için Başkanlar Kurulundan izin alınması gerekeceği prensibi esas alınmıştır.

1740 sayılı Kanunun 17. maddesiyle 521 sayılı Danıştay Kanununa bazı ek maddeler eklenmiştir.

Ek madde — 1. Bu madde ile; yargı yetkisinin yürütme görevini kısıtlayıcı şekilde kullanılamıyacağı, idari işlem ve eylem niteliğinde yargı kararı verilemiyeceği ve yürütmenin durdurulması kararlarının ancak telafisi güç durumlar ortaya çıkması halinde verilebileceği hükmü getirilmiştir.

Ek — Madde. 2. 1740 sayılı Kanunla kurulan 13. Dairenin görevlerini tesnit ederek dairenin Gelir ve Kurumlar Vergisinden doğacak ihtilâflara bakacağı belirtilmiştir.

Ek Madde — 3 — Mürettep Daire adıyla, (iş durumu fazlalaşırsa) yeni bir dava dairesi kurulacağı, bu dairenin kurulmasına Başkanlar Kurulunun karar vereceği, mürettep Daire başkanının diğer daire başkanları statüsünde olduğu ve İçtihadı Birleştirme Kuruluna, Dava Daireleri Kuruluna katılacağı belirtilmiştir.

Ek — Madde — 4. 4 ve 13. Daireler arasında görev ayırımı hakkında hüküm getirmektedir.

Ek. Madde. 5. İki Dava Dairesini ilgilendiren işlerde iki Dava Dairesinin müşterek toplanmasıyla uyuşmazlığın çözüleceği, Daire Başkanlarından en kıdemlisinin başkanlık yapacağı, toplanma sayısının 9 olduğu saptanmıştır. Bu ek madde ile 521 sayılı Kanun da, Dava Daireleri Kurulunun görevlerine giren bu konu 1740 sayılı Kanun ile yeni bir düzenlemeye tabi tutulmuştur.

Ek Madde — 7 Danıştay kanunsözcüleri, Başyardımcıları ve 6 ncı derece ve daha üst derecedeki yardımcıların Danıştay dışında görev alabileceği, bu görevin 2 yıldan fazla devam edemiyeceği, mensupların ihtisaslarına uygun sahalarda çalışabilecekleri kabul edilmiştir.

Ek madde 8 — Basına, Tv. v.s. bilgi verme Danıştay Birinci Başkanına veya başkanın yetkili kılacağı kimseler tarafından yerine getirileceği açıklanmaktadır.

1740 sayılı Kanun ile 521 sayılı Kanuna meslek mensuplarının intibakları, çalışma saatleri ile ilgili ek madde ve geçici maddeler eklenmiştir. Bununla Danıştay mensuplarının çalışmalarının Devlet Memurları Kanununa tâbi olacağı esasları benimsenmiştir.

657 ve 1327 sayılı Personel Kanunlarının getirmiş bulunduğu ve kamu görevlilerini tümüyle içine alan intibaka ait hükümler aynı zamanda Danıştay'da çalışanlara da uygulanacağı prensibi bu oranda da kabul edilmiştir.

Bu yazımızla Danıştay'ın mazide geçirdiği aşamalar tarih sırasiyle özetlenmiştir. Son yapılan Anayasa değişikliği ve 1740 sayılı Danıştay Kanununun getirdiği yeni hükümler incelenmiştir. Amaç hukukçularımıza ve meslek mensuplarına yararlı olmasıdır.

BİBLİYOGRAFYA

1 — Yüz Yıl Boyunca Danıştay, Kurtuluş Yayınevi Ankara — 1968

2 — Prof. Dr. Faruk Erem'in Danıştay'ın 105 inci yıl dönümü dolayısıyla yaptığı konuşma. Türk Tarih Kurumu Basımevi Ankara — 1973

3 — Danıştay Kanunu ve ilgili mevzuat.

4 — Mülkiyeliler Birliği Dergisi Özel Sayı : 32 de Danıştay Kanunsözcüsü Naci Ekşioğlu'nun 97 nci saifedeki Danıştay hakındaki yazısı,

5 — Aydın Tuncay'ın (İdare Hukuku ve İdari Yargının Bazı Sorunları)

İTİRAZ KOMİSYONLARININ MATRAH TAKDİRİNE İLİŞKİN KARARLARINA GÖRE YAPILAN TARHİYATA İTİRAZ YOLLARI VE SORUNLAR

Dr. Yılmaz Aliefendioğlu
Danıştay Başyardımcısı

I GİRİŞ

Bilindiği gibi Vergi Usul Kanununda, vergi matrahının tamamen veya kısmen maddi delillere dayanılarak saptanması olanağı bulunamıyan hallerde, takdir komisyonları tarafından takdir edilecek matrah veya matrah kısmı üzerinden verginin tarh edilmesi (1) esası kabul edilmiştir.

Aynı kanunun 377 nci maddesinin ikinci fıkrasında vergi dairesi, tahrir, tadilat ve takdir komisyonlarınca tahmin ve takdir olunan matrahlara itiraz edebilir denmekte, 378 inci maddesinde ise itirazda bulunabilmek için verginin tarh edilmesi cezanın kesilmesi veya tahrir, tadilât, takdir komisyonu kararlarının tebliğ edilmiş olması gerekeceği hükme bağlanmaktadır.

Matrah takdirine ilişkin takdir komisyonu kararları imza karşılığında vergi dairesine tevdi olunur. (VUK. mad. 32). Bu kararlar yükümlüye ancak, takdir edilen matrahlara göre tarhiyat yapıldıktan sonra, tarh edilen vergilerin yükümlüye bildirilmesi için kullanılan ihbarnamelerle tebliğ edilir (VUK. md. 35).

Yukarıdaki anılan maddelerden anlaşılmaktadır'ki, matrak takdirine ilişkin takdir komisyonu kararları tarhiyatın yapılmasından önce yükümlüye tebliğ edilmemektedir ve yükümlülerin takdir komisyonu kararlarına karşı itiraz hakları yoktur. Bu hal vergi yükümlüleri yönünden bir hakkın kaybı sonucunu doğurmamaktadır. Çünkü takdir komisyonunca takdir edilen matrahlara göre yapılan tarhiyata itiraz edilmesi esnasında takdir edilen matraha da itiraz edilebilmesi olanağı mevcuttur. (VUK. md. 377).

Vergi daireleri yönünden durum bir hayli daha değişiktir. Verginin re'sen tarh edilebilmesi için matrahın takdir komisyonu tarafından takdir edilmesi gerekir. Takdir komisyonu matrah takdir etmezse vergi dairesi tarhiyat yapamıyacak veya matrahı düşük takdir ederse tarhiyat ancak takdir komisyonu tarafından takdir edilen miktar üzerinden yapılabilecektir.

Bu durumda amme alacağının zayi olmasını önlemek bakımından kanun yapıcı, vergi dairelerinin takdir komisyonu kararlarına itiraz edebileceği esasını getirmiştir. Anılan kanunun 380 inci maddesine göre ise bu itirazın yapılacağı yer itiraz komisyonlarıdır.

Vergi dairesinin itirazı üzerine itiraz komisyonunca matrahın takdir edilmesi veya yükseltilmesi hallerinde vergi dairesi itiraz komisyonunun bu kararına göre tarhiyat yapacaktır. Burada üzerinde önemle durulacak husus matrah takdirine

(1) Vergi Usul Kanunu m. 30, Re'sen vergi tarhı.

ilişkin itiraz komisyonu kararları ile, bu kararlara göre salınacak vergi ve kesilecek cezaya karşı yükümlülerin nereye itiraz edebileceğidir. Bu konuda yargı kararları çelişik kararlar vermişler ve değişik görüşleri hükme bağlamışlardır.

II SORUNLA İLGİLİ YARGISAL KARARLAR :

Türkiye dışındaki ... firmasına, Türkiye'deki yükümlü şirkete yaptığı plan, proje, teknik resim şeklindeki serbest meslek faaliyeti karşılığında ödenen 100,000 dolardan gelir vergisi tevkifatının yapılmaması vergi dairesince kabul edilmiyerek, vergilendirmeye esas olmak üzere re'sen matrah takdiri için takdir komisyonuna başvurulmuştur. Takdir komisyonu matrahın takdirinden kaçınmış ise de, itiraz üzerine itiraz komisyonunun 100,000 doların Türk Parası karşılığını matrah takdir etmesi üzerine bu miktar üzerinden Türkiye'deki ödemeyi yapan kurum adına sorumlu sıfatıyla stopaj gelir vergisi ve kusur cezası salınmıştır. Şirketin itiraz komisyonunca takdir edilen matrah üzerinden yapılan tarhiyata itiraz etmesi üzerine, ayni itiraz komisyonu, daha önce inceleyerek matrah takdir ettiği uyuşmazlığı yeniden ele almış, olayda vergilendirme hatası ve zaman aşımı bulunduğundan işin esasına girebilecekleri gerekçesi ile işi esastan inceleverek tarhiyatı terkin etmiştir. Temyiz Komisyonu (2), «itiraz komisyonunca tayin edilen matrahlar üzerinden salınan vergi ve cezaların, itiraz komisyonunca vergilendirme hataları ve zaman aşımı bakımından yeniden incelenmesinde kanuna aykırılık bulunmadığı» gerekçesi ile itiraz komisyonu kararını onaylamıştır. Danıştay Dördüncü Dairesi 26/11/1969 gün ve E. 1966-4328, K. 1969/5376 sayılı kararıyla (3);

«..... Yargısal nitelikteki kararların, üst yargı mercilerince bozulmadıkça hüküm ifade edecekleri, itiraz ve temyiz komisyonlarının matrah tespitine ilişkin kararları üzerine bu kararlarla beliren vergi durumunun mükellefe duyurulması amacını güden ihbarnameler dolayısıyla vaki itirazların itiraz komisyonunca incelenmesi bu komisyonların bizzat kendi kararlarını veya üst yargı mercilerine ait kararları incelemeleri sonucunu doğuracağı cihetle bu yola baş vurulması hukuk esasları ile bağdaşmamaktadır. Vergi Usul Kanununun 377. maddesi hükmü ile 389 ve 402. maddeleri hükümlerinin yukarıda belirtilen ve yargısal kararların ancak üst derece yargı suretiyle manalandırılması icab edeceğinden itiraz komisyonunca, ödevliye tebligat icrası üzerine yeniden karar verilmiyerek mükellef talebinin incelenmeksizin reddi icap ederken işin esasının incelenmesinde ve temyiz komisyonunca da bu kararın onanmasında isabet görülmemiştir.» gerekçesiyle Temyiz Komisyonu kararı bozulmuştur.

Yukarıda görüldüğü gibi itiraz ve Temyiz Komisyonu kararlarına göre, itiraz komisyonunca takdir edilen matrahlara göre vergi salınması sonucunda yapılan itirazlar sebebiyle uyuşmazlığın yeniden itiraz komisyonu önüne gelmesi halinde, itiraz komisyonları olayda vergilendirme hatası ve zaman aşımı varsa uyuşmazlığı inceleyip karara bağlıyacaklar, yok ise incelemeden reddedeceklerdir. Danıştay Dördüncü Dairesinin yukarıda açıklanan kararına göre ise, itiraz komisyonları takdir ettikleri matrahlara göre salınan vergi ve kesilen cezaları yeniden inceleyemezler. Bundan, itiraz komisyonlarının takdir ettikleri matrahlara göre salınan vergilere ve kesilen cezalara itiraz yerinin Temyiz Komisyonu olması gerektiği sonucu çıkmaktadır.

---

(2) Temyiz Komisyonu 3. Dairesinin 15/4/1966 gün ve 1966 — 817 sayılı kararı.

(3) Bu karara karşı sorumlu kurumca yapılan kararın düzeltilmesi istemi aynı dairenin 26/10/1970 gün ve E. 1970/5207, K. 1970/5635 sayılı kararıyla reddedilmiştir.

III YARGI KARARLARININ ELEŞTİRİSİ :

Yukarıda açıklanan, itiraz ve Temyiz Komisyonu kararlarının, itiraz komisyonlarınca takdir edilen matrahlar üzerinden salınan vergiye itiraz edilmesi halinde itiraz komisyonları vergilendirme hatası veya zaman aşımı varsa itirazı işin esasına inerek inceleyecek, aksi halde incelemeden reddedecektir şeklindeki gerekçesi kanımca yerinde değildir. Çünkü itiraz komisyonları bir husus görevine giriyorsa inceler, girmiyorsa vergilendirme hatası da, zaman aşımı da olsa işin esasına girerek karar vermeye yetkili değildir. Bilindiği gibi «görev» re'sen dikkate alınacak usule ilişkin hususların hepsinden önde gelir. Esasen Vergi Usul Kanununun 386. maddesindeki «zaman aşımı ve vergi hataları taraflarca ileri sürülmemiş olsa bile itiraz komisyonunca re'sen dikkate alınır», hükmü öncelikle itiraz komisyonunun görevine giren işlerde söz konusu olur. Göreve girmeyen konularda vergilendirme hatası olduğundan bahisle işin esası incelenemez.

Yukarıda açıklanan Danıştay 4. Daire kararına gelince; söz konusu yüksek yargı organı kararında, itiraz komisyonların takdir edilen matrahlar üzerinden salınan vergilere yapılan itirazların itiraz komisyonlarınca yeniden incelenemiyeceğine, aksi halde bizzat kendi kararlarını veya üst yargı merciine ait kararları incelemek durumuna düşeceklerine, bu durumda yapılan itirazların itiraz komisyonlarınca incelenmeksizin reddedilmesi gerektiğine hükmedilmiştir. Görülüyor ki, Danıştay 4. Dairesi, itiraz komisyonlarının matrah takdirine ilişkin kararlarını yargısal karar kabul etmiştir.

Vergi Usul Kanununun 74. maddesine göre, takdir komisyonları takdir görevlerini yaparken takdir sebeplerinin bulunup bulunmadığını inceleyemezler. Burada söz konusu takdir sebeplerinin Vergi Usul Kanununun 30. maddesinde belirtilen re'sen takdir sebepleri olması gerekir. Bu maddeye göre takdir sebebi, vergi miktarının tamamen veya kısmen maddi delillere dayanılarak saptanmasına olanak bulunmaması halidir. Hangi hallerde maddi delillerin bulunmadığının kabul edildiği maddede sayılmıştır. Bu sebeple takdir komusyonu bu hallerin olup olmadığını; örneğin vergi beyannamesinde vergi matrahıyla ilgili bilgilerin bulunup bulunmadığı,hatta beyannamenin süresinde verilip verilmediği, kanuna göre tutulması mecburi defterlerin tutulup tutulmadığı gibi hususları inceleyemez ve bu sebeplerle matrah takdirinden kaçınamaz. Vergi dairesinin itirazı üzerine matrah takdir etme durumunda bulunan itiraz komisyonu işin incelenmesinde ve kararın verilmesinde takdir komisyonu kararını esas almak durumundadır. Bu halde, itiraz komisyonunun matrah takdirine ilişkin kararında da takdir sebeplerinin olup olmadığı incelenmemiş, sadece matrah takdiriyle ilgili hususlar incelenerek karar verilmiş olacaktır. Öte yandan itiraz komisyonunun matrah takdirine ilişkin kararında, henüz verginin salınmamış ve cezasının kesilmemiş olması nedeniyle ceza ile ilgili hiç bir inceleme yapılmamış, diğer deyimle kaçakçılık kastının, yanılma halinin olup olmadığı hususu da araştırılmamış olacaktır. İtiraz veya Temyiz Komisyonunca takdir edilen matrahlara göre yapılan tarhiyata karşı bir üst merciye itiraz edilmesi halinde, takdir sebeplerinin, kaçakçılık kastının, yanılma halinin olup olmadığı gibi hususlar, tarhiyata esas olan matrahı takdir eden itiraz komisyonu veya Temyiz Komisyonu olması haline göre, itiraz komisyonunca veya Temyiz Komisyonunca hiç bir zaman incelenip karara bağlanamıyacaktır. Akla gelen bir sual de, itiraz komisyonunun matrah takdirine ilişkin kararları üzerine salınan vergi ve kesilen ceza için itiraz komisyonu görevsiz ise, bu ver-

gi ve cezaya karşı nereye itiraz yapılabilecektir. Bu suale verilebilecek cevap, bu durumda itirazların doğruca Temyiz Komisyonuna yapılması şeklinde olmalıdır. Ancak bu cevap, Vergi Usul Kanununun 377. maddesindeki «mükellefler ve kendilerine vergi cezası kesilenler, tarh edilen vergilere ve kesilen cezalara itiraz edebilirler,» âmir hükmü karşısında yerinde değildir. Çünkü ayni kanunun 380 inci maddesinde itiraz dilekçelerinin yetkili itiraz komisyonu başkanlığına verileceği hükme bağlanmıştır. Bu bakımdan kanunun sözü edilen emredici hükümlerine göre tarh edilen vergilere ve kesilen cezalara itiraz yerinin her durumda itiraz komisyonunun olması gerekirken yüksek mahkeme kararıyle itiraz komisyonunun aradan çıkartılmasında kanunca isabet yoktur. Öte yandan, Maliye Bakanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki 2996 sayılı Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve bu kanuna bazı maddeler eklenmesine dair 5655 sayılı Kanunun 14. maddesinde itiraz ve Temyiz Komisyonları Vergi Usul Kanununda yazılı görevleri yaparlar dendiğine göre itiraz ve Temyiz Komisyonlarının görevlerinin tayini için bu kanuna bakmak gerekir. Vergi Usul Kanununun 391. maddesindeki «İtiraz komisyonu kararlarına karşı Temyiz Komisyonu nezdinde temyiz talebinde bulunulabilir.» şeklindeki hükmüne ve ayni kanunun Temyiz Komisyonunca verilecek kararların niteliğini gösteren 401. maddesine göre Temyiz Komisyonu yalnız ve yalnızca itiraz komisyonu kararlarına karşı açılacak davaları temyizen inceleyebilir. Halbuki sözü edilen Yüksek yargı organ kararına göre, itiraz komisyonunca takdir edilen matraha göre salınan vergi ve kesilen cezaya karşı yapılacak itiraz, itiraz komisyonunun görevsiz olması nedeniyle Temyiz Komisyonuna yapılacaktır. Bu durumda Temyiz Komisyonu, 391. maddenin amir hükmüne rağmen ilk derece mahkemesi gibi karar verecektir. Konuyu biraz daha derinleştirerek, takdir ve itiraz komisyonlarınca matrah takdir edilmediğini, matrahın Temyiz Komisyonunca takdir edildiğini kabul edelim. Bu durumda Temyiz Komisyonunca takdir edilen matraha göre yapılan tarhiyatın itiraz yeri neresi olacaktır?... Ayni gerekçeyi esas alırsak, itiraz ve Temyiz komisyonlarını görevsiz kabul edip, yapılan tarhiyata karşı itirazın ancak Danıştay'a yapılabileceğini kabul etmek gerekir. Nitekim Danıştay 4. Dairesinin 29/6/1970 gün ve E. 1969/1784, K. 1970 - 3933 sayılı, mükellef hakkında matrah takdir etmeyen takdir komisyonu ve itiraz komisyonu kararlarının bozulması dileğiyle vergi dairesince temyiz komisyonuna müracaat edilmesi üzerine, Temyiz Komisyonunca takdir olunan matrah üzerinden salınan vergi ve cezanın Temyiz Komisyonunca kaldırılması üzerine verilen kararında «... Vergi Usul Kanununun 377. maddesi hükmü ile 389. ve 402. maddeleri hükümlerinin yukarıda belirtilen ve kazaî kararların ancak üst derece kaza mercilerince incelenebileceği esası göz önünde bulundurulmak suretiyle mânalandırılması icap edeceğinden, Temyiz Komisyonunca matrah tespiti üzerine mükellef adına 402. madde hükümlerinin yerine getirilmesi amacı ile düzenlenen ihbarname üzerinden itiraz komisyonunca bu konuda bir karar verilmiyerek mükellef isteminin incelenmeksizin reddi gerekirken işin esasına geçilmesi ve Temyiz Komisyonunca işin esasının incelenmesine yol açan bir açıdan ele alınması mümkün bulunmadığı gibi, matrahın Temyiz Komisyonunca tespiti suretiyle bu karara göre hesaplanan verginin mükellefe bildirilmesinden başka bir fonksiyonu olmıyan ikinci ihbarnamenin birinci ihbarnamede ön görülen bilgileri ihtiva etmediği düşüncesi de hukuki dayanaktan yoksundur. Zira, olayda idari muamele yerini Kazaî karara bırakılmış ve idare de Vergi Usul Kanununun 402. maddesine uygun olarak kazaî hükmü yerine getirme tedbiri içine girmiştir.

Bu nedenle davanın kabulü ile Temyiz Komisyonu kararının bozulmasına» denmektedir. (4)

Burada şu sual akla gelmektedir. İtiraz ve Temyiz Komisyonlarının matrah takdir etmemesi ve vergi dairesinin Danıştay'a başvurması üzerine matrah Danıştay'ca takdir edilmiş ve bu takdire göre vergi ve ceza salınmış ise, bu tarhiyata karşı, daha yüksek idari yargı yeri olmadığına göre itiraz yeri neresi olacaktır? ... Nitekim Danıştay Yedinci Dairesinin 25/10/1973 gün ve E. 1972-2455, K. 1973-3155 sayılı kararında matrahın resen ve nihaî olarak takdirine karar verilmiştir. Danıştay 4. Dairesinin yukarıda sözü edilen kararlarındaki gerekçe esas alınınca Danıştay Yedinci Dairesinin matrah takdirine ilişkin bu kararına göre yapılacak tarhiyata karşı itiraz yeri olmamak gerekir.

Danıştay Dördüncü Dairesinin 27/6/1968 gün ve E. 1965/4687, K. 1968-3475 sayılı; İtiraz komisyonunca yükseltilen matrah üzerinden salınan Gelir Vergisi ve kaçakçılık cezasına yapılan itirazın ve temyizin, itiraz ve Temyiz Komisyonlarınca işin esastan incelenerek reddedilmesi üzerine verilen kararında ise, takdir veya tezyit edilen matrahlar üzerinden salınan vergilere yapılan itirazların matrah takdir eden veya tezyit eden yargı organlarının üstünde bulunan idari yargı organları tarafından incelenebileceği, ancak ceza hakkındaki kararlara itiraz yerinin itiraz komisyonu olacağı belirtilmektedir (5).

Yüksek yargı organının ceza yönünden diğerlerinden farklı bulunan bu kararına göre, örneğin matrah takdirini itiraz komisyonu yapmış ve bu takdire göre tarhiyat yapılmış ise vergi aslına yapılacak itirazın incelenme yeri Temyiz Komisyonu, cezaya yapılacak itirazın incelenme yeri ise itiraz komisyonu olacaktır. Kanımızca bu kararın tutarlılığı da kolaylıkla münakaşa götürür, bilindiği gibi vergi cezaları vergi asıllarına bağlıdır ve birlikte incelenir. Vergi aslı kalkarsa veya tadilen onanırsa bu durum cezayı da etkiler. Ayrıca cezayı doğuran fiilde kasıt unsurunun olup olmadığı, usulsüzlük cezasının tek katımı, yoksa iki kat mı kesileceği gibi hususlar ancak vergi aslı incelenerek tayin edilebilir. Sonuç olarak vergi aslını incelemeden ceza hakkında karar verilmesinin ve aynî sebeple salınan vergi aslı ile kesilen cezanın değişik yargı organlarınca incelenmesinin mümkün olmadığını söyleyebiliriz. Nitekim yüksek yargı organının, yukarıda ilk olarak sözünü ettiğimiz daha sonra verdiği kararlarından, bu görüşünden döndüğü anlaşılmaktadır.

IV — KONUNUN İNCELENMESİ VE GÖRÜŞ

A — İdari yargı kararı, idari karar ayırımı;

Konunun incelenmesine geçmeden önce idari yargı kararı ile, idari karar arasındaki farkı belirtmek gerekir. İdarî yargı kararı, bir idari uyuşmazlığı çözümleyen karar olup, verilebilmesi için ortada bir uyuşmazlığın ve bu uyuşmazlığın taraflarının bulunması gerekir. Yargısal karar, taraflara tebliğ ile kesinlik kazanır, aynı yargı organı aynı hukuki istem sonucunda daha önce verdiği kararı inceleyip değiştiremez (kanun yollarına başvurulması hallerinde hukuki istem farklıdır.) ilk kararı ortada iken aynı konu hakkında yeni bir karar veremez.

---

(4) Taner Gelegen ve arkadaşları, Danıştay Dördüncü Daire kararları S. 292
(5) Taner Gelegen ve arkadaşları anılan eser S. 290

İdari karar ise, idari bir organ tarafından kamu erki (yetkisi) kullanılarak verilen ve hukuki bir durum yaratan veya hukuki bir durumu ortadan kaldıran veya hukuki bir durumu değiştiren karardır. İdari tasarrufta genellikle birisi kamu erkini kullanarak işlem tesis eden ve üstün durumda bulunan organ (taraf), diğeri bu işleme muhatap olan kişi veya kişiler (diğer taraf) vardır. İdari kararların verilmesinde taraflar arasında var olan bu astlık üstlük ilişkisi yargısal kararlar için söz konusu değildir. Yargısal kararların verilmesinde, yargı organları karşısında kural olarak taraflar eşit durumdadır. Üstün durumda bulunan taraflarca riayeti gerekli kararı veren yargı organıdır. Bir yargı organının verdiği karara karşı üst yargı organına başvurulması halinde dahi ast yargı organı taraf değildir. İdarî karar üstün durumda bulunan tarafça verilir ve diğer taraf bu kararı [illegible] ise idari uyuşmazlık doğar, yargısal karar ise, uyuşmazlıkta taraf olanlar dışında genellikle bağımsız yargı organları (bağımsız durumda ve yargı organı olmadıkları halde yargısal karar almaya yetkili organlar da vardır. İtiraz komisyonları ve Temyiz Komisyonu, il ve ilçe idare kurulları gibi) taraflarca riayeti gerekli kural koyma yolu ile hukuki uyuşmazlığa yargısal çözüm getirirler.

Yargısal nitelikteki bir kararın idari karar yerine geçerek idarî bir işlem tesis edememesi, idari bir işlemin yargı kararına ön alması yani bir yargı kararının doğumu için daha önce alınmış, uyuşmazlık doğuran kesin nitelikte idari bir kararın veya eylemin bulunması idare hukukunun temel kurallarındandır.

B — Takdir komisyonu kararlarının niteliği :

Vergi Usul Kanununun 74. maddesinde, takdir komisyonlarının görevleri :

1 — Yetkili makamlardan istenilen matrah ve servet takdirlerini yapmak;

2 — Vergi kanunlarında yazılı fiat, ücret ve sair matrah ve kıymetleri takdir etmek;

şeklinde belirtilmiş, yine ayni maddede takdir komisyonlarının bu görevlerini yaparken takdir sebeplerinin bulunup bulunmadığını inceleyemiyeceği, hükme bağlanmıştır.

Bu madde hükmü açıkça göstermektedir ki, takdir komisyonları sadece matrah ve servet takdir etmekle görevli komisyonlardır (6). Takdir komisyonları kanundan aldıkları kamu erkini (üst yetkiyi) kullanarak maddi delillerle bağlı olmaksızın, kendilerince uygun gördükleri ölçülere ve dış karinelere göre tespit yapar, karar verirler, gerekli görürlerse bilirkişiye müracaat edebilirler. Fakat kendileri bilirkişi durumunda ve verdikleri kararlarda bilirkişi kararı niteliğinde değildir. (7). Çünkü, vergi daireleri takdir komisyonlarınca takdir edilen matrahlara göre tarhiyat yapmak zorunluluğundadır. (8). Halbuki bilirkişi kararlarının, kendi kararlarına göre karar verilmesi veya işlem tesis edilmesi yönünden karar organlarını bağlayıcı vasfı yoktur. Her ne kadar takdir komisyonu üyelerinin üçü tica-

---

(6) **Vergi Usul Kanununun 72. maddesine göre «takdir komisyonları mahallin en büyük mal memurunun veyahut tevkil edeceği memurun başkanlığından ilgili vergi dairesinin yetkili memurundan ve seçilmiş 3 üyeden kurulur.»**

(7) **Danıştay 4. Dairesi sayın Başkanı Rüştü Aral «Takdir komisyonlarının seçilmiş üyelerinin Vergi Usul Kanununda bilirkişi olarak nitelendirilmiş olmasalar bile, bunların gördükleri matrah ve kıymet takdir ve tahmin görevinin, bir bilirkişi görevi sayılmasında isabetsizlik bulunmadığı» görüşündedir. Bak Danıştay Dergisi Sayı 4, S. 44**

(8) **VUK. mad. 30.**

ret odasınca ve diğer sanat erbabı için mesleki kuruluşlarca, (ticaret odası ve mesleki kuruluş bulunmayan yerlerde belediyelerce) seçilmekte iseler de bunlar memur olamamalarına rağmen, kamu yetkisini kullanmaları ve riayet edilmesi gereken hukuki bir durum ortaya koymaları nedeniyle kamu görevlisi durumundadırlar. Takdir komisyonları, vergi dairesinin matrah takdiri istemleri üzerine karar verirler. Yükümlü takdir komisyonunda taraf değildir. Matrah takdiri işleminden haberdar dahi olmayabilir. Ve en önemlisi matrah takdirinden önce alınmış idari bir karar veya tesis edilmiş idari bir işlem yoktur. Halbuki daha önce belirttiği gibi, yargısal bir kararın verilebilmesi için yargısal karara tekaddüm eden idari bir kararın (işlemin) olması ve bu karar sebebiyle ortaya çıkan uyuşmazlıkta iki tarafın bulunması gerekir. Dolayısiyle, daha önceden verilmiş hukuki uyuşmazlık doğuran idari bir karar ve iki taraf bulunmaması, kendilerine kanunla verilmiş bir kamu erkine göre işlem tesis etmeleri nedeniyle takdir komisyonlarının verdikleri kararlar idari kararlardır (9).

C — Matrah takdirine ilişkin itiraz komisyonu kararı yargısal bir karar mıdır?

Vergi Usul Kanununun 32. maddesine göre takdir komisyonu kararlarının yükümlüye tebliği gerekmediğinden vergi dairesince takdir komisyonu kararlarına karşı itiraz komisyonunun başvurulması halinde vergi dairesi ile yükümlü arasında bir uyuşmazlık söz konusu olmadığı gibi, yükümlüye tebliğ edilmiş ve onun yönünden kesinleşmiş bir karar da yoktur. Esasen yükümlülerin takdir komisyonu kararlarına karşı itiraz edebilme yetkileri bulunmamaktadır. Halbuki yargısal bir kararın verilebilmesi için kesin nitelikte bir idari kararın olması ve bu kararın bir yargı organında uyuşmazlık konusu edilmesi gerekmektedir.

Vergi Usul Kanununun 377. maddesine göre «vergi dairesi, takdir tadilat ve takdir komisyonlarınca tahmin ve takdir olunan matrahlara itiraz edebilirler» (10). İtiraz komisyonları, takdir komisyonlarınca «takdir sebebi bulunup bulunmadığı» incelenmeksizin verilen matrah takdirine ilişkin kararları inceleyecektir. Tabiatıyla itiraz komisyonunca yapılacak incelemenin de takdir komisyonu kararının sınırları içerisinde sadece matrah takdirine ilişkin olması gerekir. Bu durumda itiraz komisyonunun yaptığı iş takdir komisyonunun yerine geçerek matrah takdir etmek dolayısiyla idari bir karar vermektir. Bu nedenle Vergi Usul Kanununun 377. maddesinin bu hükmü ile itiraz komisyonlarına ayrıca idari görev verildiğinin kabulu gerekir. Esasen verginin takdiri ile vergilendirme işlemindeki hukuki sebep aynı değildir. Matrah takdiri işleminde hukuki sebep «matrahın takdiri» vergilendir-

---

(9) **Sayın Rüştü Aral, Takdir komisyonu kararlarının, «Bir yargı fonksiyonu olması için, önce ortada bir uyuşmazlığın bulunması gereklidir. Matrah ve kıymet takdirlerinin; takdir komisyonlarından istenildiği ve bu komisyonlarca karar verilen tarihe kadar ortada ihlâl edilmiş bir hak veya menfaat bulunmadığı için uyuşmazlıktan söz edilemiyeceği» şeklindeki ifadesi ile yargı kararı; öteyandan, «matrah takdiri ve tahmin edilmesi istenmekle bir hak ve menfaat doğmadığı,» görüşü ile idari bir karar da olmadığı hususunu kabul etmektedir. (Danıştay Dergisi sayı 4. s. 40, 41 1972). Sayın Rüstü Aral a göre takdir komisyonu kararları bilirkişi kararları niteliğindedir. (Bak. dipnotu : 8)**

(10) **Söz konusu 377. maddede itirazın nereye yapılacağı belirtilmediği, takdir komisyonu kararının idari bir karar olduğu ileri sürülerek takdir komisyonu kararlarına karşı Danıştay'a gidilmesi gerektiği söylenebilir. Ancak Vergi Usul Kanununun gerek itirazla ilgili hükümlerini düzenleyen kısmın genel anlamından ve gerekse 380. madde hükmünden bu itirazın itiraz komisyonuna yapılması gerektiği anlaşılmaktadır.**

me işleminde ise, «vergi alacağının tayini» diğer bir deyimle vergiyi doğuran olay esas alınarak tarh ve tebliğ işlemlerinin yerine getirilmesidir. Hukuki sebebe paralel olarak itiraz komisyonunun inceleme alanı, verdiği karara göre farklıdır. Matrah takdirine karşı yapılan itirazlarda inceleme alanı matrah takdiri ile sınırlı iken vergi salınması ve ceza kesilmesinden sonra yapılan itiraz üzerine verilen kararlarda inceleme alanı vergiyi doğuran olayı, yükümlülüğü, takdir sebeplerini, tarh ve tebliğ ve cezayı da kapsayacak şekilde bir hayli geniştir.

Matrah takdirine ilişkin itiraz komisyonu kararlarının idari nitelikte olduğunu kabul ettiğimize göre, bu kararlara karşı Temyiz Komisyonuna gidilemiyeceği, bu kararlara karşı ancak Danıştay'da iptal davası açılabileceği sonucu da kendiliğinden ortaya çıkar, Vergi Usul Kanununun 391. maddesinde «itiraz komisyonu kararına karşı Temyiz Komisyonu nezdinde temyiz talebinde bulunabilir» denmekte ise de, kanımca bu hüküm itiraz komisyonunun yapılan tarhiyata itiraz üzerine verdiği yargısal kararları içindir. (11).

Nitekim kanun yapıcı, Vergi Usul Kanununun 377 nci maddesindeki «mükellefler ve kendilerine ceza kesilenler tarh vergilere ve kesilen cezalara itiraz edebilirler. Vergi dairesi, tahrir, tadilât ve takdir komisyonlarınca tahmin ve takdir olunan matrahlara itiraz edebilir.» hükmü ile takdir komisyonunun matrah takdirine ilişkin kararları üzerine yükümlülere itiraz komisyonuna itiraz hakkını vermemiş iken, vergi dairesinin itirazı üzerine verilen matrah takdirine ilişkin itiraz komisyonu kararlarının yükümlülerce temyiz edilebileceği esasının kabul edildiği sonucuna varılmasında güçlük duyulmaktadır. Esasen bunda pratik bir fayda olmadığı gibi; işlerin sürüncemede kalması, karışması ve çok halde vergi alacağının tahsilinde gecikilmesi gibi sakıncalar doğmaktadır.

V — SONUÇ : İtiraz komisyonlarının matrah takdirine ilişkin kararlarının idari nitelikte ve kesin olduğunun ve bu kararlara karşı Temyiz Komisyonuna gidilemiyeceğinin, ancak itiraz komisyonunun takdir kararlarına dayanılarak yapılan tarhiyatın tebliği sebebiyle vukubulan itirazların 213 sayılı Vergi Usul Kanunun 377. maddesinin amir hükmü gereğince itiraz komisyonlarında vergi ve ceza yönünden incelencceğinin ve bu kez verilecek kararların yargısal nitelikte olduğunun kabulü gerekir.

Ancak, birbirine çelişik nitelikteki yargı kararlarından ve değişik görüşlerden de açıkça anlaşılmaktadır ki, uyuşmazlığa çözüm getirmek durumunda bulunan yargı organları bu konuda kendilerine ışık tutacak ve çözümlemeye esas olacak

---

(11) **Danıştay 4 üncü Dairesinin 20/2/1968 gün ve E. 64/2988, K. 1968/763 sayılı kararında aksine görüşle «213 sayılı Vergi Usul Kanununun 393 üncü maddesinde temyiz süresi, itiraz komisyonu kararının ilgiliye tebliğinden itibaren 15 gündür» denildiğine göre, mükellefin matrahın takdirine veya tezyidine ilişkin itiraz komisyonu kararını temyiz etmeyip kendisine vergi ve cezanın tebliğini beklemesi, bu süreyi ihlâle sebep olacağı gibi, esasen anılan kanunun 377'nci maddesi hükmünün sadece takdir komisyonu kararlarından sonraki itiraz safhasına ilişkin olması karşısında matrah takdir veya tezyidine ilişkin itiraz komisyonu kararlarının temyiz edilebileceği açıkça meydandadır.**

Vergi Usul Kanununun 391 inci maddesinde «itiraz komisyonu kararlarına karşı (nitelik farkı gözetilmeksizin) Temyiz Komisyonu nezdinde temyiz talebinde bulunulabileceği öngörüldüğüne göre, süresinde yapılan temyiz talebinin esasa geçilmeksizin reddinde bir isabet görülmediğinden, davacı iddialarının kabulü ile » gerekçesiyle itiraz komisyonunun, matrahı takdirine veya tarhiyata yapılan itiraz sebebiyle verilen kararları arasında hiç bir fark görülmeyerek itiraz komisyonunun bütün kararlarının temyiz edilebileceği esası kabul edilmiştir.

açık ve seçik bir tarzda yazılı bir hüküm bulamamaları veya takip edilen kanuni hükümlerden çapraşık sonuçlara varmaları sonucunda soruna çözüm getirebilmek için mevcut yazılı metinleri zorlayarak ve idarenin yerine geçecek idari karar vermek durumda kalmışlardır (12). Bu durum yukarıda da belirtildiği gibi, çelişkili kararların verilmesine ve çapraşık durumların ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Bu nedenle, konuya, yürütme organı ve kanun yapıcı tarafından eğilinmesinde ve kanuni hüküm yoluyla soruna çözüm getirilmesinde gerek bulunduğu yönündeki görüşümü burada belirttikten sonra matrah takdiri gibi tamamiyle teknik ve idari bir görevin daha ziyade yargısal bir görevle donatılmış komisyonlardan alınmasının en uygun olduğu kanısındayım. Vergi matrahının takdir edilmesi ve saptanması işi, vergi dairesinin sorumluluğunda düzenlenen idari bir işlem olarak düşünülmelidir. Anlayış bu olunca, takdir komisyonlarının, daha ziyade, vergi matrahının saptanması ve vergi tespiti gibi idari bir islemin oluşumunda görevli ve tarafsız uzmanlardan kurulu vergi dairesinin teknik bir komisyonu durumuna getirilmesi gerekir.

Bu durumda vergi dairesi, matrah takdiri işleminden önce takdir komisyonuna başvurmakla beraber, bu komisyonun vereceği kararlara uymak zorunluluğunda olmayacak ve böylece söz konusu komisyonlar bir tür bilirkişi gibi çalışacaklardır. Bu komisyonun kararları aleyhine yargı organlarına başvurmak mümkün olamıyacaktır. Çünkü vereceği kararlar kesin nitelikte olmıyacağı gibi, ortada doğmuş bir vergi alacağı da bulunmayacaktır. Fakat, idari bir işlemin oluşumunda sadece matrah takdir etmekle görevli olacak böyle bir komisyonun kararlarına ve çalışma tarzlarına idari yoldan itiraz edilmesinde hiç bir engelin bulunmayacağını kabul etmek gerekir, Matrah takdirindeki yanılmaların önlenmesi bakımından takdir komisyonlarının teknik özellikleri artırılırken, takdire esas olacak prensiplerin yazılı metinle önceden idarece saptanması, takdir işleminin nesnel esaslara dayandırılmasını sağlıyacaktır. Şurası da unutulmamalıdır ki, matraha ilişkin yükümlüce yapılabilecek itirazlar, tarhiyata yapılan itirazla birlikte yargı organlarınca her zaman incelenebileceğinden yükümlü yönünden bir hakkın kaybı da söz konusu olmayacaktır.

(12) Vergi matrahının takdiri gerçekte idari bir işlem olup, idari organlarca yapılması gerekir.

MAKİNE TERCÜMESİ

YAZAN
JAMES P. DOWNEY

Çev : Öcal Beringtan
Danıştay Yardımcısı

1 — Makine tercümesinin durumu.

a) Makine Tercümesi araştırması.

Lisanların makine tarafından tercümesi (bundan sonra kısaca MT olarak yazılacaktır) ikinci dünya savaşından az sonra Amerikan hava kuvvetlerinin Rusca ve Almancadan ingilizceye komputer vasıtasıyla tercüme yapılması deneyi ile başlamıştır. 1966 ya kadar MT nin gerçekleşmesine pek ihtimal verilmemesine rağmen Amerika'da ilk iki lisana ek olarak Çince ve Vietnamcadan makine vasıtasiyle tercüme yapılması için araştırmalar devam etmektedir.

Amerikan ve Sovyet MT. teknikleri en çok gelişmiş tekniklerdir ve hemen hemen tamamen fizik ve tabii ilimleri teknik litaratürünün tercümesine tatbik edilmektedir.

Her iki ülkede kendilerinin sınırlı maksatları için bu tercümelerin deşifre edebilecek teknisyenlere uygun «ham» tercümeler yapmağa muktedirdirler.

Bütün metni kapsayan tercümeler henüz gelişmemiştir.

Amerika, Hollanda, İtalya ve Rusyada dil bilginleri MT ile ilgili Sentaks problemleri hakkında yazılar yazmışlar, ve slav ülkeleri MT alanında çalışmaları hakkında özellikle 1967 de Budabeşte de toplanan simpozyumda olmak üzere tebliğler sunmuşlardır.

Amerikadaki Georgetown üniversitesinin dil ve dil bilimleri Enstitüsü MT alanındaki çalışmalara 1954 ten beri katılmış ve hukuki terminolojiyi kapsamak için temel tekniğin değiştirilmesinin zorlukla karşılaşılmadan gerçekleştirilebileceğini göstermiştir.

b) MT nin gerçekleştirilmesi :

MT alanındaki uygulayıcılar MT nin hukuka uygulanabilirliği hakkında iyimserdirler mamafih hukuki yorumlar ya karamsar veya hukuk alanında MT nin ihtiyacını azaltmağa yöneliktir.

c) Teknik hususlar.

Bugünkü MT tekniklerinin hukuki metaryel ve dökümanların bütün metinlerini tercüme etmeğe uygun olmamasına rağmen, hafızalarında bütün bir hukuki metnin anahtar kelimelerinin veya önemli noktalarının ihtiva eden depolama ve bulmak sistemleri MT vasıtasıyla birkaç lisanda anahtar kelimeleri ve önemli noktaları belirtmeğe böylelikle «ham tercüme» «Crude translation» yapmağa adapte edilebilir.

Karmaşık çok dil sistemleri Belçika da kullanılan ve MT ye baş vurmadan dil zorluklarını yenen iki dil hukuki bilgi bulma sisteminden «CREDOÇ» daha çok genişlemiş sistem analizlerine ve daha geniş idare tekniklerine ihtiyaç gösterecektir.

II — MT nin hukuka uygulanması

a) Akademik uygulamalar dil çalışmaları ve MT biribiriyle çok yakından alakalı olduğundan «jurimetrics» (1) alanındaki kavram kelime analizleri hukukun farklı alanlarındaki parelelliklerin çabucak çizilmesiyle geniş ölçüde ilerleyebilir.

Ayrı hukuk sistemleri arasındaki ortak hususların tanınmasına yönelik mukayeseli hukuk çalışmaları ve uluslararası ilişkilere uygulanabilir tekbir kanunun benimsenmesi tercüme edilmiş hukuki meteryallerin daha çok ve daha çabuk elde edilmesiyle ileriye götürülebilir.

b) MT ve uluslararası hukuk.

1. Uluslararası hukuk kaynaklarının daha çok elde edilebilmesi

MT nin anahtar kelimelerin ve önemli noktaların tercüme edilmesine uygulanması Avrupa Ekonomik Topluluğu hukuku ile bu hukuku kendi mahkemelerinde yorumlamağa çalışan üye devletler örneğinde olduğu gibi kaynak materyalden tercüme yapılmak üzere tercüman istihdam edilmesi giderlerini ve bu iş için gerekli zamanı azaltacaktır. MT vasıtasiyle dil engellerinin ortadan kalkması ulusal hukukun başkalarına daha çok anlaşılır hale getirecek uluslararası yaşama sorunlarının daha kapsamlı bir değerlendirmesine yol açacaktır.

2 — Anlaşmaların tek anlamlılığı

Tek anlamlılık muğlak bir kelime veya cümlenin bütün manalarının bir bilgi bankasında biriktirilmesi ve sonradan taraflar arasındaki anlaşmada kasdedilen manaya hasredilmesi için el altında bulundurulmasıdır.

Bu işlem teknolojik olarak MT den daha ileridir ve bir çok faydalı kullanılışı vardır.

Bir çok uluslararası anlaşmalar kendi huhuki metinleri itibariyle eşit derecede geçerli sayılırlar. Fakat bu anlaşmanın iki veya daha çok dilde yazılmış olması bu anlaşmadan doğan anlaşmazlıkları çözmek için başvurulan uluslararası mahkemelerin «sınırlı yorumlama» prensibini uygulamalarına ihtiyaç gösterir. «tek anlamlılık» ayrı yorumları ahenkleştirme işlemini kolaylaştıracaktır.

Sık sık kullanılan diğer bir prensipte bir dildeki tercümenin bir kaç, ikinci dildeki tercümenin bir manası olduğu zaman ikinci dildeki tercümenin geçerli olduğudur. Komputürler böyle bir çeşit ayrılığın olup olmadığını doğrulukla tespit edeceklerdir.

Anlaşmaların resmi tercümesi mahalli mahkemelerde bağlayıcıdır. Fakat resmi tercüme hakiki metinden hukuken daha az geçerli olduğundan resmi tercümenin uygulanıp uygulanmamasını bir metodla tespit etmek çok uygun olacaktır. Tek anlamın komputerce sağlanması hakiki metnin bir çok dildeki tercümeleri arasın-

(1) «Jurimetris» Hukukun rakkamlarla ölçülmesi anlamında bir sözcük (Çevirmen notu)

daki mana farklarını giderecek bu metodu temin etmekte ve mahalli hakime uygulanmasında yardımcı olmaktadır.

Diplomatik alanda geçerli olan lisanlara, yorumlara da öncelik verilmektedir. Komputerlerin tek anlamlılığı bu geçerliğe Rusça, İspanyolca ve Çincenin dahil olmasına yardım edebilir.

Anlaşmaların mahalli hukuku üstün olduğu durumlarda çatışma lisan yüzünden çıkıyorsa bu mesele de komputer tarafından çözümlenebilir.

III — Netice.

Farklı hukuki sistemler arasındaki ayrılıklara yönelen ve gelişen uluslararası birimlerle dolu bir dünyada ortak bir haberleşmenin sağlanması ihtiyacı açık seçik ortadadır. Makine tercümesinin teknolojisi geliştikçe bunun hukuk mesleği için kullanılışı gittikçe artacaktır. Hukuk üzerine kurulmuş bir dünya düzeni için geçerli fikir alışverişini başarmak için makine tercümesinin kullanılma olanaklarını saptamak ve bunu mümkün olan en geniş şekilde uygulamak gereklidir.

DANIŞMA VE İDARE KARARLARI

BİRİNCİ DAİRE VE GENEL KURUL KARARI

T. C.

D A N I Ş T A Y
Birinci Daire

Esas No : 1973/7

Karar No : 1973/9

Özü : İmar ve İskân Bakanlığı Teftiş Kurulu Tüzüğü Hk.

Başbakanlığın 2/Mart/1973 gün ve Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi Başkanlığı 73 — 140/2034 sayılı yazısında; İmar ve İskân Bakanlığınca hazırlanıp Danıştay Birinci Dairesi ve Genel Kurulunca incelenerek 21/Nisan/1971 gün ve 7/2225 sayılı kararname ile yürürlüğe konulmuş olan «İmar ve İskân Bakanlığı Teftiş Kurulu Tüzüğü»nün 29/Mayıs/1971 gün ve 7/2513 sayılı kararname ile yürürlükten kaldırılmış olduğu ve bu kerre söz konusu Tüzüğün yeniden ve aynen yürürlüğe konulmasına ilişkin adı geçen Bakanlıktan alınan 23/Şubat/1973 gün ve F — 02 — M (a) — 2/662 sayılı yazı sureti ile Tüzük Tasarısının ilişik olarak sunulduğundan bahisle ve konunun 521 sayılı Danıştay Kanununun 29 uncu maddesi uyarınca incelenmesi ve sonucunun bildirilmesi istenilmektedir.

İmar ve İskân Bakanlığınca Başbakanlığa yazılan 23 Şubat 1973 gün ve F — 02 — M (a) — 2/662 sayılı yazıda ise aynen: «Bakanlığımızca hazırlanarak Danıştayın incelemesinden geçtikten ve 20 Mayıs 1971 gün ve 13841 sayılı Resmî Gazete ile yayınlandıktan sonra Bakanlar Kurulunun 29/mayıs/1971 gün ve 7/2513 sayılı kararıyla yürürlükten kaldırılmış bulunan «İmar ve Iskân Bakanlığı Teftiş Kurulu Tüzüğü»nün yeniden ve aynen yürürlüğe konulması uygun görülmüştür. Bilgi ve gereğine müsaadeleri arz olunur.» denilmekle gereği görüşülüp düşünüldü :

Anayasanın 107 nci maddesinde; «Bakanlar Kurulu, kanunun uygulanmasını göstermek veya kanunun emrettiği işleri belirtmek üzere, kanunlara aykırı olmamak şartiyle ve Danıştayın incelemesinden geçirilerek, tüzükler çıkarılabilir. Tüzükler, Cumhurbaşkanınca imzalanır ve kanunlar gibi yayınlanır.» hükmü yer almaktadır.

Olağan düzenleyici işlemlerin üst mertebesini teşkil eden tüzükler, yukarıda sözü edilen Anayasa hükmü karşısında, Anayasaya ve kanunlara aykırı olamaz. Ayrıca tüzüklerin hukuki varlığı ve değeri olan düzenleyici bir işlem niteliğini kazanabilmeleri; bunların, Bakanlar Kurulunca hazırlanması, Danıştayın incelemesinden geçirilmesi, Cumhurbaşkanı tarafından imzalanması ve kanunlar gibi yayınlanması koşullarına bağlıdır. Bu nedenle Danıştayın incelemesinden geçmeyen bir metin, Bakanlar Kurulunca tüzük olarak yayınlanamıyacağı gibi, Bakanlar Kurulunca bu yolla alınan bir karar ile de mevcut bir tüzük yürürlükten kaldırılamaz.

Zira, bir yargı kararı ile iptal edilmedikçe veya dayanakları olan kanunlar yürürlükte oldukça, tüzükler; ancak yeni bir işlem, bir ilga işlemi ile ortadan kalkar. Bu ilga ise, tüzüğü çıkaran merciler tarafından ve tüzüğün çıkarılmasında uyulan esas ve usullerle yürürlüğe konulan yeni bir tüzükle mümkündür. Esasen Türk İdare Hukukunda tüzüklerin yürürlükten kaldırılmasındaki uygulama da bu yoldadır.

Bu durum karşısında; Anayasanın tüzüklerin yürürlüğe konulmasını düzenleyen 107 nci maddesinde öngörülen usul ve esasların tüzüklerin yürürlükten kaldırılmasında da uygulaması zorunluluğu aşikardır. Bu esaslara uyulmadan yapılan yürürlükten kaldırma işlemi, ağır bir sakatlıktan ötürü yoklukla malûldür.

İmar ve İskân Bakanlığınca hazırlanıp, Başbakanlıkça Danıştaya gönderilen «İmar ve İskân Bakanlığı Teftiş Kurulu Tüzüğü» evvelce, Dairemiz ve Genel Kurulca incelenerek, 21 Nisan 1973 gün ve 7/2225 sayılı kararla Bakanlar Kurulunca yürürlüğe konulmuş bulunmakta idi. Söz konusu Tüzüğü yürürlükten kaldırdığından bahsolunan 29 Mayıs 1971 gün ve 7/2513 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ise; Danıştayın incelenmesinden geçmiş bir Tüzük niteliğinde bulunmadığı için, yukarda belirtilen sebeplerle ağır sakatlıktan ötürü yoklukla malûl ve İmar ve İskân Bakanlığı Teftiş Kurulu Tüzüğünü yürürlükten kaldırabilecek hukuki değer ve nitelikten mahrumdur.

Bu itibarla; 21 Nisan 1971 gün ve 7/2225 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyle yürürlüğe konulmuş olan ve belirtilen nedenlerle halen yürürlükte bulunan İmar ve İskân Bakanlığı Teftiş Kurulu Tüzüğünün yeniden incelenmesine yer ve olanak olmadığından dosyanın gereği yapılmak üzere Birinci Başkanlığa sunulmasına 21 Mart 1973 gününde oybirliğiyle karar verildi.

T. C.

DANIŞTAY

Genel Kurul

Esas No : 1973/27

Karar No : 1973/30

Başbakanlığın 2 Mart 1973 gün ve Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi Başkanlığı 73 — 140/2034 sayılı yazısında; İmar ve İskân Bakanlığınca hazırlanıp Danıştay Birinci Dairesi ve Genel Kurulunca incelenerek 21 Nisan 1971 gün ve 7/2225 sayılı kararname ile yürürlüğe konulmuş olan «İmar ve İskân Bakanlığı Teftiş Kurulu Tüzüğü»nün 29 Mayıs 1971 gün ve 7/2513 sayılı kararname ile yürürlükten kaldırılmış olduğu ve bu kerre söz konusu Tüzüğün yeniden ve aynen yürürlüğe konulmasına ilişkin adı geçen Bakanlıktan alınan 23 Şubat 1973 gün ve F — 02 — M (a) — 2/662 sayılı yazı sureti ile Tüzük Tasarısının ilişik olarak sunulduğundan bahsile ve konunun 521 sayılı Danıştay Kanununun 29 uncu maddesi uyarınca incelenmesinin istenmesi üzerine Birinci Dairece Müttehaz 21/3/1973 günlü ve 7/9 sayılı kararı havi ilişik tutanak okundu.

Gereği Konuşulup Düşünüldü :

Üyelerden Fuat Azgur'un «Danıştayın incelenmesinden geçirilerek Bakanlar Kurulunun 21 Nisan 1971 günlü kararnamesi ile yürürlüğe konulması kararlaştırılan ve 20 mayıs 1971 günlü Resmî Gazetede yayınlanmak suretiyle yürürlüğe giren «İmar ve İskân Bakanlığı Teftiş Kurulu Tüzüğü» yine Bakanlar Kurulunun 29 Mayıs 1971 günlü kararıyla yürürlükten kaldırılmıştır. Bu sefer İmar ve İskân Bakanlığı Başbakanlık aracılığı ile meseleyi yeniden Danıştaya intikal ettirmiş ve adı geçen tüzüğün «yeniden ve aynen» yürürlüğe konulması için gerekli işlemin yapılmasına» müsaade istemiştir.

Danıştay Genel Kurulunda çoğunluğun tasvibine mazhar olan 1. Dairenin görüşüne göre, bir tüzüğün yürürlükten kaldırılması «Tüzüğü çıkaran merciler tarafından ve tüzüğün çıkarılmasında uyulan esas ve usullerle yürürlüğe konulan yeni bir tüzükle mümkündür ..... Anayasanın tüzüklerin yürürlüğe konulmasını düzenleyen 107 inci maddesinde öngörülen usul ve esasların tüzüklerin yürürlükten kaldırılmasında da uygulanması zorunluluğu aşikârdır. Bu esaslara uyulmadan yapılan yürürlükten kaldırma işlemi, ağır sakatlıktan ötürü yoklukla malûldur.» Sonuç olarak çoğunluk, sözü edilen tüzüğü yürürlükten kaldıran Bakanlar Kurulunun 29 Mayıs 1971 günlü kararının «yoklukla malûl» olduğunu, bu itibarla tüzüğü yürürlükten kaldıramıyacağını ve anılan tüzüğün halen yürürlükte bulunduğunu kabul etmek gerektiğini karara bağlamıştır.

Aşağıdaki nedenlerden ötürü bu görüşü hukuken geçerli saymak mümkün değildir.

Gerçekten Anayasanın 107 nci maddesi Bakanlar Kurulunun Danıştayın incelenmesinden geçirilmek kaydıyla tüzükler çıkarılabileceğini öngörmüştür. Bu madde-

nin gerekçesinde, maddenin 1924 Anayasasının 52 nci maddesine mutenazır olarak hazırlandığı belirtilmiştir. Bilindiği gibi tüzükler iki kategoride mütalaa olunur : kanunların uygulanmasını gösteren (tatbiki) tüzükler. Kanaatimizce idare bu ikinci çeşit tüzükleri çıkarıp çıkarmamakta tamamen serbest kalmakta, hukuki bakımdan icbar edici bir müeyyideye maruz bulunmamaktadır. Yine bilindiği gibi idare hukukunda işlemlerin hukuken geçerli sayılmasına etkili olan üç türlü «mütalâa» vardır. Birincisi, alınması idarenin takdirine kalmış olan «ihtiyarî mütalâa» (Avis facultatif). 2 ncisi idarece alınması zorunlu fakat uyulması zorunlu olmayan «İstişarî mütalâa (avis Consultatif), Üçüncüsü ise, alınması ve uyulması zorunlu olan yani idareyi bağlayıcı nitelikte bulunan «emri mütalâa» (Avis İmparatif).

Anayasanın 107 nci maddesinin Temsilciler Meclisinde görüşülmesi sırasında, bir üye, Danıştayın tüzükler üzerindeki incelenmesinin niteliğini ve bağlayıcılık derecesini sormuş Komisyon Başkan Vekili verdiği cevapta: «Burada Devlet Şûrası taşıdığı isme uygun olarak mütalâa veriyor: idareye amir vermiyor.» demiştir. (T.C. Anayasası, Av.Kâzım Öztürk, C. III, Sahife: 2969).

Danıştayın, kazai yönden tüzükler üzerinde mevcut olan denetim yetkisi ve özellikle Danıştay Kanununun 53 üncü maddesinde belirtildiği üzere kanun tasarılarının da tüzük tasarıları gibi Danıştayda incelenebileceği gözönünde tutulunca verilen mütalâanın niteliğinin bu şekilde açıklanmasını tabii ve hukuka uygun kabul etmek gerekir. Esasen Parlementoya karşı iktidarların sorumlu tutulması ve mütalâa verenin herhangi bir sorumluluğunun bulunmayışı da bu anlayışı zorunlu kılmaktadır.

Anayasanın 107 nci maddesinde öngörülen «inceleme»nin etkinlik derecesini ve idareyi ne ölçüde bağlıyabileceğini bu şekilde ortaya koyduktan sonra idarenin bir kararname ile tüzüğü yürürlükten kaldırması halinde durumun ne olacağını incelemeye geçebiliriz.

Danıştay Kanununda açıkça anlaşılacağı üzere Danıştay Genel Kurulu Danıştay 1 inci Dairesi gibi idari bir organdır. Bu Kurul ve Daire birer yargı organı değillerdir ve yargısal karar veremezler. Danıştay Genel Kurulu, 1inci Dairenin görüşünü benimsemiş ve Bakanlar Kurulunun, «İmar ve İskân Bakanlığı Teftiş Kurulu Tüzüğü»nü yürürlükten kaldıran 29/5/1971 günlü kararını yok eden hükmünde (keenlemyekûn) saymıştır.

Danıştay Kanununun 44 üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulu kararlarını iptal etmek yetkisi Danıştay Dâva Daireleri Kuruluna aittir. İdare Hukuku bakımından iptalden daha şümullü sonuç doğuran «yokluk» kararı verebilmek, kuşkusuz, yine Dava Daireleri Kurulunun yetkisi dahilinde olmak ve ancak yargılama sonunda verilmek gerekir. Bugünkü Anayasamız muvecehesinde idari organların bir yargı kararına dayanmadan düzenleyici tasarrufları «yok hükmünde» saymaları olanaksızdır. Bu durumda, yukarıda sözü edilen tüzüğü yürürlükten kaldıran Bakanlar Kurulu kararını lâzımülicra kabul etmek ve bu karar Danıştay Dava Daireleri tarafından iptal edilmedikçe veya yoklukla malûl olduğu hükme bağlanmadıkça, kararın hukuken ve fiilen yürürlükte bulunduğuna işaretle yetinmek gerekirdi. Bu görüşün sonucu olarak Danıştay Genel Kurulunun, daha önce Danıştayın incelenmesinden geçmiş bulunan tüzüğün bir madde eklenmeden, ilk inceleme sonunda aldığı şekli ile«aynen» idarece yürürlüğe konulmak istenmekte olduğu gözönünde tutularak, Danıştayca yeniden bir inceleme yapmağa gerek olmadığına ve Ba-

kanlar Kurulunun bir kararname ile anılan tüzüğü yeniden yürürlüğe koyabileceğine karar vermesi uygun olurdu. Böyle yapmayarak, tüzüğü yürürlükten kaldıran Bakanlar Kurulu kararının yok hükmünde olduğunu ileri sürmek ve adı geçen tüzüğün halen yürürlükte bulunduğunu belirtmek suretiyle aldığı kararı yukarıda açıkladığımız nedenlerden ötürü idare hukuku ilkelerine ve mevzuata uygun bulunmadığı yolunda ayrışık görüşüne Üyelerden Fehmi Gürpınar, İhsan Örelay, Fahreddin Gömülü, Mazhar Şener, S. Sıtkı Arkan, Niyazi Araz, Osman Meriç, Sırrı Kırcalı, Hamdi Özer katılmışlar ise de;

Dayandığı gerekçeye binaen Daire kararının aynen kabulüne 24/5/1973 gününde oyçokluğuyla karar verildi.

İKİNCİ DAİRE KARARLARI

T. C.

D A N I Ş T A Y

İkinci Daire

Esas No : 1973/604

Karar No : 1973/2073

.....Bakanlığı intibak Komisyonu Başkan ve Üyelerine hakaret ettiği iddiasiyle Bakanlık Müşavir Müfettişi .. hakkında düzenlenen dosya, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun, 1327 sayılı Kanunla eklenen geçici 20 nci maddesi uyarınca 125 inci maddede yazılı tüzük çıkmamış bulunması nedeniyle 788 sayılı Memurin Kanununun 53 üncü maddesine göre gerekli kararın verilmesi için gönderilmiş ise de disiplin yönünden Dairemizce karar verilmesine olanak bulunmamaktadır. Şöyle ki; birinci derecede disiplin cezası verilmesi Danıştay'a ait olan işleri İkinci Dairenin görevleri arasında sayan 521 sayılı Danıştay Kanununun 49 uncu maddesi, 1740 sayılı Danıştay Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine ve bu kanuna bazı maddeler ve geçici maddeler eklenmesine dair Kanun ile değiştirilmiş ve değişik şekliyle söz konusu 49 uncu maddede, bu konuda İkinci Daireye görev veren bir hüküm yer almamıştır.

Bu nedenle ... Bakanlığı Müşavir Müfettişi ... hakkında disiplin yönünden Dairemizce bir karar verilmesine yer olmadığına 18/10/1973 gününde oybirliğiyle karar verildi.

T. C.

DANIŞTAY

İkinci Daire

Esas No : 1973/1081

Karar No : 1973/2172

Sanık : ..... Mahallesi muhtarı.

Suçu : Öğrendiği suçu, suçluyu korumak maksadı ile ilgili makamlara duyurmamak.

Memurin Muhakematı Hakkındaki Kanunun 2 nci maddesinde, Vilâyet memurları hakkında Vali, Kaymakam veya memurun bağlı bulunduğu İdari şubenin âmiri tarafından soruşturma emri verileceği hükme bağlanmış olduğuna ve olayda ise soruşturma emrini veren Emniyet Müdür Vekili mahalle muhtarı olan sanığın âmiri durumunda bulunmadığına göre kendiliğinden incelenen men'i muhakeme kararının bozularak yetkili makamdan alınacak soruşturma emri üzerine gerekli soruşturma yapılıp yeniden fezleke düzenlenerek sonuca göre karar verilmesi için dosyanın yerine geri çevrilmesine 5/11/1973 gününde oybirliği ile karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

İkinci Daire

Esas No : 1973/983

Karar No : 1973/2265

Sanık : ..... Gelir Müdürlüğü Gelir Şefi.

Suçu : Mükelleflerin vergi ile ilgili defterlerini tutmak.

Sanığın, 213 Sayılı Vergi Usul Kanununun 6 ncı maddesi son fıkrası ve 363 üncü maddesi hükümleriyle yasaklanmış olduğu halde vergi mükelleflerinin işletme defterlerini tuttuğu, bunun karşılığı olarak para da aldığı and içirilerek dinlenmiş tanıkların kanaat verici bildirilerinden anlaşıldığı cihetle itiraz üzerine incelenen, usul ve yasaya uygun bulunan lüzumu muhakeme kararının onanmasına; yerinde görülmeyen sanık itirazının reddine 13/11/1973 gününde oybirliği ile karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

İkinci Daire

Esas No : 1973/1070

Karar No : 1973/2282

Sanık : ... İli Emniyet Müdürlüğünde Görevli Polis Memuru.

Suçu : Müşteki ..... na ait arabanın plâkasını usulsüz olarak sökmek.

Sanığın, müşteki ... na ait arabasının Plâkasını sökerek, çalıntı olup olmadığının incelenmesi, değilse usulsüz park ettiğinden ötürü para cezası yazılması isteği ile İl Trafik Bürosuna gönderdiği anlaşılmaktadır. 6785 Sayılı Karayolları Trafik Kanununun 54 üncü maddesinde hangi hallerde taşıtların plâkalarının sökülebileceği belirtilmiş olduğuna ve söz konusu olayda, anılan madde hükmüne uygun bir durum bulunmadığına göre, keyfi harekette bulunan sanık hakkında verilip kendiliğinden incelenen men'i muhakeme kararının bozularak TCK. nun 228 nci maddesine göre lüzumu muhakemeye çevrilmesine, yargılamasının ... Asliye Ceza Mahkemesinde yapılmasına 15/11/1973 gününde oybirliği ile karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

İkinci Daire

Esas No : 1973/1113

Karar No : 1973/2287

Sanık : ..... İli ..... İlçesi Belediye Başkanı.

Suçu : Belediye meclisini toplantıya çağırmadan usulsüz olarak 1973 Malî Yılı Bütçesini düzenlemek.

Muhbir belediye meclisi üyesi ....., sanık belediye başkanının, 1973 Malî Yılı Bütçesini, 24/2/1973 günlü Belediye Meclisi toplantısında ekseriyet olmadığı, faaliyet raporu okunmadığı halde, gizli olarak meclis üyelerinden bazılarına imza ettirmek suretiyle usulsüz olarak çıkarttığını ileri sürmekte ise de, 1580 sayılı Belediye Kanununun 122 nci maddesi hükmüne göre; Belediye bütçesi, mahallin en büyük mülkiye âmirinin tasdiki ile katileşmekte olup, bu karar aleyhine ilgililerce idari yargı yoluna başvurulabileceği ve bu itibarla sanığın üstüne atılan eylem, ceza kovuşturmasını gerektirir suç niteliğinde bulunmadığı cihetle kendiliğinden incelenen men'i muhakeme kararının bozularak karar verilmesine yer olmadığına 15/11/1973 gününde oybirliği ile karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

İkinci Daire

Esas No : 1973/1196

Karar No : 1973/2298

Sanık : ..... Yüksek İslâm Enstitüsü Müdürü.

Suçu : Atatürk'e hakaret etmek.

Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında 5816 Sayılı Yasanın, «Bu kanunda yazılı suçlardan dolayı Cumhuriyet Savcılıklarınca re'sen takibat yapılır.» hükmünü koyan 3 ncü maddesi karşısında sanık hakkında Memurin Muhakematı Hakkında Kanun hükümleri uyarınca kovuşturma yapılması ve bu kanuna göre karar verilmesi olanağı bulunmadığından, kendiliğinden incelenen men'i muhakeme kararının bozularak, Memurin Muhakematı Hakkında Kanuna göre karar verilmesine yer olmadığına ve genel hükümlere göre kovuşturma yapılması için dosyanın yetkili C. Savcılığına gönderilmesi gerekeceğine 16/11/1973 gününde oybirliği ile karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

İkinci Daire

Esas No : 1973/1481

Karar No : 1973/2636

Sanık : ..... Nüfus Memuru

Suçu : Köy ve mahalle muhtarlarının imzalarını kontrol etmek gerekçesiyle toplayıp, tayinini durdurmak için vilâyete verdiği dilekçeye eklemek

Sanığın ilçeye bağlı köy ve mahalle muhtarlarından, imza taklidi yapıldığı gerekçesiyle onların imzalarının kontrolünü yapacağından bahisle, topladığı imza listesini, kendi tayinini önlemek amacıyla vilâyete verdiği dilekçeye eklediği ve böylece görevini kötüye kullandığı soruşturma evrakı ve fezleke münderecatından anlaşıldığından sanık hakkında verilip itiraz üzerine incelenen lüzumu muhakeme kararının esastan onanmasına, uygulama noktasından bozularak TCK. nun 240 ıncı maddesine göre yargılanmasının gerekliliğine ve yerinde görülmeyen itirazın reddine 26/12/1973 gününde oybirliği ile karar verildi.

T. C.

DANIŞTAY

İkinci Daire

Esas No : 1973/1435

Karar No : 1974/61

Sanık : ..... İli Müftüsü.

Suçları : 1) 2/2/1968 günü ..... Camii'nde namaz sonunda, verdiği vaazda ..... partisini hedef alarak, lâyikliğe aykırı konuşma yapmak,

2) 30/8/1968 ve 31/8/1968 günleri ..... cami'de verdiği vaazda ve yaptığı toplantıda, «Toplu namazlar kılınmağa devam edilecektir. İrtica yoktur. İrtica vardır diyen zalimdir.» demek suretiyle, Cumhurbaşkanı ..... ın 30/8/1968 günü Zafer Bayramı dolayısiyle yapmış olduğu bayram konuşmasını hedef alarak adı geçene hakaret etmek.

3) 2/5/1969 günü ..... camiinde verdiği vaazda, Eski yargıtay Başkanı .....'in şahsını hedef tutarak, adı geçenin şahsında lâyikliğe aykırı konuşma yapmak.

1 inci madde ile sanık ...'nün üstüne atılan ve TCK. nun 163/4 üncü maddesinde yer alan lâyikliğe aykırı probaganda yapmak suçunun 2/2/1968 günü işlenmiş olduğu, soruşturma dosyasının incelenmesinden anlaşıldığı ve bu tür suçlar adı geçen yasanın 102 nci maddesine göre 5 yıllık zamanaşımına tabi olduğu ve yine aynı yasanın 104 üncü maddesinde yazılı zamanaşımını kesen sebeplerin de bulunmadığı anlaşıldığına göre; bu maddeden sanık hakkındaki kamu dâvasının zamanaşımı nedeniyle ortadan kaldırılmasına, 2 nci maddede sanığa isnad olunan ve TCK. nun 158 inci maddesinde yer alan Reisicumhura hakaret suçunun kovuşturulması yine aynı yasanın 160/2 nci maddesi hükmüne göre; Adalet Bakanlığının iznine bağlı olup, soruşturma evrakı içinde adı geçen makam tarafından, verilmiş bir izin belgesine rastlanamadığından bu maddeden sanık hakkında karar verilmesine yer olmadığına 3 üncü maddede; lâyikliği tek tek her insanda, kendi kanaatlerini tetkik eden bir tenkit ruhu ve diğer taraftan, başkalarının iman ve itikatlarına hürmet için ve onlara karşı anlayış göstermek için bir irade kuvveti olarak tanımlamak mümkündür. Bu nedenle, layik bir devlette kişilerin hepsinde; başkalarının iman ve itikatlarına hürmet ve anlayış göstermek iradesi hakim olmalıdır. Bu görüşten giderek, TCK. nun 163 üncü maddesi layikliği bir esasa bağlamış ve yine aynı maddenin 4 üncü fıkrasında da; «Layikliğe aykırı olarak, devletin içtimaî veya iktisadî veya siyasî veya hukuki temel nizamlarını, kısmende olsa, dinî esas ve inançlara uydurmak amacıyla veya siyasî menfaat veya şahsî nüfuz temin ve tesis eylemek maksadıyla dinî veya dinî hissiyatı veya dince mukaddes tanınan şeyleri âlet ederek her ne suretle olursa olsun propaganda yapan veya telkinde bulunan kimse bir yıldan 5 yıla kadar ağır hapis cezasıyla cezalandırılır.» hükmünü koymuştur.

Diyanet İşleri Başkanlığı Va'z ve Va'z edecekler Yönetmeliği'nin, 2 nci maddesinde ise; vaazın «...Camilerde ve toplu ibâdet yapılan yerlerde vaaz etme yetkisine sahip bir din bilgini tarafından, islâm dininin itikat, ibâdet ve ahlâk ile ilgili bir konusunda, âyet ve hadisler esas alınarak, usulüne uygun bir tarzda cemaati aydınlatmak, dinî bilgi ve şuurunu geliştirmek maksadıyla belirli bir süre içinde yapılan dinî bir öğüt ...»olduğu belirtilmekte ve yine aynı yönetmenliğin 4 üncü maddesinin d, e ve f fıkralarında da, vaaz edenin, konuşurken, genellikle ölçülü, yapıcı, uyarıcı, öğretici, teşvik edici, sevdirici, müjdeleyici ve sakındırıcı ifadeler kullanması gerektiği, aşırı ve kırıcı ifadelerden mesnetsiz sözlerden, siyset ve şahsiyet yapmaktan, dinî bütünlüğü ve millî birliği zedeleyici ihtilâflı meselelere yer vermekten kaçınacağı hükme bağlanmış bulunmaktadır.

Oysa sanık, 2/5/1969 günü, ... Camiinde cuma namazından sonra verdiği vaazda, ölmüş bulunan Yargıtay Başkanı .....'in şahsını hedef tutarak, «..... Bundan bir sene kadar evvel, biri ölmiyecekmiş gibi konuşuyordu. Ve diyordu ki, (Allah'ı insanlar yaratır, insanlar olmasaydı Allah olmazdı) diyordu. Evet geberdi Özür dilerim, öldü demem için Allah'ıma, Allahımıza karşı saygılı olması gerekirdi. Ölmedi. Geberdi ..... bilmem yaşının ne olduğunu, yerini ve lâyıkını buldu ... Mevlâ korusun, kudurmuşcasına hakikatlarına saldıran, mukaddesatın hariminde hayvancasına Tepinen ve kâinatın büyük yaradanına itler gibi hırlayan bir kimsenin hürmete, saygıya riyakatı maalesef olmamıştır, şimdi bundan sonra da olmayacaktır ..... Allahın varlığına saygı duymayan bir kişi öldü mü, muhterem müslümanlar, mevlâmız korusun, «Allah yoktur» diyen bir kişi öldü mü, «Allahı insan yaratır» diyen bir kişi öldü mü, mevlâ esirgesin, kilisenin önündeki musalla taşı bile onu kabul etmez. Cami'yi bırakın, kâbeyi bırakın, mescidi bırakın, kilisenin önündeki musalla taşı bile onu kabul etmez ..... Rabbin iman sahibi müminleri koru, hususiyle benim masum meslektaşlarımı muhafaza et, yarabbi ne garip meslek bu, evet bu devirde bu şartlar altında, ne garip meslek bu, ömür boyu sarığa sövmektedir, Ömür boyu din adamına gerici, softa, yobaz, mürteci, örümcek kafalı, şeriatçı, dinci, tutucu, yıkıcı, falan, nihayet bir gün geliyor, her beşerde olduğu gibi, bu fanide geberiyor. Falan zat ölmüştür, namazı falan cami'de kılındıktan sonra falan müslüman kabristanına defnedilecektir. Efendim müsaade buyurun da, bu imam kardeşimize azap etmeyin, bir de, bu adam hayatı boyu, sarık gördüğü zaman midesi bulanırdı, yüzünü öbür tarafa çevirirdi, din adamı denildiği zaman ayranı kabarırdı, öldü, tabutuyla beraber musalla taşına, minare gölgesi önüne getirmeyin, azap etmeyin bu adamcağıza, neden sarıklı, cüppeli bir zatın önüne getiriyorsunuz, bunu ezansız, camisiz yere, namazı kılınmayan yerlere götürün ..... Muhterem Müslümanlar, hakikaten imamlık, vaizlik, bu devirde çok nazik meseledir, şu bir kaç dakikalık konuşma, benim için bir zarurettir. Müminleri irşat, bu yolda ikaz etmek mecburiyetindeyim ..... Bir adam Allahı inkâr ederse namazı kılınmaz, bir adam Peygamber Efendimize saygısızlık ederse namazı kılınmaz ... Bir adam Allahı insan yaratır, yaratmıştır derse namazı kılınmaz, namazını kılan da, kıldıran da cemaat olarak duran da cümlesi kâfirdir .....» «şeklinde söylediği sözlerle bir yandan, yukarıda adı geçen Yönetmelik hükümlerine göre, vaaz edenlerin, vaaz sırasında, uymakla görevli bulundukları şartlara aykırı biçimde hareket etmiş olduğu, öte yandan da yine yukarıda sözü edilen TCK. nun 163 üncü maddesinin 4 üncü fıkrasında yazılı şekilde» Lâyikliğe aykırı olarak bazı temel nizamları din esaslarına uydurmak suretiyle dinî hissiyatı alet ederek en geniş manasıyla propaganda ve telkinde bulunduğu» soruşturma evrakı içindeki

belgelerle anlaşılmış bulunduğundan, 3 üncü maddeden sanığın TCK. nun 163/4 üncü maddesine göre lüzumu muhakemesine, yargılamasının ..... Ağır Ceza Mahkemesinde yapılmasına, Sanık, 2/5/1969 günü yapmış olduğu bu konuşma ile TCK. nun 163/4 üncü maddesinde yer alan ve yukarıda 3 üncü maddede karara bağlanan suçu işlediği gibi, aynı zamanda, Yargıtay Başkanı ..... in şahsına, cenaze namazı kılana ve cemaat olarak duranlara da hakaret etmiş olduğu görülmekte ise de, ... in mirasçıları tarafından CMUK. nun 363 üncü maddesi hükmüne göre, takibatın devam edilmesi yolunda yapılmış bir müracaat olmadığından bu yönden karar verilmesine olanak görülmemiş, ...'in cenaze namazını kıldıran Avukat ....., sanığın, 2/5/1969 günü yapmış olduğu konuşma ile, kendisine de hakaret etmiş olduğunu ve bu nedenle davaya müdahil sıfatıyla katılmak istediğini, Danıştay İkinci Dairesi Başkanlığına vermiş olduğu 27/6/1973 günlü dilekçesi ile belirtmiş ise de, hakaret suçunun 2/5/1969 günü işlenmiş olması karşısında, TCK. nun 108 inci maddesinde yazılı olan 6 aylık Şahsî şikâyet süresini geçirmiş bulunduğundan dilekçesinin bu nedenle reddine 14/1/1974 günü oybirliği ile karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

İkinci Daire

Esas No. : 1973/1637

Karar No : 1974/114

Sanıklar : ..... Belediye Meclis Üyeleri.

Suçları : Çiftçi Mallarını Koruma Meclisi üyelerinin seçimi için toplanan 10/1/1973 ve 24/1/1973 günlü meclis toplantılarına katılmamak.

1580 sayılı Belediye Kanununun, 102 nci maddesi; sadece belediye başkanı ile belediye memur ve müstahdemlerinin, görevlerinden doğan veya görevlerini yaptıkları sırada işledikleri suçlardan ötürü, Memurin Muhakematı Hakkında Kanuna tabi olacaklarını hükme bağlamış olduğuna göre; bu madde de sözü edilmeyen belediye meclis üyeleri, Memurin Muhakematı Hakkında Kanunun uygulanmasında memur sayılamıyacaklarından, haklarında bu yasa hükümlerine göre karar verilmesine yer olmadığına 17/1/1974 gününde oybirliği ile karar verildi.

T. C.

DANIŞTAY

İkinci Daire

Esas No : 1974/10

Karar No : 1974/151

Sanık : ..... İlçesi Mal Müdürü

Suçları : Çeşitli şekillerde görevi kötüye kullanmak ve savsamak.

İl İdare Kurulu kararının incelenmesinden, kurul üyesi defterdar ..... in, soruşturma evrakında sık sık memuriyet ünvanının geçmekte olması nedeniyle karara çekimser kalmış olduğu anlaşılmaktadır.

Memurin Muhakematı Hakkında Kanuna göre verilen kararlarda kurul üyelerinin çekimser oy kullanmalarına kanunî olanak bulunmadığı gibi ortada, CMUK' nun 21 inci maddesinde yazılı çekinme sebeplerinden birisinin de bulunmadığı anlaşılmış olmasına göre kendiliğinden ve itiraz üzerine incelenen mahallî kararın bozularak kurula katılan başkan ve üyelerin oylarını açıkca belli edilecek şekilde yeniden karar verilmesi için dosyanın geri çevrilmesine 24/1/1974 gününde oybirliği ile karar verildi.

T. C.

DANIŞTAY

İkinci Daire

Esas No : 1974/45

Karar No : 1974/165

.....Topraksu Ekip Başmühendisi ..... nun üstüne atılan suçlardan dolayı memurin Muhakematı Hakkında Kanun hükümlerine göre yapılan soruşturma sonunda ..... il idare kurulunca verilen lüzumu muhakeme kararına sanık tarafından itiraz edilmemesi üzerine soruşturma dosyasının, kararda gösterilen ... Ağır ceza Mahkemesine gönderildiği, Ağır Ceza Mahkemesince de 3/10/1973 gün ve 1973/78 — 134 sayı ile sanığın Bakanlık memuru olup tayininin Bakanlığa ait bulunması bakımından dâva açma görevinin Danıştay'a ait olduğu gerekçesiyle CMUK. nun 253 üncü maddesine göre yargılamanın durdurulmasına karar verilmiş bulunduğu anlaşılmıştır.

Bu karar üzerine soruşturma dosyasının valiliğe tevdi edilmiş ve valilikçe, bir görev uyuşmazlığı doğmuş bulunduğu düşünülmesi üzerine de bu uyuşmazlığın 1684 sayılı Kanuna göre Ceza Genel Kurulunda çözümlenmesi için C. Savcılığı kanalıyla Yargıtay'a göönderilmiş olduğu görülmüştür.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu 3/12/1973 gün ve 973/493 YYB — 762 sayı ile 1684 sayılı Yasanın uygulanmasını gerektirir bir görev uyuşmazlığı mevcut bulunmadığı, uyuşmazlığın meydana gelebilmesi için Danıştay'ca da bir görevsizlik kararı verilmiş bulunması gerekeceği düşüncesiyle dosyanın incelenmeksizin geri çevrilmesine karar vermiş ve bunun üzerine bir karar verilmesi için soruşturma dosyası Dairemize gönderilmiştir.

Memurin Muhakematı Hakkında Kanunun 4 ve 10 uncu maddelerinde hangi durumlarda Danıştay Ikinci Dairesince birinci derecede karar verileceği belirtilmiştir; Bu maddelere göre illerde vali ve milli irade ile tayin edilen memurlar ve il idare kurulu üyeleri, merkez teşkilâtında da milli irade ile tayin edilen memurlar hakkında birinci derecede Danıştay İkinci Dairesi tarafından karar verilir. Bunların dışında kalan memurlardan il teşkilâtında olanlar için il idare kurulunun ve merkez teşkilâtındaki memurlar için merkez memurin muhakemat komisyonun birinci derecede vereceği men'i muhakeme kararlarının kendiliğinden, lüzumu muhakeme kararlarının da itiraz üzerine Danıştay İkinci Dairesince ikinci derecede inceleneceği, adı geçen Yasanın 4 ve 10 uncu maddelerinde yer alan hükümler gereğinden bulunmaktadır. Sanık ..... ye ait, dosyadaki atama kararı örneğinin incelenmesinden, adı geçenin Bakan tarafından atanan bir memur olduğu anlaşılmasına göre hakkında birinci derecede Dairemizce karar verilmesine olanak bulunmamaktadır. Bu durumda sanık hakkında karar vermeğe görevli kurulun saptanabilmesi sanığın Bakanlık merkez teşkilâtında ya da il teşkilâtında görevlendirilmiş olduğuna bağlı bulunmasına ve atama kararının incelenmesinden, sanık ..... nün

il teşkilatında görevlendirilmiş olduğu anlaşılmasına göre birinci derecede il idare kurulunca karar verilmesi gerekmektedir.

Bu kurala uygun olarak sanık hakkında ..... il idare kurulunca birinci derecede verilen lüzumu muhakeme kararı, itiraz edilmemek suretiyle kesinleşmiş olmakla ikinci derecede inceleme yapılmasına da kanuni olanak bulunmadığından gönderilen soruşturma dosyası üzerine dairemizce bir karar verilmesine yer olmadığına 30/1/1974 gününde oybirliğiyle karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

İkinci Daire

Esas No : 1974/225

Karar No : 1974/242

Sanıklar ..... yasada belli edilen sürede itiraz etmediklerinden haklarında verilmiş olan lüzumu muhakeme kararı kesinleştiği cihetle adı geçenlere ilişkin kısmın yetkili mahkemeye gönderilmesi gerekeceğine; sanık ..... in üstüne atılan eylemin 1969 yılı Aralık ayında işlendiği öne sürülmektedir. O tarihte TCK. nun yürürlükte olan 236 ncı maddesindeki cezai müeyyide, 1490 sayılı Kanunla değişerek yürürlüğe giren 236 ncı madde hükmünün getirdiği müeyyideden daha hafif bulunmasına ve TCK. nun 2 nci maddesindeki ana ilke uyarınca sanığın lehine olan kanunun uygulanması zorunlu olmasına göre kanunun, değişiklikten önceki madde kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu madde uyarınca ise, memurlardan üç veya daha fazla kimsenin evvelce aralarında vaki olan karar ve anlaşmaya binaen usul ve nizama aykırı şekilde görevlerini terketmeleri suç olmasına göre memurların, aralarında daha önce anlaşma yapmadan kişisel iradeleri ile görevlerini terketmeleri , ceza kovuşturmasını gerektiren suç niteliğinde olmayıp disiplin cezası uygulanmasını gerekli kılan bir eylem niteliğindedir. Ayrıca üç veya daha fazla memurin, eylemden önceki anlaşmalara diğer bir memurun sonradan ve münferiden uymasını da suç saymaya ve kanun maddesinin kapsamını bu şekilde genişletmeye olanak bulunmamaktadır.

Bu nedenle sanık ..... in üstüne atılan eylem, gerçekleşmesi halinde disiplin cezası uygulanmasını gerektireceğine göre adı geçen hakkında verilip itiraz üzerine incelenen lüzumu muhakeme kararının bozularak karar verilmesine yer olmadığına 21/2/1974 gününde oybirliğiyle karar verildi.

ÜÇÜNCÜ DAİRE KARARLARI

T. C.

D A N I Ş T A Y

Üçüncü Daire

Esas No : 1972/425

Karar No : 1972/413

İsmet Alp'in mecburi hizmet taahhüdü hakkında mütalaa verilmesine dair olan Milli Eğitim Bakanlığının 5 Haziran 1972 tarihli ve Yüksek Öğretim Genel müdürlüğü 591.1.17242 sayılı yazasında aynen :

«1416 sayılı Kanun uyarınca, Bakanlığımız hesabına Fransa'da tiyatro tarihi sahasında doktora öğrenimi yapmakta iken sağlık durumu nedeniyle bir sureti ilişikte sunulan, Bakanlığımızın 4 ocak 1972 gün ve 591.1/42 sayılı onayı ile öğrencilikle ilişiği kesilen İsmet Alp 1,5 yıllık öğrenimi sonunda hiçbir derece alamadan yurda dönmüştür.

Yurt dışında öğrenime devam edemeyeceği sağlık kurulu raporu ile tevsik edilen ilgiliye harcanan 62.282 82 Tl. nın 4353 sayılı Kanunun 31 nci maddesi uyarınca Hazine aleyhine terkini cihetine gidilmesi gerekecektir. Ancak yurt içinde çalışmasına mani hali olmayan adı geçene yurt dışı öğreniminden dolayı ve sağlık nedeni ile artık yurut dışında öğrenim yapamayacağı gözönüne alınarak bu ve bunun gibi gençlerimizden, terkin, yerine, hizmete alma cihetine gidilmesinin mümkün olup olamıyacağı hususunda tereddüde düşülmüştür.

Yurt dışı öğrenimi sırasında 10.000 Tl. sından fazla masraf yapılmış bulunan ilgili ve bu gibiler hakkındaki mütalaanızın bildirilmesini arzederim.» denilmektedir.

Gereği Görüşülüp Düşünüldü :

1416 sayılı Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkındaki Kanunun 11 inci maddesinin, «Bir talebenin tahsili ikmal etmesi o talebenin tahsil planında gösterilen merhaleleri geçmesi demektir. Hastalık veya herhangi meşru ve fevkalâde bir hal vaki olmadıkça talebenin tahsil planında gösterilen müddette tahsilini bitirmemesi o talebenin geriye çağrılmasını icabettirir.» Geriye çağrılan talebe ... Memurin Kanununun altmış dördüncü maddesine tevfikan tahsil masraflarını faiziyle beraber ödemeye mecburdur.» yolundaki 19 ncu maddesi hükümleri muvacehesinde hastalığı sebebiyle tahsilini tamamlayamayan ve geri çağrılan İsmet Alp'in mecburi hizmet yükümlülüğünden bahsedilemiyeceğinden Bakanlığın yetkili olduğu hizmet verme hususunda mütalaa verilmesine yer olmadığına ve dosyanın Birinci Başkanlığa sunulmasına 20/6/1972 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

Üçüncü Daire

Esas No : 1972/400

Karar No : 1972/420

Afyon Belediye Meclisinin 18/2/1972 tarihli ve 18 sayılı kararının 1580 sayılı Kanunun 74 üncü maddesi gereğince tetkiki talebini havi İçişleri Bakanlığının 16/5/1972 tarihli ve Mahalli İd. Gn. Md. 2. D. Rs. Hesap 622 — (971) — 425 — 111/12890 sayılı yazısı ve eki evrak Dairemizce havale edilmiş olmakla incelendi.

İçişleri Bakanlığının 16/5/1972 tarihli yazısında aynen :

«Afyon Belediyesi E. S. O. İşletmesi işlerinin teftişi üzerine Mülkiye Müfettişi Derviş Yalım tarafından düzenlenen; 20/10/1970 tarih ve 64/184 sayılı Teftiş Lâyihasının; 167 nci maddesinde;

«6772 sayılı Devlet ve Ona Bağlı Müesseselerde Çalışan İşçilere İlave Tediye Yapılması Hakkındaki Kanuna göre, yılda 4 defa 13 er gün üzerinden ilave ödeme yapılması gereken işçilere, bu ödemelerin 15 er gün üzerinden tahakkuk ve tediye edilmiş olması ile usulsuüz ve fuzuli ödemelerde bulunduğu görülmüştür. Bu yolda yürütülen uygulama nedeniyle teftişe tabi yıllarda yapılmış olan fuzuli ödemelerini gösterir müfredatlı bir cetvel düzenlenerek bu lâyihaya eklenmiştir.

6772 sayılı Kanunun 4 üncü maddesine nazaran ilave tediyelerin fazla mesai evlilik, çocuk zamları veya pirimleri, ayni yardımlarla hafta ve genel tatil ücretleri gibi esas ücrete munzam tediyelerin hesaba katılmaması ve bu suretle ayların, 26 günlük yevmiye tutarı üzerinden hesaplanması, buna göre her 1/4 ikramiyenin de 13 gün esas alınarak tesbiti gerektiği cihetle tatbikat usulsüz yapılmış, dolayısiyle fuzuli ödemede bulunulmuştur. Nitekim Sayıştay Genel Kurulunun, 5/1/1960 günlü kararı da bu yolda bulunmaktadır. Söz konusu usulsüz tatbikat dolayısiyle fazla ödendiği anlaşılan müfredatına bu layihaya (ekli cetvelde, Ek : 15) işaret edilmiş bulunan (7068, 22) liranın usulü dairesinde eshaş zimemine alınarak tahsil edilmesi icabeder.»

Aynı lâyihanın, 168 inci maddesinde ise; «Kendilerine, 6 iş gününü ikmal etmedikleri halde, hafta tatili ücreti verilmesi suretiyle bazı işçilere fazla ödemelerde bulunulduğu görülmüştür. Bu tatbikat dolayısiyle yapılan fazla ödemeleri gösteren bir cetvel düzenlenerek bu lâyihaya eklenmiştir. (Ek : 16)

931 sayılı İş Kanununun 41 inci maddesine göre, bu maddede belirtilen istisnai vaziyetler hariç olmak üzere, kanunun kapsamına giren iş yerlerinde haftanın tatilden önceki 6 iş gününde bu kanundaki iş sürelerine uygun olarak çalışmış olan işçilere ancak çalışılmayan hafta tatili günü için iş veren tarafından bir iş karşılığı olmaksızın bir günlük karşılığında ücret ödenmesi iktiza etmekte bulunduğundan, uygulamadaki isabetsizlik zahir bulunmaktadır. Bu itibarla açıkla-

nan kanun hükmü muvacehesinde fazla ödendiği anlaşılan (1152) liranın sarifleri adına usulü dairesinde eşhas zimemine alınarak tahsil edilmesi gerekir.» denildiği halde,

Mezkûr maddelerdeki eshaş zimemleri belediye Meclisince verilen 18/2/1972 tarih ve 18 sayılı kararla kaldırılmış olduğundan adı geçen karar ve aynı zamanda 167, 168 inci tenkit maddeleri örneği ilişikte sunulmuştur.

Bahse konu maddelerde serdedilen mukteza karşısında belediye meclisi kararının mesnetsiz bulunduğu mütalaa olunmaktadır.

Konunun bir kerre de Başkanlığımızca tetkik edilerek 1580 sayılı Belediye Kanununun 74 üncü maddesine göre bir karara varılmasını arzederim.» denilmektedir.

Gereği Görüşülüp Düşünüldü :

Kanunen tanınmış haklar dışında ve mevzuata aykırı olarak yapılan sarfiyat toplu sözleşme ile kanunilik ve meşruiyet sağlanması caiz ve mümkün olamıyacağından İçişleri Bakanlığı yazısında da ileri sürülen gerekçeler varit ve yerinde görülerek Afyon Belediye Meclisinin 18/2/1972 günlü ve 18 sayılı kararının iptaline ve dosyanın Birinci Başkanlığa sunulmasına 17/6/1972 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

Üçüncü Daire

Esas No :1972/434

Karar No : 1972/431

Antalya İli Merkezinde bulunan mazbut Murat Paşa Vakfına ait 1287 Ada, 13 Parselin Mehmet ve Hülya Bilya'ya satılması hususunda mütalaa verilmesine dair olan Vakıflar Genel Müdürlüğünün 8 Haziran 1972 tarihli ve Baş Hukuk Müşavirliği 2 — 160 sayılı yazısında aynen :

«Antalya İli merkezinde ve uzun senelerden beri işgalli bulunan mazbut Murat Paşa Vakfına ait 1287 Ada, 13 Parselin şagillerinden Mehmet Ali Bilya ve Hülya Bilya'nın 23/10/1971 tarihli müracaatları ile bu yeri uzun seneden beri imar ve ihya ettiklerinden bahisle 1968 senesinde emsallerine göre M2. sine takdir edilen 16 lira üzerinden satın almak istemişlerdir.

Aradan geçen zaman ve gayrimenkul kıymetlerindeki artış nazara alınarak yeniden inceleme yapılması mahallinden istenilmiş ve Antalya Vakıflar Bölge Müdürlüğünden alınan 15/4/1972 gün ve 481/256 sayılı yazıda, mezkûr yere 13/5/1972 tarihinde M2. sine 40 lira takdir edildiği bildirilmiştir.

Bu arada şagillerden alınan 20/4/1972 tarihli dilekçede takdir edilen son bedeli kabul ettiklerini ancak 5 senede ve 5 eşit taksitte ödeyebileceklerini beyan etmişlerdir.

Bahse konu 1287 Ada, 13 Parsel sayılı ve 931 M2. sahalı işgalli taşınmaz malın M2. si 40 liradan tutarı 37.240 lira üzerinden 2762 sayılı Kanunun 12 ve 9250 sayılı Kanunun 1 inci maddesine göre birinci taksiti peşin, bakiyesi 4 senede eşit taksitlerle tahsil edilmek ve vakıf lehine birinci derece ve sırada ipotek edilmek ve % 9 faiz alınmak kaydiyle satılarak uzun yıllardan beri süregelen ihtilâfın hali idaremiz yararına olacağı düşünülmüştür.

İşbu görüşümüz idare meclisinin dosyada mevcut 3/5/1972 tarih ve 211/205 sayılı kararı ile de yerinde görülmekle 6760 sayılı Teşkilât Kanunumuzun 14 üncü maddesi uyarınca Bakanlığımızca da tetkik buyrularak mütalaalarının işarına müsaade buyurulmasını saygı ile arzederim.» denilmektedir.

Gereği Görüşülüp Düşünüldü :

2762 sayılı Vakıflar Kanununun 12 nci maddesinde, mevkilerine ve temin ettikleri menfaate göre kalmaları gerekli görülmeyen mazbut ve mülhak vakıflara ait akar ve toprakları idare meclisinin kararı ile satmağa ve başka gayrimenkulle de-

ğiştirmeye genel müdürlüğün selâhiyetli olduğu, 2950 sayılı Kanunun 1 inci maddesinde de 2762 sayılı Kanunun 12 inci maddesinde yazılı mazbut vakıflara ait topraklardan kıymetleri 2.000 liradan fazla olanların bedeli azami beş senede alınmak üzere taksitle de satılabileceği, bu takdirde satılan mal bedeli tamamen ödeninceye kadar evkaf lehine birinci derecede ve sırada ipotek gösterileceği hükme bağlanmış olup yukarıdaki hükümler gereğince genel müdürlüğün yetkili bulunduğu bahis konusu arsanın satışında herhangi bir uyuşmazlık da bulunmadığı cihetle ihtilafların sulhen halline ilişkin olan 6760 sayılı Kanunun 14 üncü maddesine göre mütalaa verilmesine yer olmadığına ve dosyanın Birinci Başkanlığa sunulmasına 17/6/1972 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

Üçüncü Daire

Esas No : 1972/447

Karar No : 1972/432

4936 sayılı Üniversiteler Kanununun 34 üncü maddesine göre yapılacak öğretim görevlisi atamalarında 4/2/1972 günlü ve E. 1972/63, K: 1972/55 sayılı istişari mütalaa dışına çıkarılarak yapılmış bulunan atamaların geçerli sayılıp sayılamıyacağı, mezkûr kanunun 35 ve 36 ncı maddelerine göre okutman ve uzman olarak çalışmakta bulunanların, 34 üncü madde hükmü muvacehesinde bir doçent veya profesör kadrosu karşılık gösterilerek öğretim görevlisi sıfatıyla atanmalarının mümkün olup olmadığı hususlarında hasıl olan tereddütlerin giderilmesi hakkında istişari mütalaa isteğine dair olup Başbakanlıktan 14/6/1972 günlü ve Kanunlar ve Kararlar Tetkik Dairesi Başkanlığı 80 — 453/6036 sayılı yazıyla gönderilen Ege Üniversitesi Rektörlüğünün 13/5/1972 tarihli ve Zatişleri Müdürlüğü Sicil No : 008 — 2720 — 3884 sayı yazısında aynen :

«Üniversiteler Kanununun 34 üncü maddesine göre yapılacak öğretim görevlisi atamalarında Üniversitemiz Senatosunca izhar olunan tereddütler, Danıştay Üçüncü Dairesince lütfolunan 4/2/1972 tarih ve Esas No: 1972/63, Karar No: 1972/55 sayılı istişari mütalâa ile büyük ölçüde giderilmiş bulunmaktadır.

Ancak, Senatomuz aşağıdaki iki noktanın da vuzuha kavuşturulmasına ihtiyaç duymaktadır:

1 — Danıştay Üçüncü Dairesinin yukarıda sözü geçen «istişari» mütalaasından önce yapılmış olan bazı öğretim görevlileri atamalarında bu mütalaanamede belirtilen esasların dışına çıkılmış olduğu ortaya çıkmaktadır. Bir kısmı epeyce eski olan bu tür atamalar sonucu halen öğretim görevlisi olarak çalışanların durumlarında herhangi bir değişiklik yapılması gerekecek midir? yoksa bunların, birnevi kazanılmış haklarının mevcudiyeti kabul edilerek, aynı statüde devam ettirilmeleri mi icap etmektedir ?

2 — Üniversitemiz bünyesinde, 4936 sayılı Kanunun 35 ve 36 ncı maddelerine göre okutman veya uzman olarak çalışmakta bulunanların, 34 üncü madde hükümleri muvacehesinde, bir doçent veya profesör kadrosu karşılık gösterilerek, «öğretim görevlisi» sıfatiyle atanması mümkün değil midir ?

Bu iki nokta hakkında da Danıştay Kanununun 50 nci maddesi uyarınca, Danıştaydan istişari mütalaa istihsaline delâlet buyurulması hususunu saygılarımla arzederim.» denilmektedir.

Gereği Görüşülüp Düşünüldü :

1 — 4936 sayılı Kanunun 34 üncü maddesinde; Üniversitelerin bu Kanunun 20 nci veya 24 üncü maddeleri gereğince tayin edilmiş doçenti bulunmayan dersleri için geçici olarak ve herhangi bir dersin özel bilgi ve uzmanlık isteyen konularının öğretim ve uygulaması için geçici veya sürekli olarak başka bir resmî görevde çalışan veya serbest meslek sahibi bulunanlardan kendi uzmanlık alanlarındaki çalışma ve eserleriyle tanınmış kimselerin öğretim görevlisi ünvanıyla memur edilecekleri hükme bağlanmıştır. Mevzuata aykırı olarak hukuk dışı teessüs etmiş işlemler kazanılmış hak sağlayamıyacağından, bu maddede tespit edilen şekil ve şartlara aykırı olarak yapılmış olan atama işlemleri geçerli sayılamaz.

2 — Mezkûr Kanunun 35 inci maddesinde okutmanlar; dil dersleri veya eski dillerde yazılmış metinlerin çözümlenmesi gibi yardımcı öğretim işleriyle görevlendirilirler. Bunlar fakülte yönetim kurulunun kararı veya rektörünün onamıyla tayin olunurlar. Durumlarına ve genel hükümlere göre aylık alırlar şeklinde; 36 ncı maddelerinde de uzmanlar laboratuvarda, kitaplıkta, enstitü ve atölyelerde öğretimle doğrudan doğruya veya dolayısiyle ilgili olan ve özel bir bilgi veya uzmanlığa ihtiyaç gösteren bir işle görevlendirilen yardımcılardır. Banlardan fakültelerle, fakültelere bağlı kurumlarda çalışanlar, fakülte yönetim kurumlarının kararı ve doğrudan doğruya rektörlüğe bağlı kurumlarda çalışanlar üniversite yönetim kurulunun kararı üzerine rektörün onamıyla tayin olunurlar. Aylık veya ücretleri genel hükümlere göre verilir şeklinde tanımlanmıştır.

Yukarda da belirtildiği üzere 34 üncü maddede öğretim görevlileri için başka bir resmî hizmette çalışma şartı öngörülmüş, mezkûr maddenin gerekçesinde de bu şart üzerinde durularak üniversite dışında bir hizmette bulunanların kasdedilmiş olduğu anlaşılmakla üniversite bünyesinde okutman veya uzman olarak çalışmakta bulunanların 34 üncü madde hükmü muvacehesinde bir doçent veya profesör kadrosu karşılık gösterilerek öğretim görevlisi sıfatıyla atanmalarının mümkün ve caiz olmadığı oybirliğiyle mütalaa kılınarak dosyanın Birinci Başkanlığa sunulmasına 24/6/1972 tarihinde karar verildi.

YARGI KARARLARI

İÇTİHADI BİRLEŞTİRME KARARLARI

T. C.

D A N I Ş T A Y

İçtihatları Birleştirme

Kurulu

Esas No : 1965/38

Karar No : 1972/12

Özü : Aykırı kararlar bulunmadığından içtihadın birleştirilmesine yer olmadığı Hk.

Belediye İktisat Amirliği Teşkilâtında 3656 sayılı Kanunun 19 uncu maddesine göre müteferrik müstahdem olarak görevli bulunan bir kısım personelin Milli Korunma Kontrolörlüklerinde çalıştırılmaları halinde kendilerine 3780 sayılı Milli Korunma Kanununun 4648 sayılı Kanunla değiştirilmiş olan 6 ncı maddesinin 2 nci bendine bir fıkra ilâvesiyle (X) uncu bendinin değiştirilmesine dair 6751 sayılı Kanunun 2 nci maddesinin (b) fıkrasına göre tazminat verilip verilmiyeceği konusunda çıkan uyuşmazlık sonunda, tazminat verilmesi gerektiği yolunda verilen Beşinci Dairenin 25/11/1961 gün ve E. 961/1219, K. 961/2889 sayılı kararıyle verilmemesi gerektiği yolunda verilen aynı Dairenin 19/6/1963 gün ve E. 962/4830, K. 963/2601 sayılı ve 13/5/1963 gün E. 962/4834, K. 963/1849 sayılı kararları arasındaki aykırılığın içtihadın birleştirilmesi yolu ile giderilmesinin ilgilisi tarafından istenilmesi ve işin Birinci Başkanlıkça İçtihatları Birleştirme Kuruluna havale edilmesi üzerine raportör yardımcının raporu, Başkanunsözcüsünün düşüncesi konu ile ilgili kararlar ve mevzuat incelenerek gereği düşünüldü:

Belediye İktisat Amirliği teşkilâtında 3656 sayılı Kanunun 19 uncu maddesine göre müteferrik müstahdem olarak görevli bulunan personele, Milli Korunma Kanununun 4648 sayılı Kanunla değiştirilmiş olan 6 ncı maddesinin 2 nci bendine bir fıkra ilâvesiyle (X) uncu bendinin değiştirilmesine dair 6751 sayılı Kanunun 2 nci maddesinin (b) fıkrasına göre milli korunma tazminatı verilemiyeceği yolundaki Danıştay Beşinci Dairesinin 19/6/1963 gün E. 962/4830, K. 963/2601 sayılı ve 13/5/1963 gün E. 962/4834, K. 963/1849 sayılı kararlarına karşı davacılarınca yapılan karar düzeltilmesi istemi üzerine aynı dairenin 30/12/1963 gün E. 963/5417, K. 963/4630 ve 27/1/1964 gün E. 963/5161, K. 964/272 sayılı kararlarıyla ilk kararlar ortadan kaldırılmış ve «davacılarının hukuki durumlarının 3656 sayılı Kanunun şumulüne dahil olduğu 1961 yılında verilen Beşinci Daire kararlarıyla kabul edilmiş ve bu husus kesin hüküm haline gelmiş bulunduğundan bunlara Milli Korunma hizmetlerinde çalıştıkları müddet için tazminat ödenmesinin gerektiği» görüşü ile 25/11/1961

gün E. 961/1219, K. 961/2889 sayılı karar gibi davacılarına tazminat verilmesi kabul edilmiş olmakla sözü geçen kararlar arasında aykırılık kalmamıştır.

Ortada 521 sayılı Danıştay Kanununun 45 inci maddesinde yazılı şekilde, aynı konuyu kapsayan kararlar arasında bir aykırılık kalmadığından içtihadın birleştirilmesine yer olmadığına 6/5/1972 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

İçtihatları Birleştirme

Kurulu

Esas No : 1965/75

Karar No : 1972/13

Özü : 1580 sayılı Kanunun 101. maddesi hükmü gereğince belediye başkan yardımcılarının yargı mercileri önünde belediyeleri temsil edebilip edemiyecekleri konusundaki kararlar arasında maddi olay yönünden ayniyet bulunmadığından içtihadın birleştirilmesine yer olmadığı Hk.

1580 Sayılı Belediye Kanununun 101 inci maddesi hükmü gereğince belediye başkan yardımcılarının yargı mercileri önünde belediyeleri temsil edebilip edemiyeceği konusunda Danıştay 7 nci Dairesinin 23/1/1961 gün E. 1960/3049 ve 1961/292 sayılı kararı ile aynı Dairenin 8/12/1960 gün E. 1960/2839 ve K. 960/2703 ve 12/12/1960 gün E. 960/2907 ve 1960/2738 sayılı kararları arasında aykırılık bulunduğundan bahisle İstanbul Belediyesi adına avukat Burhan Tunçyüz tarafından aykırılığın giderilmesi ve içtihadın birleştirilmesi istenmiştir. Başkanunsözcüsünün yazılı düşüncesi ve raportör üyenin hazırladığı rapor okunarak işin incelenmesine geçildi:

Birbirine aykırı bulunduğu iddia olunan kararlardan 23/1/1961 gün ve 1961/292 sayılı olanı ile ehliyet noktasından reddolunan dava belediye başkan yardımcısı tarafından açılmış, diğer davalar başkan yardımcısı tarafından noterde düzenlenen vekâletnameye müsteniden baroya kayıtlı avukatlar tarafından açılmış ve ehliyet konusu üzerinde durulmadan esastan karara bağlanmış bulunmaktadır. Bu durum karşısında söz konusu kararlar arasında ayniyet bulunup bulunmadığı, başka bir ifade ile başkan yardımcısının başkan adına düzenlediği vekâletnameye müsteniden avukatlar tarafından açılan davalarla başkan yardımcısının bizzat açtığı dava arasında ehliyet yönünden tam bir ayniyat bulunup bulunmadığı konusunun tartışılması yapıldı ve belediye başkanı adına bir avukatın tevkili için noterde vekâletname düzenlenmesi idari bir işlem olduğu, 1580 sayılı Kanunun 101 inci maddesinde ön görülen esaslar dairesinde, başkana verilmiş idari işlerden bir kısmının başkan yardımcılarına devrinin mümkün olacağı, bir an için başkan yardımcısının başkan adına vekâletname vermeye yetkisi kabul olunmasa bile bu durumun düzenlenen vekâletnamenin geçerliliği konusunu ortaya çıkaracağı, böyle bir vekâletnameye müsteniden açılan davanın açılmamış sayılması için Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 67 nci maddesinde ön görülen şartların yerine getiril-

mesinin gerektiği, kaldı ki böyle bir vekâletnamenin yetkili mahkemece kabul edilmemesi halinde belediye başkanından alınacak bir vekâletname ile davaya devam edilmesinin de mümkün bulunduğu nazara alındığından birbirine aykırı oldukları iddia olunan kararlar arasında maddi olay yönünden ayniyet, dolayısiyle 521 sayılı Kanunun 45 inci maddesinin öngördüğü şekilde bir aykırılık bulunmadığından içtihadın birleştirilmesine yer olmadığına 6/5/1972 günlü toplantıda oyçokluğu ile karar verildi.

AZLIK OYU

X — Davalardan bir kısmının doğrudan doğruya belediye başkanı yardımcısı diğerlerinin ise belediye başkan yardımcısının vermiş olduğu vekâlete müsteniden avukatlar tarafından açılmış bulunması nedeniyle kararlar arasında maddi olay yönünden ayniyet ve dolayısiyle 521 sayılı Yasanın 45. maddesinin öngördüğü Biçimde bir aykırılık olmadığı yolundaki çoğunluk görüşüne katılmıyoruz.

Gerçekten, 521 sayılı Danıştay Kanununun 88. maddesi gereğince, dava daireleriyle Dava Daireleri Kurulunca da uygulanması zorunlu bulunan Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 59. maddesinde, dava ikamesine ehil olan her şahsın davasını bizzat veyahut intihap edeceği vekil vasıtasıyla ikâme ve takip edeceği hükme bağlanmıştır.

Maddenin bu açık ve seçik hükmüne göre, dava ikâmesine ehil olan kimse ile intihap edeceği vekili birbirinden ayrı düşünme olanağı yoktur.

Dava açma yetkisini haiz olmayan bir şahsın vermiş olduğu vekâlete müsteniden intihap etmiş olduğu vekilin, onun adına, açmış olduğu davanın rüyet ve intaç edilebileceği düşünülemez.

Öteyandan çözümlenmesi gereken sorun, belediye başkan yardımcısının Danıştay nezdinde davacı veya davalı sıfatiyle belediyeyi temsile veya bir başkasını tevkile yetkili olup olmadığının çözümlenmesine değin bulunmaktadır.

Dava ehliyeti veya dava açma yetkisi olmayan bir kişinin açmış olduğu dava ile bu nicelikteki bir kimsenin intisap ettiği vekil aracılığı ile dava açmasında, gerek uygulanacak yasa hükümleri ve gerekse varılacak sonuç bakımından hiç bir ayrılık olmadığı gibi, karar yerinde kabul edildiği üzere, ehil ve yetkili olmayan belediye başkan vekili tarafından verilen vekâlete müsteniden avukat aracılığı ile açılan davaya, yeni bir dava açılmadan, belediye başkanının huzuru ile devam edilmesi olanağıda yoktur.

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, kararlar arasında maddi olay yönünden ayniyet ve dolayısiyle 521 sayılı Yasanın 45. maddesinin ön gördüğü biçimde aykırılık bulunduğu kanısına varıldığından bu aykırılığın içtihatların birleştirilmesi suretiyle giderilmesi gerektiği düşüncesinde olduğumuzdan aksine verilen çoğunluk kararına karşıyız.

T. C.

D A N I Ş T A Y

İçtihatları Birleştirme Kurulu

Esas No : 1966/74

Karar No : 1972/14

Özü : 7201 sayılı Tebligat Kanunu, 6309 sayılı Maden Kanununa göre tüzel kişilere yapılması gereken tebligata ait usulleri açık ve kesin hükümlerle düzenlemiş bulunduğundan bu konuda içtihadın birleştirilmesine yer olmadığı Hk.

6309 sayılı Maden Kanununa göre yapılması öngörülen ve sonuç itibariyle ekseriya bir hakkın düşmesine veya iptalini müncer olan çeşitli tebliğlerin maden işleriyle uğraşan tüzel kişilerin memur ve müstahdemlerine yapılması sebebiyle hasıl olan anlaşmazlıkları çözümleyen üç dava iptal hükmü ile sonuçlandığı halde bir diğer davanın reddedildiğinden bahisle kararlardaki bu aykırılığın içtihatların birleştirilmesi yolu ile giderilmesinin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığınca istenilmesi üzerine Birinci Başkanlığın tasvipleriyle düzenlenen dosya ve raportör üyenin hazırladığı rapor üzerine görüşülerek gereği düşünüldü :

I — İçtihatların birleştirilmesi yolu ile aykırılığın giderilmesi istenilen kararlar:

1 — Şûrayı Devlet D.D.U. Hey'etinin 9/11/1959 tarih ve E. 958/81, K. 959/255 sayılı kararı.

Sonuç : İptal

Kararın düzeltilmesi isteminde bulunulmamıştır.

2 — Danıştay 8. Dairesinin 10/1/1961 günlü ve E. 960/8560, K. 961/16 sayılı kararı.

Sonuç : İptal (Oyçokluğu ile 3/2)

Kararın düzeltilmesi isteminde bulunulmamıştır.

3 — Danıştay 8. Dairesinin 13/7/1962 günlü ve E. 962/138, K. 962/3382 sayılı kararı.

Sonuç : İptal

Sanayi Bakanlığı tarafından kararın düzeltilmesi isteminde bulunulmuş ve bu istem de aynı Kurul'un 13/9/1962 günlü ve E. 962/2837, K. 962/9588 sayılı kararı ile reddedilmiştir.

4 — Danıştay 8. Dairesinin 15/9/1964 günlü ve E. 963/3447, K. 964/6534 sayılı kararı.

Sonuç : Ret

Kararın düzeltilmesi isteminde bulunulmamıştır.

II — Başkanunsözcüsünün Düşüncesi :

Başkanunsözcüsü Danıştay Kanununun 45 inci maddesi uyarınca verdiği düşüncede görüşünü aynen :

«7201 sayılı Tebligat Kanununun 62. maddesi; diğer kanunların bu kanuna uymayan hükümlerini yürürlükten kaldırmıştır. Bu itibarla 6309 sayılı Maden Kanununa göre yapılacak tebliğlerin de bu kanuna tâbi olduğunda şüphe edilemez.

Diğer taraftan Tebligat Kanununun 12. maddesi; tüzülkişilere yapılacak tebligatın yetkili temsilcilerine ve bunlar birden çok ise yalnız birine yapılmasını emretmektedir. Bir ticarethanenin muamelelerinden doğan ihtilâflar da onun ticari mümessiline yapılan tebliği de muteber saymaktadır.

Aynı kanunun 13. maddesi ise tüzelkişiler adına kendilerine tebliğ yapılacak temsilciler herhangi bir sebeple olursa olsun mutat iş saatlerinde işyerlerinde bulunmazlar veya tebligatı o sırada alamıyacak durumda olurlarsa tebligatın orada hazır bulunan memur veya müstahdemlerden birine yapılabileceğini de öngörmektedir.

Kanunun bu açık ve kesin hükümlerine göre tüzelkişilere ait tebligat işlerinin bunların temsilcilerine bildirilmesi asıl ve esastır. Memur vemüstahdemlere de belli koşullar altında tebligat yapılabilmesi caiz ve muteberdir.

Birbirine uymadığından söz açılan kararlarda bu cihetler araştırılmaksızın bunlardan bazılarında temsilcilere yapılmamış olan tebliğlerin muteber ve bazılarında gayrımuteber sayılmış ise bu hal içtihatın birleştirilmesine değil kararın düzeltilmesine sebep ve konu teşkil eder. Zira; yukarda da açıklandığı veçhile sıra ve yerine göre kanun hem temsilcilere hem de memur ve müstahdemlere tebligat yapılabileceğini öngörmüş ve bu konuyu düzenlemiş bulunmaktadır. Kanunun düzenlediği konularda ise içtihadın birleştirilmesi söz konusu edilmeyip bu düzenlemeye aykırı düşen kararların düzeltilmeleri istenebilir.

Açıklanan bu nedenlerden ötürü biz ortada içtihatın birleştirilmesini gerektiren bir sebep ve vaziyetin mevcut olmadığı kanısındayız.» şeklinde belirtmektir.

III — Mevzuat ve İnceleme :

İçtihatların birleştirilmesine konu teşkil eden kararların hüküm fıkralarından anlaşılacağı üzere Maden Kanununa göre yapılan tebliğler, birinci davada «..... davalının şirkete yapıldığını bildirdiği ve kararına mesnet ittihaz ettiği tebligatın davacıyı ilzam edecek bir şahsa yapıldığı anlaşılamadığından» ikinci davada ; «.. Limited bir şirket olan davacı şirketi muhasebe memurunun temsile selâhiyetli bulunmadığı 6762 sayılı Türk Ticaret Kanununun 540 ıncı maddesi muvacehesinde aşikâr bulunmasına nazaran bu memura yapılan tebligat muteber sayılamıyacağından» üçüncü davada; «..... Bakanlık yazısının şirketi temsile yetkili olmayan ... ...adında birisine tebliğ edildiği anlaşıldığından» nedenleriyle muteber sayılmıyarak açılan davalar iptalle hükümlenmiştir.

Bu kararlara aykırılığı ileri sürülen dördüncü davada ise, Maden Kanununa göre yapılan tebliğ «..... avans yatırılması hakkındaki tebligat davacının iş adresindeki kâtibine yapıldığı» nedeniyle muteber sayılmış ve dava «vecibenin kanuni süresi içinde yerine getirilmediği» gerekçesiyle reddedilmiştir.

Bilindiği üzere, 7201 sayılı Tebligat Kanununun 1inci maddesi kazaî merciler umumi ve mülhak bütçeli daireler, belediyeler, köy hükmü şahsiyetleri barolar ve noterler tarafından yapılacak bilcümle tebligatın, bu kanun hükümleri dairesinde posta, telgraf ve telefon işletmesi vasıtasiyle yapılacağını öngörmüştür.

Bu kanunun 62 nci maddesinin 7 nci bendi, diğer kanunların Tebligat Kanununa uymayan hükümlerini ortadan kaldırmıştır. Bu durum karşısında 6309 sayılı Kanuna göre yapılacak çeşitli tebliğlerin Tebligat Kanununa göre yapılacağı şüphesizdir.

7201 sayılı Tebligat Kanununun «Hükmi şahıslara ve ticarethanelere» tebligat başlıklı 12 nci maddesi aynen şöyledir :

«Hükmi şahıslara tebliğ selahiyetli mümessillerine, bunlar birden ziyade ise yalnız birine yapılır.

Bir ticarethanenin muamelelerinden doğan ihtilâflarda, ticari mümessiline yapılan tebliğ muteberdir.»

Hükümetçe sevkedilen tasarının bu maddeye ait gerekçesinde de şu açıklama yapılmaktadır :

«12 nci madde, hükmi şahıslara ve ticarethanelere tebligat yapılması icabeden ahvalde, kimlere tebligat yapılabileceğini göstermektedir. Maddenin birinci fıkrasında Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 120. maddesinin ikinci cümlesinde sayılanların hepsini ifade edecek şekilde (Selâhiyetli mümessil), ikinci fıkrada da aynı kanunun 121 inci maddesinin mukabili ve Borçlar Kanununun hükümlerine uygun olarak (ticari mümessil) tabirleri kullanılmıştır.»

Yukarıya aynen alınan 12 nci madde hükmünden ve gerekçeden açıkça anlaşılacağı üzere, tüzelkişilere tebliğ selâhiyetli mümesillerine, eğer bunlar birden ziyade ise, yalnız birine yapılacaktır. Esas ilke budur.

Ancak Tebligat Kanunu hemen bir sonraki 13 üncü maddede bazı şartlar dahilinde tüzelkişilerin memur ve müstahdemlerine de tebligat yapılabileceğini hükme bağlamıştır.

Bu maddede; «Hükmi şahıslar namına kendilerine tebliğ yapılacak kimseler herhangi bir sebeple mutat iş saatlerinde iş yerinde bulunmadıkları veya o sırada evrakı bizzat alamıyacak bir halde oldukları takdirde tebliğ, orada hazır bulunan memur ve müstahdemlerden birine yapılır.» denilmektedir.

Diğer taraftan, 13 Eylül 1959 günlü Resmi Gazete'de yayımlanan Tebligat Tüzüğü'nün aşağıya aynen alınan 18 inci maddesinin ikinci ve üçüncü fıkraları da tüzelkişilerin memur ve müstahdemlerine yapılacak tebliğler hususunda uygulamayı tam bir açıklığa kavuşturmuş bulunmaktadır.

«..... Şu kadarki, kendisine tebliğ yapılacak memur ve müstahdemin, hükmi şahsın o yerdeki teşkilâtı veya personeli içinde vazife itibariyle tebligatın muhata-

bı olan hükmi şahsın mümessilinden sonra gelen bir kimse veya evrak müdürü gibi esasen bu kabil işlerle tavzif edilmiş bir şahsın olması lâzımdır.

Bunların da bulunmadığı tebliğ mazbatasında tesbit edildiği takdirde tebligat o yerdeki diğer bir memur veya müstahdeme yapılır.»

IV — SONUÇ :

Görüldüğü üzere,

Mevzuatımız tüzel kişilere nasıl tebligat yapılacağını hiçbir tereddüde mahal bırakmayacak şekilde tesbit etmiştir.

Esas ilke tüzelkişinin selâhiyetli mümessiline tebliğde bulunulmasıdır. Ancak, kanun ve tüzük bazı ahvalde tüzelkişinin iş yerinde bulunan memur ve müstahdemine de tebligat yapılabileceğini kabul etmiştir. Mevzuatın açıklıkla tesbit ettiği bir uygulama sebebiyle Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığınca ileri sürüldüğü gibi hüküm fıkraları itibariyle birbirine aykırı kararlar çıkmışsa bu aykırılığın içtihatların birleştirilmesi yolu ile giderilmesi cihetine gidilmiyerek mevzuat hükümlerine aykırı olan kararların, kararın düzeltilmesi isteminde bulunarak, kanuna uygunluklarını sağlamak daha isabetli ve hukuk tekniğine uygun bir hareket tarzıdır.

Bu sebeple, mevzuatın tam bir açıklıkla düzenlediği bir konuda içtihadın birleştirilmesine mahal olmadığına Danıştay Kanununun 45 ve 46 ncı maddeleri uyarınca 3/6/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

İçtihatları Birleştirme Kurulu

Esas No : 965 — 20

Karar No : 972 — 15

Özü : Danıştay Beşinci Dairesince verilen 2/4/1964 gün ve E. 1963 gün ve E. 1963/2028, K. 1964/1575 sayılı karar ile 8/12/1944 gün ve E. 1941/1, K. 1944/138 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı, Dava Daireleri Genel Kurulunun 29/6/1950 gün ve E. 1949/653, K. 1950/329 sayılı kararı ve Beşinci Dairenin 14/4/1964 gün ve E. 1963/ 2748, K. 1964/1807 sayılı kararı arasında aykırılık bulunmadığından içtihadın birleştirilmesine yer olmadığı Hk.

Danıştay Beşinci Dairesince ittihaz edilen 2/4/1964 gün ve E. 963/2028, K. 1964/ 1575 sayılı kararı ile 8/12/1944 gün ve E. 1941/1, K. 1944/138 sayılı içtihadı birleştirme kararı, Dava Daireleri Genel Kurulunun 29/6/1950 gün ve E. 1949/653, K. 1950 /329 sayılı kararı ve Beşinci Dairenin 14/4/1964 gün ve E. 1963/2748 — K. 1964/1807 sayılı kararı arasında aykırılık ve uyuşmazlık görüldüğünden içtihadın birleştirilmesi Sümerbank Genel Müdürlüğü Avukatı Kenan Aral tarafından 11/9/1964 tarihli dilekçe ile istenilmiş olduğundan bu hususta teşkil edilen dosyanın İçtihatları Birleştirme Kuruluna havale edilmesi üzerine Başkanunsözcüsünün düşüncesi, raportör üyenin raporu ve bahis konusu kararlar incelendi ve gereği düşünüldü:

Süberbank İzmir İplik, Dokuma Fabrikaları anbar şefi iken, 14/10/952 tarihinde emekliye sevkedilen Hulûdi Taner 11/4/1963 tarihinde bu işlemin iptali talebiyle dava açmış ve Beşinci Dairenin 2/4/1964 gün ve E. 1963/2028, K. 1964/1575 sayılı kararıyle emekliye sevk işlemi iptal edilmiştir.

I — İçtihadın birleştirilmesini isteyen Süberbank avukatı, Beşinci Dairenin bu kararının, 8/12/1944 gün ve E. 1941/1, K. 1944/138 sayılı İçtihadı birleştirme kararına aykırı düştüğünü iddia etmekte; bahsi geçen içtihadı birleştirme kararında «..... Devlet Şûrası Kanununun tayin ettiği ve re'sen nazara alınması icap eden sukutu hak müddetlerinin, yine Devlet Şûrası Kanununda tayin ve tespit edilmiş olan hususlar haricinde tezyit ve tenkisine imkân bulunmadığına» karar verilmiş olduğu halde yukarıda zikri geçen Beşinci Daire kararında bu esasa aykırı karar verilmiş olduğunu, 14/10/1952 tarihinde emekliye sevkedilmiş olan davacının tasarrufa muttali olduktan on sene sonra 11/4/1963 tarihinde davasını açmış bulunduğunu, kanunlarda davacıya, tasarrufa ittıla kesbettikten on sene sonra dava hak-

kı bahşeden kanuni bir hüküm mevcut olmadığını, her ne kadar 5. Daire kararına mesnet olarak Anayasa Mahkemesinin 30/1/1963 gün ve 63/21 sayılı kararının (yani 5434 sayılı Kanunun r e'sen emekliye sevk muamelesi aleyhine dava hakkı tanımayan 39 uncu maddesinin muaddel (b) fıkrasının Anayasaya aykırı olduğundan bahisle iptali hakkındaki kararın) Resmi Gazete'de ilân tarihi olan 11/3/1963 tarihini dava açma tarihine mebde olarak kabul etmekte ise de bu tarihin dava açma tarihine mebde olarak kabulü için dava açma müddetinin bu şekilde uzamasına müsaade eden sarih bir kanun hükmüne ihtiyaç ve zaruret bulunduğunu, halbuki kanunlarda bu hususlara cevaz veren bir sarahat mevcut olmadığını, Anayasa'nın 152 nci maddesinde ve Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkındaki 44 sayılı Kanunun 50 nci maddesinin son fıkrasında iptal kararlarının geriye yürüyemeyeceği hiçbir istisnaya yer vermeden ve hiçbir içtihada mahal bırakmayacak şekilde ifade edilmiş bulunduğunu, kaldı ki, Anayasa Mahkemesinin iptal kararının geriye yürüyeceği bir an kabul edilse bile davacı 14/10/1952 tarihinde emekliye sevkedilmiş, re'sen emekliye sevk muamelesi aleyhine dava açma hakkını ortadan kaldıran 6122 sayılı Kanunun hükmü ise 11/7/1953 tarihinde yürürlüğe girmiş olduğundan davacının bu tarihe kadar dava açmayarak bu hakkını kaybetmiş bulunduğunu, bu sebeplerle 5. Dairenin, Anayasa Mahkemesinin adı geçen iptal kararının Resmi Gazete'de neşir tarihinin dava tarihine mesnet olmasının hiçbir hukuki dayanağı bulunmadığını, bu şekilde dava açma tarihinin uzatılmasının hem 3546 sayılı Kanuna, hem de yukarıda bahsi geçen Danıştay İçtihadı Birleştirme Kararına aykırı düştüğünü iddia ederek içtihadın birleştirilmesini talep etmektedir.

1950 yılında yürürlüğe girmiş bulunan 5434 sayılı T. C. Emekli Sandığı Kanununun 39 uncu maddesinin (b) fıkrasında «fiili hizmet müddetleri (30) yılı ve yaşları (55) i doldurmuş olanların istekleri üzerine, 40 ıncı maddenin (a) ve (b) fıkralarında yazılı olanlarla seçilmiş belediye başkanları ve illerin daimi komisyon üyeleri hariç olmak üzere otuz hizmet yılını tamamlamış olanlar kurumlarınca lüzum görüldüğünde yaş kaydı aranmaksızın re'sen» emekliye sevkedilecekleri hükmü konulmuş, 23/5/1951 gün ve 7815 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanan 1728 sayılı T. B. M. M. yorum kararında «kanun vazıı ..... 30 yılını tamamlamış olanları da lüzum görüldüğünde tekaüde sevketmek hususunda idareye mutlak bir takdir selâhiyeti ve hareket serbestisi tanımıştır. Bu mutlak takdir selâhiyetine müsteniden yapılan takdiri tasarrufların da kazaî murakabe sahasının dışında kalacağı münakaşa kabul etmez bir hakikattır» denilmek suretiyle yukarıda zikri gecen 39 uncu maddenin (b) fıkrası gereğince emekliye sevkedilenlerin kaza mercilerine başvuramayacakları öngörülmüş bilâhare 11/7/1953 tarihinde yürürlüğe giren 6122 ve 25/6/1954 tarihinde yürürlüğe giren 6422 sayılı kanunlarla 5434 sayılı Kanunun 39 uncu maddesinin (b) fıkrasına «Bu fıkra hükümlerine göre re'sen emekliye sevkedilenler hakkındaki kararlar katidir. Bu kararlar aleyhine hiçbir suretle kaza mercilerine başvurulamaz.» hükmü eklenmek suretiyle yargı mercilerine başvurma yolu kanunla kapatılmıştır.

Bu hüküm Anayasa Mahkemesinin, 11/3/1963 gün ve 11352 sayılı Resmi Gazete'de neşredilen 30/1/1963 gün ve E. 1962/262, K. 1963/21 sayılı kararı ile iptal edilmiştir.

Sümerbank Genel Müdürlüğü İzmir İplik, Dokuma Fabrikaları ambar şefliğinden 5434 sayılı Kanunun 39 uncu maddesinin (b) fıkrası gereğince görülen lüzum

üzerine 14/10/1952 tarihinde (yani T. B. M. M. nin 1728 sayılı yorum kararından sonra re'sen emekliye çıkarılmış olan Hulûdi Taner, Anayasa Mahkemesinin yukarıda bahsi geçen iptal kararı üzerine 11/4/1963 tarihinde, bu emeklilik işleminin iptali, mahrum kaldığı maaş ve ikramiyelerinin tazmini) talebiyle dava açmıştır.

Danıştay Beşinci Dairesince bu dava üzerine 2/4/1964 tarihinde verilen E. 1963 /2028, K. 1964/1575 sayılı kararda aynen: «1728 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisi kararında (kanun vazı 30 yılını tamamlamış olanları da lüzum görüldüğünde tekaüde sevk etmek hususunda idareye de mutlak bir takdir selâhiyet ve hareket serbestisi tanımıştır ve bu mutlak takdir selâhiyetine müsteniden yapılan takdiri tasarruflarında kazai murakabe sahasının dışında kalacağı münakaşa kabul etmez bir hakikattır .....) denilmekte olduğundan 6122 ve 6422 sayılı Kanunların meriyetinden evvelki bu nevi tasarruflar aleyhine idari kaza yoluna müracaat etmenin mümkün olmadığı zahir bulunmasına ve 3546 sayılı Kanunun 32 nci maddesindeki dava açma süresinin cereyan edememesi gerekmesine binaen, yukarıda zikredilen fıkraya müsteniden re'sen emekliye sevk tasarrufları aleyhine kaza mercilerine müracaat olunamıyacağı yolundaki hükmün Anayasa Mahkemesinin, 11/3/1963 günlü Resmî Gazete'de neşredilen 30/1/1963 gün ve 963/21 sayılı iptal kararı karşısında bu nevi tasarruflar aleyhine dava açma hakkının 11/3/1963 tarihinde doğduğunu kabul etmek icabedeceği cihetle buna göre 11/4/1963 tarihli dilekçe ile açılan davada süre aşımı bulunduğu yolunda idarece serdolunan defi de varit görülmemiştir.

Anayasa Mahkemesi iptal kararlarının geriye yürüyemeyeceği yolundaki def'e gelince :

Anayasanın 152 nci maddesinin 3 üncü fıkrasında (iptal kararı geriye yürümez) denilmektedir. Bu hüküm ile iptal kararından evvel idarece tesis olunmuş işlemler sonunda üçüncü şahıslar için husule gelen sübjektif hakların ihlâline mani olunarak âmme intizamının korunması maksadının istihdaf edildiği aşikârdır. Kurucu Meclis Anayasa Komisyonunun mucip sebepler mazbatası da bu görüşü teyit etmektedir.

152 nci maddenin 3 üncü fıkrasındaki hüküm mutlak manada kabul edildiği takdirde, Anayasa'ya aykırı bir kanuna müsteniden tesis kılınan tasarrufların daima ve tabii olarak iptal kararının tekaddüm eylemesi hasebiyle verilecek iptal kararı davacının hukukuna sirayet edemeyecek ve binnetice iptal kararı hukuki neteceden yoksun kalacaktır ki bu görüşü kabule imkân yoktur. Bu itibarla Anayasa' nın 152 nci maddesi son fıkrasının hükmünü ancak müktesep hakları mahfuz tutmağa matuf olarak kabul etmek iktiza eder.

Bu bakımlardan 5434 sayılı Kanunun 39 uncu maddesinin (B) fıkrasına göre tesis olunan ihtilâf konusu emeklilik tasarrufunun Danıştay'da incelenmesine mani bir husus kalmamıştır.» denilmektedir.

Beşinci Daire bu kararında, re'sen emekliye sevk tasarrufları aleyhine kaza mercilerine müracaat olunamıyacağı yolundaki hükmün Anayasa Mahkemesince iptal edilmesi üzerine açılan davalarda; dava açma hakkının bu iptal kararının neşrinden sonra doğduğunu, bu sebeple süre aşımının da bu tarihten itibaren başlaması gerektiğini kabul ettiği cihetle bu karar, kanunda tayin ve tespit edilen sürelerin uzatılmasına imkân veren bir nitelik taşımamakta, 8/12/1944 gün ve E. 1941 /1, K. 1964/138 sayılı İçtihadı birleştirme kararına aykırılık arzeden bir yanı bulunmamaktadır.

Esasen 521 sayılı Danıştay Kanunun 45 inci maddesinde, dava dairelerinin veya Dava Daireleri Kurulunun kendi kararları veya ayrı ayrı verdikleri kararlar arasında aykırılık veya uyuşmazlık görüldüğü takdirde içtihadın birleştirilmesine karar verileceği öngörülmüş, dava daireleri ve Dava Daireleri Kurulu kararları ile İçtihatları Birleştirme Kurulu kararları arasında aykırılık veya uyuşmazlık bulunduğu takdirde bu aykırılık veya uyuşmazlığın içtihadı birleştirme yolu ile çözümleneceği derpiş edilmemiştir.

Bu duruma göre dava dairelerince veya Dava Daireleri Kurulunca İçtihatları Birleştirme Kurulu kararlarına aykırı olarak verildiği iddia olunan kararlara karşı içtihadı birleştirme yoluna gidilmesi mümkün bulunmamaktadır.

3546 sayılı Danıştay Kanununda sürelerin son gününün çalışmaya ara verme gününe rastlaması halinde yapılacak işlem hakkında herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Bu konuda Danıştay'ca birbirine aykırı kararlar verilmiş olduğundan içtihadın birleştirilmesi yoluna gidilmiş ve yukarıda bahsi geçen 8/12/1944 tarih ve E. 41/1, K. 44/138 sayılı içtihadı birleştirme kararı ittihaz edilmiştir. Bu karardan sonra 3546 sayılı Kanunu değiştiren 4904 sayılı Kanunun 26 ncı maddesinde: «Çalışmaya ara verme günleri süre hesabına katılır. Şu kadar ki, sürenin son günü çalışmaya ara verme gününe rastlarsa süre, gelecek çalışma gününün akşamına kadar uzar» hükmü konulmuş ve böylece yukarıda bahsi geçen içtihadı birleştirme kararının hükmü ortadan kalkmıştır. Nitekim 9/5/1970 gün ve E. 967/10, K. 970/24 sayılı çitihadı birleştirme kararında: «Ayrıca bu karar, 4904 sayılı Kanuna konulan 26 ncı madde ile hükmünden düşürülmüştür. Bu suretle hükümden düşmüş bir kararın el'an yürürlükte olduğu kabul edilemez.» denilmek suretiyle bu husus teyit edilmiş bulunmaktadır.

Bu durumda Beşince Dairenin 2/4/1964 gün ve E. 1963/2028, K. 964/1575 sayılı kararının, ortadan kalkmış olan bir içtihadı birleştirme kararına aykırılığı esasen bahis konusu olamaz.

Kaldı ki 5434 sayılı Kanunun 39 uncu maddesinin değişik (b) fıkrasındaki hükmün Anayasa Mahkemesince iptali üzerine, bu fıkra gereğince evvelce emekliye sevkedilenler tarafından açılmış olup halen karara bağlanmamış dava mevcut değildir.

Yukarıda yazılı nedenlerle içtihadın birleştirilmesine yer olmadığı sonucuna varılmıştır.

II — İçtihadın birleştirilmesini isteyen Sümerbank Avukatı, Danıştay Dava Daireleri Genel Kurulu'nun 29/6/1950 gün ve E. 1949/653, K. 1950/329 sayılı kararında «takdire müteallik idari tasarrufların kazaî kontrolünün ancak şekil ve usul bakımından yapılabileceğini, bu esasın aksini kabul etmenin idari kazanın idari faaliyete müdahalesini intaç edeceğini, bu hale ise ne mevzuatta ve ne de doktrinde cevaz verilmediğini» belirtmiş olduğunu, 5. Dairenin yukarıda bahsi geçen 2/4/1964 günlü ve E. 1963/2028, K. 1964/1575 sayılı kararında ise kanunun açıkça idareye tanıdığı takdir hakkına müdahale edildiği gibi bu takdir hakkının muhtevasının da kontrol edilmeğe kalkışıldığını, kanunun muayen hallerde idareye re'sen emekliye sevk etmek yetkisini tanıdığını, aradığı yegâne şartın da muayyen bir hizmet müddeti olduğunu, Danıştay'ın bu halde ancak kanunun aradığı muayyen bir hizmet yılının doldurulup doldurulmadığını ve yine tasarrufu ittihaz eden idari makamın bu tasarufu ittihaza yetkili olup olmadığını, yani şekle ve usule ait

bir noksanın bulunup bulunmadığını araştırabileceğini, yoksa kanunun idareye bıraktığı takdir hakkının kullanılmasına müdahale edemiyeceğini, sebeplerini araştıramıyacağını beyanla bu bakımdan iki karar arasında mübayenet bulunduğundan bu hususta da içtihadın birleştirilmesini talep etmektedir.

Beşinci Dairenin yukarıda bahsi geçen 2/4/1964 gün ve E. 963/2028, K. 1964/1575 sayılı kararında «Davalı idare davacının işini lâyıkiyle yapamayacak surette bedeni ve fikri takat ve kabiliyetten mahrum kaldığına ve bu yüzden âmme hizmetini aksattığına dair herhangi bir iddiada bulunmamış ve bir vesika da ibraz etmemiş olduğu gibi davacının her bakımdan görevini ifaya muktedir bulunduğu celp olunan şahsi işlem dosyasının tetkikinden anlaşılmıştır.

Bu sebeplere binaen davacı hakkında tesis olunan re'sen emekliye sevk tasarrufunun maksat yönünden kanuna aykırılığı bakımından iptaline» denilmek suretiyle idareye emekliye sevk bakımından tanınmış olan takdir yetkisi maksat yönünden yargı denetimine tâbi tutulmuştur. 334 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının yürürlüğe girdiği 1961 yılından beri Danıştay'ın içtihadı bu yolda takarrür etmiş bulunmaktadır. Nitekim 21/12/1963 gün ve E. 1962/644, K. 1963/351 sayılı Danıştay İçtihadı Birleştirme Kararında «İdari kararların mutlak takdir yetkisine dayandığı ileri sürülerek yargı denetimi dışında bırakılmasının İdare Hukuku ilkelerine de, 334 sayılı T. C. Anayasa'sının 114. maddesine de aykırı düşeceği bu kabil takdire dayanan tasarrufların maksat yönünden denetime tâbi olduğu» beyan edilmek suretiyle bu görüş teyit edilmiş bulunmaktadır.

İçtihadın birleştirilmesi isteğiyle verilmiş olan dilekçede, Dava Daireleri Genel Kurulunun bahsi geçen 29/6/1950 tarih ve E. 49/653, K. 50/329 sayılı kararında «takdire mütealllik idari tasarrufların kazai kontrolunun, ancak şekil ve usul bakımından yapılabileceği, bu esasın aksini kabul etmenin idari kazanın idari faaliyete müdahalesini intaç edeceği, bu hale ise ne mevzuatta ve ne de doktrinde cevaz verilmediği» hususunun belirtildiği iddia edilmekte ise de bahsi geçen kararda böyle bir hüküm mevcut değildir.

İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Silvikültür ve Botanik Enstitüsü ve Kürsüleri Ordinaryüs Profesörü Esat Muhlis Oksal tarafından İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü aleyhine açılan bu davada, Senato tarafından verilen bir kararla Silvikültür ve Botanik Enstitü ve kürsüsünün ikiye tefrik edilmiş olup kendi mütalâası alınmadan ve bir teklif yapılmadan haiz olduğu yetkinin keyfi olarak tahdit edildiği görevine, ihtisasına ve bütün haklarına müdahale suretiyle Senatonun hem yetkisini hem de görevini aşmış bulunduğu cihetle bu kararın iptali talep edilmiştir.

Dava Daireleri Genel Kurulunun yukarıda bahsi geçen 29/6/1950 gün ve E. 49/653, K. 50/329 sayılı kararında aynen «Fakültelerde enstitü ve kürsülerin kurulması, kaldırılması veya birleştirilmesi hakkındaki teklifleri profesörler kurulunun yapacağı ve profesörler kurullarının kürsü ve enstitülerin kurulması ve kaldırılması ve birleştirilmesi hakkındaki karar ve tekliflerini de Senatolar inceleyip işletmeğe koyacağı Üniversiteler Kanununun sarih hükümleri icabından olup davaya konu olan kürsünün ikiye tefriki hususundaki işlemin de bu esasa tevfik edilmiş bulunduğu anlaşılmaktadır.

Kanunun verdiği bu yetkinin enstitü ve kürsülerin tefrikini iştimal etmediği iddiası varit olamaz. Zira bir kürsünün ikiye ayrılmasının bir kürsüye bağlı olan

bir ilim şubesi için görülen lüzum ve ihtiyaç üzerine yeni bir kürsünün meydana getirilmiş olmasından başka suretle telâkkisine imkân yoktur. Üniversitenin gelişmesine yardım edecek bir şekilde ittihaz edilmiş bulunan muterizinbih bir karar kanunun tayin eylediği hükümlere muvafık olarak verilmiş bulunduğuna göre yerinde bulunmayan davanın reddine» denilmiştir. (Davacı tarafından bu kararın düzeltilmesi talebinde bulunulmuşsa da düzeltme istemi D. D. G. Kurulunun 8/6/1951 gün ve E. 51/27 K. 51/306 sayılı kararıyle reddedilmiştir.)

Görülüyor ki Dava Daireleri Genel Kurulu bu davada, idarenin takdir yetkisini yalnız şekil ve usul noktasından denetime tâbi tutmamış, «Üniversitenin gelişmesine yardım edecek bir şekilde ittihaz edilmiş bulunan muterizinbih bir karar kanununun tayin eylediği hükümlere muvafık olarak verilmiş bulunduğuna göre» denilmek suretiyle idarenin takdir yetkisi maksat denetimine de tabi tutulmuştur.

Kaldı ki Danıştay o yıllarda verdiği diğer kararlarında da takdir yetkisini yargı denetimine tâbi tutmuş bulunmaktadır.

Gerçekten Beşinci Dairenin 6/6/1950 gün ve E. 1949/2246, K. 50/1607 sayılı ve 5434 sayılı Kanunun 39 uncu maddesinin (b) fıkrası gereğince emekliye sevkedilen bir şahsın emeklilik işleminin iptali talebiyle açtığı dava dolayısiyle verdiği kararda: «..... âmme hizmet ve menfaatlerinin icaplarına uymayan takdir selahiyetinin hakkın suistimaline cevaz vermeyen hukuki sistemimizin esasları dışında mütalâası ve kayıtsız şartsız olarak kazai murakabenin nüfuzundan azade kalması hukuka bağlı Devlet prensip ve telâkkisiyle bağdaşamaz.» denilmektedir. (Danıştay Kararlar Dergisi, Ekim 1949 — Eylül 1950 sayı 46 - 49, Sayfa 235 — 238). Görülüyor ki idarenin takdir yetkisinin yargı denetimine tâbi olması gerekeceği hususunda Danıştay'ın 1950 ve 1964 yıllarındaki içtihatları arasında tam bir mutabakat mevcuttur.

Beşinci Dairenin yukarıda bahsi geçen 2/4/1964 gün ve E. 1963/2028, K. 1964/1575 sayılı kararı ile Dava Daireleri Genel Kurulunun 29/6/1950 gün ve E. 1949/653, K. 1950/329 sayılı kararı arasında bu bakımdan aykırılık bulunmadığından bu hususta da içtihadın birleştirilmesine yer olmadığı sonucuna varılmıştır.

III — İçtihadın birleştirilmesini isteyen Sümerbank avukatı, Beşinci Dairenin yukarıda bahsi geçen 2/4/1964 gün ve E. 963/2028, K. 1964/1575 sayılı kararında, re'sen emekliye sevk muamelesinin maksat unsurunun tahakkuk etmediğinden bahisle iptaline karar verildiği halde, yine aynı Dairenin 14/4/1964 gün ve E. 1963/2748, K. 1964/1807 sayılı kararında: «idarece gösterilen lüzum unsurunun subuta erdiğinin anlaşılmasına binaen davacı hakkında .....re'sen emekliye sevk suretiyle idarece tesis edilen işlemde kanunsuzluk görülmediği cihetle varid bulunmayan davanın reddine» karar verildiğini, her iki kararda da dairenin bir tasarrufda maksat unsurunun tahakkuku için hangi esası kıstas aldığı, bu esasın tatminkâr olup olmadığı anlaşılamadığı, dairenin her iki kararı da esbabı mucibesiz olduğundan ve sadece «idarece gösterilen lüzumun sübuta» erip ermediği esasına istinat ettiğinden bu aykırılığın da içtihadı birleştirme yolu ile giderilmesini talep etmektedir.

521 sayılı Danıştay Kanununun 30 uncu maddesinin (A) fıkrasında, maksat yönünden kanuna aykırı olan idarî işlemler (tasarruflar) hakkında da iptal davası açılabileceği hükme bağlanmıştır.

İdari tasarrufların amacı kamu yararını sağlamak, kamu hizmetlerini müessir, istikrarlı, devamlı intizamlı ve verimli olarak yerine getirmektedir. Bu amaçlara yöneltilmemiş bu amaçlardan başka amaçları sağlamak gayesini güden tasarruflar maksat bakımından sakattır. İdari tasarrufun maksadı, tasarrufu tesis edenin şahsına bağlı olduğundan subjektif bir unsurdur. Bu sebeple maksat unsurunun hakikate uygunluğunu tespit etmek suretiyle yargı denetimine tâbi tutmak, yani idari tasarrufu kendisinden beklenen amaca uygun olarak tesis edilip edilmediğini anlamak güçtür. Başka bir deyişle, maksat denetiminde subjektif unsurun ortaya çıkarılması bahis konusudur. İdari yargı mercii bir tasarrufun maksat bakımından yargı denetimine tabi tutarken subjektif bir durumu tespit etmek, yani tasarrufun kamu yararına uygun olarak yapılıp yapılmadığını araştırmak zorundadır.

İçtihadın birleştirilmesi istenilen Beşinci Daire kararlarında emekliye sevk tasarrufları maksat yönünden yargı denetimine tâbi tutulmuştur.

Maksat denetiminde subjektif unsurun değerlendirilmesi yapılarak bir sonuca varıldığına ve genel olarak idari tasarrufların değişik maksatlarla tesis edildiği bilinen bir gerçek olduğuna göre maksat denetimi ile ilgili kararlarda aykırılık olduğundan bahisle bu konuda içtihadın birleştirilmesi düşünülemez.

İçtihadın birleştirilmesi isteğiyle verilmiş olan dilekçede, her iki kararın da esbabı mucibesiz olduğu, bu sebeple dairenin, bir tasarrufta maksat unsurunun tahakkuku için hangi esası kıstas aldığının ve bu esasın tatminkâr olup olmadığının anlaşılamadığı belirtilmekte ise de bu husus kararın düzeltilmesi sebebi olup içtihatların birleştirilmesi için bir sebep teşkil etmez.

Bu nedenlerle bu konuda da içtihadın birleştirilmesine yer olmadığı sonucuna varılmıştır.

SONUÇ : Yukarıda izah edildiği veçhile 1 numaralı bölümde zikredilen hususta içtihadın birleştirilmesine yer olmadığına oyçokluğu ile, II ve III numaralı bölümlerde zikredilen hususlarda içtihadın birleştirilmesine yer olmadığına oybirliğiyle 3/6/1972 gününde karar verildi.

AZLIK OYU

X — 521 sayılı Danıştay Kanununun 45 inci maddesinde, dava dairelerinin veya Dava Daireleri Kurulunun kendi kararları veya ayrı ayrı verdikleri kararlar arasında aykırılık veya uyuşmazlık görüldüğü takdirde İçtihatları Birleştirme Kurulunca içtihadın birleştirilmesine karar verileceği belirtilmiş bulunmaktadır.

Bu konuda 521 sayılı Kanunda sevk edilmiş başka bir hüküm de yoktur.

Yukarıda bahsi geçen madde ile belirtilen daire ve kurul kararları dışında bir dava dairesi kararının veya Dava Daireleri Kurulu kararlarından birinin İçtihatları Birleştirme Kurulu kararına aykırılığı ileri sürülerek içtihadın birleştirilmesi istenemez veya istenirse incelenemez.

Bu nedenle ortada Danıştay Kanununun 45 inci maddesiyle belirtilen daire veya kurul kararları bulunmadığından içtihadın birleştirilmesi isteminin incelenerek buna yer olup olmadığı hakkında karar verilemiyeceği kanısıyla çokluk kararına karşıyım.

T. C.

D A N I Ş T A Y

İçtihatları Birleştirme

Kurulu

Esas No : 1965/3

Karar No : 1972/16

Özü : Noterlerin, 3456 sayılı Noterlik Kanunu gereğince Noter Yardım Sandığına ödemek zorunda kaldıkları aidatı, 5421 sayılı mülga Gelir Vergisi Kanununa göre yıllık serbest meslek sâfi kazancının tespitinde, hasılattan gider olarak indirip indiremiyeceği konusunda içtihadın birleştirilmesine yer olmadığı Hk.

Dördüncü Dairenin E. 1955/791, K. 1955/1404 ve E. 1954/1291, K. 1954/2800 sayılı kararları ile Dava Daireleri Genel kurulunun E. 1956/371, K. 1957/6 sayılı kararları arasındaki mübayenietin kaldırılarak içtihadın birleştirilmesi, Maliye Bakanlığının 25/7/1957 tarih ve 2113/26622 sayılı yazısı nedeniyle Başvekâletçe 3/8/1957 tarihinde «Devlet Şûrası Reisliği» nden talep olunması üzerine ilgili kararlar, Başkanunsözcüsünün düşüncesi ve raportör üyenin raporu incelendi ve gereği düşünüldü :

Yukarıda sayıları açıklanan Danıştay Kararları arasında gerçekten aykırılık bulunmaktadır :

1 — Dördüncü Dairenin 954/1291 — 954/2800 sayılı kararında, «Noter Yardım Sandığı gerek mahiyet ve gerekse iş itibariyle mesleki teşekkülce kurulmuş Emekli Sandığı durumunda» görülmemiş ve bu sandığa noterlerce ödenen paraların, serbest meslek safi kazancının tespitinde hasılattan indirilmesine cevaz verilmiyerek vergi matrahına alınması tasvip olunmuştur.

2 — Dördüncü Dairenin 955/791 — 955/1404 sayılı kararında, 5421 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 52. maddesinin 7. fıkrasının, noterlerin, 3456 sayılı Noterlik Kanununun 5928 sayılı Kanunla değişik 83. maddesiyle kurulan sandığa ödediği aidatın, ancak safi kazancın % 5 ini geçmiyen miktarının, gider olarak hasılattan indirilebilmesi esası kabul edilmiştir.

3 — Aynı konuya ilişkin Dava Daireleri Genel Kurulunun 956/171 — 957/6 sayılı kararında ise, noterlerin, Noter Yardım Sandığına gayrisafi gelirleri üzerinden 3556 sayılı Noterlik Kanununun 5928 sayılı Kanunla değişik 83. ve 84. maddelerine göre ödemek zorunda bulundukları paraların tümünün Gelir Vergisi Kanununun 1 inci maddesiyle verginin safi kazanç ve irat üzerinden alınması öngörüldüğü gerekçesiyle, vergi mevzuuna dahil edilemiyeceği görüşü benimsenmiştir.

Başkanunsözcüsü 13/7/1965 tarihli düşüncesinde, İçtihadın, Dava Daireleri Genel kurulu kararı yönünden, «noterlerin Noter Yardım Sandığına kanunen ödemeye mecbur oldukları aidatların Gelir Vergisi matrahına alınamayacağı» şeklinde, birleştirilmesinin uygun olacağını ifade etmektedir.

Ancak, çeşitli yorum ve uygulamaya sebep olan 5421 sayılı Kanun, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu ile, 3456 sayılı Noterlik Kanunu ve onu değiştiren kanunlarda 5/5/1972 de yürürlüğe giren 1512 sayılı yeni Noterlik Kanunu ile kaldırılmış; noterlerin topluluk sigortasına girmeleri, 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ile ilgilendirilmeleri sağlanacak Noter Yardım Sandığının tasfiyesi yönüne gidilmiştir.

Kaldırılan bu hükümlerle ilgili uyuşmazlıklara ait dava dosyası da bulunmadığına göre yürürlükten kalkmış kanun hükümlerinden doğan aykırılık ve uyuşmazlığın giderilmesi için artık içtihadın birleştirilmesine yer olmadığına 3/6/1972 tarihinde oybirliği ile karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

İçtihatları Birleştirme Kurulu

Esas No : 1968/6

Karar No : 1972/17

Özü : Kaçakçılık cezası hakkında, 4 üncü ve 7 nci Daire kararları arasında mübayenet bulunmadığı gibi, vergi cezalarının Af Kanunu kapsamına girmişde bulunduğundan içtihadın birleşti-rilmesine yer olmadığı Hk. (6)

213 sayılı Vergi Usul Kanununun geçici 6 ncı maddesinin tatbikinde Danıştay 4 ve 7 nci Daireleri kararları arasındaki çelişkinin, Danıştay Kanununun 45 inci maddesi gereğince içtihadın birleştirilmesi yolu ile giderilmesi Kurulumuzdan istenmesi üzerine bahse konu kararlarla Başkanunsözcüsünün düşüncesi, raportör üyenin raporu ve konu ile ilgili yasalar incelendi ve oluru düşünüldü :

Bahis konusu 4 üncü Daire kararında, 213 sayılı Vergi Usul Kanununun meriyete girmesinden evvelki dönemlere ait kaçakçılık cezası hakkında tarhiyat 213 sayılı Vergi Usul Kanununun mer'iyete girmesinden sonra yapıldığı halde, adı geçen Kanunun geçici 6 ncı maddesi hükümlerine göre Takdir Komisyonundan karar alınmamış olması sebebi ile kaçakçılık cezasını terkin eden Temyiz Komisyonu kararı aleyhine açılan dava aynı mucib sebeple ret edilmiştir.

7 nci Daire kararında ise, tarhiyatın 213 sayılı Kanunun mer'iyetinden sonra yapılmış bulunması ve geçici 6 ncı madde hükmü cezaya ait hükümleri derpiş ettiği, ceza kesme yetkisine kadar teşmil edilemiyeceği ve esasen kanun vazı kaçakçılık cezasını kesme yetkisinin Takdir Komisyonundan alarak idareye verdiği mucip sebep ile takdir komisyonundan karar alınmadığından kaçakçılık cezasının terkinine dair Temyiz Komisyonunca verilen karar bozulmuştur.

Görülüyor ki, içtihadın birleştirilmesine konu teşkil eden kararlarda tatbik edilen kanun maddeleri ve maddî vakıalar arasında ayniyat ve kararlar arasında da mübayenet mevcut bulunmaktadır.

Ancak; 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 1/1/1961 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunması 1961 ve ondan evvelki dönemlere ait ihtilâfların nadir olarak Danıştay' a intikal etmekte olması ve 31/12/1965 tarihinden evvelki dönemlere ait cezalar da vergi asılları kanununun tayin ettiği şartlarla ödendiği takdirde 780 sayılı Af Kanununun şumulüne girmesine binaen, içtihadın birleştirilmesi bir yarar sağlayamayacağından, içtihadın birleştirilmesine gerek olmadığına 3/6/1972 gününde oybirliği ile karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

İçtihatları Birleştirme Kurulu

Esas No : 1971/16

Karar No : 1972/18

Özü : Bankalarca iskonto ve iştira edilen ticarî senetlere ilişkin olarak düzenlenen iskonto senetleri taahhütnamelerinin (Dispansların), 1318 sayılı Kanunun 94 üncü maddesiyle «her türlü ikrazata ait taahhütnameler ve mukavelenameler» meyanında olduğu açıklanmış bulunduğundan içtihadın birleştirilmesine yer olmadığı **Hk.**

Bankalarca iskonto ve iştira edilen senetlere ilişkin olarak düzenlenen taahhütnamelerin (dispansların), 488 sayılı Damga Vergisi Kanununun 11 inci maddesine göre maktu Damga Vergisine mi, yoksa nisbi Damga Vergisine mi tâbi tutulması gerektiği konusunda çıkan uyuşmazlığın idari yargı yolu ile Danıştay'a aktarılması sonucunda Danıştay 11 inci Dairesinin 18/2/1971 gün Esas : 970/3117, Karar : 971/304 sayılı kararıyle, aynı Dairenin 30/6/1971 gün Esas : 971/1061, Karar : 971/1751 sayılı kararı arasındaki aykırılığın içtihadın birleştirilmesi yolu ile giderilmesinin İş Bankası Genel Müdürlüğünce istenilmesi ve işin Birinci Başkanlıkça Kurulumuza sevk edilmesi üzerine raportör üye tarafından tanzim olunan rapor, Başkanunsözcüsünün düşüncesi, konu ile ilgili kararlar ve yasa hükümleri incelenip gereği düşünüldü :

Bankalarca iskonto ve iştira edilen ticari senetlere ilişkin olarak düzenlenen iskonto senetleri taahhütnamelerinin (dispansların) nisbi Damga Vergisine mi yoksa yoksa maktu Damga Vergisine mi tâbi olması gerektiği konusundaki adı geçen Onbirinci Daire kararları arasında 488 sayılı Damga Vergisi Kanununun 11 inci maddesi hükmünün uygulanması bakımından uyuşmazlık ve aykırılık bulunmakta ise de, 10/8/1970 gününde yürürlüğe giren 1318 sayılı Finansman Kanununun 94 üncü maddesi iskonto ve iştira senetleri taahhütnamelerinin (dispansların), 488 sayılı Damga Vergisi Kanununun 11 inci maddesindeki «Her türlü ikrazata ait taahhütname ve mukavelenameler» meyanında olduğunu açıklamış ve içtihadın birleştirilmesine ilişkin sorunu cari hesap şeklinde açılan kredilerle her türlü ikrazata ait taahhütnameler (iskonto ve iştira senetleri taahhütnamesi dispans- dahil) şeklinde yeniden düzenlenmiş bulunmaktadır.

Onbirinci Dairenin de Kanunun bu hükmü istikametinde, dispansların nisbi Damga Vergisine tâbi olması gerektiği yolunda kararlar verdiği ve bu konuda müstakar bir içtihat teessüs ettiği anlaşılmıştır.

İçtihadı Birleştirme Kurulu kararları istikbal için olup, kesin hüküm halini almış kararlara konu teşkil eden olaylara tesiri bulunmamaktadır. Konuyu açıklayarak düzenlenen 1318 sayılı Kanunun 94 üncü maddesindeki bu hükme paralel bir karar alınmasında bir faide ve zaruret bulunmamasına binaen içtihadın birleştirilmesine yer olmadığına 3/6/1972 gününde oybirliği ile karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

İçtihatları Birleştirme

Kurulu

Esas No : 1965/6, 1965/7

Karar No : 1972/19

Özü : İdari işlemler hakkında yetki, şekil sebep, konu ve maksat yönlerinden biriyle açılan davaların Danıştay'ca inceleneceği yolunda mevzuatımızda açık ve kesin hükümler bulunduğundan içtihadın birleştirilmesine lüzum bulunmadığı Hk.

5434 sayılı Emekli Sandığı Kanununun 39. maddesinin değişik (b) fıkrasına ve Dışişleri Bakanlığı Kuruluşu Hakkındaki 3312 sayılı Kanuna ek 5250 sayılı Kanunun geçici maddesine ve 6435 sayılı Bağlı Bulundukları Teşkilât Emrine Alınmak Suretiyle Vazifeden Uzaklaştırılacaklar Hakkındaki Kanunun 3 üncü maddesine göre, emekliye sevkedilen personelin kaza mercilerine başvurmaları halinde emeklilik işlemlerinin esas ve maksat yönünden Danıştay'ın denetimine tâbi tutulup tutulamıyacağı konusunda Danıştay D. D. U. Heyetinin 30/3/1950 gün E. 949/320, K. 950/128 sayılı, aynı heyetin 8/4/1960 gün E. 960/45, K. 960/80 sayılı, Beşinci Dairenin 4/11/1959 gün E. 959/1201, K. 959/2352 sayılı ve 2/11/1960 gün E. 960/1014, K. 960/2170 sayılı ve 4/4/1951 gün E. 950/2570, K. 951/1231 sayılı kararları arasındaki uyuşmazlığın içtihadın birleştirilmesi yolu ile giderilmesinin Danıştay Başkanunsözcülüğü tarafından istenilmesi ve işin Birinci Başkanlıkça kurulumuza havale edilmesi üzerine raportör yardımcının raporu, Başkanunsözcüsünün düşüncesi, konu ile ilgili kararlar ve mevzuat incelenerek gereği düşünüldü :

1 — a) İçtihadın birleştirilmesine konu olarak gösterilen 5 inci Dairenin 2/11/1960 gün E. 960/1014, K. 960/2170 sayılı kararıyla, «hasta olan ve raporlu bulunan memurların, 5434 sayılı Kanunun 39 uncu maddesinin 6422 sayılı Kanunla değiştirilen (E) fıkrasına göre emekliye sevkedilmiyeceğine dair maddede bir hüküm bulunmadığı» gerekçesiyle emekliye sevk işlemi aleyhine açılan davanın incelenmeksizin reddine karar verilmiş olduğu halde, aynı Dairenin 4/4/1951 gün ve K. 951/1231 sayılı kararıyla, «hasta olan ve raporlu bulunan memurlar hakkında 5434 sayılı Kanunun 47 nci maddesine göre bir işlem yapılması gerekirken 39 uncu maddenin (b) bendine tevfikan tesis edilen işlemin iptaline» karar verilmiş, böylece kararlardan birisiyle emeklilik işlemi esas yönünden denetime tâbi tutulmuş, diğeriyle tâbi tutulmamış olmakla kararlar arasında bir uyuşmazlık görülmekte ise de, kararlardan birinin «kaza mercilerine başvurulamıyacağı» hakkındaki hükmün yürürlüğe girdiği 9/7/1953 gününden ve 16/5/1951 gün ve 1772 sayılı tefsir kararından önce, diğerinin sonra verilmiş olması sebebiyle bu kararlar arasında dayandıkları kanun maddesi bakımından ayniyet bulunmamaktadır.

b) Diğer kararlarda da özel kanunlarda mevcut «..... bu kararlar aleyhine kaza mercilerine başvurulamıyacağı» yolundaki hükmün yalnız idari tasarrufun takdir unsuruna taallûk eden kısmının kazai kontrol dışında kalacağı anlamında alınmasının gerektiği, idari tasarruf aleyhine şekil noksanlığı ve selâhiyetsizlik sebepleriyle açılan davanın incelenebileceği esası kabul edilmiş ve kararlarda da bu lunmamış olması yüzünden kararlar arasında içtihadın birleştirilmesini lüzumlu kılan bir aykırılık görülmemiştir.

2 — Diğer taraftan 3312 sayılı Dışişleri Bakanlığı Kuruluşu Hakkındaki Kanuna 5250 sayılı Kanunla eklenen geçici maddenin, yürürlük tarihinden itibaren maddede öngörülen 6 aylık süre içinde hükmünü icra etmiş olduğundan uygulanma olanağı kalmamış. 5434 sayılı Kanunun 39. maddesinin (b) fıkrasına eklenen ilgili fıkra, Anayasa Mahkemesinin 30/1/1963 gün E. 962/262, K. 963/21 sayılı kararıyla, 6435 sayılı Kanunun 3 üncü maddesi de Anayasa Mahkemesinin 14 Kasım 1962 gün ve E. 962/221 K. 962/86 sayılı kararıyla iptal edilmiştir.

3 — Anayasa'mızın 114 üncü maddesiyle idarenin her türlü eylem ve işlemine karşı yargı yolunun açık olduğu, 521 sayılı Kanunun 30. maddesinin (A) bendi ile de, idari işlemler hakkında yetki, şekil, sebep, konu ve maksat yönlerinden biriyle ..... açılacak davaların Danıştay'ca görüleceği yolunda yeni hükümler getirilmiş bulunmaktadır.

Halen kaldırılan ve iptal edilen hükümlerle ilgili uyuşmazlıklara ait dosya da bulunmadığına göre içtihadın birleştirilmesine lüzum ve mahal olmadığına 7/1/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

İçtihatları Birleştirme Kurulu

Esas No : 1965/120

Karar No : 1972/20

Özü : Anayasa'ya aykırı bulunan kanunlara karşı açılan iptal davası sonunda bu davanın Anayasa Mahkemesince inceleneceği yolunda mevzuatımızda açık ve kesin hükümler bulunduğundan içtihadın birleştirilmesine lüzum bulunmadığı Hk.

Dışişleri Bakanlığı Kuruluşu Hakkındaki 3312 sayılı Kanuna ek 5250 sayılı Kanunun geçici maddesine, 6435 sayılı Bağlı Bulundukları Teşkilât Emrine Alınmak Suretiyle Vazifeden Uzaklaştırılacaklar Hakkındaki Kanunun 3 üncü maddesine göre emekliye sevkedilen personelin kaza mercilerine başvurmaları halinde, bu kanunlarda yazılı bulunan «bu idari kararlar aleyhine hiçbir suretle kaza mercilerine başvurulamıyacağı» yolundaki hükümlerinin Anayasa'ya aykırılığından bahisle nazara alınıp alınmıyacağı (ihmal edilip edilmiyeceği) konusunda verilen Danıştay D. D. U. Heyetinin 30/3/1950 gün E. 949/320, K. 950/128 sayılı, 5. Dairenin 24/12/1952 gün E. 952/1419, K. 952/3509 sayılı ve yine 5. Dairenin 11/9/1958 gün E. 958/108, K. 958/1811 sayılı kararları arasındaki uyuşmazlığın içtihadın birleştirilmesi yolu ile giderilmesinin Danıştay Başkanunsözcülüğü tarafından istenilmesi ve işin Birinci Başkanlıkça kurulumuza havale edilmesi üzerine raportör yardımcının raporu, Başkanunsözcüsünün düşüncesi, konu ile ilgili kararlar ve mevzuat incelenerek gereği düşünüldü :

İçtihadın birleştirilmesine konu olarak gösterilen 5. Dairenin 24/12/1952 gün, K. 952/3509 sayılı kararında, «Tüzükle kanun hükümlerinin değiştirilemiyeceği, iki hukuk kaidesinin tearruzu halinde üstün hukuk kaidesinin tatbikinin lâzım geleceğinin hiyerarşi esaslarından olduğu» esası konularak ilçe belediye memurları hakkında verilen Bakanlık inzibat komisyonu kararının kesin olduğu yolundaki Belediye Memur ve Müstahdemleri Tüzüğünün 92. maddesi yerine Bakanlık inzibat komisyonları kararlarının Danıştay'ca tetkik edilmesinin gerektiğine dair 788 sayılı Memurin Kanununun 52 nci maddesinin uygulanmasının lâzım geldiği açıklanmış ise de, bu karara aykırı olduğu iddia olunan D. D. U. Heyetinin 30/3/1950 gün ve 950/128 sayılı kararıyla, 5250 sayılı Kanunun geçici maddesinde yazılı olan «Bu kararlar aleyhine kaza mercilerine başvurulamıyacağı» yolundaki hükmün, idari tasarrufun takdir unsuruna taalluk etmesi, idari tasarruf aleyhine şekil noksanlığı ve selâhiyetsizlik sebepleriyle açılan davanın incelenmesinin gerektiği yolunda karar verilmiş bulunması ve yine 5. Dairenin 11/9/1958 gün ve

K. 958/1811 sayılı kararıyla da bu görüşten hareketle idari tasarruf aleyhine şekil noksanlığı ve selâhiyetsizlik sebeplerine dayanılarak açılan davanın incelenmiş olması yüzünden kararlar arasında içtihadın birleştirilmesini lüzumlu kılan bir aykırılık görülmediği gibi, Anayasa'mızın değişik 145 - 152 nci maddeleri, Anayasa'ya aykırı bulunan kanunlara karşı açılan iptal davası sonunda bu davanın Anayasa Mahkemesince inceleneceği yolunda yeni hükümler getirmiş ve içtihadın birleştirilmesine ilişkin sorun açık ve kesin hükümlerle yeniden düzenlenmiş bulunmaktadır.

Diğer yandan, 5250 sayılı Kanunun geçici maddesi, yürürlük tarihinden itibaren maddede öngörülen 6 aylık süre içinde hükmünü icra etmiş olduğundan uygulanma olanağı kalmamış, 6435 sayılı Kanunun 3 üncü maddesi de, Anayasa Mahkemesinin 14/11/1962 gün ve E. 962/221, K. 962/86 sayılı kararı ile Anayasa'ya aykırı bulunması sebebiyle iptal edilmiş bulunmaktadır.

Açıklanan sebeplerle içtihadın birleştirilmesine lüzûm ve mahal olmadığına 1/7/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

DAVA DAİRELERİ KURULU KARARLARI

ARTIRMA, EKSİLTME VE İHALE İŞİ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Dâva Daireleri Kurulu

Esas No : 1970/453

Karar No : 1972/385

Davacı : 1 — Güner Ünal

2 — Selâhattin Karababa

3 — Ünal Karacan

Vekili : Avukat M. Nedim Aslan

Davalı : Başbakanlık

Davanın Özeti : 27/Mart/1970 günlü Resmî Gazetede yayınlanan «proje ihale usulüne dair esaslar» la ilgili Yüksek Planlama Kurulu raporunun onaylanmasına dair 7/117 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının; karara konu teşkil eden hizmetlerin 6235 sayılı Kanunla özellikle daimi olarak Türk Vatandaşlarına hasredildiği, oysa kararname ile yabancı firmalar bakımından da bu daimilik imkânının sağlanmış olduğu, yabancı firmaların teknik yeterlik sıfatı arkasına sığınmak durumunda bırakılacak Türk firmalarının gelişme ve güçlenme imkânlarının selbedildiği, 91 sayılı Kanunun 15 inci maddesinin konuyla herhangi bir ilgisi olmamasına rağmen kararnamenin mesnedi olarak gösterildiği, bu halin kararnameyi kanuni dayanaktan yoksun kıldığı, pazarlık esasının bütün kamu kuruluşlarının her kapsamdaki işlerine teşmil edilmesiyle 2490 ve eki 6150 sayılı Kanun hükümlerinin açıkça bertaraf edildiği, herhangi bir kanundan yetki almadan Bakanlar Kurulunun düzenleyici tasarruflar kabul etmesinin Anayasanın 107 nci maddesine aykırı olduğu ileri sürülerek iptali talebinden ibarettir.

Davalının Savunması Özeti : Davacının, iptalini talep ettiği kararname ile iptal davası açmaya yeterli bir menfaat ilişkisi olmadığı, rekabetten kaçınma arzusunun dava açma için sebep teşkil etmiyeceği ileri sürülerek davanın ehliyetten reddi istendiği gibi, kararnamenin kanunî dayanağının bulunmadığı yolundaki iddiaların da yerinde olmadığı, Anayasanın 129 uncu maddesinin «İktisadi sosyal ve kültürel kalkınma plana bağlanır. Kalkınma bu plana göre gerçekleştirilir» yolundaki hükmü ve ikinci beş yıllık kalkınma planının 619 uncu sayfasındaki «büyük projelerin uygulama ve kontrolunda da yerli ve yabancı müşavirlik firmalarından yararlanılması tercih edilecektir.» yolundaki ifade muvacehesinde kararnamenin mesnedinin bizatihi kalkınma planı olduğu, kararnamede belirlenen hizmetlerin 2490 sayılı Kanun kapsamında olmaması muvacehesinde kararnamenin bu kanuna aykırılığından bahse imkân bulunmadığı zira 933 sayılı Kanunun 10 uncu maddesiyle

bu hizmetlerin 2490 sayılı Kanun kapsamından çıkarıldığı ve ayni maddeyle bu hizmetlerin görülmesine ilgili esasların tespiti için Bakanlar Kuruluna yetki verildiği, nihayet kararnamenin konusuna giren hizmetlerin yürütülmesi bakımından kamu kuruluşları arasında birliği sağladığı, yerli ve yabancı mühendislik büroları arasında fırsat eşitliği sağladığı, sebep göstermeden yabancı kuruluşlara hizmet tevdini önlediği ileri sürülerek esastan da davanın reddi talep olunmaktadır.

Kanunsözcüsü Halit Yener'in Düşüncesi : Proje ihale usulüne dair esaslar başlıklı 7/117 sayılı Kararnamenin, 91 sayılı Kanunun 15 inci maddesiyle ilgili bulunmadığı, 2490 sayılı Kanuna aykırı olduğu, düzenleyici bir tasarruf olan kararnamenin Bakanlar Kurulunca çıkarılamıyacağını, müşavirlik ve mühendislik hizmetlerinin Türk mühendislerince yapılması gerektiği, yabancı firmalara öncelik tanınamıyacağı iddia edilerek iptali talep edilmektedir.

İptal konusu kararname ile davacılarının menfaat ilişkilerinin mevcut olması itibariyle bu yöne matuf defiin kabulü mümkün değildir.

İptal konusu kararname, kalkınma planı ile yıllık programların, gerekli görülen şekil ve zamanda uygulanmasının sağlanması ve yatırım projelerinin hazırlanması sırasında hizmetlerin belli bir sisteme bağlanması için isdar olunmuştur. Kararnamedeki esaslar, kamu kuruluşlarının, yerli ve yabancı müşavirlik, mühendislik firmalarına yaptıracakları meslek hizmetlerinin ihale usulünü ihtiva etmektedir. Ayrıca, kararname, yerli ve yabancı firmalar arasında rekabeti öngörmekte, kamu kuruluşlarının işle alakalı ve ehliyet ve liyakati kabul edilmiş, seçilecek, yerli ve yabancı firmaların, yerli bir firma ile işbirliği yapması zorunlu kılınmıştır. Bu hüküm, yabancı firmaların ancak ihtisası dahilinde olan meslek hizmetlerini yapabileceğini belirtmesi itibariyle yerli hizmetlerin faaliyet sahasına asla dokunulmadığını göstermektedir. Bu sebeple yabancı firmalara öncelik tanındığı yolundaki iddia mesnetsizdir.

Kararnamenin sadece 91 sayılı Kanunun 15 inci maddesiyle ilgili olduğu yolundaki iddianın da bir mesnedi bulunmamaktadır. Kararname İkinci Beşyıllık Plân esaslarına uygun olarak çıkarılmıştır. Bu itibarla Bakanlar Kurulunun yetkisizlik iddiasının bir esası mevcut değildir.

İşin, 2490 sayılı Kanun ile de bir ilişkisinin mevcut olmadığı 933 sayılı Kanun muhtevasının tetkikinden de görülmektedir.

Açıklanan bu sebeplere binaen davanın reddi gerekir.

Raportör Feridun Taşkın'ın Düşüncesi : 7/117 sayılı Kararname ile yürürlüğe konulan esasta «Kalkınma plânı ile yıllık programlarının gerekli görülen şekil ve zamanda uygulanmasının sağlanması ve yatırım projelerinin hazırlanması sırasındaki hizmetlerin belli bir sisteme bağlanması için düzenlenen müşavirlik, mühendislik, mimarlık hizmetlerine ait proje ihale usulüne» dair esaslar olarak daha önce 933 sayılı Kanunun 10 uncu maddesi ile 2490 sayılı kanun şumulü dışında bırakılmış ve görülmesi esaslarının tesbiti Bakanlar Kuruluna bırakılmış hizmetlere müteallik bulunmaktadır.

933 sayılı Kanunla bu konuda esaslar tesbiti yetkisi açıkça Bakanlar Kuruluna verilmiş olduğuna göre, bu kararnamenin hazırlanmasında 91 sayılı Kanunun 15 inci maddesinin mesnet olup olmıyacağı tartışmasına mahal bulunmadığı gibi, 933

sayılı Kanunun yukarda anılan hükmü karşısında da kararnamenin 2490 ve eki 6150 sayılı Kanunlara aykırılığından bahse imkân yoktur.

Öte yandan mevzuatımızda yabancı mimar ve mühendislik hizmetlerinin yurdumuzda yasaklandığını gösterir bir hüküm mevcut olmadığı gibi, aksine 6235 sayılı Kanunun III üncü kısmında yabancı mühendis ve mimarların yurdumuzdaki faaliyetleri konusunda düzenlenmiş bulunmakta ve kararname bu düzenlemeyi bertaraf eder nitelikte herhangi bir hüküm taşımamaktadır. Bu durumda kararnamenin 6235 sayılı Kanuna aykırılığı da söz konusu olmamak gerekir.

Nihayet, kararname bilhassa ikinci maddesinde yerli bürolara yapılabilecek hizmetlerin bunlar marifetiyle yaptırılma zorunluluğunu getirerek davacı iddiaları aksine yerli büroların himayesini de öngördüğünden, davacıların yerli büroların gelişmelerinin engelleneceği yolundaki iddiaları da yerinde değildir.

Açıklanan sebeplerle davanın reddi gerektiği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Dava Daireleri Kurulunca gereği düşünüldü :

Dosyaya mübrez belgelerden davacıların inşaat mühendisleri odasına kayıtlı mühendislik büroları sahipleri oldukları anlaşıldığından, faaliyet sahalarını ilgilendiren dava konusu kararname ile menfaat ilgilerinin bulunmadığı yolundaki davalı idare iddialarında isabet görülmiyerek esasının tetkikine geçildi :

933 sayılı Kanunun 10 uncu maddesi «Kalkınma Planı ve Yıllık Programlar gereğince yaptırılacak yatırımların, müşavirlik, mühendislik, mimarlık ve benzeri ve proje kontrollük hizmetlerinin yaptırılması, 10 Haziran 1934 tarihli ve 2490 sayılı Kanun hükümlerine tabi değildir.

Bu hizmetlerin görülmesine ait esaslar Bakanlar Kurulu kararnamesiyle düzenlenir.» hükmünü taşımaktadır.

Her ne kadar dava konusu kararname metninde 91 sayılı Kanunun 15 inci maddesi hükmüne dayanılarak kararnamenin çıkarıldığı belirtilmiş ve madde böyle bir kararname çıkarılmasına yetki vermiş değil ise de, bir yandan yürürlükteki kanunlara aykırı olmamak kayıt ve şartıyle idarenin genel ve asli bir düzenleme yetkisine sahip olduğu yolundaki idare hukuku ilkesi öte yandan kararnamenin konusunu teşkil eden hususlarda 933 sayılı Kanunun 10 uncu maddesinin ikinci bendiyle Bakanlar Kuruluna tanınmış açık yetki muvacehesinde davacının kararnamenin bu noktadan iptaline matuf iddialarında isabet görülmemiştir.

Diğer taraftan 933 sayılı Kanunun 10 uncu maddesi ile kalkınma planı ve yıllık programlar gereğince yaptırılacak yatırımların, müşavirlik, mühendislik, mimarlık ve benzeri proje ve kontrolluk hizmetleri olarak, dava konusu kararnamenin de konusunu teşkil eden hizmetler 2490 sayılı Kanun şumulü dışında alınmış bulunduğundan davacının kararnamenin 2490 ve eki 6150 sayılı kanunlara aykırı olduğu yolundaki iddiası da yerinde değildir.

Nihayet Kararnamede 6235 sayılı Kanunun yabancı mimar ve mühendisler konusunda koyduğu kayıt ve şartlara uyulmayacağına dair herhangi bir hüküm mevcut olmadığından, kararnamenin bu kanuna aykırılığından bahse de imkân yoktur.

Davacıların, kararname ile Türk Mimar ve Mühendis Bürolarının gelişme ve güçlenme imkânlarının baltalandığı yolundaki iddialarına gelince; bilindiği üzere yabancı firmaların Türkiye'de mühendislik ve mimarlık hizmetleri yapmalarını yasaklayan bir hüküm mevzuatımızda mevcut değildir. Esasen bu tip hizmetlerin ancak yerli firmaların malî, teknolojik ve personel imkanlarıyla sınırlı olarak yürütülmesi yerli firmaların gücünü aşan hizmetlerden sarfınazar edilmesi de düşünülemez.

Kararname 2 nci maddesinin ikinci fıkrasıyla koyduğu «Hizmetin bir kısmının yerli firmalar tarafından yapılması kabil olan hallerde, yabancı firmalar, yerli bir firmayla işbirliğini yapmak zorundadırlar» şeklindeki hükümle bu güne kadar sınırlanmamış olan yabancı firmalar faaliyetini yerli firmalar lehine sınırlamakla, davacılar iddialarının aksine yerli firmaları baltalayıcı değil koruyucu esaslar vazetmiş bulunmaktadır.

Salt zikri geçen hüküm, yerli firmaların, güç ve kapasitesini imkân içinde olan işlerin yerli firmaların önerdiği şartlarla yabancı firmalara verilmesine mani ve yerli firmalar lehine yepyeni bir hüküm niteliğindedir.

Kararnamenin bizatihi bir haksız rekabet imkânı bahşettiği tesbit ve tevsik edilemediği gibi yürürlükteki kanunlarımıza herhangi bir noktadan aykırılığı da söz konusu olmadığından mesnedi bulunmayan davanın reddine 5/5/1972 tarihinde oyçokluğu ile karar verildi.

AZLIK OYU

X — T. C. Anayasa'nın 129 uncu maddesi, iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmanın plana bağlanacağını ve ulusal kalkınmanın bu plana göre gerçekleştirileceğini öngörmüştür.

91 sayılı Devlet Planlama teşkilâtının Kurulması Hakkındaki Kanunun 2 nci maddesi de bu kuruluşu memleketin tabiî, beşeri ve iktisadi her türlü kaynak ve imkânlarını tam bir şekilde tespit ederek takip edilecek iktisadi ve sosyal politikayı ve hedefleri tayinde hükümete yardımcı olmakla görevlendirmiştir.

933 sayılı kalkınma planının uygulanması esaslarına dair kanunun 10 uncu maddesinde ise; «Kalkınma planı ve yıllık programlar gereğince yaptırılacak yatırımların müşavirlik, mühendislik, mimarlık ve benzeri proje ve kontrolluk hizmetlerinin yaptırılması, 10 Haziran 1934 tarihli ve 2490 sayılı kanun hükümlerine tabi değildir.

Bu hizmetlerin görülmesine ait esaslar Bakanlar Kurulu kararnamesiyle düzenlenir.» denilmektedir.

Kalkınma planı ve yıllık programlar gereğince yaptırılacak yatırımların müşavirlik, mühendislik, mimarlık ve benzeri proje ve kontrolluk hizmetleri ulusal kalkınmada büyük önemi olan faaliyetlerdir. Bu hizmetlerin plan hedeflerine uygun bir şekilde yürütülmesi için her türlü tedbiri almakta, yürütme organının büyük bir dikkat ve titizlik göstereceği tabidir.

Memleketimizde müşavirlik, mühendislik ve mimarlık hizmetleri yeni yeni gelişen bir çalışma dalıdır. Bu alanda faliyet gösteren yerli firmaları ve teknik güçleri yabancı firmalar ve güçlere karşı himaye etmek ve bu yolda koruyucu esaslar getirmek, ulusal kalkınmanın amaçlarına uygun düşecek bir hareket tarzıdır.

Davacı tarafın iptalini istediği Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan proje ihale usulüne dair esasları saptayan metin bu amacı takakkuk ettirecek nitelikte değildir.

Bu nedenle 2. ve 4 üncü maddeler hükümlerinin ulusal kalkınma amaçlarına uygun bir şekilde yeniden tanzimi isabetli olacağından, anılan maddelerin iptali gerekeceği görüşü ile karara karşıyım.

BELEDİYE İŞİ

T. C.

DANIŞTAY

Dava Daireleri Kurulu

Esas No : 1970/593

Karar No : 1972/684

Davacı : Samsun Belediye Başkanlığı

Davalı : 1 — İçişleri Bakanlığı

2) Samsun Valiliği

3) Danıştay Başkanlığı

Davanın Özeti : Samsun Belediye Meclisinde 1/6/1970 günü yapılan encümen ve komisyon seçimlerinin; encümene seçilen üyelerden Mustafa Başoğlu'nun encümenin tabii üyesi bulunan baştabibin kardeşi olduğu ve seçimlerde kullanılan oy pusulalarının aynı renk ve şekli taşımadığı gerekçesiyle iptaline ilişkin Danıştay Nöbetçi Dairesinin 6/8/1970 tarih ve 1970/289 sayılı Kararı ile bu karar üzerine idarece tesis edilen işleme itirazla Belediye Memur ve Müstahdemleri Tüzüğünün 19 uncu maddesinde, belediye reisi ile bir belediyede birleşmesi caiz olmayan akrabalar sayıldığı cihetle söz konusu hükmün encümen üyeleri hakkında uygulama olanağı taşımadığını, diğer taraftan başkanlık divanınca seçimler sırasında meclis üyelerine dağıtılan oy pusulalarının aynı renk ve şekilde olduğu hususu şikâyetçi üyeler tarafından da kabul ve imza edilen müzakere tutanağı ile sabit bulunduğu cihetle sonradan yapılan itirazların hakikate uymadığını iddia ederek yapılacak duruşmada sözlü açıklamaları da dinlenilmek suretiyle iptali isteğinden ibarettir.

İçişleri Bakanlığı Savunma Özeti : Cevap verilmemiştir.

Samsun Valiliği Savunma Özeti : Belediye Memur ve Müstahdemleri Tüzüğünün 19 uncu maddesi hükmü karşısında kardeşlerin aynı heyette içtima edemiyeceklerini, ayrıca seçimlerde değişik renk ve şekilde oy pusulası kullanılmış olmasının Belediye Meclisinin Çalışma Usulüne Dair Talimatnamenin 5 inci maddesine aykırı düştüğünü beyanla davanın reddi gerektiği yolundadır.

Danıştay Başkanlığı Savunma Özeti : 1580 sayılı Belediye Kanununun 73 üncü maddesine istinaden Danıştayca verilen iptal kararı idarece icra edileceği ve bu iptal kararından Danıştayın yararlanması düşünülemiyeceği cihetle Danıştaya husumet tevcihinde isabet bulunmadığını, kaldı ki Nöbetçi Daire tarafından verilen seçimlerin iptaline ilişkin kararın esas yönünden mevzuata uygun olduğunu beyanla davanın reddi gerektiği yolundadır.

Kanunsözcüsü Fevzi Tuzkaya'nın Düşüncesi : Husumetin İçişleri Bakanlığına hasredilmesi uygun olur.

İşin esasına gelince :

1580 sayılı Belediye Kanununun 59 uncu maddesi hükmü uyarınca çıkartılan talimatnamenin 5 inci maddesi, oy pusulalarının önceden azalara aynı renk ve şekilde olarak dağıtılacağını açıklamış olup, Yönetmelikle güdülen gayenin, hiçbir tesir altında kalınmadan seçim yerinde dağıtılan aynı renk ve eb'addaki pusulalara seçim yerinde aday isimlerinin yazılması gayesini temine matuf olup, dosyadaki oy pusulalarının incelenmesinden pusula üzerindeki isimlerin bir kısmının daktilo ile yazıldığı, yani daha önceden tespit edildiği, bir kısmının da renklerinin değişik olduğu anlaşıldığı cihetle, 1/6/1970 gününde yapılan seçimlere ait Belediye Meclis kararının bu yönden iptal edilmesi konusunda verilen kararda mevzuata aykırılık görülmediğinden davanın reddi gerekeceği düşünülmektedir.

Raportör Erman Bayraktar'ın Düşüncesi : 1580 sayılı Belediye Kanununun 73 üncü maddesi hükmüyle Belediye Meclisi kararlarının idarî vesayet yoluyla denetime tabi tutulması öngörülmüş bulunması itibariyle Danıştayca söz konusu kanun hükmü icabı yargı yolu dışında verilen kararları da idari karar şümulünde kabul etmek icabeder.

Bu durumda Danıştayca bu yolda verilen kararlar ile bu kararlar üzerine tesis olunan işlemlerin dava konusu edilmesinde usul ve kanuna aykırılık söz konusu değildir.

Ancak idari denetimle ilgili bu yoldaki kararlara karşı açılacak davalarda husumetin denetimle yükümlü idari makamlara yönetilmesi icabedeceğinden ayrıca Danıştay Başkanlığına husumet tevcihinde isabet bulunmamaktadır.

Bu sebeple Danıştay Başkanlığının husumet mevkiinden çıkarılması gerekir.

İşin esasına gelince: Ara kararı üzerine getirtilerek incelenen oy pusulalarının, Belediye Meclislerinin Çalışma Usulüne Dair Talimatnamenin 5 inci maddesi hükmüne aykırı olarak aynı renk ve şekilde olmadığı anlaşılmasına binaen Belediye Meclisince yapılan seçimlerin iptali cihetine gidilmesinde isabetsizlik görülmemiştir.

Açıklanan sebepler karşısında davanın reddi gerektiği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Dava Daireleri Kurulunca duruşma için tayin edilen günde yapılan tebligata rağmen tarafların gelmediği görülmekle duruşma açılmaksızın dava dosyası incelenerek işin gereği düşünüldü :

Olayda, Samsun Belediye Meclisinde 1/6/1970 tarihinde encümen ve komisyon üyelikleri için yapılan seçimlerde encümenin tabii üyesi bulunan baştabibin kardeşi olan şahsın encümen üyeliğine seçilmesinin usule aykırı olduğu, ayrıca Belediye Meclisinin Çalışma Meclisine Dair Talimatnamenin 5 inci maddesi hükmüne riayet edilmeksizin seçimlerde değişik renk ve şekilde oy pusulası kullanıldığı yolunda Belediye Meclisi üyeliklerinden bazıları tarafından vaki itirazın İçişleri Bakanlığınca Danıştaya bildirilmesi üzerine Danıştay Nöbetçi Dairesinin 6/8/1970 tarih ve 1970/289 sayılı kararı ile seçimlerin iptaline karar verildiği ve bu karar ile, idarece uygulanan işlemin dava konusu edildiği dosyanın tetkikinden anlaşılmaktadır.

1580 sayılı Belediye Kanununun 73 üncü maddesinde, belediye meclislerince verilen kesin kararların ilgililerin itirazı üzerine merkezi idare organlarınca denetime tabi tutulması öngörülmüştür.

İdari makam ve merciler tarafından bu yolda yapılan denetim sonunda verilen kararların idari bir karar niteliği taşıdığı şüphesizdir.

Söz konusu kanun hükmüyle il merkezi olan beldelerin belediye meclisi kararlarına karşı İçişleri Bakanlığına yapılan itirazların tetkik ve karara bağlanması hususunda Danıştaya verilen yetkiyi bu yoldaki denetimin şümulü içinde mütalâa etmek gerekir. Hal böyle olunca Danıştay İdari dairesi tarafından yargı yolu dışında verilmiş bulunan kararların idari bir karar niteliği taşıdığı ve dolayısiyle bu kararlar ile bu kararlara müstenit idari işlemlerin dava konusu edilebileceği tabiidir.

Ancak Danıştay İdari Dairesinin, idari denetimin kullanılmasına matuf bu yoldaki kararlarına karşı açılacak davalarda husumetin, Danıştay kararının uygulanması ve yürütülmesi ile yükümlü makamlara yöneltilmesi iktiza edeceğine, esasen Danıştayca verilen iptal kararı üzerine idarece tesis olunan işlemde dava konusu edilmiş bulunmasına göre Danıştay Başkanlığına husumet tevcihinde isabet yoktur.

Bu sebeple Danıştay Başkanlığının husumet mevkiinden çıkarılmasına karar verildikten sonra işin esasına geçildi :

Belediye Meclislerinin Çalışma Usulüne Dair Belediye Kanununun 59 uncu maddesine tevfikan tanzim edilen Talimatnamenin 5 inci maddesinde, Belediye Meclislerinde ne suretle rey kullanılacağı belirtilmiş, son fıkrasında ise rey varakalarının azaya evvelden aynı renk ve şekilde olarak dağıtılacağı hükme bağlanmıştır.

Samsun Belediye Meclisinde 1/6/1970 günü yapılan seçimlerde kullanılan oy pusulalarının aynı renk ve şekilde olarak dağıtılmadığı Kurulumuzca verilen 9/10/1970 tarih ve 1970/593 sayılı ara kararı üzerine getirtilip incelenen oy pusulalarının tetkikinden anlaşılmakla, sözü geçen talimatname hükmüne riayet edilmemek suretiyle cereyan eden seçimlerin iptali yoluna gidilmesinde mevzuata aykırılık görülmemiştir.

Bu sebeplere binaen seçimlerin iptaline ilişkin Danıştay kararı ile bu karara müstenit idari işlemde isabetsizlik bulunmadığına davanın reddine ve oy pusulalarının yerine iadesine 30/6/1972 tarihinde oyçokluğuyla karar verildi.

AZLIK OYU

X — İdari vesayet makamlarının (Bakanlar Kurulu, bakan, vali, kaymakam gibi.....) kanunla belirtilmiş idari vesayet yetkileri çeşitli şekil ve derecede görülmektedir. En şiddetlisi, desantralize idarenin yerine geçme (substitution), diğerleri de, desantralize idarenin kararlarını tasdik, tadil, iptal (opprobation, reformation, annulation) şeklinde olabilir. İdari vesayetin en hafif şekli ise, vesayet makamının, desantralize idarenin kararına karşı yukarıda zikredilen yetkilerini bizzat kullanamayıp olayı idari yargı mercilerinin önüne götürebilmesi hususudur (Prof. İ. Vedel, Droit Administratif, 1961, P. 465; S. S. Onar, İdare hukuku, 1942, I S. 404), İşte 1580 sayılı Belediye Kanununun 73. maddesinde öngörü-

len yol bunun tipik bir örneğidir. İdari vesayet makamı, İçişleri Bakanı veya vali, bizzat karar vermemekte, karar verilmesini idari yargı merciinden istemektedirler. Diğer taraftan, Anayasa Mahkemesinin 1964/44 sayılı kararında açıklandığı üzere, «... Anayasa gereğince Yüksek Mahkemelerden biri olan Danıştayın idari veya kazai görev yapmaları bakımından bir ayırıma bağlı tutulmayan bütün dairelerini birer yargı mercii saymak» zorunludur. Dolayısıyle Üçüncü Dairenin (Danıştay sıfatıyla) yaptığı denetim ve aldığı kararın yargısal nitelikte olduğunda şüphe yoktur ve Dava Daireleri Kurulu da, Danıştay Üçüncü dairenin kararlarına karşı bir başvurma mercii değildir.

Arzedilen nedenlerle incelenme yeteneği olmayan bir karar dava edildiği için red kararı verilmesi gerekirken işin esasının incelenmesine matuf çoğunluk görüşüne karşıyız.

YÖNETMELİK İPTALİ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Dava Daireleri Kurulu

Esas No : 1969/568

Karar No : 1972/393

Davacı : 1 — Türkiye İlkokul Öğretmenler Sendikası Federesyonu Genel Başkanlığı

2 — İsmail Başbuğ

Vekilleri : Av. Cahit Çelikel

Davalı : Başbakanlık

Davanın Özeti : 23/7/1969 gün ve 13256 sayılı Resmî Gazetede yayınlanan ve Bakanlar Kurulunun 16/5/1969 gün ve 6/12001 sayılı kararıyle yürürlüğe konulan «İlkokul öğretmenlerinin Atama — Yerdeğiştirme ve Karşılıklı Yerdeğiştirme yönetmeliğinin» 8, 16/c son fıkra, 17 nci madde hükümlerinin ve 35 inci maddenin «acil» hükümlü raporu ile ilgili hükümleri dışındaki hükümlerinin aşağıda belirtilen sebeplerle iptali talebinden ibarettir.

8 inci maddeye ilişkin iptal Sebepleri : Bu madde ile, her kaynaktan gelen ilkokul öğretmenlerinin valiliklerce görev yerlerinin saptanması ile yer değiştirme ve karşılıklı yer değiştirme işlemlerini yapma görevi verilen komisyonda; eski yönetmeliğe göre bir kişi ile temsil olunan teftiş kısmı iki kişi ile temsil olunmakta, buna karşıt eski yönetmelikte il merkez öğretmen derneklerinin kendi aralarından seçecekleri ilköğretime mensup bir temsilci ile temsil olunma haklarına son verilmektedir. İdare bu tasarrufu ile, komisyonda kendi hareket sahasını genişletirken öğretmenlerin demokratik ve müktesep haklarını da ortadan kaldırmaktadır. Temsil yetkisinin yeni yönetmelikle sona erdirilmesi öncelikle «müktesep hak» ilkesine aykırıdır. Kaldı ki öğretmenlerin mesleki kamu personel sendikaları tarafından temsil olunmaları 624 sayılı Yasanında gereğidir. Bu yasanın 13 üncü maddesinde, kamu personel sendikalarının görevleri arasında «Üyelerini ve mirasçılarını idari ve kazai her nevi ve derecedeki merciler önünde temsil etmek .....» gibi kanuni bir temsil hakkı da bulunmaktadır. Cemiyetler Kanunu gereğince kurulmuş ve kanuni temsil yetkisi bulunmayan derneklere tanınmış yetkinin fazlası ile sendikalara tanınması tabiî iken, öğretmenlerin temsil yetkisinin kaldırılması yasaya aykırıdır.

16 ncı maddenin son fıkrasına ilişkin iptal sebepleri :

Bu fıkra hükmü ile görev yerleri saptanırken bayan öğretmenlerin çalışabilecekleri yerler dikkate alınarak, bayanlar ve erkekler için ayrı ayrı olmak üzere

gerekirse valilikçe ad çekileceği öngörülmüştür. Anayasanın 12 nci maddesinde yer alan «Herkes dil, ırk, cinsiyet, ... ayrımı gözetmeksizin kanun önünde eşittir» hükmü karşısında bayan öğretmenler için yapılan böyle bir ayrımın hukuki dayanağı yoktur. Kaldı ki, erkek olduğu için daha elverişsiz yerlerde görev görmekte olan öğretmenler için bir tazminat da verilmemektedir. Erkek öğretmenler için bu madde hükmü haksız bir külfet de tahmil etmektedir.

17 nci madde ile ilgili iptal sebepleri : Bu maddede «Değişiklik ve inha çizelgelerinde yer değişikliğini gerektiren sebepler tam ve açık olarak belirtilir. Öğretmenlerin isteği dışında, şahsi ve meslek ve haysiyetlerinin zedeleyici bir husus veya toplum düzen ve güvenini bozucu rejim aleyhtarı söz ve hareketler gibi olağan üstü sebeplerle yapılacak yer değiştirmelerde soruşturma evrakı, disiplin kurulu karar sureti veya bunların tamamlanmasına elverişli olmayan hallerde, Milli Eğitim Müdürlüğünün idari bir tedbir olarak bu şekilde yer değiştirmeye esas olan teklif yazısı örneği eklenir. Öğretmenler hakkında diğer işlemlere devam olunur.» hükmü yer almıştır.

Anayasanın 113 üncü maddesine göre bakanlıklar ve kamu tüzel kişileri kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartı ile yönetmelikler çıkarabilirler. Anayasanın 117 nci maddesinde de; memurların nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işlerinin kanunla düzenleneceği hükme bağlanmıştır.

Söz konusu 17 nci maddede idari bir tedbir olarak öngörülen esaslar hukuki özellikleri itibariyle birer cezadırlar. Tedbir ve ceza ayrı müeyyideleri gerektirirler. Memurun eylemi suç ise, Memurin Muhakematı Hakkındaki Kanun gereğince yargılanır ya da yetkili mercilerce soruşturması yapılarak 657 sayılı Kanunda belirtilen disiplin cezaları uygulanır. Kanun bu konuda gerekli ve yeterli hüküm ve ayrıntıları taşımakta olup adı geçen madde belirtilen yasalar dışında kavram, hüküm ve müeyyide getirmektedir. Bu ise yukarıda belirtilen Anayasa maddelerine aykırıdır. Bunun dışında maddede yer alan «toplum düzeni ve rejim aleyhindeki hareket ve sözler» kavramı da sınırları belli olmadığından memurların güvencelerini kaldıracak tehlikeler taşımakta ve (Kanunsuz suç olmaz) ilkesine açıkça aykırı düşmektedir.

35 inci maddeye ilişkin iptal sebepleri : Bu madde «Bakanlar, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri, öğretmen olup Milli Eğitim Bakanlığı Merkez örgütünde görevli olanlar, vali (merkez valisi), vali muavini, kaymakamlar, milli eğitim müdür ve yardımcıları, halk eğitimi başkanları, ilköğretim müfettişleri, ilk öğretim müdürleri, her dereceli okul müdürlerinin mecburi hizmeti olmayan öğretmen olan eşleri ile «acil» hükümlü sağlık kurulu raporlarına dayanılarak yer değiştiren öğretmenler merkezde açık öğretmenlik bulunması şartıyla sıraya tabi tutulmadan (İl içi sıraya da bakılmaksızın) her zaman görevlendirilirler» hükmü ile açıklanan kişilerin eşlerinin atanmalarında özel bir usul getirmektedir. Bu ayrım Anayasanın 12 nci maddesinde belirtilen eşitlik ilkesine aykırıdır. Anayasanın «hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz» hükmüne rağmen adı geçen unvan sahiplerinin eşlerine imtiyaz tanınmıştır. Öte yandan herhangi bir şekilde yer değiştirilmesine imkân olmayan bayan öğretmenlerin eşleri, yönetmelikte sayılan ve idarenin atamada mutlak yetkisi bulunan görevlere

atanmakla, sonucu itibariyle bayan öğretmenlerin atanmalarındaki normal usul bertaraf edilecek ve böylece uygulamada suistimala sebep olacaktır.

Savunmanın Özeti : Savunma kanunla belli süre içinde verilmemiştir.

Kanunsözcüsü Yaşar Mermut'un Düşüncesi : Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının bazı maddelerinin değiştirilmesi ve geçici maddeler eklenmesi hakkındaki 1488 sayılı kanunun geçici 16. maddesinde 624 sayılı kanuna dayanılarak kurulmuş olan kamu hizmetlileri sendikalarının faaliyetlerinin sona ereceği hükme bağlanmıştır. Bu hükme göre Türkiye İlkokul öğretmenleri Sendikaları Federasyonunun faaliyeti sona ermiş bulunması sonucu kişilik ve niteliğ'nde değişme vuku bulduğundan 521 sayılı Danıştay Kanununun 93. maddesi uyarınca davayı takip hakkı kendisine geçen kuruluşun başvurmasına kadar dosyanın işlemden kaldırılması gerekmekte ise de diğer davacı gerçek kişi yönünden davanın esasına girmek zarureti ve davanın da objektif düzenleyici tasarruf aleyhine açılmış olaması karşısında dosyanın işlemden kaldırılmasına imkân olmadığından mezkur federasyonun davacı mevkiinden çıkarılarak diğer davacı gerçek kişi yönünden esasa geçilmesinin uygun olacağı görüşündeyiz.

İşin esasına gelince :

İlkokul Öğretmenlerinin Atanma — Yer Değiştirme ve Karşılıklı Yerdeğiştirme Yönetmeliğinin, valilerce öğretmenlerin görev yerlerinin tespiti işini yapmakla vazifelendirilen komisyonun teşkiline dair 8. maddesinde öğretmen sendikaları veya dernekleri temsilcilerine yer verilmemiş olması, eski yönetmelikteki dernek temsilcilerinin de aynı komisyonda üye olarak bulunması yolundaki hükme nazaran, yönetmeliğin gayri şahsi (objektif) bir düzenleyici tasarruf olması bakımından müktesep hakkın ihlâli mahiyetinde kabul etmeğe imkân yoktur. Bu komisyonlarda öğretmen kuruluşlarının da temsil edilmesini öngören bağlayıcı bir hüküm de mevzuatımızda yer almamıştır. Yukarda değinildiği üzere kamu hizmetlileri sendikalarının faaliyetleri Anayasa değişikliği ile sona ermiş bulunduğundan anılan komisyonlarda sendika temsilcisinin bulunması gerektiği yolundaki 624 sayılı Kanuna dayalı iddianın mesnedi kalmamıştır.

Aynı yönetmeliğin 16/c — son fıkrasında yer alan «Görev yerleri saptanırken bayan öğretmenlerin çalışabilecekleri yerler dikkate alınarak, bayanlar ve erkekler için ayrı ayrı olmak üzere gerekirse valilikçe ad çekilir.» şeklindeki hüküm, temel kamu hizmet ve faaliyetlerinden biri olan eğitim ve öğretimin en iyi şekilde yürütülmesini temin bakımından bayanların fizik ve moral yapıları ile memleketin coğrafi durumu ve ulaşım imkânları yönünden bir zaruretin ifadesi olduğundan eşitlik ilkesine aykırı olarak mütalaa edilemez.

Öğretmenlerin atanma ve nakilleri ile ilgili olarak 789,5442, 222 sayılı kanunlarla diğer kanunlarda yer alan hükümlerin uygulanmasını sağlamak amacı ile dava konusu yönetmelik hazırlanarak yürürlüğe konulmuş bulunduğu cihetle bu yönetmeliğin 17. maddesinin Anayasaya aykırı olduğu yolundaki iddia kabule şayan değildir. Mezkur 17. madde, yukarda zikri geçen kanunlarla öğretmenlerin görev yerlerinin değiştirilmesi hususunda idareye tanınan yetkinin şekil şartlarını tespit etmekte olup olağanüstü sebeplerin zuhuru halinde hizmetin aksamadan yürütülmesini sağlamak ve hatta bazı üzücü ve nahoş hadiselerin çıkmasını önlemek maksadı ile bu yetkinin kullanılabileceğini derpiş etmekte olmasına göre maddenin hizmet icaplarına ve kanunlara aykırı bir yönü yoktur. Maddede öngörülen

yer değiştirme, tamamen idari mahiyette olup kesin olarak cezai nitelik taşımadığından ceza hukukuna aykırılığından ve ceza hukuku sahasına giren hadiseler ve suçların takdiri hususunda idareye yetki verildiğinden bahsedilemez.

Açıklanan sebeplerle davanın, söz konusu yönetmeliğin 8, 16/c — son fıkra ve 17. maddelerinin iptali talebine ilişkin kısmının reddine;

Ancak aynı yönetmeliğin 35. maddesinde sayılan görevlilerin mecburi hizmetli olmayan öğretmen eşlerinin sıraya tabi olmaksızın tayin edileceklerine dair hüküm maddede sayılmayan kamu görevlilerinin özellikle ilkokul öğretmenlerinin aynı durumdaki öğretmen eşlerine nazaran maddede sayılanlar lehine farklı ve ayrıcalı bir durum yaratmaktadır. Bizzat davalı idarece ileri sürülen, maddede sayılan görevlilerin rahatça çalışmalarını, verimli olmalarını ve aile bütünlüklerinin korunmasını sağlamak şeklindeki iddia ve gerekçe, madde dışında kalan kamu görevlileri ve özellikle ilkokul öğretmenleri için de pek tabii ki aynen varittir. Bu nedenle Anayasamızın 12. maddesinde ifadesini bulan hukukun eşitlik ilkesine aykırılığı açık olan mezkur 35. maddenin de iptaline;

Karar verilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

Raportör Nuri Alan'ın Düşüncesi : Anayasanın geçici 16 ncı maddesinde 624 sayılı Kanuna dayanılarak kurulmuş olan kamu hizmetlileri sendikalarının faaliyetinin sona ereceği açıklanmış bulunduğundan Türkiye İlkokul Öğretmenler Sendikası Federasyonu Genel Başkanlığının dava ehliyeti kalmamıştır. Bu nedenle adı geçen Federasyonun davalılar arasından çıkarılması gerekir.

Yönetmeliğin 8 nci maddesinin iptali sebebi olarak, bu maddede öngörülen komisyona öğretmen dernekleri temsilcisinin alınmaması ileri sürülmüştür. İl İdaresi Kanununun 8 inci maddesi hükmüne göre öğretmenlerin İl içinde nakil ve tahvilleri konusunda icrai karar yetkisi valiye ait oldduğuna ve bu hükmü değiştiren bir kanun hükmü de bulunmadığına göre 8 inci maddede açıklanan komisyonun danışma görevi yaptığı açıktır. İdarenin bu şekilde danışma görevi yapan bir komisyona dernek veya sendika temsilcisi alınmasını zorlayacak kanuni bir hüküm bulunmamaktadır. Kaldı ki Anayasa'nın geçici 16 ncı maddesi hükmüne göre kamu hizmetlileri sendikalarının faaliyeti sona ermiş ve henüz kamu hizmetlileri kuruluşları da faaliyete başlamamış olduğuna göre esasen böyle bir temsili gerçekleştirecek maddi imkân da yoktur. Komisyona ilköğretim teftiş şefi yanında bir ilköğretim müfettişinin alınmasında işin mahiyeti yönünden isabet görülmüştür.

17 nci madde ile idareye Ceza Hukuku veya Disiplin Hukuku yönünden bir cezalandırma yetkisi getirilmiş değildir. Memurin Muhakematı Hakkındaki Kanun ve Devlet Memurları Kanunu hükümlerini bertaraf eden bir düzenleme söz konusu değildir. Maddede, kanun hükümlerine göre yer değiştirme konusunda takdir hakkı bulunan idareye, zikredilen sebeplerle yer değiştirildiği takdirde bunları kanıtlayan belge eklenmek mecburyieti getirilmiştir ki, bu öğretmenlerin lehine bir hükümdür. Bu bakımdan maddenin kanuna aykırılığı söz konusu olmayıp iptali mucip bir sebep yoktur.

Anayasanın 43 üncü maddesinin 2 nci fıkrasında yer alan «çocuklar, gençler ve kadınlar, çalışma şartları bakımından özel olarak korunur.» hükmü karşısında yönetmeliğin 16 ncı maddesi için ileri sürülen iptal sebepleri de yerinde değildir.

Yönetmeliğin 35 inci maddesi ile, bazı kamu görevlilerinin eşi olan öğretmenler için, Anayasanın 12 nci maddesine aykırı olarak ayrıcalıklar tanındığı açıktır. Bu maddenin getirilmesi gerekçesi olarak öne sürülen «aile bütünlüğünün korunması» «kamu görevinin daha iyi biçimde yerine getirilmesi» gibi sebepler, diğer kamu görevlileri için de geçerlidir. Madde bu bakımdan Anayasa aykırı görülmüştür.

Açıklanan nedenlerle yönetmeliğin 8, 16 ve 17 nci maddelerinin iptali talebinin reddine, 35 inci maddenin talep veçhile iptaline karar verilmesi gerekeceği düşünülmüştür.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Dava Daireleri Kurulunca tayin edilen 12/5/1972 gününde davalı idareyi temsilen Milli Eğitim Bakanlığı Hukuk Müsaviri Yüksel Korkmaz ve Kanunsözcüsü Yaşar Mermut'un katılmalarıyle yapılan duruşmada davalı temsilcisinin açıklamaları ve kanunsözcüsünün düşüncesi dinlendikten sonra dosya incelendi ve gereği düşünüldü :

Anayasanın geçici 16 ncı maddesinde 624 sayılı Kanuna dayanılarak kurulmuş olan kamu hizmetlileri sendikalarının faaliyetinin sona erdiği açıklanmış bulunduğundan 521 sayılı Danıştay Kanununun 93 üncü maddesi uyarınca davacılardan Türkiye İlkokul Öğretmenler Sendikası Federasyonu Genel Başkanlığı yönünden dava dosyası işlemden kaldırılarak davacı İsmail Başbuğ yönünden dava incelendi

Yönetmeliğin 8 inci maddesi, eski yönetmelik hilâfına, nakil komisyonlarına il merkez öğretmen derneklerinden ilk öğretime mensup bir temsilcinin katılmasını önlemekte, buna karşılık bir müfettişin katılmasını öngörmektedir. Eski yönetmelikle tanınan temsil görevinin müktesep hak ve yeni yönetmelikte bu temsil görevine yer verilmemesinin müktesep hakkın ihlâlini teşkil ettiği yolundaki davacı iddiası, yönetmeliklerin objektif, gayri şahsi düzenleyici bir tasarruf oluşu nedeniyle yerinde değildir. İncelenen dosyadaki belgelerden; öğretmen sayısının yıldan yıla artması, eğitim ve öğretim işlerinin yoğunluk kazanması nedeniyle teftiş şefinin bölgelerin hepsini dolaşamadığı, bu yüzden öğretmenlerin yer değiştirme isteklerinin takdirinde güçlük çekildiği, bu sakıncanın öğretmenlerin durumlarını yakından tanıyan bir müfettişin daha kurula katılması ile giderileceği düşüncesiyle, diğer taraftan illerin bir kısmında öğretmen derneklerinin bulunmaması ya da bir ilde birden fazla öğretmen derneğinin bulunması yüzünden komisyona öğretmen dernekleri temsilcilerinin katılmalarının çeşitli güçlükler doğurduğu hususu dikkate alınarak adı geçen komisyonun kuruluşunun değiştirildiği anlaşılmıştır. İştişari mahiyetteki bu komisyonun yukarıda açıklanan idari icaplara uygun ve kabule şayan sebeplerle kuruluşunun değiştirilmesinde ve bu kuruluşu düzenleyen adı geçen 8 inci maddede kanuna aykırılık bulunmamaktadır. Anayasanın geçici 16 ncı maddesine göre kamu personeli sendikalarının hukuki varlığı sona ermiş bulunduğundan 624 sayılı Kanuna dayanılarak ileri sürülen iddiaların mesnedi kalmamıştır.

16 ncı madde ile bayan öğretmenler için getirilen hüküm, memleketin sosyo ekonomik yapısına uygun olduğu gibi Anayasanın 43 ncü maddesinde yer alan ve yine Anayasanın 12 nci maddesine nazaran çalışma ile ilgili olarak özel nitelikte bulunan» çocuklar, gençler ve kadınlar, çalışma şartları bakımından özel olarak korunur.» hükmüne de uygun düşmektedir. Kaldı ki yönetmelikte, bayan

öğretmenler için öngörülen usulün, gereken hallerde uygulanacağı tasrih edilmiş bulunmaktadır.

Yönetmeliğin 17 nci maddesi ile idareye ceza hukuku ve disiplin cezası uygulanması yönünden bir yetki verilmediği gibi maddede Memurin Muhakematı Hakkındaki Kanun hükümlerinin öğretmenler hakkında uygulanmasını önleyen bir hüküm de yoktur.

Yer değiştirme konusunda kanun hükümlerine göre esasen takdir hakkı bulunan idareye bu konuda yapacağı işlemler için yeni sebepler de getirilmiş değildir. Madde idareye, yer değiştirme işleminde takdir hakkını kullanırken şahsi ve meslek şeref ve haysiyetini zedeleyici bir suç veya toplum düzen ve güvenini bozucu rejim aleyhtarı söz hareketler gibi sebeplere dayandığında bu sebeplerin vukuunu tevsik etmek mükellefiyetini getirmektedir. İdarenin bu sebeplerle yapacağı yer değiştirme işlemlerini belgelendirilmesi şüphesiz onun keyfiliğini önleyerek hukuka bağlılığını artıracak ve öğretmenler lehine sonuçlar doğuracaktır. Bu sebeple yönetmeliğin 17 nci maddesinde de kanuna aykırılık yoktur. Yönetmeliğin 35 inci maddesi, belirtilen kamu görevlilerinin mecburi hizmeti bulunmayan öğretmen olan eşlerinin sıraya tabi tutulmadan görevlendirilmesine cevaz vermektedir. Bu maddeye gerekçe olarak; maddede adı geçen kamu görevlerinin rahatça çalışmalarını, verimli olmalarını ve aile bütünlüğünü sağlamak hususları gösterilmiştir. Bu hususlar bütün kamu görevlileri için geçerli olduğuna göre. kamu görevlilerinden bir kısmının öğretmen olan eşlerine farklı ve imtiyazlı bir yer değiştirme usulünün uygulanmasını öngören maddenin Anayasanın 12 nci maddesine aykırılığı açıktır.

Yukarıda açıklanan gerekçelerine binaen ilkokul öğretmenlerinin Atama - Yerdeğiştirme ve Karşılıklı Yerdeğiştirme Yönetmeliğinin 8 inci 16 ncı ve 17 nci maddelerinin iptali talebinin reddine, 35 inci maddenin «Acil» hükümlü sağlık kurulu raporlarına dayanılarak yer değiştiren öğretmenlerle ilgili hükmü haric iptaline 250 lira avukatlık ücretinin davalı idareden alınıp davacıya verilmesine, 12/5/1972 tarihinde kararın yönetmeliğin 8 inci ve 17 nci maddeleri ile ilgili kısmında oybirliği, 16 ncı ve 35 inci maddeleri ile ilgili kısmında oyçokluğu ile karar verildi.

AZLIK OYU

X — Anayasanın 43 üncü maddesinde yer alan ve karar metninde zikredilen hükmün iş kanunlarına tabi işyerlerinde çalışan kadınlar için sevkedildiği, kamu görevlerinde çalışan kadınlara teşmil edilemiyeceği, buna göre yönetmeliğin 16 ncı maddesinde bayan öğretmenler için öngörülen farklı yer değiştirme usulünün Anayasanın 12 nci maddesi hükmüne aykırı olduğundan adı geçen yönetmelik hükmünün iptali gerekeceği görüşü ile çokluk kararına karşıyım.

XX — Bazı görevlerin devlet için taşıdıkları önem ve memuriyetin yönetim sorumluluğunun derecesi gözönünde bulundurulmalıdır. Buna ilâveten eşleri de içine alan etki alanları ve temsil gerekleri olduğu da bir gerçektir. Bu durumda memuriyetleri olanların diğerlerinden farklı durumlarını kabul etmek zorunluğu vardır.

Eşit durumları olmayanlar için eşit uygulamalar ve sonuçlar söz konusu olamıyacağı açık olup aksine görüşün tercihinin, önemli görevlerin aksamasına ve

insan değerlerinin devlet hizmetinden ulaklaşmalarına ve kamu yararının gözetilmemesine ve adaletsizliğe sebep olacağı kuşkusuzdur.

SONUÇ : Davanın tümüyle reddi gerekirken nitelikleri ayrı görev ve memuriyet durumları için eşitlik aranmasına ve buna dayanılarak yönetmeliğin 35 nci maddesiyle ilgili iptal kararı verilmesine karşıyım.

KAMULAŞTIRMA İŞİ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Dava Daireleri Kurulu

Esas No : 1970 — 10

Karar No : 1972/ — 388

Davacı : Sait Yıldırım

Davalı : Gazipaşa Belediye Başkanlığı

Davanın Özeti : 1512 metre kare miktarındaki gayrimenkulünün garaj yapılmak üzere istimlâki yolundaki 12/8/1968 gün ve 154 sayılı Belediye Encümeni Kararıyle, Belediye Meclisinin yeni imar planının yürürlükten kaldırılmasına ilişkin 1/6/1967 günlü kararının, belediyece tadil ve tasdik edilmekle kesinleşen plan uyarınca değil tadilden evvelki plana göre istimlâklerin yapıldığı ve 4 yıllık programında bu plana göre hazırlandığı halbuki belediye meclislerinin tasdik edilmek suretiyle kesinleşen planın tatbik edilmemesi hakkında karar vermeye yetkili bulmadıkları ancak bu planın değiştirilmesi yolunda imar ve iskân Bakanlığınca tadilât teklifinde bulunabieleceği ve imar kanununun 60 ıncı maddesi muvacehesinde 1580 sayılı Kanunun 71 inci maddesinin mülga olduğu ve bunların yanında devlet yolunun hemen yanına garaj yapılmasının, ayrıca şehircilik esasları bakımından mahzurlu olduğu iddiasıyle iptali dileğidir.

Savunmanın Özeti : 6785 sayılı İmar Kanununun 29 uncu maddesinin İmar planının Belediye Meclislerince kabulünden sonra tasdikini amir bulunduğu ve belediye meclisinin 14/10/1965 günlü kararının ise imar planının kabulüne dair nihai bir karar mahiyetinde değil bir temenni kararı olduğu ve bu karara göre hazırlanan İmar planının tekrar belediye meclisinin tasdikine sunulması gerekli iken bunlara riayet edilmediği bu nedenlerle iptali istenen belediye meclisi ve buna istinaden verilen kamulaştırma kararında isabetsizlik yoktur. Davanın reddi gerekeceği yolundadır.

Kanunsözcüsü Selahattin Falay'ın Düşüncesi : Dava, 11/3/1967 tarihinde İmar ve İskan Bakanlığınca tasdik edilerek yürürlüğe konan yeni imar planının, daha önce belediye meclisince kabul edilmemiş olduğundan bahisle, 1580 sayılı Belediye Kanununun 70 inci maddesinin 9 uncu bendine müsteniden yürürlükten kaldırılarak, eski planın tatbik edilmesine dair belediye meclisince verilen 1/6/1967 günlü karar ile bu karara müsteniden davacının eski planda garaj sahasına rastlayan gayrimenkulünü imar planı tatbikatı sebebiyle istimlâki hususunda belediye encümeninee ittihaz edilen 12/8/1968 tarih ve 154 sayılı istimlâk kararının iptali talebinden ibarettir.

6785 sayılı İmar Kanununun 27 nci maddesinin (a) fıkrasında «Nazım planlarının, halihazır haritalar üzerine çizilen ve arazi parçalarının kullanış şekilleri-

ni ve başlıca bölge tiplerini gösteren planlar olup, istimlâklerin bu plana göre yapılacağı» bildirilmekte olup, aynı kanunun 29 uncu maddesinde de «İmar ve yol istikamet planlarının belediye meclislerince kabul edildikten sonra İmar ve İskan Bakanlığına gönderileceği, İmar ve İskan Bakanlığının bunları üç ay içinde inceleyip aynen veya tadilen tasdik veya tadil edilmek üzere iadeye mecbur olduğu, tasdik edilmiş planlar üzerinde yapılacak değişikliklerin de yukarıdaki usullere tabi olduğu, ancak, bakanlığın tadil tekliflerini reddetmeye selâhiyetli bulunduğu tatbik edilerek kesinleşen planların belediye dairesinde herkesin görebileceği bir yerde bir ay müddetle asılacağı ve keyfiyetin usulü dairesinde ilan olunacağı İmar İdare Heyetince alınacak imar planlarıyle ilgili kararlarında bu madde hükmüne tabi olacağı» hükme bağlanmış bulunmaktadır.

Hal böyle olunca, gerek belediye meclislerince kabul edildikten sonra bakanlıkça tasdik edilerek yürürlüğe konan imar planlarının ve gerekse belediye meclislerinin tasvibinden geçmeden Bakanlığın tasd ki ile tatbik mevkiine konan imar planlarının, münhasıran imar işlerini düzenleyen 6785 sayılı İmar Kanununun 29 uncu maddesinde yazılı şekil dışında sadece imar planlarının hazırlanması hususunda belediye meclislerine yetki veren 1580 sayılı Belediye Kanununun 70 inci maddesinin 9 uncu bendine müsteniden, belediye meclislerince re'sen değiştirilmesine veya hükümsüzlüklerine karar verilmesine kanunen imkan yoktur.

Ancak, hadisede olduğu gibi, belediye meclisinin tasvibinden geçmeden doğrudan doğruya Bakanlıkça yürürlüğe konan imar planları hakkında, belediyeler isterlerse, Bakanlığın tasdik işlemi aleyhine 521 sayılı Danıştay Kanununun 30 ucu maddesine müsteniden Danıştaya dava açarak planın hükümsüzlüğüne karar verilmesini talep edebilirler.

Bu sebeplerle beldenin yeni imar planının yürürlükten kaldırılarak eski imar planının tatbik mevkiine konması hakkında belediye meclisince ittihaz edilip Danıştay 3 üncü Dairesince tasdik edilen 1/6/1967 günlü kararın ve bu karara müsteniden, davacının eski imar planında garaj sahası olarak ayrılan gayrimenkulünün, yeni planda mesken sahasında bulunduğu nazara alınmayarak, eski plana göre garaj inşa edilmek maksadıyle istimlaki hakkındaki 12/8/1968 tarih ve 154 sayılı belediye encümeni kararının iptali gerekeceği düşünülmektedir.

Raportör Firuzan İkincioğulları'nın Düşüncesi : 6785 sayılı imar Kanununun 29 uncu maddesinde imar ve yol istikamet planlarının belediye meclisince kabul edildikten sonra İmar ve İskân Bakanlığına gönderileceği, İmar ve iskân Bakanlığının bunları üç ay içinde inceleyip aynen veya tadilen tasdik veya tadil edilmek üzere iadeye mecbur olduğu ve tasdik edilmiş planlar üzerinde yapılacak değişikliklerin de bu usullere tabi olduğu, ancak Bakanlığın tadil tekliflerini reddetmeye selâhiyetli bulunduğu hükme bağlanmıştır.

Bu hükme uygun olarak belediye meclisinin tasvibinden geçmeden doğrudan doğruya bakanlıkça 11/3/1967 tarihinde onanmak suretiyle yürürlüğe giren işbu plan hakkında belediyenin Bakanlığın tasdik işlemi üzerine dava açarak planın hükümsüzlüğüne karar verilmesini talep edebilirdi. Hadise olduğu gibi belediye meclisince İmar Kanununun 29 uncu maddesinde yazılı şekil dışında mezkur planın resen değiştirilmesi veya hükümsüzlüğe karar verilmesi mümkün değildir.

Bu nedenlerle beldenin yeni imar planının yürürlükten kaldırılarak eski imar planının tatbike konulmasına ilişkin dava konusu belediye Meclisi kararı ve Ba-

kanlıkça kesinleşen şehir planına aykırı olarak eski imar planına göre garaj yapılmak maksadıyla mezkur yerin istimlâkine ilişkin 12/8/1968 gün ve 154 sayılı kararın iptali gerekeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Dava Daireleri Kurulunca duruşma için tayin edilen günde davacının gelmediği davalı belediye temsilci göndermediği anlaşılmakla 521 sayılı Kanunun 79 uncu maddesi uyarınca duruşma açılmaksızın işin gereği düşünüldü :

Dava, 11/3/1967 tarihinde İmar ve İskân Bakanlığınca tasdik edilerek yürürlüğe konan yeni İmar Planının, daha önce Belediye meclisinin mütalaası alınmadığından bahisle, 1580 sayılı Belediye Kanununun 70 inci maddesinin 9 uncu bendine müsteniden yürürlükten kaldırılarak, eski imar planının tatbik edilmesine dair belediye meclisince verilen 1/6/1967 günlü kararla bu karara istinaden davacının eski planda garaj sahasına rastlayan gayrimenkulünün istimlakine ilişkin 12/8/1968 gün ve 154 sayılı kararın iptali talebinden ibarettir.

İller Bankası Genel Müdürlüğünün 9/12/1969 günlü yazısından Gazipasa İlçesine ait imar planının hazırlanıp imar ve İskân Bakanlığına gönderildiği anlaşıldığından bu planın mezkur Bakanlıkça onanıp onanmadığı hususunun sorulmasına yer olmadığına oyçokluğu lie karar verilerek işin esasına geçildi.

6785 sayılı İmar Kanununun 29 uncu maddesinde imar ve yol istikamet planlarının belediye meclislerince kabul edildikten sonra İmar ve İskân Bakanlığına gönderileceği, İmar ve İskân Bakanlığının bunları üç ay içinde inceleyip aynen veya tadilen tasdik veya tadil edilmek üzere iadeye mecbur olduğu ve tasdik edilmiş planlar üzerinde yapılacak değişikliklerin de bu usullere tabi olduğu, ancak Bakanlığın tadil tekliflerini reddetmeye selâhiyetli bulunduğu hükme bağlanmıştır.

Hadisede ise; İller Bankasınca hazırlanan İmar planı belediye meclisince bu hükme uygun olarak tetkik edilip tasdik edilmeden İmar İskân Bakanlığına gönderildiği ve mezkur Bakanlıkça 11/3/1967 tarihinde onandığı anlaşıldığı gibi dosyada mevcut imar ve İskân Bakanlığı Planlama ve İmar Genel Müdürlüğü Şehircilik Dairesi Başkanlığının 11/3/1967 günlü yazısında belirtilen 14/10/1965 günlü Belediye Meclisi kararı da imar planının kabulüne dair nihai bir karar mahiyetinde değildir. Bu durumda yukarıda yazılı 29 uncu madde hükmünde tespit edilen usule aykırı olarak belediye meclisince kabul edilmeden Bakanlığa gönderilerek onanan işbu imar planı hukuken değer kazanmamıştır.

Bu nedenlerle dava konusu Gazipaşa Belediye Meclisinin mezkur planın tatbik mevkiine kanulmamasına mütedair 1/6/1967 günlü kararında isabetsizlik yoktur. Bunun neticesi beldenin daha önceki imar planında garaj sahası olarak ayrılan davacıya ait gayrimenkulün garaj inşa edilmek maksadıyle istimlâkine ilişkin 12/8/1968 gün ve 154 sayılı Belediye Encümeni kararında da mevzuata aykırılık yoktur.

Bu sebeplerle davanın reddine 12/5/1972 tarihinde oyçokluğu ile karar verildi.

AZLIK OYU

X — İller Bankası Genel Müdürlüğünün 9/12/1969 günlü yazısından 1953 yılı imar planının gelişen ihtiyaçlara cevap vermemesi nedeniyle yeni imar planı hazırlanıp tasdik edilmek üzere İmar ve İskân Bakanlığına gönderildiği anlaşılmıştır. Bu planın mezkur Bakanlıkça onanıp onanmadığı hususunun ilgili Bakanlıktan sorulması gerekeceği reyi ile kararın bu kısmına muhalifiz.

XX — 6785 sayılı İmar Kanununun 29 uncu maddesinde imar ve yol istikamet planlarının, belediye meclislerince kabul edildikten sonra imar ve iskan Bakanlığına gönderileceği, İmar ve İskân Bakanlığının bunları üç ay içinde inceleyip aynen veya tadilen tasdik veya tadil edilmek üzere adıye mecbur olduğu ve tasdik edilmiş planlar üzerinde yapılacak değişikliklerin de bu usullere tabi olduğu ancak Bakanlığın tadil tekliflerini reddetmeye selâhiyetli bulunduğu hükme bağlanmıştır.

Bu hükme uygun olarak belediye meclisinin tasdikinden geçmeden doğrudan doğruya Bakanlıkça 11/3/1967 tarihinde onanmak suretiyle yürürlüğe giren işbu plan hakkında belediye, Bakanlığın tasdik işlemi üzerine Danıştay'da dava açarak planın iptalini talep edebilirdi. Hadise olduğu gibi belediye meclisince İmar Kanununun 29 uncu maddesinde yazılı şekil dışında mezkur planın re'sen değiştirilmesi veya hükümsüzlüğüne karar verilmesi mümkün değildir.

Bu nedenlerle beldenin yeni imar planı yürürlükte olup bu plana göre değil eski imar planı uyarınca yapılan istimlâk muamelesinin iptali gerekeceği oyu ile verilen karara muhalifiz.

SERMAYE HAREKETLERİ VE GÖRÜNMEYEN İŞLEMLER

T. C.

D A N I Ş T A Y

Dava Daireleri Kurulu

Esas No : 1970/858

Karar No : 1972/392

Davacı : Alber N. Arditti,

Vekilleri : Av. Turan Güneş, Av. Şevket Çizmeli

Davalılar : 1 — Başbakanlık

2 — Maliye Bakanlığı

Davanın Özeti : Bakanlar Kurulunun 7/8/1970 gün ve 7/1101 sayılı kararıyla yürürlüğe konulan Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 18 sayılı kararın, bu kararın yayımı tarihinden önce bilfiil ihraç edilmiş mallar karşılığı olan dövizlerin satın alınmasında Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankasınca tespit olunan yeni döviz alış fiyatları uygulanmakla beraber, yeni ve eski döviz alış fiyatları arasındaki farkların, bu kararın 4 üncü maddesi ile tesis edilmiş bulunan özel hesaba alınacağını amir 8 inci maddesi ile bu maddeye müsteniden ihraç ettiği cıva bedelinden kur farkı tahsili yolundaki işlemin, döviz satışından özel hesap için tahsil edilen kur farkının vergi niteliğinde olup, Anayasaya aykırı bulunduğunu, kaldı ki Türk parası Kıymetini Koruma Hakkındaki kanunun da idareye kamu hizmeti ile ilgisi dahi olmayan konulara tahsisi için para tahsiline imkân vermediğini iddia ederek iptali isteğinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Davalılar, 18 sayılı kararın dava konusu 8 inci maddesi hükmünün Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 1567 sayılı Kanunla 1211 sayılı T. C. Merkez Bankası Kanununun Hükümete verdiği yetkiye istinaden sevkedildiğini, dava konusu maddede yetki ve maksat yönünden kanuna aykırılık bulunmadığını, tahsil olunan kur farkının vergi niteliğinde olmadığını, davacının ihracat işleminden beklediği normal kârında herhangi bir noksanlık meydana getirmeyen madde hükmüne müteveccih davanın reddi gerektiğini savunmuşlardır.

Kanunsözcüsü Ahmet Kocabıyıkoğlu'nun Düşüncesi : 1567 sayılı Kanunun 6258 sayılı Kanunla değişik 1 inci maddesinin, Anayasaya aykırı olmadığı hususu Anayasa Mahkemesinin 28/3/1963 tarihli ve E. 963/3 ve K. 963/71 sayılı kararıyle kabul edildiğinden, bu maddeye müsteniden ittihaz olunan kararnamenin de Anayasaya aykırılığı söz konusu olamaz.

Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 1567 sayılı Kanunun mezkur 1 nci maddesi ile 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanununun 4 üncü

maddesine göre; Bakanlar Kurulu, Kambiyo, nukut, esham ve tahvilatın alım ve satımı ve bunların memleketten ihraç veya memlekete ithalinin tanzim ve tahdidi ve Türk Parası Kıymetinin Korunması zımnında kararlar ittihazına ve milli para ile altın ve yabancı paralar arasındaki muadeletin (Parite) tayinine ve kanunun 2 inci maddesiyle de ittihaz edilen bu kararların yürürlük tarihini tespite yetkili kılınmıştır. 7/8/1970 tarih ve 7/1101 sayılı kararname ile yürürlüğe konan Türk Parası Kıymetini Koruma hakkında 18 sayılı karar da bu madde ile hükümete verilmiş geniş yetkiye istinaden ve Türk Parası Kıymetini korumak maksadiyle ittihaz edilmiş olduğundan bu kararın iptali istenen 8 inci maddesi ile «bu kararın yayımı tarihinden önce bilfiil ihraç edilmiş mallar karşılığı olan dövizlerin satın alınmasında Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasınca tespit olunan yeni döviz alış fiyatları uygulanmakla beraber, yeni ve eski döviz alış fiatları arasındaki farklar, bu kararın 4 üncü maddesi ile tesis edilmiş bulunan özel hesaba» alınacağının hükme bağlanmış olmasında Anayasaya, 1567 ve 1211 sayılı Kanun hükümlerine bir aykırılık görülmemiştir.

Esasen; mezkur kararın 9 uncu maddesinin (B) fıkrası ile mer'i ihracat Yönetmeliği hükümlerine göre, bir mal gümrük çıkış beyannamesinin tescil edildiği tarihte fiilen ve hukuken ihraç edilmiş sayılır. Davacıya ihraç ettiği malın bedeli, ihraç tarihinde cari kur üzerinden ödendiğinden, adı geçenin menfaatini ihlal eden bir durum yoktur.

Türk parası kıymetini koruma hakkında 17 sayılı kararın 4 üncü maddesi «ticari ve gayri ticari her türlü kaynaktan doğan dövizler mülkiyeti kime ait olursa olsun Maliye Bakanlığı emrindedir.» hükmünü amir olduğundan mutlak tasarruf hakkı devlete ait olan bir dövizin değerinin artmasından davacının istifadesi düşünülemez. Mal bedeli olan dövizin 18 sayılı kararın yürürlüğe girdiği 10/8/1970 tarihinden sonra Türkiyeye gelmesi ve Merkez Bankasına satılmış olması da ilgiliye bir hak bahşetmez.

Diğer taraftan; kur farkı tahsilinin vergi ile bir ilgisi bulunmadığından davacının, böyle bir mükellefiyetini kanun mevzuu olduğu yolundaki iddiası da varid görülmemiştir ve Fransız Frangının devalüasyonu ile ilgili 24/6/1966 tarih ve E. 966/118 ve K. 966/4 sayılı Danıştay İçtihatları Birleştirme Kurulu kararının konu ile bir ilgisi bulunmamaktadır.

Hukuki dayanağı olmayan davanın bu sebeplerle reddi gerektiği düşünülmektedir.

Raportör Erol Çırakman'ın Düşüncesi : Türk parası dış değerinin düşürülmesi ihracatçıya bu konudaki kararnamenin yürürlüğünden önce gerçekleştirdiği ihracat işleminden beklediğinin üzerine munzam bir kâr sağlanmasını gerektirmiyeceği gibi aksine bir devalüasyonun başarıya ulaşması, bu nevi haksız kazançları mümkün olduğu kadar önlemeye veya azaltmaya bağlıdır. 1567 sayılı Kanunun birinci maddesi ile 1211 sayılı T. C. Merkez Bankası Kanununun 4 üncü maddesi bu konuda kararlar almaya Bakanlar Kurulunu yetkili kıldığından, özel fon için para tahsiline kanunun imkân vermediği yolundaki davacı iddiası varit değildir. Türk lirasının yabancı paralara göre muadeletinin yeniden tesbitinden doğan döviz fiyat farkının kişiler uhdesinde haksız bir kazanç olarak kalmasını önlemek amacıyla sevkedildiği anlaşılan 8 inci madde gereğince tahsil edilen kur farkı, vergilerde bulunması gerekli unsurları ihtiva etmediğinden, maddenin Anayasaya aykırı olduğu yolundaki davacı iddiasında da isabet bulunmamaktadır.

Bu sebeple davanın reddi gerektiği düşünülmüştür.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Dava Daireleri Kurulunca duruşma için tayin olunan günde davacı vekili Avukat Turan Güneş ile davalıları temsilen gelen Maliye Bakanlığı Hukuk Müşaviri Sahir Dinçman, Hazine Avukatı Kudret Suner ve Hazine Genel Müdürlüğü Müşaviri Subhi Dinçer dinlenildikten ve Kanunsözcüsünün düşüncesi alındıktan sonra dosya incelenerek gereği düşünüldü:

Memleketin iktisadi zorluklar içinde bulunması, ihracat ve ithalat arasındaki dengesizlik ve para kıymetinin düşmekte bulunması karşısında, Türk parası değerinin yeniden tesbiti zorunluluğunun doğması sebebiyle gerçekleştirilen devalüasyon ameliyesinin başarısı, bir kısım tedbirleri ve kontrol sistemini de beraberinde getirmesi suretiyle temin edilebilir. Türk parası dış değerinin düşürülmesinin memleket ekonomisine yapabileceği menfi tesirlerin önlenebilmesi için, ilgililerin devalüasyon sebebiyle fahiş kârlar elde etmesinin veya büyük zararlara uğramasının da önlenmesi gerekecektir. Türk Lirasının Amerika Birleşik Devletleri Dolarına nazaran muadeletini yeniden tespit eden Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkındaki 18 sayılı Kararda da bu hususun temini için bir kısım hükümler sevkedilmiş bulunmaktadır. Gerçekten, para değerinin yeniden tespitinden doğan ve kişiler elinde kalan müsbet fiyat farklarının kararın 4 üncü maddesiyle ihdas edilen Özel Hesaba yatırılması, menfi farkların ise bu hesaptan karşılanması, 18 sayılı Kararın muhtelif maddelerinde derpiş edilmektedir. Dava konusu 8 inci maddenin de bu cümleden olarak, tespit edilen para değerinin korunabilmesi için sevkedildiği anlaşılmaktadır. Her ne kadar davacı, kanunun bu tarz bir düzenlemeye Bakanlar Kurulunu yetkili kılmadığını iddia etmişse de gerek 1567 sayılı Kanunun değişik birinci maddesi gerekse 1211 sayılı Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanununun 4 üncü maddesinin Türk parasının iç ve dış değerinin korunması zımmında kararlar ittihazına Bakanlar Kurulunu yetkili kılmış olması karşısında bu konudaki iddia varit görülmemiştir.

Dava dilekçesi münderecatından, 18 sayılı Kararın yürürlüğünden önce ihraç edilen civa karşılığı dövizlerin, Kararnamenin yürürlüğünden sonra gelerek satıldığı anlaşılmaktadır. Davacı ihracatını, devalüasyon kararından önce finanse etmiş, maliyete normal kârını da ilâve ile fiyat tespit etmiş, yani ihracatını mal bedeli olarak gelecek 1 Dolar karşılığı 9 Tl. esası üzerinden gerçekleştirmiştir. Kararnamenin 8 inci maddesi davacının ihracattan beklediği kâr miktarında bir değişiklik meydana getirmemiş, sadece ABD Dolarının fiyatının 15 lira olarak yeniden tespitinden doğan 6 liralık kur farkının davacı uhdesinde kalmasını önlemiştir. Türk Parası dış değerinin düşürülmesi, 18 sayılı kararın yürürlüğünden önce cari fiyatlarla fiiliyata konan ve gerçekleştirilen ihracat sebebiyle ihracatçıya ihracat işleminden beklediğinin üzerinde bir menfaat sağlanmasını gerektirmiyeceği gibi sırf develüasyon işleminden doğan bir kısım gerçek zararların önlenebilmesi ve müktesep hakların sağlanabilmesi için parite tespitinden doğan müsbet farkların bir özel hesapta toplanmak üzere tahsili ilgililerine tahmil edilmiş bir vergi veya mali mükellefiyet niteliğinde bulunmadığı cihetle, 8 inci madde hükmünün Anayasaya aykırı olduğu yolundaki davacı iddiasında da isabet yoktur.

Bu sebeplerle Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 18 sayılı Kararın dava konusu 8 inci maddesi hükmünde ve bu maddeye istinaden kur farkı tahsilinde kanuna ve usule aykırılık bulunmadığından davanın reddine 12/5/1972 tarihinde oyçokluğuyla karar verildi.

AZLIK OYU

X — Türk parası Kıymetini koruma Hakkındaki 1567 sayılı Kanunun değişik birinci maddesinde aynen, «Kambiyo, nukut, esham ve tahvilat alım satımının ve bunlar ile kıymetli madenler ve kıymetli taşlarla bunlardan mamul veya bunları muhtevi her nevi eşya ve kıymetlerin ve ticari senetlerle tediyeyi temine yarayan her türlü vasıta ve vesikaların memleketten ihracı veya memlekete ithalinin tanzim ve tahdidine ve Türk Parasının Kıymetinin Korunması zımnında kararlar ittihazına İcra Vekilleri Heyeti selâhiyetlidir.» denilmektedir. Maddenin incelenmesinden anlaşılacağı gibi bu kanunla icraya tanınan yetki, dış tediye vasıtalarının el değiştirmesi ve sarfı ile paramızın değerinin korunmasına ilişkin konularda olmalı ve sadece bu alana münhasır bulunmalıdır. Çünkü istisnaî yetkilerin ilgili metinlerin açıkca öngördüğü alanla sınırlı kullanılması hukukun ana ilkelerinden biridir. Türk parasının yabancı paralar nezdinde değerinin düşürülmesine ilişkin Türk Parası kıymetini Koruma Hakkındaki 18 Sayılı kararın 8 inci maddesiyle düzenlenen dava konusu hususun, Türk Parası Kıymetinin Korunmasını sağlayacak bir yanı bulunmadığı kanısındayız. Esasen hükümet söz konusu kararla Türk Parasının değerini kendisi düşürmektedir. Bu nedenle dava konusu karar her şeyden önce kanuni dayanaktan yoksundur.

Davacının mahsup işlemlerini yaptığı sırada yürürlükte olan resmi kura göre işlem yapılması gerekir. Kendisinden ayrıca tesis edilen fona para yatırmasını istemek, sonuç olarak kanunsuz vergi alınmasından başka türlü yorumlanamaz. Bu yönüyle de dava konusu hüküm Anayasanın 61. maddesinin açık hükmüne aykırıdır.

Öte yandan ticaret erbabının yürürlükte olan mevzuat dahilinde elde ettiği kazancı haklı ve haksız yahut haklanan ve haklanmayan diye ayrıma tabi tutmanın da bir hukuk devletinde yeri olmamak gerekir.

Açıklanan nedenle kararın dava konusu 8 inci maddesi hükmü ile bu maddeye müsteniden tesis edilen işlemin iptali gerektiği oyu ile çoğunluk kararına karşıyız.

VERGİ USULÜ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Dava Daireleri Kurulu

Esas No : 1968/408

Karar No : 1972/674

Davacı : Beyoğlu Vergi Dairesi Müdürlüğü

Davalı : Saray Sineması Türk Lmd. Şti.

Davanın Özeti : 1/9/1950 — 31/8/1951 özel hesap dönemine ilişkin olarak salınan Gelir (stopaj) Vergisinin iştirak kazancına ilişkin matrah farkından dolayı bozmaya uyularak kısmen terkinine dair itiraz komisyonu kararı hüküm fıkrasına müteveccih vergi dairesi temyiz talebinin, bir başka matrah farkına ilişkin olan verginin bozma kararına karşı ısrarla tasdikine dair hüküm fıkrasına müteveccih mükellef talebini inceleyen Temyiz Komisyonu Genel Kurulu veya ilgili dairesince incelenerek karar verilmesi gerekirken vergi dairesi temyiz talebinin tetkik dışı bırakılmasında isabet bulunmadığı yolundaki Danıştay Dördüncü Dairesinin bozma kararına rağmen, bozma kararına uyularak verilen itiraz komisyonu kararlarının Genel Kurulda İncelenmesine kanuni imkân bulunmadığı, esasen komisyonlarda karara bağlanmamış bir konunun Danıştayda dava konusu edilemiyeceği gibi kararın tashihinin de istenmediği gerekçesiyle eski kararında ısrar eden Temyiz Komisyonu Genel Kurulunun 17/4/1963 tarihli ve 1963 — 78 sayılı kararına itirazla, komisyonlara yapılan bir talebin karara bağlanmamış ve düzeltme yoluna gidilmemiş bulunmasının Danıştayda dava açılmasına mani olamıyacağını iddia ederek bozulması isteğinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Mesnedi bulunmayan davanın reddi gerekeceği yolundadır.

Kanunsözcüsü Osman Yaymacı'nın Düşüncesi : 1 Ocak 1961 tarihi ile 31 Aralık 1964 tarihi arasındaki süre içinde ittihaz edilen ve ısrarı mutazammın bulunan 17/4/1963 tarih ve 78 sayılı Temyiz Komisyonu Genel Kurul kararının bozulması talebiyle açılan ısrar davasının tetkiki görevi, Dava Daireleri Kuruluna ait olduğundan dosyanın mezkur kurula tevdii gerekir.

İşin esasına gelince :

İştirak kazançlarını matrahtan tenzil eden itiraz komisyonu kararı vergi dairesince bu bakımdan temyiz edilmiş, bu husus meskut geçilmiş olduğundan kararın bu noktadan bozulması talebiyle Danıştayda dava açılmıştır. Danıştay 4 üncü Dairesince, iştirak kazançları hakkındaki iddiaların da tetkikiyle yeniden bir karar verilmek üzere temyiz komisyonu Genel Kurul kararı bozulmuştur. Bu bakımdan, komisyonlara dermeyan edilmeyen iştirak kazançlarının matrahtan tenzil edilemiyeceği iddiasının Danıştayda ileri sürülemiyeceği ve Danıştayın da bu noktadan komisyon kararını bozamıyacağı iddiası varit bulunmamıştır. Bu sebeple ısrar kararı kanun ve usule uygun olmadığından davanın kabulüyle dava konusu kararın bozulması gerektiği düşünülmüştür.

Raporlör Erol Çırakman'ın Düşüncesi : İtiraz komisyonu kararının ısrarı mutazammın hüküm fıkrasının mükellef temyizi üzerine incelenip karar verilmiş olması, kanunda sayılan görevlerinden hiçbirine uygun olmayan ve bu sebeple de Genel Kurula havale edilmediği anlaşılan vergi dairesi temyiz talebinin de Genel Kurulda incelenmesini gerektirmiyeceğinden, dava konusu kararda kanuna ve usule aykırılık bulunmamaktadır.

Bu sebeple davanın reddi gerektiği düşünülmüştür.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Dava Daireleri Kurulunca, işin gereği düşünüldü :

İtiraz komisyonunun ilk bozma kararına kısmen uyarak iştirak kazancı olarak Türk Tecim A. O. na ödenen meblağın matrahtan çıkarılması üzerine, bu hüküm fıkrasının Vergi Dairesi Müdürlüğü tarafından temyiz edildiği; muhtemel matrah farklarını karşılamak üzere Kurumlar Vergisi matrahına ilâve edildiği halde Gelir Vergisi (stopaj) matrahına dahil edilmiyen meblâğa ilişkin ısrarı mutazammın hüküm fıkrasının ise mükellef tarafından temyiz edildiği dosya münderecatı ile sabittir. Mükellefin temyiz talebinin 5655 sayılı Kanunun 20 nci ve 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 401 inci maddesine uygun olarak Temyiz komisyonu Genel Kuruluna havale edildiği, ancak vergi dairesi temyiz isteminin Kurula intikal etmediği, bahsi geçen Kurulun 30/1/1957 gün ve 819 sayılı kararından anlaşıldığı gibi aksi de davacı Vergi Dairesi Müdürlüğü tarafından iddia ve tevsik edilmiş değildir. Israrı mutazammın hüküm fıkrasının mükellef temyizi üzerine Genel kurulda incelenip karar verilmiş olması, 5655 sayılı Kanunun 20 nci ve 213 sayılı Kanunun 401 inci maddesi sarahatı karşısında, görülüp çözümlenmesi görevi esasen Genel Kurula ait bulunmayan Vergi Dairesi Müdürlüğü talebinin de Genel Kurulda incelenmesini gerektirmez.

Bu sebeple, ısrar hükmüne karşı vaki mükellef temyiz talebine ilişkin kararda, terkin hükmüne müteveccih vergi dairesi talebinin incelenip karşılanmamış olması dava konusu Temyiz Komisyonu Genel Kurulu kararını kusurlandıracak bir nitelik taşımadığından davanın reddine; 800 kuruş ilâm harcından geri kalan 550 kuruşun davacıdan alınmasına 23/6/1972 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

YEVMİYELİ TEKNİK PERSONEL

T. C.

D A N I Ş T A Y

Dava Daireleri Kurulu

Esas No : 1969/507

Karar No : 1972/379

Davacı : Yaşar Bilge,

Vekili : Av Dr. Seyfullah Edis,

Davalılar : 1 — Başbakanlık

: 2 — Çalışma Bakanlığı

Davanın Özeti : 4/10195 sayılı Kararnameye bağlı yönetmeliğin Anayasanın 6 ve 113 üncü maddelerine aykırı olarak kanuni bir dayanağı olmadan yürürlüğe konulmuş ve yasama yetkisinin alanına giren bir hukuki ilişkiyi düzenlemiş olması ve bunun da yasama yetkisinin gasbı niteliğinde bulunması nedeniyle yokluk ile malul olduğuna hükmedilmesi, bu mümkün görülmedğii takdirde adı geçen yönetmeliğin Anayasanın 11 inci maddesinde yer alan: temel hak ve hürriyetlerin, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak, ancak kanunla sınırlanabileceği hükmüne rağmen Anayasanın 42, 44, 46 ve 47 inci maddelerindeki çalışma ile ilgili hak ve hürriyetleri kısıtlayıcı mahiyette hükümler sevketmiş olması, adı geçen yönetmeliğin barem kanunlarına aykırı bulunması nedeniyle iptali, bu yönetmelik gereğince istihdam edildiğinden ve bunun sonucu olarak işverenle arasında hizmet akdi bulunmadığından bahisle işçi sayılmıyacağı yolunda Çalışma Bakanlığınca 24/4/1969 gün ve 1021/A — 2 — 1046/4073 sayılı kararla tesis edilen işlemin iptali talebedilmiş, savunma dilekçelerinde bütçe kanunlarına konulan hükümlerle 4/10195 sayılı kararnamenin kanuni hüviyet kazandığı ileri sürülmüş olduğundan 15/1/1970 günlü ikinci dilekçede; davalının bu iddiasının kabulü halinde bütçe kanunlarının bu konudaki hükümlerinin, Anayasanın 126 ncı maddesine aykırı olduğu belirtilerek, iptali için konunun Anayasa Mahkemesine iletilmesi istenmiştir.

Başbakanlığın Savunmasının Özeti : Aralarında maddi ve hukuki irtibat bulunmayan iki ayrı idari işlemin iptali istenilmiş olduğundan 521 sayılı Danıştay Kanununun 75 inci maddesi gereğince dilekçenin reddi gerektiği gibi davanın yönetmeliğin yürürlüğe girdiği ve davacının bu yönetmelik hükümlerine göre istihdam edildiği tarihlere nazaran 90 günlük süre geçtikten sonra açılmış olması nedeniyle süre aşımı yönünden tetkik kabiliyeti bulunmadığı, Devletin muayyen ve muvakkat müddetli işlerinin yatırım konularının arzettiği hususiyet ve teknik personele duyulan ihtiyaç nedeniyle yevmiyeli elemanlar istihdamı suretiyle ifası yoluna gidilmesinde Anayasanın 117 nci maddesine aykırılık bulunmadığı, bu yönetmeliğe dayanılarak konan teknik eleman kadrolarında yatırım program-

larıyle ilgili muayyen ve muvakkat müddetli işler için eleman çalıştırıldığı, daimi mahiyet arzeden ve kadro konusu olan hizmetler için bu yönetmelik gereğince yevmiyeli kadro ihdasının caiz bulunmadığı, bahis konusu yönetmeliğin tek başına hiçbir bakanlık veya kamu tüzel kişiliğinin görev alanlarını ilgilendiren hükümleri ihtiva eden bir yönetmelik olmayıp, 3656, 3659, 3661 ve 2847 sayılı Kanunlara tabi daire ve kurumların yatırım faaliyetleriyle ilgili hizmetlerde istihdam olunan teknik elemanların istihdam şekillerini ve özlük haklarını bu daireler arasındaki yeknesaklığı sağlamak bakımından düzenleyen genel bir yönetmelik olması itibariyle Anayasanın 113 üncü maddesine aykırılığının da söz konusu olmadığı, bütçe kanunlarına konulan hükümlerle kanuni hüviyet kazanan 4/10195 sayılı Kararnameye bağlı yönetmelik gereğince bir atama emri ile göreve alınan teknik elemanların istihdam şeklinin özel hukuk prensipleri dışında kamu hukukundan doğan ve idare hukuku kapsamına giren statü hukukuna ait bulunduğu, bu nedenle idare ile olan ilişkilerinin hizmet akdi çerçevesinde düşünülemiveceği ve işçiler için tanınan haklardan faydalanamıyacağı, teknik elemanların kabul ettikleri takdirde istihdamları mümkün olduğundan adı geçen yönetmeliğin hürrivetleri kısıtlamasının söz konusu olmadığı, bu nedenlerle davanın reddi gerekeceği yolundadır.

Çalışma Bakanlığının Savunmasının Özeti : Başbakanlığın savunmasında ileri sürülen sebeplere dayanılarak davanın reddi istenmektedir.

Kanunsözcüsü Muammer Turan'ın Düşüncesi : Ancak bir menfaati ihlâl eden idari ve icrai işlemlere karşı iptal davası açılabilir ki; söz konusu menfaatin muntazır (beklenen) düşünülen, melhuz, ileride vukuu muhtemel, dolayısiyle ihlâl edilecek menfaat değil; doğrudan doğruya ve filhal edilmiş (ihlâli tahakkuk etmiş) bir menfaat olması şarttır.

Halbuki davacının işçi olmadığını belirten dava konusu işlemde henüz ihlâl edilmiş, direkt bir menfaati yoktur.

Davacının kendisini, mülga 3008 sayılı Kanun ile onun ek ve değişikliklerine göre, ne için işçi saydırmak istediği kesin olarak belli olmamakla beraber 6772 sayılı Kanuna göre ikramiye (ek ödeme) almak için ise; asıl menfaatini ihlâl eden nihai ve kesin işlem ikramiye verilmemesi yolundaki işlemdir. İkramiye almak üzere dava açar. Bu dava adliye mahkemesinde görülse bile kendisinin işçi sayılmadığından ikramiye verilmiyorsa o zaman ancak yorum davası yolu ile bu hususu Danıştaya incelettirebilir. İdari mevzuatımızda müstakil ve münhasır bir tespit davası kabul edilmemiştir.

4/10195 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan dava konusu ikinci işlem (yönetmelik) ise; kanaatımızca olayda uygulanmış değildir. ... gerçi davacı bu yönetmeliğe göre çalıştırılmakta ve böyle çalıştırıldığı için de işçi sayılmamaktadır. Fakat işçiliğin tarif ve tavsifini yapan, kapsamını tayin eden; dolayısiyle davacının işçi sayılmamasına dayanak teşkil eden hükümler, bu yönetmelikte değil; iş mevzuatında ve o mevzuata binaen ortaya konan ilmi ve kazai içtihatlardadır. Bu mevzuat ve içtihatların tarif ve tavsif ettiği işçi kapsamına girse davacı, yönetmeliğe göre çalışmasına rağmen işçi sayılacaktır. Zaten olaya yönetmeliğin hangi maddesinin uygulandığı da söylenememektedir.

1958 yılında çıkarılan bir yönetmeliğe karşı, herhangi bir hükmü uygulanmadıkça, 1969 yılında dava açılamıyacağı ise, 521 sayılı Danıştay Kanununun 69 uncu maddesinin açık hükmü gereğidir.

Bu sebeplerle davanın esastan bilâtetkik, ehliyet ve konusu yönlerinden iptidaen reddi gerektiği düşünülmüştür.

Raportör Nuri Alanın Düşüncesi : Davacı 1/7/1960 tarihinde göreve atanmış olup, iptali istenilen yönetmelik bu tarihten itibaren kendisine uygulanmıştır. Bu uygulama davacının idaresiyle olan hukuki ilişkiyi o tarihten itibaren tayin etmiştir. Bu durumda davanın yönetmelik iptaline ilişkin kısmının. 521 sayılı Danıştay Kanununun 67/3 maddesi karşısında, süre aşımı yönünden inceleme olanağı yoktur.

Davacı 4/10195 sayılı Kararnameye bağlı yönetmelik hükümlerine göre ve statü hukuku içinde istihdam edilmiş olup, kendisi ile idare arasında bir iş akdi söz konusu olmadığına göre 3008 sayılı Mülga iş Kanununun 1 inci maddesinde tarif edilen işçi niteliğini haiz değildir. Bu bakımdan Çalışma Bakanlığının işçi olmadığı yolundaki işleminde kanuna aykırılık yoktur.

Davanın süre aşımı sebebiyle ve esastan reddi gerekir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Dava Daireleri Kurulunca tayin edilen 5/5/1972 gününde davacı vekili Av. Seyfullah Edis, davacıları temsilen Çalışma Bakanlığı Hukuk Müşavirliği Raportörü Ragıba Yiğit ve Kanunsözcüsü Muammer Turan'ın katılmaları ile yapılan duruşmada tarafların açıklamaları ve Kanunsözcüsünün düşüncesi dinlendikten sonra dosya incelendi ve gereği düşünüldü :

Anayasamızın 113 üncü maddesiyle genel olarak idareye, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere düzenleme yetkisi tanınmıştır. Bütçeye bağlı (R) işaretli cetvelden yevmiye ödenerek çalıştırılacak kimselerin hukuki durumlarının kanunla tayin edilmesi zorunlu bulunmadığından bu alanın Bakanlar Kurulu kararıyla düzenlenmesinde yasama yetkisine açık bir tecavüz ve dolayısıyle anlaşmazlık konusu Bakanlar Kurulu kararının yoklukla sakatlığı söz konusu değildir. Kaldı ki dava konusu düzenleyici tasarruf kanuni dayanaktan da yoksun sayılamaz. Bütçe kanunları ile kabul edilen ödeneklerin harcama yetkisi idareye bırakılmış olduğundan, (R) cetvelinde sözü geçen yevmiyeli kişilere verilecek ücretlerin Bakanlar Kurulunca objektif esaslara bağlanmasına ilişkin dava konusu yönetmeliğin kanuni dayanağı bulunmadığı yolundaki iddia yerinde olmadığı gibi bütçeye bağlı adı geçen cetvelde sadece harcamaya ilişkin hüküm yer almış olduğundan ilgili bütçe kanunlarının Anayasaya aykırı bulunduğu yolundaki iddia da ciddi görülmemiştir.

521 sayılı Danıştay Kanununun 67 nci maddesinin 3 üncü fıkrasında kanuna göre ilânı gereken düzenleyici ve genel tasarruflara karşı ilân tarihinden itibaren doksan gün içinde dava açılabileceği, ancak bu tasarrufların kendilerine uygulanması üzerine ilgililerin dava açmakta muhtar oldukları hükme bağlanmıştır.

Davacı 1/7/1960 tarihinde göreve atanmış olup, bu tarihten itibaren iptalini istediği 4/10195 sayılı kararnameye bağlı yönetmelik hükümlerine göre istihdam edilmektedir. Yani davacının idaresiyle olan hukuki ilişkisini tayin eden adı geçen yönetmelik davacıya göreve atandığı tarihten itibaren uygulanmaktadır. Yukarıda açıklanan kanun hükmüne göre davanın da ilk uygulama tarihinden itibaren kanunla belli edilen süre içinde açılması gerekir. Aynı konudaki her uygulamanın, genel ve düzenleyici tasarrufların iptali için açılacak davalarda yeni bir süre-

nin başlangıcına esas alınması idari istikrar prensibiyle ve bunu sağlamak için düzelenmiş olan süre aşımı ile ilgili hükümlerin amacıyla bağdaşmaz.

Bu bakımdan uygulama tarihinden itibaren kanunla belli 90 günlük süre geçtikten çok sonra açılan davanın, 4/10195 sayılı Kararnameye bağlı yönetmeliğin iptali talebiyle ilgili kısmının süre aşımı yönünden incelenme olanağı yoktur.

Mülga 3008 sayılı İş Kanununun değişik 1 inci maddesi işçiyi bir iş akdi dolayısiyle, başka bir şahsın iş yerinde bedenen veyahut bedenen ve fikren çalışan kimse olarak tanımlamıştır. 4/10195 sayılı Kararnameye bağlı yönetmelikte idarece tek taraflı olarak tayin ve tespit olan hak ve mükellefiyetler sınırı içinde statü hukukuna göre istihdam edilmekte olan davacı ile idare arasında İş Kanununun işçilik için ilk şart olarak öngördüğü bir iş akdi söz konusu değildir. Bu nedenle davalı Çalışma Bakanlığınca kendisinin işçi niteliğini haiz bulunmadığı yolunda verilen kararda kanuna aykırılık bulunmamaktadır.

Açıklanan gerekçelerine binaen davanın yönetmelik iptaline müteveccih kısmının süre aşımından, işlemin iptali ile ilgili kısmının esastan reddine 5/5/1972 tarihinde oyçokluğu ile karar verildi.

AZLIK OYU

X — 4/10195 sayılı kararnameye bağlı yönetmeliğin kanuni bir dayanağı olmadığına ve binnetice söz konusu yönetmelik yokluk ile malul bulunduğuna göre, bir kamu hukuku statüsünün mevcudiyetinden bahsedilemez. Bu yönetmelik ile tespit olunan hususlar, borçlar hukukundaki bir icaba davet şartlarından ibarettir.

Diğer taraftan 506 sayılı kanunun 2 nci maddesi bir hizmet akdine dayanarak çalışanların sigortalı sayılacağını hükme bağlamış ve bu sebeple sözü edilen yönetmeliğe göre çalışan personel Sosyal Sigortalara tabi tutulmuş ve bunların sigorta primleri de işverenleri tarafından sigorta idaresine ödenmiştir. Bu durum da bu kişilerin hizmet akdine dayalı olarak çalıştıklarını gösteren ayrı bir delil sayılır.

Bu nedenlerle dava konusu yönetmeliğin yokluğunun hüküm altına alınması, davacının statü hukukuna göre çalıştığı ve hizmet akdinin mevcut olmadığı gerekçesi ile yürürlükten kaldırılan 3008 sayılı İş Kanununun değişik 1 inci maddesi uyarınca işçi sayılmamasına ilişkin bulunan işlemin iptali gerekeceği oyu ile çokluk kararına karşıyız.

DÖRDÜNCÜ DAİRE KARARLARI

GELİR VERGİSİ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Dördüncü Daire

Esas No : 1971/2741

Karar No : 1972/4589

Dâvacı : Galata Vergi Dairesi Müdürlüğü — İstanbul.

Dâvalı : Mikael Topalyan

Dâvanın Özeti : Komanditer ortağı bulunduğu adi Komandit Şirketten 1968 takvim yılında esinin elde ettiği menkul sermaye iradını beyannamesine dahil etmediği tespit edilen yükümlü adına ikmalen salınan Gelir Vergisi ile kesilen kusur cezasını; gerek Ticaret ve gerekse Gelir Vergisi Kanununda Komanditer ortakların kâr paylarının hesap dönemi sonu itibariyle gerek nakden ve gerekse hesaben ödenmiş sayılacağına dair bir hüküm bulunmadığı, diğer taraftan bilançonun hesap dönemi sonu itibariyle çıkarılması yine aynı kanunlar gereği ise de, Ticaret Kanununun 72. maddesi hesapların kapanmasında hesap dönemini takip eden 3 aylık bir müddet tanıdığından bilançonun 31/12/1968 tarihi itibariyle çıkarılması, kârın bu tarihte nakden veya hesaben ödendiğinin kabul edilmesinin yerinde olamıyacağı, hadisede vergiyi doğuran olayın nakden veya hesaben elde etme fiiline bağlandığı, bu olayın takvim yılının bitmesinden önce vukubulduğu yahut hukuki durumun tekemmül ettiğinin vergi dairesince ispat edilemediği, vergilendirilmeden söz edilebilmesi için bu durumun tekemmülünün şart olduğu gerekçesiyle terkin eden Temyiz Komisyonu ikinci Dairesinin 15/12/1970 gün ve 70/4162 sayılı kararının; 1137 sayılı Kanunla değiştirilen Gelir Vergisi Kanununun 96. maddesi gereğince elde edilen menkul sermaye iradının aynı yıl beyannamesinde gösterilmesi gerekeceği, yine aynı kanunun geçici 1 inci maddesinin (a) bendinde bu hükmün 1968 yılı şirket kazancından elde edilen kâr payları hakkında da uygulanacağının açık olarak hükme bağlandığı, ayrıca Ticaret Kanununda komanditer ortakların yıl sonunda kâr paylarının nakden alacaklarına dair hüküm bulunduğu verilen kararda yasa kurallarına uyarlık bulunmadığı iddiasıyla bozulması isteğinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Varit bulunmayan davacı iddialarının reddi ile dava konusu kararın onanması gerekeceği yolundadır.

Kanunsözcüsü Rüştü Erdemgil'in Düşüncesi : İleri sürülen iddialar, dava konusu kararın dayandığı gerekçeler karşısında, yerinde ve kararın bozulmasını sağlıyacak durumda görülmediğinden davanın reddine karar verilmesi gerekeceği düşünülmektedir.

Raportör Hayati Biçken'in Düşüncesi : 31/3/1969 tarihinde yürürlüğe giren 1137 Sayılı Kanunun gerekçesinde komanditer ortakların kâr paylarını fiilen ve hukuken hesap dönemi sonunda elde etmiş olacakları kabul edilmiş ve yine aynı kanunun geçici 1 inci maddesinde Gelir Vergisi Kanununun 96. maddesinde yapılan değişikliğin komanditer ortakların 1968 yılı şirket kazancından elde etikleri kâr payları hakkında da uygulanacağı hükme bağlanmıştır.

Bu durumda verilen kararın yasaya uygun olmadığı davanın kabulü gereceği düşünülmüştür.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Dördüncü Dairesince işin gereği görüşüldü :

Uyuşmazlık, adi komandit şirketlerde komanditer ortakların kâr paylarının ne zaman elde edilmiş olacağının tayinine ilişkindir. Türk Ticaret Kanununun 251. maddesinde; komanditerlerin iş yılı sonunda tahakkuk eden kâr paylarını ve mukavelede kararlaştırılmış olan faizleri nakden alacakları belirtilmiş ve 193 sayılı Kanunun 1137 sayılı Kanunun 3 üncü maddesiyle değişik 96 ncı maddesinde, adi komandit şirketlerde komanditerlerin kâr paylarının menkul sermaye iradı olarak vergi tevkifatına tabi tutulacağı zikredilmiştir. Hernekadar bu hükümlerle komanditer ortakların şirketin bir takvim yılındaki faaliyeti sonunda tahakkuk eden kâr payını müteakip yılın Mart ayında bevan etmeleri lüzumu açıklığa kavusmamış ise de 1137 sayılı Kanunun geçici 1. maddesinde; bu kanunun 3 üncü maddesi ile değiştirilen Gelir Vergisi Kanununun değişik 96 maddesi hükmünün komanditerlerin 1968 yılı şirket kazancından elde ettikleri kâr payları hakkında da uygulanacağı öngörülmek suretiyle yukarıda yazılı madde hükmüne açıklık kazandırmış ve 1137 sayılı Kanunun gerekçesi de adi komandit şirketlerde komanditerlerin kâr paylarının faaliyet yılı sonunda elde edilmis savılacağı hususundaki görüşün doğruluğunu tevit etmiş bulunduğundan Temyiz Komisyonunca verilen kararda isabet görülmemiştir.

Davanın bu nedenle kabulü ile dava konusu Temyiz Komisyonu İkinci Dairesinin 15/12/1970 gün ve 70/4162 sayılı kararının bozulmasına, asağıda yazılı yargılama giderinin davalıdan alınarak davacıya verilmesine 30/ /1972 gününde oybirliğiyle krar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

Dördüncü Daire

Esas No : 1971/5698

Karar No : 1972/3400

Dâvacı : Galata Vergi Dairesi Müdürlüğü — İstanbul.

Dâvalı : Nippon Yuser Kaicha Temsilcisi Cotani Deniz İşleri A. Ş.

Vekili : Av. İzzet J. Hatem

Davanın Özeti : 1969 takvim yılında ihtirazi kayıtla verilen beyanname üzerinde salınan Gelir (stopaj) Vergisini: olayda merkezi Yabancı ülkede bulunan kurumun Türkiye'deki temsilcisi vasıtasıyle elde ettiği kazanç istihkak sahiplerine ödenmediği gibi bunları alacaklı duruma sokan kayıt ve muameleler icrası suretiyle hesaben dahi bir ödeme bulunulmadığı bu sebeple ihtilaflı meblağın 193 sayılı Kanunun 1137 sayılı Kanunla değişik 105. maddesinin 13 üncü bendi ile % 20 nisbete tabi tutulacağı gerekçesiyle tadilen tasdik eden Temyiz Komisyonu ikinci Dairesinin 20/4/1971 gün ve 1069 sayılı kararın dilekçede yazılı nedenlerle bozulması isteğinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Kanuni dayanağı bulunmayan davanın reddi gerekeceği yolundadır.

Kanunsözcüsü Fikret Köksal'ın Düşüncesi : Dâva dilekçesinde ileri sürülen iddialar dava konusu Temyiz Komisyonu kararının dayandığı gerekçe karşısında yerinde ve kararın bozulmasını sağlıyacak durumda görülmediğinden davanın reddi gerekeceği düşünülmektedir.

Raportör Tahsin Yağmurlu'nun Düşüncesi : Davacı tarafından ileri sürülen iddialar komisyon kararının bozulmasını sağlıyacak durumda görülmediğinden davanın reddi gerekeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Dördüncü Dairesince işin gereği görüşüldü:

Olayda yabancı kurumun Türkiye temsilcisi tarafından Türkiye'de elde edilen gelirin % 25 oranında Kurumlar Vergisi düşüldükten sonra kalan meblağın Gelir (stopaj) Vergisi bakımından % 20 veya % 35 nisbetlerinden hangisine tabi tutulacağına ilişkin bulunmaktadır.

193 sayılı G. V. K. nun 1137 sayılı Kanunun 3 üncü maddesi ile değişen 96. maddesi, Gelir (stopaj) Vergisine tabi olacak kazançları menkul sermaye iratları ve dağıtılmayan kurum kazancı olarak iki bölümde mütalaa etmiş ve 1. fıkrasında da menkul sermaye iratlarının gerçek kişilere nakden veya hesaben ö-

dendiği anda ödemeyi yapanlar tarafından vergi tevkifatına tabi tutulacağını ve bu fıkrada geçen hesaben ödeme tabirinin bu iratları istihkak sahiplerine karşı borçlu durumda gösteren kayıt ve muameleleri ifade edeceğini belirterek. menkul sermaye iradının bu fıkra içinde mütalaa edilebilmesini gerçek kişilere ödeme şartına bağlanmıştır.

Bu durumda ihtilaflı meblağın dağıtılmayan kurum kazancı olarak kabulü gerekir. Aynı Kanunun 1137 sayılı Kanunla değiştirilen 105 inci maddesinin (Ç) bendinde istihkak sahibinin tam mükellefiyete, (D) bendinde de dar mükellefiyete tabi olması hali derpiş edilerek uygulanacak nisbetler belirtilmiş ve bu bent içinde dağıtılmayan kazançlara yer verilmemiştir. Bu nedenle sözü geçen 105 inci maddenin (B) bendinde yazılı % 20 nisbetin uygulanması icabedeceğinden bu esastan hareketle vergiyi terkin eden Temyiz Komisyonu kararında isabetsizlik bulunmadığı gibi tarhiyatın 5422 sayılı Kanunun 1137 sayılı Kanunla değişik 24. maddesi ile de bir ilgisi olmadığından davanın reddine 11/5/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

KURUMLAR VERGİSİ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Dördüncü Daire

Esas No : 1971/5810

Karar No : 1972/4489

Dâvacı : Tarım Kredi Kooperatifleri Yardımlaşma Birliği Vakfı.

Vekili : Av. Zeki Dölen.

Davalı : Çankaya Vergi Dairesi Müdürlüğü — Ankara

Dâvanın Özeti : Bakanlar kurulu kararına istinaden ithal ettiği gübrelerin satışından doğan kazancı ihtizari kayıtla beyan eden müvekkili birlik adına salınan Kurumlar Vergisini; Tarım Kredi Kooperatifleri Birliğinin ticari, sınaî ve ziraî teşebbüsleri sebebiyle Kurumlar Vergisi mükellefi olduğunda uyuşmazlık bulunmadığı, Bakanlar Kurulu kararına göre ithal edilen gübrenin satış işini birliğin ortağı olan Tarım Kredi Kooperatiflerinin (BK. 416. maddesine uygun) komisyoncusu olarak yaptığının kabulünün mümkün olmadığı gerekçesiyle onayan Temyiz Komisyonu İkinci Dairesinin 23/2/1971 gün ve 1970/5486 sayılı kararının; gübre ithalinin birlik adına Tarım Kredi Kooperatifleri hesabına yaptıklarından bu işten ancak komisyoncu olarak elde ettikleri gelirin Kurumlar Vergisine tabi olması gerektiği, asıl davanın elde edilen kârın % 85 inin bürüt mü yoksa vergisi tenzil edildikten sonra kalanınınmı banka fonuna yatırılması gerektiğine ilişkin bulunduğu iddiaları ve yapılacak duruşmada sözlü açıklamaları da dinlendikten sonra bozulması isteğinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Mesnetsiz davanın reddi gerekeceği yolundadır.

Kanunsözcüsü İsmail Diler'in Düşüncesi : Uyuşmazlık Tarım Kredi Kooperatifleri yardımlaşma Birliğinin Bakanlar Kurulu kararına istinaden ithal ettiği gübrelerin satışından elde edilen gelirlerin Kurumlar Vergisine tabi olup olmıyacağına ilişkin bulunmaktadır.

Yukarda adı geçen kurum 24/8/1967 gün ve 6/8677 sayılı Kararnameye göre Tarım Kredi Kooperatiflerine gübre tedariki ile görevlendirildiğine ve 28 Nisan 1972 tarihli Resmî Gazetede yayınlanan 1581 sayılı Kanunun geçici 7. maddesine göre Tarım Kredi Kooperatifleri Yardımlaşma Birliğinin 1967/1 — 8677 Sayılı Kararnameye istinaden Tarım Kredi Kooperatifleri adına gübre tedariki ve dağıtımı faaliyetinden elde ettiği ve edeceği kârların Kurumlar Vergisinden muaf tutulacağının belirtilmiş olmasına prensip olarak kanunların geçici maddeleri hali hazırdaki statükoyu tanzim ve tayin etmekle beraber sözü geçen geçici maddenin sureti sevkinden işbu muafiyetin gübre tedariki ve dağıtımına cevaz veren 6/8677 sayılı Kararnamenin yayınlandığı 24/8/1967 tarihinden sonraki faaliyetlerin tümünü kapsadığının anlaşılmasına binaen kararda yazılı gerekçe ile tarhiyatın onanmasında kanuni isabet görülmemiştir.

Bu nedenle davanın kabulü ile hilafına müttehaz Temyiz Komisyonu Kararının bozulması gerekeceği düşünülmektedir.

Raportör Hayati Biçken'in Düşüncesi : 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanununun geçici 7 nci maddesiyle Tarım Kredi Kooperatifleri Yardımlaşma Birliğinin 1967/6 — 8677 sayılı Kararnameye istinaden Tarım Kredi Kooperatifleri adına gübre tedariki ve dağıtımı faaliyetinden elde ettiği ve edeceği kârlar Kurumlar Vergisinden müstesna kılındığından konusu kalmamış dava hakkında karar verimlesine yer olmadığı şeklinde karar verilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Dördüncü Dairesince duruşma için belli edilen günde gelen davacı vekili Av. Zeki Dölen ile davalı vekili Hazine Av. Haldun Saler dinlenilip Kanunsözcüsünün düşüncesi alındıktan sonra dava dosyası da incelenerek gereği düşünüldü :

28 Nisan 1972 gün ve 14172 sayılı Resmi Gazete ile neşredilip aynı gün yürürlüğe giren 1581 sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri Kanununun 19 uncu maddesinin B/a fıkrası uyarınca, bu kanuna göre kurulacak ve kurulmuş sayılan kooperatifler, bölge ve merkez birlikleri kurumlar vergisinden muaf tutulmuş, aynı kanunun geçici 7 nci maddesiyle de Tarım Kredi Kooperatifleri Yardımlaşma Birliğinin 1967/6 — 8677 sayılı Kararnameye istinaden T. K. Kooperatifleri adına gübre tedariki ve dağıtımı faaliyetinden elde ettiği ve edeceği kârlar Kurumlar Vergisinden istisna edilmiştir.

Elde olunmuş kazançları da kapsamına alan söz konusu madde hükmü karşısında, davanın kabulü ile, kanunun yürürlüğü tarihinden önce verilmis bulunan Temyiz Komisyonu kararının bozulmasına ve tarhiyatın tamamen terkinine, tarh dosyasının yerine gönderilmesine, 28/6/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

VERGİ USULÜ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Dördüncü Daire

Esas No : 1971/1452

Karar No : 72/4492

Dâvacı : Eskişehir 1 No. lu Vergi Dairesi Müdürlüğü.

Dâvalı : M. Aziz. Bolel.

Dâvanın Özeti : 1967 takvim yılı işlemlerinin incelenmesi sonucunda ödevli adına maddi delillere müsteniden ikmalen salınan Gelir Vergisi ve kaçakçılık cezasını; inceleme elamanının, kredi yolu ile bankadan çekilen paraların işletmede kullanılmadığını mücerret olarak ileri sürdüğü bu hususta herhangi bir tesbit ve belge bulunmadığı, kendine mahsus bir hesap şekliyle matrah farkı çıkardığı, tahmin ve karineye dayanılarak tarhiyat yapılamıyacağı; 1960 — 1961 yılından beri tahsil edilemeyen alacakların zarar yazılmasında isabetsizlik olmadığı, zamanla paslanması ve bozulması mümkün olan bir kısım malların yıl sonunda Vergi Usul Kanununun 278. maddesine göre emsal değerleri ile değerlendirilmesinin kanuna uygun bulunduğu gerekçesiyle cezayı kusura çevirmek suretiyle tadilen tasdik eden itiraz komisyonu kararını; Aynı gerekçe ve nedenlerle onayan Temyiz Komisyonu Üçüncü Dairesinin 17/7/1970 gün ve 70/3075 sayılı Kararının; Bankadan çekildiği halde işletmeye intikal ettirilmeyip, ödevlinin cari hesabında bekletilen kredilerin faiz ve masraflarının işletmeye gider yazılamıyacağı, şahsi cari hesabın bütün yıl boyunca borç bakiyesi verdiği, bir alacağın değersiz alacak olarak kabul edilebilmesi için kazai bir hükme veya kanaat verici belgeye istinaden tahsiline imkan kalmadığının ispatı gerektiği bu hususta herhangi bir belge ibraz edilemediği ayrıca 1960 yılından beri tahsil edilemiyen alacağın hangi tarihte tahsilinin gayrikabil hale geldiğinin de belirtilemediği ödevli defterlerinden bu alacakların şüpheli alacak olduğu anlaşıldığı halde pasifte karşılık ayrılmadan zarara atıldığı; sene sonunda stok emtianın maliyet bedeli değerlendirilmesinin Vergi Usul Kanununun 274. maddesi icabı olduğu 278. maddeye göre değerleme yapmanın bazı kayıt ve şartlara tabi bulunduğu iddialarıyla bozulması isteğinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Dayanağı bulunmayan davanın reddi gerekeceği yolundadır.

Kanunsözcüsü Erdem Eke'nin Düşüncesi : İhtilaf konusu kredilerin işletmede kullanılmadığı isbat edilmediğine göre faizlerin gider yazılmasında isabetsizlik görülmemiştir.

10 yıl geçtiği halde tahsil edilmemiş alacakların ve V. U. K. 322 nci maddesine göre değersiz alacak olarak zarar kaydında kanuna aykırılık yoktur.

Ayrıca zamanla değerini kaybetmiş malların 1967 sonucunda emsal bedelleri ile değerlendirilmesi 213 sayılı Kanunun 278 inci maddesine uygundur. Bu nedenle de dava konusu edilen ve kanuna uygun görülen Temyiz Komisyonu kararına müteveccih davanın reddi gerektiği düşünülmüştür.

Raportör Hüseyin Çelikol'un Düşüncesi : İncelenen dosyadan, ödevlinin; işletme ile ilgisi olmıyan, şahsi hesabında bekletildiği bu hesabın devamlı borç bakiyesi vermesiyle anlaşılan kredilerin faiz ve masraflarını gider yazdığı değersiz alacak olduğunu herhangi bir belge ile tevsik edemediği alacakları doğrudan doğruya zarara attığı, Vergi Usul Kanununun 267, 274, 278 inci maddelerine nazaran yanlış değerleme yaptığı anlaşıldığından davanın kabulü gerekeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Dördüncü Dairesince işin gereği düşünüldü :

Ödevlinin işletme ile ilgisi olmıyan şahsi cari hesabında beklettiği kredilerin faiz ve masraflarını gider yazamıyacağı hususundaki vergi dairesi iddiaları komisyon kararının bozulmasını sağlıyacak durumda görülmediğinden bu kısma ilişkin davanın reddine;

Zarara atılan alacaklara gelince, 213 sayılı Vergi Usul Kanunun 322 nci maddesine göre bir alacağın değersiz alacak olarak kabul edilebilmesi için kazai bir hüküm veya kanaat verici bir belgeye istinaden tahsiline imkân kalmadığının tevsiki gerekir. Sadece 1960 yılından beri tahsil edilemediği iddiası alacağa bu niteliği kazandırmayacağından davanın bu kısmının kabulüne; Diğer taraftan emtianın yıl sonunda maliyet bedeli ile değerlendirileceği 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 274. maddesinde Prensip olarak belirtildikten sonra aynı kanunun 278. maddesinde «yangın, deprem, su basması gibi afetler yüzünden veyahut bozulmak, çürümek kırılmak çatlamak, paslanmak gibi haller neticesinde iktisadi kıymetlerinde önemli bir azalış vaki olan emtia ..... emsal bedeli ile değerlenir» denilmekte, emsal bedelini tanımlıyan yine aynı kanunun 267. maddesinin üçüncü sırasında da takdir esasına yer verilirken bu konuda takip edilecek usul açıkça belirtilmektedir.

Olayda ise ödevlinin belirtilen usule riayet etmediği ve emtiayı bizzat kendisinin maliyet bedellerine nazaran düşük değerlendirdiği ihtilâfsız olduğundan keza bu kısma ilişkin davanın da kabulü ile temyiz Komisyonu Üçüncü Dairesinin 17/7/1970 gün ve 1970/3075 sayılı kararının belirtilen yönlerden bozulmasına, tarh dosyasının yerine iadesine 29/6/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

Dördüncü Daire

Esas No : 1971/6080

Karar No : 1972/3347

Dâvacı : Kiremitçiler Maden Ltd. Şti.

Dâvalı : Kordon Vergi Dairesi Müdürlüğü/İZMİR

Davanın Özeti : Nisan 1970 ayına ait olup 5/6/1970 gününde pişmanlık dilekçesi ile verdiği muhtasar beyannamede gösterilen matrah üzerinden 213 sayılı Kanunun 371 inci maddesinin 5. fıkrası uyarınca ödeme süresi geçmiş bulunan vergilerin, ödenmesinin geçtiği her ay ve kesri için % 2 nisbetten % 4 olarak hesaplanması icabettiği iddiasıyla tahakkuk ettirilen gecikme zammını; 20 Mayıs 1970 gününde verilmesi gereken muhtasar beyannamenin 5 Haziran 1970 gününde verilerek verginin 20 Haziran 1970 gününde ödenmiş olması sebebiyle % 4 nisbetinde tahakkuk ettirilen gecikme zammında bir kanunsuzluk bulunmadığı gerekçesiyle onayan Temyiz Komisyonu Üçüncü Dairesinin 15/5/1971 gün ve 1423 sayılı kararının Vergi Usul Kanununun 371. maddesindeki ay tabirini bir aylık süre olarak anlamak gerektiği, Komisyonun Mayıs ayındaki on gün ile Haziran ayındaki ondokuz günü birer ay saymasının ne kanuna nede Türkçeye uyduğu, gecikme zammının % 2 olarak hesaplanması gerektiği iddiasıyla bozulması isteğinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Yeterli kanuni dayanaktan yoksun bulunan iddiaların reddi gerektiği yolundadır.

Kanunsözcüsü Erdem Eke'nin Düşüncesi : 20/5/1970 ve 19/6/1970 tarihleri arasında bir aydan az bir zaman geçtiği gibi Vergi Usul Kanununun 371 inci maddesinin 5 inci fıkrası takvim aylarına değil fiilen geçirilen aylara ait olup bu ayın 30 günü ifade ettiği tekerrür etmiş kanuni ve usulü hükümlerden bulunduğu cihetle davanın kabulü ve kararın bozulması gerektiği düşünülmüştür.

Raportör Ramazan Cihan'ın Düşüncesi : 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 371. maddesindeki ay tabirini bir aylık süre olarak anlamak gerekir. Aksi düşünülseydi kanun vazı aynı maddede kesir tabirini kullanmazdı. Bu bakımdan yazılı gerekçe ile verilen Temyiz Komisyonu Kararında isabet görülmemekte olup, bozulması gerektiği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Dördüncü Dairesince işin gereği görüşüldü.

Anlaşmazlığın konusu; 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 371. maddesinin 5 numaralı bendinde yazılı «ödeme süresi geçmiş bulunan vergiler nedeni ile, ödemenin geçtiği her ay ve kesri için ödenmesi gereken % 2 nisbetindeki zammın» nasıl hesaplanacağı hususuna ilişkin bulunmaktadır.

193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 98. maddesinde tevkif edilen vergilerin ertesi ayın yirminci günü akşamına kadar Vergi Dairesine yatırılması ve Vergi Usul Kanununun yukarıda söz konusu edilen 371. maddesinin 5 numaralı bendinde de ödenmenin geciktiği her ay ve kesri için % 2 nispetinde zam ödenmesi lazım geldiği belirtilmiş bulunduğuna göre, ay olarak belli edilen bu sürenin V. U. K. nun 18. maddesindeki esaslara göre hesaplanması lâzım geldiği açık olup, 20 Mayıs 1970 tarihinde ödenmesi lazım geldiği halde ancak bir aylık gecikme ile 20 Haziran 1970 gününde ödenmiş bulunan Vergi için % 2 tutarında zam tahakkuk ettirilmesi gerekirken % 4 oranında zam istenmesinde ve bu tahakkukun Temyiz Komisyonunca da onanması yoluna gidilmesinde isabet görülmemiştir.

Davacı iddialarının bu nedenle kabulü ile Temyiz Komisyonu Üçüncü Dairesinin 15/5/1971 gün ve 1423 sayılı Kararının bozulmasına, aşağıda miktarı yazılı yargılama giderlerinin davalıdan alınarak davacıya verilmesine 9/5/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

Dördüncü Daire

Esas No : 1971/7173

Karar No : 1972/3302

Davacı : Galata Vergi Dairesi Müdürlüğü İSTANBUL.

Dâvalı : Jak Benhabip

Vekili : Av. Dr. Ali Necmi Eren.

Dâvanın Özeti : 1966 takvim yılı işlemlerinin incelenmesi sonucunda şüpheli alacaklar için karşılık ayrılmadan kâr zarar hesabına gider olarak kaydedildiği tesbit edildiğinden salınan Gelir Vergisi ve Kusur Cezasının; kanun koyucunun şüpheli alacakların itfa edilmesinde değersiz alacaklardan farklı bir sistem getirmesinin, sonradan tahsil edilen alacakların tahsil edildikleri yılda gelir kaydedilip kaydedilmediğini kontrol imkânı sağlamak vergi ziyaını önlemek amacını güttüğü, diğer taraftan karşılık ayrılmasının ihtiyarilik taşıdığı, ödevlinin şüpheli alacaklar için karşılık ayırmamakla beraber, bunların müfredatının envanter ve bilanço defterlerinde gösterdiği, bu alacaklara dahil 24.778,60 lirayı da 1968, 1969 yıllarında tahsil ederek hasılat yazdığı ve durumunu belge ile isbatladığı bu durumda 323 üncü madde hükümlerinden yararlandırılmasının hakkaniyete uygun düşeceği, gerekçesiyle terkin eden Temyiz Komisyonu İkinci Dairesinin 1/6/1971 gün ve 1973 sayılı kararının; şartlarını yerine getirmediği için mükellefin 323 üncü madde hükmünden faydalandırılmasına imkân bulunmadığı iddiasıyla bozulması isteğinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Yapılan işlemde vergi ziyaına sebebiyet verilmemiş olduğu, bu bakımdan yeterli kanuni dayanaktan yoksun olan davacı iddialarının reddi gerekeceği yolundadır.

Kanunsözcüsü Ali İ. Ekmekçioğlu'nun Düşüncesi : İleri sürülen iddialar, dava konusu kararın dayandığı gerekçeler karşısında, yerinde ve kararın bozulmanı sağlıyacak durumda görülmediğinden davanın reddine karar verilmesi gerekeceği düşünülmektedir.

Raportör Taner Gelegen'in Düşüncesi : Şüpheli alacakların karşılık ayrılmadan zarar hesabına nakli, değersiz alacak olarak yazılması anlamına gelir. Kanunda karşılık ayrılması için ihtiyârilik tanınması, bunların isterse doğrudan doğruya zarar yazılabileceği manasına gelmediğinden komisyon kararının bu yöndeki hüküm fıkrası isabetsizdir.

Bu bakımdan davanın kabulü ile yeniden yapılacak inceleme sonucuna göre bir karar vermek üzere Temyiz Komisyonu kararının bozulması gerekeceği düşünülmüştür.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Dördüncü Dairesince işin gereği görüşüldü :

Anlaşmazlığın konusu şüpheli alacakların pasifte karşılık ayrılmaksızın zarar yazılıp yazılmıyacağına ilişkin bulunmaktadır. Bir alacağın şüpheli alacak durumunda olması, onun giderler arasında kabul edilmesini gerektirmez. Zira bir alacağın şüpheli alacak olarak zarar hesabına nakli, ancak pasifte karşılık ayrılması halinde mümkündür. İdarenin yükümlülere ait muhasebe kayıtları üzerinde düzeltmeler yapmak olanağı bulunmadığına göre, alacağın bu duruma getirilerek zararda bırakılması da mümkün değildir.

Komisyon kararında, 213 sayılı Kanunun 323 üncü maddesinde şüpheli alacak karşılığı ayrılmasının mükelleflerin ihtiyarına bırakıldığından bahsedilmekte ise de, buradaki ihtiyariliği, şüpheli alacaklar için karşılık ayırıp ayırmama, diğer bir deyimle, şüpheli alacakları karşılık ayırmak suretiyle zarara intikal ettirip ettirmeme şeklinde anlamak gerekmektedir. Yoksa şüpheli alacak şekline intikal ettirilen alacakların, ister karşılık ayrılarak, isterse karşılık ayrılmadan zarara intikali demek değildir.

Ayrıca aynı alacakların envanter defterinde kayıtlı olması hali de durumda her hangi bir değişiklik meydana getirmez. Zira bu kayıt şüpheli alacaklardan daha sonraki yıllarda tahsil edilebilenlerin takib edilmesi olanağını sağlamaz.

Bu nedenlerle davacı iddialarının kabulü ile, söz konusu alacaklardan tahsil edilip de kayıtlara hasılat olarak geçirilen meblağlar gözönünde tutulmak suretiyle yeniden bir karar vermek üzere Temyiz Komisyonu ikinci Dairesi'nin 1/6/1971 gün ve 1974 sayılı kararının bozulmasına, miktarı aşağıda yazılı yargılama giderlerinin davalıdan alınarak davacıya verilmesine 29/4/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

Dördüncü Daire

Esas No : 1969/4556

Karar No : 1972/3373

Dâvacı : Konak Vergi Dairesi Müdürlüğü — İZMİR

Dâvalı : Balcı Yerli Ürünler Ticaret A. Ş.

Vekili : Av. Şükrü E. Postacıoğlu

Dâvanın Özeti : 1966 takvim yılı işlemlerinin incelenmesi sonucunda, mükellef şirketin ölen müdürünün oğluna tahsil masrafı yardımı olarak yapılan aylık ödemeler tutarının gider kaydedildiğinin ve şüpheli mahiyette olmayan alacak için karşılık ayrıldığının tesbit edildiği nedeniyle şirket adına ikmalen salınan (stopaj) Gelir Vergisi ve kaçakçılık cezasını; öğrenciye yapılan tahsil yardımının Gelir Vergisi Kanununun 40. ve Kurumlar Vergisi Kanununun 14. maddesine göre gider yazılamıyacağı, senede bağlı olmaksızın cari hesap şeklinde devam eden ticari muamelelerden doğan alacağın tahsili için borçluya iki adet mektup yazılmış olmasına rağmen tahsili mümkün olmadığından 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 323 üncü maddesinin 3 numaralı bendi gereğince şüpheli alacak karşılığı ayrılmasının yerinde bulunduğu, alacağın senede bağlanması keyfiyetinin yazıyla vâki talepten sonraya rastladığı ve bunun inkâr ve ihtilâf ihtimalini önleme maksadını güttüğü, bu halin sözü edilen 3 numaralı bent hükmüne uygun olarak yapılan işlemi bertaraf edeceğine dair kanunda hüküm bulunmadığı gerekçesiyle matrahı tenzil ve tadil edilen matrah tutarı kanuni haddi aşmadığından kaçakçılık cezasını kusura tahvil suretiyle değişiklikle onayan itiraz komisyonu kararını; aynı gerekçeyle onayan Temyiz Komisyonu Üçüncü Dairesinin 2/5/1969 gün ve 1969/1296 sayılı kararının; ödenmeyen senet için sadece protesto yapılıp başka bir muameleye girişilmediği, evvelce senetsiz alacak durumunda iken borçludan iki defa mektupla istenmiş olmasının senede bağlanan alacak için hüküm ifade etmiyeceği, kasten vergi ziyaına sebebiyet verildiğinden kaçakçılık cezasının da kusura çevrilemiyeceği iddialariyle bozulması isteğinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Yeterli kanuni dayanaktan yoksun olan davanın reddi gerekeceği yolundadır.

Kanunsözcüsü Faruk Kaymakçı'nın Düşüncesi : Senetsiz olarak teşekkül eden 50.000 lira alacağın senetli hale getirilmesinden sonra tahsili için V. U. Kanununun 323 üncü maddesinin 1 ve 2 nci fıkraları gereğince gereken çalışmaların alacaklı şirket tarafından yapılmadığının görülmesine ve bu suretle mezkur alacağın şüpheli alacaklardan sayılmasına imkân olmamasına rağmen, mezkur alacağın senede bağlı olmadığı zamanda tahsili için yapılan çalışmalar nazara alınarak şüpheli alacak vasfını kazandığı sebebile zarara aktarılması ve ihtilâflı

Kurumlar Vergisi matrahından düşülmesi suretiyle ittihaz edilen Temyiz Komisyonu kararında mevzuata uygunluk bulunmadığı cihetle bozulmasının gerektiği,

İtiraz komisyonunun mükellef şirketin ölen eski müdürünün oğluna yapılan 6.000 lira yardımla ilgili vergi matrahını ipka ancak kaçakçılık cezasını kusura çevirme kararına karşı vergi dairesinin temyiz talebinde bulunmadığının görülmesine binaen, Vergi Dairesinin bu hususla ilgili olarak açtığı davanın Danıştay da incelenmesine imkân olmadığı cihetle reddinin gerektiği düşünülmektedir.

Raportör Ali Rıza Yıldırım'ın Düşüncesi : Senede bağlanmak suretiyle senetli alacak niteliğini kazanmış bir alacağın şüpheli alacaklar hesabına ayrılabilmesi için, 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 323. maddesinin 1 ve 3 numaralı bentleri hükmü gereğince, alacağın dava veya icra safhasında bulunması veya vadesi 3 defa uzatılmasına rağmen tahsil edilememiş olması yolundaki kanuni şartların aranması icap ederken, senede bağlanmadan önce yazı ile iki defa istendiği halde tahsil edilemediğinden bahisle şüpheli alacak bakımından senetsiz alacak hükümlerine tabi kılınmasında kanuni isabet yoktur.

Bu nedenle davanın kabulü gerekeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Dördüncü Dairesince duruşma için belli edilen günde davacı Vergi Dairesi Müdürlüğünü temsilen gelen Hazine Avukatı Özcan Aker ile davalı vekili Av. Şükrü E. Postacıoğlu dinlenilip Kanunsözcüsünün düşüncesi alındıktan sonra dava dosyası da incelenerek gereği görüşüldü :

İhtilâfın konusu, ticari muameleden doğan ve fakat sonradan senede bağlanan alacağın şüpheli alacaklar hesabına alınabilmesi için, senede bağlanmadan evvel iki defa mektupla istenmiş olmasının yeterli sayılıp sayılmıyacağı hususudur.

Söz konusu alacak, 24/12/1965 ve 4/1/1966 tarihli mektuplarla istenmesine rağmen tahsil edilemediğinden 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 323 üncü maddesinin 3 numaralı bendine göre şüpheli alacak durumuna gelmiş iken, senetsiz alacaklara dair şüpheli alacak hükümleri uygulanmadan, aynı vergi döneminde senede bağlandığından alacak bu suretle senetli alacak durumuna gelmiştir.

Alacağa hukuken senetli alacak niteliğini kazandıran bu iki senedin vadelerinde ödenmemeleri nedeni ile birinin 9/3/1966 diğerinin 8/4/1966 tarihinde protesto edildiği, başka bir muamele yapılmadan 2/6/1966 tarihinde bu alacaklar için, şüpheli alacak olarak karşılık ayrıldığı hususları, inceleme raporuna ekli şirketin temsilcisinin imzasını havi tutanakta saptandığı üzere ihtilafsızdır.

213 sayılı Vergi Usul Kanununun 323. maddesinin ilk fıkrasının 1. numaralı bendinde «dava veya icra safhasında bulunan ihtilaflı alacaklar»ın, 2 numaralı bendinde «vadesi üç defa uzatıldığı halde tahsil edilememiş olan senede bağlı alacaklar» ın şüpheli alacak olduğu belirtilmektedir.

Sözü edilen 323. maddenin 2 numaralı bendindeki «senedin vadesi üç defa uzatılmasına rağmen tahsil edilememiş olması» senede bağlı bir alacağın şüpheli alacak niteliğini kazanabilmesi için kanunun aradığı koşuldur. Bu koşul mevcut olmadığı halde, senede bağlanarak senetli alacak vasfını kazanmış bir alacağın, senede bağlanmadan önce yazı ile birden fazla istendiği halde tahsil edilemediğinden bahisle, şüpheli alacak bakımından senetsiz alacak hükümlerine tabi kılın-

ması yerinde değildir. Bu sebeple, alacağın senede bağlanması keyfiyetinin yazıyla vaki talepten sonraya rastladığı ve bunun inkâr ve ihtilaf ihtimalini önleme maksadını güttüğü, bu halin sözü edilen 3 numaralı bent hükmüne uygun olarak yapılan işlemi bertaraf edeceğine dair kanunda hüküm bulunmadığı gerekçesiyle matrahın bu kalemine ait kısmının tenzil edilmesinde isabet görülmemiştir.

Bu nedenlerle, davacı iddialarının kabulü ile Temyiz Komisyonu Üçüncü Dairesinin 2/5/1969 gün ve 1969/1296 sayılı dava konusu kararının bozulmasına, miktarı aşağıda yazılı yargılama gideri ile takdir edilen 850 lira avukat ücretinin davalıdan alınarak davacıya verilmesine 10/5/1972 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

Dördüncü Daire

Esas No : 1971/3789

Karar No : 1972/3714

Dâvacı Fatih Vergi Dairesi Müdürlüğü.

Dâvalı : Sabahattin Koçaş

Dâvanın Özeti : 1965 yılına ait beyannamesini vermeyen davalı mükellef adına takdir komisyonunca tayin edilen 20.000 lira ile 5.000 lira götürü kazanç üzerinden salınan Gelir Vergisini, ibraz edilen Fatih Vergi Dairesince 12 — 895 hesaptan verilmiş inşaat kalfalığı işine ait karnede vergi tahakkukunun yapılmadığı, onaylı işletme defterinin incelenmesiyle de hasılat ve masraf faturalarına uygun olarak inşaat işi için sâfi kârın 3863.87 liradan ibaret bulunduğunun celse zaptıyle tespit edildiği bu suretle 3863.87 liraya götürü kazanç matrahı 5.000 liranın ilavesi suretiyle bulunan matraha indirim uygulanmak ve aynı yıl için evvelce tarh olunan verginin mahsubu suretiyle vergi aslının, mücerret beyanname verilmemesinin de kaçakçılık sayılmadığından bahisle cezanın da kusura çevrilerek değişiklikle onanmasına ilişkin itiraz komisyonu kararını onayan Temyiz Komisyonu Birinci Dairesinin 10/2/1971 tarih ve 4500 sayılı kararının, takdir matrahına itibar edilmek gerektiği, zira matrahın piyasa durumu ve iktisadi şartlar nazara alınarak tayin edildiği, cezanın kusura çevrilmesinin de usulsüz olduğu iddiasıyle bozulması yargılama giderlerinin karşı tarafa yükletilmesi isteğinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Cevap verilmemiştir.

Kanunsözcüsü İsmail Diler'in Düşüncesi : İleri sürülen iddialar, dava konusu kararın dayandığı gerekçeler karşısında, yerinde ve kararın bozulmasını sağlıyacak durumda görülmediğinden davanın reddine karar verilmesi gerekeceği düşünülmektedir.

Raportör Aysel Pekiner'in Düşüncesi : Kanuni süresinde beyanname verilmemesi halinde re'sen takdire gidilmesi 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 30/1 maddesi hükmü icabı olup, takdir komisyonunca tayin edilen matrahın, ödevlinin defterlerine itibar edilerek tadil veya terkin edilebilmesi için defterlerin ihticaca salih bulunup bulunmadığının araştırılması icabedeceği cihetle bu yolda bir araştırma yapılarak sonucuna göre karar verilmek üzere Temyiz Komisyonu kararının bozulması gerekeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Dördüncü Dairesince işin gereği görüşüldü:

213 sayılı Vergi Usul Kanununun 30 uncu maddesinde, vergi matrahının tamamen veya kısmen maddi delillere dayanılarak tespitine imkân bulunmayan hallerde takdir komisyonları tarafından takdir edilecek matrah veya matrah

farkı üzerinden tarhiyat yapılacağı hükme bağlanmış ve aynı maddenin 1 numaralı bendinde de beyannamenin süresinde verilmemiş olması halinde maddi delillerin mevcut olmadığının kabul edileceği açıklanmıştır.

İnceleme elemanına veya takdir komisyonuna ibraz edilmeyen defter ve belgelerin itiraz komisyonuna verilmesi halinde sonradan düzenlenmiş olması ihtimali de mevcut bulunduğundan; mükellefin ticari uğraşısı ve iş nev'indeki objektif kâr yüzdesi, geçmiş yıl kazançları, işyerinin mevkii, işhacmi veya sefer adedi, gider bildirimi, bilonço esasına göre defter tutan mükelleflerin vergilendirme dönemi başındaki sermaye miktarı, emsal müesseselerin beyan ettikleri matrahlar, çalıştırılan hizmetli veya işçi adedi, olayın mukabil incelemeye elverişli olup olmaması gibi işin özelliğine göre matrahın oluşumuna ve saptanmasına elverişli her türlü bilgilerin mükelleflerden, Vergi Dairesi veya diğer mercilerden sağlanarak re'sen veya bilirkişi incelemesi yaptırılmak suretiyle mükellef defterlerinin ihticaca salih olup olmadığının araştırılması ve bunların ihticaca salih olduğu kanısına varılması halinde, defterler münderecatına, göre aksi takdirde edinilen bilgi ve karinelere bakılarak matrahın tespit edilmesi gerekir.

Bu nedenle mükellefin defter ve belgelerinin belirtilen esaslar nazara alınarak ihticaca salih olup olmadığı araştırılarak hasıl olacak sonuca göre yeniden karar verilmek üzere dava konusu Temyiz Komisyonu kararının bozulmasına ve aşağıda yazılı yargılama giderinin davacıdan alınmasına 30/5/1972 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

Dördüncü Daire

Esas No : 1971/1070

Karar No : 1972/4374

Dâvacı : Hocapaşa Vergi Dairesi Müdürlüğü — İstanbul

Dâvalı : Oktay Enünlü

Davanın Özeti : 1966 takvim yılı bevannamesini vermeyen yükümlü adına re'sen takdir yoluyla salınan Gelir Vergisi ve kesilen kaçakçılık cezasını; yükümlünün şahsi işi Pınar Yayınevi işletmecil'ğine ait 1966 yılı işletme defteri ve belgeleri ile yine Çağlar Kitabevi Oktay Enünlü ve Ortağı Adi Komandit Şirketine ait envanter defteri, defteri kebir ve yevmiye defteri, belgeleri ve şirket mukavelenamesinin incelenmesinden, şahsi işinin 2322 lira kârla kapatıldığının, Adi Komandit Şirketin 9/4/1966 tarihinde kurulup yıl sonuna kadar 111,61 lira zararla kapatıldığının, Yükümlünün % 50 hisseye sahip olduğunun ve kayıtların defter ve belgelere mutabık bulunduğunun saptandığı gerekçesiyle 2266.20 lira matraha göre ve şahsı için indirim tatbiki suretiyle tadil eden, mücerret beyanname verilmemesinin kaçakçılık cezasını gerektirmiyeceği, kasten hareket edildiğinin de kanaatbahş delilerle tevsik olunamadığı gerekçesiyle kaçakçılık cezasını kusura çeviren itiraz komisyonu kararının aynen onanmasına ilişkin Temyiz Komisyonu Birinci Dairesinin 21/10/1970 gün ve 2867 sayılı kararının; re'sen takdir sebebinin bulunması nedeniyle takdir komisyonunca, işlemli dosya üzerinde yapılan incelemeye, hariçen yapılan tetkik ve tahkik sonucuna işin nevi kapasitesi ve mezkur yıl şartlarına göre takdir olunan matraha itibar edilmesinin zorunlu olduğu, takdir matrahının 10.000 liralık kanuni haddi aştığı, bu nedenle kaçakçılık cezasının kusura çevrilmesinde kanuni isabet bulunmadığı iddialariyle bozulması isteğinden ibarettir.

Savunmanın Özeti: Cevap verilmemiştir.

Kanunsözcüsü Osman Yaymacı'nın Düşüncesi : Olayda re'sen takdir olunan matrahın, defter ve vesikalar üzerinde yapılan incelemede tespit olunan yıllık kazanca göre tadilen tasdikinde bir kanunsuzluk yoksa da, re'sen takdir olunan matrah on bin lirayı açtığı, mükellef kastının olmadığını iddia ve ispat edemediği cihetle 213 sayılı Kanunun 344 üncü maddesi gereğince vergiye kaçakçılık cezası uygulanmasında bir kanunsuzluk bulunmamaktadır. Bu sebeple dava konusu Temyiz Komisyonu kararının ceza yönünden bozulması gerektiği düşünülmüştür.

Raportör Yılmaz Çimen'in Düşüncesi : Davacı tarafından ileri sürülen iddialar komisyon kararının bozulmasını sağlıyacak durumda görülmediğinden davanın reddi gerekeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Dördüncü Dairesince işin gereği görüşüldü

Takdir kararında takdirin, müstenidatı ve takdir hakkında izahat bulunması Vergi Usul Kanununun 31. inci maddesinin açık hükümleri gereğidir. Takdir kararındaki müstenidat ve izahat matrahın tespit ve teşekkülü ispat edecek nitelikte ve inandırıcı bulunuyorsa bu takdirde mükellef defterleri ispat vasıtası olmak niteliğini kaybeder ve takdir kararında yer alan müstenidat ve izahatın hilâfını iddia ve ispat etmek mükellefe düşer. Mükellef tarafından takdir kararının hilâfı ispat edilmedikçe vergi tarhına takdir matrahı esas olur.

Takdir komisyonu kararında gösterilen müstenidat ve verilen izahat vergi matrahının tespit ve teşekkülünü ispat edecek nitelikte ve inandırıcı bulunmuyorsa veya takdir kararı müstenidat ve izahattan yoksun ise bu durumda takdir komiyonu kararı ispat vasıtası olmak niteliğini kaybeder. Mücerret takdir komisyonunca karar verilmiş olmasına dayanılarak mükellef defterlerinin sıhhatsizliğine hükmedilemez.

Ancak herhangi bir sebeple inceleme elemanı veya takdir komisyonunca incelenmemiş olan ve ilk defa itiraz veya Temyiz Komisyonuna ibraz edilen belgelerin ve defterlerin sonradan düzenlenmiş olması ihtimali de mevcut bulunduğundan mükellefin ticari uğraşısı ve iş nev'i o iş nevindeki objektif kar yüzdesi, geçmiş yıl kazançları, iş hacmi, gider bildirimi, blanço esasına göre defter tutan mükelleflerde vergilendirme dönemi başındaki sermaye miktarı, emsal müesseselerin beyan ettikleri matrahlar, çalıştırılan hizmetli ve işçi sayısı olayın mukabil incelemeye elverişli olup olmaması gibi işin özelliğine göre matrahın tekevvün ve tespitine elverişli her türlü bilgilerin mükelleflerden, Vergi Dairesi veya diğer mercilerden sağlanarak re'sen veya bilirkişi incelemesi yaptırılmak suretiyle mükellef defterlerinin ihticaca salih olup olmadığının araştırılması ve bunların ihticaca salih olduğu kanısına varılması halinde, defter ve belgeler münderacatına göre, aksi takdirde elde edilen bilgi ve karinelere göre matrahın tespit edilmesi gerekir. Nitekim Vergi Usul Kanununun 30. uncu maddesinin 3 üncü fıkrasında da aynı ilke benimsenmiştir.

Olayda ise takdir komisyonu kararı müstenidat ve takdir hakkında izahatı havi bulunmadığı gibi itiraz ve Temyiz Komisyonlarınca da mükellef defter ve belgelerin ihticaca salih olup olmadığı araştırılmamış bulunmaktadır.

Bu nedenlerle mükellefin defter ve belgelerinin ihticaca salih olup olmadığı araştırılarak hasıl olacak sonuca göre yeniden bir karar verilmek üzere Temyiz Komisyonu Birinci Dairesinin 21/10/1970 gün ve 70/2867 sayılı Kararının bozulmasına ve miktarı aşağıda yazılı yargılama giderlerinin davalıdan alınarak davacıya verilmesine tarh dosyasının yerine iadesine 26/6/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

Dördüncü Daire

Esas No : 1971/2182

Karar No : 1972/4361

Davacı : Galata Vergi Dairesi Müdürlüğü. İSTANBUL

Davalı : Miron Altınman ve Vahe Altay Kollektif Şirketi.

Vekili : Av. Kudret Beriker.

Davanın Özeti : 1961 takvim yılı işlemlerinin incelenmesi sonucunda defter kayıtları ve bunlarla ilgili belgelerin doğru bir vergi incelemesine imkân vermeyecek derecede noksan ve usulsüz olduğu saptanan yükümlü şirket adına re'sen takdir yoluyla salınan kaçakçılık cezasının maddi delillere göre tespit edilen meblağ üzerinden salınıp kesinleşen miktarı dışında kalan kısmını; Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkındaki 780 sayılı Kanunun 8 inci maddesine göre 31/12/1965 tarihine kadarki dönemlere ait olup bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihe değin tahsil edilmemiş olan cezaların, bağlı oldukları vergi asıllarının maddede yazılı süre içinde ödenmeleri kaydıyla affa tabi tutulduğu, oysa kollektif şirketlerde durumun farklı yorumlanması gerektiği, ortakların şirket hükmü şahsiyetinden ayrı oldukları ve bunların vergi asıllarını süresinde ödememelerinin kollektif şirket adına kesilen cezanın affedilmesine engel teşkil etmeyeceği gerekçesiyle terkin eden Temyiz Komisyonu İkinci Dairesinin 11/12/1970 gün ve 70/4102 sayılı Kararının; 780 sayılı Af Kanununun açık hükmü karşısında vergi aslı ile cezanın birbirinden ayrı yorumlanamıyacağı iddiasıyla bozulması isteğinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Cevap verilmemiştir.

Kanunsözcüsü Erdem Eke'nin Düşüncesi : Dava konusu edilen kararda 521 sayılı Danıştay Kanununun 86 ncı maddesinde gösterilen bozma sebepleri mevcut olmadığı gibi vergi mevzuatına uygun bulunduğundan davanın reddi gerektiği düşünülmektedir.

Raportör Nurhan Yücel'in Düşüncesi : 780 sayılı Kanun 31/12/1965 ten önceki dönemlere ait olmak üzere kesilen cezaların bağlı oldukları vergi asıllarının bu kanunda belirtilen süre içinde ödenmesi halinde affedileceğini hükme bağladığına göre, kollektif şirketin ortaklardan ayrı bir şahsiyete sahip olduğundan bahisle verilen komisyon kararı yerinde görülmeyerek bozulması gerektiği düşünülmüştür.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Dördüncü Dairesince işin gereği görüşüldü:

Uyuşmazlığın aslını; kollektif şirket adına 31/12/1965 tarihinden önce kesilen cezanın, 780 sayılı Af Kanununun kapsamına şartsız olarak girip girmiyeceği konusu teşkil etmektedir.

Her ne kadar 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 333 üncü maddesinde tüzel kişilerin idare ve tasfiyesinde vergi kanunlarına aykırı hareketlerden doğacak vergi cezalarının tüzel kişiler adına kesileceği hükmü yer almış ise de, ortakları üçüncü kişilere karşı sınırsız sorumluluğa sahip bulunan kollektif şirketlerde, şirket tüzel kişiliği adına kesilen cezayı, ortaklara terettüp eden sorumluluktan ve vergi cezasının ödenmemesi yolundaki hareketi şirket ortaklarının iradelerinden bağımsız olarak kabul etmeye olanak bulunmadığı ve kollektif şirket adına salınmış cezanın bağlı olduğu vergi aslının ortaklarca ödenmemesi halinde dahi Af Kanunun'de yararlanılması gerektiği yolundaki yorumun, kanun koyucunun 780 sayılı Kanunun vergi cezalarına ilişkin 9 uncu maddesi ile gerçekleştirilmek istediği amaca aykırı düşeceğinden, ortaklık hükmi şahsiyetinin ayrı bir şahsiyet olması nedeniyle ortaklar adına yapılan tarhiyattan dolayı cezaya muhatap tutulamıyacağından bahisle cezanın kaldırılması yolunda karar verilmesinde isabet görülmemiştir.

Davanın bu nedenle kabulü ile dava konusu Temyiz Komisyonu kararının bozulmasına ve aşağıda yazılı yargılama giderinin davalıdan alınmasına 23/6/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

BEŞİNCİ DAİRE KARARLARI

İNTİBAK İŞLERİ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Beşinci Daire

Esas No : 1971/13112

Karar No : 1972/5633

Davacı : Haşim Yurdakul,

Davalı : 1 — Adalet Bakanlığı

2 — Sayıştay Başkanlığı

Davanın Özeti : 1327 sayılı Kanunun ek geçici 2 ve 3 üncü maddeleri ile verilen ve (E) cetvelinde geçen ücretli hizmetin bilâhare intibakında sayılmamasına dair davalı idare işleminin iptali talebinden ibarettir.

Adalet Bakanlığı Savunmasının Özeti : Savunma verilmemiştir.

Sayıştay Başkanlığı Savunmasının Özeti : Adalet Bakanlığınca hakkında uygulanan intibak işleminin iptali istemiyle açılan davada Sayıştay Genel Kurulunun 15/2/1971 gün ve Esas No: 971/2, Karar No: 3492/1 sayılı kararının da iptali istenmekte isede; idare ajanlarının Sayıştay Genel Kurulunun bir kararına uymak suretiyle yaptıkları işlemlerin iptal konusu olabileceği, ancak Sayıştay Genel Kurulunca alınan kararların idareye karşı emir ve talimat niteliği taşımadığı ve iptali istenemiyeceği açıktır. Bu nedenle davada husumetin Sayıştay'a tevcih edilemiyeceği yolundadır.

Raportör Mustafa Eirden'in Düşüncesi : Davacının 1938 — 1942 tarihleri arasında eğitmenlikte 12 Tl. ücretle (E) cetvelinde geçen hizmet süresinin barem kanunları ile tespit edilen derecelerin altında geçen hizmetlerinin intibakında değerlendirilmemesinde 1327 sayılı Kanunun ek geçici 2/f ve 3 üncü maddeleri hükümlerine aykırılık bulunmadığından davanın reddi gerekeceği düşünülmektedir.

Kanunsözcüsü Yurdanur Şendir'in Düşüncesi : Sayıştay Kanununun 88 inci maddesinde inceleme ve denetleme sırasında hesap ve işlemlerden mevzuata uygun görülmeyenler hakkında Sayıştay Genel Kurulunca mütalaa verileceği hükme bağlanmıştır. Genel Kurulun bu maddeye göre verdikleri kararlar istişari mahiyette olup icrai nitelik taşımaz ve dolayısiyle Danıştayda idari dava konusu yapılamazlar. Bu sebeple, davacının Sayıştay Genel Kurulu kararının iptali talebinin tetkiki mümkün değildir.

Davacının, 1938 ve 1942 seneleri arasındaki 4 senelik hizmetinin intibakta nazarı itibare alınmamış olması sebebiyle, intibak muamelesinin iptali talebine gelince;

Davacının 1938 ve 1942 seneleri arasında köy eğitmeni olarak çalıştığı dosyanın tetkikinden anlaşılmıştır. Bu tarihte mer'i olan 3238 sayılı Köy Eğitmenleri

Kanununun 5 inci maddesinde, «Köy Eğitmenlerine, icra vekilleri heyetine tasdikli kadrolarda, tespit edilecek miktar üzerinden ve Maarif Vekâleti Bütçesine mevzu Vilâyetlere yardım tahsisatından ücret verilir.» denilmektedir. Bu durumda davacının bu 4 senelik hizmetinin, Bütçe Kanununun (E) cetveline dahil masraf tertiplerinden alınan kadroda geçmiş sayılması ve dolayısiyle 657 sayılı Kanuna 1327 sayılı Kanunun 90 ıncı maddesiyle eklenen ek geçici 2 nci maddenin (f) bendi kapsamına alınması mümkün değildir.

Bu sebeple dava konusu intibak işleminde kanunsuzluk bulunmadığından davanın reddi gerektiği düşünülmüştür.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Beşinci Dairesince duruşma için gün konularak taraflara davetiye gönderilmesi üzerine davacı ve davalı Adalet Bakanlığı temsilcisinin gelmedikleri, diğer davalı Sayıştay temsilcisinin geldikleri görülerek Kanunsözcüsü huzuru ile duruşmaya başlandı. Gelen tarafa usulüne göre söz verilip dinlendikten ve Kanunsözcüsünün düşüncesi alındıktan sonra dosya incelendi ve gereği düşünüldü :

Sayıştay Başkanlığı husumet mevkiinden çıkartılarak dava Adalet Bakanlığı husumetine hasren incelendi.

1938 — 1942 tarihleri arasında 12 lira ücretle egitmenlik yapmış bulunan davacı, (E) cetveli kadrolarında geçen bu hizmetin intibakında değerlendirilmemesi işleminin iptalini talep etmektedir.

1327 sayılı Kanunun ek geçici 2 inci maddesinin (E) fıkrası aylıklı barem içi kadrolarda görev yapmakta olanların daha önce bu kanun kapsamına giren (E) cetveli kadrolarında geçirilmiş ve daha önceki intibaklarda dikkate alınmamış sürelerin ayrıca intibakta ek geçici 3 üncü madde hükümleri çerçevesinde değerlendirileceğini hüküm altına almıştır.

Atıfta bulunulan ek geçici 3 üncü maddenin ilk fıkrası ise, 3656 sayılı Kanunun 19 uncu maddesi kapsamına giren kadrolarda çalışanların intibaklarının 5434 sayılı T. C. Emekli Sandığı Kanunu hükümleri çerçevesinde emekli keseneklerine esas olan derecelerine göre yapılacağını öngörmüş bulunmaktadır.

Her ne kadar hizmetlilerin derecelere intibaklarını düzenleyen ek geçici 3 üncü maddenin ilk fıkrası 3656 sayılı Kanunun 19 uncu maddesi kapsamına giren kadrolarda çalışanların intibaklarının hangi esaslara göre yapılacağı yolunda hüküm sevketmiş ise de; 1327 sayılı Kanunun ek geçici 2 nci maddesinin (F) fıkrası da (E) cetvelinde geçirilmiş hizmetlerin intibaklarda değerlendirilmesinin söz konusu olması halinde bu değerlendirmenin ek geçici 3 üncü madde çerçevesinde olacağını hüküm altına almıştır.

Öte yandan emekli keseneklerine esas olan derecelerin nasıl tespit edileceği 5434 sayılı Kanunun 15 inci maddesinde gösterilmiş olup barem kanunları ile saptanmış olan derecelerin altında geçen hizmet süreleri bu tespit sırasında nazarı itibare alınmadığına göre (E) cetveli kadrolarında geçen hizmetlerin intibakta kıymetlendirilmesi sırasında bu hizmetlerin barem kanunları ile tespit edilen

derecelerin altında geçen kısmının ek geçici 3 üncü maddenin 1 nci fıkrası gereğince nazara alınması mümkün bulunmamaktadır.

Bu itibarla davacının aylıklı barem içi kadrodaki görevinden önce barem kanunlarının tespit ettiği derecelerin altında (E) cetveli kadrolarında 12 lira aylık ücrette geçen hizmet sürelerinin intibakında değerlendirilmemesinde kanuna aykırılık bulunmamaktadır.

Açıklanan nedenlerle davanın reddine, yürütmenin durdurulmasının reddi sebebiyle fazla kaldığı anlaşılan 30 liranın istenildiğinde davacıya iadesine 27/9/1972 tarihinde oybirliği ile karar verildi.

T. C.

DANIŞTAY

Beşinci Daire

Esas No : 1972/1786

Karar No : 1972/5488

Davacı : Nimet Keskin,

Davalı : Milli Eğitim Bakanlığı

Davanın Özeti : Kanuna aykırı olarak yapılan intibak işleminin iptali isteğinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Süresinde cevap verilmemiştir.

Raportör Feyzullah Akkuş'un Düşüncesi : 657 sayılı Kanuna 1327 sayılı Kanunla eklenen ve kademelerde ve kademe içinde intibak başlığını taşıyan ek geçici 5. maddede; memurun kademelere intibakı sırasında geçmiş yıllara ait sicilinin olumlu olması gerektiği öngörülmemiş olduğu, davacının; bu maddenin yürürlüğe girmesinden önceki yıla ait teftiş raporunun olumsuz olduğundan bahisle kademe intibakının yapılmaması suretiyle davalı idarece yapılan işlemde kanuna uyarlık bulunmadığı cihetle iptali gerektiği düşünülmektedir.

Kanunsözcüsü Muzaffer Arıer'in Düşüncesi : Dava dosya münderecatına ve mübrez belgeler muhteviyatına göre davacının menfi hükümlü sicilinin 1969 yılına ait olduğu, 1970 yılı sicilinin olumlu olduğu anlaşıldığından, davacı hakkında tesis olunan işlemin iptali gerektiği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Beşinci Dairesince işin gereği düşünüldü :

Davacı, Ağustos 1968 tarihinde 600 liralık kardoda 600 lira maaşa terfi ettiğini, 30/11/1970 tarihinde intibakının 9. derecenin 3. kademesine yapılması gerekirken 1969 — 70 ders yılı raporunun menfi olduğundan bahisle intibakının 9. derecenin 2. kademesine yapılmasının kanuna aykırı olduğunu ileri sürerek davalı idarece yapılan işlemin iptalini istemektedir.

657 sayılı Devlet Memurları Kanununa 1327 sayılı Kanunla eklenen ek geçici 2. maddede; ek geçici 1. madde gereğince sınıflar içindeki derecelere intibak esasları belirtilmiş ve kurumların aylıklı kadrolarında çalışmakta olanlardan halen 600 lira kadro aylığı alanların 9. dereceye intibak ettirilecekleri hükme bağlanmıştır.

657 sayılı Kanuna 1327 sayılı Kanunla eklenen ve kademelerde ve kademe içinde intibak başlığı taşıyan ek geçici 5. maddede; «Ek geçici 1, 2, 3 ve 4 üncü maddeler gereğince sınıf ve derece intibakı yapılanların girdikleri sınıf ve derecelerdeki kademelere intibakları; intibaklarına esas olan kadrolarda geçirdikleri süre esas alınmak ve bu sürenin her bir yılı için bir kademe verilmek sure-

tiyle yapılır. Bulundukları derecedeki hizmet süreleri farklı olanların derece içindeki her hizmet yılı bir kademe ve artan yıl kesirleri girdikleri kademede geçmiş sayılır.» denilmektedir.

İntibakla ilgili bu maddede; kademelere intibak sırasında memurun geçmiş yıllara ait sicillerinin olumlu olması gerektiği öngörülmemiştir. Hal böyle iken davacının 1969 — 70 ders yılı teftiş raporunun yetersiz olduğundan bahisle bu yıla ait kademe ilerlemesi yapılmaması suretiyle davalı idarece yapılan işlemde kanuna uyarlık bulunmamaktadır. Kaldı ki, adı geçenin dosyada bulunan 25/5/1970 tarihli teftiş raporunda yeterli olduğu saptanmıştır.

Bu duruma göre; Ağustos 1968 tarihinde 600 kadroda 600 lira maaş alan davacının intibakının yukarıdaki madde hükmü uyarınca 9. derecenin 3. kademesine yapılması gerekirken 1327 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden önceki teftiş raporunun olumsuz olduğundan bahisel 9. derecenin 2. kademesine yapılması işleminde kanuna uyarlık bulunmadığından davalı idarece aksine yapılan işlemin iptaline 21/9/1972 tarihinde oybirliği ile karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

Beşinci Daire

Esas No : 1971/5052

Karar No : 1972/5226

Davacı : Selâhattin Erol

Davalı : Maliye Bakanlığı

Davanın Özeti : 657/1327 sayılı Kanunlar gereğince yapılan intibak işleminin iptali isteminden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Davacının intibakının ek geçici 2 nci maddeye göre yapıldığını; ek geçici 5 inci maddede, bu gibiler kadro aylığını müktesep hak olarak aldıkları tarihte intibaklarına esas olan kadrolarda geçen sürenin her yılı için bir kademe ilerlemesi verileceği hükmünü âmir olup bu kademe ilerlemesinin dereceye tahvil olunarak her üç kademe için bir derece yükseltileceği yolunda bir hükmün bulunmadığından davanın reddi gerekeceği yolundadır.

Raportör Sarper Kartal'ın Düşüncesi : 800 liralık kadroya 6/3/1964 tarihinde atanmış ve 31/7/1968 tarihinde bu derece aylığını müktesep hak olarak almış bulunan davacının, 800 liralık kadroda müktesebi olmadan geçen müddetlerinin ek geçici 5 inci maddeye göre değerlendirilerek derece yükseltilmesine esas alınmasına mevzuatımıza göre imkân bulunmamaktadır.

Davanın reddi gerekeceği düşünülmektedir.

Kanunsözcüsü Güzin Ersoy'un Düşüncesi : Davacı Devlet Memurları Kanununa göre yapılan intibakta 7 nci derecenin 7 nci kademesinin verilmediğinin hatalı olduğunu 36 ncı ve 68 inci ve ek geçici 5 inci madde hükümleri karşısında 6/3/1964 tarihinden beri işgal ettiği kadroda geçirdiği hizmet süresi nazara alınarak derece ilerlemesi verilmek suretiyle 5 inci derecenin 2 nci kademesine intibakını talep etmektedir.

Sözü geçen kanunun 36 ncı ve 68 inci maddelerinin bu kanunun yürürlüğünden sonra görev alanlara uygulanması mümkün olup davacı hakkında yapılacak intibak işlemlerine ait hükümler, kanunun ek geçici maddelerinde gösterilmiştir.

Ek geçici 2 nci maddede; Aylıklı ve barem içi ücretlerin derecelere intibaklarına ait hükümler sevkedilmiş (e) bendinde de; kanunları gereğince terfian tayin edildikleri derece aylığı ile müktesep hakları olan derece aylığı arasındaki farkı tazminat olarak veya diğer suretle alanların bulundukları kadronun muadili olan derecelerin ilk kademesine intibak ettirilecekleri ve bu dereceler kendileri için müktesep hak teşkil edinceye kadar intibak ettirildikleri derecenin ilk kademe aylığını almaya devam edecekleri ve ek geçici 5 inci maddesinde de bu gibilerin kadro aylığını müktesep hak olarak aldıkları tarihte intibaklarına esas olan kadrolarda geçen sürenin her yılı için bir kademe ilerlemesi verileceği hükmü-

nü âmir olup, üç kademe ilerlemesinin bir derece ilerlemesi sayılacağı hakkında bir hüküm yer almadığından davacının talebinin yerine getirilmemesinde kanunsuzluk görülmediğinden davanın reddi gerekir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Beşinci Dairesince işin gereği düşünüldü :

Dava 657 sayılı Kanunu değiştiren 1327 sayılı Kanunun ek geçici 2 nci maddesinin (e) bendi gereğince intibakı yapılan davacının, intibak ettiridliği dereceyi müktesep hak olarak aldıktan sonra bu derecede geçen tüm hizmetlerinin ek geçici 5 inci madde esasları dairesinde her yılın 1 kademe ve her üç yılın 1 derece yükselmesine esas alınmak suretiyle kendisinin beşinci derecenin 2 nci kademesine çıkartılmaması yolundaki idari işlemin iptali talebinden ibarettir.

Ek geçici 2 nci maddenin sözü edilen (e) bendi aynen «kanunları gereğince terfian tayin edildikleri derece aylığı ile müktesep hakları olan derece aylığı arasındaki farkı tazminat olarak veya diğer suretle alanlar, bulundukları kadronun muadili olan derecenin ilk kademesine intibak ettirilirler. Bu dereceler kendileri için müktesep hak teşkil edinceye kadar intibak ettirildikleri derecenin ilk kademe aylığını almaya devam ederler.» hükmünü vazetmiştir. 6/3/1964 tarihinde iki üst derece 800 liralık 7 nci derece kadrosuna 3656 sayılı Kanunun 4598 sayılı Kanunla değişik 7 nci maddesi gereğince atanmış bulunan davacının, sözü geçen (e) bendi hükmü gereğince intibakının 800 liranın karşılığı 7 nci dereceye yapılması ve bu dereceyi müktesep hak olarak alıncaya kadar bu derecenin ilk kademe aylığını alması esastır. Ancak davacı ek geçici 5 inci maddeden istifade etmek suretiyle 4598 sayılı kanuna tevfikan 1964 yılında tayin edildiği 800 liralık kadroda tayin tarihinden itibaren geçerdiği bütün müddetlerin 800 lirada da değerlendirilmesi suretiyle kendisinin 5 nci dereceye yükseltilmesini istemektedir.

Filhakika aynı kanunun ek geçici 5 inci maddesinin ilk fıkrasında aynen «Ek geçici 1, 2, 3, ve 4 üncü maddeler gereğince sınıf ve derece intibakı yapılanların, girdikleri sınıf ve derecelerdeki kademelere intibakları; intibaklarına esas olan kadrolarda geçirdikleri süre esas alınmak ve bu surenin her yılı için 1 kademe verilmek suretiyle yapılır.» hükmü yer almıştır. Bu maddenin uygulanması yönünden çözümlenmesi gereken sorun, fıkra metninde yer alan» intibaklara esas olan kadrolarda geçirdikleri süre esas alınmak» ibarelerinin harem hukuku ve 1327 sayılı kanunla getirilen intibak hükümlerinin tümü içinde hangi anlama geldiğinin tesbitidir. Madde, ek geçici 1, 2, 3 ve 4 üncü maddeler gereğince sınıf ve derecelere yapılan intibaklarda kademelerin ne suretle yürütüleceğini tedvin etmektedir.

Bilindiği gibi ek geçici 3 üncü madde hizmetlilerin derecelere intibakının emekli keseneğine esas aylık derecesi olarak hükme bağlanmıştır. Hizmetlinin emekli keseneği hizmet müddetine göre hangi dereceye tekabül ediyorsa o dereceye intibakı yapılacak ve üçer yıl itibariyle tespit edilen derecelerden arta kalan 1 veya 2 senelik hizmet de ek geçici 5 inci maddeye göre kademe olarak verilecektir.

Yevmiyeli Teknik Personel ile ilgili ek geçici 4 üncü maddenin uygulanması da aynı suretle yapılacaktır. Her iki maddede de görülmektedir ki, personelin müktesep hak olarak ulaştığı dereceden arta kalan bir veya iki yıl ek geçici 5 inci maddeye göre kademe ilerlemesine esas olmaktadır.

Aylıklı memurların intibaklarını hüküm altına alan ek geçici 2 nci madde ise; çeşitli gruplara ayrılabilen aylıklı memurların durumlarını a, b, c, d, e gibi bentler halinde ayrı ayrı tanzim etmiştir. Bu maddeye göre de ana kural; aylığı kadro derecesine denk bir personelin, 1327 sayılı Kanuna bağlı göstergedeki aynı dereceye intibak ettirilmesidir. Maddenin (b) bendine göre derecenin üstünde aylık alanlar kadro derecesine intibak ettirilmekle beraber aldıkları aylığın tekabül ettiği derecenin ilk kademesini alacaklardır. Bu gurupta bir kademe ilerlemesi söz konusu değildir. Bu hüküm de gösteriyor ki, müktesep hakka uygun bir kadro derecesi iktisap edilmedikçe ve o derecede hizmet geçmedikçe ek geçici 5 inci maddedeki kademe uygulanması bu grup personel hakkında mümkün olmayacaktır. (d) bendinde ise istisna ve ihtisas kadrolarını işgal eden personelin, işgal ettikleri kadronun derecesine intibaklarının yapılacağı ancak; Bu kadrolar müktesep hak oluncaya kadar aynı derecenin ilk kademe aylığının verileceği hüküm altına alınmıştır.

Davacıya uygulanan (e) bendi için de durum aynıdır. Önce atandığı ve tazminatını aldığı dereceye intibak ettirilecek olan personel bu derece kendileri için müktesep hak teşkil edinceye kadar derecenin ilk kademe aylığını almaya devam edeceklerdir.

Kanun koyucu intibak statüsünü böylece tespit ettiğine göre, ek geçici 5 inci madde ancak (d) ve (e) fıkrasına göre intibak ettirilen personel için; ek geçici 5 inci maddenin uygulanabilmesi, intibak ettirilen dereceler kendileri için müktesep hak olduktan sonra bu derecelerdeki geçirilecek yıllar ek geçici 5 inci madde gereğince kademe ilerlemesine esas olunacaktır.

Bu sebeplerledir ki ek geçici 5 inci maddedeki «intibaklarına esas olan kadrolar» deyimini intibaklarına esas olmakla beraber müktesep hak olarak ihraz edilen kadrolar şeklinde anlamak ve yorumlamak gerekir. Aksi görüşe yer verildiği takdirde kanun koyucunun maksadı hilâfına davacının işgal ettiği kadroyu almak için geçirdikleri bir süreyi ikinci kez tekrar değerlendirmek gibi intibak hükümleri ile yapılması mümkün olmayan bir sonuç doğar ki; böyle bir sonucu hukuken kabul etmeye imkân yoktur. Barem hukukumuzda bir derecede geçirilen müddet bir üst derecede geçirilmiş sayılamaz.

Davacının 800 liralık kadroya 1964 yılında tayin edilmiş ve 1968 yılında müktesep hak olarak almış bulunması itibariyle 600 liradan 700 liraya terfi etmek için gerekli 1 yıl ile, 700 liradan 800 liraya terfi etmesi için gerekli üç yıl ki toplam 4 yılı ek geçici 5 inci maddedeki 1 ibareye sığınarak 800 lirada geçmiş gibi ikinc ikez kıymetlendirmek suretiyle her üç kademeye bir derece verilerek 6 ncı dereceye ve bundan sonraki hizmtlerini de eklemek suretiyle 5 inci dereceye yükseltmeye imkân yoktur.

Davacının ancak 800 lirayı müktesep hak olarak aldıktan sonra geçen hizmetlerinin ek geçici 5 inci maddeye göre değerlendirilmesi gerekir.

Açıklanan nedenlerle kanunî dayanaktan yoksun davanın reddine 29/6/1972 tarihinde oybirliği ile karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

Beşinci Daire

Esas No : 1971/6837

Karar No : 1972/5699

Davacı : Münevver Türker

Davalı : Sayıştay Başkanlığı

Davanın Özeti : Yanlış yapılan intibakının iptaliyle (E) ve (D) cetvelinde geçen 4 yıl 2 ay ve 27 günlük hizmet süresinin intibakında değerlendirilmesini ve memurken yüksek tahsilini bitirdiğinden 2 kademe ilerlemesi verilmesi talebinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabi olmayan davacının intibakının sadece sözü edilen kanunun ek geçici 8 inci maddesine göre yapılacağı yolundadır.

Raportör Mehmet Özkan'ın Düşüncesi : Davacı 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu kapsamı dışında bulunduğuna göre intibakının, bu kanunda ek ve değişiklikler yapan ek geçici 7 ve 8 inci maddelerine göre yapılmasında ve kendisinin diğer ek geçici maddelerin tanıdığı haklardan faydalandırılmamasında sözü edilen kanun hükümlerine aykırılık bulunmadığı cihetle davanın reddi gerekeceği düşünülmektedir.

Kanunsözcüsü Tuncer Akın'ın Düşüncesi : Davanın konusu, davacının (E) cetvelinde geçen hizmet süresinin değerlendirilmesi ve ek geçici 36. madde gereğince iki kademe ilerlemesi verilerek intibakının yapılması konusuna ilişkin bulunmaktadır.

1327 sayılı Kanunun ek geçici 2. maddesi ile aylıklı ve barem içi ücretlilerin derecelere intibaklarının nasıl yapılacağı gösterildiği halde anılan kanunun ek geçici 7 ve 8 inci maddeleri ile hakimler, Savcılar, Danıştay ve Sayıştay meslek mensuplarının intibakları hakkında özel hüküm sevketmiş bulunmaktadır. Ek geçici 7. maddenin sonundaki ..... bu kanunla Devlet memurlarına sağlanan haklardan faydalanırlar ibaresini ek geçici 21. madde ile memurlara tanınan haklardan istifade eder şeklinde anlamak kanun koyucunun maksadına daha uygun düşer. Anılan ek geçici 21. maddedeki haklar ise memurlara tanınan görevleri ile ilgili haklarla bunların dışındaki sosyal nitelikteki yardımlardır. Bu ibarenin ek geçici maddelerle tanınan haklarıda kapsamına aldığını kabul etmek mümkün bulunmadığından yapılan intibak işleminde kanuna aykırılık bulunmadığı cihetle davanın reddi gerekeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Beşinci Dairesince işin gereği düşünüldü:

657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 1327 sayılı Kanunla değişik 1 inci maddesinin birinci fıkrasında kanunun kimlere uygulanacağı belirtildiği gibi ikinci fıkrasında da Sayıştay Meslek Mensupları ve Sayıştay savcı ve yardımcıları hakkında uygulanacağı açıkça zikredilmiş bulunmaktadır.

Bu maddeye uygun olarak düzenlenen ek geçici 7 nci maddede kendi özel kanunları yürürlüğe girinceye kadar Sayıştay meslek mensupları ve Sayıştay savcı ve yardımcıları hakkında 832 sayılı Sayıştay Kanununun yürürlükte kalacağı hükme bağlanmış, ancak ek geçici 8 inci maddede Sayıştay meslek mensupları ve Sayıştay savcı ev yardımcılarının maaş intibakları düzenlenmiştir.

Bu düzenleme sırasında Sayıştay meslek mensupları ve Sayıştay savcı ve yardımcılarının bu kanun şumulüne giren diğer personelin intibaklarına ilişkin hükümlerden faydalandırılmaları yoluna gidilmemiştir. Ek geçici 11 inci madde de, ek geçici 9 uncu ve 10 uncu maddelerde yazılı kurumlarda çalışan personelin sınıflara ve derecelere intibaklarında bu kanunun intibak hükümlerinin uygulanacağı açıkça yazılı olduğu halde 7 ve 8 inci maddelere atıfta bulunulmamış olmasıda bu hukuki görüşü diğer bir noktadan teyid etmektedir.

Her ne kadar ek geçici 7 nci maddenin sonunda Sayıştay meslek mensuplarının ve Sayıştay Savcı yardımcılarının bu kanunla Devlet Memurlarına sağlanan diğer haklardan faydalanacakları yolunda bir hüküm sevk edilmişsede bunu takip eden ek geçici 8 inci maddede intibak hükümlerinin müstakilen düzenlenmesi ve ek geçici 11 inci maddede diğer intibak maddelerine herhangi bir atıfta bulunulmaması karşısında, ek geçici 7 nci maddenin sonundaki bu hüküm intibakları kapsamına almadığı ve Devlet Memurları Kanununda tanınmış olan ve 832 sayılı Sayıştay Kanununda mevcut olan diğer haklara şamil olduğu anlaşılmaktadır

Bu sebeplerle davacının (D) ve (E) cetvellerinde geçen 4 yıl 2 ay 27 günlük hizmet süresinin intibakında değerlendirilmemesinde ve memur iken 4 yıllık yüksek tahsili bitirdiği için ek geçici 36 ncı madde uyarınca iki kademe ilerlemesi verilmemesinde kanunsuzluk bulunmadığı cihetle dayanaktan yoksun davanın reddine 30/9/1972 tarihinde oybirliği ile karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

Beşinci Daire

Esas No : 1971/13333

Karar No : 1972/5628

Davacı : A. Recai Sürdemir

Vekili : Av. Cemal Başbay

Davalı : Bayındırlık Bakanlığı

Davanın Özeti : 4/10195 sayılı Kararnameye göre çalışmakta iken, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 1327 sayılı Kanunla değişik hükümlerine göre 5 inci derece 2 nci kademeye yapılan intibak işleminin bilahare 6 ncı derece 3 üncü kademeye indirilmesine ilişkin bakanlık işleminin iptali talebinden ibarettir:

Savunmanın Özeti : Davacının 18 yaşını ikmal ettiği 13/5/1945 tarihinden evvel geçmiş bulunan hizmetlerinin 17/10/1970 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan genelgeye göre intibakta nazara alınmamasında mevzuata aykırı bir durum olmadığı gibi, sanat okulu mezunu olarak intibakı yapılan davacının bu okulu bitirdiği 1949 tarihinden evvel geçmiş ve daha düşük tahsil seviyesindeki hizmetlerin nazara alınmamasında hukuka aykırı bir durum yoktur.

Raportör Mustafa Birden'in Düşüncesi : İntibak sırasında 4/10195 sayılı Kararnameye tabi olarak çalışan davacı 1942 - 1947 tarihleri arasında geçmiş bulunan hizmet sürelerinin intibakta değerlendirilmemesi işleminin iptalini talep etmektedir. 1942 tarihinde çırak okulu mezunu olarak göreve başlayan ve 1949 tarihinde sanat okulu mezunu ve 1961 tarihinde akşam tekniker okulunu bitiren davacı hakkında en lehine olan 1949 tarihi ve sanat okulu mezunu olduğu nazara alınarak yapılan intibak şlemnde mevzuata aykırı bir husus bulunmamaktadır. Davacının Sanat okulundan evvel geçmiş hizmetlerinin sanat okulu mezunu imiş gibi değerlendirilemiyeceğinden mesnetsiz davanın reddi gerekeceği düşünülmektedir.

Kanun Sözcüsü Yurdanur Şendir'in Düşüncesi : 4/10195 sayılı Kararnameye göre çalışan ve 657 sayılı Kanuna 1327 sayılı Kanunun 90 ıncı maddesi ile eklenen ek 4 üncü maddeye göre intibakı yapılan davacının 1942 yılında T. C. D. D. orta okul muadeletli çırak okulunu, 1949 tarihinde Sanat Enstitüsünü ve 961 senesinde ise Akşam Tekniker Okulunu bitirdiği dosyanın tetkikinden anlaşılmıştır.

Bahsi geçen ek geçici 4 üncü maddede intibakda başlangıç derecelerinin ne olacağı tespit edilmemiştir. Mezkür kararnameye göre çalışanların 3656 sayılı Kanunla bir ilgi ve irtibatı olmamaları nedeniyle intibaklarındaki başlangıç derecelerinin tespitini bu kanuna göre yapma imkânı bulunmamaktadır. Bu durumda 4/10195 sayılı Kararnameye tabi personelin intibakları yapılırken başlangıç derecelerinin 657 sayılı Kanunun 36 ncı maddesi gereğince tayin ve tespit edilmesi gerekmektedir. Bu sade başlangıç derecesinden maksat ilk mesleğe girişteki tahsili itibariyle 36 ncı maddeye göre alabileceği derecedir.

Olayda davacı 1942 de çırak okulunu, 1949 da Sanat enstitüsünü, 1961 de de tekniker okulunu bitirmiş bulunduğundan mezuniyet tarihlerine ve hizmet sürelerine göre sanat okulu mezunu olarak yapılan intibak lehinde görülerek idarece buna göre işlem tesis edilmesinde kanunsuzluk yoktur. Bu durumda sanat okulunu bitirdiği 1949 senesinden evvelki hizmetlerinin sanat okulu mezunu olarak değerlendirilmesine imkân yoktur. Bu sebeple davanın reddi gerektiği düşünülmüştür.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Beşinci Dairesince duruşma için gün konularak taraflara davetiye gönderilmesi üzerine davacı vekilinin ve davalı idare temsilcisinin geldikleri görülerek kanunsözcüsünün huzuru ile duruşmava başlandı. Taraflara usulüne göre söz verilip dinlendikten ve kanunsözcüsünün düşüncesi alındıktan sonra dosya incelendi ve gereği düşünüldü.

4/10195 sayılı Kararnameye bağlı «Muayyen ve Muvakkat Müddetli Hizmetlerde Çalıştırılacak Yevmiyeli Teknik Personel Yönetmeliği» gereğince istihdam olunan davacı 5/9/1942 — 23/10/1947 tarihleri arasında geçen hizmetlerinin önce nazara alınıp intibakının 5 inci derece 2 nci kademeye yapıldığını, fakat bilahare 15 — 18 yaş arasında geçen hizmet süreleri ile sanat okulu seviyesinden daha düşük tahsilde geçen hizmetlerinin değerlendirilmeyerek intibakının 6 ıncı derece 3 üncü kademeye yapıldığından bahisle bu işlemin iptalini talep etmektedir.

657 sayılı Devlet Memurları Kanununa 1327 sayılı Kanunla eklenen ek geçici maddelerde intibakların ne suretle yapılacağı düzenlenmiş bulunmaktadır. Ek geçici 4 üncü madde 4/10195 sayılı Kararnameye bağlı Yevmiyeli Teknik Personel Yönetmeliği gereğince istihdam olunanların intibakını düzenlemiş bulunmakta ise de; bu intibak sırasında başlangıç derecelerinin ne olacağı tespit edilmemiştir. Mezkur kararnameye tabi olanların 3656 sayılı Kanuna tabi olmamaları nedeniyle intibaklarındaki başlangıç derecelerinin 657 sayılı Kanunun değişik 36 ncı maddesi gereğince tayin ve tespit edilmesi gerekmektedir. Burada başlangıç derecesinden maksat davacının ilk mesleğe girişteki tahsili itibariyle 36 ncı maddeye göre alabileceği derecedir.

Bu durumda, 1942 tarihinde TCDD Sanat Çırak Okulu mezunu olarak göreve başlayan ve 1949 tarihinde sanat okulunu 1961 tarihinde Akşam Tekniker Okulunu bitiren ve intibak sırasında 4/10195 sayılı Kararnameye bağlı olarak çalışmakta olan davacının başlangıç derecesinin 657 sayılı Kanunun değişik 36 ncı maddesinde sanat okulu mezununun alabileceği derece olarak tespit edilip bu okuldan mezuniyet tarihi esas alınarak yapılan intibak işleminde mevzuata aykırı bir durum bulunmamaktadır. Aksi halde davacının Sanat Okulu mezuniyet tarihi olan 1949 tarihinden evvelki düşük tahsilde geçmiş hizmetlerinin sanat okulu mezunu gibi değerlendirme durumu ortaya çıkmaktadır ki mevzuatımızda böyle bir duruma imkân veren hüküm bulunmamaktadır.

Açıklanan nedenlerle mesnetsiz davanın reddine 27/9/1972 tarihinde oyçokluğu ile karar verildi.

AZLIK OYU

657 sayılı Kanuna 1327 sayılı Kanunun 90 ıncı maddesiyle getirilen ek geçici 4. maddede, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte 4/10195 sayılı Kararnameye bağlı «Muayyen ve Muvakkat Müddetli Hizmetlerde Çalıştırılacak Yevmiyeli Teknik Personel Yönetmeliği gereğince istihdam olunanların intibaklarının nasıl yapılacağı gösterilmiş ve bu intibakların, devlet hizmetinde ve dışında geçen hizmet süreleri hesaplanmak suretiyle yapılacağı öngörülmüştür.

Ancak bu maddede, intibaklar sırasında başlangıç derecelerinin ne olacağı yolunda bir hüküm sevkedilmemiş olduğu bu personelin intibaktan evvel 3656 sayılı Kanuna tabi olmamaları dolayısiyle o kanundaki başlangıç derecelerinin de bu intibaklarda uygulanmasına imkân bulunmadığı cihetle 657 sayılı Kanunun değişik 36 ncı maddesindeki bu personel için gösterilen başlangıç derecelerinin uygulanması zorunlu bulunmaktadır.

Öte yandan kanunun ek geçici 22. maddesinde ek geçici 4. madde uyarınca yapılacak intibaklarda da personelin genel kadro kanununun yürürlüğe girdiği tarihteki hukuki durumlarının esas alınacağı hükme bağlanmış bulunmaktadır.

1942 tarihinde çırak okulu mezunu olarak göreve başlayan ve 1949 tarihinde sanat okulunu 1961 tarihinde tekniker okulunu bitiren davacının ek geçici 22 nci madde gereğince kadro kanununun yürürlüğe girdiği 1/11/1970 tarihindeki hukuki durumu nazara alınmak ve 657 sayılı Kanunun değişik 36 ncı maddesi gereğince başlangıç derecesi tespit edilmek suretiyle yönetmeliğe tabi bütün hizmetleri nazara alınarak ek geçici 4 üncü madde hükümlerine göre intibakının yapılması gerekirken tekniker okulu mezunu olmadan evvelki hizmetlerine göre başlangıç derecesi tespit edilerek yapılacak intibak işleminde kanunun yukarıda zikri geçen maddelerine uyarlık bulunmadığından aksine verilen karara karşıyım.

İKRAMİYE İŞİ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Beşinci Daire

Esas No : 1973/11639

Karar No : 1974/35

Davacı : Emin Umulu,

Davalı : Et ve Balık Kurumu Genel Müdürlüğü

Davanın Özeti : 3659 sayılı Kanuna göre, 1971, 1972 ve 1973 yıllarına ait olmak üzere 6 maaş tutarında ikramiye ödenmesi talebinin reddine dair işlemin iptali talebinden barettir.

Savunmanın Özeti : 657 sayılı Kanunun ek geçici 9 uncu maddesi ile birlikte tetkik edilmesi gereken ek geçici 21 inci maddenin 1 inci fıkrasında İktisadi Devlet teşekküllerine yapılacak ödemeler devlet memurlarına yapılanlarla kısıtlanmış olduğundan, davacıya talep ettiği ikramiyenin ödenmesi mümkün görülmediğinden davanın reddi gerektiği yolundadır.

Raportör Nevin Gönenç'in Düşüncesi : 657 sayılı Kanuna 1327 sayılı Kanunla eklenen ek geçici 21 inci madde «ek geçici 6, 7, 9, 12, 13 ve 14 üncü maddelerde yazılı kurumlar personeline Devlet memurlarına ödenenler dışında herhangi bir ödeme yapılamaz.» hükmünü âmir ise de, aynı maddenin ikinci fıkrasında bu hükmün istisnaları belirtilmiştir.

Bu durumda ek geçici 9 uncu madde kapsamına giren Et ve Balık Kurumunda çalışan davacıya devlet memurlarınca sağlanan haklar dışında ikramiye verilmesine imkân bulunmamaktadır. Bu tarz düzenleme kamu sektöründe çalışan personelin ücretleri arasında denkliğin sağlanması ilkesine de uygun düşmektedir.

Açıklanan nedenlerle davanın reddi gerektiği düşünülmüştür.

Kanunsözcüsü İbrahim Yener'in Düşüncesi : İktisadî Devlet teşekkülündeki personele 3659 savılı Kanunun 13 üncü maddesinde öngörülen ikramiyenin kaldırıldığına dair 657/1327 sayılı Kanunlarda bir hüküm bulunmadığından, hilâfına müesses dava konusu karar ve işlemin iptali gerekeceği düşünülmüştür.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Beşinci Dairesince işin gereği düşünüldü :

657 Sayılı Kanunun 1 nci maddesiyle 3659 sayılı Kanunla ek ve tadillerine tabi olan kurumlar personeli bu kanunun kapsamı dışında bırakılmış olmakla beraber bu kurumlar personeline uygulanmak üzere ek geçici maddelerde özel hükümler sevkedilmiş bulunmaktadır.

Bu hükümler arasında bulunan 657 sayılı Kanuna 1327 sayılı Kanunla eklenen ek geçici 9 uncu madde ile 3659 sayılı Kanuna tabi kurumlar personeli hakkında kendi özel kanunları yürürlüğe girinceye kadar 3659 sayılı Kanunun ilgili hükümleriyle özel kanundaki hükümlerinin uygulanmasına devam olunacağı, ancak bu personelin kadrolarının tespitinde ve bu kadrolara göre aylıklarının ödenmesinde 657 sayılı Kanun hükümlerinin esas alınacağı hükme bağlanmış yine aynı kanunun değişik ek geçici 21 inci maddesi de ek geçici 6, 7, 9, 12, 13 ve 14 üncü maddelerde yazılı kurumlar personeline devlet memurlarına ödenenler dışında herhangi bir ödeme yapılamıyacağı açıkça belirtilmek suretiyle bu personelin 657 sayılı Kanun karşısında durumları düzenlenmiştir.

Aynı Maddenin 2 nci fıkrasında «Bu kanunun kapsamı dışında kalan ve aylıkları bu kanuna göre olan kuruluşların personeli 89 uncu maddedeki ders görevi ücreti, 147 nci maddedeki sözleşmeli personel ücreti, ders görevi ücreti, iş güçlüğü ve riski zammı, 176 ncı maddedeki ders ve konferans ücreti, 178 inci maddedeki fazla çalışma ücreti ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun VI. ncı kısmının sonuna eklenen ek madde gereğince ödenecek işgüçlüğü ve riski zammı ve diğer özlük ve sosyal haklardan 657 sayılı Kanunun kapsamına giren kurumlar memurları için tespit edilecek esas ve miktar üzerinden faydalanabilirler» denilmek sureti ile birinci fıkrada yer alan ödeme ile ilgili yasakalyıcı hükmün istisnaları belirtilmiştir.

Bu suretle eski yan ödemeler kaldırılırken tamamen yeni bir anlayışla yeni yan ödemeler tesis edilmiş ve 657 sayılı Kanunun kapsamına girmeyen kuruluşlarla mali hükümler yönünden paralellik sağlanmıştır.

Bu tarz düzenleme Devlet Memurları Kanununun kamu personelinin ücretleri arasında denkliğin sağlanması ilkesine uygun düşmektedir. Nitekim 24/12/1970 gün ve 7/1867 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla ek geçici 21 nci maddede yazılı kurumlar personeline 1/12/1970 tarihinden itibaren aylıklarının dışında her ne ad altında olursa olsun hiçbir ödeme yapılmaması kararlaştırılmış bulunmaktadır.

Her ne kadar 8 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 23. maddesi ile 1327 sayılı Kanunla Devlet Memurları Kanununa getirilen 93. maddenin (B) bendine bir fıkra ilâve edilerek «Şu kadar ki 3659 ve 2847 sayılı Kanunlara tabi personelin 9 aylık maaş farklarının hesabında 7244 sayılı Kanunun 3 üncü maddesi esasları dairesinde 2 aylık ücret tutarında ödenmiş olan temettü ikramiye ve primlerin dikkate alınamayacağı» hükme bağlanmış ise de bu madde hükmünden mezkur ikramiyelerin 3659 sayılı Kanuna tabi personel için 1/12/1970 tarihinden sonra da verilmeye devam olunacağı anlamını çıkarmak mümkün değildir.

Diğer taraftan 657 sayılı Kanunun 123 üncü maddesinde yer alan ve olağan üstü gayret ve çalışmaları sonucunda emsallerinden üstün iş yapan veya bir felâketin önlenmesi için hayatını tehlikeye koyarak çalışan devlet memurlarına verilebilecek olan ödül ile 3659 sayılı Kanunun 13. maddesinin (C) bendine göre muayyen şartlarla ödenmesi öngörüldüğü halde bu kanuna tabi kurumlarda çalışan bütün personele ödenen ikramiyeyi aynı mahiyette kabul etmeye imkân bulunmamaktadır.

Açıklanan nedenlerle davacıya 1971, 1972 ve 1973 yıllarına ait toplam 6 maaş tutarındaki ikramiyelerinin verilmemesinde kanuna aykırılık bulunmadığından davanın reddine 24/1/1974 tarihinde oybirliği ile karar verildi.

TAM YARGI DAVASI

T. C.

D A N I Ş T A Y

Beşinci Daire

Esas No : 1970/2868

Karar No : 1972/3482

Davacı : İbrahim Deniz

Davalı : Ağlasun Belediye Başkanlığı

Davanın Özeti : Ağlasun Belediye Encümeninin verdiği meslekten ihraç kararı, üst disiplin kurulu tarafından bozulduğu cihetle 25/10/1965 — 3/3/1969 tarihleri arasında açıkta geçen süre için maaşlarının tutarı 15516 liranın tazmini talebinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Savunma verilmemiştir.

Raportör Yıldız Dinçer'in Düşüncesi : Davacının, hakkında tesis edilen göreve son verme kararı Vilâyet İnzibat Komisyonunca bozulmasına rağmen görevine tayin edilmediği ve davalı idarenin bu hareketinin tazminatı gerektirecek derecede kusurlu bulunduğu dosya münderecatından anlaşıldığı cihetle davanın kabulü ile açıkta geçen süreye ait maaşlarının tazminat olarak verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Kanun Sözcüsü Cüneyt Ertan'ın Düşüncesi : Davacının memuriyetten ihracına mütedair inzibat komisyonu kararıyle, görevine son verilmesiyle ilgili belediye meclisi kararı, yetkili mercilerle bozulmuş olduğu halde, kendisinin göreve alınmamasından ve duçar olduğu aylık karşılığı zararların ödenmemesinden mütevellit miktarın idarenin ağır hizmet kusuru nedeniyle tazmini gerekir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Beşinci Dairesince işin gereği düşünüldü :

Dava, davacının görevine son verilmesi yolundaki 25/10/1965 gün ve 205 sayılı Belediye Encümeni Kararının, Vilâyet İnzibat Komisyonunca bozulması üzerine yeniden göreve tayin edilmemesi sebebiyle görevine son verildiği 25/10/1965 tarihinden 3/3/1969 tarihine kadar açıkta geçirdiği müddete ait 15.516 lira maddi tazminat verilmesi istemiyle açılmış bulunmaktadır,

Tetkik olunan dosya münderecatından davacının Belediye Memur ve Müstahdemleri Tüzüğünün 74 üncü maddesi uyarınca görevine son verildiği ve sözü edilen tüzüğün 93 üncü maddesinde memuriyetten çıkarma ve sınıf indirilmesi hakkındaki belediye inzibat komisyonlarınca verilen kararlar itiraz olunmasa dahi bir üst merciin tasdikine tabi olduğu ve bu gibi kararların üst mercice tasdik edilmeden infaz olunamıyacağı hüküm altına alınmış bulunmasına rağmen

vaki göreve son verme kararının üst merciin tasdikine sunulmadan infaz olunduğu ve davacının itirazı üzerine söz konusu belediye encümeni kararının Vilayet İnzibat Komisyonunca incelenerek bozulduğu ve bu karar üzerine dahi adı geçenin 3/3/1969 tarihine kadar göreve tayin edilmediği anlaşılmaktadır.

25/10/1965 tarih ve 205 sayılı Belediye Encümeni kararı üst merciin tasdikine sunulmadan infaz olunmak suretiyle tüzüğün yukarıda zikri geçen 93 üncü maddesi hükmüne aykırı hareket edildiği ve üst mercice bozma kararı üzerine dahi davacının görevine iade edilmediği ve bu suretle davalı idarenin tazminat gerektirecek derecede kusurlu bulunduğu davacının ise göreve son verme sebebiyle maddi zarara uğradığı anlaşıldığı cihetle açıkta kaldığı süre zarfında talep ettiği 15.516 lirayı geçmemek üzere maaşlarının tazminat olarak kendisine verilmesine, eksik yatırıldığı anlaşılan 326 lira nisbi harcın davacıya tamamlattırılmasına ve 473 lira yargılama giderinin davacıya verilmek üzere davalı idareden alınmasına ve getirtilen evrakın mahalline gönderilmesine 8/5/1972 tarihinde oybirliği ile karar verildi.

ALTINCI DAİRE KARARLARI

ARSA TAHSİSİ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Altıncı Daire

Esas No : 1970/1739

Karar No : 1972/2204

Davacı : İzer Sevindağ

Davalı : İstanbul Belediye Başkanlığı

Vekili : Av. Teoman Zıngıl

Davanın Özeti : Davacı 775 sayılı Kanunun 17 nci maddesine göre doldurulan beyannamede yanlış beyanda bulunulması ve sözü geçen parselde oturduğu bir konutunun olmaması sebebiyle Bebek Mahallesi 1258 ada 1 sayılı parselin kendisine tahsis edilemiyeceğine dair İstanbul Belediyesi mesken ve gecekondu İşleri müdürlüğünün 29/4/1970 tarih ve 1183 sayılı kararının, bu parsel üzerinde 10 yaşında ağaçlarının ve yapı kalıntılarının bulunduğunu, bu hususun mahalli mahkemede bilirkişi vasıtasiyle tespit edildiğini 775 sayılı Kanuna göre arsa tahsisi yapılabilmesi için lüzumlu şartların kendisinde mevcut olduğunu ileri sürerek iptalini istemektedir.

Davalının Savunması Özeti : Davalı idare, davanın 521 sayılı Danıştay Kanununun 68 inci maddesinde gösterilen süre içinde açılmadığı İmar İskân Bakanlığı yazısında bir parsel için 775 sayılı Kanunun geçici 4 üncü maddesinin uygulanamıyacağı ancak geçici 5 inci maddenin uygulanabileceğinin kabul edildiği, bu maddenin uygulanabilmesi için parsel üzerinde davacının konut olarak kullanılan bir yapısının mevcut olması gerektiği halbuki parsel üzerinde yapısı olmayıp inşaat artığı bulunduğunu kanunun aradığı arsa tahsis şartlarının bulunmadığını savunarak davanın reddi ile yargılama giderlerinin diğer tarafa yükletilmesi istemektedir.

Raportör Yardımcı Selçuk Hondu'nun Düşüncesi : Davacının zilyet olduğu Bebek Mahallesi 1258 ada 1 sayılı parsel gecekondu ıslah bölgesinde kalmaktadır. Bu durumda bulunan parselin ilgilisine tahsisi için 775 sayılı Kanunun geçici 5, 25, 16, 17. maddelerinde bazı şartlar öngörülmüştür. Bu şartlar topluca bulunduğu zaman tahsis yapılması mümkündür. Davacının tahsisini istediği parselde konut vasfında bir yapısı olmadığı gibi doldurduğu beyannamesinde gösterdiği adresten burada ikamet etmediğide sabittir. Davacı kanunun öngördüğü tahsis şartlarını haiz olmadığından dava konusu kararda usul ve kanuna aykırı bir cihet yoktur. Davanın reddi gerekir.

Kanunsözcüsü Rahmi Besler'in Düşüncesi : Danıştayda açılacak iptal davalarının konusunu yetkili makamlar tarafından verilmiş kesin ve yürütülmesi gerekli kararlar teşkil eder. Davacı tarafından iptali istenen yazı, belediyeyi temsil yetkisi olmayan mesken ve gecekondu işleri müdürü Y. Erdoğdu Ataca isminde biri tarafından davacıya yazılmış olan bir yazı olduğundan ve bu konuda belediye başkanlığınca verilmiş bir karar olmadığında ortada idari dava konusu yoktur. Bu nedenle davanın reddi gerekeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Altıncı Dairesince işin gereği düşünüldü :

Davalı idarenin süre iddiası varit görülmeyerek işin esasına geçildi.

775 sayılı Gecekondu Kanununun geçici 5 inci maddesinde «gecekondu ıslah bölgelerinde bulunup belediyelere aid olan veya bu kanun uyarınca belediyelerin mülkiyetine geçmesi gereken arazi ve arsalar üzerinde, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce yapılıp 16 ve 17 nci maddelere göre tespit edlimiş bulunan gecekonduların konut olarak kullanılanlarından imar ve ıslah planları ve mevzuat icaplarına göre olduğu gibi veya değiştirilerek korunması gerekenlere, 30 uncu madde gereğince gecekondusunu tamir veya ıslah ettiği takdirde yapılacak imar planlarına ve hazırlanacak parselâsyona uygun olarak, bedeli mukabbilinde tapuları verilir.» denilmektedir.

Olayda ise davacının kendisine tahsisini istediği gecekondu ıslah bölgesinde kalan Bebek Mahallesi 1258 ada 1 parsel üzerinde yukarıda bahsi geçen kanun hükmünde öngörüldüğü şekilde konut olarak kullanılan bir yapısının bulunmadığı ve 775 sayılı Kanunun 17 nci maddesine göre doldurulması gereken beyannamede kanuni ikametgahının paşabahçe çubuklu caddesi Fab. yolu numara 4 istanbul olmasına rağmen söz konusu parselin bulunduğu Bebek Bostanüstü Sokak bilâ numarayı göstermiş olduğu ve aynı beyannamedeki yapıyı konut olarakmı kullanıyorsunuz ? yapının sahibi misiniz? sorularını parsel üzerinde konutu bulunmadığı halde evet diyerek cevaplandırdığı anlaşılmıştır.

Açıklanan sebeplerle 1258 ada 1 sayılı parselin tahsisi için 775 sayılı Gecekondu Kanununun öngördüğü şartları haiz bulunmayan davacıya bu parselin tahsis edilemiyeceğine dair dava konusu 29/4/1970 tarih ve 1183 sayılı kararında usul ve kanuna aykırılık bulunmadığından davanın reddine, karar harcı ve diğer yargılama giderleri davacı tarafından peşin olarak ödendiğinden bu giderlerin davacı üzerinde bırakılmasına 500 lira vekâlet ücretinin davacıdan alınıp davalıya verilmesine 10/6/1972 tarihinde oybirliği ile karar verildi.

İMAR İŞLERİ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Altıncı Daire

Esas No : 1970//1802

Karar No : 1972/2436

Davacılar : 1 — Mehmet Güngör

2 — Cemal Güngör

Davalılar : İmar ve İskân Bakanlığı
Bartın Belediye Başkanlığı

Davanın Özeti : Davacılar Bartın İmar Planının müştereken maliki bulundukları 22 pafta 204 ada 1 ve 2 sayılı parsellerle ilgili kısmının, sözü geçen parsellerin yeni tanzim edilen plânda yola ayrıldığını bu yolun açılması için bir çok evin yıkılması gerektiğinin parsellerinin güneyindeki çıkmaz yolun genişletilmesinin daha elverişli olduğunu, Bartının eskiden beri uygulanan imar planının mevcut olduğunu hiç plan yokmuşcasına yeniden plan tanzim edilemiyeceğini ileri sürerek iptalini istemektedirler.

Davalı Belediye Başkanlığının Savunması Özeti : Bartının kadastrosunun 1963 yılında tamamlandığı fakat kadastrol durumla mevcut haritanın birbirine uymaması sebebiyle Bartın'ın yeniden hali hazır haritasının yapılmasına başlandığı, bu sırada belediye meclisince alınan kararla imar planında yapılmasına başlandığı fakat 3 Eylül 1968 tarihinde meydana gelen depremden sonra 1051 sayılı Kanunun 15 inci maddesine istinaden İmar ve İskân Bakanlığınca imar planı hazırlanıp belediye meclisinin kabulünden geçtikten sonra bu planın bakanlıkça onaylandığı, davacıların parsellerinin yola ayrılmasının şehircilik tekniği ve fenni zaruretlerden ileri geldiği, yolun davacıların istediği şekilde geçirilmesi halinde plan sisteminin bozulacağı savunularak davanın reddi ile yargılama giderlerinin diğer tarafa yükletilmesi istenmektedir.

Davalı İmar ve İskân Bakanlığının Savunması Özeti : Bakanlığın vesayet organı olması sebebiyle husumet teveccüh etmeyeceği imar planlarının tanziminde şahıs menfaatlerinin gözönünde bulundurulmadığı savunularak davanın reddi istenmektedir.

Raportör Yardımcı Selçuk Hondu'nun Düşüncesi : İmar planlarının tanziminde ve değiştirilmesinde nazara alınacak husus bununla kamu yararının gerçekleşip gerçekleşmiyeceği hususudur. Şehircilik esasları ve diğer teknik ve ilmi zaruretler hesaba katılarak İmar ve İskân Bakanlığınca hazırlanıp mahalli ihtiyaçlara uygun bulunarak Bartın Belediye Meclisince kabul edilen yeni Bartın İmar Planında 6785 sayılı Kanuna aykırılık bulunmamaktadır. Ancak bu plan sebebiyle gayrimenkullere bazı takyitler getirileceği de tabiidir. (Davacıların gayrimen-

kullerinin yeni planda yola isabet etmesi gibi) yukarıda açıklandığı gibi bu tür takyitler kamu yararını sağlamak gayesine matuftur. Bu itibarla mevzuata uygun bulunan imar planına yöneltilen davanın reddinin gerekeceği düşünülmektedir.

Kanunsözcüsü Rahmi Besler'in Düşüncesi : İmar planlarını düzenlemek, onları uygulamak ve gerektiğinde değişiklik yapmak belediyelerin görevlerinden bulunmaktadır.

Gelişen ihtiyaçlar ve değişen şartlar karşısında imar planlarını yeniden düzenlemek veya değiştirmeğe belediyeler yetkili'dir. Belediyeler bu görevlerini yaparlarken şahıs menfaatlerini değil kamu yararını gözönünde bulundurmaları ve ona göre hareket etmeleri esastır.

Yukarıdaki nedenlerle davacıların imar planının kendi taşınmaz malları ile ilgili kısmının iptali davasının reddi gerekeceği düşünülmüştür.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Altıncı Dairesince önceden belli olan 27/6/1972 tarihinde davalı Bakanlık temsilcisinin gelmiş olduğu anlaşılmakla duruşma yapılıp dosyadaki belgeler incelenerek işin gereği düşünüldü:

Davacıların keşif yapılmasına dair taleplerinin kabulüne luzum görülmiyerek işin esasına geçildi.

Davalı idarenin savunmasına eklediği belgelerin incelenmesinden 1963 yılında kadastrosu tamamlanan Bartın'ın kadastrol durumunun halihazır haritaya uymaması sebebiyle yeniden halihazır haritasının ve belediye meclisinin 18/9/1967 tarihli kararı ile yeni imar planının yapımı çalışmalarına başlanıldığı fakat 3 eylül 1968 tarihinde meydana gelen depremden sonra 1051 sayılı Kanunun 15 inci maddesine istinaden Bartın İmar Planının İmar ve İskan Bakanlığınca hazırlanıp, hazırlanan teklifin belediye meclisinin 14/8/1969 tarihli toplantısında kabulünden sonra adı geçen Bakanlıkça onaylanarak belediye başkanlığınca yürürlüğe konulduğu anlaşılmıştır.

Yukarıda açıklandığı üzree 6785 sayılı İmar Kanununun öngördüğü usule uygun olarak hazırlanıp onaylanarak yürürlüğe konan Bartın İmar Planının maliki bulundukları 1 ve 2 sayılı parsellerle ilgili kısmının iptali için davacılar tarafından dilekçede ileri sürülen iddialar planın iptalini gerektirecek nitelikte görülmediği gibi, sözü geçen planın iptalinin kamu yararının sağlanması amacına matuf olduğu da isbat edilememiştir.

Açıklanan sebeplerle davanın reddine, karar harcı ve diğer yargılama giderleri davacılar tarafından peşin ödendiğinden bu giderlerin davacılar üzerinde bırakılmasına 28/6/1972 tarihinde oybirliği ile karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

Altıncı Daire

Esas No : 1971/263

Karar no : 1972/1780

Kararın Düzeltilmesini isteyenler : Yıldız Gültekin, Sevinç Ertem — Ömer Doğan Vural

Vekilleri : Av. Şükrü E. Postacıoğlu

Karşı taraf : Ayvalık Belediyesi

Vekili : Av. Vacit Asena

Talebin Özeti : Danıstay 6. Dairesinin 16/12/1970 tarih ve Esas 970/1352, karar 970/3179 sayılı kararının plan tadilinin 6785 sayılı Kanunun 29. maddesine göre ilân edilmediği, ilân edilmiyen planın lâzimülinfaz olamıyacağı, bu plana dayanılarak, ruhsat iptaline kalkışılmasının yerinde olmadığı, hata ve zuhulden bahsedilemiyeceği ileri sürülerek düzeltilmesi istenmiştir.

Karşı Tarafın Savunması Özeti : Gerek İmar Kanununun gerekse İmar Nizamnamesinin 29 uncu maddesine göre planın bakanlıkça tasdik edilmesiyle kesinleşeceği yine nizamnamenin 29. maddesine göre imar planının belediyeye tebliği ile meriyete gireceği imar planı bakanlıkça tasdik dilip belediyeye tebliğ edildiğinden itirazlarının yerinde olmadığı savunularak istemin reddi istenmiştir.

Raportör Yardımcı Gürsel Süğen'in Düşüncesi : Karar düzeltilmesi dilekçesinde ileri sürülen hususlar 521 sayılı Danıştay Kanununun 98 inci maddesinde yazılı sebeplerden hiç birine uymadığından talebin reddi gerekeceği düşünülmektedir.

Kanunsözcüsü Rahmi Besler'in Düşüncesi : Karar düzeltilmesi dilekçesinde ileri sürülen hususlar 521 sayılı Danıştay Kanununun 98 inci maddesinde yazılı sebeplerden hiç birine uymadığından talebin reddi gerekeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Altıncı Dairesince işin gereği düşünüldü :

Danıştay Dava Daireleri ile Dava Daireleri Kurulu tarafından verilmiş olan kararlar hakkında kararın düzeltilmesi dileğinin kabulü ancak 521 sayılı Danıştay Kanununun 98 inci maddesinde yazılı sebeplerden birinin bulunması ile mümkündür.

Dilekçe sahipleri, imar planının, İmar Kanununun 29. maddesine göre ilân edilmediğini, ilân edilmeyen bir plana göre islem yapılamıyacağını ileri sürerek kararın düzeltilmesini istemekte iseler de; İmar Kanununun 29. maddesinde İmar planlarının bakanlığın tasdiki ile kesinleşeceği, İmar Nizamnamesinin 29. madde-

sindede imar planlarının bakınlığın tasdiki ile kesinleşip belediyeye tebliğ tarihinden itibaren meriyete gireceği belirtilmiş olup, İmar Kanununun 29. maddesinde yer alan ilan edilme keyfiyeti planların kesinleşip meriyete girmesi için aranılan bir şart olmadığından düzeltme istemi yerinde görülmemiştir. Bu nedenle istemin reddine, 60 lira karar harcının ve 521 sayılı Kanunun 99 uncu maddesi delâletiyle Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 442 ve 5435 sayılı Kanunun 2 nci maddeleri gereğince ceza olarak 10 liranın dilekçe sahibinden alınmasına 9/5/1972 tarihinde oybirliği ile karar verildi.

KAMULAŞTIRMA İŞLERİ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Altıncı Daire

Esas No : 1970/1591

Karar No : 1972/2245

Davacı : Mustafa Küskü

Vekili : Av. M. Muhittin Erdim

Davalı : İstanbul Belediye Başkanlığı

Vekili : Av. Teoman Zıngıl — Av. Mete Erdemir

Davanın Özeti : Davacı, imar planında yol ve yeşil sahaya isabet eden 1038 ada 5 sayılı parselinin 18/10/1949 tasdik tarihli imar planının tatbikini sağlamak maksadıyla 6830 sayılı Kanun hükümlerine göre kamulaştırılması hakkındaki kararın, daha önce aynı gayrimenkulden devlet ve koşu yolu için iki defa kamulaştırma yapıldığını, muvakkat ruhsatla söz konusu 5 sayılı parsel üzerinde yapılmakta olan dükkânlarının durdurulduğunu, komşu parsel sahibinin 6785 sayılı Kanunun 59 uncu maddesine istinaden bedelini belediyeye hibe ederek buranın kamulaştırılmasını sağladığını ileri sürerek iptalini istemektedir.

Davalının Savunması Özeti : Davalı idare 18/10/1949 tasdik tarihli 1/2000 ölçekli imar planının yürürlükte olduğunu, dava konusu yerin bu planda yol ve yeşil sahaya ayrıldığını, bedelinin 6785 sayılı Kanunun 59 uncu maddesne göre üçüncü bir şahıs tarafından hibe edildiğini, kamulaştırma işleminde usul ve kanuna aykırı bir cihet bulunmadığını savunarak davanın reddi ile yargılama giderlerinin diğer tarafa yükletilmesini istemektedir.

Raportör Yardımcı Selçuk Hondu'nun Düşüncesi : Ara kararlarına verilen cevapların incelenmesinden eski Alidede sokağının altındaki yolun imar planında mevcut olmadığı Karayolları Genel Müdürlüğünce plan nazara alınmadan açıldığı anlaşılmıştır. Bu durumda davacının gayrimenkulü hukuken değil de fiilen 4 ve 5 sayılı parsel olarak ikiye ayrılmış olmaktadır. 1949 tasdik tarihli planda bu 5 parselin tamamı yol ve yeşil sahaya isabet etmektedir. Zira bu planda karayolarının açtığı yolun önü kapatılmış fakat Alidede sokağı genişletilerek muhafaza edilmiştir. Davacının 5 sayılı parseli bu Alidede sokağının genişliyecek kısmında kalmaktadır. Yoksa Karayollarının açtığı yolda değildir. Mademki planda bu parselin tamamı yola ve yeşil sahaya isabet etmektedir. O halde kamulaştırmada kanunsuzluk yoktur. Kanun kamulaştırma bedelinin hibe yolu ile teminine cevaz verdiğine göre kamulaştırılan 5 sayılı parselin bedelinin bir başka şahıs tarafından ödenmesi kararın hukuki sıhhatını etkilemez. Yalnız «6785 sayılı Kanunun 59 uncu maddesinde tasdik edilmiş imar planlarının tatbikini sağlamak» için hibe yoluyla temin edilen maddi imkânla kamulaştırma yapılacağı kabul edilmek-

le imar planının tatbik edilebilir plan olması esası kabul edilmiştir. İmar planlarının tatbiki ise imar nizamnamesine göre hazırlanan dört yıllık imar programlarıyla sağlanmaktadır. Dava dosyasından bu gayrimenkulün 4 yıllık programa dahil olup olmadığı anlaşılamamıştır. Ayrıca aynı yerde birbiriyle birleşen iki yol bulunduğuna göre bunlardan eski Alidede sokağının kapanıp kapanmıyacağına dair ara kararına verilen cevapta bu parselin dahil bulunduğu nazım planın yapılmakta olduğu belirtilmiştir. Bu planda söz konusu parselin durumunun ne olacağı da belli değildir. Kamulaştırma işleminin istinad ettiği planın tatbiki gerekli bir plan olup olmadığının tespiti bakımından yukarıdaki hususların davalı idareden sorulmasından sonra karar verilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Kanunsözcüsü Yurdanur Şendir'in Düşüncesi : İmar Kanununun 59 uncu maddesinde «tasdik edilmiş imar planlarının tatbikini sağlamak için yapılması zaruri olan istimlâk bedelinin belediyelerce filhal temin edilmemesi üzerine muayyen bir yerin istimlâki şartıyla hakiki veya hükmi şahıslar tarafından belediyelere yapılan hibeler belediyelerce kabul olunarak bu maksat için sarfolunur» denilmekte olduğundan, imar planında yol ve yeşil sahaya ayrılmış bulunan ihtilaf konusu arsanın ve üzerinde muvakkat ruhsatla yapılmakta olan binanın bedeli 3 şahıs tarafından ödenmiş bulunduğundan, dava konusu istimlâk kararında kanunsuzluk görülmemiştir. Bu sebeple davanın reddi gerektiği düşünülmüştür.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Altıncı Dairesince önceden belli olan 30/11/1971 tarihinde davacı ve davalı vekilinin Kanunsözcüsü Yurdanur Şendir'in iştiraki ile duruşma yapılıp, aynı gün ittihaz edilen ara kararına cevap gelmiş olmakla dosyadaki belgeler incelenip işin gereği düşünüldü :

6830 sayılı İstimlâk Kanununun 3 üncü maddesinde idarelerin kanunen ifasına memur bulundukları amme hizmetinin veya teşebbüsünün yürütülmesine lüzumlu gayrimenkulleri bu kanun hükümlerine göre değer pahası peşin verilmek şartı ile kamulaştırılabilecekleri kabul edilmiş aynı kanunun 6 ncı maddesinde ise tasdikle imar planına veya alâkadar bakanlıklarca tasdikli hususi plan ve projesine göre yapılacak inşaat ve tesisler için ayrıca umumî menfaat kararı alınmasına ve tasdikine lüzum olmadığı belirtilmiştir.

Olayda da yürürlükte bulunan 1/2000 ölçekli 18/10/1949 tasdik tarihli imar planında yol yeşil sahaya isabet eden davacıya ait 1038 ada 5 sayılı parsel sözü geçen planın tatbikini sağlamak amacıyla kamulaştırılmıştır.

Davacı kamulaştırma bedelinin komşu parsel sahibi Ahmet Süt tarafından belediyeye hibe edildiğini ve bunun üzerine parselinin kamulaştırılması yoluna gidildiğini iddia etmekte ise de 6785 sayılı İmar Kanununun 59 uncu maddesnde imar planının tatbikini sağlamak maksadıyla muayyen bir yerin kamulaştırılması şartı ile hakiki ve hükmi şahıslar tarafından yapılan hibelerin kabulü imkânı belediye idarelerine tanınmıştır. Bu sebeple kamulaştırma bedelinin üçüncü şahsın hibesi yoluyla temin edilmesi kamulaştırma kararının usul ve kanuna uygunluğuna mani değildir.

Açıklanan sebeplerle davacının parselinin kamulaştırılmasında kanuna aykırılık bulunmadığından davanın reddine, karar harcı ve diğer yargılama giderleri davacı tarafından peşin olarak ödendiğinden bu giderlerin davacı üzerinde bırakılmasına 750 lira vekâlet ücretinin davacıdan alınıp davalıya verilmesine 15/6/1972 tarihinde oybirliği ile karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

Altıncı Daire

Esas No : 1971/796

Karar No : 1972/2134

Davacı : Azmi Eren

Vekili : Av. M. Hilmi Alanyalı

Davalı : Simav Belediye Başkanlığı

Davanın Özeti : Davacı imar planında küçük sanayi çarşısının bulunduğu yere rastlayan 985.89 m² miktarındaki gayrimenkulünün 6830 sayılı Kanun hükümleri gereğince kamulaştırılması hakkında belediye encümenince verilen 20/11/1970 tarih ve 1013 sayılı kararın, istimlâkte kamu yararı olmadığını, belediyenin bu yerleri parsellere ayırarak dilediği bedel karşılığı satmak ve kâr etmek için istimlâk ettiğini, bu işi mülk sahibi olarak kendisinin de yapabileceğini iddia ederek iptalini istemektedir.

Davalının Savunması Özeti : Savunma verilmemiştir.

Raportör Yardımcı Yaşar Selim Asmaz'ın Düşüncesi : 1580 sayılı Kanunda sanayi sitesi yapma işi belediyenin görevleri arasında sayılmamıştır. 6830 sayılı Kanunun 3 üncü maddesinde, «istimlâk, ancak bunu yapacak idarenin kanunen ifasına memur bulunduğu amme hizmetinin veya teşebbüsünün yürütülmesine lüzumlu gayrimenkullerin ve kaynakların bu kanun hükümleri dairesinde değer pahası peşin verilmek suretiyle yapılabilir» denildiğine göre, ortada belediyenin ifasına memur bulunduğu bir hizmet veya teşebbüs olmadığından bu husus nazara alınmadan verilen kamulaştırma kararında isabet görülmemiştir. Bu sebeple dava konusu kararın iptali gerekeceği düşünülmektedir.

Kanunsözcüsü Rahmi Besler'in Düşüncesi : 6830 sayılı İstimlâk Kanununun 3 üncü maddesine göre kamu tüzel kişileri ancak kanunen ifasına memur bulundukları amme hizmetinin veya teşebbüsünün yürütülmesi için gerekli taşınmaz malların kamulaştırılmasına karar verilebilir.

1580 sayılı Belediye Kanununun 15 inci maddesinde belediyelerin görevleri gösterilmiş bulunmaktadır. Bu maddede belediyelere sanayi sitesi tesis etmek görevini veren bir hüküm yoktur. İmar planında küçük sanayi sitesi bölgesinin gösterilmiş olması, belediyeye kamulaştırma yetkisini vermez. Ancak planın uygulanması sırasında bu bölgede kanunen ifasına memur bulunduğu bir âmme hizmeti veya teşebbüsü olursa bu takdirde belediyece kamulaştırma kararı verilebilir.

Bu nedenlerle dava konusu kararın iptali gerekeceği düşünülmüştür.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Altıncı Dairesince işin gereği düşünüldü :

1580 sayılı Belediye Kanununun 15 inci maddesinin 13 üncü fıkrasına göre; «belediyeler, umumun selâmet, sıhhat ve huzur ve istirahatine tesiri melhuz olan imalat, istihsalât, müteahherat ve tesisatın mevkilerini ve şartlarını evvelden tespit ve ilân etmek» yetkisine sahiptirler. Özel kişilerin elinde bulunup da belediyece yukarıda sayılan işlere (bu meyanda küçük sanatlar sitesine) 13 üncü fıkrasının verdiği yetkiye istinaden tahsis olunan arazi veya arsaları belediyelerce kamulaştırılıp amacına tahsis olunmadığı takdirde kolayca spekülasyon (ihtikâr)a yol açacağı tabiidir. Aynı maddenin 68 inci fıkrası da belli bazı işlerde ihtikâra mani olma görevini belediyelere vermiştir. Gerçekten söz konusu 68 inci fıkraya göre belediyeler, beldenin inkişaf ve tevessüle müsait mahallerinde arazi olarak yeni plana göre tanzim etmek ve yeniden inşaat yapmak isteyenlere satarak ihtikâra mani olmakla da görevlidirler.

Dava konusu olan kamulaştırma kararı küçük sanayi erbabını imar planında belirtilmiş olan bölgeye nakletmek ve bu bölgeyi tanzim, giriş ve çıkış yollarını ve elektrik, su ve kanalizasyon gibi alt yapı tesislerini yaparak ve bu bölgeye isabet edecek sahalarda vukua gelecek arsa spekülasyonuna mani olmak, küçük sanayi erbabına ucuz arsa ve işyeri temin etmek maksadiyle verilmiş bulunmaktadır.

Hal böyle olunca, belediye encümeninin dava konusu kamulaştırma kararı 1580 sayılı Kanunun 15 inci maddesinin değinilen fıkraları muvacehesinde kanuna uygun bulunduğu gibi, yerine getirilmesi amacı güdülen hizmet ve teşebbüslerin mahiyeti itibariyle kararda kamu yararının mevcudiyeti de bellidir.

Bu sebeplerle davanın reddine, 60 lira karar ve ilâm harcı ve diğer yargılama giderleri davacı tarafından peşin olarak ödenmiş olduğundan bu giderlerin davacı üzerinde bırakılmasına, 6/6/1972 tarihinde oyçokluğu ile karar verildi.

MALİYET BEDELİ KADAR PARA CEZASI

T. C.

D A N I Ş T A Y

Altıncı Daire

Esas No : 1971/2302

Karar No : 1972/2242

Davacı : Zehra Gürgül

Davalı : Balıkesir Belediye Başkanlığı

Vekili Av. Kaya Bulut

Davanın Özeti : Durdurma emrine riayet edilmiyerek inşaata devam edilmesi sebebiyle, durdurmadan sonra yapılan inşaat kısmının maliyet bedeli olarak hesaplanan 7887,17 liranın 6785 sayılı İmar Kanununun 20 inci maddesine istinaden ceza olarak tahsili hakkında belediye encümenince verilen 23/12/1970 tarih ve 3296 sayılı kararın usul ve kanuna aykırı olduğu ileri sürülerek iptali isteğidir.

Savunmanın Özeti : Verilen kararın usul ve kanuna uygun bulunduğu savunularak davanın reddi ve yargılama giderlerinin davacıya yükletilmesi isteğidir.

Raportör Yardımcı Onur Özelci'nin Düşüncesi : 6785 sayılı İmar Kanununun 19 ve İmar Nizamnamesinin 9 uncu maddelerine göre anılan kanunun 19 uncu maddesi uyarınca tanzim edilen tespit zaptının ve durdurma emrinin bizzat mal sahibine tebliğ edilmesi ve zaptı tebellüğ etmek istememesi halinde posta ile yollanması gerekir.

Olayda da, mühürlenmek suretiyle durdurulan inşaatın durumunu tespit eden birinci tespit zaptını mal sahibinin imzalamaması üzerine, bu zaptın posta ile mal sahibine yollandığı ve durdurmadan sonra inşaata devam edildiği ikinci zabıtla tespit edilerek, devam eden inşaat kısmının 7887,17 lira maliyet bedeli hesap edilerek bu meblağın, 6785 sayılı Kanunun 20 inci maddesine istinaden mal sahibinden cezaen tahsiline belediye encümenince karar verildiği işlem dosyasının tetkikinden anlaşılmıştır.

Bu duruma göre ,dava konusu kararda imar mevzuatına aykırılık bulunmadığından davanın reddi gerekeceği düşünülmektedir.

Kanunsözcüsü Rahmi Besler'in Düşüncesi : 6785 sayılı İmar Kanununun 19. maddesi gereğince ruhsatiye ve eklerine aykırı olduğundan veya ruhsatsız başlamış bulunmasından dolayı bu kanuna göre durdurulması âlzım gelen yapıların o andaki inşaat durumu, belediye fen adamları tarafından zabıtla tespit edilerek birer nüshası mal sahibi ile mesul fen adamına, bir nüshası da belediye reisliğine verilir. Aynı kanunun 20 nci maddesinde durdurma emrinin tebliğin-

de, mal sahibinin her ne surete olursa olsun inşaata devam edemiyeceği, devam edildiği takdirde mal sahibinden durdurma emrinden sonra yapmış bulunan kısımların belediyece re'sen takdir edilecek maliyet bedeli kadar para cezası alınmasına encümence karar verileceği hükme bağlanmış bulunmaktadır. Davacının durdurmadan sonra inşaata devam etmiş olmasına göre yukarıdaki hükümlere uyularak belediye encümenince maliyet bedeli kadar para cezası alınmasına dair kararda mevzuata bir aykırılık bulunmadığından davanın reddi gerekeceği düşünülmüştür.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Altıncı Dairesince işin gereği düşünüldü :

İncelenen işlem ve dava dosyası münderecatından davacının ruhsat ve eklerine aykırı olarak yapmağa başladığı üçüncü kat inşaatının, iki teknisyen tarafından düzenlenen 4/12/1970 tarihli tutanakla durdurulup mühürlendiği ve yapı sahibi bu tutanağı imzalamadığı için, posta ile yollanarak 22/12/1970 tarihinde adı geçene tebliğ edildiği, durdurmaya rağmen inşaata devamı edilmesi sebebiyle durdurma zaptı ile 10/12/1970 tarihli ikinci tespit zaptı arasında yapılan kısımların maliyet bedeli olan 7887,17 liranın 6785 sayılı Kanunun 20 nci maddesine istinaden ceza olarak alınmasına dair belediye encümenince 23/12/1970 tarihinde karar verildiği anlaşılmıştır.

Yukarıda açıklandığı üzere, kanun koyucu inşaatın durdurulmasının başlangıcını, mühürlemenin yapıldığı ve tespit zaptının düzenlendiği tarihe bağlamış ve açık olarak mal sahibinin bulunmaması veya zaptı tebellüğ etmek istememesi halinde, ikametgâhı belli olan veya tespit edilebilenin kanuni ikametgâhına posta ile yollanır hükmünü koymuştur. İnşaat mühürlendiğine göre, devam edilmesi halinde, mutlak surette bu mühürün inşaata devam eden mal sahibi tarafından görüleceği ve inşaata devam edilmemesi lâzım geldiği kanun koyucu tarafından kabul edilmiş bulunmaktadır. Esasen davacı zaptı imzalamamak suretiyle duruma muttali olduğu gibi imtina mahiyetinde olan bu husus tebligat kanunu hükümlerine göre tebliğ de sayılmaktadır. İlânen tebliğin ise mal sahibinin adresinin malum olmaması haline hasrı gerekir.

Bu nedenlerle, 6785 sayılı Kanunun 20 nci maddesine istinaden maliyet bedeli kadar para cezası alınması hakkında belediye encümenince verilen dava konusu kararda usul ve kanuna aykırı bir cihet bulunmadığından davanın reddine; 60 lira karar ve ilâm harcı ve diğer yargılama giderleri davacı tarafından peşin olarak ödenmiş olduğundan bu giderlerin davacının üzerinde bırakılmasına; yürütmenin durdurulması talebi reddedilmiş olduğundan peşin olarak yatırılan 30 lira yürütmenin durdurulması harcının istediğinde davacıya iadesine; 500 lira vekâlet ücreti ile 5 lira vekâletname harç pulu giderinin davacıdan alınarak davalı idareye ödenmesine; işlem dosyasının mahalline iadesine 14/6/1972 tarihinde oyçokluğu ile karar verildi.

AZLIK OYU

X — 6785 sayılı İmar Kanununun 20 nci maddesine göre, durdurma emrinin tebliğinden sonra yapılmış bulunan inşaat kısımlarının maliyet bedeli kadar para cezasının mal sahibinden alınması gerekir. İmar Nizamnamesinin 13 üncü maddesinde, durdurma emrinin tebliğ edildiği andan itibaren mal sahibi her ne suretle olursa olsun inşaata devam edemez denilmek suretiyle kanundaki hükme

açıklık verilmiştir. Bu hükümlere göre durdurma emrinin tebliği şarttır. Şu hale göre, durdurma emrinin ne zaman tebliğ edilmiş sayılacağını saptamak gerekir. Bu husus, İmar Kanununun 19 uncu ve İmar Nizamnamesinin 9 uncu maddelerinde gösterilmiştir. Yapının durdurma anındaki inşaat durumu usulü veçhile zabıtla tespit ve tevsik edildikten sonra bir nüshası mal sahibine ve bir nüshası mesul fen adamına, bir nüshası belediye reisliğine verilir. Böylece tebliğ yapılmış olur. Alâkalıların bulunmamaları veya bulundukları halde zaptı tebellüğ etmek istememeleri halinde ruhsatta yazılı adreslerine posta ile ve tahahhütlü olarak gönderilir bu suretle tebligat yapılmış sayılır.

Ruhsatiyesiz yapılarda alâkalıların bulunmaması halinde mutad usullerle ilânen tebligat yapılır. Demek ki, üç değişik halde, tebligat üç değişik şekilde yapılmaktadır. Bunlardan biri durdurma zaptını vermek, diğeri durdurma zaptını posta ile taahhütlü olarak göndermek, üçüncüsü ile ilân ettirmektir.

Bu usullerle gerekli tebligat yapılmadıkça kanunun 20 nci maddesinde öngörülen para cezasının uygulanmaması gerekir.

Olayda ise, durdurma zaptı davacıya tebliğ edilmek üzere, davalı idarece 2 nci tespit tarihinden sonra 17/12/1970 tarihinde postaya verilmiş ve davacı bu zaptı 22/12/1970 tarihinde tebellüğ etmiş ve bu tarihten sonra para cezasının mesnedi olan inşaata devam fiili meydana gelmemiş olduğundan, dava konusu para-cezası kararının iptali gerekeceği oyu ile daire kararına karşıyım.

T. C.

D A N I Ş T A Y

Altıncı Daire

Esas No : 1971/3726

Karar No : 1972/1935

Kararın Düzeltilmesini isteyen : Ankara Belediye Başkanlığı.

Vekili : Av. İlhan Üçhisar.

Karşı Taraf : 1 — Ayşe Özdoruk,

2 — Mustafa Özdoruk

Talebin Özeti : 6785 sayılı Kanunun 20 nci maddesine istinaden 3427,95 lira para cezası alınmasına dair belediye encümenince müttehaz kararın iptaline ilişkin Danıştay Altıncı Dairesince müttehaz 1/11/1971 tarih ve Esas : 1970/280, Karar : 1971/3146 sayılı kararın maliklerinden yalnız birisine tebligat yapıldığı cihetle belediye encümenince hükmolunan para cezasının kendisine tebligat yapılan şahıs için hissesi nisbetinde hüküm etmesi ve davanın bu yönden bu işlemden haberi olan şahıs için reddi gerekeceği ileri sürülerek düzeltilmesi isteğidir.

Savunmanın Özeti : Düzeltme sebebi bulunmadığından bu yoldaki isteğin reddi gerektiği savunulmaktadır.

Raportör Yardımcı Yavuz Yoklamacıoğlunun Düşüncesi : Karar düzeltilmesi dilekçesinde ileri sürülen hususlar 521 sayılı Danıştay Kanununun 98 inci maddesinde yazılı sebeplerden hiç birine uymadığından talebin reddi gerekeceği düşünülmektedir.

Kanunsözcüsü Selâhattin Falay'ın Düşüncesi : Davalı belediyenin ileri sürdüğü tashih sebebi yerinde görüldüğünden talebin kabulü ile daire kararının davacılardan Mustafa Özdoruk hakkındaki kısmının kaldırılması ve esas dava dosyasındaki düşüncemiz veçhile bu şahsa ait davanın reddine karar verilmesi gerekeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Altıncı Dairesince işin gereği düşünüldü :

Karar düzeltilmesi istemi varit görüldüğünden düzeltilmesi istenilen 1/11/1971 tarih ve Esas : 1970/280, Karar : 1971/3148 sayılı daire kararımız ortadan kaldırılarak işin esası yeniden incelendi :

6785 sayılı Kanuna göre durdurulması lâzım gelen yapı hakkında bu kanunun 19 ve 20 inci maddelerine istinaden tutulan tespit zaptının ve durdurma emrinin bizzat mal sahibine veya mal sahiplerine tebliğ edilmesi gerekmektedir.

Dosyanın incelenmesinden dava konusu inşaatın maliklerinin 2 kişi olduğu ve maliklerden yalnız Mustafa Özdoruk'a tespit zaptı ve durdurma emrinin tebliğ edildiği anlaşılmaktadır.

Kendisine usulüne uygun olarak tebligat yapılmış olan malikin inşaatı durdurması ve inşaata devam etmemesi gerekirken bunu yapmamış olduğundan belediye encümenince hükmolunan 3427,95 Tl. para cezasından hissesi nispetinde mesul olması icap eder.

Ancak dava konusu kararda öngörülen cezanın tamamının maliklerden tahsiline karar verilmesi mevzuata uygun değildir. Bu nedenle dava konusu kararın Mustafa Özdoruk'un payı haricinde kalan ve tapuda malik olarak görülen diğer kişiye taalluk etmesi gereken kısmının iptaline dava konusu 20/11/1969 tarih ve 13690/14942 sayılı kararın davacılardan Mustafa Özdoruk'un hissesine ilişkin kısmına yöneltilen davanın reddine; aşağıda dökümü ve toplamı yazılı 85,50 lira yargılama giderinin davacılar üzerinde bırakılmasına, bu giderin yarısı olan 42,75 Tl. nın davalı idareden alınarak davacılara verilmesine, dava kısmen iptal ve kısmen red ile neticelenmiş olduğundan 250 Tl. vekâlet ücretinin davacılardan alınarak davalı idareye verilmesine 17/5/1972 tarihinde oyçokluğu ile karar verildi.

AZLIK OYU

X — Dosya muhtevasından inşaatın maliklerinin 2 kişi olduğu ve tespit zaptının maliklerden yalnız Mustafa Özdoruk'a tebliğ edildiği anlaşılmaktadır.

İnşaatın maliklerinin hepsine 6785 sayılı Kanunun 19 ve 20 nci maddesine istinaden durdurma emri tebliğ edilmesi gerekirken bunun yapılmaması kanuna uygun görülmemiştir.

Bu nedenle dava konusu 20/11/1969 tarih ve 13690/14942 sayılı encümen kararının iptal edilmesi gerekeceği oyu ile verilen karara karşıyız.

YEDİNCİ DAİRE KARARLARI

ÂMME ALACAKLARININ TAHSİL USULÜ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Yedinci Daire

Esas No : 1971/6252

Karar No : 1972/2147

Davacı : Tasfiye Halinde Raybank T. A. Ş. Sirkeci Şubesi

Vekili : Av. Zeki Arıkan

Davalı : Gümrük ve Tekel Bakanlığı.

Davanın Özeti : Geçici kabul yoluyla ithal edilen eşyanın Gümrük Vergi ve resimlerinden dolayı müvekkili şirket adına tanzim ve tebliğ olunan ödeme emrini, «muvakkat kabul hükümlerinden istifade edilmek suretiyle ithal edilen emtianın Gümrük Vergi ve Resimi için mezkur banka tarafından teminat mektubu verildiğinin ihtilâflı olmadığı, 6183 sayılı Kanunun 56 ncı maddesinde, karşılığında teminat gösterilmiş bulunan amme alacağı vadesinde ödenmediği takdirde borcun 7 gün içinde ödenmesi aksi halde teminatın paraya çevrileceği veya diğer şekillerde cebren tahsile devam olunacağının borçluya bildirileceği 7 gün içinde borç ödenmediği takdirde teminatın bu kanun hükümlerine göre, paraya çevrileceği hususunun açıklandığı, olayda yukarıda açıklanan madde hükmüne uygun olarak gümrük idaresine vadesi geçmiş alacak için borçluya gerekli bildirimin yapıldığı ve fakat borcun ödenmesinden imtina edildiği tasfiye amme alacağının sorumlu bankadan takibine mani bir hal sayılmıyacağından teminat mektubu veren sorumlu banka için tediye edilmiyen borçtan dolayı teminat mektubu muhteviyatını ödemek mecburiyetinin hasıl olduğu, bankanın vergi alacaklısı bulunan gümrük idaresinin rüçhan hakkına halef olarak lehine teminat mektubu verdiği müşterisine rücu edebileceği» gerekçesiyle onayan 9/4/1971 gün ve 527 sayılı İstanbul 3 No.lu İtiraz Komisyonu kararının; davalı idarenin asıl borçludan takibat yaptığını, ancak bu takibatın semeresiz ve neticesiz kaldığını tevsik etmediği, buna dair hiçbir beyanda bulunmadığı gibi herhangi bir belge de ibraz etmediği, bankanın Maliye Bakanlığınca 153 sayılı Kanuna göre tedrici tasfiyeye tabi tutulduğu, bütün borçların tediyesinin zaman zaman tayin ve tespit edilen tediye planlarına göre yürütüldüğü, bu tasfiyenin hukuki şartlarının normal tasfiyeden çok farklı bulunduğu teminat mektuplarının paraya çevrilmesi hususunda kanuni müddetlere uyulmadığı, böylece takibatta zaman aşımının söz konusu olabileceği yolundaki iddialarının komisyonca nazara alınmadığı ileri sürülerek bozulması isteminden ibarettir.

Savunmanın Özeti : İdarece asıl borçluya müracaatla alacağın tahsili cihetine gidilmişse de, borçlu tarafından ödeme yapılmadığı, bu hususun vergiler itiraz komisyonu kararında da açıkça belirtildiği, bankanın 153 sayılı Kanun gereğince tedrici tasfiyeye tabi bulunması amme alacağının bu bankadan tahsiline mani olamıyacağı, bu nedenlerle davanın reddi gerekeceği yolundadır.

Raportör Nuh Kibar'ın Düşüncesi : Dava dilekçesinde ileri sürülen iddialar, itiraz komisyonu kararının dayandığı gerekçe karşısında kararın bozulmasını sağlayacak durumda olmadığından, davanın reddi gerekeceği düşünülmektedir.

Kanunsözcüsü Erdoğan Anlı'nın Düşüncesi : 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkındaki Kanunun 54 üncü maddesinde ödenme müddeti içinde ödenmeyen âmme alacağının tahsil dairesince cebren tahsil edileceği, cebren tahsilin maddede yazılı şekillerden herhangi birinin tatbiki suretiyle yapılacağı, bunlardan birinin amme borçlusu tahsil dairesine teminat göstermişse teminatın paraya çevrilmesi yahut kefilin takibi şekli olduğu, 56 ncı maddesinde de, karşılığında teminat gösterilmiş bulunan âmme alacağı vadesinde ödenmediği takdirde, borcun 7 gün içinde ödenmesi, aksi halde teminatın paraya çevrileceği veya diğer şekillerle cebren tahsile devam olunacağının borçluya bildirileceği, 7 gün içinde borç ödenmediği takdirde, teminatın bu kanun hükümlerine göre paraya çevrilerek âmme alacağının tahsil edileceği açıklanmıştır.

Anılan Kanunun 54 üncü maddesi hükmü ile ödeme müddeti içinde ödenmeyen amme alacağının maddede yazılı üç şekilden herhangi biri ile cebren tahsil edileceği açıklanırken alacaklı idareye bu şekillerden birini uygulamada ihtiyar hakkı tanınmış olup, amme borçlusunun tahsil dairesine teminat göstermiş olması halinde teminatın paraya çevrilmesi şekli maddede yazılı cebren tahsil şekilleri arasına birinci sırada yer almış bulunmaktadır. Uyuşmazlık konusu olayda muvakkat kabul hükümlerinden yararlanılmak suretiyle ithal edilen emtianın gümrük vergisi ve resmi için davacı banka tarafından teminat mektubu verildiği ihtilaflı olmadığına ve vadesi gelmiş söz konusu borcun 7 gün zarfında ödenmesi hususu borçluya bildirilip borçlunun ödemeden imtina etmesi üzerine teminat mektubunu veren banka adına ödeme emri düzenlendiğine, davacı bankanın 153 sayılı Kanun gereğince tedrici tasfiyeye tabi tutulması söz konusu âmme alacağının takibine engel teşkil etmiyeceğine ve esasen bu hususta aksine bir hüküm de mevcut olmadığına göre, itiraz komisyonunca ödeme emrinin onanmasında kanuna aykırı bir cihet bulunmadığından davanın reddi gerekeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Yedinci Dairesince işin gereği görüşüldü :

Dayandığı hukuki ve kanuni nedenlerle gerekçesi yukarıda açıklanmış bulunan itiraz komisyonu kararı, aynı gerekçe ve nedenlerle dairemizce de uygun görülmüş olup, davada ileri sürülen iddialar sözü geçen kararın bozulmasını sağlıyacak durumda bulunmadığından davanın reddine, (100) lira maktu ilâm harcının davacıdan alınmasına 30/5/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

GELİR VERGİSİ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Yedinci Daire

Esas No : 1971/125

Karar No : 1972/2263

Davacı : Şişli Vergi Dairesi Müdürlüğü.

Davalı : Aliye Semiye Beysan,

Davanın Özeti : Raybank Kadıköy Şubesine yatırdığı mevduattan 1964 takvim yılında elde ettiği kanuni ve munzam faizleri beyan dışı bıraktığı iddiası ile ödevli adına re'sen takdir yoluyla salınan kaçakçılık ve usulsüzlük cezalı Gelir Vergisini; kanuni hadler dışında faiz alındığı iddiası konusu olan her iki hesabın 1963 yılında açıldığının ihtilâfsız olduğu bu duruma göre kanuni faiz dışında kalan munzam faizin hesaben 1963 yılında elde edilmiş olduğundan vergilendirmenin 1963 yılına teşmil edilmesi gerektiği, diğer taraftan, kanuni faizin ödevli hesabına 5/7/1967 gününde alacak kaydedildiği banka kayıtlarıyla sabit olduğundan teklif yılında kanuni faiz de elde olunmadığı gerekçesiyle terkin eden itiraz komisyonu Dördüncü Dairesinin 20/3/1969 gün ve 108 sayılı kararının ödevlinin 1963 yılında 1 yıl 15 gün vadeli 59.000 lira aynı yıl diğer bir hesaba 1 yıl 10 gün vadeli 232.400 lira yatırdığı, hakikat halde bu meblağların 50.000 ve 200.000 liradan ibaret olduğu geri kalan 9000 lira ile 32.400 liranın munzam faiz olarak peşinen tahakkuk ettiği ve elde olunduğu, ayrıca 13.903.26 lira kanuni faizin aynı yıl tahakkuk ettiğinden Vergi Usul Kanununun 30/1 inci maddesine istinaden matrah takdiri cihetine gidildiği, ancak inceleme raporunda da tespit olunan toplam faiz miktarının aynen takdir olunduğundan tarhiyatta kanuna aykırılık bulunmadığı ileri sürülerek bozulması isteğinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Cevap verilmemiştir.

Raportör Fikret Anıl'ın Düşüncesi : Raybank Kadıköy Şubesine ödevli tarafından yatırılan mevduata 1963 yılında hesap açıldığı anack vadesi itibabriyle 1964 yılına intikal ettiği gibi, 1964 yılından sonra da aynı hesapta kaldığı anlaşıldığından 1964 yılında hem vade sonuna hem de 1964 yılı sonuna taalluk eden kısımlar için hesaben dahi olsa bir faiz gelirinin elde olunduğunu kabul etmek icabedeceği gibi, komisyonlarca munzam faizin varlığının kabul edilmesine, 1963 yılında ana paraya eklenerek peşinen elde edildiğini gösterecek delil bulunmaması itibariyle bu faiz gelirinin de vâde sonunda elde edildiğini ve 1964 yılı gelirine dahil olduğunu kabul zarar olduğundan Temyiz Komisyonunun dayandığı aksi gerekçede isabet görülememektedir. Bu sebeple Temyiz Komisyonu kararının bozulması gerekeceği düşünülmektedir.

Kanunsözcüsü İsmail Diler'in Düşüncesi : İleri sürülen iddialar dava konusu kararın dayandığı gerekçeler karşısında, yerinde ve kararın bozulmasını sağlıyacak durumda görülmediğinden davanın reddine karar verilmesi gerekeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Yedinci Dairesince gereği düşünüldü :

Ödevlinin 1963 yılında Raybank Kadıköy Şubedinde 1 yıl 15 gün vadeli 59.000 liralık, aynı yıl aynı bankada bir başka hesapta 1 yıl 10 gün vadeli 232.400 liralık mveduat hesabı açtırdığı ihtilâflı değildir.

Uyuşmazlık munzam ve kanuni faizlerin hangi yıl elde edilmiş olduğu hususuna ilişkin bulunmaktadır.

Munzam faizin komisyonlarca 1963 yılında elde olunduğu kabul edilmişse de; 1963 yılı içinde 1 yıl 15 gün ve yine 1 yıl 10 günlük vadelerle yatırılan mevduatın 1964 yılına intikal edeceği tabiidir. Kaldı ki ödevli ana parayı 1967 yılında çektiğini itiraz komisyonuna beyan etmiş olduğundan, mevduatın 1964 yılında bankada bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu duruma göre, kanuni ve munzam faiz gelirinin 1964 yılına taalluk eden kısmının 1964 yılı sonunda hesaben elde edildiğini kabul zaruridir.

Bu nedenle hesaben elde edilen (hukuken tasarruf edilebilen) 1964 yılı faiz gelirinin 1964 yılı beyannamesine ithali gereklidir. Aksi halde, 1967 yılında elde olunduğu kabul edilirse, amme alacağının kanunsuz olarak geciktirilmesi gibi bir sonuç hasıl edecektir. Buna cevaz verilemiyeceği tabiidir.

Bu sebeple Temyiz Komisyonu Dördüncü Dairesinin aksine müttehaz kararında isabet bulunmadığından dava konusu komisyon kararının bozulmasına, 450 kuruşluk posta pulu giderinin davalıdan alınarak davacıya verilmesine 10/6/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

Yedinci Daire

Esas No : 1971/408

Karar No : 1972/2477

Davacı : Şişli Vergi Dairesi Müdürlüğü

Davalı : Safa Karatay

Davanın Özeti : İnceleme raporuna dayanılarak, mükellef adına 1963 yılı için ikmalen salınan kaçakçılık cezalı Gelir Vergisini; 3800 liralık matrah farkı mükellefçe kabul edildiğinden ve bu miktar hakkında taraflar arasında ihtilaf bulunmadığından, itirazın bu kalemi için ayrıca karar verilmesine yer olmadığına,

Hasılat kaydedilmeyen ameliyat ücretlerinden doğan 32.850 liralık matrah farkına gelince;

Vergi hukukunda, serbest meslek kazancının vergilendirilebilmesi için, kazancın mükellef tarafından elde edilmiş olması gerektiği, olayda bahis konusu matrah farkının mükellef tarafından elde edildiğini kesin olarak isbata medar hiçbir maddi delil bulunmadığı, hastaların bir kısmı tarafından gönderilen ifadelerin çoğunun maddi delillere istinat ettirilmediği,

Bu bakımdan, kanaate istinaden ve istidlâl yolu ile bir kısım kazancın vergi dışı bırakıldığını kabule imkân olmadığı; kaldı ki, ödevlinin müteakip yılda daha fazla kazanç beyan etmesinin bu yılda da aynı miktar ya da hiç değilse beyanından fazla bir kazanç sağlamış olmasını gerektirmeyeceği gerekçesiyle terkin eden 2/7/1968 gün ve 979 sayılı itiraz komisyonu kararını; «incelenen dosyaya göre, Vergi Usul Kanununun 29 uncu maddesinde tarif edilen ikmalen vergi tarhı sebebinin bulunmadığı, ezcümle Güzelbahçe Kliniği hesaplarının incelenmesi sırasında ele geçen özel klinik defteri kayıtları ve şahit ifadelerinin matrah miktarını kesinlikle tespite müsait olmadığı» gerekçesiyle onayan 24/3/1969 gün ve 1969 — 160 sayılı Temyiz Komisyonu Dördüncü Daire kararının; ödenen ücretler münferit olduğundan hastalar tarafından unutulmasına imkân olmadığı, hasta ifadesinin ve defter kayıtlarının bariz delil teşkil ettiği ileri sürülerek bozulması istenilmektedir.

Savunmanın Özeti : Olayda, inceleme elemanı tarafından tesbit edilen miktarların mücerret kayıt ve ifadelere dayandırılmadığı, bu nedenle, 213 sayılı Kanunun 29 uncu maddesi hükmü gözetilerek tarhiyatın terkininin yerinde olduğu ileri sürülerek davanın reddine karar verilmesi istenilmektedir.

Raportör Yardımcı Polat Yalçıner'in Düşüncesi : Uyuşmazlık konusu olayda, hesap uzmanınca; gerek mükellefin ve gerekse hasta muayene ve ameliyat ettiği kliniklerin defter ve kayıtları ile hastaların beyanlarına göre tespit olunan matrah farkları üzerinden ikmalen Gelir Vergisi salınmış bulunmaktadır.

Dava konusu kararla ise; söz konusu vergiden mükellefin Yapı Kredi Bankasından aldığı 3.800 liralık matraha ilişkin olanını onayan diğer kısmını da «çoğu kere kesin olmayan ifadelere ve mücerret klinik defterlerine delil izafesi mümkün olmadığı» sebebine davanarak terkin eden itiraz komisyonu kararı aynen onanmış bulunmakta ve davacı tarafından komisyon kararının aleyhe olan kısmının bozulması istenmektedir.

Uyuşmazlık konusu tarhiyat 213 sayılı Kanunun 29 uncu maddesine dayanılarak yapılmıştır. Adı geçen maddede ikmalen vergi tarhı, aynen; «her ne şekilde olursa olsun, bir vergi tarh edildikten sonra bu vergiye müteallik olarak meydana çıkan ve maddi delillere veya kanuni ölçülere dayanılarak miktarı tesbit olunan bir matrah veya matrah farkı üzerinden verginin tarh edilmesidir.» diye tanımlanmıştır.

İkmal tarhiyatı ise idarece; inceleme elemanının incelediği, mükellef kayıtlarına ameliyat ve tedavi işlerini yürüttüğü Güzelbahçe Kliniğinin kayıtlarına hasta hesap defterlerine, Teşvikiye Sağlık Yurdunda ele geçirdiği, özel kasa defterine ve ayrıca hastalardan aldığı imzalı beyanlara maddi delil kıymeti verilerek yapılmış, komisyonlarca ise aksi görüşten hareketle ikmal tarhiyatı terkin edilmiş olduğundan; davanın çözümü özellikle, 29 uncu maddedeki «maddi delil»in saptanmasına ve ortaya konulmasına bağlı bulunmaktadır.

Maddi delil, (Vergi Hukukunda) matrahın saptanması ile ilgili olarak düzenlenen ve düzenlenen hakkında hukukî hüküm ifade eden vesikalardır. Bir başka tanımla maddi delil, anlaşmazlık konusu olaya hakimin kanaatini yaratacak kanununca kabul edilen isbat araçlarıdır.

Her ne kadar 29 uncu maddede maddi delillerin neler olduğu yada neler olabileceği belirtilmemiş ise de, 213 sayılı Kanunun çeşitli maddelerinde (ezcümle; 134, 141, 143, 145, 148, 227, 229, 233, 234, 235, 236, 240, 241, 242 inci maddelerinde) düzenlenen hükümlere dayanan vesikaların kanuni ve maddi delil olduğu açıktır.

Bu nedenle, dava konusu kararla maddi delil olduğu kabul edilmeyen, yukarıda adı geçen defter ve kayıtların, hastalardan alınan imzalı beyanların, maddi delil olarak kabulü ile onlara dayanılarak bulunan matrah farkı üzerinden ikmalen salınan verginin de onanması gerekir.

Açıklanan bu gerekçelerle davanın kabulünün uygun olacağını düşünmekteyim.

Kanunsözcüsü Fevzi Tuzkaya'nın Düşüncesi : Vergi Dairesi Müdürlüğü tarafından kararın bozulması yönünden ileri sürülen iddialar, dava konusu Vergiler Temyiz Komisyonu Dördüncü Daires'nin 24/3/1969 gün ve 1969 — 160 sayılı kararının dayandığı gerekçeler karşısında kararın bozulmasını gerektirir nitelikte görülmediğinden davanın reddi ile, usul ve kanun hükümlerine uygun olarak verilen dava konusu kararın tasdiki gerekeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Yedinci Dairesince işin gereği görüşüldü :

Uyuşmazlık konusu olayda mükellef hakkında ikmalen vergi salınmasını intaç eden matrah farkı, Güzelbahçe Özel Kliniğinde ve Teşvikiye Sağlık Evinde

yapmış olduğu ameliyat, muayene ve tedavi ücretlerinin kendi defterlerine bir kısmının noksan, bir kısmının ise hiç işlenmemiş olmasının tesbitiyle bulunmuştur.

Mükellefin ameliyat, muayene ve tedavi yaptığı hususlarında anlaşmazlık bulunmayan Güzelbahçe Kliniğinde ele geçirilen hasta hesap defterleri ile Teşvikiye Sağlık Evinde ele geçirilen özel kasa defterinde; her hasta için ayrı bir sayfa açıldığı, her hastanın bu sayfalarda gösterildiği, hastanın tedavi ve bakım ücretleri ile birlikte alınan ameliyat ve muayene ücretlerinin yazıldığı, tahsilleri sonunda hesabın kapandığı, kapanmış hesapların çoğunda (doktor ücretini aldı) veya (doktor para almayacak) gibi kayıtlar bulunduğu tespit olunmuştur.

Söz konusu özel klinikler personelinin ifade tutanaklarında, bu defterlerin doktorların talimatına göre tutulduğu, hastaların para yatırmadan ameliyat ve muayenelerinin yapılmadığı, söz konusu ücretlerin aynen doktora verildiği beyan edilmiştir.

Bu defterlerden doktorun tesbit edilmiş hastalariyle yapılan yazışmaya gelen cevabi yazılardan bir kısmında, defterlerde yazılı ücretlerin aynısı bildirilmiş ve belgelerle tevsik edilmiş bulunmaktadır.

213 sayılı Vergi Usul Kanununun 148 inci maddesinde, mükelleflerden veya mükelleflerle muamelede bulunan diğer gerçek veya tüzel kişilerden bilgi istenebileceği hükme bağlanmış olmasına ve gelen bu bilgiler mükellefi ilzam edecek belgelerle teyit edilmiş ise maddi delil niteliğini alacağına göre, yukarıda açıklanan özel klinik hasta hesap defterinin, özel kasa defterlerinin ve hastaların beyanlarını ihtiva eden yazıların maddi delil niteliğinde bulunduğunda şüphe yoktur.

Bu itibarla, söz konusu belgelere dayanan matrahın, maddi delillere göre tespit edilmiş olduğunu kabul etmek zorunlu görüldüğünden, matrahın maddi delillere istinaden bulunmadığı gerekçesiyle uyuşmazlık konusu tarhiyatı terkin eden itiraz komisyonu kararını aynı gerekçelerle onayan dava konusu 24/3/1969 gün ve 1969 — 160 sayılı Temyiz Komisyonu Dördüncü Daire kararında isabet bulunmadığından bozulmasına ve 600 kuruş posta pulu giderinin davalıdan alınarak davacıya verilmesine, 22/6/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

GELİR VERGİSİ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Yedinci Daire

Esas No : 1971/4202

Karar No : 1972/1976

Davacı : Kadri Ötügen

Davalı : Gider Vergileri Dairesi Müdürlüğü — İSTANBUL.

Davanın Özeti : Gayrimenkul ipoteği tesisi suretiyle ikrazatçılık yaptığı bu faaliyetini vergi dairesinin bilgisi dışında bıraktığı inceleme elemanınca iddia edilerek, resen takdir yolu ile 1964 — 1969 yıllarına ilişkin adına salınan Gider Vergisi ve kesilen kaçakçılık cezasını; «Mükellefin 3/11/1964 tarihinde tesis edilen ipotek karşılığında 20.000 lira ödünç para verdiği, ipoteğin fek ed lmiyerek 30/4/1969 tarihine kadar devam ettiği, olayda hernekadar borçlu faiz almadığını, ipotekli dairede oturan mükelleften kira aldığını beyan etmiş isede, muesses ictihatlara göre büyük meblâğların menfaatsiz verilemiyeceği, Gider Vergisiyle teklifinde kanuna aykırılık bulunmadığı» gerekçesiyle vergi aslını tasdik, kaçakçılık cezasını terkin etmek suretiyle değişiklikle onayan Temyiz Komisyonu Beşinci Dairesinin 13/10/1970 gün ve 3774 sayılı kararının; satın aldığı dairenin satış bedeline mahsuben 20.000 lira verdiği, verdiği parayı ipotekle teminat altına aldığı, ipotek tesis edilen daire için ayda 400 lira kira ödediği mal sahibi olan ve kirayı alan şahsın da bu elde ettiği geliri gayrimenkul sermaye iradı olarak beyan ettiği, inceleme elemanının bu muameleyi ikrazatçılığa karine sayarak kendisine mukriz addettiği, sonra aynı inceleme elemanının incelemeyi derinleştirerek Gider Vergisi ile teklifini gerektirmiyeceği yolunda 4/7/1968 günlü raporla eski raporun hıfzını istediği, buna rağmen Vergi Dairesinin yetki dışı tasarrufta bulunarak kendisini mukriz addettiği ileri sürülerek sözlü açıklamaları da dinlenildikten sonra bozulması isteğinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Kanuni dayanaktan yoksun davanın reddi gerekeceği yolundadır.

Raportör Keramettin Ünsay'ın Düşüncesi : Dava dilekçesinde ileri sürülen iddialar, komisyon kararının dayandığı gerekçe karşısında kararın bozulmasını sağlıyacak durumda olmadığından, davanın reddi gerekeceği düşünülmektedir.

Kanunsözcüsü Güven Dinçer'in Düşüncesi : Mükellefin, oturduğu apartman dairesinin sahibine 20.000 lira verdiği ve bu paranın 1964 — 1969 yılları arasında evsahibi uhdesinde kaldığı ihtilâfsızdır.

Davacı, mezkur meblağın satış vaadi senedi karşılığında ve mülk edinmek maksadiyle verildiğini iddia etmekte ise de; ortada resmen yapılmış bir satış vaadi senedi mevcut olmadığı gibi 5 yıl gibi uzun bir süre zarfında satışın ger-

çekleşmemesi de alacaklı ile borçlu arasındaki münasebetin ikraz olduğunu göstermektedir.

Bu sebepten davacının 6802 sayılı Kanunun 28 inci maddesine göre vergilendirilmesinde kanuna aykırılık yoktur ve davanın reddi gerekir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Yedinci Dairesince duruşma için belli edilen günde davacı Kadri Ötügen ile davalı Vergi Dairesini temsilen gelen Hazine Avukatı Yurdanur Gökırmak dinlenilip, Kanunsözcüsünün düşüncesi alındıktan ve taraflara son defa söz verildikten sonra dava dosyası da incelenerek işin gereği görüşüldü :

Davacının 3/11/1964 tarihinde apartman dairesi satınalmak gayesi ile ipotek karşılığı Ali Asal'a 20.000 lira vermesi nedeni ile tesis edilen işlem, 6802 sayılı Kanunun 28 nci maddesi gereğince ikrazatçılık kabul edilerek tarhiyat yapılmış isede; 31/5/1971 ve 27/12/1971 günlü E. 71/4202 sayılı ara kararlarımız ile getirtilen tarh dosyası ile ipotek ve satış ile ilgili özel anlaşma belgelerinin incelenmesi sonucunda, davacının bir daire satınalmak gayesi ile 20.000 lira verdiği alacağını garanti altına almak için borçlunun gayrimenkulüne 3/11/1964 tarihinde ipotek tesis ettirdiğinin, ipotek tesis edilen dairede aylık 400 lira kira ile oturduğunun, borçlunun da elde ettiği kirayı her yıl gayrimenkul sermaye iradı olarak bildirdiğinin ve ayrıca davacıya herhangi bir faiz ödemediğini beyan ettiğinin anlaşılması ve gene dosyada mevcut inceleme elemanlarının 4/7/1969 gün ve 1969/2 — 4 sayılı yazıları ile de, Malive Bakanlığının 89 seri numaralı Gelir Vergisi Genel Tebliği ve 541 numaralı tamimleri gereğince davacının bu faaliyetinin Gider Vergisi ile teklif edilemiyeceğinin daha önce Gider Vergisi ile teklif edilmesine ilişkin tanzim ettikleri inceleme raporlarının hıfzının istendiğinin anlaşılması karşısında yükümlünün ikrazatçı kabul edilmesi suretiyle salınan Gider Vergisinin Temyiz Komisyonunca tasdikinde kanuni isabet görülmemiştir.

Yukarıda açıklanan nedenlerle davanın kabulü ile dava konusu Temyiz Komisyonu Beşinci Dairesinin 13/10/1970 gün ve 3774 sayılı kararının bozulmasına tarh dosyasının yerine iadesine, 16/5/1972 gününde oyçokluğuyla karar verildi.

AZLIK OYU

Ödevlinin borçlunun apartman dairesini ipotek ettirmek suretiyle ve resmi senetle bir yıl vadeyle 20.000 lira borç para verdiği ve kiracı olarak dairesinde oturduğu, ipoteğin 3/11/1964 tarihinde tesis edilip, bir yıllık vade sonunda fekki cihetine gidilmiyerek 1969 yılına kadar devam ettiği ve bu müddet zarfında borcun borçlunun uhdesinde kaldığı ve alacaklı tarafın herhangi bir takipte bulunulmadığı dosyanın tetkikinden anlaşılmakta olup, esasen bu hususlar taraflar arasında ihtilâflı değildir.

Uyuşmazlık konusu olayda ödevli bir daire almak kaydıyla 20.000 lira borç para verdiğini, faiz almadığını, borçlunun evinde kiracı sıfatiyle oturduğunu oturduğu dairenin aylık kira bedellerini kira sözleşmesi uyarınca ödediğini iddia etmekte ise de;

Gayrimenkul satış vaadi senedinin resmi şekilde yapılması zorunlu olup dosyada ödevli tarafından ibraz edilmiş böyle bir begle bulunmadığı gibi, 20.000 liranın bir yıl vade ile verilmiş olmasına rağmen, borcun 1969 yılına kadar ödenmiyerek borçlu uhdesinde kalması, ve alacaklının borcun tahsili cihetine gitmemesi ve taraflar arasında akrabalık gibi yakın bir ilişkinin de bulunmaması karşısında, borcun bir daire almak niyetiyle verildiği ve hiçbir menfaat sağlamadığı sonucuna varılamıyacağından davanın reddi gerekeceği görüşünde olduğumdan verilen karara karşıyım.

T. C.

D A N I Ş T A Y

Yedinci Daire

Esas No : 1972/499

Karar No : 1972/2235

Davacı : Savranoğulları Koll. Şirketi.

Vekili : Av. Hayati Savran

Davalı : Yenipazar Malmüdürlüğü.

Davanın Özeti : Faiz karşılığı borç para vermek suretiyle ikrazatçılık yaptığı iddiasiyle müvekkili adına 1970 dönemi için salınan kaçakçılık cezalı Gider Vergisini, «6802 sayılı Kanunun 28 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında, 2279 sayılı Kanuna göre ikraz işleriyle uğraşanlarla, banka muamele ve hizmetlerinden bir veya birkaçı ile iştigal edenlerin bu kanunun uygulanmasında banker sayılacağı hükmünün yer almış olduğu bu hükme göre 2279 sayılı Kanun hükümleri gereğince izin almak suretiyle ikrazatçılık yapan bir şahsın mutlak olarak vergiye tabi olduğu, banker muamele ve hizmetlerinden bir veya birkaçı ile iştigal edenlerin vergiye tâbi tutulabilmesi için muamele veya dönemde taaddüd olması, başka bir deyimle bir şahsın bir yıl içinde birden fazla şahsa veya bir şahsa birçok yıllarda ikrazatta bulunmasının ve bu suretle ikrazatçılığı itiyad haline getirdiğinin tesbit ve tevsik edilmesi gerektiği, bu hususun Danıştay ve Daireleri Umumi Heyetinin muhtelif kararları ile bu şekilde içtihada bağlanmış olduğu, olaydaki şahsın durumunun bu ikinci şıkka girmekte olduğu, filhakika dosyada mevcut inceleme raporu ve rapora ekli mükellefce imzalı tutanaktan pamuk ticareti ile iştigal eden mükellefin pamuk müstahsillerine avans olarak borç para verdiği ve mahsulün toplanması ve tesliminde müstahsil fişinde yazılı satış tutarı üzerinden avans iskontosu, alivre fiat farkı düşüldüğü, böylece intilâflı dönemde 6.437,50 lira faiz elde ettiğinin anlaşıldığı, Danıştay içtihatlarına göre alivre fiat farkının faiz geliri olarak kabul edilmekte olduğu» gerekçesiyle tasdik eden 16/9/1971 gün ve 971/2994 sayılı Temyiz Komisyonu, Beşinci Daire Kararının; verilen borç paraların pamuk müstahsillerinden daha ucuza mal alabilmek için avans olarak verildiği, yapılan muamelenin ticari bir muamele olup, ikrazatçılıkla ilgisi bulunmadığı, sadece pamuk müstahsillerine avans verildiği ileri sürülerek bozulması isteminden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Kararın usul ve kanun hükümlerine uygun olduğu ve mesnedi bulunmadığından bahisle davanın reddi gerekeceği savunulmuştur.

Raportör Belma Bumin'in Düşüncesi : Yapılan muamelenin ikraz muamelesi olmayıp, alivre bir alım satım işi olduğu, alım satım muamelesinin gerçekten tahakkuk etmiş olması ve borçlu ifadeleriyle faiz ödendiğine dair bir tesbitin de yapılmamış olmasiyle sabit olduğundan aksine varid Temyiz Komisyonu kararının bozulması gerekeceği düşünülmektedir.

Kanunsözcüsü Sedat Ünaldı'nın Düşüncesi : Dava, avanslı alivre satışlarda, Malın teslimi sırasında kesilen müstahsil fişlerinde yazılı meblâğdan, ödünç paranın faizi, alivre fiat farkı avans vade farkı gibi isimler altında yapılan tenzilatın Gider Vergisine konu teşkil eden faiz geliri sayılıp sayılmayacağının tesbitiyle ilgilidir.

Dosyada mevcut vergi kontrol memuru raporunda,

1 — Malın tesliminde tanzim edilen müstahsil makbuzlarında gösterilen tenzilatın mükellef muhasebesinde ve defterlerinde gösterilmediği,

2 — Vaki tenzilatın mükellef tarafından açıktan tahsil edildiği, iddia ve ispat edilmemiştir.

Avanslı alivre muamelelerde bir malın tenzilâtlı olarak satın alınması olayı bankerlikle telif edilemiyeceğinden itiraz komisyonunun terkin ettiği matrahı ihya eden Temyiz Komisyonu kararında isabet görülmemiştir.

Bu sebeple mükellef davasının kabulüne karar verilmesi gerekeceği düşünülmüştür.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Yedinci Dairesince duruşma için tespit edilen günde davacı vekili Avukat Hayati Savran ile davalı idareyi temsilen gelen Hazine Avukatı Nejat Öztekin dinlenilip, kanunsözcüsünün düşüncesi alındıktan ve taraflara tekrar söz verildikten sonra gereği düşünüldü :

Bir şahsın ikrazatçılıktan dolayı teklif altına alınabilmesi için bir yılda müteaddit şahsa ya da bir şahsa müteaddid yıllarda ikrazatta bulunmasının ve bu suretle ikrazatçılığı itiyad haline getirdiğinin tesbit ve tevsikinin gerektiği Danıştayca içtihat olunmuştur.

Olayda ise, mükellefin sadece pamuk müstahsillerine mahsulün idrakinden evvel verdiği ödünç para karşılığında malın tesliminde müstahsillerce % 15 nisbetinde bir tenzilat yapıldığı hususu dosya münderecatıyle sabit olup, bu durumda, verilen borç paraların ikraz maksadiyle verilmeyip gerçek bir alivre muamelesi olduğu hususu, gerek malın neticede teslim edildiği hususunda bir ihtilaf bulunmaması ve gerekse faiz ödendiğine dair dosyada bir borçlu ifadesine rastlanamaması ve akside Vergi Dairesince ileri sürülerek tevsik edilememesi ile anlaşıldığından gerçek bir alım satım muamelesi olan bu tür satışlardan elde edilen geliri faiz geliri olarak kabul etmek usul ve kanun hükümlerine uygun bulunmamaktadır.

Açıklanan nedenlerle davanın kabulüyle dava konusu 16/9/1971 gün ve 1971/2994 sayılı Temyiz Komisyonu Beşinci Daire kararının bozulmasına, tarafları ve konusu aynı olup aynı gün birlikte duruşması yapılan E: 972/503 sayılı dosya nedeniyle duruşma için vekâlet ücretine hükmedildiğinden ayrıca vekâlet ücerti takdirine yer olmadığına aşağıda yazılı dava giderlerinin davalıdan alınarak davacıya verilmesine 6/6/1972 tarihinde oyçokluğuyla karar verildi.

AZLIK OYU

Dava konusu komisyon kararı usul ve kanun hükümlerine uygun olup davanın reddi gerekeceği görüşüyle çoğunluk kararına muhalifim.

T. C.

DANIŞTAY

Yedinci Daire

Esas No : 1972/762

Karar No : 1972/2360

Davacı : Gümrük ve Tekel Bakanlığı

Davalı : Tekiş İnşaat Limited Şirketi,

Vekili : Av. Yüksel Karaburçak,

Davanın Özeti : İzmir Giriş Gümrük Müdürlüğünde 21/3/1960 gün ve 686 sayılı beyanname ile Yol ve Yapı Şirketi tarafından muafen ithal işlemi yapılan ve iki yıl kullanıldıktan sonra yükümlü Tekiş Firmasına devredilen (beton tesviye) makinaları için tahsis yeri değişmesi nedeniyle ithaldeki niteliğine göre Gümrük Kanununun 4/4 üncü maddesine göre ikmalen salınan Gümrük Vergisine yükümlü şirketin itirazı üzerine; «uyuşmazlığın vergi nisbetinden doğduğu, yükümlüce eşyalara Gümrük Kanununun vasfı ve tahsis yeri değişen eşya hakkındaki hükümlerinin dikkate alınarak vergi tahakkuk ettirilmesinin istendiği, Gümrük Tekel Bakanlığının 11/11/1968 gün ve 51982/99 — 70673 sayılı yazısında belirtildiği üzere, evvelce beyannameleri alınarak yurda ithal olunan makinaların, tahsis yerlerinde bir süre kullanıldıktan sonra, tahsis yeri değişik başka bir firmaya devredilmiş olduklarından pozisyonları değişerek, Gümrük Kanununun 6 ncı maddesinin 5 inci fıkrası hükmü kapsamına giren eşya niteliğini aldığı, yine Bayındırlık Bakanlığının 9/11/1971 gün ve A — 03 — 6/3001 sayılı yazısında, makinaların normal verim kabiliyetlerinden % 25 nisbetinin çok üstünde bir zayiata uğramış bulunduğunun saptandığının bildirildiği, bu belgeler ve kanunun açık hükmü karşısında, uygulamanın Gümrük Kanununun 6/5 inci maddesi hükmüne göre yapılmasının ve eşyanın ilk madde kabulünün icap ettiği, demirden yapılmış bulunmaları nedeniyle söz konusu makinaların kaybettikleri verim kabiliyetleri de göz önüne alınarak tarifedeki 73.03 pozisyonu üzerinden vergilendirilmeleri gerektiğine» ilişkin Gümrük Hakem Kurulunun 23/11/1971 gün ve 599/511 — 71/248 sayılı kararının; uyuşmazlığın vergi ödeme yükümlülüğünün başladığı andaki eşya kıymeti üzerinden çıktığı önce bu yönden bir karar verilmediği, muafen yurda getirilen ve bir süre kullanılan makinaların öncelikle verim kabiliyetinin % 25 kaybettiği yolunda mütalaa alınması ve ondan sonra satış ve devrinin yapılması gerektiği, verim kabiliyeti tesbit işleminin satıştan önce gelen bir konu olduğu. Bayındırlık Bakanlığınca yıllarca önce devredilen eşya için sonradan verim kabiliyeti tesbiti yapılamıyacağı, Gümrük Kanununun 4/4 üncü maddesine göre verim gücü tasdikinden sonra satış yapılabileceğinden 6/5 maddeye göre vergiye tâbi olacağının araştırılabileceği iddialariyle bozulması ve yargılama giderinin davalıya yükletilmesi isteğinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Uyuşmazlık 6/5 inci maddeye göre çıktığından usule ilişkin iddiada uyarlık bulunmadığı, makinaların devri sırasında verim gücünü yitirdikleri, şirketlerinin de aynı nedenlerle muafiyetten yararlanmaları gerektiği,

makinaların verim gücünü en az % 25 kaybettiklerinin Bayındırlık Bakanlığı yazısiyle de sabit bulunduğu ve 6/5 inci madde uygulamasının yerinde olduğu iddialariyle davanın reddi gerekeceği yolundadır.

Raportör Samet Tamer'in Düşüncesi : Dava konusu; 1960 yılında muafen yurda getirilen makinaların, iki yıl kullanılmasından sonra davalı Tekiş Firmasınca devir alınarak kullanılması sırasında kat'i ithal'nin yapılmak istenmesi üzerine hangi tarife pozisyonuna uygulanacağına ilişkin bulunmaktadır.

Gümrük Kanununun 6 ncı maddesinin 5 inci bendinde, muaf olarak yurda sokulup 10 yıl kullanıldıktan sonra muaflıktan faydalanmıyan bir işe tahsis edilen makine ve aletlerden Gümrük Vergisi aranmıyacağı, bu süreden önce normal verim kabiliyetini en az % 25 oranında kaybettiği ilgili Bakanlıkça onanan makine ve aletlerin muaflıktan yararlanmıyan yerlere devir ve tahsisi halinde Gümrük Vergisinin ilk madde tarifesi üzerinden alınacağı hükmü öngörülmüş olup; olayda ise, 1960 yılında ithal olunan makinaların, muafen ithal eden şirketçe iki yıl kullanılmasından sonra devri sırasında verim gücünü en az % 25 oranında kaybettiği yolunda bir tesbit yapılması gerekirken, Bayındırlık Bakanlığının 9/11/1971 günlü tesbit yazısına dayanılarak gümrük tarifesi uygulanması yoluna gidildiği anlaşılmaktadır.

Yukarıda açıklanan madde hükmü uyarınca makinaların devir ve satışı anındaki verim gücü kaybının ilgili bakanlıkça tesbitinden sonra kesin ithal işlemi yapılması gerekeceğinden, bu yolda öncelikle bir tesbit işlemi yapılmadan tarife uygulamasında ve yazılı şekilde karar verilmesinde kanuna uyarlık görülmemiştir.

Bu nedenlerle davanın kabulü ile, makinalerin devri anındaki verim gücü kaybının bilirkişi incelemesi ile tesbitinden sonra yeniden bir karar verilmek üzere dava konusu kararın bozulması gerekeceği düşünülmüştür.

Kanunsözcüsü Erdoğan Anlı'nın Düşüncesi : Uyuşmazlık, Yol ve Yapı kollektif Şirketi tarafından 1960 yılı içinde muafen yurda sokulan ve Seyitgazi Nato Hava Meydanı inşaatında 1963 yılı sonuna kadar çalıştırılarak işin bitiminde, satış ve kati ihalesi için teşebbüse geçilip bu hususta ki müsaadesi 1968 yılında alınan söz konusu eşyanın vergi matrahının tesbitine ilişkin bulunmaktadır.

5383 sayılı Gümrük Kanununun 4 üncü maddesinin 4 üncü bendinde, yurda muaf olarak sokulduğu halde, muaflıktan faydalanmayan yerlere ve şahıslara satılan veya devredilen eşyalar için ödeme mükellefiyetinin hangi tarihte başlıyacağı açıklanmış olup, ödevli şirket muafiyetten yararlandığına göre, anılan madde hükmünün uygulanması düşünülemiyeceği gibi bir an için davacı idarenin bu hususta ki iddiası kabul edilse dahi söz konusu eşya üzerinde İzmir Kambiyo Müdürlüğünün 15/5/1968 tarihine kadar Bayındırlık Bakanlığının sözleşmeye dayanan yetkisi devam ettiğinden ve ancak bu tarihten sonra ödevli Şirket'e satış ve devir olanağı doğduğundan; ödeme mükellefiyeti de anılan tarihten sonra gümrüğe yapılacak beyan, beyan yapılmamışsa satış, satış tarihi de tesbit edilemiyorsa gümrükçe bilgi edinildiği tarihten başlar.

Esasen uyuşmazlık konusu olayda ödevli Şirket mükellefiyete ilişkin bir itirazda bulunmamış, hakkında Gümrük Kanununun 6 ncı maddesinin 5 inci bendinin uygulanması icap ettiğini def'an dermeyan etmiştir.

Anılan madde hükmünde muaf olarak yurda sokulup ta on yıl kullanıldıktan sonra muaflıktan faydalanmayan bir işe tahsis edilen makina ve aletlerden Gümrük Vergisi aranmıyacağı, bu süreden önce normal verim kabiliyetini en az % 25 nisbetinde kaybettiği ilgili Bakanlıkça tasdik edilen makina ve aletlerin muaflıktan faydalanmayan mahallere devir ve tahsisi takdirinde Gümrük Vergisinin ilk madde tarifesi üzerinden alınacağı açıklanmış olup, söz konusu makina ve teçhizatın kullanmadan dolayı normal verim kaybının % 25 in çok üstünde olduğu Bayındırlık Bakanlığının 9/11/1971 gün ve A — 03 — 61/3001 sayılı yazısından anlasıldığından, bu eşyanın ilk madde olarak kabulünde ve ait olduğu tarifesinin uygulanmasında bir isabetsizlik bulunmamaktadır.

Açıklanan nedenlerle davanın reddi gerekeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Yedinci Dairesince gereği düşünüldü :

Uyuşmazlık; Yol ve Yapı Lim. Şirketince 1960 yılında 6095 sayılı Kanun hükmü gereğince muafen yurda sokulan ve Seyitgazi Nato Hava Meydanı inşaatında iki yıl kullanıldıktan sonra tahsis yeri değişik Kayseri NATO Hava Alanı inşaatında kullanılmak üzere Tekiş Lim. Şirketince devir alınan makinaların, kat'i ithali nedeniyle hangi tarife pozisyonuna göre vergiye tabi olacağına ilişkin bulunmaktadır.

Gümrük Kanununun 6 ncı maddesinin 5 inci bendinde «Muaf olarak yurda sokulup ta on yıl kullanıldıktan sonra muaflıktan faydalanmıyan bir işe tahsis edilen makine ve aletlerden Gümrük Vergisi aranmaz. Bu süreden önce normal verim kabiliyetini en az % 25 nisbetinde kaybettiği ilgili Bakanlıkça tasdik edilen makine ve aletlerin muaflıktan faydalanmayan mahallere devir ve tahsisi takdirinde Gümrük Vergisi ilk madde tarifesi üzerinden alınır» hükmü öngörülmüştür.

Olayda ise, 1960 yılında muafen yurda ithal olunan makinaların iki yıl kullanıldıktan sonra tahsis yeri değişik davalı şirkete devredildiği ve bu şirketçe de uzun bir süre kullanıldıktan sonra Bayındırlık Bakanlığının 9/11/1971 gün ve A — 03 — 6/3001 sayılı verim gücü kaybı tesbiti yazısına dayanılarak tarife uygulaması yoluna gidildiği anlaşılmaktadır.

Yukarıda açıklanan madde hükmü uyarınca verim gücü kaybı tesbitinin ilgili bakanlıkça onanmasından sonra kat'i ithal işlemine geçilmesi gerekmekte olup makinaların devir tarihinden çok sonra 9/11/1971 günlü bakanlık yazısının esas alınması suretiyle karar verilmiş olmasında kanuna uyarlık görülmemiştir.

Açıklanan bu nedenlerle davanın kabulü ile, makinaların devir günündeki en az verim gücü kaybının yaptırılacak bilirkişi incelemesiyle tespitinden sonra yeniden bir karar verilmek üzere dava konusu 23/11/1971 gün ve 599/511 — 71/248 sayılı Gümrük Hakem Kurulu kararının bozulmasına ve posta gideri olan 8 liranın davalıdan alınarak davacıya verilmesine 19/6/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

KURUMLAR VERGİSİ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Yedinci Daire

Esas No : 1971/669

Karar No : 1972 — 1863

Davacı : Galata Vergi Dairesi Müdürlüğü İSTANBUL

Davalı : İzyal Döküm Sanayii A. Ş.

Vekili : Av Doğan Bodur,

Davanın Özeti :Hesap Uzmanı tarafından yapılan inceleme sonucu düzenlenen raporla noksan beyan edildiği tesbit olunan matrah farkı üzerinden, mükellef şirket adına 1964 yılı için salınan kaçakçılık cezalı Kurumlar vergisini; «Gelir Vergisi Kanununun 73 üncü maddesiyle vazolunan emsal kira bedeli amacının, bedelsiz veya düşük bedelle kiraya verilen mal ve hakların kiralarında asgari hadd'n tayini olup yüksek bedelle kiraya verme durumu mevcut olduğuna göre, bu madde hükmünün hadiseye uygulanmasına imkân bulunmadığı, İstanbul 17 nci Asliye Hukuk Mahkemesine İzzet Baysal'ın müracaatı üzerine kira mevzuunu incelemek ve varlığın değerini tesbit etmek için kurulan Hey'et tarafından yaptırılan tesbitten ve itiraz komisyonunca 3003 sayılı Kanun uvarınca yapılan incelemeden; kiraya verilen gayrimenkul ve demirbaşların alınan kirayı hak edecek değerde bulunduğunun ortaya çıktığı,

Kaldı ki, kiraya veren ortağın kira geliri sebebivle ödediği vergi, şirketin bu vesileyle ödemesi gereken vergiden çok daha fazla olduğundan, olayda örtülü kazanç hali bulunmadığı» gerekçesiyle terkin eden Temyiz Komisyonu Dördüncü Dairesinin 18/9/1969 gün ve 1969 — 2554 sayılı kararının; mükellef şirket'n ortağı İzzet Baysal'a emsalinden üstün kira ödediği ve bu suretle örtülü kazanç dağıttığı iddiasıyla bozulması isteğinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Kanuni dayanağı bulunmayan davanın reddi gerektiği yolundadır.

Raportör Yardımcı Polat Yalçıner'in Düşüncesi : 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 72 nci maddesinde öngörülen emsâl kira bedeli, münhasıran bedelsiz yada düşük bedelle kiraya verilen mal ve hakların kiralarında asgari hadd'n tayini amacıyla konulmuş bir esastır. Olayda yüksek bedelle kiraya verme hali bulunduğuna göre, matrah farkı tayininde öncelikle anılan 73 üncü madde hükmünün esas olanağı yoktur.

Öte yandan gerek itiraz komisyonunca seçilen ve gerekse İstanbul 17. Asliye Hukuk Mahkemesince delil tesbiti için görevlendirilen bilirkişiler tarafından düzenlenen ve ayrıca 3003 sayılı Kanun uyarınca inceleme yapan kurul tarafından

hazırlanan raporlardan, kiraya verilen varlıkların kirayı hak edecek değerde olduğu saptanmıştır. Aksi iddia ise davacı idare tarafından isbat edilemediğinden bu esaslara dayanan kararda bir isabetsizlik görülmemiştir.

Kaldı ki, kiralayan İzzet Baysal tarafından alınan kira bedellerinin beyannameye ithal edilerek vergilerinin azami miktar üzerinden ödendiği anlaşıldığından olayın durumu itibariyle inceleme elemanı raporuna itibar edildiği takdirde şirket ve ortaklarının ödeyecekleri tüm verginin bu miktarda olması dahi şüpheli bulunmaktadır.

Bu durum karşısında kazancın şirket tarafından örtülü olarak dağıtıldığı kabul edilse bile bunun nedenini açıklamak olanaksız bir hal almaktadır.

Açıklanan bu nedenlerle, yeterli kanuni dayanağı bulunmayan davanın reddedilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

Kanunsözcüsü A. İhsan Ekmekçioğlu'nun Düşüncesi : Dâvalı mükellefin 1962 ve müteakip yıl defter ve vesikalarının hesap uzmanınca incelenmesi sonucunda davaya konu olan 1964 yılı için adına salınan kaçakçılık cezalı Kurumlar Vergisi ve stopaj gelir vergisini; olayda 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 17. ve 193 sayılı Kanunun 73 üncü maddeleri hükümlerinin uygulanamıyacağı, ortada düşük bedel olmadığı, mahkemece yapılmış tesbitin olduğu, bilirkişice yapılan inceleme de kiranın normal bulunduğu nedenleriyle tarhiyatın terkini yolunda müttehaz dâva konusu itiraz ve Temyiz Komisyonu kararlarında bir isabetsizlik bulunmadığı gibi tarafları ve konuları aynı fakat tarh yılları ayrı olan diğer vergi dairesi davaları da Danıştay Dördüncü Dairesinin 1969 — 291, 292, 297, 299 ve 300 sayılı kararlarıyla reddedilerek komisyon kararları tasdik edilmiş olduğundan işbu davanın da bu nedenlerle reddinin uygun olacağı düşünülmüştür.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Yedinci Dairece duruşma için belli edilen günde davacıyı temsilen gelen Hazine Avukatlarından Nejat Öztekin ile davalı vekili Av. Doğan Bodur dinlenilip, kanunsözcüsünün düşüncesi alındıktan ve taraf vekillerine yeniden söz verildikten sonra gereği görüşüldü :

Gelir Vergisi Kanununun 73 üncü maddesinde sözü edilen emsâl kira bedelinin vaz'ından maksat, münhasıran bedelsiz ya da düşük bedelle kiraya verilen mal ve hakların kiralarında asgari haddin tayini diğer bir deyimle tarafların serbest iradeleri ile belli edilen kiralarda bedelin muvazaa yolu ile noksan gösterilmesini ve böylece vergi kaçırılmasını önlemektir. Olayda ise aksi bir durum yani yüksek bedelle kiraya verme hali bulunmadığına göre, matrah farkı tayininde öncelikle bu madde hükmünün esas alınması olanağı bulunmamaktadır.

Öte yandan, gerek önceki yıllar için aynı nedene dayanılarak salınan vergiler dolayısiyle doğan uyuşmazlıkları inceleyen İtiraz komsiyonunca yaptırılan teknik bilirkişi incelemesi sonucu düzenlenen raporda gerek İstanbul 17 nci Asliye Hukuk Mahkemesince yaptırılan delil tespitinde ve gerekse inceleme elemanının isteği üzerine 3003 sayılı Kanun uyarınca inceleme yapan kurul tarafından hazırlanan raporda kiraya verilen menkul, gayrimenkul tesisat, demirbaş vesairenin alınan kirayı hak edecek değerde oldukları saptanmış ve aksi de davacı idarece is-

bat edilmemiş olduğu cihetle, teknik bilirkişi inceleme raporlarına dayanan dava konusu komisyon kararında bir isabetsizlik görülmemiştir.

Kaldı ki, olayda kiralayan İzzet Baysal tarafından alınan kira bedellerinin beyannameye dahil edilerek azami miktar üzerinden vergisinin ödendiği, olayın durumu itibariyle inceleme raporuna önem verildiği takdirde, şirket ve ortaklarının ödeyecekleri tüm vergilerin bu miktarda olmasının da mümkün bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Bu durum karşısında dâvada 5422 sayılı Kanunun 17 nci maddesinin 2 numaralı bendince sözü edilen şirketin, ortağıyla olan ilişkisinde emsaline göre göze çarpacak derecede yüksek ya da düşük bedeller üzerinden kiralama durumunda bulunduğu, dolayısiyle kazancın örtülü olarak dağıtıldığı yolundaki davacı iddialar da varit değildir.

Açıklanan bu nedenlerle davanın reddine, duruşma için davalı vekiline takdir olunan 850 lira avukatlık ücretinin davacıdan alınarak davalıya verilmesine, 9/5/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

T. C.

DANIŞTAY

Yedinci Daire

Esas No : 1971/913

Karar No : 1972/1872

Davacı : Adana 1 Numaralı Vergi Dairesi Müdürlüğü.

Dâvalı : Seyhan Sanayi ve Ticaret A. Ş.

Vekili : Av. Hayati Savran

Davanın Özeti : Mükellef kurumun 1965 dönemi muamelatının hesap uzmanı tarafından incelenmesi sonucunda bulunan matrah farkı üzerinden ikmalen salınan kaçakçılık cezalı Kurumlar Vergisini «Ödevli kurumun sıkı iktisadi ilişkisi olduğu şirketten yaptığı istikrazın şirket sermayesinden yapılmış bir istikraz olduğu incelemeyle tesbit edilmemiş olduğu gibi, bu istikrazın bankalardan alınan kredilerden temin edildiği ana şirketin bankalar hesabından anlaşıldığından ve ana şirket banka kredisi temininde bir aracı durumunda bulunduğundan bu ikrazı örtülü sermaye saymanın mümkün olmadığı ve ikraz için yürütülen faizin gider kabulü lâzım geldiği» gerekçesiyle terkin eden Temyiz Komisyonu Dördüncü Dairesinin 28/2/1970 tarih ve 1969/5650 sayılı kararının sermayesi 5.000.000 lira olan davalı şirketin % 84 hissesine sahip Birleşik Sanayi ve Ticaret A. Ş. nin sermaye taahhüdünün 3/4 ünü ifa etmemiş bulunduğu, bu sebeple dâvalı şirketin ana şirketten her yıl kredi temin ettiği ve normal banka faizlerinden daha fazla faiz ödediği, bu faizlerin örtülü sermaye olarak kabulü gerektiği, bu sebeple kurum ve stopaj matrahından indirilmesine imkân bulunmadığı ileri sürülerek bozulması talep edilmektedir.

Savunmanın Özeti : Müvekkili şirketin, ana şirketin bankalar nezdindeki itibarından faydalanarak aldığı krediyi kullanıp faizi ana şirket vasıtasıyla yine bankalara ödediği, faizden ana şirket yararlansa idi örtülü sermaye olarak kabulünde isabet bulunacağı, halbuki tamamen bankaların yararlandığı, ana şirketin bankalara mevcut borçları dolayısiyle sermaye taahhüdünü yerine getiremediği, faizin gider kabulü ile kurumlar ve stopaj matrahından indirilmesinin zaruri bulunduğu ve mesnetsiz dâvanın reddi gerektiği savunulmuştur.

Raportör Yardımcı Polat Yalçıner'in Düşüncesi : Davalı şirketin sermayesinin % 84 üne sahip Birleşik Sanayi ve Ticaret T. A. Ş. ile aralarında devamlı ve sıkı bir iktisadi münasebet bulunduğu, ana şirketin bankalardan temin edip ödevli şirkete yaptığı ikrazın ödevli şirket tarafından devamlı kullanıldığı ve bu istikrazların kurumun öz sermayesinin üç katına yaklaşık olduğu inceleme raporu ile tesbit edilmiş bulunmaktadır. Kurumlar Vergisi Kanununun 16 ncı maddesi hükmü muvacehesinde bu istikrazın örtülü sermaye olarak kabulü gerektiğinden aynı kanunun 15 inci maddesinin ikinci fıkrası gereğince bu sermaye üzerinden ödenen

faizlerin kurum kazancından indirilmesi düşünülemez. Bu sebple davanın kabulü ile aksine müttehaz Temyiz Komisyonu kararının bozulması gerektiği düşünülmektedir.

Kanunsözcüsü A. İhsan Ekmekçioğlunun Düşüncesi : Dosya münderecatına göre :

1 — Davalı Seyhan Sanayi T. A. Ş. nin kredi aldığı sabit değildir.

2 — Faizin, banka faizinden fazla olduğu yolundaki iddiaya mukni bir sebep ileri sürülmemektedir.

3 — İzmir'deki Birleşik Sanayi ve Ticaret T. A. Ş. nin Ana Şirket olması haklılığına mesnet teşkil etmez. Bu bakımdan Temyiz Komisyonunun kararında bu noktaya dayanmasında isabet yoktur.

4 — Davada süre aşımı varit görülmemiştir.

5 — İtiraz komisyonu kararı gerekçe yönünden yerindedir.

6 — Temyiz Komisyonu kararı bozularak 521 sayılı Kanunun 85 inci maddesine dayanarak itiraz komisyonu kararının tasdiki gerekir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Yedinci Dairesince duruşma için belli edilen günde gelen davacı vekili Hazine Müşavir Avukatı Halidun Saler ile dâvalı vekili Av. Hayati Savran dinlenilip Kanunsözcüsünün düşüncesi alındıktan ve taraflara yeniden söz verildikten sonra işin gereği görüşüldü :

Kurumlar Vergisi Kanununun 16 ncı maddesi, kurumların aralarında vasıtalı vasıtasız bir şirket münasebeti veya devamlı ve sıkı bir iktisadi münasebet bulunan gerçek ve tüzel kişilerden yaptıkları istikrazların teşebbüste devamlı olarak kullanılması ve bu istikrazlarla kurumun öz sermayesi arasındaki nisbetin, emsali kurumlarınkine nazaran bariz bir fazlalık göstermesi halinde mezkur istikrazların örtülü sermaye sayılacağını, aynı kanunun 15 inci maddesinin 2 nci bendi de örtülü sermaye üzerinden ödenen veya hesaplanan faizlerin kurum kazancından indirilemiyeceğini tasrih etmiş bulunmaktadır.

Dosya münderecatından Birleşik Sanayi ve Ticaret T. A. Ş. nin, Seyhan Sanayi ve Ticaret T. A. Ş. nin sermayesinin % 84 ünü aşan bir kısmına sahip olduğu, bir aile şirketi olan Birleşik Sanayi ve Ticaret T. A. Ş. nin ortaklarından bir kısmının gerek şahsen gerekse ortağı bulundukları diğer bir şirket vasıtasıyla davalı şirkete ortak oldukları ve bu suretle kurumların aralarında devamlı ve sıkı bir iktisadi münasebet bulunduğu, ancak, Birleşik Sanayi ve Ticaret T. A. Ş. nin vaz'ını tahhüt ettiği sermayenin 3/4 ünü ödemiyerek davalı şirketin finansman ihtiyacını bankalardan aldığı kredilerden temin ettiği, fakat, hesabı cari de kayıtlı senetlere karşılık Birleşik Sanayi ve Ticaret T. A. Ş. nce temin edilen kredilern hangi şirkette ve müddet kullanıldığının tesbitine imkân bulunmadığı, mükellef şirketin bu şekilde ana şirketten yaptığı istikrazı devamlı olarak kullandığı ve yapılan istikrazın da öz sermayesinin üç katına yaklaşık olduğu anlaşılmıştır.

Yukarıda açıklanan madde hükmü muvacehesinde davalı şirketin Birleşik Sanayi ve Ticaret T. A. Ş. den yaptığı istikrazların örtülü sermaye sayılması gerektiğinden bu ikrazlar üzerinden ödenen faizlerin şirket kazancından indirilmesi mümkün değildir.

Bu itibarla ana şirketin banka kredisi temininde bir aracı durumunda bulunduğu ve yapılan ikrazın örtülü sermaye sayılamıyacağı bu ikraz için yürütülen faizin de gider olarak kabulü gerektiğinden bahisle cezalı verginin terkininde isabet görülmemiştir.

Bu sebeple davanın kabulü ile dava konusu Temyiz Komisyonu Dördüncü Dairesinin 28/2/1970 tarih ve 1969/5650 sayılı kararının bozulmasına, 9.30 lira posta pulu masrafı ile davacı vekiline duruşma takdir edilen 850 lira avukatlık ücretinin davalıdan alınarak davacıya verilmesine 9/5/972 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

VERGİ USULÜ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Yedinci Daire

Esas No : 1971 — 5586

Karar No : 1972 — 1871

Davacı : Klara Navaro

Vekili : Av. Vural Arıkan

Davalı : Gider Vergileri Dairesi Müdürlüğü — İSTANBUL

Davanın Özeti : Davacının 1962 — 1963 yıllarında idare meclisi azası bulunduğu müflis Beşiktaş Yün iplik ve Mensucat Anonim Şirketinin 1962 — 1963 yıllarına ait ödenmiyen Gider Vergisi borcundan dolayı adına tanzim ve tebliğ edilen ödeme emrini, «olayda, İstanbul 1 inci Ticaret Mahkemesince şirketin 15/2/-1965 tarihinde iflasına karar verildiği, bilâhare aynı mahkeme tarafından 13/7/-1968 tarihinde iflâsın kapatıldığı, Vergi Dairesince iflas masasına kaydettirilen 1.080.157,12 lira alacaktan ancak 3725,- lira hisse ayrıldığı, mütebaki 1.076.432,12 lira vergi aslının takipsiz kaldığının ihtilâfsız olduğu, 213 sayılı Kanunun 10 uncu maddesinde, kanuni ödevlerin temsilciler tarafından yerine getirileceğinin tasrih edildiği, bu ödevlerin kanuni temsilcilerinin kasıt ve ihmalleriyle yerine getirilmemesi halinde mükellef ve sorumluların varlığından tamamen veya kısmen alınmayan vergi alacakları için, temsilcilerin takip edileceğinin aynı maddenin 2 nci bendinde açıklandığı, olayda verginin ödenmediği verginin ödenmemiş olmasının ödevin yerine getirilmediğine delil teşkil eylediği, bu fiilde idare edenin (temsilcinin) kasıt ve ihmali olup olmadığının araştırılması gerekeceği, kasdın bâtını olup buna ancak zahiri delillerle hükmedilebileceği, olayda 13/12/1963 tarihinde işini terk eden müessesenin bu tarihe takaddüm eden Eylül, Ekim ve Kasım aylarında yaklaşık olarak bir buçuk milyon liralık veresiye iplik satışından gerek şirket ve gerekse iflâs dairesince hiç tahsilât yapılamamış olmasının bu malların bilinerek ödeme gücünden yoksun kimselere satıldığını gösterdiği, dolayısiyle tahsilâtı imkânsız kılan bu tarz fiilin, kasıt unsurunun bir delili olmakta, ayrıca işin terkini müteakip iflâs durumu doğmadan şirket temsilcisinin hisse senetlerini satarak şirketten ayrılması keyfiyetinin de bu kanaati teyit eylediği, bu durum muvacehesinde ve ayrıca müflis şirketin bütün mevcut ve alacakları tasfiye edilerek 13/7/1968 tarihinde iflâsının kapatılmasına mahkemece karar verilmiş olmakla vâdesi geçmiş senetlerin ve mezkur alacın iflası kapatılmış şirket varlığından tahsiline imkân kalmadığından, vergi alacağının temsilcinin varlığından alınmasını gerektiren 10 uncu madde de derpiş edilen şartların tümünün tahakkuk etmiş olduğu, muterizden aranılan, temsilcisi bulunduğu şirketin kesinleşmiş borcu olduğu, vergi alacağının ödenmesi bakımından temsilcisi için doğan ödeme sorumluluğu, alacağın şirket varlığından tahsiline imkân kalmayan iflâsın kapatılma-

sı tarihinde başlıyacağı, bu tarihe ve 1964, 1969 yıllarında yapılan tahsilâta göre olayda zaman aşımı bulunmadığı, ayrıca hisse senetlerinin satılarak şirketten ayrılma keyfiyetinin de sorumluluğu bertaraf eden bir sebep sayılamıyacağı, mükelleften talep edilen borcun sadece vergi asıllarına ait olması İzak Navaro Klâra Navaro ve Karhan Özarslan'ın idare meclisi azası (Şirket temsilcisi) sıfatını haiz bulunmalarından dolayı bu şahısların vergi alacağından müştereken değil, müteselsilen sorumluluğu gerektireceği» gerekçesiyle tasdik eden İstanbul 3 Nolu itiraz Komisyonunun 16/2/1971 gün ve 5326 sayılı kararının; istenilen borcun müvekkiline ait olmayıp evvelce idare meclisi azası bulunduğu müflis Beşiktaş Yün iplik ve Mensucat A. Ş. nin olduğu, şirketin iflâsının hileli olmadığı yolundaki karara hazine vekilinin de iştirak ettiği, 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 10 uncu maddesine dayandırılarak Anonim Şirketin borcunun idare meclisi azasından istenmesinin kanunun bu hususiaki hükmüne aykırı olduğu, madde hükmünde kasıt ve ihmalin şart olduğunun belirtildiği kasıt ve ihmalinin bulunmadığı, bu hususun vergi dairesince de isbat edilemediği müvekkilinin iflâstan bir yıl evvel hisse senetlerini satarak şirketten ayrıldığı, borcun zaman aşımına uğradığı, ödeme emri ile istenilen borcun yanlış olduğu, şirket adına tahakkuk eden ceza ve gecikme zammının istenemiyeceği, ileri sürülerek bozulması isteminden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Kanuni ve hukuki dayanağı bulunmayan davanın reddi gerekeceği yolundadır.

Raportör Yardımcı Polat Yalçıner'in Düşüncesi : Dava dilekçesinde ileri sürülen iddialar, komisyon kararının dayandığı gerekçe karşısında kararın bozulmasını sağlıyacak durumda olmadığından, davanın reddi gerekeceği düşünülmektedir.

Kanunsözcüsü A. İhsan Ekmekçioğlu'nun Düşüncesi : 213 sayılı Kanunun olayla iglili 10, 114, 6183 sayılı Kanunun 37, 102, 103 ve 104 üncü maddelerinin dava dosyası ile birlikte tetkik sonucunda:

İflas ve tasfiye sonucu mükellef şirkete ait amme alacağının tahsil edilemiyen kısmının şirket kanuni temsilcisinden istenmesinde bir isabetsizlik yoktur. Davanın reddi gerekir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Yedinci Dairesince duruşma için belli edilen günde davacı vekili Av. Vural Arıkan ile davalı vergi dairesini temsilen gelen Hazine Müşavir Avukatı Halidun Saler dinlenip, Kanunsözcüsünün düşüncesi alındıktan ve taraflara yeniden söz verildikten sonra gereği görüşüldü :

Dayandığı hukuki ve kanuni nedenlerle gerekçesi yukarıda açıklanmış bulunan İtiraz Komisyonu kararı, aynı gerekçe ve nedenlerle Dairemizce de uygun görülmüş olup, davada ileri sürülen iddialar sözü geçen kararın bozulmasını sağlıyacak durumda bulunmadığından davanın reddine konusu aynı olup aynı günde birlikte duruşması yapılan ve taraf vekilleri bir defa dinlenilen 1971 — 5587 ve 1971 — 5586 sayılı dosyalardan 1971 — 5587 sayılı dosyada duruşma için vekâlet ücreti takdir edildiğinden, bu dosya için ayrıca vekâlet ücreti takdirine mahal olmadığına, 100 lira maktu ilâm harcının davacıdan alınmasına 9/5/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

YARGILAMA USULÜ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Yedinci Daire

Esas No : 1971/8082

Karar No : 1972/2009

Muhakemenin iadesini isteyen : Algarnacılık Ticaret Ltd. Şti.

Karşı taraf : Gümrük ve Tekel Bakanlığı.

İsteğin Özeti : İstanbul Giriş Gümrük Müdürlüğünde 7/5/1968 gün ve 54305 sayılı beyanname ile ithal işlemi yapılan batık gemi hurdaları sebebiyle fuzulen ödedikleri verginin taraflarına iadesi hususunda vâki taleplerinin reddi yolunda Gümrük ve Tekel Bakanlığının 28/12/1970 gün ve Güm. G. Md. Muafiyetler Şb. Md. k/1 13932/123 — 13932 sayılı yazısı ile tesis edilen işlemin iptali için Danıştayda açtıkları davadan feragat ettikleri takdirde ihtilâflı batık gemi hurdalarının vergiye tabi tutulmayacağının Gümrük ve Tekel Bakanlığının 30/4/1971 gün ve Gümrükler Gn. Md. Muafiyetler Şb. Md. k/1 13932/123 — 19467 sayılı ve 9/8/1971 gün Gümrükler Gn. Md. Muafiyetler Şb. Md. k/1 13932/123 — 23286 sayılı yazılarıyla taraflarına bildirilmesi üzerine verdikleri feragat dilekçesine müsteniden Danıştay Yedinci Dairesince ittihaz edilen 30/9/1971 gün ve E: 1971/3039, K: 1971/3108 sayılı karar hakkında, davadan feragatlerini müteakip Gümrük ve Tekel Bakanlığınca ihtilâf konusu batık gemi hurdalarıyla ilgili olarak tahsil edilen vergilerin iadesinden vazgeçildiği, Bakanlığın bu eyleminin 521 sayılı Kanunun 96 ncı maddesinin (E) bendiyle muhakemenin iadesi sebeplerinden biri olarak öngörülen lehine karar verilen tarafın kararа etkisi olan bir hile kullanmış olması mahiyetinde bulunduğu ileri sürülerek muhakemenin iadesi isteminden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Muhakemenin iadesi isteminin reddi gerektiği yolundadır.

Raportör Erçetin Yorgancıoğlu'nun Düşüncesi : Dava Daireleri kararlarının muhakemenin iadesi yoluyla yeniden incelenebilmeleri 521 sayılı Kanunun 96 ncı maddesinde yazılı sebeplerden birinin mevcudiyeti ile mümkündür.

Gümrük ve Tekel Bakanlığının eylemi ise bu sebeplerden hiçbirine uymamaktadır.

Bu sebeple muhakemenin iadesi isteminin reddinin uygun olacağı düşünülmüştür.

Kanunsözcüsü Ali İhsan Ekmekçioğlu'nun Düşüncesi : Muhakemenin iadesi dilekçesinde ileri sürülen hususlar, 521 sayılı Danıştay Kanunun 96 ncı maddesinde yazılı sebeplerden hiç birine uymadığından talebin reddi gerekeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Yedinci Dairesince işin gereği görüşüldü :

Algarnacılık Ticaret Limited Şirketince, 521 sayılı Danıştay Kanununun 72 nci maddesi hükmüne göre, Danıştay'da açmış oduğu davadan feragat ettiği takdirde dava konusu batık gemi hurdalarıyla ilgili olarak tahsil edilen vergilerin kendisine iade edileceğinin bildirilmesi, feragatini müteakip de söz konusu vergilerin iadesinden vazgeçilmesi suretiyle Gümrük ve Tekel Bakanlığınca ihtiyar edilen eylem sebebiyle, işbu eylemi yazılı bildirim üzerine öğrendiği tarihten itibaren bir yıl içinde, gümrük ve Tekel Bakanlığına başvurularak, ihlâl edilmiş bulunan hakkının yerine getirilmesinin istemesi, isteğinin kısmen veya tamamen reddi halinde bu konudaki istemin tebliği tarihinden ve üç ay içerisinde cevap verilmediği takdirde bu süre nin bittiği tarihten itibaren doksan gün içinde doğrudan doğruya tam yargı davası açılması gerekirken feragat ettiği yukarıda zikri geçen davanın muhakemenin iadesi yoluyla ihyası cihetine gidilmesinin ihtiyar edildiği anlaşılmaktadır.

Oysa dava daireleri kararlarının muhakemenin iadesi yolu ile yeniden incelenebilmeleri 521 sayılı Kanunun 96 ncı maddesinde yazılı sebeplerden birinin mevcudiyetine bağlıdır.

Gümrük ve Tekel Bakanlığının eylemi ise; iddia edildiği veçhile lehine karar verilen tarafın karara etkisi olan bir hile kullanmış olması mahiyetinde olmadığı gibi mezkur maddede tadat edilmiş bulunan diğer sebeplerin hiçbirine de uymamaktadır.

Bu nedenle muhakemenin iadesi isteminin reddine Danıştay Kanununun 99 uncu maddesi yoluyla Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 454 üncü ve 5435 sayılı Kanunun 2 inci maddeleri gereğince 10 lira para cezasının muhakemenin iadesini isteyenden alınmasına 17/5/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

SEKİZİNCİ DAİRE KARARLARI
AVUKATLIK İŞİ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Sekizinci Daire

Esas No : 1971/3137

Karar No : 1972/2004

Davacı : Avukat Mahmut Özdarendeli

Davalı : Sivas Barosu Başkanlığı.

Davanın Özeti : Avukatlık stajının 6 ay süreyle uzatılmasına ilişkin Baro Yönetim Kurulunun 7/5/1971 gün ve 23 sayılı kararının, yeterli bir tetkikata dayanmadan ve hissi sebeplerle alındığı, 1136 sayılı Kanunun 25 inci maddesine aykırı olduğu ileri sürülerek iptali istenmektedir.

Savunmanın Özeti : Davacının tutumunun mesleğin vakarı ile bağdaşamıyacağı, bu sebeple stajının gerekli tetkikat yapılarak 6 ay süreyle uzatılmış olduğu savunularak davanan reddi istenmektedir.

Kanunsözcüsü Muammer Turan'ın Düşüncesi : 1136 sayılı Avukatlık Kanununun 24 üncü maddesinde; yanında staj görülen avukat tarafından «staj durumu ve adayın mesleki ilgisi ile ahlaki durumunu da kapsıyan kesin rapor» verileceği« 25 inci maddesinde de bu kesin rapor üzerine staj bitim belgesinin verilmesine veya staj süresinin altı ay uzatılmasına karar verileceği» öngörülmektedir.

Dava ile ilgili olayda; Adalet Komisyonunun 17/10/1970 gün ve 354 sayılı kararı ile yanında staj gördüğü Avukat Ali Söylemezoğlunun 18/1/1971 ve 17/4/1971 günlü raporlarında davacının, staj durumu, mesleki ilgisi ve ahlâk durumu olumlu gösterilmiştir.

Ayrıca; Avukat Erdoğan Kangalın yazıhanesinde davacı vekâleti kendisi adına almayıp muhbir Döndü Vardarın vekâletnameyi Erdoğan Kangal adına düzenlettirdiği 19/8/1970 günlü ve 10734 sayılı vekâletname örneğinden anlaşılmaktadır.

Davacının Döndü Vardar'a yazdığı ve stajının uzatılmasına sebep gösterilen mektuplarında getirtilip incelenmeden, yalnız Döndü Vardar'ın Av, Erdoğan Kangala yazdığı ve kifayetsiz ifadeler taşıyan mektuplara binaen karar verilmesinde isabetsizlik görülmüştür.

Bu sebeplerle davacının staj süresinin altı ay uzatılmasına dair dava konusu kararın iptali gerektiği düşünülmektedir.

Raportör Mete Oğuzutku'nun Düşüncesi : 1136 sayılı Kanunun staj süresinin uzatılmasıyla ilgili 25 inci maddesi' yanında staj yapılan avukatın staj hakkındaki kesin raporu üzerine staj süresinin altı ay uzatılmasına karar verilebileceği hükmünü âmirdir. İşlem dosyasındaki belgelerin ve davacının yanında staj yaptığı avukatın 18/1/1971 ve 17/4/1971 tarihli raporlarından davacının gerekli başarıyı sağladığı anlaşılmaktadır.

Davacının stajının 6 ay süreyle uzatılması işlemine esas alınan ihbar mektupları ve yapılan tahkikat davacının mesleğin vakarı ile bağdaşamıyacak tutumda olduğu kanaatını vermemiştir ve uygulanan işlemde mevzuata uyarlık yoktur. Bu sebeple dava konusu işlemin iptali gerekeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Sekizinci Dairesince duruşma için belirtilen 29/5/1972 günü yapılan tebligat üzerine davacı ile davalı temsilcisinin gelmedikleri görüldü:

Kanunsözcüsünün düşüncesi alındıktan sonra dava ve işlem dosyaları incelendi:

Avukat stajyeri olan davacının, avukat yanındaki stajı sırasında, yanında staj gördüğü avukatın malumatı dışında avukat bürolarına uğrayarak, kendisine iş temînine çalıştığı, birgün Av. Erdoğan Kangal'ın bürosunda iken kendisini bu kişi gibi tanıtarak oraya gelen bir iş sahibinden vekâlet almaya teşebbüs ettiği, bilâhare iş sahibine mektup göndererek kendisini tanıttığı ve kendi adına vekâletname ve ücretin gönderilmesini istediği iş sahibinden vaki ihbar mektubu üzerine bu durumun anlaşılması sebebiyle, mesleğin vakarı ile bağdaşamıyacak ve mesleğe karşı güveni sarsacak davranışlarda bulunması gerekçesiyle, 1136 sayılı Kanunun 25 inci maddesi uyarınca stajının 6 ay süreyle uzatılmasına karar verildiği anlaşılmaktadır.

1136 sayılı Avukatlık Kanununun 24 üncü maddesi, stajyer hakkında, yanında staj görülen avukat tarafından, ilk altı ayın bitiminde ve staj süresinin sonunda da kesin olarak, staj durumu ve adayın mesleki bilgisi ve ahlâki durumunu da kapsıyan rapor verileceği, 25 inci maddesi de, baro yönetim kurulunun, staj hakkındaki kesin rapor üzerine, staj bitim belgesinin verilmesine veya staj süresinin altı ay uzatılmasına karar vereceği hükümlerini âmirdir. İşlem dosyasında mevcut davacının yanında staj gördüğü Av. Ali Söylemezoğlu'nun 18/1/1971 ve 17/4/1971 günlü raporları, davacının gerek mesleki ve gerekse ahlâki ve sosyal yönlerden her türlü kabiliyete sahip olup, meslekle bağdaşmıyacak hiçbir hal ve hareketinin mevcut olmadığını, mesleki yeteneğinin tam ve bu suretle avukatlık mesleğini bütün yönleri ile başarabilecek kabiliyette bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Diğer taraftan davacı, tahkikata esas alınan işlemdeki vekâletnameyi kendi adına almış olmayıp Av. Erdoğan Kangal adına düzenlettirmiştir. Bu Vekâletnamede, vekâleti veren Döndü Vardar'ın okuması yazması olmaması sebebiyle, imzası mühür olarak tesbit edilmiştir. Oysa Av. Erdoğan Kangal'a yazılan ihbar mektuplarının muntazam elyazısıyla yazıldığı ve Döndü Vardar tarafından imzalandığı görülmektedir ve bu durum tahkikatın yeterli bir incelemeye dayanmadığını göstermektedir.

Yukarıda açıklandığı üzere, davacı hakkında yanında staj yaptığı avukat tarafından olumlu rapor verildiğine göre, 1136 sayılı Kanunun 25 inci maddesi hükmü uyarınca kendisine staj bitim belgesi verilmesi gerekirken stajının 6 ay süreyle uzatılmasında mevzuata uyarlık yoktur. Bu sebeple dava konusu 7/5/1971 gün ve 23 sayılı Sivas Barosu Yönetim Kurulu kararının iptaline, aşağıda dökümü yazılı 132 lira 50 kuruş yargılama giderinin davalıdan alınarak davacıya verilmesine işlem dosyasının yerine gönderilmesine 29/5/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

İSKÂN İŞİ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Sekizinci Daire

Esas No : 1971/5915

Karar No : 1972/2528

Davacı : Hamdi Güner

Vekili : Av. Kahraman Koç

Davalı : İstanbul Valiliği

Davanın Özeti : İskânen verilen arazinin geri alınması yolunda İstanbul Özel İskân Komisyonunun 2/12/1971 gün ve 1 sayılı kararının iptali isteğidir.

Savunmanın Özeti : Davacı iddialarının varit olmadığı Bakanlık emriyle ilçe iskân komisyonunun lağvedildiği kararın usul ve yasaya uygun olduğu iddialarıyle davanın reddi savunulmuştur.

Kanunsözcüsü Muzaffer Arıer'in Düşüncesi : Davacı lehine ilçe iskân komisyonunca verilen kararın, bir itiraz da söz konusu olmadığı halde, yetki dışı olarak il iskân komisyonunca iptal edildiği kanısındayız Bu görüşe itibar edilmiyerek işin esası incelendiği takdirde ise davayı iki safhada mütalaa etmek icabetmektedir.

Birinci safhada, davacının babasına iskân yolu ile verilen Yalovanın Çiftlik, köyündeki arazinin İskân Kanununun 29 ve 39 uncu maddeleri gereğince istirdadı yolunda tesis edilen işlemin davacı tarafından açılan dava sonunda Danıştay 8 inci Dairesinin 30/11/1966 gün ve Esas : 1966/1426, Karar : 1966/3379 sayılı kararıyla ve dava konusu arazinin 10 yıldan fazla bir zaman davacının tasarrufunda kaldığının anlaşıldığı ve istirdat işleminin kanuni dayanağı bulunmadığı gerekçesiyle iptal edildiği anlaşılmaktadır.

İkinci safhada aleyhine kanun yoluna gidilmeyen mezkûr karara uyan davalı idare, babasına verilen arazinin çiftçilere dağıtılmış olması karşısında kıymet takdiri cihetine gitmiş davacının elinden çıkan araziye 234 bin lira değer biçmiş ve mahalli iskân komisyonunca 1968 yılında müttehaz 3 kararla bu meblağın 124199 liralık kısmına tekabül edecek surette 34 adet gayrımenkulün davacı adına tescili ve bakiye 109801 liralık davacı alacağına karşılık da hazine arazisi bulunduğunda karar alınması hükme bağlanmıştır.

hal böyle iken idare son kez, dava konusu edilen 2/10/1971 günlü ve 1 sayılı kararı ile bu gayrımenkullerin tedavül gören 3 ü hariç, geri alınmasına ve bu yolda evvelce verilen kararların kaldırılmasına karar vermiş bulunmaktadır.

Dava konusu kararın dayanağı, bu konuda Danıştay 8 inci Dairesince verilen istirdat işleminin iptaline ilişkin kararın, yeniden aynı miktar vasıf ve kıymette arazi verilmesini öngörmediği, iskân konusunun 23 üncü maddesi gereğince ancak rayiç bedel verilebileceği inancıdır ki, kanımızca hatalı bulunmaktadır.

Danıştay kararı eski halin avdetini öngördüğünden idarenin bu karar üzerine davacıya aynı kıymette arazi verme cihetine gidişi, kanuna ve hukuka uygundur.

2510 sayılı İskân Kanununa 3667 sayılı Kanunla eklenen, rayiç bedel verilmesine ilişkin fıkra hükmünün bilhassa sözü edilen iptal kararı karşısında olaya tatbik kabiliyeti yoktur.

Keza davalı savunmasındaki; iptal kararı ile sonuçlanan davada Danıştayın yanıltılmış olduğu def muhkem kaziye karşısında dinlenemez.

Bir bakıma dolaylı yoldan Danıştay kararının ademi - İ - infazı manasına da tazamun eden dava konusu kararın, çeşitli yönleriyle kanuna ve hukuka aykırı bulunduğu cihetle iptali gerektiği düşünülmektedir.

Raportör Feridun Tokalp'ın Düşüncesi : Dava konusu kararın yetki dışı olarak tesis edildiği anlaşıldığından iptali gerekir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Sekizinci Dairesince duruşma için önceden bildirilen 8/5/1972 Pazartesi günü davacı vekilinin ve hazine temsilcisinin geldikleri anlaşıldıktan, tarafların iddia ve savunmaları ile kanunsözcüsünün düşüncesi dinlendikten ve ara kararına cevap alındıktan sonra işin gereği düşünüldü :

Dava; Yalova İlçesi İskân komisyonunca davacıya iskânen verilen arazinin geri alınmasına ilişkin İstanbul İl Özel İskân Komisyonu kararının iptali dileğiyle açılmıştır.

Hükümetçe iskân edileceklere verilecek toprakları dağıtmağa yetkili makamlar; 5098 sayılı Kanunun 5 inci maddesi gereğince hazırlanan ve Bakanlar Kurulunca kabul edilen 24/7/1947 gün ve 3/6175 sayılı kararnamenin 3 üncü maddesinde belirtilmiştir. Buna göre ilçelerde toprak dağıtımına kaymakamlar veya tevkil edecekleri kimsenin başkanlığı altında teşekkül edecek iskân komisyonları yetkilidir. Mevzuatta; illerde toprak dağıtımına yetkili makam olan il iskan komisyonuna, iskân komisyonunca bu konuda verilen kararları denetleme yetkisi veren herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.

İdari kararların aksine bir hüküm bulunmadıkça verildikleri usule uyularak kararı veren merci tarafından kaldırılabileceği idare hukukunun temel ilkelerinden dir.

Bu itibarla davalı idarenin iddiasının aksine, İlçe iskân komisyonunun lağvedilerek görevinin il iskan komisyonuna devredilmesi Köy İşleri Bakanlığının emri ile değil ancak Bakanlar Kurulu kararıyle mümkün olur.

Kaldı ki iddia olunan Bakanlık emri ilçe İskân komisyonunun kaldırılması veya görevinin il iskân komisyonuna devredilmesi yolunda olmayıp, ilçeler iskân teşkilâtından iş hacimleri az olanların işi yoğun olan yerlere nakledilmesi anlamındadır.

Bu durumda davacıya iskânen toprak verilmesi yolunda Yalova İlçe İskân Komisyononda tesis edilen karar yürürlükte iken, bunun aksine bir kararla ilçe iskân komisyonu kararının yürürlükten kaldırıldığından bahisle davacının topraklarının elinden alınmasına ilişkin İstanbul Özel İskân Komisyonunun dava konusu kararı yetkisizlikle maluldür.

Açıklanan sebeplerle yetki yönünden dava konusu kararın iptaline (750) lira avukatlık ücretiyle (102) lira yargılama giderlerinin davalıdan alınarak davacıya verilmesine, işlem dosyasının mahalline gönderilmesine 5/7/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

KAMU KURUMU NİTELİĞİNDE MESLEK KURULUŞU

T. C.

D A N I Ş T A Y

Sekizinci Daire

Esas No : 1971/2533

Karar No : 1972/1752

Davacı : Figen Durukan

Vekili : Avukat Hüseyin Kıbrıslı

Davalı : Türk Eczacılar Birliği

Vekili : Avukat Nihat Türel

Davanın Özeti : Müvekkili eczacının, müşterilerine pay kuponu dağıtmak suretiyle Deontoloji Tüzüğüne aykırı hareket ettiği öne sürülerek 15 gün müddetle sanat icrasından men'ine ilişkin bulunan Yüksek Haysiyet Divanının 19/3/1971 gün ve 24 sayılı kararının iptali isteğidir.

Savunmanın Özeti: Savunma verilmemiştir.

Kanunsözcüsü Muzaffer Arıer'in Düşüncesi : Anayasanın 40 ıncı maddesiyle teminat altında bulunan çalışma hürriyeti ve özel teşebbüs kurma serbestisi, sözü edilen maddenin ikinci fıkrası hükmüne göre ancak kamu yararı amacıyla ve kanunla sınırlanabilir.

Davacıya isnat olunan eylem fiat ve tarife dışı satış olarak nitelendirilemiyeceği cihetle Deontoloji Tüzüğü hükümlerinin ihlâli söz konusu edilemiyeceği gibi, kamu yararını zedeleyecek bir husus da yoktur.

Bu nedenlerle dava konusu işlemin iptali gerektiği düşünülmektedir.

Raportör Feridun Tokalp'ın Düşüncesi : Takdir edilen cezanın ağır olması bakımından dava konusu kararın iptali gerekir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Sekizinci Dairesince duruşma için önceden bildirilen 8/5/1972 Pazartesi günü davacı ve davalı vekillerinin geldikleri anlaşıldıktan tarafların iddia ve savunmaları ile kanunsözcüsünün düşüncesi dinlendikten sonra işin gereği görüşüldü :

Dava dosyasındaki belgelerin incelenmesinden; davacıya isnat edilen suça mukabil verilen cezanın ağır olduğu, suç ile ceza arasında açık nisbetsizlik bulunduğu, binnetice takdir yetkisinin ağır şekilde kullanıldığı anlaşıldığından yeniden inceleme yapılarak bir karar verilmek üzere dava konusu kararın iptaline, 750 lira avukatlık ücretiyle 130,75 lira yargılama giderlerinin davalıdan alınarak davacıya verilmesine 9/5/1972 gününde oyçokluğuyla karar verildi.

AZLIK OYU

X — Davacının eczanesinde pay kuponu dağıtması, Türk Eczacıları Deontoloji Tüzüğü hükümlerine aykırı olarak «hediye vermek yoluyla satış yaptırdığını» gösterdiğinden, eczacılık mesleğinin özelliği bakımından disiplin cezası ile buna konu teşkil eden fiil arasında uygunluk bulunduğu aşikâr olmakla davanın reddi gerekeceği görüşü ile çokluk kararına karşıyız.

MADEN İŞLERİ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Sekizinci Daire

Esas No : 1971/1990, 1991

Karar No : 1972/1858

Davacı : Nevber Bengi Sürensoy

Vekili : Avukat Süleyman Çanga

Davalı : Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı.

Davanın Özeti : Konya ili Merkez İlçesi Malas Köyü civarında cıva madeni aramak için 15/10/1968 tarihinde yaptığı müracaatın, müracaat dilekçesini imzalıyan şahsın vekil olarak hareket ettiğini belirtmemesi sebebiyle reddi yolundaki 25/7/1970 gün ve 25059 sayılı Bakanlık kararı ile bu konuda ilgili vilâyetçe verilen red kararının tasdiki ve ilgiliye tebliğine dair 5/10/1970 gün ve 32385 sayılı Bakanlık kararının, müracaattan önce vekâletnamenin alınmış olduğu, eksikliğin tamamlattırılması gerektiği ileri sürülerek iptali istenmektedir.

Savunmanın Özeti : Müracaatın vekil tarafından takil edilmesi halinde, vekâleten hareket edildiğinin belirtilmesinin gerektiği müracaatta böyle bir işleme rastlanmadığı ve müracaatın reddinde mevzuata aykırılık olmadığı savunularak davanın reddi istenmektedir.

Kanunsözcüsü Nüzhet Mengü'nün Düşüncesi : Tarafları ve mahiyeti ayni olan 8. Daire 71 — 1990 sayılı dosya ile, 71 — 1991 sayılı dosyanın, tevhiden tetkiki gerekir.

İhtilâfın esasına geçildiğinde, arama ruhsatnamesinin verilmesine dair müracaat dilekçesinin davacı Nevber Bengi Sürensoy adına verildiği halde, bu ismin altında başka bir şahsın imzasının bulunduğu, ihtilâfsız olduğuna göre, temsil ve vekâlet hükümlerine aykırı bulunan müracaatın, davalı idare tarafından reddi cihetine gidilmesinde isabetsizlik görülmemiştir.

Bu sebeple dayanaksız davanın reddine karar verilmesi gerekeceği düşünülmüştür.

Raportör Mete Oğuzutkunun Düşüncesi : Müracaat dilekçesinin davacı adına verildiği halde, davacı tarafından imzalanmadığı ve müracaatın temsil ve vekâlet hükümlerine aykırı olduğu anlaşıldığından müracatın reddi işleminde mevzuata aykırılık yoktur. Davanın reddi gerekeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Sekizinci Dairesince duruşma için belirtilen 3/4/1972 günü yapılan tebligat üzerine davacı vekili Avukat Süleyman Çanga ile davalı Bakanlık temsilcisinin geldikleri görüldükten. tarafların iddia ve savunmalarıyle kanunsözcüsünün düşüncesi alındıktan sonra verilen ara kararı gereğince getirtilen işlem ve dava dosyaları incelendi :

Tarafları ve konusu aynı olan Danıştay Sekizinci Dairesinin 1971/1990 ve 1971/-1991 esas nosuna kayden açılan dava dosyaları birleştirilerek işin gereği düşünüldü:

Davacı Konya ili Merkez Ilçe Malas Köyü civarında cıva madeni aramak için 15/10/1968 tarihli dilekçesiyle müracaat ettiğini, müracaatının vekili Mümtaz Sürensoy marifetiyle yapıldığını, müracaat tarihinden önce bu kişiye verilmiş vekâletnamesinin olduğunu, ancak müracaat dilekçesini imzalıyan vekilinin, vekil olarak hareket ettiğini belirtmemesi işleminin maddi hata olduğunu bunun bilâhare tamamlattırılabileceğini, Bakanlığın müracatını kabul etmiş olması gerektiğini zira müracatıyla ilgili vaki tadahülün kaldırılması için kendisine tebligat yaptığını ve gerekli taksir evrakını vermesi üzerine Bakanlıkça müteakip işlemlere başlandığını ileri sürerek, yaptığı müracaatın dilekçeyi imzalıyan vekilinin müvekkil hesabına hareket ettiğini belirtmemesi sebebiyle vekâleten yapılan bir müracaat olarak kabul edilmiyerek keenlemyekûn sayılması ve reddi yolundaki kararın iptalini istemektedir. İşlem dosyasındaki belgelerin incelenmesinden, davacının müracaat dilekçesi ve taksir evrakındaki imzası ile kendisine yapılan tebligatlardaki imzaların birbirine uymaması sebebiyle yapılan inceleme sonucu müracaatın bizzat davacı tarafından yapılmadığı dilekçeleri imzalayan şahsın müracaat tarihinden önce alınmış vekâletname olmasına rağmen müvekkil hesabına hareket ettiğini belirtmediği anlaşılmaktadır.

Maden hukukunda şekle uygunluk esastır. Maden Kanununun belli noksanlıkların tamamlattırılmasına cevaz veren hükümlerini, kanunun öngörmediği, temsil ve vekâlet esaslarına aykırı işlemlere de şumullendirmek hukuka aykırı düşer. Müracaatın bir an evvel sonuçlandırılması ve ruhsata bağlanması için bazı işlemler yapılması, yukarıda açıklanan hukuka aykırı durumun kabulü için geçerli sayılamaz. Müracaat dilekçesindeki ve taksir evrakındaki imzaların davacıya ait olmadığının kati olarak anlaşılması ve vekâlet hükümlerine aykırı harekette bulunması nedenleriyle müracaatın, 6309 sayılı Maden Kanununun 20 inci maddesi hükmü uyarınca hak sağlamadığına dair verilen dava konusu kararda mevzuata aykırılık yoktur. Bu sebeple davanın reddine yargılama giderlerinin davacı üzerinde bırakılmasına, işlem dosyalarının yerine gönderilmesine 13/5/ 1972 gününde oyçokluğuyla karar verildi.

AZLIK OYU

X — Müracaat dilekçesini ve taksir evrakını imzalıyan kişinin müracaat tarihinden önce alınmış vekâletnamesi olduğu anlaşılmaktadır. Müracaat dilekçesi ile taksir evrakının vekil tarafından imzalanmış olması, ancak vekâleten hareket ettiğini belirtmemesi, müracatın hak sağlamamasını gerektirmez. Davacıya Maden Kanununun 25 inci maddesi hükmüne göre süre verilerek bu eksikliğin giderilmesi gerekirdi. Bu sebeple dava konusu kararın iptali gerekeceği oyu ile çokluk kararına karşıyım.

T. C.

DANIŞTAY

Sekizinci Daire

Esas No : 1971/2604

Karar No : 1972/1764

Davacı : Rasih ve İhsan Maden Ltd. Şti.

Vekili Avukat Kemalettin Çelan

Davalı : Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı.

Davanın Özeti : Müvekkiline ait işletme ruhsatnamesinin feshine ilişkin 7/1/1971 gün ve 6 sayılı kararın iptali isteğidir.

Savunmanın Özeti : Davacıya işletme ruhsatının on yıl müddetle verildiği, yedi yıl devamlı muvakkat tatil talebinde bulunduğu dolayısiyle bu müddet içinde istihsal ve imrar faaliyeti göstermediği son kez tatil talebi reddedilerek Maden Kanununun 75 inci maddesi hükmünce verilen altı aylık mehil içinde normal istihsal faaliyetine geçmemiş olduğundan işletme ruhsatnamesinin iptal edilmesinde usulsüzlük bulunmadığı iddialarıyle davanın reddi savunulmuştur.

Kanunsözcüsü Muzaffer Arıer'in Düşüncesi : Davacıya, 8/1/1964 tarihinden itibaren 10 yıl süre ile verilen krom madeni işletme ruhsat sahasında, gösterdiği mücbir sebep kabul olunarak muvakkat tatil kararı verildikten sonra yeniden bu yolda sebkeden davacıya talebinin, gerek krom fiatlarının yükselmiş olması, gerekse davacıya ait sahanın âtıl bırakılmasının kalkınma plânı esaslarına aykırılığı sebebiyle is'af olunmamasında isabetsizlik bulunmadığı gibi, bu talebin reddi üzerine verilen 6 aylık mehil içinde sahada normal işletme faaliyetine geçilmediği tespit olunarak işletme ruhsatnamesinin feshedilmesi işleminde de Maden Kanununun 75 inci maddesi hükmüne aykırılık yoktur.

Davacının bu süre içinde bir miktar cevher elde etmiş olmasının normal işletme faaliyeti sayılması mümkün değildir.

Davanın reddi gerektiği düşünülmektedir.

Raportör Feridun Tokalp'ın Düşüncesi : Davacının 75 inci madde hükmünün kendisine uygulanamıyacağı yolundaki iddiasının ayrı bir dava konusu olacağı ve süresi içinde itiraz edilmediği cihetle tetkik kabiliyetinin bulunmadığı, diğer taraftan dava konusu kararın, mahallinde etraflı bir inceleme yapılmadan evrak üzerindeki tetkikat sonucuna dayanarak normal işletme faaliyetine başlanmadığı gerekçesiyle tesis edilmesinde kanuni isabet görülmediğinden, iptali gerekir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Sekizinci Dairesince duruşma için önceden bildirilen 8/5/1972 Pazartesi günü davacı vekilinin ve davalı Bakanlık temsilcisinin geldik-

leri anlaşıldıktan tarafların iddia ve savunmaları ile kanunsözcüsünün düşüncesi dinlendikten sonra işin gereği görüşüldü :

Dava; 8/1/1964 tarihinden itibaren on yıl müddetle krom madeni işletme ruhsatnamesi sahibi bulunan davacının, her yıl yenilemek suretiyle muvakkat tatil kararı almış olmasına rağmen bu kez ayni konuda vaki talebinin reddedilerek Maden Kanununun 75 inci maddesi hükmünce verilen altı aylık mehil içinde normal istihsal faaliyetine geçmediği gerekçesiyle işletme ruhsatnamesinin feshedilmesine ilişkin kararın iptali dileğiyle açılmıştır.

6309 sayılı Maden Kanunun 75 inci madesinde, madende müddeti içinde faaliyete başlanmaması veya başlanmış iken inkitaa uğratılması halinde işletme hakkı sahibine altı ay müddet verilerek normal faaliyete geçmesinin ihtar edileceği aksi halde ruhsatnamenin iptal olunacağı; ayni kanunun 271 sayılı Kanunla değişik 79 uncu madesinde ise, mücbir sebep veya beklenilmeyen haller dolayısiyle bir madenin işletme faaliyetinin muvakkaten tatiline işletme hakkı sahibinin talebi üzerine Bakanlıkça karar verilebileceği ve işletme hakkı sahibinin muvakkat tatili gerektiren halin ortadan kalkmasından itibaren bir yıl zarfında normal faaliyete geçmeye mecbur olduğu, aksi halde işletme hakkının fesih edileceği hükümleri yer almaktadır.

Yedi yıllık işletme hakkı ruhsatnamesi sahibi olan davacıya, birer yıl ara ile maazereti kabul edilip muvakkat tatil kararı verildiğine göre davacının yukarıda açıklanan 79 uncu madde hükmünden yararlandırılması gerekirken 75 inci madde hükmünce kendisine altı aylık mehil verilmesi işleminde kanuni isabet yoktur. Ancak davacı ayrı bir dava konusu olan bu işleme karşı kanuni süresi içinde itiraz etmeyip dava açmadığından bu yoldaki iddiasının tetkik kabiliyeti bulunmamaktadır.

Diğer taraftan dava konusu kararın gerekçesini teşkil eden, normal işletme faaliyetine geçilmemesi iddiasının, mahallinde etraflı bir inceleme yapılmadan, münhasıran evrak üzerinde tetkik neticesi olarak istihsal edilen maden cevherinin azlığına dayandırıldığı dava dosyasındaki belgelerin incelenmesinden anlaşılmaktadır. Uzun müddet faaliyetini tatil etmiş bulunan bir maden sahasında yeniden işletmeye geçiş sırasında zamanın tahribatını gidermek için uzun bir çalışma yapılması tabii ve zaruri bulunduğundan böyle bir mesainin mevcut olup olmadığına mahalinde inceleme yapıldıktan sonra karar verilmesi iktiza ederken sırf ibraz olunan evrak üzerinde, çıkarılan cevherin yetersizliği sebebiyle normal işletme faaliyeti olmadığı sonucuna varılması kanuna ve hukuka uygun düşmez.

Açıklanan sebeplerle dava konusu kararın iptaline, 750 lira avukatlık ücretiyle 134 lira yargılama giderlerinin davalıdan alınarak davacıya verilmesine 9/5/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

ÖĞRENCİ İŞLERİ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Sekizinci Daire

Esas No : 1971/4064

Karar No : 1972/2056

Davacı : Naftali Deadato

Vekili : Avukat Nihat Ayaroğlu

Davalı : Milli Eğitim Bakanlığı

Davanın Özeti : Robert Kolej Mühendislik bölümü 3 üncü sınıf öğrencisi olan müvekkilinin, not avarajının düşük olduğu gerekçesiyle ilişiğinin kesilmesi yolunda tesis edilen kararın iptali isteğidir.

Savunmanın Özeti : Süresinde savunma verilmemiştir.

Kanunsözcüsü Nüzhet Mengü'nün Düşüncesi : İncelenen dosya münderecatına göre, öğrenime devam ettiği sürece notlarının düşüklüğü sebebiyle not ortalamasını yönetmeliğin öngördüğü seviyeye (2) ye çıkaramamak suretiyle başarısızlığı sabit olan davacı hakkında tesis olunan işlemde mevzuata aykırılık yoktur.

Bu sebeple davanın reddi gerekeceği düşünülmüştür.

Raportör Feridun Tokalp'ın Düşüncesi : Davacının okulla ilişiğinin kesilmesinde uygulanan Öğretim ve İmtihan Yönetmeliğinin Resmi Gazetede yayınlanmadığı ve böylelikle tatbikinin Anayasanın 113 ve 1322 sayılı Kanunun 1 inci maddesinin (Z) fıkrasına aykırı düştüğü açık bulunduğundan dava konusu kararın iptali gerekir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Sekizinci Dairesince işin gereği düşünüldü :

Dava; İstanbul Robert Kolej Yüksek Okulu Mühendislik Bölümünde öğrenci olan davacının başarısızlığı nedeniyle Öğretim ve İmtihan Yönetmeliğinin 25 inci maddesi hükmüne dayanılarak ilişiğinin kesilmesi kararının iptali dileğiyle açılmıştır.

İdarenin hizmetin gereklerine göre kararlar alması ve görev alanını ilgilendiren konuları yönetmelikle düzenlemesi tabii olmakla beraber, bunların Anayasanın 113 üncü maddesi ve 1322 sayılı Kanunların ve Nizamnamelerin Sureti Neşir ve İlanı ve Meriyet Tarihi Hakkındaki Kanunun 1 inci maddesinin (Z) fıkrası gereğince Resmi Gazetede yayınlanması mecburiyeti vardır.

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Heyetinin 28/1/1959 tarih ve 39 sayılı kararıyle kabul edilen ve davacının okuldan ilişiğinin kesilmesine sebep olan okul Öğretim ve İmtihan Yönetmeliğinin ise Anayasa ve sözü edilen kanun hükümlerine rağmen Resmi Gazetede yayınlanmadığı ihtilâfsızdır. Yayınlanmıyan bir yönetmelik hükmüne dayanarak bir hakkın sûkutuna müncer olacak şekilde işlem tesis eylemek hukuka aykırı bir davranış olur.

Bu sebeple dava konusu işlemin iptaline, istenmediğinden yargılama giderlerinin davacı üzerinde bırakılmasına 31/5/1972 gününde oyçokluğuyla karar verildi.

AZLIK OYU

X — Yönetmeliklerin Resmi Gazetede yayınlanma mecburiyetini hükme bağlayan Anayasanın 113 üncü maddesi Bakanlıklar ve kamu tüzel kişilerinin çıkardıkları yönetmeliklerden bahsetmekte olup, 1322 sayılı Kanunun 1inci maddesinin (Z) fıkrası hükmü de «..... bir vekâlet tarafından münferiden veya alakadar vekillerce müştereken yahut icra vekilleri heyetince kaleme alınan.....» Yönetmeliklere özgü bulunmaktadır.

Dava konusu işlemin dayandığı yönetmelik ise Robert Kolej Yüksek Okulu tarafından çıkarıldığına göre, bunun Resmi Gazetede yayımlanmaması Anayasanın ve sözü geçen kanunun belirtilen maddesi hükümlerine aykırılık teşkil etmez. Bu itibarla davacının mezkûr yönetmelik hükmü uyarınca ilişiğinin kesilmesi yolunda tesis edilen dava konusu işlemde isabetsizlik bulunmadığından davanın reddi gerekeceği görüşü ile çokluk kararına karşıyım.

T. C.

D A N I Ş T A Y

Sekizinci Daire
Esas No : 1971/225

Karar No : 1972/2521

Davacı : Fethiye Aydan Arat

Vekili : Av. Gülçin Çaylıgil

Av. Ziya Nur Erün

Davalı : Milli Eğitim Bakanlığı

Davanın Özeti : İstanbul Sekreterlik Okulunda öğrenci olan müvekkilesinin kaydının silinmesine ilişkin işlem ile bu işlemin dayanağı olan yönetmeliğin 31 inci maddesinin (E) bendinin iptali talebinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Dava konusu işlemin, yönetmeliğin 31 inci maddesinin (e) bendi hükmü uyarınca tesis edildiği ileri sürülerek davanın reddi istenilmiştir.

Kanunsözcüsü Nüzhet Mengü'nün Düşüncesi : Sekreterlik okulu resmi ve özel iş adamlarına, bilgi ve maharetle donatılmış sekreterler yetiştiren, ticaret lisesinden ve kız enstitüsü mezunları olan öğretim süresi 2yıl olan bir meslek okuludur.

Görülüyor ki bu okul öğrencilerinin fiziki, ruhi ve bedeni inkişafları yönlerinden diğer orta dereceli okul öğrencilerine nazaran ayrı bir özellik taşımaktadır. Bu sebeple 17/8/1964 gün ve 211 sayılı Talim Terbiye Kurulunun kabul ettiği yönetmeliğin sekreterlik okuluna kayıt ve kabul şartlarını gösteren 31 nci maddenin (e) bendinde «aynen» nişanlı, evli, boşanmış veya dul olmak (Bu hüküm öğrenim süresinde de devam eder) hüküm ve bu hükme dayanılarak tesis edilen dava konusu idari işlem Anayasa ve Medeni Kanunun vaz ettiği prensiplere aykırı görüldüğünden, iptaline karar verilmesi gerekeceği düşünülmektedir.

Raportör Harun Çetintemel'in Düşüncesi : Hukuki mesnedi bulunmayan anlaşmazlık konusu yönetmelik maddesi ile bu maddeye dayanılarak tesis edilen işlemin iptali gerekir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Sekizinci Dairesince duruşma için belirtilen 18/10/1971 günü yapılan tebligat sonucu, davacı ve vekilinin gelmediği davalı idare temsilcisinin ise bulunduğu anlaşıldıktan, idare temsilcisinin açıklamaları dinlenip kanunsözcüsü düşüncesini bildirdikten sonra, aynı günlü verilen ara kararının sadece okul müdürlüğünce gereğinin yerine getirilmiş olduğu anlaşılmakla işin gereği görüşülüp düşünüldü :

İstanbul Sekreterlik Okulunda öğrenci olan davacının; evlenmesi nedeniyle yönetmeliğin 31 inci maddesinin (e) bendi hükmü uyarınca okuldan kaydı silinmiş ve dava bu işlem ile dayanağı sözü edilen madde hükmünün iptali talebiyle açılmıştır.

Anlaşmazlık konusu hüküm; Sekretirlik Okulları Yönetmeliğinin 31 inci maddesinin (e) bendinde yer almakta ve bu hükme göre de, sözü edilen okullara kayıt ve kabul için, nişanlı, evli boşanmış veya dul olmamak gerekmekte ve ayrıca bu şartların öğrenim süresince de devam edeceği aynı bendde belirtilmektedir.

Davalı Bakanlık tarafından verilen savunmada; sekreterlik okullarının «Orta dereceli okul» olduğundan bahisle bu okullara evli olarak devam etmenin eğitim bakımından sakıncalı olacağı nedeniyle yönetmelikte böyle bir hükme yer verildiği ileri sürüldüğünden; davada çözümü gereken sorun; bu okulların orta dereceli okul olup olmadığı hususudur.

18/10/1971 günlü ara kararıyla sekreterlik okullarının orta dereceli bir okul olarak kabulünü gerektirecek hukuki dayanağı davalı bakanlıktan sorulduğu halde cevaplandırılmadığından, savunmada ileri sürülen görüş hukuki bir değer ifade etmekten yoksun kaldığı gibi, ayrıca lise ve dengi bazı okullardan sonra iki yıl öğrenim veren bir okulu orta dereceli okul olarak kabul etmeğe hukuken de imkân yoktur.

Açıklanan tüm bu nedenlerle, sekreterlik okulları orta dereceli okul olarak kabul edilemiyeceğinden, bu okullara evli olarak devam etmenin ileri sürülen sakıncaları doğuracağı görüşüne itibar edilemez. Bu itibarla hukuki mesnedi bulunmayan ve inandırıcı gerekçelere dayanmayan Sekreterlik Okulları Yönetmeliğinin anlaşmazlık konusu 31. maddesinin (e) bendi ile bu maddeye dayanılarak davacı hakkında tesis edilen işlemin iptaline, aşağıda dökümü gösterilen yargılama giderlerinden 73 lira 50 kuruş ile 500 lira avukatlık ücretinin davalıdan alınarak davacıya verilmesine, 1318 sayılı Yasa ile karar harcı 60 liraya çıktığından bakiye 30 liralık harcın da davalı idareden alınmasına 4/7/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

T. C.

DANIŞTAY

Sekizinci Daire

Esas No : 1971/1678

Karar No : 1972/2522

Davacı : Yavuz Türe'ye Velâyeten Cemil Türe

Davalı : Milli Eğitim Bakanlığı.

Davanın Özeti : 1969 — 1970 öğrenim yılında Ankara Demirlibahçe Ortaokulu 2 — A sınıfında 1104 nolu öğrenci olan oğlu Yavuz Türe'nin din dersinden sınıfta bırakılmasına ilişkin işlemin iptali talebinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Davanın, süresinde açılmadığı nedeniyle usulden ve dava konusu işlemde mevzuat hükümlerine aykırılık bulunmadığı ileri sürülerek de esastan reddi savunulmuştur.

Kanunsözcüsü Şerif Atalay'ın Düşüncesi : Her ne kadar Anayasanın 19. maddesinde «din eğitimi ve öğrenimi, ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de kanuni temsilcilerinin isteğine bağlıdır» hükmü yer almış ise de bu hükümde sözü edilen isteğin şekli belirtilmemiştir.

Sınıfta bırakılan Yavuz Türe üç sene arka arkaya din dersine devam ettiği halde velisi yazılı veya sözlü olarak buna itiraz ettiğini iddia etmediğine göre zımnen oğlunun bu dersi okumasına muvafakat etmiş sayılır.

Bu sebeple davanın reddi gerekeceği düşünülmektedir.

Raportör Harun Çetintemel'in Düşüncesi : Din eğitimi ve öğrenimi ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de kanuni temsilcilerinin isteğine bağlıdır hükmü, vicdan özgürlüğünün doğal bir sonucu olarak Anayasanın 19 uncu maddesinin 4 üncü fıkrasında yer almış bulunmaktadır.

Din dersinden sınıfta bırakılan öğrenciye, kanuni temsilcisi tarafından din eğitimi ve öğrenimi verilmesi konusunda bir istekte bulunulmadığı gibi, esasen bu konuda taraflar arasında bir anlaşmazlık da yoktur.

Davada çözümü gereken sorun, 1957 tarihli bir genelgeye dayanılarak tesis edilen işlemin, yukarıda sözü edilen Anayasa hükmüne ve Anayasanın diğer ilkelerine uygun olup olmadığıdır

Söz konusu genelgeye göre; çocuklarına din derslerinin verilmesini istemeyen veliler bu dileklerini ders yılı başında yazı ile okul idaresine bildirdikleri takdirde bu gibi öğrenciler din derslerinden muaf tutulacaklar, dersler başladıktan bir ay sonra bu maksatla yapılacak müracaatlar ise kabul edilmiyecektir.

Din eğitim ve öğrenimini açıkça isteğe bağlı kılan Anayasa hükmü ile, bu eğitim ve öğrenimin verilmemesini müracaata tabi tutan genelgenin geliştiği, herhangi bir yoruma meydan vermiyecek şekilde anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan; Türk devriminin temel ilkelerinden biri olduğu kadar, demokratik bir zaruretin de ifadesi olan Anayasanın 2 nci maddesinde yer alan lâiklik ilkesinin doğal bir sonucu olarak da din, fertlerin vicdanına terk edilmiş bulunduğundan, kişilerin isteği bulunmadan böyle bir eğitime tabi tutulmaları açıkça Anayasaya aykırı düşer.

Bu itibarla, Anayasanın 8 inci maddesinde yer alan, Anayasa hükümleri yasama, yürütme ve yargı organlarını, idari makamlarını ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır. hükmü gereğince, idarenin; 1957 yılında yayınlanan genelgeden sonra yürürlüğe giren Anayasanın bu emredici hükümlerine uygun olarak, din eğitim ve öğrenimini kural tasarruflarla yeniden düzenlemesi ya da uygulamada bulunarak işlem tesis etmesi gerekirken, öğrencinin, kanuni temsilcisinin isteği olmadan, din eğitim ve öğrenimine tâbi tutularak din dersinden sınıfta bırakılmasına ilişkin işlemin iptali gerekir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren danıştay Sekizinci Dairesince işin gereği düşünüldü :

Süre def'i varit görülmeyerek işin esası incelendi :

Ankara Demirlibahçe Ortaokulu 2 — E sınıfında 1104 nolu öğrencinin, Danıştay Onikinci Dairesinin 15/7/1970 gün ve 1970/2949 sayılı yürütmenin durdurulması kararı üzerine, bütünlemeye kaldığı diğer derslerden başarı göstererek 1970 — 1971 öğrenim yılında ortaokul 3 üncü sınıfa devam ettiği aynı ders yılının bitiminde katıldığı yaz ve güz dönemi sınıvlarında sadece Türkçe ve Matematik derslerinden beklemeli duruma düştüğü ve öğrencinin bu duruma gelmesinde kendisinin kusurlu bir hareketinin sebep olmadığı dava dosyasının incelenmesinden anlaşılmaktadır.

Bu suretle doğmuş bir hakkın bertaraf edilerek, ortaokulu bitirme durumuna gelmiş olan öğrencinin tekrar 2 nci sınıfta belgeli duruma düşürülmesi, hukukun genel kurallarına, hak ve nesafet esaslarına aykırı olacağından, dava konusu kararın bu sebeple iptaline, istenmemesi nedeniyle yargılama giderlerinin davacı üzerinde bırakılmasına, 4/7/1972 gününde esasta ve ayrıca gerekçede de oyçokluğuyla karar verildi.

AZLIK OYU

X — T. C. Anayasasının 19 ncu maddesinin 4 üncü fıkrasında; «Din eğitim ve öğrenimi, ancak kişilerin kendi isteğine ve küçüklerin de kanuni temsilcilerinin isteğine» bağlı olduğu hükme bağlanmıştır.

Bu Anayasa ilkesinin ışığı altında lâik öğretim ve eğitim kurumlarında küçüklere din dersi verilmesi, ancak kanuni temsilcilerinin muvafakatlarına bağlı bir keyfiyettir. Dava konusu anlaşmazlıkta din dersine devam etmesi için öğrenci velisinden yazılı muvafakat alınmadığı ihtilafsızdır. Bu durumda öğrencinin öğretim kurumu idaresi tarafından din dersine devam ettirilmesi ve sınava tabi tutulması isabetli görülemiyeceğinden, bu dersten öğrencinin sınıfta bırakılması hakkındaki işlemin iptali gerekeceği görüşü ile gerekçe yönünden karara karşıyım.

XX — Anayasanın 19 ncu maddesinin 4 ncü fıkrasında yer alan hüküm kişilerin istekleri olmaksızın din eğitim ve öğretimine tâbi tutulmalarını önlemek amacıyla sevkedilmiştir. Hükümde isteğin açıklama biçimini gösteren bir kayıt yer almadığına göre bunun, din dersi okutulmasına itiraz edilmemek suretiyle örtülü olarak açıklanması da mümkündür.

Kaldı ki, okulların öğretim programlarının önceden belli olması da kişilerin din öğretimine tâbi olmak hususunda açık bir istekte bulunmalarını gerektirmediği gibi, sadece bu öğretime tabi olmak istemeyenlerin idareye başvurmaları hizmetin kapsamı ve niteliğine de daha uygun düşmektedir.

Son olarak, din dersinin okutulduğu öğretim yılı içinde bu konuda bir itirazda bulunmadan idarenin yıl sonundaki mevzuata uygun tasarrufunun iptalinin istenemiyeceği de şüphesizdir.

Bu nedenlerle, hukuki dayanaktan yoksun bulunan davanın reddi gerekeceği oyu ile karara karşıyım.

TAŞOCAĞI İŞİ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Sekizinci Daire

Esas No : 1971/2865

Karar No : 1972/2002

Davacılar : Kerim Kartagül, Ali İpek, Mithat Küçük

Vekili : Avukat Orhan Senemoğlu

Davalı : Elazığ Valiliği.

Vekili : Avukat Mehmet İnam Dündar

Davanın Özeti : Elazığ Valiliğince müvekkillerine 19/3/1970 tarih ve 136 sayılı karar ile verilen kum ve çakıl ocağı ruhsatının, ruhsatname hudutları dışında faaliyette bulunulduğu, idare ile ruhsat sahipleri arasında yapılan kira kontrotosunun 1 inci maddesinin il daimi komisyonu kararına aykırı olduğu, iki yıl süreli ruhsat verildiği halde, mukavelede üç yıl dendiği, kati teminatın kanuni süre içinde yatırılmadığı, devlet kuruluşlarına bedelsiz kum ve çakıl verilmediği sebepleriyle iptaline ilişkin 4/3/1971 gün ve 83 sayılı kararın, ileri sürülen sebeplerin hiçbirisinin varit olmadığı, kendilerine verilen ruhsat sınırları içinde ve mukavele esaslarına uygun faaliyette bulunulduğu iddia edilerek iptali istenmektedir.

Savunmanın Özeti : Davacıların ruhsatname hükümlerine aykırı faaliyetlerinin tespiti üzerine uygulanan işlemde mevzuata aykırılık olmadığı ve davanın reddi savunulmuştur.

Kanunsözcüsü Muammer Turan'ın Düşüncesi : 6 Haziran 1317 tarihli Taşocakları Nizamnamesinin 16 ncı maddesinde; «menafii umumiyeye ve hükûmete ait inşaata muktezi levazımı adilâne ve bitarafane takdir edilecek bedel mukabilinde itaya ocak aslıabı mecburdur» hükmü bulunmakla beraber daha sonra çıkan 2 Temmuz 1330 tarihli Taşocakları Nizamnamesine müzeyyel kanunun birinci maddesi mezkür önceki hükmü zımnen tadil ederek» Hükûmet ve belediyeler namına doğrudan doğruya veya müteahhitler vasıtasiyle vücuda getirilecek tüzük ve maabir ve sair umuru nafıa inşaatı için işletilecek mekruf taş ve kum ve emsali levazım ocakları ile arazi emiriyei haliyede yeniden küşat edilecek ocaklardan çıkarılacak mevat rüsumdan muaf olup meccanen ruhsatname verilecektir» hükmünü koymuştur.

Dava dosyasından anlaşıldığına göre daha önce Karayolları, Devlet Su İşlerine ve yer, su, elektrik idareleri münazaalı ocak için ruhsat istemelerine rağmen davalı idare yukarıdaki hükümlere aykırı olarak davacıya iki sene süreli, Ohi çayı üzerinde 6000 m² lik bir ocak için ruhsat vermiş fakat DSİ. Karayolları, ve Y. S. E. idarelerinin de ihtiyaçları olan kum ve çakılı bedava alabilmelerini şart koşmuştur.

İdarenin kanuna aykırı tasarrufundan her zaman dönebilmesi mümkün olduğu gibi davacının ruhsat sahasının dışına çıkıp ırmağın Ohi — Karakoçan Sarıcan bölgelerinde 1,5 km² lik yani 15,00000 m lik sahayı tasarrufuna alması; ruhsat şartına ve kanuna aykırı olarak DSİ. nin yaptırdığı baraj inşaatına lüzumlu ve bedava verileceğini taahhüt ettiği kum ve çakılı müteahhidin ocaktan bedava almasına mani olması karşısında ruhsatnamenin iptali hususunda verilen dava konusu kararda isabetsizlik görülmemiştir. Davanın reddi gerektiği düşünülmektedir.

Raportör Mete Oğuzutku'nun Düşüncesi : Davacılar hakkında, 19/3/1970 gün ve 136 sayılı il daimi encümenince kendilerine verilen ruhsatnamede belirli 6000 m² lik sahadan ruhsatnamede kaydedildiği ve Taşocakları Tüzüğüne müzeyyel Kanun da öngörüldüğü şekilde devlet Karayolları, DSİ. ve Y.S.E. Genel Müdürlükleri ve müteahhitlerinin de meccanen kum ve çakıl almaları kaydı ile faaliyetlerinin sağlanması gerekir. Belirtilen miktarın dışında ve Taşocakları Tüzüğüne aykırı faaliyette bulunmaları halinde uygulanacak işlem Taşocakları Tüzüğünün 30 ve 31 inci maddelerinde hükme bağlanmıştır. Davacılar hakkında bu hükümlere göre işlem yapılmak gerekirken Taşocakları Tüzüğünde yer almıyan kira kontrotosuna aykırı işlem yapıldığı ileri sürülerek ruhsatın iptalinde mevzuata uyarlık yoktur. Açıklanan sebeplerle dava konusu kararın iptali gerekeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Sekizinci Dairesince duruşma için belirtilen 29/5/1972 günü yapılan tebligat üzerine davacılar vekili Av. Orhan Senemoğlu ile davalı dava vekili Av. Mehmet İnam Dündar'ın geldikleri görüldükten, tarafların iddia ve savunmalariyle Kanunsözcüsünün düşüncesi alındıktan sonra duruşmada davalı vekilinden alınan işlem ve dava dosyaları incelendi, işin gereği görüşüldü :

Dava, davacılara 19/3/1970 gün ve 136 sayılı Elâzığ il Daimi Komisyonu kararıyla verilen kum ve çakıl ocağına ait ruhsatnamenin iptaline ilişkin il daimi komisyonunun 4/3/1971 gün ve 83 sayılı kararının iptali isteğiyle açılmıştır.

Davacılar, ocak sahasının ruhsatta 6000 m² olduğunun belirtildiğini, ocak sahasının sınır noktalarının sabit yerler olarak belirlenmiş olduğunu kira kontrotosunda ruhsatname ve Taşocakları Tüzüğünün 19 uncu maddesi hükmüne aykırılık olmadığını, devlet kuruluşları resmi arabalarıyla kum ve çakıl naklettikleri takdirde kendilerince bedel talep edilmiyeceği, hükmünün ruhsatnamede yer aldığını, müteahhitlere de bedelsiz kum ve çakıl vermelerinin söz konusu olamıyacağını, bunun açtıkları bir tazminat davasıyla ilgili olarak verilen mahkeme ilâmıyla sabit olduğunu, ruhsatname ve mukavelename hükümlerine aykırı hareketlerinin bulunmadığını iddia etmektedirler.

Davalı idare ise, davacıların kendilerine verilen ruhsatnamede miktarı ve hudutları belirli sahanın dışında, Taşocakları Tüzüğü ile müzeyyel Kanunu ve mukavele hükümlerine aykırı harekete faaliyette bulunmaları sebebiyle ruhsatnamelerinin iptali işleminde isabetsizlik olmadığını savunmaktadır.

Taşocakları Tüzüğünün 26, 27 ve 28 inci maddelerinde ruhsatnamelerin iptalini gerektiren sebepler belirtilmiş olup, kendilerine verilen ruhsat sahasının dışında da faaliyette bulundukları tespit edilen, Taşocakları Tüzüğüne müzeyyel

7/7/1330 tarihli Kanuna aykırı olarak devlet kuruluşları müteahhitlerine bedelsiz kum ve çakıl vermiyen, davacılar hakında adı geçen tüzüğün 30 ve 31 inci maddeleriyle öngörülen cezaların uygulanması gerekmektedir. Bu itibarla davacılara ait ruhsatnamenin, yukarıda ileri sürülen nedenler ve ruhsat alırken idare ile yaptıkları kira kontratosu hükümlerine uyulmadığından bahisle iptalinde belirtilen Tüzük hükümlerine uyarlık bulunmadığından dava konusu kararın iptaline, aşağıda dökümü yazılı 133 lira 25 kuruş yargılama gideri ile 750 lira avukatlık ücretinin davalıdan alınarak davacıya verilmesine, işlem dosyasının iadesine 29/5/1972 gününde oyçokluğuyla karar verildi.

AZLIK OYU

XX — Davacıların kendilerine verilen ruhsat sahasının dışında faaliyette bulunduklarının tespiti ve Taşocakları Tüzüğüne müzeyyel 2/7/1330 tarihli Kanun hükmüne göre devlet kuruluşları müteahhitlerine bedelsiz kum ve çakıl vermemeleri ve ruhsat alırken yaptıkları taahhütname hükümlerine aykırı harekette bulunmaları sebebiyle ruhsatnamelerinin iptali işleminde mevzuata aykırılık yoktur.

Açıklanan nedenlerle davanın reddine karar verilmesi gerekeceği oyu ile çokluk kararına karşıyız.

TAM YARGI DAVASI

T. C.

D A N I Ş T A Y

Sekizinci Daire

Esas No : 1971/2890

Karar No : 1972/1697

Davacı : Hamide ve Şahin Ceylan'a velâyeten Döndü Kaya.

Vekili : Avukat Çetin Öner

Davalı : Orman Genel Müdürlüğü.

Vekili : Avukat İsmet İyigün.

Davanın Özeti : Eskişehir Devlet Orman İşletmesinde muhafaza memuru olarak görevli bulunan müvekkilerinin babaları İrfan Ceylân'ın vazife esnasında at tepmesi sonucunda vefatı sebebiyle maruz kaldıkları üzüntü karşılığı olarak 10.000 (onbin) lira manevi tazminatın davalı idareye ödettirilmesi isteğidir.

Savunmanın Özeti : Davacıların babalarının 3656 sayılı Kanunun 19 uncu maddesine tabi müteferik müstahdem olması ve şahsına ait atın tepmesi sonucunda vefatı olayında herhangi bir hizmet kusuru bulunmaması sebebiyle davanın görev yönünden reddi gerektiği ve davacıların annelerinin nikâhsız olduğu çocuklara ise Emekli Sandığınca maaş bağlandığı öne sürülerek davanın reddi savunulmuştur.

Kanunsözcüsü Ali İhsan Ekmekçioğlu'nun Düşüncesi : Davacıların babası orman bakım memuru İrfan Ceylân'ın bir at tepmesi sonucu öldüğü ve olayın âmme hizmeti esnasında olduğu taraflarca ihtilâfsızdır.

Bu durumda; idarenin at alımı ve bakımı masrafından kurtarılması amacıyla atın davacıların babası tarafından satın alınması duruma tesir etmiyeceğinden, bahusus at âmme hizmeti ifasında kullanılacağından sosyal ve kişisel ilişkiler yönünden de talihsiz olan ve bir dayanaktan mahrum kalan küçükler için manevi tazminata hükmedilmesinin uygun ve münasip olacağı düşünülmüştür.

Raportör Sami Akural'ın Düşüncesi : Olay, bir amme hizmetinin ifası sırasında meydana gelmiş olduğuna göre vukua gelen zararın da ammeye tahmili idare hukuku esaslarından bulunduğundan, tazminat isteğinin kabulü gerekir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Sekizinci Dairesince işin gereği düşünüldü :

Anayasanın 131 inci maddesi ile, korunması, geliştirilmesi ve gözetimi devlete ait bulunduğu hükme bağlanan ormanlara ilişkin hizmetlerin, kamu hizmetlerinden olduğunda tereddüt edilemez. Diğer yönden, Orman Muhafaza Memur-

ları Talimatnamesinin, Muhafaza memurlarından mahallin icap ve zaruretine göre binek hayvanı temin etmelerinin istenebileceği ve bu memurların binek hayvanı ve teçhizatını kendilerinin temine mecbur oldukları hükmünü koyan 29 uncu maddesi uyarınca, davacıların babası tarafından temin edildiği anlaşılan atın, sebebiyet verdiği zarar ile mülkiyeti davalı idareye ait olan başka bir vasıtanın meydana getirdiği zarar arasında mahiyet bakımından fark olmadığı açıktır. Kamu görevlerinin yapılması sırasında, idareye atfı kabil bir hizmet kusuru mevcut olmasa dahi meydana gelen zararın, belirli kişilere değil bu hizmetten faydalanan kamuya yükletilmesi hak ve nasafet kaideleri ve idare hukuku ilkeleri icabıdır. Olayda, davacılara bir kamu görevinin yapılması esnasında babalarını kaybetmiş olmaları yüzünden maruz kaldıkları ızdırap ve üzüntünün azaltılması için manevi tazminat ödenmesi gerekmekte ve talep olunan tazminat miktarı yüksek olmaması sebebiyle hadisede, vefat edenin müteferrik kusurunun araştırılmasına mahal bulunmamaktadır.

Açıklanan sebeplerle, beher davacı için (5.000) (beşbin) lira olmak üzere toplam 10.000 (Onbin) lira manevi tazminat ile 1000 (bin) lira avukatlık ücretinin davalı idareden alınarak davacılara verilmesine, 200 lira ilâm harcının davalıdan alınmasına 3/5/1972 gününde oyçokluğuyla karar verildi.

AZLIK OYU

XX — Davacıların babalarının sahip bulunduğu atın tepmesi sonucunda ölmesinde, herhangi bir hizmet kusurundan bahsedilemiyeceği gibi olayda, kusursuz mesuliyet esaslarına göre tazminata hükmedilmesi de mümkün bulunmadığından davanın reddi gerekeceği oyu ile karara karşıyız.

DOKUZUNCU DAİRE KARARLARI

ÂMME ALACAKLARININ TAHSİLİ USULÜ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Dokuzuncu Daire

Esas No : 1971/1809

Karar No : 1972/976

Davacı : Yeni Vergi Dairesi Müdürlüğü — ANKARA

Davalı : Saadet Özdeniz

Davanın Özeti : Mükellefin 1967 yılında satınaldığı apartman dairesi için yapılan ikmal tarhiyatına ait ihbarnamenin ilânen tebliği suretiyle kesinleşen borç için çıkarılan ödeme emrine vâki itirazını, vergi veya ceza ihbarnamelerine ait vergi tebliğ zarfında muhatabın adreste tanınmadığını beyan eden şahsın imzası bulunmadığı gibi 2/11/1968 ve 1/34 sayılı yoklama fişi de iki yoklama memurunun imzası ile tanzim edilmiş olup Vergi Usul Kanununun 131 nci maddesi hükmüne riayet edilmemiş olduğu cihetle ilânen tebliğin Vergi Usul Kanununun 103 ncü maddesine aykırı olduğu gerekçesiyle kabul ederek ödeme emrini iptal eden ve tarhiyatı tahakkuk zamanaşımı nedeniyle terkin eden itiraz komisyonunun 24/2/1971 gün ve 6890 sayılı kararının ilânen tebligatta usulsüzlük olmadığı, itiraz komisyonunca itiraz dilekçesinde ileri sürülmiyen hususların tetkik edildiği ve tetkikatta 6183 sayılı Kanunun 58 inci maddesinde derpiş olunan hususlar dışına çıkılmış olduğu iddialariyle bozulması talebinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Dava konusu kararın kanun ve usul hükümlerine uygunluğlu nedeniyle davanın reddi gerekeceği yolundadır.

Raportör Güler Mermut'un Düşüncesi : Bozulması istenilen itiraz komisyonu kararının dayandığı gerekçe karşısında haklı görülmiyen davanın reddi gerekir.

Kanunsözcüsü Rüştü Erdemgil'in Düşüncesi : Ödeme emriyle istenilen Emlâk Alım Vergisinin, 6183 sayılı âmme Alacakları Kanununun 58 inci maddesi gereğince: 198 sayılı Emlâk Alım Vergisi Kanununun 15 inci maddesine göre bir senelik tahakkuk zamanaşımına uğradığı gerekçesine dayanan itiraz komisyonu kararında kanunsuzluk bulunmadığından, tasdikiyle, mesnetsiz davanın reddi gerekir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Dokuzuncu Dairesince işin gereği görüşüldü :

Davada ileri sürülen iddialar, usul ve kanun hükümlerine uygun gerekçeyi muhtevi itiraz Komisyonunun 24/2/1971 gün ve 6890 sayılı kararının bozulmasını sağlıyacak nitelikte görülmediğinden davanın reddine ve davacıdan ilâm harcı alınmasına yer olmadığına, getirtilen dosyanın mahalline gönderilmesine 9/5/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

BELEDİYE GELİRLERİ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Dokuzuncu Daire

Esas No : 1971/976

Karar No : 1972/1297

Davacı	: Hasan Tahsin Gürel
Vekili	: Av. Ekrem Amaç
Davalı	: İstanbul Belediye Başkanlığı
Vekili	: Av. Tacettin Ertekin ve Av. Halûk Atamer

Davanın Özeti : Yeniköy Köybaşı Caddesinin istimlâklerle genişlediğinden bahisle davacıya ait gayrimenkulde tespit olunan değer artışı dolayısiyle salınan 169000 lira değerlenme resmine vaki itiraz, vergi itirazı komisyonunca; üye niyabetinde yeminli bilirkişilere yaptırılan inceleme sonucunda düzenlenen rapora göre, İstinye — Yeniköy beton dökümü işinin yapılarak yolun 15/11/1958 tarihinde trafiğe açıldığı, ihtilâflı gayrimenkulün yol genişlemeden önce ve sonraki değeri arasında 200000 lira artış olduğu ihbarnamenin 4/11/1961 tarihinde tebliğ edildiği, 5237 sayılı kanunun 48 nci maddesi gereğince olayda, üç yıllık zamanaşımı bulunmadığı yolundaki gerekçe ile kısmen kabul edilerek 169000 lira değerleme resminin 200000 liranın yarısı olan 100000 liraya indirilmesine karar verilmiş, Vergiler Temyiz Komisyonunca da bu karar aynı mealdeki gerekçe ile onanmıştır.

Davacı, değer artışının 1957 de vaki olduğu, belgelere göre gayrimenkullerin 1957 yılında yola katıldığı, incelemenin eksik yapıldığı, kararın zaman aşımına ait kısmının da usul ve kanuna aykırı olduğu aynı karar aleyhine davalı idarenin açmış olduğu 1971/457 sayılı dosya ile tecrid edilerek karar verilmesi gerekeceği yolundaki iddialarla Vergiler Temyiz Komisyonunca müttehaz 8/9/1970 gün ve 1970/2977 sayılı kararın bozulmasını talep etmiştir.

Savunmanın Özeti : Yapılan yolun 15/11/1958 tarihinde ammenin istifadesine açıldığı, bundan sonra kıymet artışı olduğu yolundaki iddialarla davanın reddi gerekeceği yolundadır.

Raportör Fevzi Karagözoğlu'nun Düşüncesi : Dava dosyasındaki belgelerin tetkiki ile ara kararına verilmiş olan cevaplardan anlaşıldığına göre yolun genişlemesi için kamulaştırılan gayrimenkuller 6/6/1958 tarihinde tapuda terkin edilmişlerdir.

Bu duruma göre, terkin tarihinden sonra yıkım veya yola katılma bahis konusu olabileceğinden olayda zamanaşımı yoktur.

Diğer taraftan davada ileri sürülen iddialar bilirkişi incelemesine dayanan itiraz komisyonu kararını onayan Vergiler Temyiz Komisyonu kararını kusurlandıracak nitelikte değildir.

Bu nedenlerden ötürü davanın reddi gerekir.

Kanunsözcüsü Nihat Özelçi'nin Düşüncesi : Değerlenme Resmi bir gayrimenkulün, amme hizmetinin ikmal ve istifadeye arzından sonra kazanacağı yeni değere bağlı bulunduğundan ve dava konusu değerlenme resmide 15/11/1958 tarihinde kamu istifadesine sunulan yoldan neş'et etmiş olduğundan karar yerindedir ve ileri sürülen iddialarda, dava konusu kararın dayandığı gerekçeler karşısında, yerinde ve kararın bozulmasını sağlıyacak durumda görülmediğinden hukuki dayanaktan yoksun bulunan davanın reddine karar verilmesi gerekeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Dokuzuncu Dairesince işin gereği görüşüldü :

Aynı Vergiler Temyiz Komisyonu kararına karşı davalı idare tarafından açılmış bulunan E: 1971/457 sayılı dava dosyası, 26/10/1971 gününde K: 1971/2590 sayı ile Dairemizce karara bağlanmış bulunduğundan davacının tevhit talebi hakkında bir karar verilmesine yer olmadığı cihetle işin esasına geçildi :

5237 Sayılı Belediye Gelirleri Kanununun 16 ncı maddesi hükmüne göre, kamulaştırma sebebiyle yüzünde bulunduğu yolların genişlemesiyle değerleri artan gayrimenkullerden takdir edilecek olan eski rayiç değeri ile yeni rayiç değeri arasındaki farkın yarısı değerlenme resmi olarak alınır. Yine aynı kanunun 48 inci maddesi hükmüne göre de; ilgili bütçe yılı sonundan başlıyarak üç yıl içinde tahakkuk ettirilmiyen ve ödeme zamanını kovalayan bütçe yılından itibaren beş yıl içinde tahsil edilmiyen belediye gelirleri zamanaşımına uğrar.

Diğer taraftan Danıştay içtihatları Birleştirme Kurulunun 3/7/1971 gün ve E: 1967/22 K: 1971/32 sayılı kararında da; Değerlenme Resmi alacağının doğuşuna ve zamanaşımı süresinin başlangıcına, kamulaştırılan gayrimenkul kayıtlarının tapu sicilinden terkin ve fiilen yıkılarak yola katılması tarihinin esas alınacağı hükmü yer almış bulunmaktadır.

Hadisede dava konusu gayrimenkulün yüzünde bulunduğu İstinye — Yeniköy yolunun genişletilmesi nedeni ile bu yola kalbi gereken gayrimenkuller için 28/5/1957 tarihinde belediye encümeninice kamulaştırma kararı verildiği, 6/6/1958 gününde de tapuda kayıtlarının terkin olunduğu, beton döküm işinin 15/11/1958 tarihinde nihayete ererek yolun bu tarihte trafiğe açılmış olduğu ve uyuşmazlık konusu resme ait ihbarnamenin ise 4/11/1961 gününde davacıya tebliğ edilmiş bulunduğu dava dosyasındaki belgelerle, ara kararımıza davalı idare tarafından verilmiş olan cevaptan anlaşılmış bulunmaktadır.

Yukarıda açıklanan kanun hükümleri ile Danıştay içtihatları Birleştirme Kurulu kararı muvacehesinde İstinye — Yeniköy yolunun Köybaşı Caddesi kesiminde kamulaştırılan gayrimenkullerin yıkım ve yola katılma tarihleri de nazara alınarak resmin zamanaşımına uğrayıp uğramadığı hakkında bir karar verilmesi gerekirken, yolun 15/11/1958 tarihinde trafiğe açıldığından bahisle tarhiyatta zamanaşı-

mı olmadığı hakkındaki itiraz komisyonu kararını onayan 8/9/1970 gün ve 1970/2977 sayılı Vergiler Temyiz Komisyonu kararında isabet bulunmadığından bozulmasına ve davalı idareden ilâm harcı alınmasına yer olmadığına ve dökümü aşağıda yazılı 60 lira 90 kuruş yargılama giderinin davalıdan alınarak davacıya verilmesine 17/6/1972 gününde oyçokluğu ile karar verildi.

AZLIK OYU

Yeniköy — İstinye yolunun genişletilmesi için kamulaştırılan gayrimenkullerin 6/6/1958 gününde tapu sicilinden terkinleri yapıldığına göre kamulaştırılan bu gayrimenkullerin yıkım ve yola katılma olayı ancak hukuken bu tarihten sonra vaki olabileceğinden 4/11/1961 gününde yapılan ihbarname tebliğine nazaran olayda zamanaşımı yoktur. Bundan önce vaki olduğu davacı tarafından ileri sürülen yıkım hukuk dışı bir durumdur ve hukuki bir tasarrufu, dolayısiyle tahakkuk zaman aşımına esas alınamaz.

Bu nedenle davanın reddi gerekeceği kanısı ile çoğunluk kararına karşıyız.

T. C.

D A N I Ş T A Y

Dokuzuncu Daire

Esas No : 1971/2503

Karar No : 1972/1153

Davacı : İstanbul Belediye Başkanlığı

Vekili : Av. Halûk Ataner

Davalı : Ayşe Güzel

Davanın Özeti : Mükellefe ait kokteyl salonunda 20/1/1967 tarihi ile 13/2/1967 tarihleri arasında Eğlence Resmi ödenmeden pikap çalındığından bahisle salınan cezalı eğlence resmini tasdik eden itiraz komisyonu kararını, mükellefe ait salonda pikap; alınmasından dolayı eğlence resmi salınmasında 5237 sayılı Kanunun 27 nci maddesine göre hazırlanan tarifeye aykırılık yok ise de Eğlence Resimlerinde hadiselerin günü gününe tespiti şart olup mezkûr zabıtta, zabıt tarihinden önceki günlerde de müzikli faaliyet gösterildiği beyan olunmuş ise de bu beyan afaki ve mesnetsiz olup bizzat görülerek tespit edilmediğinden mevcut zaptın önceye teşmili bahis mevzuu olamıyacağı gerekçesiyle resmi ancak zaptın tanzim tarihi olan 13/2/1967 gününe hasretmek suretiyle tadilen tasdik eden 26/5/1971 gün ve 1971/1419 sayılı Temyiz Komisyonu kararının, eğlence resimlerinde günü gününe zabıt tanzim etmek mecburiyeti bulunmadığı, zaptın 213 sayılı Kanunun 131 inci maddesine uygun olarak tutulduğu ve emsal daire kararıyla biletle girilmesi mutad olmıyan eğlence yerlerinde müzikli olsun olmasın münhasıran faaliyetin dahi eğlence resmine tabi bulunduğu kabul edildiği iddialarıyla bozulması talebinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Cevap verilmemiştir.

Raportör Naciye Şehirlioğlu'nun Düşüncesi : Dava dosyasının incelenmesinden 20/1/1967 — 13/2/1967 tarihleri arasında davalıya ait kokteyl salonunda müzikli faalivet gösterildiği zabıtla tespit edildiği ve davacı idare bu zaptın 213 sayılı Kanunun 131 inci maddesine uygun olarak tanzim edildiğini beyan edip davalı da aksini iddia etmediğine ve Eğlence Resminde hergün zabıt tutulmasını âmir bir hüküm bulunmaması nedeniyle aksine müttehaz dava konusu kararın bozulması gerekir.

Kanunsözcüsü Necati Koldemir'in Düşüncesi : Mükellefin işlettiği kokteyl salonunda pikap çaldığı 13/2/1967 günlü tutanakla tespit edildiğinden ve Eğlence Resimlerinde hadiselerin günü gününe tesbit edileceğine dair Vergi Usul Kanununda bir hüküm de bulunmadığından komisyonca tutanağın tutulduğu güne ait Eğlence Resmi tasdik edilerek diğer günlere ait olan resimlerin terkinine karar verilmesinde isabet yoktur.

Bu sebeple davanın kabulü ile dava konusu kararın bozulması gerekeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Dokuzuncu Dairesince işin gereği görüşüldü :

Davada ileri sürülen iddialar, usul ve kanun hükümlerine uygun gerekçeyi muhtevi Temyiz Komisyonunun 26/5/1971 gün ve 1971/1419 sayılı kararının bozulmasını sağlıyacak nitelikte görülmediğinden davanın reddine ve davacıdan ilâm harcı alınmasına yer olmadığına 7/6/1972 gününde oybirlığiyle karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

Dokuzuncu Daire

Esas No : 1971/2332

Karar No : 1972/937

Davacı : Verem Savaş Derneği Başkanlığı

Vekilleri : Av. Gökalp Fırat, Av. Turan Fırat

Davalı : Malatya Belediye Başkanlığı

Vekili : Av. Ali Tunç

Davanın Özeti : 5237 sayılı Kanunun 27 nci maddesine müsteniden davalı belediye tarafından 1963 — 1967 yıllarında tahsil edilen 3.163.355 lira Eğlence Resminden yine aynı madde gereğince davacıya ödenmesi gereken % 10 nisbetindeki 316.335 liranın ödenmemesi sebebiyle davacının belediyeye vaki müracaatı mezkûr idarece reddedilmiştir. Ödenmesi icabeden meblâğın kanuni faizi ile birlikte tahsiline karar verilmesi yolunda davacının Malatya Asliye Birinci Hukuk Mahkemesine açmış olduğu dava sonucu ittihaz olunan kararın ihtilâfın Danıştay'ın görevinde bulunduğu gerekçesiyle Yargıtay 4 üncü Hukuk Dairesince bozulması üzerine Malatya Asliye Birinci Hukuk Mahkemesince bozma kararına uyularak ihtilâfın Danıştay'ın görevi dahilinde bulunduğundan bahisle dava dilekçesinin reddine karar verilmiştir.

Davacı, 521 sayılı Danıştay Kanununun 68 inci maddesine müsteniden Danıştay'a açmış olduğu işbu davada, 5237 sayılı Belediye Gelirleri Kanununun 27 inci maddesi gereğince, davalı idare tarafından 1963 — 1967 yılları arasında tahsil olunan 3.163.355 lira Eğlence Resminin % 10 u nisbetindeki 316.355 liranın tahsil edilmesi gerekli tarihten itibaren kanuni faizi, yargılama gideri ve avukatlık ücreti ile birlikte tahsiline karar verilmesini talebetmektedir.

Savunmanın Özeti : Dava açma yetkisi Genel Başkanlığa ait olup davacının dava açma yetkisinin bulunmadığı, dava haksız fiil niteliğinde bulunduğundan bir seneden önceki alacakların zaman aşımına uğradığı, 691 sayılı Kanuna göre belediyenin borçlarının terkin edildiği, talebedilen meblâğın ödenebilmesi için 5237 sayılı Kanunun 27 nci maddesine göre belediyenin geceyarısından sonra % 50 fazlası nisbetinde bir resim tahsil etmesi gerekeceği sebepleriyle davanın reddi gerekeceği yolundadır.

Raportör Sıtkı Gündüz'ün Düşüncesi : Davalı belediyenin usule ve zaman aşımına müteallik iddiaları yerinde görülmemiştir.

İşin esasına gelince; 5237 sayılı Kanunun 27 nci maddesine göre belediye tahsil edeceği Eğlence Resminin % 10 nu davacı derneğe ödemekle yükümlüdür. Payın, geceyarısından sonra tahsil edilecek olan % 50 zamlı resim üzerinden alınacağına

dair kanunda bir hüküm yoktur. Bu durumda 1963 — 1967 yılları arasında tahsil edilen Eğlence Resminden davacı derneğe ödenmediği sabit bulunan meblâğın ödenmemesi yolunda açılan işbu davanın kabulü ile talebedilen meblâğın ödenmesi gereken tarihten itibaren kanuni faizi ile brilikte ödenmesine karar verilmesi gerekeceği düşünülmektedir.

Kanunsözcüsü Rüştü Erdemgil'in Düşüncesi : 5237 sayılı Belediye Gelirleri Kanununun 27 nci maddesiyle tahsil edilen Eğlence Resminin % 10 u mahalli verem savaş derneklerine verilmesi kanunun amir hükümleri icabı bulunduğundan, davanın kabulüyle, davalı belediyenin tahsil ettiği Eğlence Resminin % 10 nun davacı verem savaş derneğine ödemesi gerektiği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Dokuzuncu Dairesince işin gereği görüşüldü :

Davalı idarenin usule ve zaman aşımına ilişkin iddiaları yerinde görülmemiştir.

İşin Esasına Gelince :

5237 sayılı Belediye Gelirleri Kanununun 27 nci maddesinde eğlence yerlerinden alınacak resmin nisbeti ile tayin ve tesbit şekli açıkça hükme bağlanmış bulunmaktadır. Kanuni şekle uygun olarak tesbit ve tahsil edilen Eğlence Resmi hasılatının % 10 nunun davacı derneğe ayrılarak ödenmesi yine mezkûr madde hükmü icabıdır. Davalı belediye her ne kadar davacı derneğe kanunda yazılı payın ödenebilmesi için belediyenin resme tabi yerlerden geceyarısından sonra faaliyet gösterdikleri süre zarfında tahsil edecekleri % 50 nisbetindeki fazla resimden % 10 nun ödenmesi gerektiğini iddia etmekte ise de 27 nci madde hükmünü iddia edilen şekilde anlamak mümkün değildir. Zira kanun eğlence yerlerinden tahsil edilecek resmin tümünün % 10 nun maddede belirtilen derneklere ödeneceğini öngörmüş bulunmaktadır.

Açıklanan nedenlerle davalı belediye tarafından 1963 — 1967 yıllarında tahsil edildiği Malatya Asliye Hukuk Mahkemesince tespit olunan 3.163.355 lira Eğlence Resminden davacı derneğe ödenmediği sabit bulunan % 10 nisbetindeki 316.335 liranın ödenmesi gerekli tarihten itibaren kanuni faizi ile birlikte davacı derneğe ödenmesine ve 9460 lira 10 kuruş ilâm harcından peşin alınan 30 liranın mahsubu ile geri kalan 9430 lira 10 kuruş ilâm harcının davacı dernekten alınmasına ve 9506 lira 10 kuruş yargılama gideri ile 16453 lira 40 kuruş avukatlık ücretinin davalıdan alınarak davacı derneğe verilmesine 8/5/1972 gününde oybirliği ile karar verildi.

BİNA VERGİSİ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Dokuzuncu Daire

Esas No : 1972/119

Karar No : 1972/980

Davacı : Ahmet Akar

Davalı : İstanbul İli Özel İdaresi

Vekili : Av. Ecmel Sezgin

Davanın Özeti : Davacının halen sahibi bulunduğu İstanbul Beyoğlu Cihangir Mahallesi Sormagir Sokağı 62 ada, 5 parsel 7 kapı sayılı apartmanın 3 nolu dairesine tanınan 3 yıllık muafiyetin, ilk sahibi tarafından mesken olarak kullanılması ve süresinde beyanname verilmiş olması nedenleriyle 10 yıla çıkarılması için mezkûr şahıs tarafından vâki müracaatın vergi dairesince kabul edilmemesi sebebiyle yapılan itiraz neticesinde İstanbul Bina ve Arazi Vergileri İtiraz Komisyonunun 31/12/1969 gün ve 1368 sayılı kararı ile, mahallinde inceleme yapan naip üyenin vermiş olduğu 27/12/1969 tarihli rapora göre, itirazlı dairenin inşaatı müteakip kiraya verilmiş olduğu tespit edildiğinden 206 sayılı Kanun gereğince 10 yıllık muafiyetten istifade edemiyeceği gerekçesiyle mükellef itirazı reddedilmiş ve itirazlı binanın 1965 yılında davacı tarafından satın alınmış olması sebebiyle mezkûr karara karşı vâki temyiz talebi, Temyiz Komisyonunun 23/7/1971 gün ve 1971/2895 sayılı kararı ile, ihtilâf konusu 3 nolu daireye inşaatı müteakip boş olduğundan 3 yıllık geçici muafiyet tanındığı, muteriz Ahmet Akar'ın satın aldığı tarihten itibaren bu dairenin kiraya verildiğinin tesbit edildiği, muafiyet alındıktan sonra sahibinin daireyi kiraya vermiş olmasının, on yıllık muafiyetin düşmesini gerektiren sebeplerden bulunduğu cihetle muafiyetin tesisinden sonra ihtilâflı kiraya verilse bile on yıllık muafiyetin devam edeceği yolundaki iddianın varit olmadığı gerekçesiyle reddedilmiş bulunmaktadır.

Davacı, dairenin ilk sahibi tarafından mesken olarak kullanıldığını ve süresi içinde beyanname verilmiş olduğunu, hadiseden 7 yıl sonra mahallinde yapılan tetkike ait naip üye raporunda 1963 yılındaki durumun değil 1969 yılındaki durumun tespit edildiğini, bu rapora müsteniden verilen itiraz komisyonu kararında isabet olmadığını, tarh dosyasında mevcut belgelerle bunun sabit bulunduğunu, diğer taraftan dairenin kendisi tarafından satın alınmasından sonra kiraya verilmiş olması 206 sayılı Kanunun 3 üncü maddesinin 1 inci fıkrasına göre doğmuş olan 10 yıllık muafiyet hakkının 2 nci fıkra hükmü karşısında bu hakkın yitirilmesi neticesini doğurmıyacağı, zira sözü edilen 2 nci fıkra hükmü ile ancak meskenden gayrı bir maksada tahsis halinde bu hakkın düşeceği açıklanmış olup kiraya verilmesi halinde de düşeceğine dair bir hüküm mevcut olmadığını, kanun vazıının böyle bir

şeyi düşünmüş olsa idi kanun metninde bu hususu açıkca derpiş etmesi gerektiğini, nitekim 206 sayılı Kanundan sonra bu hususu düzenliyen 491 sayılı Kanunda bunun açıkca belirtilmiş olduğunu, bu sebepler karşısında dava konusu 23/7/1971 gün ve 1971/2895 sayılı Temyiz Komisyonu kararında da isabet bulunmadığını iddia ederek bozulmasını talebetmektedir.

Savunmanın Özeti : Dava konusu kararın kanun ve usul hükümlerine uygunluğu nedeniyle davanın reddi gerekeceği yolundadır.

Raportör Güler Mermut'un Düşüncesi : Bozulması istenilen Temyiz Komisyonu kararının dayandığı gerekçe karşısında haklı görülmiyen davanın reddi gerekir

Kanunsözcüsü Necati Koldemir'in Düşüncesi : Olay zamanında yürürlükte bulunan 206 sayılı Kanunun 3 üncü maddesinde, 1 Mart 1961 tarihinden sonra inşaası bitirilen binaların (bina apartman ise dairenin) sahiplerince mesken olarak kullanılması halinde 1837 sayılı Kanunun değişik 4 üncü maddesinde yazılı üç yıllık muafiyet ayni kanunun 6 ncı maddesindeki beyan zamanında yapılmak kaydiyle 10 yıl olarak uygulanacağı ve bu binalardan ayni süre içinde müdafaa ve buhran vergileri de alınmıyacağı apartmanların bir veya birkaç dairesinin meskenden gayri maksatlara tahsisi halinde bu dairelerin, 1837 sayılı Kanunun 7 nci maddesinin 1 inci fıkrası hükmü baki kalmak şartiyle 10 yıllık muafiyetleri düşeceği açıklanmış bulunmaktadır.

Olayda ihtilâfa konu 1962 yılında inşa olunan Taksim Cihangir Mahallesi Alçakdam Sokağında bulunan 7 kapı numaralı apartmanın 3 numaralı dairesinin ilk sahibi Enver Ganibeyoğlu tarafından inşaatı müteakip müddetinde vergi dairesine müracaat edilerek mezkûr daireyi mesken olarak kullandığını bildirdiği ve mahallesi muhtarlığından aldığı 23/1/1963 günlü ikametgâh senedi de bu hususu doğruladığı halde vergi dairesince sözü geçen dairenin boş olması sebebiyle tanınan üç yıllık geçici muafiyetin on yıla çıkarılmasında kanuna uyarlık görülmediği gibi, bilâhare satılan dairenin yeni malikçe mesken olarak kiraya verilmesi halinde 10 yıllık muafiyetin düşeceğine dair yukarıda açıklanan maddede bir hüküm de bulunmadığından komisyonca On yıllık muafiyet tanınması isteğinin reddine karar verilmesinde isabet yoktur.

Bu nedenle davanın kabulü ile dava konusu kararın bozulması gerekeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Dokuzuncu Dairesince işin gereği görüşüldü :

Mesken yapımını teşvik amacı ile kabul edilen ilk kanun olan 5228 sayılı Kanunun 7 nci maddesinde, mesken olarak kullanılan binaların 10 yıllık muafiyet ten faydalanacağı esası getirildikten sonra ayni kanunun 8 inci maddesiyle bu muafiyetten faydalanan yapıların, kısmen veya tamamen meskenden gayrı maksatlara tahsisi halinde 3 yıldan fazla muafiyetten faydalanamıyacakları kabul edilmiştir. Apartman şeklindeki binalarda bu hükmün uygulanmasından ortaya çıkan sakıncaları önlemek üzere, 10 yıllık muafiyet hakkını düzenliyen 6188 sayılı Kanunun 13 üncü maddesinin son fıkrası ile kanun hükmüne açıklık getirilerek apartmanların bir veya birkaç dairesinin meskenden gayrı maksatlara tahsisi halinde sadece bu dairelerin 10 yıllık muafiyetlerinin düşeceğine dair yeni bir esas kabul

edilmiştir. Mesken yapımını teşvikteki gayeye kısmen erişilmesi nedeniyle 206 sayılı Kanunun 3 üncü maddesiyle muafiyet konusunda yeni bir esas getirilmiş ve muafiyetten faydalanma, binanın bizzat mülk sahibi tarafından mesken olarak kullanılması şartına bağlanmıştır. Başka bir ifde ile mufiyetten faydalanma şartları daraltılmıştır. Ancak bu arada 6188 sayılı Kanunun 13 üncü maddesinin yukarda zikredilen son fıkrası, daha önceki ihtiyaç nedeniyle 2 nci bir fıkra olarak 206 sayılı Kanunun 3 üncü maddesine eklenmiş bulunmaktadır. 206 sayılı Kanunun sözü edilen 3 üncü maddesinin 1 inci fıkrasında muafiyetten faydalanmanın şartları belirtilmiştir. Kanun hükmüne göre, muafiyetten faydalanmak binanın sahibince mesken olarak kullanılması şartına bağlıdır. Bir hakkın doğumu için öngörülen şartların bulunmadığı veya yitirildiği hallerde hakkın varlığından veya devamından söz edilememesi gerekir. Nitekim evvelki metinlerde olduğu gibi 206 sayılı Kanundan sonra ayni konuyu düzenliyen 491 sayılı Kanunla kabul edilen hükümlerde de muafiyetin tanınması ile düşmesi şartları arasında ayniyet bulunduğu görülmektedir. Bu nedenle söz konusu 206 sayılı Kanunun 3 üncü maddesinin 2 nci fıkrasının bu esaslar dairesinde yorumlanması zorunludur. Esasen muafiyet müesasesesinin yukardanberi açıklanan gelişiminden, bahse konu fıkranın muafiyetin düşüş şartını tesbitten ziyade apartman şeklindeki binalarda bir veya bir kaç dairenin meskenden başka maksatlara tahsisi halinde mesken olarak kullanılan diğer dairelerin muafiyetinin devam edeceğini açıklığa kavuşturmak amacı ile kabul edildiği anlaşılmaktadır. Bundan başka, 206 sayılı Kanunun 3 üncü maddesinin son fıkrasına davacının iddia ettiği şekilde bir anlam verilmesi halinde bunun haksız olarak vergiden muaf kalmak için kanuna karşı hile aracı olarak kullanılacağı da şüphesizdir. Kanun koyucunun böyle bir uygulamaya imkân verecek bir metni kabul edeceğini düşünmek de mümkün değildir.

Dava ve tarh dosyasının tetkikinden, hernekadar ihtilâflı dairenin ilk sahibince mesken olarak kullanıldığı ve süresinde beyanname verilmiş olduğuna dair yeterli belgelerin mevcut olduğu anlaşılmakta ise de, söz konusu dairenin daha sonra davacı tarafından satın alınarak kiraya verildiği ihtilâfsız bulunduğu cihetle yukardanberi açıklanan kanun hükümleri karşısında, verilmiş olsa dahi 10 yıllık muafiyet hakkının düşeceğinin kabulü zaruri bulunduğundan sonucu itibariyle doğru bulunan 23/7/1971 gün ve 1971/2895 sayılı Temyiz Komisyonu kararının bozulması talebiyle açılan davanın reddine ve 100 lira ilâm harcının davacıdan alınmasına getirtilen dosyanın mahalline gönderilmesine 9/5/1972 gününde oybirliği ile karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

Dokuzuncu Daire

Esas No : 1972/ 424

Karar No : 1972/1100

Davacı : jojo Duenyas,

Vekili : Av. Vural Arıkan

Davalı : Şişli Özel İdare Vergi Dairesi

Davanın Özeti : Mükellefin ferdi tadil talebini reddeden tadilât komisyonu kararı üzerine yapılan tarhiyatı tasdik eden itiraz komisyonu kararını, 213 sayılı Kanunun 63/1 inci maddesinde «herhangi bir sebep yüzünden devamlı olarak bina gayrisafi iratları ile arazi kıymetlerinin enaz % 20 nisbetinde artması veya eksilmesinin tadil sebebi teşkil ettiği belirtilmiş olup kanunun bu hükmüne göre irat ve kıymette artma ve eksilme keyfiyeti ilk irat ve kıymet takdiri sırasında mevcut tabii ve devamlı olmayan bir sebebin sonradan tahaddüs etmesine bağlı olup ilk irat veya kıymet takdiri sırasında mevcut sebepler de bir değişiklik olmaksızın münhasıran ilk takdir edilen ve kesinleşen irat ve kıymetin fazla veya eksik tahmin edilmesi ferdi tadil sebebi olamıyacağı ve kiranın mukadder irattan düsük olması kesinlesen iradın tadilini gerektiren bir nitelik savılmadığı gerekçesivle tasdik eden 16/11/1971 gün ve 1971/4262 sayılı Temyiz Komisyonu kararının, ferdi tadil sebebinin bulunup bulunmadığına tadilât komisyonunun değil, vergi dairesinin karar vermesi gerektiği ve olayda % 20 oranında irat düşüklüğü devamlı (kira mukavelesi 10 yıllıktır.) olduğundan ferdi tadil sebebinin mevcut bulunduğu iddialarıyla bozulması talebinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Cevap verilmemiştir.

Raportör Naciye Şehirlioğlu'nun Düşüncesi : 213 sayılı Kanunun 80 inci maddesinde gerek binalarda gerek arazide tadilâtın tadilât komisyonları tarafından yapılacağı ve bu komisyonun yetkisini tavin eden maddede takdir komisyonlarının görevlerini tayin eden 74 üncü maddedeki hükme paralel tadilât komisyonları bu görevlerini yaparken takdir sebepleri bulunup bulunmadığını incelemez, volunda bir hüküm sevk edilmemiş olduğu ve ferdi tadilât yapılabilmesi için ilgili mükellefin binası veya arazisi için tadilât isteğinde bulunması gerekli ve kafidir şeklindeki 67 nci maddede hükmündeki kâfilikten maksat 66 ncı maddede yazılı formalitelere ihtiyaç olmamasıdır.

Bu sebeplerle ferdi tadil sebebi bulunup bulunmadığına karar vermek tadilât komisyonunun yetkisi dahilindedir.

İhtilâfa konu 150000 lira gayrisafi iradı bulunan fabrika binasının aradan zaman geçtikten sonra yıllık 60000 lira bedelle 10 yıllık kiraya verilmesi, 213 sayılı

Kanunun 63 üncü maddesinin 1 inci bendinde yazılı ferdi tadil sebebini kapsamadığından davanın reddi gerektiği düşünülmüştür.

Kanunsözcüsü Bedia Yoluçelik'in Düşüncesi : ileri sürülen iddialar dava konusu kararın dayandığı gerekçeler karşısında yerinde ve kararın bozulmasını sağlıyacak durumda görülmediğinden davanın reddine karar verilmesi gerekeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Dokuzuncu Dairesince işin gereği görüşüldü :

Duruşma için tayin olunan günde davacı vekili Avukat Vural Arıkan'ın geldiği yapılan tebligata rağmen davalı tarafın gelmediği görüldü. Davacı vekili dinlenip, kanunsözcüsünün düşüncesi alındıktan ve gelen tarafa yeniden söz verildikten sonra dava dosyası incelendi :

İhtilâf, 150000 lira gayrisafi iradı bulunan fabrika binasının aradan uzun zaman geçtikten sonra yıllık 60.000 lira bedelle kiraya verilmesinin 213 sayılı Kanunun 63 üncü maddesinin birinci fıkrasında yazılı ferdi tadil sebebi olup olmadığı ve bu sebebin mevcudiyetine kimin karar vereceği hususlarından doğmaktadır.

213 sayılı Kanunun 80 inci maddesinde gerek binalarda gerek arazide tadilâtın tadilât komisyonları tarafından yapılacağı ve bu komisyonun yetkisini tayin eden maddede takdir komisyonlarının görevlerini tayin eden 74 üncü maddedeki hükme paralel «tadilât komisyonları bu görevlerini yaparken takdir sebepleri bulunup bulunmadığını incelemez» şeklinde bir hüküm sevk edilmemiş olduğu cihetle ferdi tadil sebebi bulunup bulunmadığına karar verecek organ tadilât komisyonudur.

Olayda ferdi tadil sebebi bulunup bulunmadığına gelince; 213 sayılı Kanunun 63/1 inci maddesinde herhangi bir sebep yüzünden devamlı olarak bina gayrisafi iratları ile arazi kıymetlerinin en az % 20 nisbetinde artması veya eksilmesinin tadil sebebi teşkil ettiği belirtilmiştir.

Kanunun bu hükmüne göre irat veya kıymette artma ve eksiltme keyfiyeti ilk irat ve kıymet takdiri sırasında mevcut olmıyan bir sebebin ki; bu sebep tabii, ekonomik vs. olabilir; sonradan tahaddüs etmesi ve bu sebep dolayısiyle irat veya kıymetin devamlı olarak % 20 nisbetinde artması veya eksilmesine bağlı olup olayda olduğu şekilde fabrika binasının ilk takdir sırasında mevcut sebeplerde değişiklik olmaksızın düşük bedelle kiraya verilmesi ferdi tadil sebebi değildir.

Davanın bu sebeplerle reddine ve 134,40 lira ilâm harcının davacıdan alınmasına 25/5/1972 gününde oyçokluğu ile karar verildi.

AZLIK OYU

Dava konusu uyuşmazlığa ilişkin tadilât komisyonu kararından komisyon düşüşün kanunun öngördüğü nispetler içersinde bulunması nedeniyle ferdi tadilât istemini reddetmiş bulunduğundan kararda komisyonunun ferdi tadilât sebebi bulunup bulunmadığını araştırmaya yetkili olup olmadığı meselesinin tartışılmasına yer olmadığı kanısındayım. Öteyandan Temyiz Komisyonu tadilât komisyonunun kanunun öngördüğü nisbette bir düşüklük bulunmadığı yolundaki kararının bu noktadan denetleme yoluna gitmeden mükellefin ileri sürdüğü sebebin 63 üncü maddenin birinci fıkrasında öngörülen tabii ve devamlı se-

beplerden ileri gelmediği gerekçesiyle temyiz talebini reddetmiş bulunmaktadır. Kanunun söz konusu maddesinde herhangi bir ayrım gözetilmeden belli nispet dahilinde bir düşüklük meydana gelmesi hallerinde mükelleflere ferdi tadilât talebinde bulunma hakkı tanınmış bulunduğundan mükellefin bu yoldaki iddiasının incelenerek sonucuna göre bir karar vermesi gerekeceği cihetle yazılı şekilde karar verilmesinin kanuna aykırılığı açık bulunduğundan dava konusu kararın açıklanan nedenlerle bozulması gerektiği kanısıyla çoğunluk kararına karşıyım.

EMLÂK ALIM VERGİSİ

T. C.

DANIŞTAY

Dokuzuncu Daire

Esas No : 1971/2527

Karar No : 1972/1017

Davacı : Av. Fikri Kuttan

Davalı : Veraset Vergi Dairesi Müdürlüğü

Vekili : Av. Mine Asmaz

Davanın Özeti : 7/3/1967 tarihinde 75000 liraya satın alındığı beyan olunan gayrimenkul için mukadder 125000 lira rayiç bedele göre ikmalen salınan Emlâk Alım Vergisini bilirkişinin emsal mukayesesesini muhtevi raporuna istinaden aynen tasdik eden itiraz komisyonu kararını; Danıştay bozma kararına uyularak yeniden yapılan incelemede itiraz komisyonunca mahallen yaptırılan bilirkişi tetkikatını havi raporda belirtilen rayiç bedelin itirazlı ve emsal gayrimenkullerin özellikleri nazara alınmak suretiyle tesbit edilmiş bulunduğu anlaşılmakla tarhiyatın tasdikinde isabetsizlik görülmediği gerekçesiyle onayan Temyiz Komisyonunun 9/4/1971 gün ve 1971/732 sayılı kararının; binanın harap ve ahşap vaziyette satışa konu olduğu, buna rağmen esaslı tamir ve tadil gördükten sonraki durumu nazara alınarak rayiç bedel takdir edildiği, hükme mesnet bilirkişi raporunun noksan, kifâyetsiz ve hatalı bulunduğu iddialarıyla bozulması ve yargılama giderinin davalıdan alınmasına karar verilmesi talebinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Cevap verilmemiştir.

Raportör Ülkümen Osmanağaoğlu'nun Düşüncesi : Ara kararıyla getirtilen itiraz dosyasında mevcut bilirkişi raporunun müphem olduğu, emsal gayrimenkulün satış bedeli ve vasıflarının tespit edilmediği anlaşılmakla ihticaca salih bulunmayan bu rapora istinaden hüküm tesisinde isabet görülmediğinden dava konusu kararın bozulması gerektiği düşünülmüştür.

Kanunsözcüsü Bedia Yoluçelik'in Düşüncesi : 198 sayılı Emlâk Alım Vergisi Kanununa göre rayiç bedel satış tarihindeki değer olduğu halde davaya mevzu bina satın alındıktan ve esaslı tamir ve onarım yapıldıktan ve satış tarihinden 1 sene 8 ay sonra bilirkişi tarafından tespit yapılarak verilen raporun hatalı olacağı anlaşıldığından usul ve kanuna uygun bulunmıyan Temyiz Komisyonu kararının bozulması gerekeceği düşünülmüştür.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Dokuzuncu Dairesince işin gereği görüşüldü :

Duruşma için belli edilen gün ve saatte davacı ile davalı vekili Av. Mine Asmaz'ın geldikleri görüldü. Taraflara ve kanunsözcüsüne usulen söz verilip dinlen-

dikten sonra 23/3/1972 günlü ara kararıyla celbedilen itiraz dosyası ile birlikte dava dosyası incelendi :

198 sayılı Kanun hükümlerine göre ikmal tarhiyatına konu edilecek gayrimenkulün tapuda işlem gördüğü tarihteki durumuna göre rayiç bedel takdir olunması gerekmektedir. İhtilâflı gayrimenkul 7/3/1967 tarihinde satılmış olup takdir komisyonunca 13/11/1968 tarihinde rayiç bedel takdir olunduğu ve bu işleme müstenid tarhiyatın 18/9/1969 günlü bilirkişi raporuna istinaden itiraz komisyonunca tasdik edildiği dava ve itiraz dosyaları muhtevasından anlaşılmaktadır. Mezkûr bilirkişi raporunda emsal gayrimenkulün inşaat sahası, cephe ve derinliği irtifaı, kat adedi, oda sayısı ve müştemilâtı malzeme ve işçiliği hakkında sarih bilgiler verilmediği gibi satış bedeli dahi gösterilmemiştir. Yine tasdik kararına mesned bu raporda itirazlı gayrimenkulün satıştan sonra tamir edildiği ve tamirsiz durumunun tahminde nazara alındığı belirtilmekte ise de tamirden önceki yani satış tarihindeki durumu ve özellikleri hakkında bilgi verilmediği görülmektedir. Bu suretle, noksan ve kifayetsiz olduğu kanaatine varılan bilirkişi raporuna dayanılarak verilen itiraz komisyonu kararının onanmasında isabet bulunmadığından, 213 sayılı Kanunun 384 üncü maddesi hükmü ve bu kararda yazılı esaslar dairesinde yeniden inceleme yaptırılarak varılacak sonuca göre karar verilmek üzere Temyiz Komisyonunun 9/4/1971 gün ve 1971/732 sayılı kararının bozulmasına ve davalıdan ilâm harcı alınmasına yer olmadığına; 59 lira harc ve posta pulu giderinin davalıdan alınarak davacıya verilmesine ve itiraz dosyasının yerine gönderilmesine 13/5/1972 gününde oyçokluğu ile karar verildi.

AZLIK OYU

Davada ileri sürülen iddialar usul ve kanun hükümlerine uygun gerekçeyi muhtevi Temyiz Komisyonu kararının bozulmasını sağlıyacak nitelikte bulunmadığından davanın reddi gerektiği kanısıyla çokluk kararına karşıyız.

TAŞOCAKLARI RESMİ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Dokuzuncu Daire

Esas No : 1971/2379

Karar No : 1973/1190

Davacı : Abdulgafur Demir

Davalı : Adana Valiliği

Davanın Özeti : Biriket imalâthanesinden yıllık 500 lira maktu Taşocağı Resmi alınması hakındaki 13/1/1971 gün ve 55 sayılı İl Genel Meclisi tarife kararının Taşocakları Nizamnamesinin 1 ve 19 uncu maddelerine aykırılığı iddiasıyla iptaline ve yargılama giderlerinin davalıya yükletilmesine karar verilmesi talebinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Tarifenin ilgili maddesinin Nizamname hükümlerine uygun olduğu sebebiyle davanın reddi gerektiği yolundadır.

Raportör Ülkümen Osmanağaoğlu'nun Düşüncesi : Uyuşmazlığa konu biriket imalâthanesi Taşocakları Nizamnamesinin 1 inci maddesinde sayılan resim konuları arasına girmediği gibi, resmin maktuiyete bağlanması için 19 uncu maddede öngörülen şartlara da uyulmamış olduğu anlaşıldığından dava konusu kararın ilgili maddesinin şekil, sebep ve konu bakımından mevzuata aykırılığı nedeniyle iptali gerektiği düşünülmektedir.

Kanunsözcüsü Necati Koldemir'in Düşüncesi : Taşocakları Nizamnamesinin 19 uncu maddesinde, ihraç olunacak mevaddan alınacak rüsumun nihayet beş seneyi geçmemek üzere maktuiyete raptının caiz olduğu, şu kadar ki bu suretin icrası ocağın bidayeti küşadından itibaren imâl olunduğu ilk sene müddeti hesaba dahil olmamak şartiyle lâakal üç sene müddet imâl ve idaresiyle miktarı hasılâtının taayyün etmesine ve vilâyetle sahisi ruhsat beyninde bilmüzakere verilecek kararın Maadin İdaresinden tasdik kılınmasına mütevakkıf olduğu açıklanmıştır.

Olayda ise maddede yazılı şartlar yerine getirilmeden mozayik ve biriket imalâthanelerinden 500 lira maktu resim alınacağına dair İl Genel Meclisince verilen kararda isabet yoktur.

Bu nedenle davanın kabulü ile dava konusu kararın iptali gerekeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Dokuzuncu Dairesince işin gereği görüşüldü :

Uyuşmazlık konusu biriket imalâthanesi Taşocakları Nizamnamesinin 1 inci maddesinde resim alınacak maddeler arasında gösterilmemiştir. Diğer taraftan, Taşocağı Resminin maktuiyete bağlanabilmesi aynı Nizamnamenin 19 uncu maddesinde yazılı olduğu üzere, ocağın açılmasından itibaren imal olunduğu ilk yıl müddeti hesaba dahil olmamak kaydiyle enaz üç yıl müddetle imal ve idaresiyle hasılât miktarının belli olması ve vilâyetle ruhsat sahibi arasında anlaşma yapılması şartlarına tâbi olup, bu şartların olayda gerçekleşmiş bulunduğu davalı idarece iddia ve isbat olunmamıştır. Bu durumda, biriket imalâthanesinden maktu taşocağı resmi alınmasına ilişkin kararda mevzuata uyarlık görülmediğinden Adana İl Genel Meclisinin 13/1/1971 gün ve 55 sayılı kararının davacı ile ilgili kısmının iptaline ve harcı peşin alındığından davalıdan ayrıca harc alınmasına yer olmadığına; dökümü aşağıda gösterilen 129 lira yargılama giderinin davalıdan alınarak davacıya verilmesine 10/6/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

VERGİ USULÜ

T. C.

DANIŞTAY

Dokuzuncu Daire

Esas No : 1971/1416

Karar No : 1972/959

Davacı : Osman Eribel,

Davalı : Ordu Vergi Dairesi Müdürlüğü,

Davanın Özeti : Mükellefin satın aldığı gayrimenkul sebebiyle 198 sayılı Kanunun 13 üncü maddesine istinaden adına salınan emlâk alım vergisini mahallinde yaptırılan bilirkişi tetkikatına istinaden tasdik eden itiraz komisyonu kararının, bilirkişinin «Komisyonca» seçilmesi gerektiği halde naip üye tarafından seçilmesinin isabetsiz ve yapılan tetkikatın noksan olması sebebiyle bozulması üzerine gelir müdürlüğü servis şefi Ahmet Güray'a yaptırılan tetkikata müstenit itiraz komisyonu kararını, daha evvel yaptırılan bilirkişi tetkikatıyla M- ye 50 lira rayiç tespit edilmiş olup, bozma kararı üzerine seçilen bilirkişi memuriyeti sıfatı itibariyle tarafsız sayılmaz ise de birçok olaylarda aynı bilirkişinin objektif ölçülere göre rayiç bedel takdiri yoluna gittiği ve hazine aleyhine takdirlerde bulunduğu görülmüş ve ihtilâflı olayda yapılan ikinci inceleme birinci incelemeyi teyit ettiğinden bilirkişinin taraf tuttuğu iddiası da varit görülmediği gerekçesiyle tasdik eden 17/7/1970 gün ve 1970/3121 sayılı Temyiz Komisyonu kararının, bilirkişi seçilen gelir müdürlüğü servis şefinin tarafsız sayılamıyacağı ve rayiç bedel tespitine ehil olmadığı iddialarıyla bozulması talebinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Dava konusu kararda usul ve kanun hükümlerine aykırılık görülmediğinden davanın reddi gerektiği yolundadır.

Raportör Naciye Şehirlioğlu'nun Düşüncesi : 213 sayılı Kanunun 384 üncü maddesi hükmüne aykırı olan bilirkişi incelemesine istinaden karar verilmesinde isabet görülmediğinden dava konusu kararın bozulması gerektiği düşünülmüştür.

Kanunsözcüsü Necati Koldemir'in Düşüncesi : Komisyonca mahallinde yaptırılan yeminli bilirkişi tetkikatı sonucunda düzenlenen rapora dayanılarak itirazlı gayrimenkul ile emsal gayrimenkulün kıymete müessir fark ve hususiyetleri de göz önünde tutularak itirazlı gayrimenkulün muamele tarihindeki rayiç bedelinin 28.840,34 lira olduğu tespit edildiğinden ve aksi de isbat edilemediğinden, salınan cezalı emlâk alım vergisinin buna göre tadilen tasdikine karar verilmesinde kanuna aykırılık yoktur.

Davanın reddi gerekeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Dokuzuncu Dairesince işin gereği görüşüldü :

213 sayılı Vergi Usul Kanununun 384 üncü maddesi, itiraz komisyonlarının re'sen veya taraflardan birinin talebi üzerine lüzum görürse hususi teknik bir bilgi veya ihtisasa taallûk eden işlerde bir üye naipliği altında tarafsız bilirkişi marifetiyle inceleme yaptırılacağını hükme bağlamıştır. İhtilâflı olayda, bu hükme müsteniden yaptırılan bilirkişi tetkikatında bilirkişi olarak seçilen şahsın Gelir Müdürlüğü servis şefi Ahmet Güray olduğu getirtilip incelenen işlem dosyasının tetkikinden anlaşılmıştır.

Bilirkişi olarak seçilen gelir müdürlüğü servis şefi, memuriyeti sıfatı itibariyle tarafsız sayılamıyacağından yukarda sözü edilen 384 üncü madde hükmüne aykırı bilirkişi incelemesine müstenit itiraz komisyonu kararını tasdik eden 17/7/1970 gün ve 1970/3121 sayılı Temyiz Komisyonu kararının, yeniden yaptırılacak bililirkişi incelemesine göre bir karar verilmek üzere bozulmasına ve davalı idareden ilâm harcı alınmasına yer olmadığına işlem dosyasının mahalline iadesine 9/5/1972 gününde oybirliği ile karar verildi.

ONUNCU DAİRE KARARLARI

DUL, YETİM VE ŞEHİT AYLIĞI

T. C.

D A N I Ş T A Y

Onuncu Daire

Esas No : 1971/1273

Karar No : 1972/1511

Davacı : Hacer Engin

Vekili : Avukat İsmail Çelikoğlu

Davalı : T. C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü

Vekili : Avukat Sabri Gerçeker

Davanın Özeti : Denizcilik Bankası T.A.O. Genel Müdürlüğünde Fener gardiyanı iken 13/7/1952 gününde yaş haddinden emekliye sevk edilen, o tarihteki mevzuata göre hizmet süresi 20 yıldan az olduğundan toptan ödeme yapılmak suretiyle hizmetleri tasviye olunan ve 3/11/1965 gününde vefat eden eşinden 1239 sayılı Kanun hükümlerine göre dul aylığı bağlanması, davalı idarece bu konuda aksine yapılan işlemin iptali isteminden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Davacının durumunun, eşi iştirakçi değilde emekli statüsünde iken vefat etitğinden, 1239 sayılı Kanun içerisine girmediği ve bu nedenle hakkında uygulanan işlemde mevzuata aykırılık bulunmadığı yolundadır.

Raportör Semih Tekin Telli'nin Düşüncesi : 13/7/1952 gününde yaş haddinden emekliye sevk edilen ve hizmet müddetine göre toptan ödeme yapılmak suretiyle hizmetleri tasviye edilen eşinin T. C. Emekli Sandığının iştirakçisi bulunmadığı sırada ve emekli sıtatüsünde iken ölmüş olması sebebiyle davacının durumu 1239 sayılı Kanuna girmediği cihetle yapılan işlemde mevzuata aykırılık bulunmadığından davanın reddi gerekeceği düşünülmüştür.

Kanunsözcüsü Orhan Erdem'in Düşüncesi : Ödemeye taallûk eden konularda işin 5434 sayılı Kanunun 8 inci maddesinin (C) fıkrası gereğince Müdürler Kurulunca incelenmesi icap ederken Genel Müdürlükçe tesis edilen işlemin yetkisizlik sebebiyle iptali icabedeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Onuncu Dairesince işin gereği düşünüldü :

7/3/1970 gününde yürürlüğe giren 5434 sayılı T. C. Emekli Sandığı Kanununa ek ve geçici maddeler eklenmesi hakkındaki 1239 sayılı Kanunun ek birinci maddesinde; fiili hizmet süresi 5 yılı doldurduktan sonra vefat eden iştirakçilerin ölüm

tarihinde, başkasının yardımı olmaksızın hayatlarını devam ettiremiyecek derecede malul ve muhtaç bulunan dul eşleri ile çocuklarına, yazı ile Sandığa başvurmalarını takip eden aybaşından itibaren 15 yıl hizmet süresi üzerinden 68 inci maddedeki esaslara göre dul ve yetim aylığı bağlanacağı açıklanmış aynı kanunla eklenen geçici maddede de; bu kanunun yayımı gününden önce, 5434 sayılı Kanunun geçici 28 inci maddesine göre toptan ödeme yapılmış veya yapılacak karı ve çocuklarda dahil olmak üzere anılan ek birinci madde kapsamına girenler hakkında da bu ek madde hükmünün uygulanacağı belirtilmiş bulunmasına, bu hükümlerden istifade için 5 yıldan fazla hizmeti olupta Sandığın iştirakçisi iken vefat edenlerin dul ve yetimlerine toptan ödeme yapılması hali gerekli olmasına binaen davacının eşinin Denizcilik Bankası T.A.O. Genel Müdürlüğünde fener gardiyanı iken 13/7/1952 gününde yaş haddinden emekliye ayrıldığı, 14 yıl 6 ay 16 gün hizmetine karşılık kendisine toptan ödeme yapıldığı ve emekli iken 8/11/1965 gününde vefat ettiği anlaşıldığı cihetle davacının durumu 1239 sayılı Kanunun ek birinci maddesi içerisine girmediğinden kanuni dayanaktan yoksun bulunan davanın reddine, ilâm harcı peşin alındığından ayrıca alınmasına yer olmadığına, 5 lira yargılama gideri ile beş yüz lira vekâlet ücretinin davalıya verilmek üzere davacıdan tahsiline 5/6/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

Onuncu Daire

Esas No : 1971/3365

Karar No : 1972/1512

Davacı : Yusuf Kan

Davalı : T. C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü

Vekili : Avukat Şûküfe Oktay

Davanın Özeti : Şehit babası Kuddusi Kan'dan 1239 sayılı Kanunun ek 2 nci maddesi hükmüne göre yetim aylığı tahsisi ve davalı idarece aksine yapılan işlemin iptali talebinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Davanın merci tecavüzü sebebiyle reddi gerekeceği gibi esasen Ankara 1000 yataklı sabit Hastahanesi Sağlık Kurulunca verilen rapora göre durumu 1239 sayılı Kanunun 2 nci maddesinin aradığı şartlara uymayan davacı hakkında yapılan işlemde mevzuata aykırılık bulunmadığı yolunddır.

Raportör Semih Tekin Telli'nin Düşüncesi : Usule ait defi varit değildir.

İşin esasına gelince 1239 sayılı Kanunun ek 2 nci maddesindeki «... başkasının yardımı olmaksızın hayatlarını devam ettiremiyecek derecede malul...» olma ancak Hastahane Sıhhı Kurulu raporları ile tesbit edilebilir. Bu maluliyet durumunu; tabii ki başkasının güç yardımına ihtiyaç bulunma (yatırıp kaldırma, yedirip içirme v. s. gibi bedeni yardım) olarak anlamak icap eder. Zira Hastahane sıhhı Kurul Kararıyla başka türlü başkasının yardımına ihtiyacı bulunma hali tespit edilemez. Davacının ibraz ettiği raporda ise «... başkasının yardımına muhtaç değildir.» dendiğine göre durumu 1239 sayılı Kanun içerisine girmemektedir.

Bu sebeplere binaen davanın reddi gerekeceği düşünülmüştür.

Kanunsözcüsü Orhan Erdem'in Düşüncesi : Müdürler Kurulu kararını 3/8/1971 tarihinde tebellüğ eden davacı, 11/8/1971 tarihinde davasını açtığı cihetle, 1425 sayılı Kanunun ek 14 üncü maddesi gereğince merci tecavüzü defi varit değildir.

1239 sayılı Kanunun ek 2 nci maddesi; ölüm tarihinde, aylığa müstehak olmıyan veya aylığı kesildikten sonra, başkasının yardımı olmaksızın hayatlarını devam ettiremiyecek derecede malûl ve muhtaç duruma giren erkek çocuklara aylık bağlanacağı hakkındadır.

1000 yataklı Askeri Hastahanesinden verilen raporda; başkasının yardımına muhtaç olmadığı belirtilmiş olduğundan, kesilen aylığının bu kerre bağlanmamasında 1239 sayılı Kanun hükümlerine aykırılık yoktur.

Dayanağı bulunmayan davanın reddi gerektiği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Onuncu Dairesince işin gereği düşünüldü :

Davacının iptalini istediği 22/6/1971 gün ve 12093 sayılı Müdürler Kurulu kararının, davalı idarece 27/7/1971 gün ve 20-13/A.0.540936 sayılı yazı ekinde tebliğ için gönderildiği savunmadan anlaşıldığından ve bu son yazı tarihine nazaran Maliye Bakanlığına itiraz mecburiyetini kaldıran 1425 sayılı Kanun daha önce yürürlüğe girmiş bulunduğundan ileri sürülen merci tecavüzü defi yerinde görülmemiştir.

İşin esasına gelince; 7/3/1970 gününde yürürlüğe giren 1239 sayılı Kanunun ek ikinci maddesinde; ölüm gününde, aylığa müstehak olmayan veya aylığı kesildikten sonra başkasının yardımı olmaksızın hayatlarını devam ettiremiyecek derecede malul ve muhtaç duruma giren erkek çocuklara, yazı ile sandığa başvurmalarını takipeden aybaşından itibaren aylık bağlanacağı ve gerekirse 68 inci mddeye göre düzeltme yapılacağı açıklandıktan sonra aynı kanunun geçici maddesinde de; bu kanunun yayımı gününden önce durumu anılan ek ikinci madde kapsamına girenler hakındada bu madde hükmünün uygulanacağı belirtilmiş olup bu maddeler hükümlerine göre hastahane sağlık kurullarınca tespit edilecek «... başkasının yardımı olmaksızın hayatlarını devam ettiremiyecek derecede malul...» olma halini ancak başkasının fiili, bedeni güç yardımı olmaksızın hayatın idamesine imkân bulunmaması hali olarak anlamak ve kabul etmek zorunlu olmasına, 1239 sayılı Kanunun Meclis tutanakları ve gerekçesi-de bu görüşü doğrulamasına binaen Ankara 1000 yataklı Sabit Hastahanesi Sağlık Kurulunca davacı hakkında verilen 26/10/1970 gün ve 11491 sayılı raporun karar kısmında; «çalışarak hayatını kazanamaz, başkasının yardımına muhtaç değildir.» denildiğinden durumu bahis konusu 1239 sayılı Kanun içerisine girmediği cihetle davanın reddine, ilâm harcı peşin alındığından ayrıca alınmasına yer olmadığına, 5 lira yargılama gideri ile beş yüz lira vekâlet ücretinin davalıya verilmek üzere davacıdan tahsiline getirtilen evrakın yerine gönderilmesine 5/6/1972 gününde oyçokluğuyla karar verildi.

AZLIK OYU

X — Davacının ibraz ettiği Ankara 1000 yataklı Sabit Hastahane Sağlık Kurulu raporunda; (çalışarak hayatını kazanamıyacağı) açıkca belirtildiğine göre bu durumda olan bir kimsenin başkasının yardımı olmaksızın hayatını devam ettiremiyeceği de izahdan varestedir. Rapordaki: (başkasının yardımına muhtaç değildir.) kaydını, sadece güç yardımı olarak anlamak da kabil ve mümkün değildir. Bu ifadenin geniş bir şekilde anlaşılması zorunluluğu vardır.

Bu nedenle ve dava dosyasındaki bilgi ve belgelere nazaran davacı hakkındaki işlemin iptali gerekeceği kanısında olduğumdan aksine verilen çokluk kararına karşıyım.

EMEKLİLİK İKRAMİYESİ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Onuncu Daire

Esas No : 1972/833

Karar No : 1972/1319

Davacı : Besim Ecemiş

Davalı : T. C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü

Vekili : Avukat Tacettin Menteşeoğlu

Davanın Özeti : Niğde Dumlupınar İlkokulu Öğretmeni iken 8/12/1960 gününde isteğine binaen emekliye ayrılması üzerine 31 sene 10 ay fiili hizmetine karşılık o tarihteki kanun hükmünce 12 maaş nispetinde emekli ikramiyesi ödendiğini, daha sonra 2/5/1961 gününde yeniden ve emekli olarak çalışmak üzere öğretmenliğe atandığını, 30 sene fiili hizmet için 15 maaş nisbetinde emekli ikramiyesi verilmesi yolunda hükümler getiren 1101 ve 1425 sayılı Kanunların yürürlüğe girmesinden sonra 17/9/1971 gününde yine isteğine binaen ikinci defa emekliye ayrıldığını ve bu tarihte yürürlükte olan 1425 sayılı Kanunun ek 6 ncı maddesi hükmüne müsteniden, ilk emekliliğinde 30 fiili hizmet yılının dolmuş bulunması nedeniyle ikinci emekliliğinde hizmet senesi itibariyle emekli ikramiyesi farkının ödenmesi mümkün değil ise de 12 ve 15 maaş nisbet esasına göre, mevzuatta da aksine bir hüküm bulunmaması hasebiyle 3 maaş tutarında emekli ikramiyesi verilmesi ve davalı idarece aksine yapılan işlemin iptali talebinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Davacının ikinci defa isteği üzerine emekliye ayrıldığı 17/9/1971 gününde yürürlükte olan 1425 sayılı Kanunun ek 6 ncı maddesi hükmüne göre davacının isteminin yerine getirilmesine imkân bulunmadığı yolundadır.

Raportör Semih Tekin Telli'nin Düşüncesi : Dava konusu uyuşmazlık 1425 sayılı Kanunun ek 6 ncı maddesi içerisine girmemesine kendisine emsalleri arasındaki eşitsizliğin ve adaletsizliğin korunması yönünden nisbet farkı olan 3 aylık tutarında ikramiye ödenmesi gerekeceğine binaen davacı hakkında müesses işlemin iptali lâzım geleceği düşünülmüştür.

Kanunsözcüsü Orhan Erdem'in Düşüncesi : Davacının, 1101 ve 1425 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte görevde bulunduğu hususu ihtilâflı değildir.

1425 sayılı Kanunun ek 6 ncı maddesi, emekli ikramiyesini aldıktan sonra yeniden iştirakçi durumuna girenlerin tekrar emekliye ayrılmalarında, yalnız sonradan geçen hizmetlerine karşılık yukardaki esaslara göre emekli ikramiyesi ödeneceği hükmü bulunmasına ve müteakip fıkrada derpiş edilen ikramiyenin hesabına esas alınan fiili hizmet süreleri toplamında 30 yıldan fazla olamaz hükmü, aynı

maddenin ikinci fıkrasına mütenazır olarak getirilmiş olup; 3 aylık ikramiye farkının ödenmesine mani değildir.

Davalı idare işleminin iptali düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Onuncu Dairesince işin gereği düşünüldü :

Davacının ikinci defa isteği üzerine emekliye ayrıldığı 17/9/1971 gününde yürürlükte olan ve 11/7/1971 günlü Resmi Gazetede yayınlanan 1425 sayılı Kanunun ek 6 ncı maddesinde; emekli ikramiyesini aldıktan sonra yeniden iştirakçi durumuna girenlerin tekrar emekliye ayrılmalarında yalnız sonradan geçen hizmetlerine karşılık her yıl için emekli aylığı bağlanmasına esas aylığının yarısı tutarında emekli ikramiyesi ödeneceği ancak evvelce verilmiş olan ikramiye ile sonradan geçen hizmetler için ayrıca tahakkuk ettirilecek ikramiyenin hesabına esas alınacak fiili hizmet süreleri toplamının otuz yıldan fazla olamıyacağı açıklanmış bulunmasına, bu ek madde ile yalnızca hizmet yılı esasına göre ve 30 hizmet yılını tamamladıktan sonra emekliye ayrılarak emekli ikramiyesi ödenenlerden yeniden emekliye tabi göreve girenlere (iştirakçi olanlara) tekrar emekliye ayrılmaları halinde emekli ikramiyesi ödenemiyeceği, 25 - 30 yıl arasında fiili hizmeti olanlara ise sonra geçen ve toplamı 30 yıldan fazla olmayan her fark yılı için emekli aylığı bağlanmasına esas aylığın yarısı oranında emekli ikramiyesi verileceği hükmü getirilmiş olup 30 fiili hizmet yılını dolduranlara 15 maaş nisbetinde emekli ikramiyesi ödeneceği hakkında hüküm vazeden ve 1/3/1969 gününde yürürlüğe giren 1101 sayılı Kanundan evvel emekliye ayrılmış olupta o gündeki mevzuata göre aynı hizmet yılı için 12 maaş nisbetinde emekli ikramiyesi alanlar için nisbet farkı hakkında mezkûr ek madde de ayrıca bir açıklık ve aksine bir hüküm bulunmamasına, bu nedenle emsalleri arasında bir bakıma eşitliğin korunması yönünden ilk emekliliklerinde 12 maaş üzerinden emekli ikramiyesi ödenenlere 12 ve 15 maaş nisbet farkı olan, emekli aylığı bağlanmasına esas 3 aylık tutarında emekli ikramiyesi verilmesi gerekeceğine binaen Niğde Dumlupınar İlkokulu öğretmeni iken 8/12/1960 gününde isteğine binaen emekliye ayrılması üzerine o gündeki mevzuata göre 31 sene 10 ay fiili hizmetine karşılık 12 maaş nisbetinde emekli ikramiyesi ödenen, sonradan 2/5/1961 gününde yeniden emekliliğe tabi göreve girerek 17/9/1971 gününde tekrar isteği üzerine emekliye ayrılan davacıya yukarda belirtildiği vechile nisbet farkı olarak bu son tarihteki emekli aylığı bağlanmasına esas 3 aylık tutarında emekli ikramiyesi verilmesi icab edeceği cihetle aksine müesses davalı idare işleminin iptaline, peşin alınan 6000 kuruş ilâm harcının davacıya iadesi ile bu miktar harcın davalıdan alınmasına, 3600 kuruş yargılama giderinin davacıya verilmek üzere davalıdan tahsiline 15/5/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

Onuncu Daire

Ssas No : 1972/ 84

Karar No : 1972/1684

Davacı : Zeki Taşbaş

Vekili : Avukat Hilmi Aydın - Avukat Turgut Altunkaya

Davalı : T. C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü

Vekili : Avukat Hale Erer

Davanın Özeti : Müvekkilinin 42 sayılı Kanunun 1 inci maddesinin son fıkrasına göre 25 senesini doldurup 30 senesini doldurmadan 26 sene 9 aylık hizmet üzerinden emekli olduğu, 42 sayılı Kanunun 1 inci maddesinin son fıkrasına göre 12 maaş nisbetinde ikramiye aldığı, bilâhare Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Bütçe ve Donatım Şubesi Müdürlüğüne atandığı, bu görevinden de 22/9/1971 gününde emekliye ayrıldığından bahisle 1425 sayılı Kanunun ek 6 ncı maddesine göre 1 yıl 2 ay için yarım maaş tutarında ikramiye verilmesi isteminden ibarettir.

Savunmanın Özeti : 1425 sayılı Kanunun ek 6 ncı maddesinde evvelce verilmiş olan ikramiye ile sonradan geçen hizmetleri için ayrıca tahakkuk ettirilecek ikramiyenin hesabına esas alınan fiili hizmet süreleri toplamının 30 yıldan fazla olamıyacağı hükme bağlandığı, davacının ilk def'a 5434 sayılı Kanuna ek 42 sayılı Kanunun 1 inci maddesi gereğince emekliye ayrılmış olup 30 yıl üzerinden emekli ikramiyesi ödendiği bu sebeple ikinci defa emekliye ayrıldığında sonradan geçen hizmetleri için ayrıca ikramiye verilmesi mümkün bulunmadığı yolundadır.

Raportör Samime Suna Öğüt'ün Düşüncesi : 1425 sayılı Kanunun ek 6 ncı maddesinde (..... emekli ikramiyesini aldıktan sonra yeniden iştirakçi durumuna girenlerin tekrar emekliye ayrılmalarında yalnız sonradan geçen hizmetlerine karşılık her tam fiili hizmet yılı için aylık bağlanmayı esas tutarlarının yarısının emekli ikramiyesi olarak ödeneceğini) ancak evvelce verilmiş olan ikramiye ile sonradan geçen hizmetleri için ayrıca tahakkuk ettirilecek ikramiyenin hesabında esas alınan fiili hizmetleri için ayrıca tahakuk ettirilecek ikramiyenin hesabında esas alınan fiili hizmet süreleri toplamı 3 yıldan fazla olamıyacağını amir olmasına, davacı da ilk emekliye ayrıldığında fiilen 26 yıl 9 ay hizmeti bulunmasına binaen sonraki hizmeti olan 1/8/1970 - son. 9/1971 tarihleri arasında geçen hizmeti için emekli ikramiyesi tahakkuk ettirilmesi gerekeceğinden aksine yapılan işlemin iptali gerekeceği düşünülmektedir.

Kanunsözcüsü Yavuz Nazaroğlu'nun Düşüncesi : Davacı, 9/10/1963 tarihinde isteği üzerine 42 sayılı Kanuna göre 26 yıl 9 ay hizmetten sonra emekliye sevk edilmiş ve 12 aylık tutarı ikramiye almıştır.

Bilahare Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığında yeniden görev alarak bir sene iki ay hizmetten sonra emekliye ayrılmıştır. Kendisine son hizmeti için yarım maaş ikramiye verilmesi işleminin iptalini talep etmektedir.

2/8/1960 tarihli ve 42 sayılı Kanunun 1 inci maddesinin yedinci fıkrasında, emekli aylığı bağlanacak olanlardan 25 hizmet yılını dolduranlara, emekli aylığı bağlanmaya esas aylığın bir yıllık tutarının ikramiye olarak verileceği belirtilmiş, diğer taraftan 1425 sayılı Kanunun ek 6 ncı maddesinde ise, bir tam fiili hizmet yılı için, aylık bağlanmaya esas tutarlarının yarısının emekli ikramiyesi olarak verileceği, emekli ikramiyesi hesabında 30 fiili hizmet yılından fazla sürelerin nazara alınamıyacağı emekli ikramiyesini aldıktan sonra yeniden iştirakçi durumuna girenlerin, tekrar emekliye ayrılmalarında yalnız sonradan geçen hizmetlerine karşılık, bu esaslara göre emekli ikramiyesi ödeneceği hükme bağlanmış bulunmaktadır.

Son hizmeti ile birlikte 27 yıl 11 ay hizmeti bulunduğu ihtilafsız olan davacıya, bu defaki bir yıllık hizmeti için, sözü edilen hükme göre yarım maaş ikramiye verilmemesinde kanuna uyarlık yoktur.

Bu nedenle tesis edilen işlemin iptali gerekeceği düşünülmüştür.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Onuncu Dairesince duruşma için gün konularak taraflara yazılı çağrıda bulunulmuş ve belli edilen günde davacı ve vekili Avukat Hilmi Aydın'ın ve davalı idare Avukatı Sabri Gerçeker'in geldiği anlaşılmış olmakla kanunsözcüsünün huzuru ile açık duruşmaya başlandı. Taraflara usulüne göre söz verilerek dinlendikten ve kanunsözcüsünün düşüncesi alındıktan sonra gereği düşünüldü :

1425 sayılı Kanunun ek 6 ncı maddesinde; emekli, adi malul, vazife malullüğü aylığı bağlanan veyahut toptan ödeme yapılan iştirakçilere, her tam fiili hizmet yılı için, ek 4 üncü maddeye göre hesap edilecek aylık bağlanmaya esas tutarının yarısı emekli ikramiyesi olarak verilir. Verilecek emekli ikramiyesinin hesabında 30 fiili hizmet yılından fazla süreler nazara alınmaz. Emekli ikramiyesi aldıktan sonra yeniden iştirakçi durumuna girenlerin tekrar emekliye ayrılmalarında, yalnız sonradan geçen hizmetlerine karşılık yukardaki esaslara göre emekli ikramiyesi ödenir. Şukadar ki, evvelce verilmiş olan ikramiye ile sonradan geçen hizmetler için ayrıca tahakkuk ettirilen ikramiyenin hesabında esas alınan fiili hizmet süreleri toplamı 30 yıldan fazla olamaz. denilmesine, davacının da ilk emekliye ayrıldığı tarihle son Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığında geçen 1/8/1970 - son 9.1971 tarihleri arasındaki hizmeti ile 27 yıl 11 ay hizmeti bulunmasına, fiilen bulunan hizmeti 30 yılı geçmemesi sebebiyle yukardaki madde gereğince son hizmeti için emeklilik ikramiyesi verilmesi gerekeceğinden davalı idarece aksine yapılan işlemin iptaline, peşin alınan 60 lira ilâm harcının davacıya iadesi ile bu paranın davalı idareden alınmasına, 4050 kuruş yargılama gideri ile 750 lira avukatlık ücretinin davacıya verilmek üzere davalı idareden tahsiline 20/6/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

EMEKLİLİKLE İLGİLENDİRME

T. C.

D A N I Ş T A Y

Onuncu Daire

Esas No : 1971/4908

Karar No : 1972/1688

Davacı : Orman Genel Müdürlüğü

Vekili : Avukat Mazhar Dalokay

Davalılar : 1 — Maliye Bakanlığı

Vekili : Avukat İlhan Kutay

2 — Elazığ Vergi Dairesi Müdürlüğü

Dâvanın Özeti : Personel Kanunları uyarınca yapılan intibakları sonunda 1/12/1970 gününde T.C. Emekli Sandığı ile ilgilenenlerden % 100 oranında alınan artış farklarının 8/7/1971 günlü ve 1425 sayılı Kanunun geçici 13 üncü maddesi gereğince % 25 e indirildiğinden ve fazla kısmının da ilgililere iade edildiğinden bahis le aynı miktarda kurum karşılıklarında kurumlarına iadesi isteminden ibarettir.

Maliye Bakanlığının Savunma Özeti : Husumetin Bakanlıklarına yöneltilemiyeceği gibi 1425 sayılı Kanunun 13 üncü maddesi ilgililerden % 100 oranında alınmış olan artış farklarının % 25 e indirdiği bunun kurum karşılıklarına da teşmil edilemiyeceğinden yapılan işlemde mevzuata aykırılık bulunmadığı yolundadır.

Raportör Samime Suna Öğüt'ün Düşüncesi : Davalı idare işleminin 1425 sayılı Kanunun geçici 13 ve 5434 sayılı Kanunun 14 üncü maddesinin (d) fıkrası hükümlerine göre iptali gerekeceği düşünülmektedir.

Kanunsözcüsü Yavuz Nazaroğlu'nun Düşüncesi : Davalı Maliye Bakanlığınca ileri sürülen husumet def'i yerinde değildir. Zira, ortada bir nevi ihtilaf yokki vergi dairesine husumet teveccüh etsin. Bu nedenle dava Maliye Bakanlığı husumetine hasren incelendi.

5434 sayılı Kanunun 14 üncü maddesinin (C) bendinde emekliliğe esas aylık veya ücretleri yükselme suretiyle artanların, ilk aya ait artış farkları ile yine bu maddenin (d) bendinde, bu artış nisbetinde kurum karşılığının T. C. Emekli Sandığına gönderileceği; hükme bağlanmıştır.

657 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesi sebebiyle 1/12/1970 tarihinde yeniden iştirakçi durumuna giren davacı idaredeki teknik personelden, sözü edilen hükümlere istinaden artış farkı alınmış, ancak 11/7/1971 tarihinde yürürlüğe giren 1425 sayılı Kanunun geçici 13 üncü maddesi 5434 sayılı Kanunun 14 üncü maddesinin (C) bendi uyarınca alınacak artış farklarının, bunların intibak ettirilecekle-

ri derece ve kademelere tekabül eden aylık tutarlarının % 25 i olacağını belirttiğinden; fazla yatırılmış karşılıkların iadesinin istenmesi üzerine; iştirakçilere ait olup fazla alınan para iade edilmiş ve kurum karşılığı ise 1425 sayılı Kanunda hüküm bulunmadığından bahisle geri verilmiştir.

Alınan bu paranın, T. C. Emekli Sandığının gelirleri meyanında sayılan paralardan bulunmasına iştirakçiden alınan para nisbetinde kurumunda katkıda bulunacağı yine Emekli Sandığı Kanununda açıklandığına göre vergi dairesince, kurumdan fazla alındığı ihtilâfsız olan paranın kuruma iade edilmemesinin kanuni bir dayanağı yoktur.

Açıklanan nedenlerle iade edilmeme işleminin iptali gerektiği düşünülmüştür.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Onuncu Dairesince duruşma için gün konularak taraflara yazılı çağrıda bulunulmuş ve belli edilen günde davacı idare vekili Avukat Aysen Tunca ve davalı Maliye Bakanlığı temsilcisi Avukatının geldiği, Elazığ Vergi Dairesi Müdürlüğü Avukatının gelmediği anlaşılmış olmakla kanunsözcüsünün huzuru ile açık duruşmaya başlandı. Taraflara usulüne göre söz verilerek dinlendikten ve kanunsözcüsünün düşüncesi alındıktan sonra gereği düşünüldü:

Maliye Bakanlığı husumetine hasren dava incelendi :

Davalı İdare Bakanlıklarınca yapılmış bir işlem olmadığı ve davanın vaktinden evvel açıldığı def'inde bulunmakta ise de Maliye Bakanlığına bağlı Elazığ Vergi Dairesi Müdürlüğünce davacı idarenin artış farklarının iade edilmesi talebi red edildiğinden bakanlıklarınca bir işlem yapıldığı cihetle ileri sürülen def'i varid deyildir.

5434 sayılı T. C. Emekli Sandığı Kanununa ek ve geçici maddeler eklenmesine ve bu kanun ile diğer kanunların bazı hükümlerinin değiştirilmesine ve kaldırılmasına dair 1425 sayılı Kanunun geçici 13 üncü maddesinde; 657 sayılı Kanunun mali hükümlerinin uygulanması nedeniyle 1/12/1970 tarihinde yeniden iştirakçi durumuna girmiş olanlardan, 5434 sayılı Kanunun 14 üncü maddesinin (C) fıkrası uyarınca alınacak artış farklarının, bunların intibak ettirildikleri derece veya kademelere tekabül eden aylık tutarlarının % 25 i olacağı belirtilmiş ise de yukarda anılan 5434 sayılı Kanunun 14 üncü maddesinin (d) fıkrasında a, b, c, ve ç fıkralarında yazılı paralara eşit olarak kurumlarından karşılıklar alınacağı hükmünü amir olduğundan kurumlardan da aynı miktarda % 25 artış farkı alınması ve artan miktarın iade edilmesi gerekeceğinden orman idaresi teknik personeline ait % 25 ten arta kalan artış farkının Orman Genel Müdürlüğüne iadesi lâzım geleceği cihetle aksine yapılan işlemin iptaline, peşin alınan 256 lira harcın davacıya iadesi ile 60 lira ilâm harcı ile 43,50 lira yargılama giderinin davalı idareden alınmasına, 750 lira avukatlık ücretinin davacı idareye verilmek üzere davalı idareden tahsiline 20/6/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

HİZMET BORÇLANDIRILMASI

T. C.

DANIŞTAY

Onuncu Daire

Esas No : 1971 — 3201

Karar No : 1972 — 1216

Kararın Düzeltilmesini isteyen : Avukat M. Hilmi Özarpat

Diğer Taraf : T. C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü

Vekili : Avukat İlhami Simitçi

Davanın Özeti : Mensubu olduğu Ankara Barosunun 1136 sayılı Avukatlık Kanunu uyarınca topluluk sigortasına katıldığı tarihte herhangi bir yere sigorta veya emeklilik primi ödemediğinden, serbest avukat olduğundan ve evvelce 15 seneden fazla T. C. Emekli Sandığı Kanununa tabi hizmeti bulunduğundan bahisle anılan Avukatlık Kanununun geçici 2 nci maddesi hükmünden istifade ettirilmesi 1214 sayılı Kanunun ek 1 inci maddesi hükmüne göre intibakının yapılması ve aylık derecesinin tesbiti istemiyle açılan dava sonunda Danıştay Onuncu Dairesince verilen 24/6/ 1971 gün ve 1742 sayılı merciine (Maliye Bakanlığına) tevdi yolundaki kararın karar düzeltme dilekçesinde ileri sürülen sebeplerle tashihi isteğinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Verilen kararın her yönden kanun ve usule uygun olduğu ve ortada düzeltilmesini gerektiren kanuni bir sebebin mevcut bulunmadığı yolundadır.

Raportör Semih Tekin Telli'nin Düşüncesi : Düzeltme isteminin kabulü gerekir

İşin esasına gelince; 1136 sayılı Avukatlık Kanununun geçici 2 inci maddesi hükmüne göre listesine yazılı olduğu baro aracılığı ile T. C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğüne başvurma hakkının doğduğu günde Sosyal Sigortalar Kurumu ile ilgili bulunmayan davacının anılan geçici 2 nci madde hükmünden istifade ettirilmesi gerekeceği, esasen mezkûr kanunda dava konusu uyuşmazlık hakkında aksine bir hüküm olmadığı cihetle bu hususiaki davalı idare işleminin iptali lâzım geleceği düşünülmüştür.

Kanunsözcüsü Fevzi Tuzkaya'nın Düşüncesi : Karar düzeltilmesi dilekçesinde ileri sürülen hususlar, 521 sayılı Danıştay Kanununun 98 inci maddesinde yazılı sebeblerden hiç birine uymadığından talebin reddi gerekeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Onuncu Dairesince işin gereği düşünüldü :

521 sayılı Danıştay Kanununun 99 uncu maddesine göre karar düzeltilmesi

isteklerinde duruşma yapılması görevli Dairenin Kararına bağlı olduğundan davacının duruşma istemi kabul olunmadı.

Davacının, davalı idare Müdürler Kurulunca verilen 22/9/1970 gün ve 29662 sayılı karara karşı o tarihteki mevzuata göre ve 5434 sayılı Kanunun 9 uncu maddesinde belirtilen 30 günlük süre içerisinde 9/10/1970 günlü dilekçesiyle Maliye Bakanlığına itiraz etiği anlaşıldığından ve bu sebeple anılan 521 sayılı Danıştay Kanununun 98 inci maddesinin «C» fıkrası hükmüne göre ileri sürülen düzeltme isteği yerinde görüldüğünden Dairemizce verilen 24/6/1971 gün ve 1742 sayılı Merciine tevdi yolundaki karar ortadan kaldırıldıktan sonra dava ve karar düzeltme dosyaları yeniden incelendi :

7/7/1969 gününde yürürlüğe giren 1136 sayılı Avukatlık Kanununun değişik geçici 2 nci maddesinde; bu kanunun yürürlüğe girdiği günde T. C. Emekli Sandığındaki emekliliğe esas teşkil eden hizmetleri toplamı en az 15 yıl olan avukatlardan, emekli keseneği ödedikleri memuriyet veya hizmetten bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce her ne sebeple olursa olsun ayrılmış olanların kendilerine emeklilik veya malullük aylığı bağlanmamış olmak şartıyla T. C. Emekli Sandığı ile ilgilerinin kesildiği günden bu kanunun yürürlük gününe kadar Sosyal Sigortaya da tabi olmaksızın geçen fiili avukatlık sürelerinin tamamını veya bu sürenin, emekliliğe esas teşkil eden eski hizmetlerinin süresi ile birlikte 25 yılı doldurmağa yetecek kısmını yine bu kanunda belirtilen esaslara göre borçlanabilecekleri açıklandıktan sonra bu hükme göre borçlanabilmek için ilgilinin listesine yazılı bulunduğu baronun topluluk sigortasına katıldığı tarihten itibaren üç ay içinde, bu baro aracılığı ile T. C. Emekli Sandığına yazılı olarak başvurmasının zorunlu olduğu belirtilmiş bulunmasına ve 15 seneden fazla T. C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğünde emekliliğe esas teşkil eden hizmeti varken Askeri Hâkimlikten istifa etmek suretiyle ayrılan, 1954 yılından itibaren Ankara Barosu Listesine kayıtlı olarak serbest Avukatlık yapan, 1/4/1966 gününden itibaren Ankara Barosunun Sosyal Sigortalar Kurumu ile Sosyal Sigortalar Kanununun 86 ncı maddesine göre yaptığı, ihtiyari ve senelik devreler halinde olan sigortaya giren ve senelik devre sonu olan 31/12/1969 gününde yeni avukatlık kanununun yürürlüğe girmesi hasebiyle Sosyal Sigortalar Kurumunca resen feshedilmiş olan bu sigortadan çıkarılan davacı, her ne kadar 1136 sayılı Avukatlık Kanununun yürürlüğe girdiği 7/7/1969 gününde yukarda bahsedilen ihtiyari nitelikteki sigorta dolayısıyle Sosyal Sigortalar Kurumuna prim ödemekte ve 228 sayılı Kanunun hizmet birleştirilmesine ait hükümlerinden faydalanmış bulunmakta ise de anılan kanunun yukarda açıklanan geçici 2 nci maddesine göre listesine yazılı bulunduğu Ankara Barosunun 31/12/1969 gününde topluluk sigortasına katılması üzerine bu baro aracılığı ile T. C. Emekli Sandığına başvurma hakkının doğduğu üç aylık sürenin başlangıcı olan bu günde Sosyal Sigortalar Kurumuna sigorta primi ödeyen avukat durumunda olmamasına binaen kendisinin 1136 sayılı Kanunun geçici 2 nci maddesi hükmünden istifade ettirilerek hakkında yine bu geçici maddedeki esaslara göre işlem yapılması, neticelerinin tanınması gerekeceği cihetle 1136 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği 7/7/1969 gününde Sosyal Sigortalar Kurumu ile ilgili bulunduğundan bahisle isteğinin kabul edilmemesi yolunda davalı idarece yapılan işlemin iptaline 1214 sayılı Kanunun ek 1 inci maddesi hükmüne göre intibakının yapılması ve aylık derecesinin tesbiti isteğinin incelenmesi ise bu iptal kararı üzerine davalı idarece yapılacak yeni bir işlem sonucuna

bağlı bulunduğuna, uyuşmazlık çıktığı taktirde ayrı bir dava açılabileceğine; peşin alınan 3000 kuruş ilâm harcının düzeltme isteyene (davacıya) iadesiyle bu miktar harcın diğer taraftan (davalıdan) alınmasına, 4380 kuruş yargılama giderinin davacıya verilmek üzere davalıdan tahsiline 8/5/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

VAZİFE MALULLÜĞÜ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Onuncu Daire

Esas No : 1971/4597

Karar No : 1972/1765

Davacı : Tahir Şanlı

Davalı : T. C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü

Vekili : Avukat İsmet Kaplan

Davanın Özeti : TBMM. Dilekçe Karma Komisyonunun Meclis atıfeti olarak çürüğe ayrıldığı günden itibaren görev maluliyeti aylığı bağlanması yolundaki 17/7/1970 gün ve 1274 sayılı kararına rağmen maluliyetinin askerlik görevini er olarak yaparken intani ve bünyevi bir hastalık sonucu doğduğundan bahisle görev maluliyetinin kabul edilmediği ve aylık bağlanmadığı ileri sürülerek bu yoldaki davalı idare işleminin iptali talebinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Maluliyeti intani ve bünyevi bir hastalıktan doğmuş olan ve göreviyle bir ilgisi bulunmayan davacı hakkında yapılan işlemde mevzuata aykırılık görülmediği gibi T.B.M.M. Dilekçe Karma Komisyonu Kararının süre geçirilmiş olmasına rağmen konunun esastan incelenmek suretiyle yerine getirildiği, esasen bu kararların yerine getirilip getirilmediği hususunda yargı yerlerinde dava açılmasının mümkün bulunmadığı yolundadır.

Raportör Semih Tekin Telli'nin Düşüncesi : Davacının sağlam olarak askere alındığı ve vatani görevini yaparken maluliyete uğradığından bahisle davalı idareye görev maluliyetinin kabulü için yaptığı ilk müracaatının 5434 sayılı Kanunun 49 uncu maddesinde belirtilen 1,5 yıllık başvurma süresinin geçirilmiş olması nedeniyle işin esasına girilmeden yetkili organ olan Müdürler Kurulunca reddedildiği, bu karara karşı Danıştay'da açtığı ilk davasının 10. Dairenin 20/12/1965 gün ve 1292 sayılı kararda merci tecavüzü sebebiyle Maliye Bakanlığına gönderildiği, Bu Bakanlıkça verilen karar üzerine yenilenen davanın yine 10. Dairenin 29/11/1966 gün ve 2907 sayılı kararıyla 30 gün içerisinde Maliye Bakanlığına gidilmemesi sebebiyle, esasa girilmeden usuli yönden reddedildiği; 4 sene sonra TBMM. Dilekçe Karma Komisyonunun 17/7/1970 gün ve 1274 sayılı kararı ile Meclis atıfeti olarak, görev maluliyetinin, tespit edilecek derecesi üzerinden ve çürüğe ayrıldığı günden itibaren maluliyet aylığı bağlanmasının kabul edilmesi karşısında davalı idare Müdürler Kurulunca verilen 9/9/1971 gün ve 22251 sayılı kararla işin esasına geçildiği ve maluliyetin intani ve bünyevi bir hastalık sonucu doğduğundan bahisle görev maluliyeti isteğinin reddedildiği ve bu karara karşı süresinde ve usulünce işbu davanın açıldığı anlaşılmasına binaen her ne kadar konu ve taraf aynı ise de sebep itibariyle her iki Müdürler Kurulu Kararında bir ayrılık olduğundan

ortada kesin bir hükmün varlığı (muhkem kaziye) kabul edilemez. Zira, başka bir deyişle: İlk açtığı dava usuli yönden reddedilmiş olup esasında böyle bir usulsüzlük bulunmasa dahi verilecek karar; o tarihteki iptali istenilen kararın gerekçesi dolayısiyle, 1,5 yıl içinde müracaat edilip edilmediğinin tespiti sonucuna inhisar edecekti. İkinci Müdürler Kurulu Kararında ise artık işin esasına girildiğinden davanın incelenmesinde, ilgili görev malulüdür veya değildir şeklinde bir neticeye varılmış olacaktı. Bütün bu nedenlerle davada bir kesin hüküm mevcut değildir.

İşin esasına gelince; davacının bütün raporlarının ve olay zaptının gönderilerek bir Hastahane Sağlık Kuruluna incelettirilmesi ve olayın meydana geliş şekline göre davacının maluliyetine sebep olan hastalığın göreviyle bir ilgisi bulunup bulunmadığının ek bir raporla belirttirilmesi ve bu rapor sonucuna göre bir karara varılması gerekeceği düşünülmüştür.

Kanunsözcüsü Suzan Soyer'in Düşüncesi : Dava konusu 9/9/1971 tarihli Müdürler Kurulu Kararının tebliği üzerine 13/11/1971 tarihinde açılan davada süre aşımı yoktur bu hususiaki iddiaların reddi gerekir.

Esasa gelince; dosyadaki belgelerden davacının hastalığının tamamen bünyevi ve intani olduğu anlaşıldığından görev maluliyetinin kabulüne imkân bulunmadığı gibi TBMM. Dilekçe Karma Komisyonu Kararının uygulanmasının yargı yoluyla zorlanması da mümkün olmadığından davanın reddi gerektiği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Onuncu Dairesince duruşma için gün konularak taraflara yazılı çağrıda bulunulmuş ve belli edilen günde davacı ile davalı idareyi temsilen Avukat Sabri Gerçeker'in geldikleri anlaşılmakla kanunsözcüsü ve dosya raportörünün huzuruyla açık olarak duruşmaya başlandı. Taraflara usulüne göre söz verilerek dinlendikten ve kanunsözcüsünün düşüncesi alındıktan sonra dava dosyası incelendi ve işin gereği düşünüldü :

Davacının 16/1/1962 günlü dilekçesi ile görev maluliyetinin kabulü ve aylık bağlanması yolundaki isteğinin davalı idare Müdürler Kurulunun 9/5/1963 gün ve 3980 sayılı kararıyla 5434 sayılı Kanunun 49 uncu maddesiyle belirli 1,5 yıllık başvurma süresinin geçmesi nedeniyle reddedildiği, bu kararın iptali için Danıştay'da açmış bulunduğu ilk davasının Dairemizce verilen 20/12/1965 gün ve 1292 sayılı karilen cevap üzerine yenilenen davanın yine Dairemizce müttehaz 29/11/1966 gün ve 2907 sayılı kararla anılan 5434 sayılı Kanunun 9 uncu maddesi hükmüne göre 30 gün içinde Maliye Bakanlığına itiraz edilmemesi veya yine bu süre içinde Danışrarla merci tecavüzü sebebiyle Maliye Bakanlığına gönderildiği, bu Bakanlıkca vetay'da dava açılmamış bulunması gerekçesiyle reddolunduğu ve süresinde karar düzeltme isteğinde de bulunulmadığı anlaşılmasına binaen konu, sebep ve taraf yönünden aynı olan bu davanın mevcut kesin hüküm sebebiyle incelenme kabiliyeti olmadığı, TBMM. Dilekçe Karma Komisyonu Kararı sebebiyle davalı idare Müdürler Kurulunca verilen 9/9/1971 gün ve 22251 sayılı ikinci kararın bu duruma bir tesiri bulunmadığı cihetle davanın reddine, TBMM. Dilekçe Karma Komisyonunca verilen 17/7/1970 gün ve 1274 sayılı karar icabının yerine getirilmesi için

idarenin yargı yoluyla zorlanamıyacağına, davacının bu yolda aynı makama başvurmada muhtar bulunduğuna, ilâm harcı peşin alındığından ayrıca alınmasına yer olmadığına, 5 lira yargılama gideriyle 750 lira vekâlet ücretinin davalıya verilmek üzere davacıdan tahsiline, getirtilen evrakın yerine gönderilmesine 27/6/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

ONBİRİNCİ DAİRE KARARLARI

BELEDİYE İŞLERİ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Onbirinci Daire

Esas No : 1971/1257

Karar No : 1972/1661

Davacı : Halil Zengin

Davalılar : 1 — E.G.O. Genel Müdürlüğü - Ankara
: 2 — Ankara Belediye Başkanlığı

Vekili : Avukat Abdurrahman Altuğ

Davanın Özeti : Çankaya Yıldız evlerinde bulunan evine elektrik verilmesine dair isteğinin; müessese görevlilerince yapılan inceleme sonunda evin Ankara Belediyesi hudutları dışında, fakat imar planına göre mücavir saha içinde kaldığının tespit edildiği, ayrıca Belediye Fen İşleri Müdürlüğünün 24/9/1970 tarih ve 1447 sayılı yazıları ile de sözü geçen evin belediye hudutları dışında bulunduğunun bildirildiği, mücavir saha içinde kalan yerlere elektrik bağlantısı yapılabilmesi için Yapı Kontrol Müdürlüğünden alınacak yapı kullanma izni veya iskân raporu ile ehliyetli bir elektrikçi tarafından düzenlenecek cereyan talepnamesi (formül) ile müesseseye müracaat edilmesi gerektiği bu belgeler ibraz edilmeden elektrik cereyanı bağlanamıyacağına dair Ankara E.G.O. Genel Müdürlüğünün 18/2/1971 tarih ve 4349 sayılı yazıları ile tesis olunan işlemin; evinin tapulu arazisi üzerine yapılmış olduğu, 6 nüfuslu bir aile olup okula giden üç çocuğu bulunduğu, herkesin çocuğu gibi kendi çocuklarının da elektrik ışığından faydalanması gerektiği, Yıldız evlerinin 2 bin meskenden kurulu bir mahalle olduğu, evinin, elektriği bulunan komşulardan 30 metre kadar arası olup aralarında sadece Mühye Köyü yolunun bulunduğu, komşularına elektrik verilipte kendi evine verilmemesinin, eşitlik ilkelerine, mülkiyet haklarına aykırı bulunduğu ileri sürülerek iptali isteğinden ibarettir.

E.G.O. Genel Müdürlüğünün Savunma Özeti : İmar Kanununa göre iskan raporu bulunmayan binalara belediye hizmeti götürülmesine imkan olmadığı ve yapılan işlemde kanuna aykırılık bulunmadığından bahisle davanın reddi gerektiği yolundadır.

Ankara Belediye Başkanlığının Savunma Özeti : Binanın belediye hizmetlerinden faydalandırılması için gerekli şartları taşımadığı, bu sebeple yapılan işlemin kanuna uygun bulunduğundan bahisle davanın reddi gerektiği yolundadır.

Raportör Sabri Coşkun'un Düşüncesi : Davacı binasına elektrik verilmemesine ilişkin işlemin kanuna ve adalet ilkelerine aykırı olduğunu iddia etmekte ise

de EGO Genel Müdürlüğünün savunmasından, yapısına iskân ruhsatı almadan başvurduğu anlaşılmış olup, davacı bu savunmanın aksini iddia ve isbat etmemiş bulunduğundan iskân ruhsatı bulunmayan binaya elektrik verilmemesinde 6785 sayılı Kanunun 18. maddesi gereğince mevzuata aykırılık yoktur.

Bu sebeple davanın reddi gerektiği düşünülmektedir.

Kanunsözcüsü Rüştü Erdemgil'in Düşüncesi : Belediye sınırları içindeki yerler için belediye hizmetlerini yerine getirmekle mükellef olup, Belediye sınırı dışında olduğu anlaşılan taşınmaz mal için elektrik verilmesine kanuni zorunluk bulunmadığından davanın reddi gerekir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Onbirinci Dairesince gereği düşünüldü :

Dava konusu işlem EGO Genel Müdürlüğünce tesis edilmiş bulunması sebebiyle husumet adı geçen Genel Müdürlüğe hasredilerek işin esasına geçildi.

6785 sayılı İmar Kanununun 18. maddesinde, inşaatın bitme gününün, kullanma izninin verildiği tarih olduğu, kullanma izni verilmeyen veya alınmayan yapıların, izin alıncaya kadar belediye hizmetlerinden ve tesislerinden faydalanamıyacakları belirtilmiştir.

Dava konusu olayda, davacı elektrik bağlanmasını istediği evinin yapı kullanma izni bulunduğunu iddia ve tevsik edemediğine göre, kullanma izni bulunmayan mücavir sahadaki binasına elektrik cereyanı bağlanmamasında mevzuata aykırılık yoktur.

Bu sebeple dayanağı bulunmayan davanın reddine 6/6/1972 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

Onbirinci Daire

Esas No : 1971/2717

Karar No : 1972/1811

Davacı : Gıda Sanayi Kollektif Şirketi, Ahmet Yıldırım ve Ort.

Vekili : Av. Karahan Zoral

Davalı : İzmit Belediye Başkanlığı

Vekili : Av. Süreyya Özgen

Davanın Özeti : İzmit Belediyesi hudutları içindeki müvekkili şirketin sahibi bulunduğu fırınlarda imal edilen ekmeğin narh fiyatının; 100 kuruş üzerinden tespiti hakkında İzmit Belediye Encümenince verilen 2/6/1971 gün ve 2832 sayılı kararın; ekmek fiatlarının hayat pahalılığı işçi ücretleri ve maliyet şartları nazara alınmadan, siyasi ve indi mülahazalar ile tespit edildiği ileri sürülerek iptali isteğinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Davanın reddi gerekeceği yolundadır.

Raportör Sumru Kündüloğlu'nun Düşüncesi : Dava konusu Belediye Encümekararı usul ve kanuna uygun bulunduğundan dayanağı olmayan davanın reddi gerekeceği düşünülmektedir.

Kanunsözcüsü Tuncer Akın'ın Düşüncesi : Hükümetçe buğday fiatlarına yapılan zam sonucu tahsis un fiatlarında meydana gelen artış nedeni ile ekmek fiatlarının dava konusu kararla yeniden ayarlandığı; fiat artışı ekmek fiytlarına aksettirildiği anlaşılmaktadır. Davacı narh verilirken ekmek fiatını etkileyen diğer unsurlardaki fiyat artışlarının nazara alınmadığını iddia etmekte ise de, bu artışların neler olduğu ve bu artışlar nedeniyle narhın ekmek maliyetinin altında kaldığını deliller ve rakamlarla ortaya koymamıştır.

Bu sebeple dayanağı bulunmayan davanın reddi gerekeceği düşünülmektedir

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Onbirinci Dairesince duruşma için belli edilen günde tarafların gelmedikleri anlaşılmakla 521 sayılı Danıştay Kanununun 79. maddesi uyarınca duruşma açılamıyarak kanunsözcüsünün yazılı düşüncesi alındıktan sonra gereği düşünüldü :

Dava, ekmek fiyatının tespiti hakkında İzmit Belediye Encümeni kararının iptali isteğinden ibarettir.

1580 sayılı Belediye Kanununun 15. maddesinin 43 numaralı bendi hükmü gereğince ekmek fiyatlarının tespiti yetkisi doğrudan doğruya belediyelere ait olup bu yetki kullanılırken de maliyete tesir eden faktörlerin dikkate alınması zorunludur.

Dava konusu olayda, Hükümetçe buğday fiyatlarına yapılan zam sonucunda un fiyatlarında meydana gelen artış da göz önünde bulundurulmak suretiyle ekmek fiatlarının tespit edilmiş olduğunun dava dosyasının incelenmesinden anlaşılması sebebiyle dava konusu belediye encümen kararında mevzuata aykırılık yoktur.

Bu sebeple, dayanağı olmayan davanın reddine ve 500 lira avukatlık ücretinin davacıdan alınarak davalıya verilmesine 15/6/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

TAŞIT ALIM VERGİSİ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Onbirinci Daire

Esas No: 1972/502

Karar No : 1972/1809

Davacı : Ömer Celep

Vekili : Av. Selim Avcı

Davalı : Maliye Bakanlığı

Davanın Özeti : 22/10/1971 tarihinde satın aldığı, 5 ton istiap haddinden fazla bir yaşında kamyonunun, Taşıt Alım Vergisinden istisna edilmesi için Maliye Bakanlığına şikâyet yolu ile yaptığı müracaatın; 1318 sayılı Finansman Kanununun 3/b maddesindeki istisna hükmünden yararlanacak kimsenin götürü gelir ve götürü ücret, mükellefi olması icabedeceği bu itibarla taşıtı satın aldığı tarihte götürü ücret mükellefiyetini haiz bulunmadığı cihetle adı geçen kanunun 3/b maddesindeki istisna hükmünden yararlanmasına imkân görülmediği gerekçesiyle reddine dair Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü Ankara Gelirler Kontrolörlüğünün 16/11/1971 gün ve 10113/1208/134 sayılı yazısı ile tesis edilen işlemin; kazancının götürü usulde tespit edildiği ve bu nedenle 1318 sayılı Kanunun 3/b maddesindeki istisna hükmünden yararlanması gerekeceği ileri sürülerek iptali isteğinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Mükellefiyetle ilgili konuda komisyonlara gidilmeden Danıştaya gelinemiyeceği ortada kesin ve yürütülmesi zorunlu bir karar bulunmadığı, davacının taşıtı iktisap ettiği tarihte götürü Gelir Vergisi mükellefi olmadığı cihetle istisna hükmünden yararlanamıyacağından bahisle davanın usul ve esastan reddi gerekeceği yolundadır.

Raportör Sumru Kündüloğlu'nun Düşüncesi : 1318 sayılı Finansman Kanununun 3. maddesinin (b) fıkrasında, 507 sayılı Kanunun 2. maddesinin kapsamına giren derneklere kayıtlı olan götürü gelir vergisi mükelleflerinin istiap haddi 7 tona kadar olan kamyonlarla ilgili alımları bu vergiden müstesnadır denilmektedir. Dava konusu olayda davacı mükellef, bu madde kapsamına girdiği cihetle, dava konusu kararın iptali gerekeceği düşünüldü :

Kanunsözcüsü Tuncer Akın'ın Düşüncesi : 1318 sayılı Finansman Kanununun 3. maddesinin (b) bendinde 507 sayılı Kanunun 2 maddesinin kapsamına giren derneklere kayıtlı olup motosiklet, profesyonel ve ağır vasıta ehliyetine sahip olan götürü gelir vergisi mükelleflerinin 1 sayılı tarifeye dahil taşıtlar ile istiap haddi 7 tona kadar olan kamyonların Taşıt Alım Vergisinden müstesna olduğu maddesinin son bendinde istisnanın uygulanabilmesi için ilgili vergi dairesi aracılığıyla Maliye Bakanlığından belge alınmasının şart olduğu hükme bağlanmıştır.

Davacının istisnanın uygulanabilmesi için belge almak üzere vaki müracatının reddine ilişkin işlem dava konusu edildiğine göre ortada kesin ve yürütülmesi zorunlu bir karar bulunduğundan davalı idarenin bu hususa ilişkin def'i yerinde görülmemiştir.

Esasa gelince, davacının 18/9/1971 tarihinde şoför olarak çalışmaya başladığı muhtarlıkça onanan vergi karnesini 22/10/1971 tarihinde vergi dairesine ibraz ettiği dosya münderecatı ile sabit olup, götürü Gelir Vergisi mükellefi olan davacının 20/10/1971 tarihinde satın aldığı ve vasıfları kanunda belirtilen şartlara uygun bulunan kamyonun Taşıt Alım Vergisinden müstesna olması zorunlu bulunduğu cihetle aksine tesis edilen işlemin iptali gerekeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Onbirinci Dairesince duruşma için belli edilen günde davacı vekili avukat Selim Avcı ile davalı idareyi temsilen Hazine Avukatı Bahattin Kayışoğlu'nun gelmiş bulunduğu anlaşılmakla Kanunsözcüsü Tuncer Akın'ın huzuru ile açık duruşma yapıldı. Taraflara usulüne göre söz verilip iddia ve savunmaları dinlendikten, kanunsözcüsünün düşüncesi alındıktan, taraflara son olarak ne diyecekleri sorulduktan ve dosyadaki belgeler incelendikten sonra gereği düşünüldü:

213 sayılı Vergi Usul Kanununun 118. maddesinin 3 numaralı bendinde, açık olarak vergi mevzuuna girmiyen veya vergiden müstesna bulunan gelir, servet, madde, kıymet, evrak ve işlemler üzerinden vergi istenmesi veya alınmasının vergilendirme hatalarından olduğu ve istisnanın uygulanabilmesi için belge almak üzere vaki müracaatının reddine ilişkin işlem dava konusu edildiğine göre, ortada kesin ve yürütülmesi zorunlu bir karar bulunduğu cihetle davalı idarenin bu hususlara ilişkin defi yerinde görülmiyerek işin esasına geçildi.

1318 sayılı Finansman Kanununun 3/b maddesinde; 507 sayılı Kanunun 2. maddesinin kapsamına giren derneklere kayıtlı olup motosiklet, profesyonel veya ağır vasıta ehliyetine sahip olan götürü Gelir Vergisi mükelleflerinin istiap haddi 7 tona kadar olan kamyonlarla ilgili alımlarının Taşıt Alım Vergisinden müstesna olduğu ve istisnanın uygulanabilmesi için ilgili vergi dairesi aracılığıyla Maliye Bakanlığından belge alınmasının şart olduğu hükme bağlanmıştır.

507 sayılı Kanunun 2. maddesi kapsamında bulunan şoförler ve otomobilciler derneğine kayıtlı, götürü gelir mükellefi olan davacının; 18/9/1971 tarihinde şoför olarak çalışmaya başladığı, muhtarlıkça onanan vergi karnesinin 22/10/1971 tarihinde vergi dairesine ibraz edildiği dosya münderecatından anlaşıldığı cihetle 1318 sayılı Kanunun 3/b maddesi hükmünden yararlandırılmayarak Taşıt Alım Vergisine tabi tutulmasında mevzuata uyarlık yoktur.

Bu sebeple dava konusu işlemin iptaline ve 750 lira avukatlık ücreti ile aşağıda dökümü yazılı yargılama giderinin davalıdan alınarak davcıya verilmesine 15/6/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

Onbirinci Daire

Esas No : 1971/911

Karar No : 1972/1828

Davacı : Dr. Yaşar Payas

Davalı : Maliye Bakanlığı

Davanın Özeti : 5/5/1970 tarihinde İngiltere trafiğine kayıt ve tescil ettirmek suretiyle iktisabettiği ve 1318 sayılı Finansman Kanununun yürürlüğünden sonra yurda getirdiği taşıtının trafiğe kaydı sırasında tahsil edilen Taşıt Alım Vergisinin düzeltme yoluyla iadesi isteğinin vergi dairesince reddi üzerine şikayet yolu ile Maliye Bakanlığına yaptığı müracaatın, 1318 sayılı Kanunun 1. maddesine göre, ithal yoluyla yurda sokulan ve daha önce trafik şube veya bürolarına kayıtlı olmayan taşıtlarını kayıt ettirmek için trafik bürolarına müracaat edenlerin müracaatları sırasında Taşıt Alım Vergisi ödemeleri gerektiği bu sebeble ithal yolu ile yurda sokulan taşıttan dolayı tahsil edilen Taşıt Alım Vergisinde kanunsuzluk bulunmadığı gerekçesiyle reddine dair sözü geçen Bakanlığın, 18/3/1972 tarih ve 2121348 — 13-61 14803 sayılı yazısı ile tesis olunan işlemin, 1318 sayılı Kanunun 1. maddesinde mükellefiyet için iktisabın esas alındığı, taşıtın ise 1970 Mayısında İngiltere'de iktisap edilerek sözü geçen ülke trafiğine tescil ettirildiği, bu sebeple tahsil edilen verginin geri verilmemesinde kanuna uyarlık bulunmadığı ileri sürülerek iptali isteğinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Mükellefiyetle ilgili konuda komisyonlara gidilmeden Danıştay'a gelinemiyeceği ve alınan verginin kanun hükümlerine uygun bulunduğundan bahisle davanın usul ve esastan reddi gerektiği yolundadır.

Raportör Sabri Coşkun'un Düşüncesi : 213 sayılı Vergi Usul Kanununun 118. maddesinin 3. ve 4. bentlerinde mevzuda ve mükellefiyetde hata hesap hatalarından sayılmış bulunduğundan 1318 sayılı Kanunun yürürlükte olmadığı dönemde ve bu kanun gereğince vergiye tabi olmayan bir taşıttan vergi alınması sebebiyle yapılan düzeltme talebinin reddi üzerine dava açılmasının kanuna uygun bulunması sebebiyle davalının usule ilişkin def'i yerinde görülmemiştir.

İşin esasına gelince,

1318 sayılı Finansman Kanununun 1. maddesinde taşıtların ivaz mukabili veya hibe suretiyle intikalinde, bu taşıtları iktisap edenlerin Taşıt Alım Vergisini ödemeye mecbur oldukları hükme bağlanmış olup, taşıtın Türkiye'de veya yabancı memlekette iktisabı ayırımı yapılmadığından 5/5/1970 tarihinde İngiltere trafiğine kaydettirilerek iktisap edildiği ihtilafsız olan taşıt sebebiyle Taşıt Alım Vergisi tahsil edilmesinde mevzuata uyarlık yoktur.

Bu sebeple dava konusu işlemin iptali gerekeceği düşünülmektedir.

Kanunsözcüsü Kemal Eröz'ün Düşüncesi : Trafik şube veya bürolarına kayıtlı olmayan taşıtların kayıtlarının yapılmasından önce 1318 sayılı Kanunun 1. maddesine göre Taşıt Alım Vergisine tabi tutularak tahsilinden doğan ihtilâfın hukuki bir ihtilaf olması ve 213 sayılı Kanunun 118. maddesinde gösterilen vergilendirme hatalarından bulunmaması sebebiyle aynı kanunun 406. maddesi gereğince evvelemirde komisyonlara başvurulması lazım gelirken mercii tecavüz edilmek suretiyle doğrudan doğruya Danıştay'da açılan davanın tetkik kabiliyeti bulunmadığından reddi gerekeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Onbirinci Dairesince gereği düşünüldü :

213 sayılı Vergi Usul Kanununun 118. maddesinin 3 numaralı bendinde, açık olarak vergi mevzuuna girmeyen veya vergiden müstesna bulunan gelir, servet, madde, kıymet evrak ve işlemler üzerinden vergi istenmesi veya alınmasının vergilendirme hatalarından olduğu hükme bağlanmış bulunduğundan davalı Bakanlığın usule ilişkin def'i yerinde görülmeyerek işin esasına geçildi.

1318 sayılı Finansman Kanununun 1. maddesinde, trafik şube veya bürolarında kayıtlı olan ve bu kanunun 4, 5 ve 6. maddelerinde yazılı tarifelerde gösterilen taşıtların mülkiyeti muhafaza kaydı ile yapılan satışlar da dahil olmak üzere ivaz mukabili veya hibe suretiyle intikalinde, bu taşıtları satın alanlar veya hibe suretiyle edinenler ile trafik şube veya bürolarına kayıtlı olmayan ve aynı tarifelerde yazılı taşıtları çeşitli yollarla iktisap edenlerin Taşıt Alım Vergisini ödemeye mecbur oldukları, 118 maddesinde de bu kanun hükümlerinin yayımı tarihinde yürürlüğe gireceği hükme bağlanmış olup iktisap veya intikalin Türkiye'de veya yabancı bir ülkede yapılması arasında vergi mükellefiyetinin başlangıcı yönünden herhangibir ayırım yapılmamıştır.

Dava konusu olayda, vergisi uyuşmazlık konusu taşıtın, 1318 sayılı Kanunun Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe girdiği 10/8/1970 tarihinden önce davacı tarafından İngiltere'de iktisap edilerek 5/5/1970 tarihinde sözü geçen ülke trafiğine kayıt ve tescil ettirildiği ihtilafsız olup vergiyi doğuran olay taşıtın iktisap ve intikal tarihi olduğundan, mükellefiyetin başlangıcı ile ilgisi bulunmayan trafik kaydı tarihinde taşıtın Taşıt Alım Vergisine tabi tutulmasında mevzuata uyarlık yoktur.

Bu sebeple davanın kabulü ile dava konusu işlemin iptaline ve aşağıda dökümü yazılı yargılama giderinin davalıdan alınarak davacıya verilmesine dava dilekçesine pul yapıştırılmak suretiyle fazladan ödenen 70 lira harcın istenildiğinde davacıya geri verilmesine 19/6/1972 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

ONİKİNCİ DAİRE KARARLARI

ARTIRMA, EKSİLTME VE İHALE İŞLERİ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Onikinci Daire

Esas No : 1970/2981

Karar No : 1972/1658

Davacı : M. Celâl Kırker.

Vekili : Av. Enver Kırker

Davalı : Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı.

Davanın özeti : 3000 tonluk tıbbi müstahzar ve ilacın nakli ile ilgili olarak 2490 sayılı Kanuna göre 10/6/1970 günü icra edilen ihale işleminde usul ve kanuna aykırılıklar bulunduğundan bahisle iptali isteminden ibaretir.

Savunmanın Özeti : Davanın açılmasından sonra davacının ihale ile ilgili teminatını ve bütün evraklarını çektiği, 7/7/1970 günlü yürütmenin durdurulması kararında belirtilen teminatı yatırarak bu kararın infazını da istemediğine göre dava ile menfaat alâkası kalmadığı ve yapılan işlemde de mevzuata aykırılık bulunmadığı sebepleriyle davanın reddi gerektiği savunulmuştur.

Raportör Uzdem Akyüz'ün Düşüncesi : 2490 sayılı Kanunun 32 nci maddesine göre teklif mektubu mühürlü bir zarf içerisine konulacak ve bu mühürlü zarf teminat makbuzu ve istenilen diğer vesikalarla birlikte ikinci bir zarfa konularak mühürlenecektir. Kanunun 35 inci maddesinde, ihale günü dış zarflar açılarak ihaleye girmek için aranan umumi ve hususi şartların yapılmış ve teminatın verilmiş olup olmadığının aranacağı ve neticede kimlerin ihaleye kabul edildiğinin açıklanacağı belirtilmektedir. Demek ki ihaleye girebilmek için kanunda ve şartnamelerde belirtilen umumi ve hususi şartların yerine getirildiğini gösteren belgelerin dış zarfın içine konulması ve bunlarda eksiklik varsa ihaleye kabul edilmemesi gerekmektedir. Dava konusu ihale ile ilgili özel şartnamenin 10 uncu maddesinde, diğer hususi şartlar yanında, nitelikleri belirtilen iki deponun temin edileceğine dair resen noter senedinin komisyona ibraz mecburiyeti belirtilmektedir. Diğer bütün umumi ve hususi şartlara taalluk eden belgelerde olduğu gibi özel şartnamedeki bu kaydın yerine getirildiğini gösteren belgeninde dış zarfın içinde bulunması, bulunmadığı takdirde o teklifin ihaleye kabul edilmemesi ve nazara alınmaması, kanunun 35 inci maddesi icabıdır. Umumi ve hususi şartlara ait bütün belgeler esasen dış zarfın içine konularak komisyona ibrazı gereken evraktır. İhalenin üzerinde kaldığı, Gaziantep Nakliyat Şirketinin teklif mektubunda ise özel şartnamenin 10 uncu maddesindeki belgenin bulunmamasına rağmen ihaleye kabul edildiği ve bu belgenin bilâhare temin edildiği, dosya içerisindeki belgelerin incelenmesinden

anlaşıldığına göre, 2490 sayılı Kanunda belirtilen usule uyulmaksızın yapılan ihale işleminin iptali gerektiği düşünülmüştür.

Kanunsözcüsü Halit Yener'in Düşüncesi: İhale kararının iptali talep edilmektedir. İhalenin 2490 sayılı Kanunun çerçevesi dahilinde yapıldığı görülmektedir. kanunun 35 ve 36 ncı maddelerindeki usule uyulmadığı yolundaki iddiaların, ihalenin en uygun bedeli veren firmaya yapılmış olması esası karşısında, ihaleyi kusurlandıracak nitelikte bulunmamaktadır.

Davanın reddi gerekir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Onikinci Dairesince işin gereği görüşüldü :

İdari davalarda, idari tasarrufların tesis edildikleri andaki hukuki durumlarının denetlenmesi bahis konusu olduğuna ve bu nedenle de davanın açıldığı tarihte menfaat alâkasının bulunması yeterli olduğuna göre, davanın devamı sırasında ihale ile ilgili evrak ve teminatın geri alınmasından dolayı menfaat alâkasının kesildiği ve davanın bu yönden reddi gerektiği hakındaki idare iddiası varit görülmiyerek işin esasına geçildi.

İhale işi ile ilgili komisyonun usulüne uygun surette teşekkül etmediği iddia edilmekte ise de, üç kişilik komisyon üyelerinden birinin Bakanlık teşkilâtında işçi olduğunu isbatlayıcı bir belge ibraz edilmediği gibi, 2490 sayılı Kanunun 28 inci maddesinin (A) bendi, bakanlık veya müesseselerin memurlarının yanında o işin mütehassısı olan bir görevlinin de komisyonda bulunabileceğini belirtmektedir.

İhale üzerinde kalan Gaziantep Nakliyat Şirketi temsilcisinin ihale işleri devam ederken vekâletnamesini ibraz ederek ihale çalışmalarının yapıldığı odaya alınmasında herhangi bir usulsüzlük yoktur vekilin, vekâletnamesini ibraz için mevzuatla konulmuş belli bir süre de bulunmamaktadır.

Özel şartnamenin 29 uncu maddesinde belirtilen vüs'atte nakliye işi yapıldığını belirten ve Gaziantep Umumi Nakliyat Anbarının amblemini taşıyan belgenin, ihalenin yapıldığı ve düşük fiyat teklif eden firmaya aidiyetinin görülmesi üzerine komisyonca kabul edildiği anlaşılmaktadır. Esasen ihale kararında da ihalenin Gaziantep Umumi Nakliyat ve Ticaret Anbarına yapıldığı yazılı bulunmaktadır.

Özel şartnamenin 10 uncu maddesinde, bu maddede belirtilen nitelikteki iki deponun temin edileceğine dair resen noter senedinin komisyona ibraz edileceği belirtilmektedir. Belge ihalenin açılması ve tekliflerin incelenmesi sırasında, maddede açıklandığı üzere komisyona ibraz edildiğine göre, bu belgenin dış zarfa konulmasını, ihaleye katılmaya engel saymayan komisyonun kararı yerindedir. Şartnamenin 10 uncu maddesinde, depo konusundaki noter senedinin komisyona ibraz edileceği belirtildiğine binaen 2490 sayılı Kanunun 35 inci maddesinde anılan dış zarf içinde bulunmadığı takdirde ihaleye kabulü engelleyen nitelikteki umumi ve hususi şartlardan olmadığı anlaşılmaktadır.

Komisyon kararının üzerindeki tarih, ihale gününün tarihini taşımakta, bu kararın daha sonra alındığı hakkındaki davacı iddiası hükme yeter müsbet ve kat'i bir delille isbat edilememekte, mücerret bir iddia mahiyetinde kalmaktadır.

İhaleye nakliye işinde en düşük teklifi veren firmaya yapıldığından ve dava konusu işlemde usul ve kanuna aykırılık bulunmadığından, bu nedenlerle davanın reddine; 30 lira ilâm harcı evvelce alındığından yeniden alınmamasına 14/6/1972 günü oyçokluğuyla karar verildi.

AZLIK OYU

X — Davanın açılmasından sonra davacının, ihale ile ilgili belgelerini ve teminatını idareden aldığı, «birinci savunmanın alınmasına kadar yürütmenin durdurulması» hakkındaki 7/7/1970 günlü dairemiz kararının da, kararda belirtilen teminatı yatırarak uygulanmasını sağlamak yoluna gitmediği, dava ile menfaat alâkasını kestiği anlaşılmaktadır. İptal davalarında, davacının karar verilinceye kadar dava ile ilgi ve bağlılığının devamı şart olmasına işbu davada ise, davacının menfaat alâkasının kalmadığı anlaşılmasına binaen davanın bu nedenle reddi gerektiği görüşünde olduğumdan çoğunluğun «davanın esas yönünden reddi» hakkındaki kararına karşıyım.

T. C.

D A N I Ş T A Y

Onikinci Daire

Esas No : 1971/2450

Karar No : 1972/1752

Davacı : Kâzım Bayrak

Dâvalı : 1 — Balıkesir Belediyesi

Vekili : Av. Kaya Bulut

2 — Süleyman Ağabeyoğlu

Vekili : Av. Fevzi Şen

Dâvanın Özeti : Balıkesir Belediye Encümeninin 28/4/1971 gün ve 956 sayılı ve 7/5/1971 gün ve 1044 sayılı ihale kararlarının 2490 sayılı Kanuna aykırı olduğu iddiası ile iptali talebidir.

Dâvalı Balıkesir Belediyesi Savunması : İhale Komisyonlarının kararların hususi hukuka tabi olduğu, 956 sayılı kararın kaldırılarak 1044 sayılı kararın alındığı, dava konusunun kalmadığı belirtilerek davanın reddi savunulmuştur.

Dâvalı Süleyman Ağabeyoğlu'nun Savunması : 956 sayılı kararın 2490 sayılı Kanunun 32 nci maddesine uygun olduğu savunulmuştur.

Raportör Tülây Tuğcu'nun Düşüncesi : 28/4/971 gün ve 956 sayılı ihalede 2 zarfın 2490 sayılı Kanunun 32 nci maddesine uygun tanzim edilmesi nedeni ile bir usulsüzlük bulunmadığından bu ihaleye ilişkin talebin reddi, 7/5/1971 gün ve 1044 sayılı ihale kararının Dairemizin 14/3/1972 gün ve E : 971/1630, K : 972/750 sayılı kararı ile iptaline karar verilmiş bulunduğundan bu konuda karar ittihazına yer olmadığı düşünülmüştür.

Kanunsözcüsü Halit Yener'in Düşüncesi : 2490 sayılı Kanunun 40 ıncı maddesi, kapalı zarf usulüyle yapılan arttırma ve eksiltmenin, teklif olunan bedelin lâyık hadde görülmemesi ,talip çıkmaması hallerinde, ancak yeniden arttırmaya çıkacağı öngörüldüğü halde, bu şartları taşımıyan 104 sayılı kararın iptali gerekir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Onikinci Dairesince işin gereği görüşüldü :

Danıştayda açılacak iptal davaları idarenin tesis ettiği işlemlerin yasa denetimine tabi tutulması amacına yöneldiğinden işlemden istifade eden kişiler hasım gösterilerek dava açmak mümkün değildir. Bu nedenle Süleyman Ağabeyoğlu husumetten çıkarılarak işin esasına geçildi. ihale kararının kesinleşmesine ve mukavelenin akdine kadar geçen safha bir kamu yasası olan 2490 sayılı Kanunun hü-

kümleri ile düzenlenmiş olup, ihale kararları idari ve icrai tasarruf niteliği arzettiğinden, idarece yapılan işlemler ise idari yargı organının denetimine bağlı bulunduğundan davalı belediyenin görev def'i varit görülmiyerek işin esasına geçildi.

2490 sayılı Kanunun 32 nci maddesi kapalı zarf usulü ile yapılacak ihalelerde zarfın düzenlenmiş şeklini belirtmiştir. Meydan Gazinosunun 28/4/1971 gün ve 956 sayılı ihalesinde ikinci zarf sahibinin ilk zarfından iki adet teklif çıkmış ise de, bunlar imzasız olduğundan nazara alınmamış ve ikinci zarfın içinden usulüne uygun teklif mektubu çıkmıştır. Kanunun aradığı şartları yerine getiren 2 numaralı zarf sahibinin ihaleye iştirak ettirilip, bilâhare ihalenin bu kişiye yapılmasında mevzuata aykırılık bulunmamaktadır. Bu nedenle 28/4/1971 gün ve 956 sayılı ihalenin iptaline ilişkin davanın reddine;

7/5/1971 gün ve 1044 sayılı ikinci ihalenin iptaline Dairemizin 14/3/1972 gün E: 1971/1630, K: 1972/750 sayılı kararı ile karar verildiğinden, bu davada aynı ihale konusunda başkaca karar ittihazına yer olmadığına;

60 lira ilâm harcı peşin alındığından yeniden alınmasına yer olmadığına; avukatlık asgari ücret tarifesi uyarınca 500 lira avukatlık ücretinin davalı belediyeye ve hasım mevkiinden çıkarılan davalı Süleyman Ağabeyoğlu'na verilmesine 27/6/1972 günü oybirliğiyle karar verildi.

T. C.

DANIŞTAY

Onikinci Daire

Esas No : 1971/1358

Karar No : 1972/1706

Dâvacı : Ali Şen, Gölkaya,

Davalı : Düzce Kaymakamlığı — Bolu

Davanın Özeti : Silâh taşıma izin belgesinin, bulundurma izin belgesine çevrilmesi yolundaki 1/4/1970 tarih ve B/567 sayılı kaymakamlık işleminin ve bu işleme vaki itirazının reddine ilişkin 18/2/1971 gün ve 112 sayılı il yönetim kurulu kararının; usul ve kanuna aykırı olduğu, 18/7/1963 tarihinde düşmanları tarafından kiralanan kişilerce Düzce otoparkında üzerine üç el ateş edilmek suretiyle yaralandığı, bu nedenle hayatının ciddi tehlikede bulunduğu, Bolu ilinin 22/6/1966 gün ve Em. Md. 2 — 929 sayılı izinleri ile silâh taşıma izni belgesi aldığı, bu belgeyi 1968 yılına kadar koruduğu, ancak 26/11/1968 tarih ve 567 sayılı yazı ile sebepsiz olarak bu belgenin bulundurma izin belgesine çevrildiği, halen iş yerini terk ederek Düzce'ye yerleştiği ileri sürülerek iptali ve bozulması isteğidir.

Savunmanın Özeti : Cevap verilmemiştir.

Raportör Kemal Doğu Tolon'un Düşüncesi : 6136 sayılı Ateşli Silâhlar ve Bıçaklar Hakkındaki Kanunun 7 nci maddesinin 3 üncü bendi gereğince hazırlanan ve olayın geçtiği tarihte yürürlükte bulunan yönetmeliğin değişik 1 inci maddesinin (k) fıkrasında; «Hayatı harici ve ciddi bir tehlikeye uğrayabileceği valiliklerce anlaşılanlar.» için de silâh taşıma izin belgesinin verilebileceği açıklanmaktadır.

Olayda da, davacının Düzce Kaymakamlığına başvurarak, evvelce taşıma izin belgeli olup, sonradan bulundurma iznine bağlanan tabancısının bu kez tekrar taşıma izin belgesine bağlanması yolunda istekte bulunduğu, kaymakamlıkça yönetmeliğin anılan hükmü uyarınca valiliğin görüşünün alındığı, kaymakamlığın bu görüşe uymak suretiyle davacının dileğini reddettiği ve bu red işleminin itiraz üzerine il idare kurulunca onaylandığı dava dosyasının incelenmesinden anlaşılmıştır.

Sözü edilen fıkra hükmündeki durumların varlığına kanat gelmemiş ve bulundurma izin belgesinin taşıma ruhsatına çevrilmesini gerektiren yeni bir sebep doğmamış olması nedenleriyle kanuni yetkiye ve takdir hakkına dayanılarak davacının dileğinin reddedilmesinde ve bu red kararının dava konusu il idare kurulu kararı ile onaylanmasında kanuna aykırı bir yön görülemediğinden davanın reddine karar verilmesi gerektiği düşünülmüştür.

Kanunsözcüsü Ahmet Kocabıyıkoğlu'nun Düşüncesi : 6136 sayılı Ateşli Silâhlar ve Bıçaklar Hakkındaki Kanunun 7 nci maddesinin 3 üncü bendi gereğince hazırlanan Yönetmelikte: davacı durumunda olup, hasımları tarafından ölümle tehdit edilen ve yaralanan kimselerin silâh taşımalarına cevaz veren bir hüküm bulunmadığından, davacıya ait silâh taşıma izin belgesinin bulundurmaya çevrilmesinde mevzuat hükümlerine bir aykırılık görülmemiştir.

Diğer taraftan; davacıya daha önce yönetmeliğe aykırı olarak taşıma izin belgesi verilmesi, bu iznin bir yıl süreli olarak geçerli olması ve bu müddetin de dolması sebebiyle, ilgiliye müktesep bir hak bahşetmez.

Davanın reddi gerektiği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Onikinci Dairesince işin gereği görüşüldü :

6136 sayılı Ateşli Silâhlar ve Bıçaklar Hakındaki Kanunun 7 nci maddesinin 3 üncü bendi gereğince hazırlanan ve olayın geçtiği tarihte yürürlükte bulunan yönetmeliğin 10/8/1964 tarih ve 11776 sayılı Resmi Gazete ile yayınlanan yönetmelikle değiştirilen 1 nci madesinin (K) fıkrasında; silâh taşıma izin belgesi verilebilecek kişiler arasında, «Hayati, harici ve ciddi bir tehlikeye uğrayabileceği valiliklerce anlaşılanlar,» da sayılmış bulunmaktadır.

Olayda da, davacının Düzce Kaymakamlığına başvurarak, evelce 1/7/1966 tarihli ve 62 ve 14/4/1967 tarih ve 48 sıra numaralarıyle taşıma izin belgeli olup sonradan 26/11/1968 tarihli 567 numaralı meskende bulundurma iznine bağlanan tabancasına bu kez tekrar taşıma izin belgesi verilmesi yolunda istekte bulunduğu, Kaymakamlıkça, yönetmeliğin anılan hükmü uyarınca valiliğin görüş ve kanısına da başvurulmak suretiyle bu dileğin reddedildiği, bu red işleminin, dairemizin 12/9/1970 tarihli ve Esas: 1970/2700, Karar: 1970/1949 sayılı tevdi kararı üzerine Bolu İl İdare Kurulunca 5442 sayılı Kanunun 62 nci maddesi gereğince onaylandığı ve davacının itirazının reddine karar verildiği dava dosyasının incelenmesinden anlaşılmıştır.

Bu duruma göre, olayda, sözü edilen fıkra hükmünde öngörülen kayıt ve şartın varlığına kanaat gelmemiş ve bulundurma izin belgesinin alındığı tarihten itibaren davacıya silâh taşıma izin belgesi verilmesini gerektiren yeni bir olay veya neden doğmamış olması sebebiyle kanuni yetkiye ve takdir hakkına dayanılarak davacının, dileğinin reddedilmesinde ve bu red kararının il idare kurulunun dava konusu kararı ile onaylanmasında usul ve kanuna aykırı bir yön görülmemiştir.

Davacı ise, 1968 yılında aldığı silâh bulundurma izin belgesinin taşıma izin belgesine çevrilmesini zorunlu kılan ve sonradan doğan yeni bir olay veya neden ileri sürmemiştir.

Bu nedenlerle davanın reddine; 60 lira karar ve ilâm harcı ve diğer yargılama giderleri davacı tarafından peşin olarak ödenmiş olduğundan yeniden alınmasına yer olmadığına ve bu giderlerin davacının üzerinde bırakılmasına, getirtilen işlem dosyasının yerine geri gönderilmesine, 21/6/1972 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

BASIN İŞLERİ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Onikinci Daire

Esas No : 1969/3286

Karar No : 1972/1559

Davacı : Edirne Ticaret ve Sanayi Odasına izafeten Yönetim Kurulu Başkanı Ziya Alp

Vekili : Av. Burhan Cay

Davalı : Basın ilan Kurumu Genel Müdürlüğü

Vekili : Av. Uğur Kalafatoğlu

Dâvanın Özeti : Edirne Ticaret ve Sanayi Odasının, üyelerine duyurmak üzere Edirnedeki gazetelere gönderdiği ilânın gazete tarafından vilâyet basın bürosuna bildirilmesi üzerine ilân, resmi ilân tarifesine tabi tutulmuştur. Edirne Ticaret ve Sanayi Odasının Edirne Vilâyet Makamından durumu soran yazısına cevaben valilik, Edirne Ticaret ve Sanayi Odası ilânlarının resmi ilân olduğunu, bundan sonra valilik aracılığı ile yayınlatılması gerektiğini bildirmiş ve Edirne Ticaret ve Sanayi Odasının, itirazı üzerine Valilik müracaatı Basın İlân Kurumuna intikal ettirmiştir.

Basın İlân Kurumu Genel Müdürlüğü, kamu tüzel kişisi olan Ticaret ve Sanayi Odasının 195 sayılı Kanunun 29 uncu maddesi (B) bendine girdiğinden bahisle müracaatını red etmiştir.

Edirne Ticaret ve Sanayi Odasının üst merci olan Basın İlân Kurumu Genel Kuruluna vaki müracaatı da ayni gerekçe ile reddedilmiştir.

Davacı Edirne Ticaret ve Sanayi Odası, 195 sayılı Kanunun 29 uncu maddesi (B) bendi gereğince resmi daire olmadığı ve sermayesi de bulunmadığı sebepleriyle, Basın İlân Kurumu Genel Müdürlüğünün, oda tarafından üyelerine duyuru mahiyetinde yapılacak ilânların resmî ilân sayılacağı yolundaki işlemin iptalini talep etmektedir.

Savunmanın Özeti : Dava konusu işlem kanun ve usul hükümlerine uygun olduğundan davanın reddi gerekeceği yolundadır.

Raportör Bilgin Arısan'ın Düşüncesi : İptali talep edilen dava konusu işlem 195 sayılı Kanunun 29 uncu maddesi (B) fıkrası ile 5590 sayılı Kanunun 1 inci maddesi hükümlerine uygun olduğundan hukukî mesnedi bulunmayan davanın reddi gerekeceği düşünülmüştür.

Kanunsözcüsü Ahmet Kocabıyıkoğlu'nun Düşüncesi : 195 sayılı Basın İlân Kurumu Teşkiline dair Kanun'un 29 uncu maddesinin (b) bendi «Genel ve katma bütçeli dairelerle il özel idareleri, belediyeler, köyler ve iktisadi devlet teşekkülleri ve sermayesinin yarısından fazlası kamu hususu tüzelkişilerine ait bulunan teşekküllerin verdikleri reklâm mahiyetini taşımıyan ilânlar, resmî ilân sayılır.» hükmünü amir olduğundan, 5590 sayılı Kanunun 1 inci maddesine göre kurulan, sermayesinin tamamı kendisine ait olup tüzelkişiliği haiz ve mesleki teşekkül mahiyetinde bir kamu kurumu olan davacı Edirne Ticaret ve Sanayi Odasının reklâm özelliği taşımıyan ilânlarının da davalı kurumca resmî ilân kabul edilmesinde bir kanunsuzluk yoktur.

Madde sarihtir. Kanun yalnız resmi dairelere ait olan ilânları değil, bunun dışında köylere, iktisadi devlet teşekküllerine, kamu hukuku tüzel kişilerine ve hattâ sermayesinin yarısından fazlası kamu hukuku tüzel kişilerine ait olan teşekküllerin reklâm mahiyetini taşımıyan ilânlarını dahi resmî ilân kabul etmiştir. Bu sebeple davacının ticaret ve sanayi odalarının resmî daire olmadığı ve dolayısiyle ilânlarının resmî ilân kabul edilemiyeceği yolundaki iddiası kabule şayan görülmemiştir.

Hakuki dayanağı olmayan davanın reddi gerektiği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Onikinci Dairesince duruşma için belli edilmiş olan 5/6/1972 Pazartesi günü saat 10 da yapılan tebligata rağmen davacı vekilinin gelmediği, davalı vekili Av. Uğur Kalafatoğlu'nun geldiği görülerek duruşmaya başlandı. Davalı taraf vekili dinlenip kanunsözcüsünün düşüncesi alındıktan ve davalı taraf vekiline yeniden söz verildikten sonra duruşmaya nihayet verilerek dava dosyası ve münderecatı incelendi :

Dava Edirne Ticaret ve Sanayi Odasının reklâm mahiyetinde olmayan ilânlarının resmî ilân sayılacağı hakkındaki Basın İlân Kurumu Genel Müdürlüğü işleminin iptali istemiyle açılmıştır.

195 sayılı Basın İlân Kurumu Teşkiline dair Kanunun 29 uncu maddesi (B) fıkrası «Genel ve katma bütçeli dairelerle il özel idareleri belediyeler, köyler ve iktisadi devlet teşekkülleri ve sermayesinin yarısından fazlası kamu hukuku tüzel kişilerine ait bulunan teşekküllerin verdikleri reklâm mahiyetini taşımayan ilânlar resmî ilân sayılır.» hükmünü sevketmiştir. Madde hükmünden açıkça anlaşıldığı gibi teşekkülün sermayesinin yarısından fazlası kamu hukuku tüzel kişisine ait ise, bu teşekkülün reklâm mahiyetini taşımayan ilânları resmî ilân sayılmaktadır. Davacı Edirne Ticaret ve Sanayi Odası ise 5590 sayılı Kanunun 1 inci maddesinin «Ticaret ve sanayi odaları bu kanunda yazılı esaslarla mesleki hizmetleri görmek, meslek ahlâk ve tesanüdünü korumak ticaret ve sanayiin genel menfaatlere uygun surette gelişmesine çalışmak ve bu maksatlarla verilecek işleri yapmak üzere kurulan tüzel kişiliği haiz ve mesleki teşekkül mahiyetinde kamu kurumlarıdır.» hükmüne göre kamu tüzel kişisi olduğundan ve yukarıda zikri geçen kanunun âmir hükmü gereğince sermayesinin yarısından fazlası kamu tüzel kişilerine ait kuruluşların ilânlarını dahi resmî ilân saymak gerekeceğinden doğrudan doğruya kamu tüzel kişisi olan Edirne Ticaret ve Sanayi Odasının reklâm mahiyetindeki ilânları dışında kalan ilânlarının resmî ilân sayılacağını bil-

diren Basın İlân Kurumu Genel Müdürlüğü işleminde hukukî bir isabetsizlik bulunmamaktadır. Bu sebeple davanın reddine, davacıdan 30 lira ilâm harcı peşin alındığından başka harç alınmasına yer olmadığına, Ankara Barosu Avukatlık Asgari Ücret Tarifesine göre hesaplanan 750 lira Avukatlık ücreti ile 250 kuruş vekâletname harç pulu masrafı olan yargılama giderinin 521 sayılı Kanunun 103 üncü maddesi gereğince davacıdan alınarak davalıya verilmesine 5/6/1972 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

BEDEN TERBİYESİ VE SPOR İŞLERİ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Onikinci Daire

Esas No : 1970/4774

Karar No : 1972/1856

Dâvacı : İsmail Ergun

Dâvalı : Gençlik ve Spor Bakanlığı Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü

Vekili : Av. Solmaz Barkın

Dâvanın Özeti : Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Futbol Federasyonunun 1608 nolu Lisansı ile Tekirdağ Bölgesinde futbol hâkemliği yapmakta iken Tekirdağ Bölge Hâkem Komitesince 1970 Nisan ayında milli hakemliğe teklifi yapılan davacı, sahte hakem raporu ve tahrif edilmiş müşahit raporu tanzim ettiğinden bahisle iki yıl sürelik hak mahrumiyeti cezası verildiğini, oysaki kendisinin böyle bir rapor düzenlemediğini, bu suçtan dolayı savunmasının alınmadığını, mezkûr cezanın kaldırılması için Merkez Danışma Kuruluna itiraz etmişse de, bir sonuç alamadığını iddia ederek, Ceza Yönetmeliğinin 74 ve 76 ncı maddelerine uyulmadan verilen Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Ceza Kurulunun 9/9/1970 gün ve 1970/301 Esas, 970/345 karar sayılı ceza kararının iptalini talep etmektedir.

Savunmanın Özeti : Milli hakemliğe terfii için Hakem Komitesince referans verilen davacının 1969-1970 sezonunda idare ettiği maçlara ait dosyasında mevcut hakem ve müşahit raporlarından birer sureti çıkarılarak, Tekirdağ bölge personelinden Adil Bayram isimli bir şahsa verildiği, tekemmül eden evrakların tetkikinden, belgeler üzerinde tahrifat yapılıp, dosyaya sahte hakem raporunun konulduğunun görüldüğü, yapılan soruşturma sonunda mezkûr evrakların Adil Bayramla müştereken çalışma sonunda tanzim olunduğunun anlaşıldığı, bu olay sebebiyle davacının savunmasının alınıp olayı tevil yolu ile ikrar ettiği, bu nedenle sabit görülen suç için Beden Terbiyesi Ceza Yönetmeliğinin 18 inci maddesi uyarınca iki yıl süreli hak mahrumiyeti cezası verildiği, cezaya yapılan itiraz reddedildiği için cezanın kesinleştiği ileri sürülerek, mevzuata uygun olarak yapılan ceza işlemi için açılan davanın reddi gerektiği savunularak yargılama gideri ile avukatlık ücretinin davacıya tahmiline karar verilmesi talep edilmektedir.

Raportör M. İlhan Dinç'in Düşüncesi : İncelenen dava dosyası ve 25/2/1971 günlü ara kararımızla getirtilen işlem dosyası münderecatına göre, Beden Terbiyesi Ceza Yönetmeliğinin 18 inci maddesinde yazılı suçu işlediği sabit olan davacı hakkında, aynı madde uyarınca iki yıl süreli hak mahrumiyeti cezası verilmesinde mevzuata aykırı bir husus görülememiş ve davacının savunmasının alındığı görülmekte bu konudaki iddia da kavli mücerrette kalmıştır.

Bu nedenle mesnetsiz olan davanın reddi gerektiği düşünülmüştür.

Kanunsözcüsü Halit Yener'in Düşüncesi : Davacının savunmasının alındığı görülmektedir. Soruşturma dosyasında mevcut zabıt, ifade zabtı ve raporların incelenmesinden, davacının sahte hakem raporları, tahrif edilmiş müşahit raporları düzenleyerek, milli hakemliğe terfiinin sağlanmak istediği anlaşılmıştır. ki yıllık hak mahrumiyeti cezasına müteallik karar yerinde olup davanın reddi gerekir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Onikinci Dairesince işin gereği görüşüldü :

Dava; Milli hakemliğe terfii için hakem komitesince referans verilen davacının, bu terfii sağlamak amacıyla bölge memurlarından birisi ile müşterek çalışma sonucu sahte hakem raporu ve tahrif edilmiş müşahit raporu tanzim ederek dosyaya koyup ve bu hususun sonradan anlaşılması üzerine de, Ceza Yönetmeliğinin 18 inci maddesine göre 2 yıl süreli hak mahrumiyeti cezasına çarptırılması yolundaki Ceza Kurulunun 9/9/1970 gün ve 1970/301-345 sayılı ceza kararının iptali istemiyle açılmıştır.

Davacı; dava dilekçesinde, mezkûr cezanın verilmesinde Ceza Yönetmeliğinin 74 ve 76 ncı maddelerine uyulmadığını ve savunmasının alınmadığını iddia ediyorsa da; Ceza Yönetmeliğinin 75 inci maddesine göre Genel Müdürlük Ceza Kurulu Ceza Yönetmeliğindeki bütün cezaları vermeye yetkili olmakla, kendisine doğrudan doğruya Genel Müdürlük Ceza Kurulunca ceza verilmesinde mevzuata aykırı bir husus bulunmamaktadır. Diğer taraftan davacının işbu dava zımmında yürütmenin durdurulması talebi incelenirken 25/2/1971 günlü ara kararımızla getirtilen dosyasının incelenmesinden, davacının, cezaya mesnet olay hakkında savunmasının alındığı da görülmüştür. Bu nedenle, savunması alınmadan ceza verildiği yolundaki davacı iddiasına itibar etmek mümkün görülmemiştir.

Beden Terbiyesi Ceza Yönetmeliğinin Sahtecilik ve Teşkilâtı Kandırmak suçundan bahseden 18 inci maddesi; «Lisans veya herhangibir belge üzerinde değişiklik veya sahtecilik yapan veya teşkilâtı kandıran veya gerçek olmayan evrak düzenleyen ve bunları bilerek kullanan veya kullandıranlar bir yıldan üç yıla kadar hak mahrumiyeti cezası ile cezalandırılır...» hükmünü ihtiva etmektedir. Gerek 25/2/1971 günlü ara kararımızla getirtilen işlem dosyası ve gerekse dava dosyası münderecatına göre davacının bu maddede yazılı suçu işlediği anlaşılmakla, aynı madde uyarınca davacıya 2 yıl süreli hak mahrumiyeti cezası verilmesinde mevzuata aykırı bir cihet olmadığı, gibi, dava konusu kararın iptalini gerektiren herhangibir sebep de bulunmamaktadır.

Bu nedenlerle dayanağı olmayan davanın reddine, ilâm harcı peşin alındığı için yeniden alınmamasına yargılama giderlerinin davacı üzerinde bırakılmasına, Avukatlık Asgari Ücret Tarifesine göre 500 lira vekâlet ücretinin davacıdan alınarak davalıya verilmesine 5/7/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

Onikinci Daire

Esas No : 1971/879

Karar No : 1972/1463

Dâvacı : Muğla Spor Kulübü adına Başkan Nurettin Erdem

Dâvalı : Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü

Vekili : Av. Rahmi Mağat

Davanın Özeti : 1970/1971 futbol sezonu genç takım müsabakalarına katılmayan Muğla Spor Kulübünün 23 gün süreyle müsabakalardan men'ine dair Merkez Ceza Kurulu kararı ile 5000 lira para cezası verilmesine dair Futbol Federasyonu kararının iptali talebinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Yönetmeliğin açık hükmüne göre yerinde olmayan davanın reddi gerektiği savunulmaktadır.

Raportör Doğan Arıkan'ın Düşüncesi : Davacı kulübün 1970/1971 futbol sezonu için genç takım kuramadığı hususu ihtilâfsızdır. Genç takım kuramamak keyfiyetine, oyuncu bulamamak durumu, mazeret olamaz. Bu sebeple dava konusu işlemde Profesyonel Futbol Yönetmeliğine ve Beden Terbiyesi Ceza Yönetmeliğine aykırı bir yön bulunmadığından davanın reddi gerekeceği düşünülmektedir.

Kanunsözcüsü Vildan Ayata'nın Düşüncesi : Profosyonel Futbol Yönetmeliğinin 3 üncü maddesi a, b, c, bentlerinde gösterilen şartların tamamlanması halinde profosyonel takım teşkiline cevaz vermektedir. Bu şartlardan birisinin yerine getirilmemesi halinin, profosyonel takım teşkil etme yeteneğinin ortadan kaldırılmış olması demek olur.

Ancak, davaya konu edilen Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Ceza Kurulunun 971/8 sayılı kararını davacı kulübün özürsüz olarak müsabakalara katılmaması sebebiyle verilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Davacı kulüp hakkında profesyonel kulüp şartlarını yerine getirmemesi sebebiyle bir işlem yapılmamış ve 5000 liralık para cezasına ilişkin bir karara da rastlanmamış bulunduğundan, yalnız müsabakalara girmemek sebebiyle Ceza Yönetmeliğinin 23 üncü maddesi son fıkrası hükmile verilen ceza kararında kanunsuzluk tesbit edilemediğinden, davanın reddi gerekeceği düşünülmüştür.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Onikinci Dairesince işin gereği görüşüldü :

Dava; 1970-1971 futbol sezonu genç takım müsabakalarına katılmayan Muğla Spor Kulübünün 23 gün süreyle müsabakalardan men'ine dair Merkez Ceza Kuru-

lu kararı ile 5000 lira para cezası verilmesine dair Futbol Federasyonu kararının iptali talebiyle açılmış bulunmaktadır.

Profesyonel Futbol Yönetmeliğinin 3 üncü maddesi; Kulüplerin profesyonel futbol takımı teşkil edebilmesi için, profesyonel takım kadrosundan başka amatörlerden kurulu ve yaşları federasyonca tesbit edilecek genç bir futbol takımı teşkil ederek resmi müsabakalara katılmalarını öngörmektedir. Muğla Spor Kulübünün ise 1970/1971 futbol sezonu içinde genç takım kurmamış bulunduğu ve müsabakalara katılmadığı hususu ihtilâfsızdır.

Bu durum karşısında Muğla Spor Kulübu hakkında, Beden Terbiyesi Ceza Yönetmeliğinin 23 üncü maddesinde ve Profesyonel Futbol Yönetmeliğinin 67 inci maddesinde öngörülen müeyyidelerin uygulanmasında, hukuk kurallarına aykırı bir yön bulunmamaktadır. Bu sebeple dayanağı olmayan davanın reddine, ilâm harcı peşin alındığından yeniden alınmamasına, 500 (Beş yüz) lira vekâlet ücretinin davacıdan alınıp davalıya verilmesine 17/5/1972 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

Onikinci Daire

Esas No : 1969/3696

Karar No : 1972/1618

Dâvacı : Sarıyer Gençlik Kulübü Başkanlığı

Dâvalı : Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü

Vekili : Av. Kemal Kaya

Dâvanın Özeti : Kulübün eski profesyonel futbolcularından Adnan Özcan için Beykoz Kulübü adına verilen müsaadeli profesyonel lisansının iptal edilmesi için yaptıkları talebin reddine ilişkin işlemin profesyonel Futbol Yönetmeliğinin 83 üncü maddesi ile telif edilemiyeceği, hatalı tesis edildiği ileri sürülerek iptali talep edilmektedir.

Savunmanın Özeti : Profesyonel Futbol Yönetmeliğinin 17/c maddesi hiçbir futbolcuya 4 seneden fazla aynı kulüpte kalmaya mecbur edilemiyeceği ana prensibini koyduğu, transfer listesine konularak talibi çıkmıyan futbolcunun eski kulübü ile mukavele akdetmeye zorlanamıyacağı, bu nedenle müsadeli profesyonel lisansı verilmesinin mevzuata uygun olduğu davanın reddi gerektiği savunulmuştur.

Raportör Tülây Tuğcu'nun Düşüncesi : Profesyonel Futbol Yönetmeliğinin 17 nci maddesi mukavele süresi biten futbolcunun transfer listesine konulmıyarak kulübü ile mukavelesini yenilemesi hali ile, bu sebeple mahrum kaldığı transfer ücretini karşılamak üzere kendisine ödenecek kulüpte kalma mükâfatını düzenlemektedir. Maddenin (C) bendinin dört yıllık hizmet süresini dolduranların transfer listesine konulması hükmünü kulüp tarafından re'sen mukavele uzatımı yoluna gidilmesini önlemek amacına matuf olarak yorumlamak gerekir. Yoksa hükmün dört senesi dolmuş bir futbolcuya satışa çıkarılması üzerine transfer bedeli ödemek kaydıyla eski kulübünün talip olmasına mani olmaması gerekir. Esasen bendin «dört yıllık hizmet süresi dolduktan sonra kulübü ile yeniden mukavele imzalayan futbolcunun yeni mukavelesi bu madde hükmü dışında kalır» hükmü, dört yıllık mukavelesi biten fotbolcunun tekrar eski kulübü ile mukavele imzasına cevaz vermekte, ancak bunun için kulüpte kalma mükâfatı değil transfer ücreti ödeneceğini zımnen ifade etmektedir.

Bu nedenle ilgili yönetmeliğin 25 inci maddesinde tayin olunan nisbetler dahilinde transfer bedeli ödemeye amade eski kulübün talebi nazara alınmaksızın hiç talibi çıkmadığından ve eski kulübü ile mukavele akdetmek imkânı da kalmadığından bahisle müsaadeli profesyonel lisansı verilmesi mümkün değildir. Aksi hal transfer süresince talip olmayıp bilahare eski kulübün transfer bedelinden hissesine düşen miktarı ödemekten kurtularak futbolcuyu müsaadeli profesyonel olarak oynatmak imkânını verir ki bu durum tecviz edilemez.

Belirtilen nedenlerle 83 üncü maddedeki şartlara haiz olmayan davacıya müsaadeli profesyonel lisansı verilmesinde mevzuat kaidelerine uyarlık bulunmadığından işlemin iptali gerektiği düşünülmektedir.

Kanunsözcüsü Halit Yener'in Düşüncesi : Kulübünde dört yılı tamamlamış futbolcuya talibi çıkmaması karşısında, aynı kulüpte oynamaya icbar edilip edilmiyeceği uyuşmazlığın esasını teşkil etmektedir.

Bir futbolcuyu talibi çıkmaması halinde kulübünde ilânihaye oynamaya icbar etmenin mümkün olamıyacağını kabul etmek gerekir. Nitekim, Profesyonel Futbol Yönetmeliğinin 17 nci maddesinin (C) fıkrası, hiç bir futbolcunun isteği dışında kulübüne dört seneden fazla hizmet edemiyeceğini hükme bağlamıştır.

Bu itibarla, federasyon heyetinin, kulübüne dört seneyi aşan bir süre hizmet eden futbolcunun, müsadeli futbolcu olarak Beykoz Kulübüne aktarılmasına dair işlemin iptaline mütedair red kararı yerinde olup davanın reddi gerekir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Onikinci Dairesince duruşma için tayin olunan 12/6/1972 günü davacı veya vekilinin gelmediği davalı idare avukatı Kemal Kayanın geldiği anlaşılarak kanunsözcüsü huzuru ile yapılan duruşmada, gelen taraf dinlenip kanunsözcüsü düşüncesi alındıktan ve gelen tarafa son söz verildikten sonra dosya içindeki bütün belgeler incelenerek işin gereği görüşüldü :

Profesyonel Futbol Yönetmeliğinin 17 nci maddesinin (C) bendi «Kulübün bu madde gereğince sahip olduğu uzatma hakkının kullanılması suretiyle hiç bir futbolcu kulübünde isteği dışında dört seneden fazla hizmete mecbur edilemez.» hükmünü ihtiva eder. Bu nedenle dört yıllık hizmet süresi biten futbolcuyu isteği dışında eski kulübü ile mukavele akdetmeye zorlamak mümkün değildir.

Satışa çıkarılan futbolcuya talip çıkmadığına ve eski kulübü ile de tekrar mukavele akdetmeye zorlanamıyacağına göre, aynı yönetmeliğin 83 üncü maddesinde aranılan niteliğe uygun olarak «mukavelename akdetmek imkânını bulamamış profesyonel futbolcuya» müsaadeli profesyonel lisansı verilmesinde mevzuat hükümlerine aykırılık bulunmamaktadır. Bu nedenle davanın reddine, 30 lira ilâm harcı peşin alındığından yeniden alınmasına yer olmadığına, avukatlık asgari ücret tarifesine göre 750 lira avukatlık ücretinin davacıdan alınıp davalıya verilmesine 12/6/1972 günü oybirliğiyle karar verildi.

ÇİFTÇİLERLE İLGİLİ İŞLER

T. C.

D A N I Ş T A Y

Onikinci Daire

Esas No : 1970/2571

Karar No : 1972/1646

Davacı : Ahmet Sezginel

Vekili : Av. Davut Sipahioğlu

Dâvalı : Pınarhisar Çeltik Komisyonu Başkanlığı

Dâvanın Özeti : İzinsiz olarak ve idarî ve fenni talimatlara aykırı şekilde çeltik ektiği gerekçesiyle müvekkilinden para cezası alınmasına ve çeltikliğine gelen suyun kesilmesine ilişkin olarak Pınarhisar Çeltik Komisyonunca müttehaz 4/5/1970 günlü ve 7 sayılı kararın; Çeltiğin izinsiz ekilmesi nedeniyle ancak para cezası alınabileceği fakat suyun kesilemiyeceği, zira çeltiğin idarî ve fenni talimatlara uygun olarak ekildiği, komisyonun 3039 sayılı Kanunun 11 inci maddesinin ikinci fıkrasını nazara almadan verdiği kararın çelişkilerle dolu ve milli serveti heder edici nitelikte olduğu iddiasiyle iptali talebinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : İzinsiz yapılan ekimin idarî ve fenni talimatlara da uygun olmaması nedeniyle kararın 3039 sayılı Kanunun 11 inci maddesine uygun bulunduğu bu nedenle davanın reddi gerekeceği yolundadır.

Raportör Reşat Şamiloğlu'nun Düşüncesi : Çeltiğin izinsiz ekildiği ihtilâfsız bulunduğu gibi, bu ekimin idarî ve fenni talimatlara aykırı olduğu da mahallinde yaptırılan inceleme sonunda düzenlenen 4/5/1970 tarihli zabıtla sabit bulunmaktadır.

Bu duruma göre, davacıdan para cezası alınmasında ve çeltikliğine gelen suyun kestirilmesinde 3039 sayılı Kanunun 11 inci maddesi hükmüne aykırılık görülemediğinden bu yolda müttehaz komisyon kararının iptali talebiyle açılan ve dayanaktan yoksun bulunan davanın reddinin uygun olacağı düşünülmüştür.

Kanunsözcüsü Şerif Atalay'ın Düşüncesi : İleri sürülen iddialar, dava konusu kararın dayandığı gerekçeler karşısında yerinde ve kararın iptalini sağlıyacak durumda görülmediğinden davanın reddine karar verilmesi gerekeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Onikinci Dairesince işin gereği görüşüldü :

3039 sayılı Çeltik Ekimi Kanununun, 11 inci maddesinin ikinci fıkrası «izinsiz ve fakat kanunun hükümlerine uygun olarak çeltik ekenlere birinci defasında

her on ar için 5 ve tekrarında on liraya kadar hafif para cezası hükmolunur. İzinsiz yapılan çeltik ekimi aynı zamanda bu kanunun ve bu kanuna göre yapılacak idarî ve fenni talimatların hükümlerine uygun olmazsa beher on ar için aynı ceza alınmakla beraber komisyonca gösterilecek lûzum üzerine zabıta kuvvetlerile bu gibi çeltikliklerin suyu da kesilir.» hükmünü taşımaktadır.

İzinsiz ekildiği ihtilâfsız bulunan çeltiğin idarî ve fennî talimatlara uygun olarak da ekilmediği Çeltik Komisyonunca mahallinde yapılan inceleme sonunda düzenlenen 4/5/1970 tarihli tutanağın tetkikinden anlaşılmıştır. Davacı, izin almadan yaptığı ekimin idarî ve fenni talimatlara uygun olduğunu isbat edemediği gibi, komisyonun gerekli incelemeyi yapmadan karar verdiği yolunda ki iddiası da dayanaksızdır.

3039 sayılı Kanunun 11 inci maddesinin metni yukarıya alınan ikinci fıkrası; izinsiz ve idarî ve fennî talimatlara aykırı şekilde yapılan çeltik ekiminden dolayı bu ekim ilk defa dahi olsa ilgiliden hem para cezası alınacağını, hem de lûzum görüldüğünde çeltikliğe gelen suyun kestirilebileceğini öngördüğünden bu yolda müttehaz Pınarhisar Çeltik Komisyonunun 4/5/1970 günlü ve 7 sayılı kararında sözü edilen fıkra hükmüne aykırılık bulunmamaktadır.

Açıklanan nedenlerle haklı dayanaktan yoksun olan davanın reddine, 30 lira ilâm harcı evvelce alındığından yeniden alınmasına yer olmadığına 14/6/1972 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

T. C.

DANIŞTAY

Onikinci Daire

Esas No : 1971/1623

Karar No : 1972/1872

Dâvacı : Süleyman Kaftan Çiftçi Malları Koruma Meclisi Eski Bşk.

Dâvalılar : 1 — Manisa Valiliği

2 — Gördes Kaymakamlığı

Dâvanın Özeti : 10/2/1971 tarihinde yapılan Gördes Çiftçi Malları Koruma Meclisi seçiminde usul ve kanuna aykırılıklar bulunduğundan bahisle hatalı seçim tasarrufunun iptali isteminden ibarettir.

Manisa Valiliğinin Savunmasının Özeti : Dava konusu olayda Manisa Valiliğinin icrai bir kararının bulunmadığı sebebiyle, husumetin valiliğe yöneltilmesinin hatalı olduğu savunulmuştur.

Gördes Kaymakamlığının Savunmasının Özeti : Dava konusu idari tasarrufta usul ve kanuna aykırılık bulunmadığından bahisle davanın reddi gerektiği savunulmuştur.

Raportör Uzdem Akyüz'ün Düşüncesi : 4081 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinde belirtildiği üzere 4 yıllık süre için seçilen Gördes Çiftçi Mallarını Koruma Meclisinin 5 asil, 5 yedek üyesinden 3 asil ve 5 yedek üyenin henüz 4 yıllık görev müddeti dolmadan istifa etmeleri üzerine Gördes Kaymakamlığının talimatı dairesinde 10/2/1971 tarihinde koruma meclisinin tümü için seçim yapıldığı ve bu arada koruma meclisinin başkanı olup istifa etmemiş bulunan ve 4 yıllık görev süresi henüz dolmamış olan davacının da yerine ayrı birinin seçildiği anlaşılmaktadır. İstifa etmiyen, görevinden herhangi bir suretle çıkarılmıyan ve görevi devam eden üyelerin, 4 yıllık normal görev sürelerini doldurmaları gerekmesine, çoğunluğun istifa etmiş olmasının, göreve devam eden üyelerin normal görev sürelerinin ıskatına sebep teşkil edemiyeceğine ve yapılacak ara seçiminde münhasıran boşalan asil ve yedek üyeliklerin doldurulması gerekmesine binaen bütün üyelikler için seçim yapılması hakkındaki hatalı tasarrufun, davacıyı ilgilendiren kısmının iptali düşünülmüştür.

Kanunsözcüsü Vildan Ayata'nın Düşüncesi : Davacı tarafından ileri sürülen iptal sebepleri davalı Gördes Kaymakamlığı tarafından verilen savunmada karşılanarak seçimin kanuni dayanakları belirtilmiş bulunduğundan, davanın reddi gerekeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Onikinci Dairesince işin gereği görüşüldü :

Dava konusu olayda Manisa Valiliğinin icrai bir işlemi bulunmadığına ve Gör-

des Kaymakamlığı ile Valilik arasındaki yazışma idarenin iç işleyişine taallûk ettiğine binaen husumet Gördes Kaymakamlığına hasredilerek işin esasına geçildi.

Çiftçi Mallarının Korunması Hakkındnki 4081 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinin 2 ve 3 üncü fıkraları «Koruma meclisi azaları ticaret ve sanayi ve ziraat odaları bulunan yerlerde bunların da iştirakiyle toplanan belediye meclisi tarafından gizli reyle ve dört sene müddetle intihap olunurlar. Her intihapta beşi asil, beşi yedek aza olmak üzere on kişi seçilir. Asil azalar arasında inhilâl vukuunda yedek azalardan en fazla rey alan boşalan yere geçer. Müsavi rey almış olanlar arasında kur'a çekilir. koruma meclisi azaları aralarından gizli reyle bir reis ve bir reis vekili seçerler.» hükmünü taşımaktadır.

Gördes Çiftçi Malları Koruma Meclisinin 4 yıllık normal görev süresi dolmadan koruma meclisi başkanı olan davacı ile bir üyenin dışında üç asil ve beş yedek üyenin istifası üzerine Gördes Kaymakamlığının direktifi ile 10/2/1971 tarihinde koruma meclisinin tümü için seçim yapıldığı anlaşılmaktadır.

İstifa etmemiş veya herhangi bir suretle görevden çıkarılmamış olan koruma meclisi müntesibinin normal görev süresini doldurması esas olup yapılacak ara seçiminde, münhasıran boşalan asil ve yedek üyelikler için seçime gidilmesi gerekir. Aksi halde istifa etmiş olan üyelerin istifalarıyla, görevlerine devam eden koruma meclisi müntesiplerinin normal görev sürelerinden arta kalan kısmı tenkis etme imkânına sahip oldukları sonucu çıkar ki, bu hal gerek kanunla konulan görev müddeti gerekse istifa müessesesinin mahiyetiyle bağdaştırılamaz.

Bu sebeple Gördes Çiftçi Malları Koruma Meclisinin 10/2/1972 tarihli seçim tasarrufunun davacı ile ilgili kısmının iptaline 60 lira ilâm harcı evvelce alındığından yeniden harç alınmamasına 11/7/1972 günü oybirliğiyle karar verildi.

FON İŞLERİ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Onikinci Daire

Esas No : 1969/2645

Karar No : 1972/1339

Davacı : Mobil Oil Türk Anonim Şirketi

Vekili : Av. Nejat Seyhan

Davalı : Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı

Davanın Özeti : Mobil Exploration Mediterranean'ın petrol ameliyatında kullandığı akaryakıt dolayısıyla Bakanlıkça tahakkuk ettirilen 4547,77 lira ile 59,771 Kğ. motorin fazlalığı dolayısıyla şirket lehine tahakkuk ettirilmesi icap ettiği halde tahakkuk ettirilmeyen 14.076,07 lira ki cem'an 18.623.84 liranın fona ödenmesi yolunda müesses işlemin usul ve kanuna aykırı bulunduğundan bahisle iptali isteminden ibarettir.

Savunmanın Özeti : İhtilâflı meblâğın bir kısmının arama şirketine verilen akaryakıt içindeki ithal malı ürün nisbetinin fazla gösterilmesinden doğduğu oysa petrol ameliyesinde kullanılan akaryakıtın tamamının ithal malı ham petrolden mamûl akaryakıt olarak kabul edilemiyeceği, bu nedenle bu meblâğın fona iadesinin istenmesinin yerinde olduğu diğer taraftan, stok fazlasının ise şirketin mübayaaları içinde mevcut olmasına ve bu fazlalığın yükleme anındaki kıymetine göre esasen fona zimmet kaydedilmiş bulunmasına binaen bununda istenilmesinde bir isabetsizlik bulunmadığı belirtilerek reddi savunulmuştur.

Raportör Gönül Önbilgin'in Düşüncesi : Petrol Kanununun 112/2 nci maddesi gereğince, petrol hakkı sahibi şirketlerin, gümrük ve diğer ithâl vergi ve resimlerinden muaf olarak ithal etmeye yetkili bulundukları petrol ameliyesi için lüzumlu akaryakıt satışa arzedilmediğinden fon hesabı ile ilgilendirilmemek icap eder. Nitekim bu hususla ilgili olarak Petrol Dairesince söz konusu şirketlere muafiyet belgesi verildiği sabittir. Mobil Exploration Şirketi adına rafineriden alınıp depolanan ithal malı akaryakıt ile bilâhare aynı şirkete tevzi olunan akaryakıt arasında miktar bakımından farklılık bulunmadığına göre mezkûr akaryakıtın tamamının petrol hakkı sahibi tarafından kullanıldığını kabul etmek gerekir ki, bu akaryakıt yukarıda belirtildiği gibi fonla alâkalı bulunmadığından, uyuşmazlığın bu kısmında davalı idarenin işlemin iptali ile 4547,77 liranın davacı şirkete iadesi gerektiği;

Stok fazlası olarak görülen akaryakıtın ise şirketin mübayaa ettiği akaryakıt içinde zaten bulunmasına göre, yeni satın alınmış gibi işleme tabi tutulması

fona iki defa zimmet verilmesi sonucunu doğuracağından, uyuşmazlığın bu kısmında davalı idare işlemi yerinde bulunmakla davanın reddi gerektiği düşünülmüştür.

Kanunsözcüsü Halit Yener'in Düşüncesi : Araştırmaya verilen akaryakıt içerisindeki yerli mahsule isabet eden miktardaki yabancı mahsulün fon hissesi olarak hesaplanan meblâğ ile stok fazlası olarak değerlendirilen akaryakıt bedelinin fon hesabına iade ve ödenmesine dair işlemin iptali talep edilmektedir.

Arama şirketinin petrol ameliyatında kullanılmak üzere her türlü vergi ve resimden muaf olarak ithal ettiği ham petrolle, davacı şirketin ithal ettiği ham petrol ve yerli petrol rafinerilerde birlikte tasfiye edilmektedir. Tasfiyeden sonra arama şirketi adına depolanan ve bilâhare talep üzerine tevzi edilen bu akaryakıtların miktarında bir fazlalık bulunmamakla beraber, yerli hissesinin mevcut olduğu dolayısıyla ithal malı akaryakıt miktarında bir azalma olduğu gerçektir. Bu itibarla, araştırmaya verilen akaryakıt içersindeki yerli mala isabet eden miktardaki yabancı mahsulün fon ile ilgilendirilmesine dair işlem yerindedir.

Stok fazlasına gelince; bu akaryakıtlar şirketin mübayaa ettiği akaryakıt içersinde bulunmaktadır. Yeni mübayaa edilmiş akaryakıt gibi işlem görmesi demek fona iki defa zimmet yazılması demektir. Bu itibarla bu işlem de yerindedir.

Sonuç olarak davanın reddi gerekir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Onikinci Dairesince duruşma için belli edilen günde davacı vekili ile davalı idare temsilcisinin geldikleri görülerek, kanunsözcüsünün huzuru ile açık duruşmaya başlandı. Taraflar dinlendikten, kanunsözcüsünün düşüncesi alındıktan ve taraflara son söz verildikten sonra duruşmaya son verilerek dosya içindeki bütün belgeler incelenip gereği görüşüldü :

Dava konusu işlemle akaryakıt fiat istikrar fonuna tediyesi istenilen 18.623,84 liranın, mahiyeti birbirinden farklı iki hesaba ilişkin olduğu anlaşıldığından, uyuşmazlığın ayrı ayrı incelenmesi gerekli görülmüştür.

Araştırmaya verilen akaryakıt içersindeki yerli mahsule isabet eden miktardaki yabancı mahsulün fon hissesi tutarı olarak hesaplanan 4.547.77 liranın fona ödenmesi gerektiği yolundaki ihtilâfta, davacı şirket tarafından Mobil Exploration Şirketi adına rafineriden teslim alınıp depolanan ithal malı akaryakıt miktarı ile ihtiyaç mahallerinde aynı şirkete tevzi olunan miktar arasında farklılık bulunduğu tespit edilemediğine göre; mezkûr akaryakıtın tamamının adı geçen petrol hakkı sahibi tarafından kullanıldığını kabul etmek gerekir. Bu durumda; petrol hakkı sahiplerinin petrol ameliyatında kullanmak üzere ithal ettikleri akaryakıt istikrar fonu hesabı ile ilgili bulunmadığından, uyuşmazlık konusu akaryakıttan dolayı da fona katılma payı istenmesinin mümkün olamıyacağı meydandadır. Esasen olayda davacı şirketin petrol hakkı sahiplerine tevzi ettiği akaryakıt miktarı bakımından, 6/2394 sayılı kararnamenin 1 inci maddesinde yazılı «Akaryakıt ithal edip toptan veya perakende olarak satışa arzeden» petrol şirketlerinden sayılmasına da imkan mevcut değildir. Binnetice davanın bu kısmı-

nın kabulü ile işlemin bu yönden iptaline ve mezkûr kısma taallûk eden 4547,77 liranın davalı idarece davacıya ödenmesine;

Uyuşmazlık konusu meblağdan kalan 14.076.07 liranında, 1968/1 devre hesaplarının tetkiki sonucu hesabi stok ile envanter stoku arasında motorinde 59.771 Kğ. fazlalık görülmesi sebebiyle meydana gelen ihtilâfa ait olduğu anlaşılmaktadır.

6/2394 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile mevzu esaslar ve buna ilişkin izahname gereğince, akaryakıt şirketlerinin rafineriden veya diğer şirketlerden mübayaa ettikleri akaryakıtı yükleme anındaki miktarları itibariyle kıymetlendirerek fon hesabına zimmet kaydettikleri, bilâhare yurt içinde toptan veya perakende olarak yaptıkları satışı yine yükleme anındaki kıymetlerine göre fona matlup verdikleri, ayrıca fire ve fazlalık miktarı ile kendi sarfettikleri akaryakıtı da kıymetlendirip aynı hesabın matlubuna geçirdikleri taraflar arasında ihtilâfsızdır.

Hadisede de; 1968 yılının 1. devre hesapları sonunda stok fazlası olarak bulunan 59.711 Kğ. motorinden ibaret akaryakıtın, şirketin önce mübayaa ettiği akaryakıt miktarları içinde bulunduğu ve bunlar meyanında parite fiatı üzerinden kıymetlendirerek fon hesabının zimmetine kaydedildiği aşikâr olduğundan, mezkûr stok fazlalarının yeni satın alınmış akaryakıt gibi mütalâa olunarak ortalama maliyet fiatına göre tekrar fona zimmet yazılmaları, aynı meblâğın iki defa fon hesabından ödenmesine yol açar ki, bu sonucun tervicine imkân düşünülemez. Bu nedenle stok fazlası akaryakıt için davacı şirket tarafından fon hesabından tahsil edildiği anlaşılan 14.076.07 liranın mezkûr hesaba iadesi zaruri olduğundan, buna ilişkin işlemde usul ve mevzuata aykırılık bulunmamakla davanın bu kısmının reddine, 30 lira maktu ilâm harcı peşin alındığından yeniden alınmasına yer olmadığına, peşin yatırılan 132.25 liranın nisbi ilâm harcından 106.50 lira harcın mahsubu ile artan kısmın istediğinde davacıya iadesine, Ankara Barosu Avukatlık Ücret Tarifesinin üçüncü kısmına göre hesaplanan 454.75 lira nisbi avukatlık ücreti ile 750 lira maktu avukatlık ücreti tutarı 1204.75 (Bin iki yüz dört lira yetmiş beş kuruş) lira avukatlık ücreti ile aşağıda müfredatı gösterilen 143.40 (Yüz kırk üç lira kırk kuruş) lira yargılama giderinin davalıdan alınarak davacıya verilmesine 8/5/1972 günü oyçokluğuyla karar verildi.

AZLIK OYU

X — Olayda, davacı şirketin arama şirketine intikal ettirdiği akaryakıtın tamamını yabancı menşeli gösterip böylece tevzi şirketine devrolunan akaryakıtın yerli malı nisbetini artırdığı, bunun sonucu olarak tevzi şirketinin (Davacının) istikrar fonu ile ilgilendirilmesi gereken yabancı petrolden mamûl akaryakıt miktarlarının azaltılmış olduğu anlaşılmaktadır.

Filhakika gerek 79 sayılı Kanunun 5 inci, gerekse 6/7956 sayılı kararnamenin 14 üncü maddesi hükümleri, şirketlerin bu tarz bir işlemle fondan pay kaçırmalarını mümkün kılacak niteliktedir.

Rafinerilerde ithâl edilen ham petrolle, yerli petrolün karışık bir şekilde muamelâta tabi tutulduğu ihtilâfsızdır. Petrol hakkı sahibi şirketlerin münhasıran ithâl malı petrol kullandıklarını mücerret bir iddia olarak kabul etmek icap eder. Çünki rafine edilmiş petrolün ihtiva ettiği yerli ve yabancı ham madde oranının, araştırma şirketinin kullandığı akaryakıta aynen inikas ettiğini kabul etmek mantıki bir istidlâl olur.

Böyle olunca davacı tevzi şirketine ait akaryakıtın da, aynı oran dahilinde işleme tabi tutularak, şirketin maliki bulunduğu yabancı petrolden mamûl akaryakıt miktarına göre fonla ilgilendirilmesi normal sayılmak gerekir.

Bu nedenle davanın bu bölümüne ilişkin kısmının da reddi gerektiği düşüncesi ile çoğunluk kararına karşıyım.

İKRAMİYE VE KAÇAKÇILIK İŞLERİ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Onikinci Daire

Esas No : 1970/1084

Karar No : 1972/1621

Dâvacı : Şinasi Kaya

Vekili : Av. Huriye Kaya

Dâvalı : Gümrük ve Tekel Bakanlığı

Dâvanın Özeti : Ele geçirilmesini sağladığı kaçak eşyalardan dolayı ikramiye ödenmesi için yaptığı müracaatın, bu eşyalarla ilgili olarak devam eden davada henüz müsadere kararı verilmediği bu nedenle ikramiyenin kesin yargılama sonunda ödeneceğinden bahisle reddine ilişkin 5/11/1969 gün ve 63273/135 - A/64019 sayılı işlemin, 1918 sayılı Kanunun 60 ıncı maddesinin (B) bendi hükmünün açık olduğu ödemenin peşin yapılacağı iddiasiyle iptali talebinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Ortada yargı mercilerince verilmiş kesin bir karar bulunmadığı. savcıların emare bulunması halinde dava açmak zorunda kaldıkları, emarenin ise kâfi delil niteliğinde sayılmıyacağı, tesis edilen işlemin 1918 sayılı Kanunun 60 ıncı maddesine uygun olması nedeniyle mesnetsiz davanın reddi gerekeceği yolundadır.

Raportör Tülây Tuğcu'nun Düşüncesi : 1918 sayılı Kanunun 60 ıncı maddesinin (B) bendinin altıncı fıkrasına istinaden davacıya müsadir ikramiyesinin peşinen ödenmemesinde mevzuat hükümlerine aykırılık bulunmadığından davanın reddi gerektiği düşünülmektedir.

Kanunsözcüsü Halit Yener'in Düşüncesi : Müsadir ikramiyesi verilmesi yolundaki talebin reddi yolundaki işlemin iptali talep edilmektedir.

Hukukî amme davası açılmış olsa dahi bu hususun kaçakçılık suçunun delili olduğu anlamına gelmiyeceği aşikârdır. Kaldıki, sanıkların bir kısmı hakkında takipsizlik kararı verildiği görülmektedir.

Bu itibarla ve 1918 sayılı Kanunun 60 ıncı maddesinin (B) bendinin altıncı fıkrası uyarınca ikramiye verilmesi hususunun hükmün kesinleşmesine değin tehirine mütealllik işlem yerindedir.

Davanın reddi gerekir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay 12 nci Dairesince duruşma için tayin olunan 12/6/1972 günü davacı veya vekillerinin gelmediği, davalı idare temsilcisi Hukuk Müşavir

Muavini Perihan Balkı'nın geldiği anlaşılarak kanunsözcüsü huzuru ile açık olarak duruşmaya başlandı. Gelen taraf dinlenip kanunsözcüsünün düşüncesi alınıp gelen tarafa son söz verildikten sonra, duruşmaya son verildi. Dosya içindeki bütün belgeler incelenerek gereği görüşüldü :

1918 sayılı Kanunun 60 ıncı maddesinin (B) bendinin altıncı fıkrası «Muhbir ve müsadirlere yakalanan eşyanın Cıf ve Fob Kıymetleri üzerinden verilecek ikramiyeler kaçak eşyanın zaptını müteakip ödenir. Ancak kaçakçılık suçunun delili bulunmayan hallerde muhbir ve müsadirlere ait ikramiyelerin tediyesi hüküm katileşinceye kadar tehir olunabilir» hükmünü taşımaktadır.

Davacının ele geçirilmesine yardım ettiğini öne sürdüğü eşyalarla ilgili kişiler hakkında Kamu davasının açılmış olması kaçakcılık delilinin mevcut olduğu anlamına gelmiyeceğinden 1918 sayılı Kanunun 60 ıncı maddesinin metni yukarıya alınan (B) bendinin altıncı fıkrası hükmü muvacehesinde, ikramiye ödenmesinin kesin yargılama sonucuna bırakılmasında kanuna aykırılık bulunmamaktadır. Yukarıda açıklanan nedenlerle hukukî dayanaktan yoksun olan davanın reddine, 30 lira ilâm harcı peşin alındığından yeniden alınmasına yer olmadığına 12/6/1972 günü oybirliğiyle karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

Onikinci Daire

Esas No : 1971/1917

Karar No : 1972/1848

Dâvacı : Nuri Yolasığmaz

Vekili : Av. Ahmet Ersöz

Dâvalı : Orman Genel Müdürlüğü

Vekili : Av. İsmet İyigün

Dâva Konusu : Orman ihbarından dolayı ikramiyeye esas teşkil edecek miktarın 2000 hektar olması iktiza ederken 19 hektar 4450 m² üzerinden ikramiye ödenmesine dair kararın iptali talebinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Arazinin değeri, amenajman, etüd ve denetim heyeti üyelerine hesap ettirildiği, davacının ihbar ettiği ormanın 2000 hektar olmayıp 19,4450 hektar olduğu, bu hususun Giresun Asliye Hukuk Mahkemesinin 12/12/1961 günlü ve E: 1955/457, K: 1961/473 sayılı ilâmı ile sübuta erdiği, ikramiyenin arazi rantı değeri üzerinden ödeneceği, davanın reddi gerektiği savunulmuştur.

Raportör Mine Çakaloz'un Düşüncesi : Davacıya Danıştay 8. Dairesinin 18/5/1964 günlü ve E : 1962/269, K: 1964/3903 sayılı ilâmında belirtilen parsellerin tecavüzlü olarak belirtilen miktarlarına dayanılarak ikramiye ödenmesi gerektiği, bu sebeple dava konusu kararın iptali gerektiği düşünülmüştür.

Kanunsözcüsü Vildan Ayata'nın Düşüncesi : Davacı muhbirin, 1905 sayılı Kanun hükümlerine göre yaptığı ihbar ile Hazinenin hususi mülkiyetine geçen gayrimenkullerin miktarının 19,4450 hektar olduğu 25/11/1970 günlü raporda kabul edilmekte ve buna dayanak olarak, Giresun Asliye Hukuk Mahkemesinin 955/457 esas 1961/473 karar sayılı ilâmı gösterilmektedir. Dosyada mevcut bulunan bu kararda, bu miktarın tesbitine dair bir kayda rastlanmamaktadır. Bu kararla mütecavizlerin parseller hududunu aşarak, Devlet Ormanına tecavüz suretiyle kendi adlarına yazdırdıkları gayrı menkullere ait kayıtların tashih edildiği ve eski haline irca edildiği anlaşılmaktadır. Bu tecavüz miktarı, mahkeme dosyasında mevcut Giresun Orman İşletmesinin 26/5/1955 günlü dilekçesinde 2.000 hektar olarak tahmin edilmektedir.

İkramiye Hesabının : Davacı ihbarı üzerine mahkeme kararı ile eski haline irca edilen kanunî parsellerin tashihli ve hakiki miktarına değil, bu hususta Danıştay Sekizinci Dairesince verilen 8/5/1964 günlü kararda sözü edilen 109-111-115-119-139 ve 120 sayılı parsellerin, tecavüzlü olarak tespit edilen ve ihbara esas teşkil eden miktarlarına dayandırılması icap edeceği kanaatiyle, davalı idare işleminin iptali gerekeceği düşünülmüştür.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Onikinci Dairesince duruşma için tayin edilen 21/2/1972 Pazartesi günü davacı vekili Av. Ahmet Ersöz, davalı vekili Av. İsmet İyigün' ün geldikleri görülerek Kanunsözcüsü Vildan Ayata'nın huzuru ile yapılan açık duruşmada davacı ve davalı vekilleri dinlenip kanunsözcüsünün düşüncesi alındıktan ve taraflara son defa söz verildikten sonra duruşmaya nihayet verildi.

21/2/1972 günlü ara kararıyla getirtilen işlem dosyalarında ve dava dosyasında mevcut bütün belgeler incelenerek işin gereği görüşüldü :

Orman Genel Müdürlüğü, davacının ihbarı üzerine asliye mahkemesine başvurmuş ve 12/12/1961 günlü, E: 1955/457, K: 1961/473 sayılı kararı istihsal etmiştir. Bunun üzerine davalı idareye 1905 sayılı Kanun uyarınca müracaat eden davacıya davalı idare 1905 sayılı Kanundaki şartların mevcut olmadığından bahisle ihbar ikramiyesi verilemiyeceğini bildirmiştir.

Bunun üzerine davacı, Danıştay Sekizinci Dairesinde iptal davası açarak sözü edilen red işleminin iptalini istemiştir. Danıştay Sekizinci Dairesi tesis ettiği 18/5/1964 günlü, E: 1972/269 K: 1964/3903 sayılı kararda açıkca «1953 tarih, 109 111, 115, 119, 139 ve 120 sayılı kayıtlarla namlarına tapuya kaydettirdikleri ve davacının ihbarı üzerine, açılan dava neticesinde bu kayıtların iptali cihetine gidildiği dosyada bulunan Giresun Asliye Hukuk Mahkemesinin 12/12/1961 günlü ve 473 sayılı karar suretinin incelenmesinden anlaşılmaktadır.» demek suretiyle davacının talebini kabul etmiş ve hangi parseller üzerinden ikramiye alması gerektiğini hükme bağlamıştır. Bu duruma göre 8 inci Daire ilâmında numaraları ayrı ayrı gösterilen ve mahalli mahkeme kararı ile de yüz ölçümleri tespit edilmiş bulunan parseller nazarı itibara alınarak 1905 sayılı Kanunun 1 inci maddesi hükmüne göre davacıya ikramiye ödenmesi lâzım gelirken Sekizinci Daire ilâmı dışında 19 4450 hektardan bahisle ve bu kadar saha için ihbar ikramiyesi verileceği yolunda davalı idarenin tesis ettiği işlemde isabet görülmediğinden iptaline, 60 lira ilâm harcı peşin alındığından yeniden alınmasına yer olmadığına, aşağıda dökümü gösterilen 108.00 lira yargılama giderlerinin davalıdan alınıp davacıya ödenmesine, Ankara Barosu Avukatlık Ücret Tarifesi uyarınca 750.00 lira vekâlet ücretinin davalıdan alınıp davacıya verilmesine, getirtilen dosyaların iadesine, 5/7/1972 günü oybirliğiyle karar verildi.

İTHALÂT İŞLERİ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Onikinci Daire

Esas No : 1969/2774

Karar No : 1972/1340

Dâvacı : **Halil** Yılmaz

Vekili : Av. Kadriye Yıldırım

Dâvalı : Maliye Bakanlığı

Dâvanın Özeti : Verilen bedelsiz oto ithal müsaadesinin kullanılmasına engel olan Maliye Bakanlığının 20/8/1969 gün ve 59-36-50-206 sayılı yazısı ile müesses işlemin, gıyabında yapıldığı, müsaadenin kimseye temlik edilmediği, kendi adına kullanılacağı, günlük gazetede yapılan ilânın bağlayıcı bir niteliği bulunmadığı belirtilerek iptali talebinden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Müsaade sahibinin yapılan tebligata ve çeşitli gazetelerle verilen ilânlara rağmen müracaat etmediği, böylece hakkını kullanmakta ilgisiz kalan davacının müsaadesini bizzat kullanmıyacağı sonucuna varıldığı, tesis edilen işlemde mevzuata aykırı bir yön bulunmadığı belirtilerek davanın reddi savunulmuştur.

Raportör Gönül Önbilgin'in Düşüncesi : Davalı idare, ileri sürdüğü iddiaları inandırıcı ve yeterli bir şekilde belgelerle ispat edemediği gibi, davacının günlük gazete ile vaki ilâna rağmen yirmi gün içinde müracaat etmemesi, permisinin iptali için kâfi bir sebep sayılamıyacağından, dava konusu işlemin iptali gerektiği düşünülmektedir.

Kanunsözcüsü Halit Yener'in Düşüncesi : Permide gösterdiği adrese yapılan tebligatın ve ayrıca gazete ilânına rağmen, bedelsiz ithal istemiyle ilgilenmemesi sebebiyle bu hakkının geri alınması yolundaki işlemin iptali talep edilmektedir.

Davacının nüfus kütüğündeki adresine tebligat yapılmaması işlemin iptali için bir gerekçe olarak ileri sürülmektedir. Oysaki idarenin nüfustaki adrese tebligat yapma mecburiyeti bulunmamaktadır. Kaldıki, permideki adrese tebligat yapılmış ve ayrıca gazete yolu ilede ilân yapılarak süre verilip müracaat etmesi istenmiştir. İdarenin bu davranışlarının cevapsız kalması dolayısıyla, davacının kendisi için mühim addolunması gereken bedelsiz ithal işi ile ilgilenmemesi, ithal edilmek istenen vasıta ile alakalanmaması ithalâtın bedelsiz ithal mevzuatı dışına çıkılmak suretiyle yapılmak istendiği sonucunu doğurmaktadır. Bu sebeplere binaen dava mesnetsizdir, reddi gerekir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Onikinci Dairesince duruşma için belli edilen günde davacı vekili ile davalı idareyi temsilen Av. Mine Asmaz'ın geldikleri görülerek kanunsözcüsü huzuru ile açık duruşmaya başlandı. Taraflar dinlendikten kanunsözcüsünün düşüncesi alındıktan ve taraflara son söz verildikten sonra duruşmaya son verilerek dosya içindeki bütün belgeler incelenip gereği görüşüldü :

Dava konusu müsaadelerin taallûk ettiği seri III. No: 3 bedelsiz ithalât tebliğinde, muayyen bir süre yurt dışında çalışarak döviz geliri temin eden kimselerin, bu gelirlerden yapacakları tasarrufla, münhasıran zat ve aile ihtiyaçlarında veya mesleki faaliyetlerinde kullanmak üzere hariçten otomobil ve sair eşya satın alarak Merkez Bankasınca düzenlenecek permiye müsteniden yurda sokabilecekleri hüküm altına alınmıştır.

Tebliğ hükümlerinden anlaşıldığı gibi, bedelsiz ithalât bizzat ilgililerin döviz tasarrufu ile sağlanmakta ve ithal permilerinin konusunu da aynı kimselerin ihtiyacı olan eşya teşkil etmektedir. Bedelsiz ithalatın yukarıda yazılı nitelikleri gereği hak sahipliğinin ve bunu temsil eden perminin başkalarına devri mümkün değildir.

Dava konusu olayda, davalı idare bedelsiz ithalâtın bu mahiyetine değinerek, dava konusu bedelsiz ithal müsaadesinin bizzat davacı tarafından kullanılmayacağını, muvazaalı olarak başka şahısların ithalâtta bulunacaklarının anlaşıldığını ileri sürmekte isede, bu iddia belgelendirilememektedir. Bu itibarla davacıya verilmiş olan 8/6/1967 gün ve 54308 sayılı bedelsiz ithal müsaadesinin, ortada inandırıcı ve yeterli sebep yokken sırf gazetede vaki ilândan itibaren yirmi gün içinde müracaat edilmediği gerekçesi ile hükümsüz sayılmasında isabet bulunmamaktadır.

Bu nedenle davanın kabulü ile aksine müesses işlemin iptaline, 30 lira ilâm harcı peşin alındığından yeniden alınmasına yer olmadığına, 750 lira ücreti vekâletle, aşağıda müfredatı gösterilen 72,00 lira yargılama giderinin davalıdan alınarak davacıya verilmesine 8/5/1972 günü oybirliğiyle karar verildi.

MARKA İŞLERİ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Onikinci Daire

Esas No : 1971/2359

Karar No : 1972/1833

Dâvacı : Bozkurt Kiremit ve Tuğla Fabrikası Adi Komandit Şirketini temsilen Coşkun Görciz

Vekilleri : Av. Ünal Harcanoğlu ve Av. Merih Ünver

Dâvalı : Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı

Dâvanın Özeti : Marka olarak tescili istenilen «Bozkurt» kelimesinin, aynı emtia için 1/9/1961 tarih ve 26150 sayı ile Eskişehir, Kurt Kiremit ve Tuğla ve Ateş Fabrikası Limited Şirketi adına tescilli bulunan «KURT RESMİ» markasına benzer görülmüş olması nedeniyle 551 sayılı Markalar Kanununun 5 inci maddesinin (c) fıkrası ve 28 inci maddesi uyarınca «BOZKURT» kelimesinin tescili yolundaki dileğin reddine ilişkin 13/4/1971 tarih ve 2195-6/05642 sayılı Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı işleminin; usul ve yasalara aykırı olduğu, tescil dileklerinin bir «amblem» ile ilgili bulunmadığı, olayda işletmelerin kapsadıkları ticari alanların gözönünde tutulmaları gerektiği, ikinci dilekçede de, 28/12/1971 tarihli yazısı ile davalı bakanlığın, dileklerini kabul ederek sanayi sicil belgesinde şirketin unvanının Bozkurt olarak gösterilmesinin uygun gördüğü, bunun da idarece takdir yetkisinin objektif ölçüler içinde kullanılmadığını göstermiş olduğu ileri sürülerek iptali isteğidir.

Savunmanın Özeti : Davacının tescilini istediği «Bozkurt» kelimesinin evvelce 1/9/1961 tarih ve 26150 sayı ile tescilli «Kurt Şekli» markasına benzer görüldüğü, «Kurt» şekli ile Bozkurt ibaresinin, telâffuz ve mâna itibariyle ilk bakışta tefrik edilemiyecek kadar bir benzerliğe sahip olduğu, bu nedenle dileğin 551 sayılı Markalar Kanununun 5 inci maddesinin (C) fıkrası gereğince reddedildiği, dava konusu kararın usul ve kanuna uygun bulunduğu, önceden tescil edilmek suretiyle tanıtılmış olan «Kurt Şekli» markasının okunuşu ve reklâm şekline göre hafızalarda «Kurt» olarak yer ettiği, «Bozkurt» ibaresinin hem okunuş, hem de mâna olarak bu tescilli markaya benzediği, Kanunun amacının, halkı aldatacak nitelikteki işaretlerin tescilini engellemek olduğu, ikinci cevapta ise, davacının marka tescili işlemi ile ticaret unvanını birbirine karıştırdığı, marka tescil işlemlerinin 551 sayılı Kanunun 2 ve 3 üncü, sanayi sicil belgesinin ise 6948 sayılı Sanayi Sicili Kanununun 2 nci maddellerine dayandığı, sanayi sicilinde gösterilecek olanın şirket ünvanı olduğu, marka olarak seçilen ibare, şirketin unvanı bile olsa, yine de Markalar Kanunu hükümlerine göre tescil edilebileceği ticaret unvanlarının marka olarak da, otomatikman tescil edilebileceği yolunda mevzuatta bir hüküm bulunmadığı savunularak davanın reddi isteğidir.

Raportör Kemal Doğu Tolon'un Düşüncesi : «Kurt» şekli ile kütüğe yazımı yapılan ve marka okunuşu, mânası ve reklâm biçimiyle «Kurt» olarak tanımlanan resim niteliğindeki markanın, davacı tarafından özdeş malların tanıtımı için kütüğe yazımı istenilen «Bozkurt» sözcüğüne, söyleniş ve anlam yönlerinden ayırdedilmiyecek biçimde benzediği kuşkusuzdur.

Öte yönden her ticaret ünvanının kendiliğinden marka olarak da kütüğe yazımını gerektiren veya zorunlu kılan bir hüküm de yoktur. Bu nedenlerle, dâvacının dileğinin reddedilmesinde yasalara aykırı bir yön görülmediğinden dâvanın reddine karar verilmesi gerektiği düşünülmüştür.

Kanunsözcüsü Ahmet Kocabıyıkoğlu'nun Düşüncesi : «Kurt Şekli» ile tescilli olup, marka okunuşu ve reklâm şekli itibariyle kurt olarak hafızada yer alan marka ile, davacı tarafından aynı emtiaya müteallik olarak tescili istenen «Bozkurt» kelimesinden ibaret marka telâffuz ve mâna itibariyle birbirinden tefrik edilemiyecek derecede benzer olduğu ve tereddüde yer bırakmıyacak kadar açık olduğundan, tescil talebinin reddolunmasında 551 sayılı Kanunun 5/C ve 28 inci maddelerine bir aykırılık görülmemiştir.

Davanın reddi gerektiği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Onikinci Dairesince işin gereği görüşüldü :

551 sayılı Markalar Kanununun 5 inci maddesinin (C) fıkrasına göre; «Aynı emtiaya müteallik olarak Türkiye'de tescil edilmiş veya tescil için müracaat edildiği halde henüz kesin bir karara bağlanmamış markalarla, bunların biçim veya telâffuz yahut mâna itibariyle ilk bakışta tefrik edilemiyen benzerleri» marka olarak tescil edilemez.

«Kurt Resmi» şekli ile daha önce kütüğe yazımı yapılan ve marka okunuşu, mânası ve reklâm biçimiyle «Kurt» olarak tanımlanan bu resmi niteliğindeki markanın, davacı tarafından sonradan aynı malların tanıtımı için kütüğe yazımı istenilen «Bozkurt» kelimesine, söyleniş ve anlam yönlerinden ilk bakışta ayırdedilemiyecek biçimde benzer olduğu kuşkusuzdur.

Öte yönden her ticari ünvanın kendiliğinden marka olarak kütüğe yazımını gerektiren veya bunu zorunlu kılan bir yasa hükmü de bulunmadığından, dâvacının bu yoldaki iddiası da yerinde görülmemiştir.

Bu nedenlerle, 551 sayılı Yasanın anılan madde hükmüne dayanılarak dâvacının dileğinin reddedilmesinde yasalara aykırı bir yön bulunmadığından dâvanın reddine; 60 lira karar ve ilâm harcı ve diğer yargılama giderleri dâvacı tarafından peşin olarak ödendiğinden yeniden alınmasına yer olmadığına ve bu giderlerin dâvacının üzerinde bırakılmasına 4/7/1972 tarihinde oyçokluğu ile karar verildi.

AZLIK OYU

«Kurt» şekli ile kütüğe önceden yazımı yapılmış ve resim biçiminden ibaret olan markanın; dâvacı tarafından aynı nitelikteki malların tanıtımı için kütüğe yazımı istenilen ve her hangi bir şekli ihtiva etmeyen «Bozkurt» kelimesine, 551 sayılı Yasanın 5 inci maddesinin (C) fıkrasında yazılı olduğu şekilde benzediği düşünülemiyeceğinden, yasanın anılan bu hükmü kapsamına girmeyen dâvacının dileğinin reddedilmesinde tutarlık yoktur. Bu nedenle dâva konusu işlemin iptaline karar verilmesi gerektiği oyu ile karara karşıyız.

SERMAYE HAREKETLERİ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Onikinci Daire

Esas No : 1970/2751

Karar No : 1972/1700

Dâvacı : G. A. Baker Limited Şirketi

Vekili : Av. Dr. Hakkı Karamete

Dâvalı : Maliye Bakanlığı

Dâvanın Özeti : Maliye Bakanlığı İstanbul Kambiyo Müdürlüğünün 16/1/1970 günlü yazısı ile davacı şirketin 1965 - 1968 yılları kazancından 590.899.81 liralık kısmın kati blokaja tabi tutulmak üzere muvakkat hesaba yatırılması istendiği, ancak şirketin 1.800.000 lira olan sermayesinin tamamının tescilli olduğu, bu nedenle kârın da tamamının transferabl bulunduğu, kaldıki bu meblâğın, davacı şirketin 17 sayılı karara ilişkin Seri V N: 3 tebliğin 23 üncü maddesinin son fıkrasına giren şirketlerden olması nedeni ile blokaja da tabi tutulamıyacağı çünkü aynı tebliğin 20 nci maddesi bu meblağı kredi olarak kullanma imkânı tanıdığı ileri sürülerek adı geçen işlemin iptali talep edilmektedir.

Savunmanın Özeti : Davacının 1.800.000 liralık sermayesinin 14 sayılı karar zamanında tescil edildiği ve 17 sayılı kararın geçici 1. maddesinden yararlanarak aynı kararın 25 inci maddesine göre tescilli sermayenin transfer hakkının bulunduğu, esasen tescilli sermayenin öz sermayeye nisbetine göre hesap edilen kazancın transferine müsaade edildiği ancak bakiye kârın blokaja tabi tutulduğu davacının Türkiye de bir şube niteliğinde olduğu dolayısı ile sermayesinin paylara bölünmesinin bahis konusu olmadığı doğrudan doğruya kâr tevzii konusunda karar alamıyacağı için tebliğin 23. maddesinin son fıkrası ve 20. maddeden yararlanamıyacağı, ileri sürülerek işlemin yerinde olduğu davanın reddi gerektiği savunulmuştur.

Raportör Tülây Tuğcu'nun Düşüncesi : Merkezi İngilterede bulunan G. And. A. Baker Limited Şirketi 1330 tarihli Kanundan yararlanarak Türkiyede bir şube açmış ve bu şubenin 1.800.000 liralık sermayesi 1952 yılında Ticaret Bakanlığınca 1955 yılında da 14 sayılı karara istinaden Maliye Bakanlığınca tescil edilmiştir. Tescil edilen bu sermayenin 17 sayılı kararın geçici 2 nci maddesine göre müktesep hak yoluyla kâr transferi mümkün olup esasen bu konuda uyuşmazlık mevcut değildir.

Uyuşmazlık, tescilli sermayeye isabet eden ve transferabl olan 1.308.288 lira dışındaki 590.599.81 lira kârın kati blokaja tabi olup olmadığıdır ki, gerek iddiaların, gerek savunmaların, gerekse getirtilen işlem dosyasında mevcut Hazine ve kambiyo kontrolünü raporunun tetkikinden bu meblâğın transferabl olup olmadı-

ğı hususunun da uyuşmazlık konusu olduğu bu konunun öncelikle hallinden sonra kati blokaja tabi tutulup tutulmıyacağı, konusunun incelenmesi gerektiği görüşünden hareket edilmesi gerekir.

17 sayılı karara ilişkin seri V No : 3 tebliğin 25 inci maddesinin «Maliye Bakanlığınca tescil edilmiş bulunan sermaye için tanınan transfer hakları mahfuzdur» ... Tescile esas olan sermayeye taallûk eden kazancın miktarı, bu sermayenin Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanunlarına göre hesaplanan öz sermayeye olan nisbetine göre tayin ve tesbit olunur...» hükümlerine müsteniden öz sermayenin tescil edilmemiş kısmına tekabül eden şirket kârından yabancı ortaklara isabet eden mikdarın transferine izin verilmemesinde bir isabetsizlik olmadığı gibi, aynı tebliğin 20 nci maddesi de dağıtılmıyan kârların öz sermayeye dahil edilemiyeceğini tasrih ettiğinden bu kârların kredi olarak kullanılması suretiyle elde edilen gelirin de transferi mümkün değildir. Bu şekilde temin edilen gelirin kati blokajı meselesine gelince,

Seri : V No : 3 tebliğin 51 inci maddesi blokaja tabi gelirleri genel olarak göstermiştir. Hariçte mukim gerçek ve tüzel kişilerin «Türkiye'deki faaliyetlerinden mütevellit kâr, temettü kazanç faiz .....» gibi gelirleri blokedir. 52 nci madde ise bu kaidenin istisnasını koymuştur. «Türk Parası Kıymetini Koruma mevzuatına göre transfer hakkını haiz yabancı sermaye sahiplerine isabet eden kâr temettü satış ve tasfiye bedelleri» blokajdan müstesnadır. Kati blokaja tabi tutulan 590.899.81 lira kâr ise transfer hakkını haiz sermayenin geliri olmadığına göre bloke bir meblâğ olacağı tabiidir. Durumun aynı tebliğin 23 üncü maddesinin son fıkrası uyarınca incelenmesinden de farklı bir netice doğmamaktadır. Davacının İngiltere'de kurulmuş bir anonim şirketin şubesi olduğu bu nedenle müstakil bir şirket olarak kabul edilemiyeceği, İngilteredeki şirkete nisbetle müstakil bir sermayesinin ve bu sermayeye tekabül eden müstakil hisse senetlerinin bulunmadığı bu nedenle hisse senetlerine düşen kârların dağıtılmaması konusunda müstakilen karar ittihazına yetkili olmadığı, bu kârların merkezin bir alacağı olduğu, bunların transferinin mümkün olması halinde ancak merkezin hissedarlara dağıtılıp dağılmaması konusunda karar alabileceği düşünülebileceği gibi, esasen bu hükümden istifade edebilmek için öncelikle kârın transferabl olması gereklidir. Zira transferabl olmayan ve bu nedenle blokaja tabi tutulan, bu meblâğ üzerinde şirketin tasarruf hakkı mevcut değildirki hissedarlara dağıtmayıp kredi olarak kullanmak imkânından yararlanabilsin. Belirtilen nedenlerle yerinde ve mevzuata uygun bulunan blokaj işleminin iptali talebiyle açılan davanın reddi gerektiği düşünülmektedir.

Kanunsözcüsü Mehmet İhsan Mumbuç'un Düşüncesi : Dosya münderecatından transfer hakkı mahfuz bulunan davacı şirketin 1965 - 1968 yılları arasındaki kârlarının zamanında transfer edilmemesi keyfiyeti Maliyece inceleme konusu yapılmış ve 17 sayılı karara ilişkin Seri : V No : 3 tebliğin 25 inci maddesinin son fıkrasına göre yapılan tespit sonucu kârın 1.300.288 lirasının transfer edilmek üzere muvakkat bloke hesaba yatırılması ve 590.899.81 lirasınında kat'i blokaj yapılmak üzere muvakkat hesaba alınması cihetine gidilmiştir.

Davacı, 1.800.000 liralık sermayenin mahfuz hakka sahip olduğu için kârın tamamının da transferi gerektiğini iddia etmektedir.

17 sayılı karara ilişkin Seri : V No : 3 tebliğin mezkûr 25 inci maddesinin «tescile esas olan sermayeye taallûk eden kazancın miktarı bu sermayenin Gelir

ve Kurumlar Vergisine göre hesaplanan öz sermayeye olan nisbetine göre tayin ve tespit olunur» şeklindeki hükmüne göre hesaplanan transferabl kârın dışında kalan meblâğın aynı tebliğin 23 üncü maddesinin 1 inci fıkrasına göre blokaja ayrılmasında isabetsizlik yoktur.

İngiliz Limited Şirketleri sermayesi aksiyonlara bölünmüş olduğu için mevzuatımıza göre anonim şirket niteliğinde olduğundan, mezkûr şirketin Türkiye'de açtığı şubenin de bir anonim şirket niteliğinde olduğu iddia edilerek Seri : V No: 3 tebliğin sözü edilen 23 üncü maddesinin son fıkrasının kendi durumlarına uyduğundan, kârların bloke hesaba yatırılması mecburiyeti bulunmadığı iddia edilmektedir.

Mezkûr 23 üncü maddenin son fıkrası «Sermeyeleri hisse senetlerine bölünmüş bulunan ve idaresi hariçte mukim şahıslarda olan şirketlerde, hisse senetlerinin kısmen dahi olsa hamiline muharrer olması halinde dağıtılmıyan kârların muvakkat bloke hesaba yatırılması mecburiyeti bu şirket hakkında uygulanmaz» hükmünü amirdir.

Davacı şirket filhakika Türkiye'de şube kuruluşunda bir teşekkül olup merkez teşkilâtı gibi bir sermaye şirketi sayılamaz. Sermayesi doğrudan doğruya merkez tarafından verildiği sermayenin paylara inkisamı bahis konusu olmadığı gibi kâr tevziine de doğrudan yetkili değildir. Şirketin kârları merkezin alacağı durumundadır.

Bu bakımlardan, buradaki şubeyi, idaresi hariçte mukim şahıslarda olan müstakil bir anonim şirket hüviyetinde saymıya ve netice itibariyle bahsi geçen 23 üncü madde gereğince kârların muvakkat bloke hesaba yatırılması mecburiyeti olmadığını kabul etmek mümkün değildir.

Mezkûr tebliğin 17,18 ve müteakip maddelerinde bahsedildiği gibi, «Hariçte mukim gerçek ve tüzel kişilerin Türkiye'de iştirak suretiyle kurdukları veya katıldıkları bir ticarî ortaklığa» tabirinden, hariçte mukim olmakla beraber, Türkiye'de kurulan bir anonim şirketin ekseri hissesine sahip olan gerçek ve tüzel kişilerin bu ortaklığın idaresine sahip kimseler olacağı ve bu halin 23 üncü maddesine sahip kimseler olacağı ve bu halin 23 üncü maddeye uygun kuruluşlar olduğunu kabul etmek gerekir.

Mezkûr şirketlerin sözü geçen 17, 18 ve müteakip maddelerinde zikredilen kuruluşların 23 üncü maddenin son fıkrasına uyan şirketler olması ve davacı şirketin durumunun buna uygun bulunmaması sebebiyle davanın reddi gerekeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Onikinci Dairesince duruşma için tayin olunan 5/4/1971 pazartesi günü davacı vekili Av. Hakkı Karamete ve davalı idareyi temsilen Hazine avukatı Kudret Suner'in geldiği anlaşılarak kanunsözcüsü huzuru ile açık olarak duruşmaya başlandı. Tarafların iddia ve savunmaları dinlenip kanunsözcüsü düşüncesi alınıp taraflara son söz verildikten sonra duruşmaya son verildi. 14/4/1971 tarihli ara kararının cevabı geldiği görülmekle işin gereği görüşüldü;

Merkezi İngiltere'de bulunan G. A. Baker Limited Şirketi, 1330 tarihli Ecnebi Anonim ve Sermayesi eshama münkasem şirketlerle ecnebi sigorta şirketleri hakkındaki kanundan yararlanarak Türkiye'de bir şube açmıştır. Bu şubenin 1.800.000 liralık sermayesi 1955 yılında 14 sayılı karara istinaden Maliye Bakanlığınca tescil edilerek Türk Parası Kıymetini Koruma mevzuatı hükümlerine tabi olmuş ve 17 sayılı kararın geçici 2 nci maddesi uyarınca transfer hakları mahfuz tutulmuştur.

Uyuşmazlık, tescilli sermayeye isabet eden kâr dışında elde edilen 590.899.81 lira gelirin ileride kati blokajı yapılmak üzere muvakkat bloke hesaba yatırılması yolunda, İstanbul Kambiyo Müdürlüğü tarafından tesis edilen 16/1/1970 gün ve 1110. G. 3107 sayılı işlem sebebiyle doğmuştur.

17 sayılı karara ilişkin Seri : V No : 3 sayılı tebliğin 23 üncü maddesinin son fıkrası, blokaj hükümlerine bir istisna getirerek, «Sermayeleri hisse senetlerine bölünmüş bulunan ve idaresi hariçte mukim şahıslarda olan şirketlerde, hisse senetlerinin kısmen dahi olsa hamiline muharrer olması halinde dağıtılmayan kârların muvakkat bloke hesaba yatırılması mecburiyeti bu şirketler hakkında uygulanmaz» hükmünü sevk etmiştir. Yine aynı tebliğin 20 nci maddesi kredi limitlerini düzenlerken, 23 üncü maddenin son fıkrasındaki istisna hükmünden istifade eden şirketlerde dağıtılmıyan kâr yekûnunu kullanılmış kredi olarak kabul etmektedir.

Davacı şirketin 6 Eylül 1966 tarihli genel kurul toplantısında 300.000 sterlinglik sermayesinin 270.000 ile 300.000 sterlinglik kısmının hamiline muharrer hisse senetlerine ayrıldığı dosya içindeki belgelerin tetkikinden anlaşılmaktadır. Davacı şirketin idaresinin hariçte mukim şahıslarda olduğu da ihtilâfsız bulunduğundan, bu fıkradan istifade etmesi gerekmektedir. Nitekim T. C. Merkez Bankası da 21/6/1966 gün ve 20.935 sayılı işlemi ile 1/6/1967 tarihine kadar ve 3/6/1967 gün ve 129113 sayılı işlemi ile de 1/6/1968 tarihine kadar kredi limitlerini tayin ederken, davacı şirketin dağıtılmamış kârını kullanılmış kredi olarak kabul etmiş ve bakiye miktar üzerinden kredi cüzdanını düzenlemiştir. Bu suretle davacı şirketin 23 üncü maddenin son fıkrası ve 20 nci maddenin 2 nci fıkrasındaki niteliği haiz olduğu kabul edilmiş durumdadır. Zaten; sözü geçen istisna hükmünde; bunun, münhasıran merkezi Türkiye'de bulunan şirketlere uygulanacağına dair hiç bir ifade yer almadığı gibi, fıkrada, kayıtlayıcı veya tefrik edici herhangi bir hüküm de mevcut değildir.

Diğer taraftan; davada, bloke edilen bu paranın transferabl olup olmadığı hususu da münakaşa edilmekte ise de, iptali istenen 16/1/1970 günlü işlem sadece 590,899,81 liranın kât'i blokajı yapılmak üzere muvakkat hesaba yatırılmasına ilişkindir.Binanaleyh; 590,899,81 liranın transferabl olup olmadığı konusunda tesis edilmiş bir işlem bulunmamasına binaen, bu hususta karar ittihazına yer olmadığına ancak; mezkûr meblâğın kati blokaj yapılmak üzere muvakkat hesaba yatırılması yukarda açıklanan nedenlerle mümkün görülmediğinden, davalı Maliye Bakanlığının bu konuda tesis ettiği işlemin iptaline, 30 lira ilâm harcı peşin alındığından yeniden alınmasına yer olmadığına, aşağıda dökümü yazılı 74.10 lira yargılama gideri ve 750 lira avukatlık ücretinin davalıdan alınıp davacıya verilmesine, işlem dosyasının mahalline iadesine 21/6/1972 günü oybirliğiyle karar verildi.

VATANDAŞLARIN DIŞARDAKİ HAKLARI

T. C.

D A N I Ş T A Y

Onikinci Daire

Esas No : 1970/5285

Karar No : 1972/1697

Dâvacı : Cihan Esin (Esma Esin varisi)

Dâvalı : Maliye Bakanlığı

Dâvanın Özeti : Annesinin Yugoslavya'da bulunan malları için tazminat verilemiyeceğine dair Takdir ve Tevzi Komisyonu Başkanlığının 2/4/1970 gün ve 588 sayılı kararının isabetli olmadığından bahisle iptali talebidir.

Savunmanın Özeti : İşlemin davacının annesi adına tesis edildiği, davacının ehliyetinin bulunmadığı ileri sürülerek usulden, mallarına bir el koyma mevzubahis olmadığından 7050 sayılı Kanundan yararlandırıldığının mümkün olmadığı ileri sürülerek esastan davanın reddi gerektiği savunulmuştur.

Raportör Tülây Tuğcu'nun Düşüncesi : Davacının ibraz ettiği belgenin tetkikinden Yugoslavya'da 7050 - 5597 ve 1135 sayılı Kanunların tazminattan yararlanmak için aradığı nitelikte arazisi bulunmadığı anlaşıldığından davanın reddi gerektiği düşünülmektedir.

Kanunsözcüsü Ahmet Kocabıyıkoğlu'nun Düşüncesi : İdarenin usule ilişkin iddiası varid görülmiyerek işin esasına geçildiğinde; 1135 sayılı Kanunun 2 nci maddesinde; 5597 ve 7050 sayılı Kanunlarla onaylanan tazminat anlaşmalarından ancak, Yugoslav Fedaratif Halk Cumhuriyeti tarafından 5/12/1946 ve 28/4/1948 tarihlerinde yapılan millileştirme ve sair tedbirler dolayısiyle mal, hak ve menfaatlerine el konulan Türk Vatandaşlarının istifade edeceği hükme bağlanmıştır.

Dava konusu olayda ise; Davacı tarafından, büyük anne ve babası tarafından kendisine intikal ettiği ileri sürülen bağın, dosyada bir örneği mevcut Ohri Tapu ve Mesaha Dairesinin 26/6/1969 gün ve 03-1/212 sayılı belgesine göre, kendilerine ait olmadığı tapuda Gullo Gulov ibo adındaki bir şahıs namına tescilli iken bu şahıs tarafından 21/11/1964 tarihinde Ohri Belediyesine bağışlandığı tesbit edildiğinden, bu durumda ortada millileştirme ve sair tedbirler dolayısiyle el koynulma bahis konusu olmadığından ve gayrımenkul başka malik tarafından bağışlanmak suretiyle belediye mülkiyetine geçtiğinden davacıya takdir ve tevzi komisyonunca 5597 ve 7050 sayılı Kanunlara göre tazminat verilemiyeceğinin kararlaştırılmış olmasında bir kanunsuzluk görülmemiştir.

Davanın reddi gerektiği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Onikinci Dairesince işin gereği görüşüldü :

Davacının ibraz ettiği veraset ilâmına istinaden, annesi Esma Esin'in tekmirascısı olduğu anlaşılmakla davalı idarenin ehliyet defi varit görülmiyerek işin esasına geçildi :

5597 ve 7050 sayılı Kanunlarla tasdik olunan anlaşmalardan yararlanabilmek için gerekli nitelikler 1135 sayılı Kanun ile gösterilmiştir. Kanunun ikinci maddesine göre, tazminattan ancak, Yugoslav Federal Halk Cumhuriyeti tarafından 5/12/1946 ve 28/4/1948 tarihleri arasında yapılan millileştirme ve sair tedbirler dolayısı ile mal hak ve menfaatlerine el konulan Türk Vatandaşları yararlanabilecektir.

Davacının annesinin tazminat talebine mesnet gösterdiği Ohri Tapu ve Mesaha Dairesinin 26/6/1969 günlü ve 03/-1/212 sayılı belgesinin tetkikinden ise, tazminat istenen yerin üzüm bağı olduğu ve 1948 yılında Ohrili Gulo Gülov İbo adına tescil edildiği ve bu şahsında 1964 de adı geçen bağı Ohri Belediyesine bağışladığı anlaşılmaktadır. Her ne kadar tescilin neye istinaden yapıldığının bilinmediği, buna dair bir evrakı müsbitenin bulunmadığı belirtilmekte ise de, bu husus ancak yapılan tescilin iptali davasının ikamesine imkân verebilecek bir sebep olup, mevcut durumu değiştirebilecek nitelikte değildir.

Şu haliyle, davacının annesinin, Yugoslavya'da mevcut, millileştirilmiş veya el konulmuş bir arazisinin bulunduğu kabul edilemiyeceğinden tazminat talebinin reddine ilişkin komisyon kararında bir isabetsizlik bulunmamaktadır. Bu nedenle davanın reddine 60 lira ilâm harcı peşin alındığından yeniden alınmasına yer olmadığına, 21/6/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

VAKIF İŞLERİ

T. C.

D A N I Ş T A Y

Onikinci Daire

Esas No : 1970/3064

Karar No . 1972/1563

Dâvacı : Hasköy Surp İstepannos Ermeni Kilisesi ve Surp Nersesyan Mektebi ve Mezarlığı Vakfı Yönetim Kurulu Halıcıoğlu-İst.

Vekilleri : 1 — Av. Yusuf Kazancıoğlu
2 — Av. Harutyun Karayan
3 — Av. Mustafa Bülent Özkaya

Dâvalı : Vakıflar Genel Müdürlüğü Ankara

Vekilleri : 1 — Av. Feridun Bayrakeri
2 — Av. Necati Kaynarca
3 — Av. Melih Topçu

Dâvanın Özeti : Hasköy Surp İstepannos Ermeni Kilisesi ve Surp Nersesyan Mektebi ve Mezarlık Vakfının taallûk ettiği gayrımenkullerin, Karayolları 17 nci Bölge Müdürlüğünün 21/1/1969 tarih ve 0294/6793 sayılı yazısı ile İstanbul Boğaz Köprüsü ve çevre yolları inşaatı sebebiyle istimlâk sahası içinde kaldığından istimlâk edileceğinin bildirilmesi üzerine başka bir haratı ve başka bir hayrî hizmeti kalmayan vakıf 2762 sayılı Kanunun 3513 sayılı Kanunla muaddel 1 inci maddesi (D) fıkrasının «Kanunen veya fiilen hayri bir hizmeti kalmamış olan vakıflar, Vakıflar Umum Müdürlüğünce idare olunur. Bunların hepsine birden mazbut vakıf denir» hükmü gereğince Vakıflar Genel Müdürlüğü İdare Meclisinin 21/4/1970 tarih ve 97/97 sayılı kararı ile mazbut vakıflar arasına alınmıştır.

Davacıların bu karara vaki itirazını, Vakıflar İdare Meclisinin; 2762 sayılı Kanunun 3513 sayılı Kanunla değişik 1 inci maddesinin amir hükmü gereğince mezkûr vakfın mazbut vakıflar arasına alınması gerektiği sebebiyle reddi üzerine; istimlâk kararı alınmadığı, çevre yolları projesinin değiştirilmesinin veya vazgeçilmesinin mümkün olduğu, bu suretle istimlâkten vazgeçilir ise vakıf gayesinin de ortadan kalkmayabileceği, vakıf gayrımenkullerin istimlâk edilebilmesi için amme emlâki vasfının kaldırılması icab edeceği hakkında 1965 yılında Danıştay Altıncı Dairesinin bir kararı olduğu, işlemin 6830 sayılı İstimlâk Kanununun 30 uncu maddesine uymayacağı, Lozan Muhadesinin 40-42 ve 44 üncü maddelerinde vakıfların teminata bağlandığı sebepleri ile vakfın 2762 sayılı Kanunun 1 inci maddesi gereğince hayri hizmeti kalmadığından mazbut vakıflar arasına alınması hakkındaki Vakıflar Genel Müdürlüğü İdare Meclisi kararı ile vakfa ait defter ve vesaikin idareye teslimini isteyen İstanbul Vakıflar Baş Müdürlüğü işlemlerinin iptali taleb edilmektedir.

Savunmanın Özeti : Boğaz Köprüsü ve çevre yolları inşaatı sebebi ile Surp İstepanos Kilisesi ve Surp Nersesyan Mektebi ve Mezarlık Vakfının istimlâk edildiği, vakfın başka bir hayri hizmeti kalmadığından 2762 sayılı Kanunun 3513 sayılı Kanunla değişik 1 inci maddesinin amir hükmü gereğince mazbut vakıflar arasına alındığı, işlemin kanuna uygun olduğundan hukukî mesnedi bulunmayan davanın reddi gerekeceği yolundadır.

Raportör Bilgin Arısan'ın Düşüncesi : 2762 sayılı Vakıflar Kanununun 3513 sayılı Kanunla muaddel 1 inci maddesinin (D) bendi «Kanunen veya fiilen hayri bir hizmeti kalmamış olan vakıflar, Vakıflar Umum Müdürlüğünce idare olunur. Bunların hepsine birden mazbut vakıf denir» hükmünü amirdir.

Hasköy Surp İstepannos Ermeni Kilisesi ve Surp Nersesyan Mektebi ve Mezarlığı Vakfının, vakfiyesi yerine kaim 8/3/1936 tarihli beyannamesinin 1 inci maddesinde vakfı «Hasköy Surp İstepannos Ermeni Kilisesi ve Surp Nersesyan Ermeni Mektebi ve Mezarlığı Vakfı» olarak tanımlıyor, vakfın mahiyet ve gayesini de 4 üncü maddesinde «Bermucibi teamül hayratı Hasköy'de kain Surp İstepannos Ermeni Kilisesi ve mahallî mezkûrde Ermeni Surp Nersesyan Mektebi ve Mezarlığından ibarettir» ifadesi ile tanımlamaktadır.

Boğaz Köprüsü ve çevre yolu inşaatı sebebiyle Surp İstepannos Ermeni Kilisesi ve Surp Nersesyan Ermeni Mektebi ve Mezarlığı istimlâk edilerek ortadan kalktığından «fiilen hayri bir hizmeti kalmayan vakfın» yukarıda zikri geçen kanunun amir hükmü gereğince mazbut vakıflar arasına alınması gerekmektedir. Davacılar hernekadar vakfiye yerine kain beyannamenin, varidatın ve fazlasının saklanmasını ve sarf şeklini hükme bağlayan 7 nci maddesinde varidatın kilisenin ve mektebin, mezarlığın memur ve hademelerinin ücretleri ve aylıkları ile fukara eytamın ve aramilin yoksul çocuklarının infak ve iaşesine de sarf edildiğini belirten ifadeyi ileri sürüyorlarsa da bu son madde vakfın gayesi olmayıp elde kalan varidatın ve varidat fazlasının saklanması veya sarf edilmesinde uyulan esasları tespit etmektedir.

İzah edilen sebeplerle kanunun amir hükmüne uygun olarak tesis edilen işlemin iptali talebiyle açılan davanın hukukî mesnedi bulunmadığından reddi gerekeceği düşünülmüştür.

Kanunsözcüsü Ahmet Kocabıyıkoğlu'nun Düşüncesi : 2762 sayılı Vakıflar Kanununun 3513 sayılı Kanunla değişik 1 inci maddesinin (d) bendinde, her hangi bir ayırım bulunmadığından; kanunen veya fiilen hayri bir hizmeti kalmamış olan cemaat ve esnaf vakıflarının da, mazbut vakıflar arasına alınması mümkündür. Ancak; dava konusu hadisede böyle bir durum mevcut değildir. Kamulaştırma işlemi henüz tamamlanmamış olmakla beraber, bir an için bunun tekemmül ettiği dahi düşünülse, ortada devamlılık arzeden hayri ve dini bir hizmet bulunduğuna ve bu hizmetten istifade eden kişiler (cemaat) mevcut olduğuna göre, bu hizmetin, hizmete tahsis edilen gayrımenkullerin kamulaştırılması sebebiyle, geçici bir yerine getirilmemiş olması halini hayri bir hizmetin kalmadığı şeklinde tavsif etmeğe imkân yoktur. Gayesine ulaşmış, işi bitmiş, sönmüş olan vakıfların, hayrî bir hizmeti kalmamıştır. Bu sebeple, olayda Vakıflar Kanununun 1/d maddesinin uygulama yeri yoktur. Tahsis edildikleri maksada göre kullanılmaları, kamulaştırma sebebiyle imkânsızlaşan, işe yaramaz bir hale gelecek olan davacı Cemaat Vakfı hakkında, mezkûr kanunun 10 ve 14 üncü maddelerine göre işlem yapılması gerekir.

Diğer taraftan; Vakıflar Kanununun 8 ve 9 uncu maddelerinde, vakıfların doğrudan doğruya hayrattan olan gayrımenkullerinin, bu kanunun gösterdiği haller dışında satılamıyacağı ve devlet malları imtiyazından faydalanacakları hükme bağlandığından, 2762 sayılı Kanunun 10 uncu maddesine göre, istimlâk kararı alınmadan, mezkûr gayrımenkullerin 6830 sayılı İstimlâk Kanununun 1 ve 30 uncu maddelerine göre, istimlâk işlemine tabi tutmağada imkân olamıyacağından, istimlâk işlemi bitmiş gibi gösterilerek tesis edilen işlem bu bakımdan da sakattır.

Davanın kabulü ile 21/4/1970 gün ve 97/97 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü İdare Meclisi kararının bu sebeplerle iptali gerektiği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Onikinci Dairesince duruşma için belli edilen 5/6/1972 Pazartesi günü saat 10 da davacı vekilleri Av. Mustafa Bülent Özkaya ile Av. Yusuf Kazancıoğlu'nun ve davalı taraf vekilleri Av. Feridun Bayrakeri Av. Necati Kaynarca ve Av. Melih Topçu'nun geldikleri görülerek duruşmaya başlandı. Davacı ve davalı taraf vekilleri dinlenilerek kanunsözcüsünün düşüncesi alındıktan, davacı ve davalı taraf vekillerine yeniden söz verilerek duruşmaya nihayet verildi. Dava dosyası incelenerek gereği görüşüldü :

Dava, kamulaştırılan Surp İstepannos Ermeni Kilisesi ve Surp Nersesyan Mektebi ve Mezarlığı Vakfının 2762 sayılı Kanunun değişik 1 inci maddesi gereğince mazbut vakıflar arasına alınması işleminin iptali için açılmıştır.

İşlem, ihtilâf konusu vakfın, Boğaz Köprüsü ve çevre yolları inşaatı nedeniyle vakî kamulaştırması üzerine, vakfın fiilen hayri bir hizmetinin kalmıyacağı gerekçesine dayanmaktadır.

Hernekadar mezkûr vakıf istimlâk edilmek sureti ile fiilen ortadan kalkmış bulunmakta ise de, 2762 sayılı Vakıflar Kanununa dayandırılarak mazbut vakıflar arasına ithal edilmediği takdirde mevcut akarı ile başka bir sahada yeniden kurulması ve kendisinden istifade etmekte olan cemaatin bu hizmetlerden yeniden yararlanması mümkündür. Vakfın fiilen ortadan kalkması «fiilen hayri hizmetini» de ortadan kaldırmayacağı cihetle Surp İstepannos Kilisesi ve Surp Nersesyan Mektebi ve Mezarlığı Vakfının mazbut vakıflar arasına alınmasına ilişkin Vakıflar Genel Müdürlüğü İdare Meclisinin 21/4/1970 tarih ve 97/97 sayılı işlemi ile bu işleme dayanan İstanbul Vakıflar Baş Müdürlüğünün 12/5/1970 tarih ve 6-A/45-1740 sayılı işlemlerin de hukuki isabet görülmediğinden iptallerine; davacıdan ilâm harcı peşin alındığından başka harç alınmasına yer olmadığına, dökümü aşağıda gösterilen 89,5 lira yargılama gideri ile Ankara Barosu Avukatlık Asgari Ücret Tarifesine göre hesaplanan 750 lira avukatlık ücretinin 521 sayılı Kanunun 103 üncü maddesi gereğince davalıdan alınarak davacıya verilmesine 5/6/1972 tarihinde oybirliğiyle karar verildi.

ÇEŞİTLİ İŞLER

T. C.

DANIŞTAY

Onikinci Daire

Esas No : 1971/ 494

Karar No : 1972/1699

Dâvacı : Turgut Felek

Vekili : Av. Kılınç Arslan Önal

Dâvalı : Gümrük ve Tekel Bakanlığı

Dâvanın Özeti : Antalya Gümrüğündeki malların tasfiyesi sırasında satın aldığı, Citroen marka otomobil için trafik şahadetnamesi verilmiyeceği yolundaki işlemin mevzuata aykırı bulunduğu ve vasıtanın çalışır durumda olduğundan bahisle iptali isteminden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Vasıtanın Gümrük Kanununun 6 ncı maddesinin ikinci fıkrasına göre ilk madde tarifesi üzerinden ve hurda olarak satışa çıkarıldığı ve satış sırasında trafik sahadetnamesi verilmiyeceğinin ilân edildiği, gümrük vergi ve resimlerinin ilk madde tarifesi üzerinden alındığı, gümrük idarelerince her aksam tamam kullanılır ve çalışır durumda olan ve vergileri de tam olarak ödenen vasıtalar için şahadetname verildiği işlemin mevzuata ve tatbikata uygun olduğu belirtilerek davanın reddi savunulmaktadır.

Raportör Tülây Tuğcu'nun Düşüncesi : Gümrük ambarında bulunan eşyaların tasfiyesi nedeni ile hurda olan ve otomobil olarak kullanılmasına imkan görülmiyerek 73.03 tarife pozisyonlu demir ve çelik dökümtüler ve kırıntıları ile dökme demir, demir veya çelikten mamûl eşya olarak satılan otomobil için trafik şahadetnamesi verilmemesi yolundaki işlemde eşyanın otomobil olarak satılmaması nedeni ile mevzuata aykırılık bulunmadığından davanın reddi gerekeceği düşünülmektedir.

Kanunsözcüsü Mehmet İhsan Mumbuç'un Düşüncesi : Gümrükten hurda demir olarak satışı yapılan paslanmış eski arabanın, alıcısı tarafından büyük bir ihtimamla kullanılır hale getirildiği anlaşılmaktadır.

Trafiğe salih hale geldiği, mahalli mahkemenin tespit kararı ile de sabittir.

5383 sayılı Gümrük Kanununun 6 ncı maddesinin 2 nci fıkrası ile madde olarak satışı yapılan malzemenin trafik şahadetnamesi verilmesine mani bir sebep sayılamaz. Gümrük mevzuatında, bu durumda olan vasıtalar için trafik şahdetnamesi verilmiyeceğine dair bir hüküm yoktur.

Bu vasıta için alınacak verginin vergi kanunları çerçevesinde tamamlattırılması da mümkün olmak gerekir.

Açıklanan sebeplerle davanın kabulü gerekeceği düşünülmektedir.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Onikinci Dairesince işin gereği görüşüldü :

Davacının Antalya Gümrüğündeki malların tasfiyesi sırasında 1250 liraya hurda olarak satın aldığı bir adet Citroen marka otomobil Antalya trafik muayene komisyonunca trafiğe salih bulunduğundan ve Gümrük Kanununda bu durumda bulunan vasıtalar için trafik şahadetnamesi verilmesine engel bir hüküm de bulunmadığından davacı hakkında uygulanan işlemde mevzuat hükümlerine uyarlık görülmemiştir.

Diğer taraftan ,sözü edilen otomobilin ilk madde tarifesi üzerinden hurda olarak satılmış olması vergi ve resimlerinin vasıtanın bu haline göre alınması, vasıtaya trafik şahadetnamesi verilmesine mani bir sebep olarak kabul edilemez. Esasen gerekiyorsa verginin vergi hukuku hükümleri dairesinde tamamlanmasına engel bir hal de bulunmamaktadır.

Bakanlık işlemi bu sebeplerle yerinde görülmediğinden iptaline, 60 lira ilâm harcı peşin alındığından yeniden alınmasına yer olmadığına, aşağıda dökümü yazılı 99 lira yargılama gideri ile 500 lira avukatlık ücretinin davalıdan alınıp davacıya verilmesine 21/6/1972 günü oybirliğiyle karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

Onikinci Daire

Esas No : 1969/2945

Karar No : 1972/1447

Dâvacı : Özdoyuran Koll. Şti. Un, İrmik ve Nebati Yağ Fabrikaları İsmail ve Kemal Özdoyuran

Vekili : Av. Şevket Karadeniz

Dâvalı : Maliye Bakanlığı

Dâvanın Özeti : Müvekkili şirketin Yunan uyruklu borçluları hakkında ilâma müstenit alacağın tahsili için yapılan icra takibinin önlenmesine ilişkin 2/12/1968 gün ve 593584 - 09/99-55321 sayılı Maliye Bakanlığı işleminin iptali isteminden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Dava konusu işlemin dayanağı olan 6/3801 sayılı kararname, Yunan uyruklu kişilerin gayrimenkulleri üzerine takyidat konulmasına ilişkin bulunduğundan Yunan uyruklu borçlular hakkında da aynı kararnamenin uygulanmasında isabetsizlik bulunmadığı bu kararnameyle davacının hakları ihlâl edilmişse iptali için Başbakanlık aleyhine dava açması gerekeceği, her ne kadar gayrimenkuller üzerine konulan haciz işlemi anılan kararnameden önce ise de bu kararnamenin yürürlüğe girdiği tarihte henüz sonuçlanmamış olduğundan takyidat hükümlerine tabi olduğu, mesnedi bulunmayan davanın reddiyle yargılama giderlerinin ve avukatlık ücretinin davacıya yükletilmesi savunulmuştur .

Raportör Ahmet Özeren'in Düşüncesi : 2/11/1964 gün ve 6/3801 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesiyle Yunan uyruklu şahısların gayrimenkulleri üzerine konulan takyidat hükümlerine, yine aynı kararnamenin beşinci maddesiyle bir istisna konulmuş, ilâma dayanan hacizlerin bu takyidatın dışında kalacağı belirtilmiştir.

İcra ve İflâs Kanununun 38 inci maddesi de icra dairelerinde yapılan kefaletlerin ilâmların icrası hakkındaki hükümlere tabi olduğunu hükme bağlamış bulunmaktadır.

Dava konusu olayda Yunan uyruklu borçluların icra dairesinde kefalet verdikleri ise ihtilâfsızdır.

Bu durumda, anılan 38 inci madde hükmüne göre ilâm niteliğinde olan kefalete dayanan haciz işleminin, kararnameyle konulan takyidat dışında kaldığı, bu nedenle davanın kabulüyle dava konusu işlemin iptali gerekeceği düşünülmektedir.

Kanunsözcüsü Vildan Ayata'nın Düşüncesi : Yunan uyruklu şahısların gayrimenkulleri üzerine takyidat konulmasına matuf bulunan 6/3801 sayılı kararname:

(İlâma dayanan alacakların tahsili hakkında açılan icra takipleri ayrık olmak üzere) kaydını ihtiva etmektedir.

İcra ve İflâs Kanununun 38 inci maddesi de; (Mahkeme huzurunda yapılan sulhler, kabuller ve para borcu ikrarını havi re'sen tanzim edilen noter senetleri ve temyiz kefaletnameleri ile icra dairelerindeki kefaletler, ilâmların icrası hakkındaki hükümlere tâbidir.) sarahatini taşımaktadır.

Bu bakımdan davacı şirket alacaklarının kararnamenin kapsamı dışında kaldığı kanaatine varılmış, davanın kabulü ile, dava konusu menfi işlemin iptali gerekeceği düşünülmüştür.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Onikinci Dairesince duruşma için belli edilen günde davacı vekilinin gelmediği, davalı idare vekili Avukat Kudret Suner'in geldiği anlaşılarak kanunsözcüsü hazır olduğu halde açık duruşmaya başlandı. Gelen taraf dinlendikten, kanunsözcüsünün düşüncesi alındıktan ve gelen tarafa son söz verildikten sonra dosya içindeki bütün belgeler incelenerek işin gereği görüşüldü:

Dava, davacı şirketin, Yunan uyruklu borçlularından olan alacağının temini için mezkur borçluların, icra dairesinde müteselsil kefil ve müşterek borçlu sıfatıyla, maliki bulundukları gayrimenkuller üzerine haciz konulmasına muvafakat ettikten sonra, borçlularını ödememeleri nedeniyle icra takibine girişildiği sırada icra memurluğunca Maliye Bakanlığından mütalâa sorulması, bu Bakanlıkça da 6/3801 sayılı kararnameden bahisle icra takibine imkân olmadığının bildirilmesi üzerine bu yoldaki işlemin iptali için açılmış bulunmaktadır.

2/11/1964 günlü ve 6/3801 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesiyle, Yunan uyruklu kişilerin Türkiye'de sahip bulundukları gayrimenkuller ile gayrimenkule müteferri ayni hakları üzerine takyidat konulmuş, bu gibi şahısların gayrimenkulleri üzerine haciz konulması ve bunların cebri icra yolu ile satılması engellenmiş bulunmaktadır.

Mezkûr kararnamenin olayla ilgili beşinci maddesinde, ilâma müstenit cebri icra yolu ile konan hacizler, yukarıda bahsedilen takyidattan müstesna tutulmuş olup, davacı da her ne kadar İcra ve İflâs Kanununun 38 inci maddesiyle icra dairesindeki kefaletlerin ilâmların icrası hakkındaki hükümlere tabi olduğunu, bu nedenle, anılan istisna hükmünün olaya uygulanması gerekeceğini ileri sürmekte ise de; Kararnamedeki istisna hükmü sadece ilâma dayanan alacakların takibini kapsamaktadır. İcra ve İflâs Kanununun 38 inci maddesinde bahsi geçen senetler ve kefaletler ise kararnamede öngörüldüğü gibi birer mahkeme ilâmı olmadığından istisna hükümlerinin dava konusu olaya uygulanmasına hukuken imkân yoktur.

Anılan nedenlerle, mevzuata uygun surette verilmiş bulunan karara yöneltilen ve hukuki mesnedi bulunmayan davanın reddine, ilâm harcı evvelce alındığından yeniden alınmamasına 750 lira avukatlık ücretinin davacıdan alınıp davalıya verilmesine 15/5/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

T. C.

D A N I Ş T A Y

Onikinci Daire

Esas No : 1969/2848

Karar No : 1972/1453

Dâvacı : Erdemli Mahdut Mesuliyetli Pansiyonlu Turistik Evler Yapı Kooperatifine izafeten başkanı Hüseyin Aksay

Dâvalı : Ticaret Bakanlığı

Dâvanın Özeti : Başkanı bulunduğu kooperatifin, Erdemli Turizm ve Tanıtma Derneğine ait bir gazinoda yapılan genel kurul toplantısını, Ticaret Kanununun 371 inci maddesine dayanarak hükümsüz sayan davalı Bakanlığın 19 Ağustos 1969 gün ve 6/12727 sayılı kararının, kooperatif üyeleri aynı zamanda adı geçen derneğin de üyesi bulunduklarından, derneğe ait bir mahalde toplantı yapılmasında usulsüzlük bulunmadığından bahisle iptali isteminden ibarettir.

Savunmanın Özeti : Türk Ticaret Kanununun 371 inci maddesinde, esas mukavelenamede aksine hüküm bulunmadığı takdirde genel kurulun, şirket merkezinde toplanacağının hükme bağlandığı, şirket merkezi ise Erdemli olduğundan, bu ilçe dışındaki bir köyde yapılan toplantının hükümsüz sayılması kanun hükmü icabı olduğu, bu nedenle davanın reddi ile yargılama giderleriyle avukatlık ücretinin davacıya yükletilmesi gerekeceği yolundadır.

Raportör Ahmet Özeren'in Düşüncesi : Özel bir kuruluş olan kooperatif tüzüğü ve Türk Ticaret Kanunu hükümlerinin uygulanmasıyle ilgili bulunan davanın görüm ve çözüm yeri adli yargı mercileri olduğundan davanın görev yönünden reddi gerekeceği düşünülmektedir.

Kanunsözcüsü Vildan Ayata'nın Düşüncesi : 1163 sayılı Kooperatifler Kanununun 98 inci maddesinde: «bu kanunda aksine açıklama olmayan hususlarda Ticaret Kanunundaki Anonim Şirketlere ait hükümlere» atıf yapılmıştır. Mezkûr kanunun 45 inci maddesinde ise, genel kurulun anasözleşmede gösterilen şekil ve surette toplantıya çağırılacağı açıklanmıştır.

Tüzüğün 26 ncı maddesinde, toplantı gününün taahhütlü mektuplarla bildirileceği ve ayrıca mahalli gazetelerle ilân edileceği, bu ilânın toplantı gününden 15 gün önce yapılması gerekeceği ve toplantının gün ve saati, yeri ve gündeminin bildirilmesi mecburiyeti belirtilmiştir. Bu çağrıda toplantının yerinin de bildirilmesi mecburiyetinin kabul edilmesinden, behemahal merkezde toplanılmasının icap etmediği anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan, ne Ticaret Kanununda, nede Kooperatifler Kanununda, nisabın temin edilememesi halini karşılamak üzere, ikinci çağrının ilk çağrı ile bir-

likte yapılmasını meneden bir hüküm de bulunmadığından, davanın kabulü ile dava konusu işlemin iptali gerekeceği düşünülmüştür.

TÜRK MİLLETİ ADINA

Hüküm veren Danıştay Onikinci Dairesince işin gereği görüşüldü :

Dava davacı kooperatifin genel kurul toplantısının, merkezi olan Erdemli İlçesi dışında bir köyde yapılması nedeniyle, gerek kooperatifin kendi tüzüğü gerekse Türk Ticaret Kanununun 371 inci maddesi hükmüne istinaden muallel sayılması yolunda davalı Bakanlıkça yapılan işlemin iptali istemiyle açılmıştır.

Kooperatif tüzüğü ve Türk Ticaret Kanunu gibi tamamen özel hukuk alanını düzenleyen hükümlere ilişkin bulunan davanın görüm ve çözümü genel hükümler dairesinde adlî yargı mercilerine ait olduğundan Danıştayda açılan davanın görev yönünden reddine, ilâm harcı evelce alındığından yeniden alınmamasına, dosyada mevcut kooperatif tüzüğünün davalı Bakanlığa geri verilmesine 15/5/1972 gününde oybirliğiyle karar verildi.

UYUŞMAZLIK MAHKEMESİ KARARLARI

T. C.

Uyuşmazlık Mahkemesi

Başkanlığı

Esas No : 1970/2

Karar No : 1971/68

Dâvacı : Mehmet Yıldırım ve Arkadaşları

Vekilleri : Av. İbrahim Otar

Dâvalı : İstanbul Valiliği

O L A Y : Müvekkillerinin Mimarsinan Köyünde hazineye ait bataklık ve sığ göl kıyılarını kurutarak ihya ettikleri ve bu yerlerin önce davacıya tahsis edildiği halde sonradan hazine adına tahsis edildiğinden bahisle hazineye ait tapunun iptali ve bu yerlerin kendi adlarına tapuya tescili dileğile Çatalca Asliye Hukuk Mahkemesinde açtıkları davanın görev yönünden reddedilmesi üzerine aynı konuda açtıkları idari davanın Danıştay 8. Dairesince; istemin tahsise ilişkin kısmının incelenmesi Danıştayın taşınmaz malın hazine adına olan kaydının namlarına tashihi dileğinin tetkiki ise adlî yargı yerlerinin görevine girdiği cihetle münhasıran Danıştay'ın görevine giren hususa karşı dava açmakta muhtar olmak üzere dilekçenin reddine karar verildiğini ileri sürerek görevli mahkemenin belli edilmesi istenmiştir.

İnceleme ve Gerekçe : Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı Fazıl Uluocak ve Üyeleri Esat Şener, Galip Onursan, Hilmi Yazıcı, Yeredoğ Kişioğlu, Muzaffer Kutman ve Kâzım Yenice'nin katıldığı 10/7/1971 günlü oturumda dosya raportörü Danıştay Üye yardımcısı Nihat Asyalı'nın düzenlediği rapor ve dosyadaki kâğıtlar okunduktan ve Başkanunsözcüsü Vecihi Tönük'ün ortada olumlu yada olumsuz bir görev uyuşmazlığı bulunmadığından dolayı dilekçenin reddi gerekeceği yolundaki düşüncesi dinlendikten sonra gereği düşünüldü.

1 — Dava konusu taşınmaz malın Kara Yolları Genel Müdürlüğüne tahsisi yolundaki İstanbul Valiliği kararının iptali istemine ilişkin davanın görülmesi Danıştay 8. Dairesince kabul edilmiş bulunduğundan bu konuda bir görev uyuşmazlığı mevcut değildir.

2 — Tapu Sicil kayıtlarının davalılar adına düzeltilmesi isteminin incelenmesi ise Türk Medeni Kanununun tapu siciline ilişkin hükümlerine tapu hakkındaki mevzuat hükümleri uyarınca adlî yargı yerinin görevi içinde bulunmaktadır.

SONUÇ : 1 — Tahsis hakkındaki idarî kararın iptali yolundaki istek Danıştayca kabul edilmiş olduğu cihetle bu hususta karar verilmesine yer olmadığına,

2 — Tapu Sicil kayıtlarının düzeltilmesi isteğinin incelenmesi adlî yargı yerine ait olduğundan Çatalca Asliye Hukuk Mahkemesinin görevsizlik kararının kaldırılmasına Üyelerden Hilmi Yazıcı'nın karşı oylarile ve oyçokluğu ile 10/7/1971 gününde kesin olarak karar verildi.

T. C.

Uyuşmazlık Mahkemesi
Başkanlığı

Esas No : 1971/94

Karar No : 1972/66

Görev Uyuşmazlığının giderilmesini isteyen : Tarsus Kaymakamlığı

Karşı taraf : Salih Gültekin, Aladağı köyü muhtarı

OLAY : Makbuz verilmeksizin köy halkından topladığı köye ait paraları zimmetine geçirmekten sanık muhtar Salih Gültekin hakkında Tarsus İlçe İdare Kurulunca verilen 21/5/1971 gün ve 971/11 sayılı kararı ile Tarsus C. Savcılığının 28/6/1971 gün ve 1177/47 sayılı kararı arasında ortaya çıkan olumsuz görev uyuşmazlığının Yüksek Uyuşmazlık Mahkemesince incelenerek görevli yargı yerinin belli edilmesi Tarsus Kaymakamlığınca istenmektedir.

İnceleme ve Gerekçe : Uyuşmazlık Mahkemesinin Başkanı Fazıl Uluocak ve üyeleri Esat Şener, Mustafa Çemberci, Galip Onursan, Yeredoğan Kişioğlu, Muzaffer Kutman ve Kâzım Yenicenin katıldığı 15/1/1972 günlü oturumda dosya raportörü Yargıtay Üye Yardımcısı Fikri Bağdatlıoğlu tarafından hazırlanan rapor ve dosyadaki kâğıtlar okunduktan ve Başkanunsözcüsü Vecihi Tönük'ün uyuşmazlığın çözümünün Yargıtay Ceza Genel Kuruluna ait olduğu düşüncesi dinlendikten sonra gereği düşünüldü :

Olayda ceza işinden doğan bir uyuşmazlık söz konusudur. 4788 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesi Kurulması Hakkındaki Yasanın 1 inci maddesinde mahkememizin ayrı merciler arasında yalnız hukuk işlerinden doğan görev ve hüküm uyuşmazlıklarını çözümleyebileceği öngörülmüştür. 1684 sayılı Yasanın 1 inci maddesinde genel mahkemeler, müstantiklerle idare heyetleri ve san kaza yetkisini haiz mahkemeler arasında vazife ve yetki sebebiyle ortaya çıkacak uyuşmazlıkların çözümlenmesinde Yargıtay Ceza Genel Kurulunun görevli olduğu yazılıdır. Bu duruma göre olayda Tarsus İlçe İdare Kurulunun 21/5/1971 gün ve 11 sayılı kararı ile Tarsus C. Savcılığının 28/6/1971 gün ve 1177/47 sayılı kararı arasında ceza işinden doğan uyuşmazlığın çözümlenmesine Yargıtay Ceza Genel Kurulu görevlidir.

Sonuç : Uyuşmazlık idare heyeti ile Tarsus C. Savcılığı arasında çıkmış olmakla 1684 sayılı Yasaya göre gereği yapılmak üzere dosyanın Yargıtay C. Başsavcılığına tevdiine 15/1/1972 tarihinde oyçokluğuyla kesin olarak karar verildi.

T. C.

Uyuşmazlık Mahkemesi

Başkanlığı

Esas No : 1971/95

Karar No : 1972/67

Uyuşmazlığın giderilmesini isteyen : Ayşe Özer Edirne menekşe sofular köyünden

Vekili : Avukat İbrahim Karakoç

Karşı Taraf : Emine Tali, Sadık Tali

Vekili : Av. Orhan Tülünan yetimler çarşısı No. 17 Edirne

OLAY : Davacı Ayşe Özer vekili dilekçesinde, Edirnenin Menekşe Sofular köyü hudutları içinde ve tapunun T. Sani 938 tarih ve 108-122 sıra numarasında kayıtlı gayrimenkullerin müvekkili davacı ile birlikte ailesi efradına iskânen verildiğini, iskân kaydında ortaköy muhacirlerinden Ahmet Tali, karısı Necibe, oğlu Sadık, karısı Ayşe şeklinde yazılı ise de; Ayşe bu ailenin kızı olduğu halde, iskân kayıtlarının tesisi sırasında yanlışlıkla karısı olarak yazıldığını ve bu yanlışlıktan istifade eden kardeşi Sadığın (Necip) bilahire evlendiği karısını iskân görmüş gibi gösterip isim tashihi davası açarak Edirne Asliye Hukuk Mahkemesinden aldığı 29/4/1960 gün ve 141/364 sayılı ilâma müsteniden müvekkili Ayşenin adını tapudan sildirdiğini, iskân idaresinden durumu öğrenen müvekkilinin bu kaydın düzeltilmesi için açtığı davanın Edirne 2 nci Asliye Hukuk Mahkemesinin 25/9/1970 gün ve 119/418 sayılı kararı ile görev yönünden reddedildiğini ve bu kararı ibraz ederek müvekkilinin iskân komisyonuna vaki müracaatı üzerine; komisyonca tashih talebinin reddedilmiş olduğunu ve bu suretle mahkeme ile iskân komisyonu kararları arasında yetki ihtilafı ortaya çıktığını ileri sürerek Yüksek Mahkemece yetki ihtilafının haledilmesini istemiştir.

İnceleme ve Gerekçe : Uyuşmazlık mahkemesinin Başkanı Fazıl Uluocak ve Üyeleri Esat Şener, Mustafa Çemberci, Galip Onursan, Yeredoğ Kişioğlu, Muzaffer Kutman ve Kâzım Yenice'nin katıldığı 15/1/1972 günlü oturumda dosya raportörü Yargıtay üye yardımcısı Fikri Bağdatlıoğlu tarafından hazırlanan rapor ve dosyadaki kâğıtlar okunduktan ve Başkanunsözcüsü Vecihi Tönük'ün olayın Yüksek mahkemenin görevine girdiği yolundaki düşüncesi dinlendikten sonra gereği düşünüldü :

Olayda adli mahkeme ile iskân komisyonu kararları arasında doğan bir uyuşmazlık söz konusudur. 4788 sayılı Uyuşmazlık Mahkemesi Kurulması Hakkındaki Yasanın 13 üncü maddesinde genel mahkeme veya idare veya askerlik yargı yerleri, aynı konuya ve aynı taraflara ait olan ve aynı sebebe dayanan bir dava hakkında ayrı ayrı vazifesizlik kararı verdikleri takdirde taraflardan her biri vazife

uyuşmazlığını ileri sürerek davaya bakmağa vazifeli yerin belli edilmesini Uyuşmazlık Mahkemesinden isteyebilirler» denilmiştir. Olayda bu türde uyuşmazlık mahkemesinin görevine giren bir anlaşmazlığın çözümlenmesi istenmiş değildir. Bu sebepten isteğin reddine karar verilmesi gerekir.

Sonuç : Uyuşmazlık Mahkemesinin görevine giren bir husus bulunmadığından 4788 sayılı Kanunun 13 üncü maddesi gereğince isteğin reddine ve dosyanın yerine geri çevrilmesine 15/1/1972 gününde kesin olarak oybirliğiyle karar verildi.

T. C.

Uyuşmazlık Mahkemesi
Başkanlığı

Esas No : 1969/392

Karar No : 1972/ 68

Uyuşmazlık Mahkemesine Başvuran : Maliye Bakanı

Dâvacı : Melike Kızılpar

Vekili : Av. Aytekin Kızılpar

Dâvalı : T. C. Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü

Vekili : Av. Sabri Gerçeker

OLAY : Davalı Genel Müdürlük ile akdedilen iş ve ücret sözleşmesine göre bu Kurumun avukatlığını yapan müvekkilesinin takip ve sonuçlandırdığı alacak davası nedenile müstehak bulunduğu vekâlet ücretinin İzmir Barosu asgari ücret sözleşmesi uyarınca hesaplanması istemi ile açtığı alacak davasının Ankara 10. Asliye Hukuk Mahkemesinde görülmesi sırasında davalı idare vekili tarafından ileri sürülen görev itirazının reddedilmesi üzerine Maliye Bakanının dileği ile görev konusunun incelenmesi Başkanunsözcülüğünce istenmiştir.

İnceleme ve Gerekçe : Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı Fazıl Uluocak ve Üyeleri Mustafa Çemberci, Esat Şener, Galip Onursan, Yeredoğ Kişioğlu, Kâzım Yenice ve Samim Gökyarın katıldıkları 26/2/1972 günlü oturumda dosya raportörü Danıştay Yardımcısı Nihat Asyalı'nın düzenlediği rapor ve dosyadaki kâğıtlar incelendikten, başvurmanın üsulüne uygun ve süresinde olduğu anlaşıldıktan ve Başkanunsözcüsü Vecihi Tönük'ün davaya idarî yargı yerinde bakılması gerekeceği yolundaki düşüncesi dinlendikten sonra gereği düşünüldü :

Dava konusu uyuşmazlık : Davacı ile Davalı İdare arasında özel hukuk hükümlerine göre düzenlenmiş bulunan iş ve ücret sözleşmesinin uygulanmasından doğmuş olup vekâlet ücretinin İzmir Barosu asgari ücret tarifesine göre hesaplanması istemine ilişkin bir alacak davası niteliğindedir. Bu hali ile davanın idari bir eylem ve işlemden doğduğunun kabule imkân görülmediğinden davaya adlî yargı yerinde bakılması gerekmektedir.

Sonuç : Taraflar arasındaki uyuşmazlık avukatlık ücret mukavelesinden doğmakta bulunduğuna göre görülmesi Aslive Mahkemesinin görevi içinde olduğundan istemin reddine oybirliğiyle 26/2/1972 gününde kesin olarak karar verildi.

T. C.

Uyuşmazlık Mahkemesi
Başkanlığı

Esas No : 1969/394

Karar No : 1972/69

Uyuşmazlık Mahkemesine Başvuran : Kars Valisi

Dâvacı : Abbas Kıraç

Dâvalı : Milli Savunma Bakanlığı

Vekili : Hazine Av. Hasan Yılmaz

OLAY : Davacı tarafından Milli Savunma Bakanlığına karşı Kars Asliye Hukuk Mahkemesinde, 15 Teşrinevvel 1337 de Kars Jandarma taburuna er olarak duhul edip, Haziran 1341 de terhis edildiği halde Askerlik Şubesinde kaydına rastlanmadığından bahisle askerlik yaptığının mahkemece tesbiti istemi ile açtığı davanın görülmesi sırasında davalı idare vekilinin ileri sürdüğü görev itirazının mahkemece reddedilmesi üzerine Kars Valisinin dileği ile görev konusunun incelenmesi Başkanunsözcüsünce istenmiştir.

İnceleme ve Gerekçe : Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı Fazıl Uluocak ve Üyeleri Mustafa Çemberci, Esat Şener, Galip Onursan, Yeredoğ Kişioğlu, Kâzım Yenice ve ve Samim Gökyar'ın katıldıkları 26/2/1972 günlü oturumda dosya raportörü Danıştay Yardımcısı Nihat Asyalı'nın düzenlediği rapor ve dosyadaki kâğıtlar incelendikten, başvurmanın usulüne uygun ve süresinde olduğu anlaşıldıktan ve Başkanunsözcüsü Vecihi Tönük'ün davanın idarî yargı yerinde görülmesi gerektiği yolundaki düşüncesi dinlendikten sonra gereği düşünüldü :

Dava konusu uyuşmazlık; davacının askerlik kaydının tesbitine ilişkin olup bu dava sonucunda davacı idare tarafından kendisine maaş bağlanması amacını gütmektedir. Böylece askerlik kaydının tesbiti ve bunun sonucunda yapılacak işlem idarî bir karar niteliği taşımakta olup idarî yargının denetimine tabi bulunacağından asliye mahkemesi kararının kaldırılması gerekmektedir.

Sonuç : Davanın niteliğine göre çözümlenmesi idarî yargının görevi içinde bulunduğundan istemin kabulü ile asliye mahkemesinin olumlu görev kararının kaldırılmasına Üyelerden Mustafa Çembercinin davanın adliye mahkemesinde görüleceği Kâzım Yenice ve Samim Gökyar'ın Askerî Yüksek İdare Mahkemesinde görüleceği yolundaki karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile 26/2/1972 gününde kesin olarak karar verildi.

T. C.

Uyuşmazlık Mahkemesi
Başkanlığı

Esas No : 1970/8

Karar No : 1972/129

Uyuşmazlık Mahkemesine Başvuran : Samsun Valisi

Davacı : Selâhattin Kansal

Vekili : Av. Metin Turgut

Davalı : Köy İşleri Bakanlığı

Vekili : Hazine Av. Vasıf Üstün

OLAY : YSE Samsun 8. mıntıka kontrol Amirliğinde görevli olarak çalışan davacının vekili müvekkilinin sigortalı işçi durumunda olduğunu ve TES-İş sendikasının üyesi bulunduğunu davalı idare ile TES-İş arasında yapılan 6/7/1965 günlü toplu sözleşmenin 62/B maddesi gereğince İl sınırları içinde yaptıkları görev sebebiyle araziye çıkılmasına bakılmaksızın devamlı olarak ayın her günü için aylıklarının % 30 u oranında ek ödeme olarak seyyar vazife tazminatı almaları gerekirken davalı idarenin bu tazminatı % 12 5 oranında ödediğini ileri sürerek fazlaya ilişkin isteklerinin saklı tutulması kaydiyle 500 TL. nın faizi ile birlikte davalı idareden tazminen tahsili dileği ile Samsun iş mahkemesinde açtıkları davanın görülmesi sırasında davalı idare vekili tarafından ileri sürülen görev itirazının reddedilmesi üzerine Samsun Valisinin dileği ile görev konusunun incelenmesi Başkanunsözcülüğü tarafından istenmiştir.

İnceleme ve Gerekçe : Uyuşmazlık Mahkemesi Başkanı Fazıl Uluocak ve Üyeleri Mesut Akan, Hilmi Yazıcı, Yeredoğ Kişioğlu, Muzaffer Kutman, Naci Varlık ve Orhan Tüzemen'in katıldıkları 9/12/1972 günlü oturumda dosya raportörü Danıştay Yardımcısı Nihat Asyalı'nın düzenlediği rapor ve dosyadaki kâğıtlar incelendikten, başvurmanın usulüne uygun ve süresinde olduğu anlaşıldıktan ve Başkanunsözcüsü Vecihi Tönük'ün davaya idarî yargı yerinde bakılması gerekeceği yolundaki düşüncesi dinlendikten sonra gereği düşünüldü :

Dava konusu uyuşmazlık; davacının üyesi bulunduğu TES-İş (Türkiye Enerji, su gaz, ve D.S.İ. İşçi sendikaları federasyonu) ile davalı idare arasında akdedilen toplu iş sözleşmesinin uygulanmasından doğmuş olup adı geçen sözleşmenin 62/B maddesi uyarınca işçilere aylıklarının % 30 u oranında seyyar vazife tazminatı ödenmesini öngören sözleşme hükmünün yerine getirilmesi istemine ilişkin bir tazminat davası niteliğindedir.

Ortada İdare Hukuku kapsamına giren bir idarî eylem ve işlem söz konusu olmayıp, işçi ve işveren münasebetlerine ilişkin mevzuat hükümleri çerçevesinde işveren sıfatı ile davalı idare ve işçi sıfatı ile davacının bağlı bulunduğu sen-

dika arasında akdedilen toplu iş sözleşmesi hükümlerinin iş veren davalı idare tarafından uygulanmaması sebebiyle açılan davanın bu hali ile idarî bir eylem veya işlemden doğduğunu kabule imkân görülmediğinden davaya adlî yargı yerinde bakılması gerekmektedir.

Sonuç : Taraflar arasındaki uyuşmazlık toplu iş sözleşmesinden doğmuş bulunduğuna göre davanın görülmesi is mahkemesinin görevi içinde olduğundan istemin reddine Üyelerden Yeredoğ Kişioğlu'nun karşı oyu ile ve oyçokluğu ile 9/12/1972 gününde kesin olarak karar verildi.

Danıştay Memurlarının Sicil Amirleri Yönetmeliğine bağlı Cetvelin değiştirilmesine ve bu Yönetmeliğe geçici bir madde eklenmesine dair Yönetmelik

Madde 1 — Danıştay Memurları Sicil Amirleri Yönetmeliğinin 1 inci maddesine bağlı cetvel aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Geçici madde — 1974 yılı tezkiye varakaları bu Yönetmelik hükümlerine göre düzenlenir.

Madde 2 — Bu Yönetmelik Resmî Gazete'de yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 3 — Bu Yönetmelik hükümlerini Danıştay Başkanlığı yürütür.

Görev Unvanı	Birinci Tezkiye Amiri	İkinci Tezkiye Amiri	İcabı Halinde Üçüncü Tezkiye Amiri
Özlük İşleri Müdürü	Genel Sekreter	Birinci Başkan	
Özlük İşleri Müdür Yardımcısı, Muamelât Şefi, Sicil Şefi, Tahakkuk Şefi, Mutemet ve Özlük İşlerine bağlı Kâtiplikler ve Daktilolar	Özlük İşleri Müdürü	Genel Sekreter	Birinci Başkan
Evrak Müdürü	Genel Sekreter	Birinci Başkan	
Evrak Şefleri, Mümeyyizler, Evrak Memurları, Harç Memurları, Müracaat Memurları ve Dağıtıcılar	Evrak Müdürü	Genel Sekreter Yardımcısı	Genel Sekreter
Levazım Müdürü	Genel Sekreter	Birinci Başkan	
Levazım Şefi, Ayniyat Muhasibi, Ambar Memuru, Ambarcı, Daktilo ve Teksirci	Levazım Müdürü	Genel Sekreter Yardımcısı	Genel Sekreter
Özel Kalem Müdürü	Genel Sekreter Yardımcısı	Genel Sekreter	Birinci Başkan
Özel Kalem Şefi, Memurları ve Daktiloları	Özel Kalem Müdürü	Genel Sekreter Yardımcısı	Genel Sekreter
Genel Sekreterlik Bürosu Memurları ve Daktiloları	Genel Sekreter Yardımcısı	Genel Sekreter	Birinci Başkan

Görev Unvanı	Birinci Tezkiye Amiri	İkinci Tezkiye Amiri	İcabı Halinde Üçüncü Tezkiye Amiri
Daire Tabibi	Genel Sekreter	Birinci Başkan	
Sivil Savunma Uzmanı	Genel Sekreter	Sivil Savunma İdaresi Başkanı	İçişleri Bakanlığı Müsteşarı
Kitaplık ve Yayın Müdürü	Tasnif ve Yayın Bürosu Başkanlığı Başyardımcısı	Tasnif ve Yayın Bürosu Başkanı	Birinci Başkan
Kitaplık ve Yayın Müdürlüğü emrinde çalışan Şef, Şef Yardımcısı ve muhtelif unvanlı Personel ve Daktilo	Kitaplık ve Yayın Müdürü	Tasnif ve Yayın Bürosu Başkanlığı Başyardımcısı	Tasnif ve Yayın Bürosu Başkanı
Tasnif ve Arşiv Müdürü	Tasnif ve Yayın Bürosu Başkanlığı Başyardımcısı	Tasnif ve Yayın Bürosu Başkanı	Birinci Başkan
Tasnif ve Arşiv Müdürlüğü emrinde çalışan Mahzen Şefi, Arşivist, Mahzen Memurları ve diğer unvanlı Personel ve Daktilo	Tasnif ve Arşiv Müdürü	Tasnif ve Yayın Bürosu Başkanlığı Başyardımcısı	Tasnif ve Yayın Bürosu Başkanı
		Başkanlığı Başyardımcısı	Tasnif ve Yayın Bürosu Başkanı
Mütercim	Tasnif ve Yayın Bürosu Başkanlığı Başyardımcısı	Tasnif ve Yayın Bürosu Başkanı	Birinci Başkan
Ayırma Bürosu Memurları ve Daktiloları	Genel Sekreter Yardımcısı	Genel Sekreter	Birinci Başkan
Danıştay Genel Kurulu Başkâtibi, Kâtip ve Daktiloları	Başyardımcı	Genel Sekreter	Birinci Başkan
İdare Daireler Kurulu Başkâtip, Kâtip ve Daktiloları	Başyardımcı	Kurul Başkanı	Birinci Başkan
Dava Daireleri Kurulu Başkâtip, Kâtip Daktilo ve Mübaşirler	Başyardımcı	Genel Sekreter	Birinci Başkan
Başkanunsözcülüğü, Başkâtip, Kâtip ve Daktiloları	Genel Sekreter	Başkanunsözcüsü	Birinci Başkan
İdare Daireler ve Dava Daireleri Başkâtip, Kâtip ve Daktiloları	Başyardımcı	Daire Başkanı	Birinci Başkan

Görev Unvanı	Birinci Tezkiye Amiri	İkinci Tezkiye Amiri	İcabı Halinde Üçüncü Tezkiye Amiri
Muhasebe Müdürlüğünde çalışan Memurlar	Muhasebe Müdürü	Genel Sekreter Yardımcısı	Genel Sekreter
Sivil Savunma Uzmanlığında çalışan Memurlar	Sivil Savunma Uzmanı	Genel Sekreter Yardımcısı	Genel Sekreter
Uyuşmazlık Mahkemesinde çalışan Memurlar	Genel Sekreter Yardımcısı	Genel Sekreter	Birinci Başkan
Daire Müdürü	Levazım Müdürü	Genel Sekreter Yardımcısı	Genel Sekreter
Sağlık Memuru ve Laborant	Daire Tabibi	Genel Sekreter Yardımcısı	Genel Sekreter
Santral Memuru	Levazım Müdürü	Genel Sekreter Yardımcısı	Genel Sekreter
Elektrikçi, Elektrikçi Yardımcısı, Kaloriferci ve Tamirci, Kaloriferci Yardımcısı, Marangoz, Şoför, Başhademe, Hademe, Ahçı, Ahçı Yardımcısı, Yemekhane Hizmetlisi, Kapıcı, Gece Bekçisi, Asansörcü Ustası ve Asansörcü Yardımcısı.	Daire Müdürü	Levazım Müdürü	Genel Sekreter Yardımcısı

Not : Bu yönetmelik 15 Haziran 1974 gün ve 14916 sayılı Resmi Gazetede Yayınlanmıştır.

KARARLARIN KONULARINA GÖRE
FİHRİSTİ

DANIŞMA VE İDARE KARARLARI

BİRİNCİ DAİRE VE GENEL KURUL KARARI 154

İKİNCİ DAİRE KARARLARI 159

ÜÇÜNCÜ DAİRE KARARLARI 174

YARGI KARARLARI

İÇTİHADI BİRLEŞTİRME KARARLARI 181

DAVA DAİRELERİ KURULU KARARLARI

Artırma, Eksiltme ve İhale İşi 205
Belediye İşi 210
Yönetmelik İptali 214
Kamulaştırma İşi 221
Sermaye Hareketleri ve Görünmeyen İşlemler 225
Vergi Usulü 229
Yevmiyeli Teknik Personel 231

DÖRDÜNCÜ DAİRE KARARLARI

Gelir Vergisi 235
Kurumlar Vergisi 239
Vergi Usulü 241

BEŞİNCİ DAİRE KARARLARI

İntibak İşleri 256
İkramiye İşi 269
Tam Yargı Davası 271

ALTINCI DAİRE KARARLARI

Arsa Tahsisi 273
İmar İşleri 275
Kamulaştırma İşleri 279
Maliyet Bedeli Kadar Para Cezası 284

YEDİNCİ DAİRE KARARLARI

Amme Alacaklarının Tahsili Usulü 289
Gelir Vergisi 291
Gider Vergisi 296
Gümrük Vergisi 301
Kurumlar Vergisi 304
Vergi Usulü 310
Yargılama Usulleri 312

SEKİZİNCİ DAİRE KARARLARI

Avukatlık İşi	314
İskân İşi	316
Kamu Kurumu Niteliğinde Meslek Kuruluşu	319
Maden İşleri	321
Öğrenci İşleri	325
Taşocağı İşi	332
Tam Yargı Davası	335

DOKUZUNCU DAİRE KARARLARI

Amme Alacaklarının Tahsili Usulü	337
Belediye Gelirleri	338
Bina Vergisi	345
Emlâk Alım Vergisi	351
Taşocakları Resmi	353
Vergi Usulü	355

ONUNCU DAİRE KARARLARI

Dul, Yetim ve Şehit Aylığı	357
Emeklilik İkramiyesi	361
Emeklilikle İlgilendirme	365
Hizmet Borçlandırılması	367
Vazife Malüllüğü	370

ONBİRİNCİ DAİRE KARARLARI

Belediye İşleri	373
Taşıt Alım Vergisi	377

ONİKİNCİ DAİRE KARARLARI

Artırma ,Eksiltme ve İhale İşleri	381
Ateşli Silahlar ve Bıçaklar	386
Basın İşleri	388
Beden Terbiyesi ve Spor İşleri	391
Çiftçilerle İlgili İşler	397
Fon İşleri	401
İkramiye ve Kaçakçılık İşleri	405
İthalât İşleri	409
Marka İşleri	411
Sermaye Hareketleri	413
Vatandaşların Dışardaki Hakları	417
Vakıf İşleri	419
Çeşitli İşler	422
Yargılama Usulleri	426

UYUŞMAZLIK MAHKEMESİ KARARLARI 428

KARARLARIN METODİK FİHRİSTİ

— A —

Amme Alacaklarının Tahsili Usulü

— Ödeme emri 289, 337

Arsa Tahsisi

— Yanlış beyanda bulunma 273

Artırma, Eksiltme ve İhale İşi

— Artırma ve eksiltme 381
— İhaleye katılma 384
— Proje ihale usulü 205

Ateşli Silahlar ve Bıçaklar

— Taşıma ruhsatı 386

Avukatlık İşi

— Mesleğe kabul, sınav, staj 314
— Yargı yerinin belirtilmesi 432

— B —

Basın İşleri

— Resmi ilân 388

Beden Terbiyesi ve Spor İşleri

— Hakem işleri 391
— Spor kulüpleri 393
— Sporcular 395

Belediye Gelirleri

— Değerlenme resmi 338
— Eğlence resmi 341 — 344

Belediye İşleri

— Başkan yardımcılarının temsil yetkisi 183
— Belediye hizmetlerinden yararlanma 373
— Narh, tarife, ücret 375
— Organlarla ilgili işler 210
— Personel işleri 175, 181

Bina Vergisi

— Muafiyet 345
— Tadilât 348

— C —

Çeşitli İşler

— Hurda otomobil 422
— Yabancı uyrukluların borçları 424

Çiftçilerle İlgili İşler

— Çeltik İşleri 397
— Çiftçi mallarının korunması 399

— D —

Damga Resmi ve Vergisi

— Vergilenme ölçüleri 199

Dul, Yetim ve Şehit Aylığı

— Dul ve yetim aylığı 357
— Şehit aylığı 359

— E —

Emeklilik

— Emeklilik ikramiyesi 361 — 364
— Emeklilikle ilgilendirme 365
— Hizmet borçlandırılması 367
— Resen emeklilik 189, 201 — 204
— Vazife malullüğü 370

Emlâk Alım Vergisi

— Matrah 351

— F —

Fon İşleri

— Akaryakıt istikrar fonu 401

— G —

Gelir Vergisi

— Menkul sermaye iradı 235, 291
— Vergi tevkifatı ve muhtasar beyanname 237
— Verginin tarhı 293

Gider Vergisi

— İkrazatçılık 296 — 300

Gümrük Vergisi

— Hurda otomobil 422
— Muafiyet 301

— İ —

İkramiye ve Kaçakçılık İşleri

— İkramiye 405 — 408

İmar İşleri

— İmar planı değişikliği 275 — 278

İskân İşleri

— Tahsis işleri 316
— Yargı yerinin belirtilmesi 430

İstiklâl Madalyası

— Yargı yerinin belirtilmesi 433

İşçi ve İşveren İşleri

— Yargı yerinin belirtilmesi 434

İthalât İşleri

— Bedelsiz ithalât 409

— K —

Kamu Kurumu Niteliğinde Meslek Kuruluşları

— Eczacı odaları ve birliği 319

Kamulaştırma

— Bedeli hibe edilecek kamulaştırma 279
— Garaj yapımı için 221
— Küçük sanayi sitesi 282

Köy ve Mahalle İşleri

— Yargı yerinin belirtilmesi 429

Kurumlar Vergisi 239

— İstisna, muafiyet 239
— Ticari gelir 304
— Verginin tarhı 307

— M —

Maden İşleri

— Arama istemi ve ruhsatı 321
— İşletme hakkı ve ruhsatı 323
— Tebligat 185

Maliyet Bedeli Kadar Para Cezası 284 — 288

Marka İşleri

— Kütüğe yazım

Memur İşleri

— İntibak 411
— (E) cetvelinde barem altındaki hizmet 256
— Eski siciller 259
— Müktesebinin üstündeki kadroda çalışma 261
— Sayıştay denetçisi 264
— Yevmiyeli teknik personel 266
— İkramiye işi 269
— Memurin muhakematı 159 — 173
— Yönetmelik iptali 214

— N —

Noter İşleri

— Yardımlaşma sandığı aidatı 196

— Ö —

Öğrenci İşleri

— İlişik kesme 325 — 328
— Sınavlar (Din dersi) 329
— Yabancı ülkelerde öğrenim 174

Öğretim İşleri

— Öğretim yardımcıları 179

— S —

Sermaye Hareketleri ve Görünmeyen İşlemler

— Blokaj ve deblokaj 413
— Kambiyo primleri ve kur farkı 225

— T —

Tam Yargı Davası

— Hizmet kusuru 271, 335

Taşıt Alım Vergisi

— İstisna, muafiyet 377 — 380

Taşocağı İşi 332

Taşocakları Resmi

— Briket imalathanesi 353

Toprak Edinme

— Yargı yerinin belirtilmesi 428

Tüzük İncelenmesi

— İmar ve İskân Bakanlığı Teftiş Kurulu Tüzüğü 154

— V —

Vakıf İşleri

— Mazbut ve mülhak vakıflar 177, 419

Vatandaşların Dışardaki Hakları 417

Vergi Usulü

— Değerlenme 241
— Pişmanlık 243
— Şüpheli alacaklar 245 — 249
— Tarh ve tahakkuk 250 — 253
— Vergi cezaları 198
— Vergi sorumluluğu 310
— Vergi uyuşmazlıkları 229, 355

— Y —

Yargılama Usulleri

— Görev 426
— Muhakemenin iadesi 312

Yetkisizlik

— İskân işi 316

Yevmiyeli Teknik Personel

— Yönetmelik iptali 231

Yönetmelik İptali

— İlkokul öğretmenleri 214
— Yevmiyeli teknik personel 231